

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ
IV
КЊИГА 12

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

Бошко Шиљеговић, Велимир Стојнић, Илија Дошен, Фабијан Трго,
пуковник, Милорад Павловић, потпуковник, Радомир Петковић,
мајор, Мехмедалија Бојић, мајор

Одговорни уредник
Фабијан Трго, пуковник

ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ
ВОЈНОИСТОРИСНИ ИНСТИТУТ ЈНА
ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИЗДАВАЧНИ ЗАВОД „ВОЈНО ДЕЛО“

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

IV

КЊИГА 12

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1943 ГОД.

БЕОГРАД

1955

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1943

А П Р И Л

I

ДОКУМЕНТА ЈЕДИНИЦА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 1

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 1 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА О ОРГАНИЗАЦИЈИ ВОЈНО-ПОЗАДИНСКИХ ВЛАСТИ¹

ОТСЈЕК
З[А ОРГ.] [ВЛ]АСТИ [У ПОЗАД]ИНИ
ПРИ ШТА[БУ]
I БОСАНСКОГ Н. О. [У.] КОРПУСА

Бр. сл.

Дана 1. IV 1943 г.

ШТАБОВИМА IV, V и X Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Познато вам је да је у циљу савлађивања свих задатака Народно-ослободилачке борбе у позадини наше војске и ради усклађивања рада грађанских и војних власти наредбом Врховног команданта² наше војске, од 8 јануара ове године, наређено да се има на ослобођеној територији спровести организација војних позадинских власти преко односних отсјека.

Том истом наредбом наређено је да се команде мјеста установљују у сваком новом освојеном граду или важнијем мјесту од стране штаба који руководи операцијама на томе сектору, дајући потребно особље из својих оперативних

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/5, к. 407.

² Наредба Врховног команданта налази се у архиви Војноисториског института и биће објављена у тому II (Врховног штаба).

јединица док отсјек за вв³ у поз.[адини] не буде у могућности да у тим командама постави стално особље.

Да бисте се упознали са организацијом и устројством ВВ У ПОЗАДИНИ ШАЉЕМ ВАМ препис те наредбе на употребу.

Уколико би која ваша јединица основала гдје команду мјеста, треба да извјести овај Отсјек о томе.

Уз другарски и борбени поздрав,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Шеф Отсјека
Столе⁴

БР. 2

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹

[ШТАБ]
[I ПРОЛЕТЕР]СКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
1-IV 23 ч

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1. — Прилажемо извештај Штаба I Пролетерске бригаде, који смо примили вечерас у 22 ч.²

2. — Молимо вас да том извештају поклоните највећу пажњу, будући да су по нашем мишљењу све примедбе и предлози садржани у њему заиста потпуно умесни. Ми се, наиме, слажемо са начином, организацијом и планом пребацивања и ликвидирања непријатељских снага који је у овом извештају изложен. Несумњиво је да ће непријатељ уложити све своје снаге и способности да задржи овако погодну одбранбену линију. Решење овако важног задатка не бисмо никако смели препустити случајности, тј. не би

³ Војна власт

⁴ Ковачевић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2—2, к. 9.

² Поменути извештај Редакција није пронашла.

се ова опсежна операција смела изводити неповезано и без садејства и једновремености акције свих јединица и делова који треба да изврше само пребацивање или да га обезбеде. Значи, ако хоћемо максимално да осигурамо успех, ако хоћемо да избегнемо непотребне жртве, све расположиве јединице, и пешадиске и артилеријске, треба увести у ову акцију, са тачно одређеном поделом посла и улога: неопходно је, дакле, тачно предвидети и одредити време, место и дислокацију снага које ће у тој операцији учествовати, почев од крајњег десног крила па до крајњег левог крила, предвиђајући просторе које ће имати да туче наша артилерија. Почетак акције зависи од утаначења свих тих појединости.

Израђивање овог плана и његово спровођење у дело поставља се као хитно и због тога што река³ може нарасти у тешко премостиву препреку, и због тога што свако одлагање даје могућност непријатељу да се боље концентрише и целисходније распореди.

3. — Као што се види из извештаја Штаба I бригаде, њихове јединице биће спремне за започињање акције сутра, 2 о.м. увече.⁴ Штаб III Крајишке бригаде још нас није известио докле су његове јединице стигле. Саопштили смо Команди места у Калиновику да нам јави чим буду стигли први делови. Ми рачунамо да ће цела бригада стићи у току сутрашњег дана, у ком бисмо је случају ми одмах прикупили на просторији Јелеч—Миљевина. Са наше стране акција би могла започети и пре самог доласка ових јединица на означену просторију — ако бисмо знали да су оне већ на путу од Калиновика — с тиме што бисмо за потребне демонстрације и за прикривање непријатељске ватре употребили целу VII бригаду⁵ — сем потребних обезбеђења према северу.

Ако се слажете са нашом општом поставком, онда би претходно и најхитније требало се о свему тачно договорити са Штабом II дивизије, о чему бисмо морали бити благовремено обавештени. Ако се, из било којих разлога, не може остварити потпуна једновременост акције, треба бар поуздано да знамо у ком ће се максималном размаку извести акције северне и јужне групе.⁶

³ Дрина

⁴ Види док. бр. 12.

⁵ Седма крајишка НОУ бригада била је под командом Прве пролетерске дивизије.

⁶ О саставу и јачини сјеверне и јужне групе види у тому IV, књ. 11, док. бр. 148.

Ми очекујемо ваша наређења и обавештења у том погледу, а у међувремену ћемо припремити тачан план акције на сектору наше Дивизије. Имајте у виду да нам је за достављање наређења одавде до Штаба I бригаде потребно 6—7 часова времена. Ми своје наређење нећемо издати пре него што добијемо по овоме одговор од вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића⁷

Комдињ
Коча⁸

БР. 3

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ИСХОДУ БОРБЕ ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ЛИНИЈИ КРЧЕВИНЕ — РЕСИНА — ПАНДУРИЦА — ГЛОГ, ДЕЈСТВУ ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ПРЕМА ГАЦКУ¹

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н. О. В. Ј.
Бр. сл.
1-IV-1943 г.
у 6.45 ч.

**ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ**

1. — Примили смо вашу директиву од 30 марта 1943 године.²

2. — У току 30 марта четничке банде прикупљене у Дабарском и Лукавачком Пољу, јачине око 1.200 четника, овладале су линијом Крчевине — Ресина (к. 1340) — Пандурица (к. 1175) — Глог (к. 1230) — Видеж (к. 1113) — Враникуће, а са извјесним снагама у с. Слато. Наредили смо V Црногорској и X Херцеговачкој бригади, које су

⁷ Народни херој Филип Кљајић. Погинуо 5 јула 1943 год. код Зворника као политички комесар Прве пролетерске дивизије.

⁸ Поповић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1—2, к. 9.

² Редакција не располаже поменутиим документима.

биле оријентисане у том правцу, да ноћу 30/31 марта изведу заједнички концентричан напад на ове непријатељске снаге дејствујући им на бок и позадину.

Напад је изведен тачно по предвиђеном плану, уз пуно садејство обију бригада. И поред жилавог отпора, који је непријатељ пружао на овим положајима, непријатељ је разбијен и уз тешке губитке отступио у разним правцима енергично гоњен од наших јединица.

Губици непријатеља око 30 мртвих и већи број рањених. Заробљено је 16 четника, од којих се 8 одмах добровољно јавило у партизане. Заплијењено је: 1 топ „Пито” 37 мм, 1 тешки бацач и 1 тешки митраљез, и другог разног материјала.

Наши губици 4 мртва и 5 рањених.³

3. — У погледу два батаљона Х Херцеговачке бригаде поступљено је по наређењу.⁴ Са овима је пошао политички комесар⁵ и начелник Штаба Х бригаде.⁶

4. — Јединице Х Херцеговачке и IV Црногорске бригаде у свом наступном покрету према Гатачком Пољу данас су стигле на линију: Дубљевићи — Домрке — Лукавица — Бјелашница. I Далматинска бригада, која је касно смијењена са положаја око Рујишта, стигла је на просторију Бијења — Крекови — Кифино Село и у току ове ноћи продужиће покрет.

5. — Непријатељ у току јучерашњег дана није испољавао никакву активност на фронту IX Далматинске дивизије.

6. — Ми ћемо се у току данашњег дана налазити у с. Лука, а даље према покрету наших јединица дуж пута за Гацко.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Р. Бабић⁷

Начел. Штаба
Руд. Приморац⁸

Командант
Радован⁹

(М. П.)

³ Види док. бр. 171.

⁴ Односи се на Други и Пети батаљон који су на самосталном правцу дејствовали и ослободили Дабарско Поље, Љубиње, Дивин, Фатницу, Плану, Давидовиће и нападали Столац. Види док. бр. 76.

⁵ Чедо Капор

⁶ Раде Хамовић

⁷ Радомир

⁸ Рудолф

⁹ Вукановић

БР. 4

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ ОД ФЕБРУАРА ДО КОНЦА МАРТА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
IX ДАЛМАТИНСКЕ Н. О. У.
ДИВИЗИЈЕ
1. IV. 1943

Оперативни извјештај

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Положај

Неколико дана после формирања Дивизије, а након ослобођења Имотског,² извршено је пребацивање III бригаде са сектора Врлика — Книнска Крајина на просторију источно од Имотског с циљем да у заједници са IV бригадом преузме затварање праваца од Мостара преко Широког Бријега ка Имотском, од Љубушког ка Имотском и Вргорца ка Имотском.³ V бригада у то време налазила се на простору западно од Аржана са задатком затварања праваца од Сивља и Триља према Аржану, од Блате на Цетини према Аржану и од Задварја преко Шестановца ка Аржану.

18 фебруара непријатељ у јачини од три сатније усташа напао је делове IV батаљона IV бригаде на источној ивици Имотског Поља и успео да их одбаци уз губитке од 6 мртвих и више рањених. Наши губици били су 1 мртав и 1 рањен. У току сутрашњег дана, тј. 19 фебруара, непријатељ је био одбачен натраг на полазне положаје уз помоћ делова III бригаде, која је тога дана преузела затварање праваца Љубушки — Имотски и Широки Бријег — Имотски.

20 фебруара непријатељ у јачини од 250 усташа преко Малић Планине напада на положај I батаљона III бригаде па након дуже борбе бива одбијен уз непознате губитке.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 3935.

² Види том IV, књ. 10, док. бр. 41, 76, 322, 327, 329, 330 и 340.

³ Види том IV, књ. 10, док. бр. 80.

Наши губици: 2 мртва и 1 рањен. На правцу према Широком Бријегу долази до мањег сукоба патрола. Ноћу 21 на 22. II и у току 22 IV бригада и два батаљона III бригаде предузимају напад на правцу Малић Планине и Љубећ Планине у циљу одбацивања непријатеља што даље од ивице Имотског Поља и чишћења неколико села од усташке милиције. Код IV бригаде напад је текао по предвиђеном плану. Очишћено је неколико села, али је непријатељ углавном успио да се извуче и да побегне у долину реке Тихаљине уз губитке од три мртва, 4 заробљена и више рањених војника. Наши губици: два мртва и два рањена. На сектору I батаљона III бригаде напад се развијао по плану. Овај батаљон је овладао гробом Малића и наставио са гоњењем у правцу реке Тихаљине успешно одбивши два непријатељска противнапада, којом приликом је јуначки погинуо командант овога батаљона друг Стево Опачић. Његовом смрћу унета је мала пометња и колебаљивост батаљона, којом приликом је погинуло још 9 другова и 1 другарица и предузето гоњење непријатеља је обустављено. II батаљон ове Бригаде није уопште извршио постављени задатак, пошто је од прве јаке непријатељске ватре на крајње источним падинама гробенима Малића био нагнан у бекство стварањем панике од новомобилисаног и ненаоружаног људства, а у првом реду због слабог вођења и држања јединица у рукама од стране руководства.

Делови једног батаљона V бригаде извршили су демонстративни препад ноћу 21 на 22. II на Триљ. Непријатељ је имао једног мрвог и 1 рањеног. Наших губитака није било.

23 фебруара IV бригада наставила је са чишћењем непријатеља у правцу Клобука и Љубушког, наносећи му губитке од 13 мртвих и преко 20 рањених. Наших губитака није било. II батаљону III бригаде наређено је да обнови извршење постављеног задатка и овлада Градином (источном ивицом гробена Малић). Батаљон је извршио задатак уз губитак 1 друга, али услед поновног несналажења Штаба батаљона, који није предузео гоњење и консолидацију освојеног положаја, непријатељ је предузео контранапад [и] одбацио II батаљон, наносећи му губитке од 11 мртвих, 8 рањених и 2 заробљене другарице, којом приликом се овај батаљон разбежао у паничном бекству. Непријатељ је овом приликом покушао да поврати изгубљене доминантне коте гробена Малић нападом на делове I батаљона, али је у томе одбијен. Непријатељски губици овом приликом нису били познати. Током дана непријатељ је у више махова безуспешно нападао на делове I батаљона III бригаде.

24. II. 43 непријатељ је из четири топа и три бацача уз садејство авијације тукао положаје наше III бригаде, али без резултата. Борци су остали на својим местима на положају.

25. II. 43 непријатељ је извршио јачи напад на сектору IV бригаде, али је контранападом одбијен на полазне положаје.

26. II. 43 IV батаљон III бригаде добио је задатак да прочисти село Мамиће од усташке милиције на простору између цесте Широки Бријег — Посушје и Широки Бријег — Љубушки. Батаљон није извршио задатак пошто је наишавши на први отпор био одбачен. Ово је дошло отуда што је тај батаљон састављен претежно од новомобилисаног људства коме је ово била прва борба.

За све ово време батаљон III бригаде, који је вршио обезбеђење са правца Широког Бријега, имао је само мањих сукоба са непријатељским патролама и истуреним деловима, рушио је цесту Широки Бријег — Посушје, уништио остатке постројења у руднику Црне Локве, који је непријатељ био напустио, а са једним водом порушио је мост на простору Широки Бријег — Мостар код села Зватића.

28. II. 43 на сектору IV бригаде непријатељ је обновио напад и успео да овлада предњим положајима I батаљона, наносећи му губитке од 1 мртвог и 1 рањеног.

1. III. 43 IV бригада са два батаљона предузима напад за повратак изгубљених положаја. Овом приликом непријатељу су нанети губици од преко 10 мртвих и око 20 рањених. Наши губици: 1 мртав и 4 рањена.

На сектору V бригаде четници врше напад на један њен батаљон, али их ова одбацује после краће борбе, наносећи им губитке од 4 мртва и неколико рањених. Наши губици су 2 рањена.

2. III. 43 вршимо померање III бригаде ради појачања на правцу Широког Бријега а један батаљон упућујемо за затварање правца који води из долине Дрежнице. На сектору IV бригаде непријатељ врши поновни напад. Јаком артиљериском ватром успева да поколеба борце и да их након тога својом пешадијом лако одбаци са положаја.

На сектору V бригаде четници поново нападају из правца Триља — с. Блата на Цетини. Чета која је вршила обезбеђење моста у Блати на Цетини одбацила је непријатеља, наносећи му губитке од 7 мртвих и више рањених. Овом приликом заплењено је 750 метака, један коњ са опремом и нешто друге спреме. Наших губитака није било.

3. III. 43 четници јачим снагама врше напад са правца Задварја и Шестановца на један батаљон V бригаде, којом приликом су успели да одвоје једну чету тог батаљона од главнине и да је одбаце према Биокову, одакле се она није вратила у састав свог батаљона. V бригада добија наређење за покрет у правцу Дувна ради затварања правца од Ливна, где је непријатељ изненадним нападом успео да се пробије, а у циљу заштите евакуације рањеника. IV бригада добила је наређење да се пребаци на просторију северно од Имотског.

За све ово време на сектору III и IV бригаде налазиле су се две сатније црнолегионаша, 2 сатније жutih усташа, 2 сатније домобранаца из „добровољачке пуковније” пуковника Шимића и једна припремна усташка бојна, у свему око 1.200 војника. Поред овога, у Вргорцу, Љубушком и Широком Бријегу налазиле су се јаче талијанске посаде које су повремено потпомагале дејство усташа и домобрана својом артиљеријом.

Са правца Триља и Задварја према недовољно провереним подацима нападало је 1.200 до 1.500 четника.⁴ Јачина немачких колона⁵ које су продрле у Ливно није била тачно позната.

4. III. 43 батаљон V бригаде који је вршио обезбеђење на правцу Ливно — Дувно, на простору село Голињево (на цести), дозволио је да буде изненађен од Немаца, којом приликом су нанети губици од 10 мртвих и 12 несталих, за које се утврдило да нису пали у руке непријатељу.

После краће борбе са заштитним деловима IV бригаде четници су око 13 часова ушли у Имотски а одмах затим наставили са нападом на положаје IV бригаде, којом приликом су батаљони ове бригаде показали врло мало упорности и пред мрак, не чекајући наређење Штаба бригаде, два батаљона су се без икаквог реда повукла на просторију западно од Посушја.

Према добивеном наређењу у току 5 и 6 III. 43 извршена је евакуација рањеника на Љубушу Планину а Дивизија усмерена правцем према Шћиту.

7. III. 43 на основу новог наређења од 6. III. 43 Дивизија врши покрет према Неретви. Покушај III бригаде да се у току ноћи 7 на 8 и преко дана 8. III као десно крило Дивизије пребаци преко гребена Чврснице и да избије

⁴ Односи се на херцеговачке четнике који су били под командом мајора Петра Баховића.

⁵ Види том IV, књ. 11, док. бр. 171.

на Дива Грабовицу (услед великог снега и поледице) остаје безуспешан.

8. III. 43 ујутро IV бригада је према добивеном задатку успела да овлада гребеном северно од Дива Грабовице и да протера четнике у Дива Грабовицу. Услед несхваћања важности задатка и опортунистичког држања једног штаба батаљона, који је, услед моментаног немања везе са суседним батаљонима, повукао свој батаљон на траг и омогућио четницима да поновно поседну изгубљене положаје. Овога дана III бригада је избила на Неретву и сменила је јединице II Далматинске бригаде које су пошле у састав своје Дивизије.

10. III батаљони IV бригаде поновно покушавају да овладају доминантним положајима северно од Дива Грабовице, али без успеха.⁶ Наши губици том приликом су два мртва и шест рањених. Непријатељски покушај да продре уз Неретву према Јабланици такође је одбијен.

11. III 43 и 12. III 43 IV и III бригада заједно покушавају да збаце непријатеља са поменутих положаја, али без успеха. Наши губици код IV бригаде: 8 мртвих и 18 рањених, а код III бригаде: 9 мртвих, 14 рањених и три несгала. У више махова и четници су покушавали да збаце наше јединице са положаја, али су уз губитке били одбијени. Тачни непријатељски губици у овим борбама нису познати.⁷

11. III четници су мањим снагама напали на положај батаљона V бригаде Боровник — Мала Врата (улаз у долину реке Дољанке), али су били одбијени остављајући за собом два мртва четника.

Ноћу 13 на 14 и 14 преко дана V бригада је потпомогала и штитила евакуацију рањеника са Љубуше Планине долином реке Дољанке преко Неретве, са правца Шћита и Блуднињег Језера. У току дана дошло је до сукоба са јачом колоном легионара која је надирала од Шћита, којом приликом су наши имали једног мртвог у борби а од бомбардовања из ваздуха такође једног мртвог (политком једне чете) и седам рањених другова.

Ноћу 14 на 15 извршено је пребацивање Дивизије на леву обалу Неретве, а од 15 на 16 отпочето је ношење рањеника.

24. III Дивизија се размешта на просторији Горње Невесињско Поље.

⁶ Види том IV, књ. 11, док. бр. 60.

⁷ Види том IV, књ. 11, док. бр. 63.

25. III једна јача четничка група спушта се преко Великог и Малог Вележа до изнад кантонмана III бригаде. За њихово одбацивање ангажују се два батаљона III бригае и у заједници са јединицама V Црногорске бригаде одбацују четнике натраг.⁸

26. III у општем нападу на четнике такође учествују два батаљона III бригае са задатком овлађивања Великим Вележом, али без успеха. Наши су имали три лакше рањена.

27. III ујутро три батаљона III бригае предузели су поновни напад за овлађивање Вележом у духу општег наређења Штаба III дивизије за протеривање четника од 26. III у 18.30 часова (а већ око 18 часова четници су ушли у Невесиње,⁹ о чему смо ми много касније обавештени) и I батаљон је успео са неколико тачака да одбаци непријатеља. Услед панично пронетих вести кроз јединице да непријатељ тенковима надире из Невесиња ка Невесињском Пољу јединице су се брзо повукле. Наши губици: 5 мртвих, 5 рањених и један нестао. Непријатељски губици: 12 мртвих и више рањених.

26. III V бригада упућена је на просторију село Лакат са задатком затварања правца Доње Зимље — Горње Невесињско Поље, а ноћу 27 на 28 четврта бригада са два батаљона према Стоцу и Билећи, а са два према Гацку у циљу смењивања јединица X Херцеговачке бригаде које су имале учествовати у директном нападу на Невесиње.

Ноћу 28 на 29. III у општем нападу на Невесиње учествовала је наша III бригада као средња колона са три батаљона на град, а IV је вршио обезбеђење од Великог Вележа. Напад је извршен по предвиђеном плану и батаљони су успешно извршили постављене им задатке. Борба није била тако жестока, али су борци ове бригаде, обзиром да први пут учествују у оваквим борбама, добили пуно самопоуздање, а исто тако већ располажу са једним малим искуством у погледу савлађивања препрека и напада на бункере. Наши губици: један мртав, један теже рањен, који је у болници подлегао ранама, и 10 лакше рањених.

О непријатељским губицима нема се тачних података, пошто су четници, услед јаче и дуже борбе на спојним обручима око града, имали времена да извлаче мртве и рањене.¹⁰

⁸ Види том IV, књ. 11, док. бр. 131.

⁹ Види том IV, књ. 11, док. бр. 135.

¹⁰ Види том IV, књ. 11, док. бр. 149.

Ово се закључује по томе што су два мртва четника нађена на носилима.

Трећа бригада је приликом ношења рањеника на Вису имала од непријатељске артиљерије три мртва, међу којима и командант III батаљона друг Душан Думичић и два рањена.

У свим овим борбама Дивизија је имала 66 мртвих, 93 рањена и 24 нестала у борби.

Из свих досадашњих борби да се закључити следеће:

1. Борци располажу са врло мало борбене вештине, што је разумљиво услед великог процента новомобилисаног људства у свим јединицама као и услед ненаоружаности приличног броја од њих, који као такви нису могли учествовати у свим борбама.

2. Млада руководства без довољно искуства немају потребног сналажења у борби, а нарочито ниже руководство у појединим јединицама уопште се не осећа.

3. Дефанзивни карактер досадашњих борби мало је допринео усавршавању и оспособљавању бораца и руководица.

Предузете су мере да се интензивном војном обуком отклоне ови недостаци и да се у том циљу и најмањи одмор па и служба на појединим положајима користи. Уколико би се бригаде чешће употребљавале у офанзивним операцијама и у садејству са нашим искусним и прекаљеним јединицама, тај развој би текао бржим темпом. Пример III бригаде у нападу на Невесиње.

У досадашњим задацима — нарочито у Далмацији па и сада ради затварања појединих праваца — бригаде су нам прилично развучене а такође батаљони по бригадама, што све отежава војно-политички рад по јединицама као и непосредни утицај за време борбе од стране виших руководства.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Јордан¹¹

Начелник
Шкорпик¹²

Командант
Вицко¹³

(М. П.)

¹¹ Иван Кукоч

¹² Јосип

¹³ Крстуловић

БР. 5

ИЗВЈЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ЋЕЛИЈЕ ПРВЕ ЧЕТЕ ДРУГОГ БАТАЉОНА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ВРЕМЕНУ ОД 15 МАРТА ДО 1 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

15-то дневни извјештај о раду партијске организације
I чете II батаљ. I Пр. бригаде I Прол. дивизије — од
15 марта до 1 априла 1943 год.

Бројно стање наше партијске организације јесте сле-
деће:

Партијска организација	Команде чете на лицу	4
"	"	I вода
"	"	"
"	"	II " " "
"	"	III " " "
		Свега на лицу 17

У болници имамо свега тројицу а у расходу једног (курир
батаљонски).

У борбама вођеним посљедњих 15 дана изгубили смо:
друга Радомира М. Поповића, десетара 2 десетине I вода
наше чете, члана КПЈ. Друг Радомир је као сељак још
прије почетка устанка био члан Партије, радио и залагао
се и као такав пошао у борбу и ступио у редове I Прол.
бригаде. Доцније у самој Бригади због извјесних грешака и
преступа био је искључен из Партије мјесеца априла 1942,
па је поново примљен почетком 1943 год., мјесеца јануара.
Ово искључење из Партије је на њега врло васпитно ути-
цало, увелико је исправно своје грешке и недостатке, мада
једна црта је за њега била увијек карактеристична а то је:
да је био неустрашив, храбар, прави примјер храбрости
и као такав је и погинуо, дајући примјер осталим борцима.

Љубичић Мартин, који је као кандидат био предложен
од стране партијског одељка II вода за члана Партије, ме-
ђутим већи форуми о истом нијесу још били донијели своје
мишљење. Друг Мартин као Далматинац био је врло хра-
бар, хладнокрван, миран и прилично зрео човјек, који је
одавао повјерење у брзи и добри развој.

У истој борби код Калиновика имали смо поред ових
погинулих и 2 рањена члана Партије и то Деспонића Степа
и Дармановића Војина, који је лакше рањен и већ се вра-
тио у чету.

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у
архиви Војноисториског института под бр. 25—1, к. 708.

Рад наше партијске организације за ових 15 дана пред објективних немогућности истог рада, састојао се у кампањи која је спроведена у батаљону у погледу исхране, наиме објашњавање и тумачење наређења Врх. Команд. друга Тита, како у погледу исхране, тако и у погледу правилног односа према становништву у крајевима куда будемо пролазили.

Даље, баш посљедњих дана овог мјесеца пред нашим четом, а нарочито пред нашим батаљоном поставио се је један од важних, нарочито важних проблема, а то је питање дезертерства у нашем батаљону. То питање је узело великог маха, и по предлогу² комитета одржани су партијски пленуми на којима је поведена дискусија поводом овог проблема, покушали су се пронаћи узроци истог, посљедице као и ријешење. На овом пленуму присуствовао је и друг секретар батаљ. комитета. Повела се потребна дискусија и пришло се рјешењу овога проблема; највећа контрола, одговорност и рад партијаца, како самих, тако и у вези са новим друговима. Појачан рад политичких руководиоца и право, искрено, комунистичко залагање за нове другове, да би на тај начин дали све од себе да од ових другова створимо добре борце.

Сами састанци су одржавани по конкретним стварима, отприлике овако: партијска организација I вода одржала је 28-III практични састанак са дневним редом: 1) Одавање поште палим друговима, 2) Саопштења, 3) Организационо, 4) О акцији и 5) Разно. На овом састанку поред одавања поште палим друговима повела се дискусија о наређењу друга Тита, узео се правилан став по истом; говорено је о појачању дисциплине, подизању борбености итд. На крају продискутовало се је о акцији, донесени потребни закључци и извучена искуства. 30-III-43 овај одељак је одржао и један теоријски састанак.

Партијски одељак II вода одржао је 26 III практични састанак са дневним редом: 1) Саопштења и директиве, 2) Примање нових кандидата, 3) Разно. На овом састанку је такође говорено о питању исхране, о појачању дисциплине, о раду организације итд. Предложен је и друг Спасоје Вукашиновић за партијског кандидата. Одржан је дана 30-III-43 и један теоријски састанак.

Партијски одељак III вода је остао без секретара, наиме његов секретар је пошао на рад у III Крајишку бригаду, па сам ја одржао састанак истог одељка са дневним редом: 1) Бирање секретара и случај Јова Самарџића. На овом

² Види док. бр. 6.

састанку говорено је о бирању секретара и предложен је друг Васко Матковић за секретара. Даље о случају Јова Самарџића, водника III вода, који је код рањеног друга оставио једног неодговорног друга а исти пошао до радног вода да тражи смјену. С обзиром на такав неправилан поступак према рањенику, а даље и с обзиром на неправилан однос према другарима, на његову приличну лежерност, одељак је предложио да се исти друг казни стр. укором, и друг Грујић који је био присутан, *ојоменом*. Четни биро још није донио своје мишљење.

Команда чете је такође одржала 2 практична састанка, наиме један састанак саме Команде чете, на којему је говорено о даљем раду Команде с обзиром на то да командир исте врши дужност зам. ком. батаљона, о грешкама и недостацима исте као и појединаца. Други састанак је био састанак Команде чете и бироа, поводом бирања в. д. делегата III вода, и по извјесним примједбама комитета.

23-III-43 год. биро је одржао састанак са дневним редом: 1) Саопштења и директиве, 2) Случај Влада Љумовића, 3) Евентуалије. На овом састанку бироа прорађено је наређење друга Тита са секретарима одељака, и дискутовано о преносу истог наређења. Биро се даље сложио са казном укора другу зам. коман. Влади Љумовићу, а са истом се и комитет сложио, а у прошлом извјештају сам о овој ствари упознао.

Поред ових састанака одржао сам и састанак пленума о коме сам већ рекао.

Секретар четног бироа
зам. пол. комесара I чете
Славко³

³ Славко Божовић. Погинуо јула 1945 год. у Лици, наишавши на одметничку засједу, као политички комесар Деветнаесте дивизије.

БР. 6

ИЗВЈЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ПАРТИЈСКЕ ЋЕЛИЈЕ ДРУГЕ ЧЕТЕ ДРУГОГ БАТАЉОНА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О СТАЊУ И РАДУ У ПАРТИЈСКОЈ ЋЕЛИЈИ У ВРЕМЕНУ ОД 15 МАРТА ДО 1 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

Извјештај партиског рада ћелије II чет. II бат. I Пролетерске од 15 марта до 1 априла 1943

I. Бројно стање

На лицу:	Сељака	21	+	интелек.	6	+	радника	2	=	29	=
у болници:	„	6	+	„	2	+	„	1	=	9	=
Свега:	„	27	+		8	+		3	=	38	=

Погинуо

1. Борић Мате

На рад у III бригаду

1. Милић Вукашин, рођ. 28-IV-1922; Примљен у К.П.Ј. 8-II-1942

II. Квалитет

Бескрајна оданост и самопрегор свих. Високу политичку свијест изразила је читава јединица у акцијама против четника. Показали су другови хероизам у борби против домаћих изрода. Слаба страна већине огледа се у неправилном односу према новим друговима. Тај неправилан однос манифестовао се особито код другова у погледу потцењивања вриједности другова из околине Прњавора као и у нетактичком поступку према њиховим грешкама а што је допринијело дезертерству двојице Прњавораца. На теориском уздизању урађено је врло мало или боље рећи нимало. Младост партиског стажа другова огледа се у честом непартиском осјећању а особито ако партиски живот не тече нормално, тј. ако се партиски састанци не одржавају редовно. Особито су критиковани другови Пековић Драго, Гошовић Спасоје и Вујошевић Гавро, који су жучно расправљали и свађали се у присуству заробљених четника и сељака. Другови Пековић и Гошовић неправилно су се однијели према другу комесару чете због тога што су поступали према заробљеним четницима онако како је комесар бранио. Друг Гавро се неправилно однио према овима

¹ Оригинал, писан мастилом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32—1, к. 708.

зато што их је јавно малтретирао говорећи да им није бољи карактер од ових четника који су се предали. Пошто су Гошовић и Пековић у Партији кажњавани искључењем а склони су да праве често грешке исте природе, биро четне ћелије је одлучио да им оштро укаже и то без изрицања неке казне на њихове слабости и то да ће овакве врсте указивање ово бити посљедње, а ако се другови не исправе да ће се приступити оштријим мјерама. Пошто је ово први иступ друга Гавра овакве природе, јединица се задовољила његовим самокритичким иступом. Критикован је друг Марко Поповић због непредавања машинке другу политичком батаљона кад му је овај наредио. Његов одјељак другу Марку је био предложио искључење из К.П.Ј. Биро ћелије, узимајући у обзир старост друга Марка, који има 54 године, његове борбене квалитете, његову самокритичност по овом питању, предложио је да се друг Марко казни са посљедњом казном унутар Партије. Оштро је критикован друг Мито Поповић због псовке другова из радног вода. Његова самокритичност је задовољила јединицу.

III. Унутрашњи рад (састанци)

Одржан је 29 овог пленум ћелије по питању дезертерства извјесних другова из чете а и из батаљона. Констатирано је да је живот у чети страшно замро и да је монотон. Нема политичког и културног рада. Новим друговима такав живот је досадан. Умор, глад и немање перспективе, а уз то и неправилан однос свих партијаца према новим друговима навео је нове другове на дезертерство. Одлучено је да се преко читалачких група и алфаветских курсева оживи културни живот, да се одрже четне и водне конференције на којима ће се објаснити опасност и издајство дезертерства. Одлучено је да се овакав неправилан однос према новим друговима укине, а да се васпитним и убеђивачким радом на њих утиче.

Биро четне ћелије одржао је два радна састанка а одјељци су одржали само по један радни састанак. На састанцима су се анализирале акције, критички и самокритички се посматрали иступи појединаца. Критика је здрава и на висини. Немање времена учинило је партиски рад и састанке једностраним тако да теориског рада уопште нема.

IV. Рад по секторима

Политички рад у чети огледа се углавном кроз водне радне конференције на којима се ударало по конкретним грешкама појединаца из свакидањег живота. Сваки вод је

одржао по двије конференције те врсте. Политички рад на селу је замро што има за посљедицу одгој наших чланова у непожељном правцу. Наиме, другови се тако одаљују од народа и више постају професионални војници и не осјећају се као војска из народа, тј. не осјећају се са те стране комунисти. Војнички рад се манифестовао углавном кроз акције, маршове и службу обезбеђења. Одржан је и један састанак војно-политичког командног кадра чете на коме су дискутовани недостаци и слабости војничке у вези особито са попуштањем дисциплине и војнизације уопште.

Омладински рад није успио да одговори својим задацима. Само је одржан један састанак С.К.О.Ј-а, и то радни, на коме су само директивно постављени задаци С.К.О.Ј-а.

V. Стање чете

Објективне околности условиле су дух монотоности и спољне невојничности, иначе борбени квалитет чете као цјелине је на завидној висини а што се показало у посљедњим акцијама. Слабост се огледа у дезертерству двојице Прњавораца и двојице нових из четника мобилисаних Црногораца.

Секретар
Миладин Вујошевић

БР. 7

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ О ПОКУШАЈУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДА ФОРСИРА ДРИНУ¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
2-IV-23 ч.

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

1. — Примили смо ваш данашњи извештај.²
2. — Потпуно се слажемо са вашом општом поставком.³ Ваш извештај смо упутили В.Ш.⁴ Чим будемо добили одговор обавестићемо вас или ћемо вам већ издати потребна наређења.
3. — У вези са потребом координације свих појединих акција на читавој просторији, тј. са потребом што организованијег садејства наших јединица, јединице под командом Штаба II дивизије и Артилерије, пребацивање немојте започети пре него што добијете наређење од нас.⁵
4. — Немамо још никаквог извештаја о томе докле су доспеле јединице III Крајишке бригаде. Рачунамо да ће у Калиновик стићи у току сутрашњег дана, у ком ћемо их случају одмах пребацити на просторију Јелеч — Миљевина.
5. — Делови II дивизије покушали су и данас да се пребаце, али су се због велике брзине воде сплавови одмах преврнули.⁶ На ово вас упозоравамо како бисте благовремено могли предузети потребне пробе и тиме избећи непредвиђене тешкоће у току организованог пребацивања.
6. — У Миљевини је пронађено нешто жице. Телефонски смо наредили Штабу VII бригаде да се по том питању повеже са вама, с тим што ћете ви послати људство за ту жицу, уколико вам је потребна, или што ће људство саме VII Крајишке извршити пренос те жице.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/1, к. 709.

² Редакција није пронашла поменути извјештај.

³ Односи се на предлог Прве пролетерске бригаде о организацији припрема за форсирање Дрине.

⁴ Врховном штабу. Види док. бр. 2.

⁵ Види док. бр. 35.

⁶ Види док. бр. 22.

7. — На осталим секторима није у току данашњег дана било никаквих промена. Десетак бивших четника из Миљевине данас се пријавило нашим јединицама, тј. вратили су се и предали оружје. Очекујемо да ће се, после позива који смо им упутили, вратити и главнина осталих (50—100).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Комдив
Коча

БР. 8

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У КЉУЧУ, ДРАГОРАЈУ, ЧАЂАВИЦИ И ПОНОРУ¹

ШТАБ
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА
Бр. 4
Дне 2. IV. 1943 год.

ШТАБУ I БОС. КОРПУСА

На положају

Друг Зорић Милан² нас је извијестио:

У *Кључу*: појачан гарнизон, има око 500 војника и то V, VI и VII сатнија. Има 70 Њемаца, командант је Иван Томићић, усташа из Рамића, говори се да ће доћи Лишњак.

У *Драгорају*: 300 Њемаца³ са 3 бацача, осигуравају цесту.

У *Чађавици*: само Њемци, број непознат, имају 4 хаубице.

У *Понору*: Дреновић са 200 четника.

На *Ситници*: четници без Њемаца.

У *Подрашници*: 20 четника.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6—9, к. 781.

² Командант Трећег батаљона Четврте крајишке НОУ бригаде

³ Односи се на дијелове њемачке 114 ловачке дивизије.

Поправља се цеста Бања Лука — Мркоњић [Град] по-
ред Врбаса.

II бригада није још стигла.

Засједе су стално на Јарицама, али још сукоба није
било.

Исхрана батаљона VII бригаде је доста тешка. По се-
лима има много обољења тифуса, која се болест такођер
преноси и на партизана, те само у овом батаљону има
тифусног обољења око 60.

У Соколову се прича да је убијен Раде Радић и да
се неки од вођа налазе у затвору ради тога што неће да
иду на Источни фронт. Ово још није провјерено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Начелник Штаба

БР. 9

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУ- ГОСЛАВИЈЕ О ЗДРАВСТВЕНОМ СТАЊУ У ДИВИЗИЈИ¹

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ

Бр. сл. дне 2/IV 1943 у 7.30 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) После извештаја Штаба Седме бригаде да због по-
горшаног здравственог стања за последња два дана није у
могућности да изврши смену III Крајишке бригаде, о чему
ће вам поднети усмени извештај друг комесар Дивизије,²
позвао сам референта Санитета³ В.Ш.⁴ да образује коми-
сију, да изврши преглед Бригаде и да комисија даде своје

¹ Ђуро Карановић

² Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 1/16, к. 812.

³ Ђуро Кладарин

⁴ Гојко Николиш, начелник Санитета при Врховном штабу НОВ
и ПО Југославије

⁵ Врховног штаба

мишљење по том питању. Друг референт извршио је то у мом присуству током јучерашњег дана и упућује свој извештај.

2) Констатовано је да су обољења за која се мислило да је грипа тифусна обољења. Током јучерашњег дана упућено је у болницу 34 болесника, од којих су 4 на путу умрла. Један је умро ноћу 31/1 у амбуланти. Јучер ујутро јавило [се] 16 у амбуланту а током дана дошла су још двојица. У амбуланти болесници падају у агонију тако да то чини утисак праве болнице. Због тога борци избегавају амбуланту и постоји вероватноћа да их има доста болесних који се и не јављају одмах, него тек онда када више нису у стању да се крећу.

3) Међу болесним налазе се и два члана политодјела, три члана штаба једног батаљона и осталог руководећег кадра.

4) На основу стања које [је] наступило у Бригади последња два дана слажем се са мишљењем Штаба бригаде и политодјела да Бригада није у могућности да крене на положај према непријатељу, тим пре што се стање сваки дан погоршава.

5) Предузете су све могуће мере да се издвоје болесни и сумњиви од здравих, опари одело и униште вашке.

6) 31 овог месеца дезертирао је један водник са једним партизаном. Велика је вероватноћа да би покрет према Борцима довео до масовнијег дезертирања а можда и распада јединице, јер је ситуација врло озбиљна.

7) Постоји код свих па и болесних жеља за покретом напред и офанзивним акцијама. Та жеља да Бригада прими на себе офанзивне задатке је нереална обзиром на здравствено стање, али је израз тежње да се нешто учини да се здравствено и морално стање поправи и да се изађе из атмосфере болница.

8) Добили смо извештај од Команде подручја Бјелемић да се око с. Ситника крију неки четници. Они су тражили да тамо упутимо наших снага за заштиту евакуације рањеника. Како нисмо имали довољно простора за смештај наше дивизијске болнице у с. Блаца и с. Средња Њива, због чега се у њој погоршавало здравствено стање, нашу Осму бригаду упутили смо у с. Ситник,⁵ а у с. Разићи сместили смо нашу дивизијску болницу.

⁵ Види том IV, књ. 11, док. бр. 138.

9) Одржавамо везу са V бригадом IX дивизије и са III Крајишком бригадом,⁶ коју смо известили о ситуацији код нас и о немогућности да је сменимо одмах.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант
П. Јакшић⁷

(М. П.)

П.С. Примили смо динамо од I Далматинске бригаде и упутили нашу радио-станицу до друга Слободана да је комплетира и оспособи за рад.

Примили смо ваше наређење за смену III Крајишке бригаде.⁸

БР. 10

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ БРИГАДЕ НА
СЕКТОРУ НЕВЕСИЊА¹**

**ШТАБ
IX ДАЛМАТИНСКЕ Н. О. У.
ДИВИЗИЈЕ
2. IV. 1943**

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Положај

Потврђујемо пријем Вашег наређења од 30 прошлог месеца.

Распоред наших бригада је следећи: V бригада ојачана са једним батаљоном IV бригаде налази се на простору Доње Зимље—Чехоје, III бригада на простору село Рабина — село Кокорина са задатком затварања правца Мо-

⁶ Прве пролетерске дивизије

⁷ Павле

⁸ На оригиналу дописано машином, латиницом.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 3936.

стар — Невесиње и IV бригада са три батаљона на одмору и сређивању стања у њој у селу Батковићима.

Штаб дивизије налази се у селу Батковићима.

На сектору наших јединица непријатељ до сада није показивао веће активности, сем што је једна мања група четника извршила испад са Пријеворца у Доње Зимље, којом приликом је успела да одбаци најслабији батаљон V бригаде (III²) са својих положаја.

Положај који држи наша V бригада јако замара људство обзиром да су на великој висини (Обрлин — Челопек преко 1800 м), где је дубок снег и где нема никаквог заклона те су борци под ведрим небом. Ови се положаји морају држати нарочито због затварања правца Локве — село Кула. Скренили смо пажњу Штабу бригаде да у овом погледу економише са снагама до крајњих могућности. I Далматинска бригада, коју је наша V бригада сменила, јединицама које су биле на овим тешким положајима давала је дупли оброк следовања, што ми нећемо бити у могућности јер се и питање основног следовања поставља озбиљно, обзиром да је овај крај већ доста исцрпен и да су са простора Подвележа, Горњег и Доњег Зимља велика већина а у неким селима скоро сви сељаци евакуисали сву храну и стоку и сами напустили ову просторију. Поред тешкоћа по питању исхране људства наилазимо исто тако и на тешкоће у погледу исхране стоке.

Пошто нам недостају секције терена на који наилазимо почев од Невесиња и Коњица источно, то Вас молимо да нам по могућству пошаљете који примерак. Такође немамо секција терена јужно од Невесиња.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Јордан³

Начелник
Шкорпик⁴

Командант
Вицко⁵

(М. П.)

² Трећи

³ Иван Кукоч

⁴ Јосип

⁵ Крстуловић

БР. 11

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИ- ВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О МОРАЛНО-ПОЛИТИЧКОМ СТАЊУ У ДИВИЗИЈИ¹

ШТАБ
IX ДАЛМАТИНСКЕ Н. О. У.
ДИВИЗИЈЕ
2. IV 1943

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Положај

Услед дугих и напорних маршева, нарочито при но-
шењу рањеника, а што је дошло после дужих борби, као
и услед слабе исхране, нарочито за време марша, слабе
одеће а поготово обуће, до које се у одбранбеним борбама
није могло доћи, физичко стање у нашим јединицама је у
доста лошем степену. По доласку на просторију Невесињ-
ског Поља ово се је врло мало поправило јер се одређени
одмор мало искористио а људство се са овог терена није
могло довољно исхрањивати. Овакво физичко стање најјаче
се одразило на морално стање код IV бригаде, која је
претежно састављена од људства са отока² и за које је
овај дуги марш [и] удаљавање из Приморја претстављао
највећу тешкоћу. За време марша из ове Бригаде дезерти-
рао је велики број бораца, међу којима знатан број нижег
кадра — водника и десетара, па чак и један заменик по-
литкома чете. Као главни разлог дезертерству је одвајање
и удаљавање од Приморја као и тешкоће на путу, те се
претпоставља да они нису пошли непријатељу него циљем
да се пробију до Биокова. Поред ових разлога, услед слабог
политичког рада и ниске политичке свести већине бораца у
овој Бригади борбена вредност Бригаде је врло мала —
скоро никаква. Нешто се стање у овој Бригади променило
пошто смо у њен састав укључили Ливањски батаљон, који
је за сада најбољи батаљон те Бригаде. Поред тога овој
Бригади смо посветили највише пажње и сада јој дајемо
највећу могућност за оздрављење и поправљање како у

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 3—2, к. 9.

² Далматинских отока

војничком, тако и у политичком погледу. Да би се ово питање што боље решило и да бисмо Бригаду што пре учврстили и оспособили за извршавање задатака који се додељују нашој Дивизији предлажемо као нужну потребу да се из наших пролетерских бригада и осталих старих бригада, у првом реду из I Пролетерске бригаде додели један већи број старих брига³ искусних бораца — Далматинаца које бисмо ми употребили као ниже руководиоце — десетаре, воднике, водне делегате, па и командире и комесаре чета. Потреба за нижим командним кадром осећа се и у другим нашим бригадама али је у IV бригади ово горуће питање.

Наша III бригада као најстарија, и поред највећих губитака и најтежих задатака а најмање одмора, је најконсолидованија наша бригада и у погледу морала код људства најбоље стоји. Нарочито после напада на Невесиње, где је ова Бригада учествовала, морал код бораца се је још више подигао. Наша V бригада, иако најмлађа, до сада се најбоље развија. Сем једног батаљона, код кога није најбоље стање, остала три батаљона се добро развијају и располажу са јаким борбеним моралом.

Здравствено стање код Бригаде није задовољавајуће. До сада немамо тежих обољења нити каквих заразних болести, али има велики број оболелих од прехладе, преморености, нажуљаних и премрзлих ногу, и неколико случајева упале плућа. На пример у батаљону IV бригаде који броји 176 другова и другарица за борбу способних има око 80 другова. У V бригади из два батаљона налази се у болници 4 члана Штаба батаљона поред руководиоца из команди чета којих такођер има оболелих, углавном од прехладе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Јордан⁴

Начелник
Шкорпик⁵

Командант
Вицко⁶

(М. П.)

³ Бригадира

⁴ Иван Куоч

⁵ Јосип

⁶ Крстуловић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА ИЗ- ВРШЕ ПРИПРЕМЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ НА СЕК- ТОРУ МОДРАНИ — УСТИКОЛИНА — ФОЧА¹

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ

Бр. 401

2 април 1943 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА

1. Наша Бригада извршиће прелаз преко Дрине у склопу операција на сектору Модрани—Устиколина—Фоча и даље уз Дрину. Како те операције зависе од више чинилаца, прелаз се неће вршити све док за то не добијемо наређење Штаба дивизије.² Но до тада ми морамо организационо сасвим средити питање прелаза, тако да датог момента пребацимо нашу Бригаду за минимално вријеме. А питање прелаза сада постаје занста организационо питање коме треба смјеста приступити да бисмо спремни дочекали момент пребацивања и у потпуности одговорили обавезама, рјешавајући ефикасно постављени задатак.

Ниједног момента се не смије изгубити из вида важност прелаза преко Дрине и ликвидације непријатеља на десној обали. Чињеница је да је непријатељ³ концентрисао знатне снаге на десној обали, чињеница је да ће он ове положаје упорно бранити, али је и чињеница да њиховим разбијањем на Дрини ми добијамо, стичемо пут, врата за улаз у Црну Гору, Санџак и даље. Чињеница је да се на Дрини води у неку руку битка за наредне покрајине. Самим тим овој бици треба придати пуну важност и приступити њеном извођењу са пуном одговорношћу.

2. За сада ће сви батаљони са потребним бројем људства наставити са упорним радом на изградњи сплавова. Не смијемо се ограничавати раније предвиђеним бројем. Што више сплавова тим боље, тим је лакши прелаз. Према томе изградњи треба ударнички приступити.

3. Распоред наших јединица до прелаза остаје и надаље исти са раније постављеним војним задацима, с тиме

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/1, к. 709.

² Види док. бр. 35.

³ Односи се на четнике.

војничком, тако и у политичком погледу. Да би се ово питање што боље решило и да бисмо Бригаду што пре учврстили и оспособили за извршавање задатака који се додељују нашој Дивизији предлажемо као нужну потребу да се из наших пролетерских бригада и осталих старих бригада, у првом реду из I Пролетерске бригаде додели један већи број старих брига³ искусних бораца — Далматинаца које бисмо ми употребили као ниже руководиоце — десетаре, воднике, водне делегате, па и командире и комесаре чета. Потреба за нижим командним кадром осећа се и у другим нашим бригадама али је у IV бригади ово горуће питање.

Наша III бригада као најстарија, и поред највећих губитака и најтежих задатака а најмање одмора, је најконсолидованија наша бригада и у погледу морала код људства најбоље стоји. Нарочито после напада на Невесиње, где је ова Бригада учествовала, морал код бораца се је још више подигао. Наша V бригада, иако најмлађа, до сада се најбоље развија. Сем једног батаљона, код кога није најбоље стање, остала три батаљона се добро развијају и располажу са јаким борбеним моралом.

Здравствено стање код Бригаде није задовољавајуће. До сада немамо тежих обољења нити каквих заразних болести, али има велики број оболелих од прехладе, преморености, нажуљаних и премрзлих ногу, и неколико случајева упале плућа. На пример у батаљону IV бригаде који броји 176 другова и другарица за борбу способних има око 80 другова. У V бригади из два батаљона налази се у болници 4 члана Штаба батаљона поред руководица из команди чета којих такођер има оболелих, углавном од прехладе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Јордан⁴

Начелник
Шкорпић⁵

Командант
Вицко⁶

(М. П.)

³ Бригадира

⁴ Иван Кукоч

⁵ Јосип

⁶ Крстуловић

БР. 12

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА ИЗ- ВРШЕ ПРИПРЕМЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ НА СЕК- ТОРУ МОДРАНИ — УСТИКОЛИНА — ФОЧА¹

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ

Бр. 401

2 април 1943 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА

1. Наша Бригада извршиће прелаз преко Дрине у склопу операција на сектору Модрани—Устиколина—Фоча и даље уз Дрину. Како те операције зависе од више чинилаца, прелаз се неће вршити све док за то не добијемо наређење Штаба дивизије.² Но до тада ми морамо организационо сасвим средити питање прелаза, тако да датог момента пребацимо нашу Бригаду за минимално вријеме. А питање прелаза сада постаје занста организационо питање коме треба смјеста приступити да бисмо спремни дочекали момент пребацивања и у потпуности одговорили обавезама, рјешавајући ефикасно постављени задатак.

Ниједног момента се не смије изгубити из вида важност прелаза преко Дрине и ликвидације непријатеља на десној обали. Чињеница је да је непријатељ³ концентрисао знатне снаге на десној обали, чињеница је да ће он ове положаје упорно бранити, али је и чињеница да њиховим разбијањем на Дрини ми добијамо, стичемо пут, врата за улаз у Црну Гору, Санџак и даље. Чињеница је да се на Дрини води у неку руку битка за наредне покрајине. Самим тим овој бици треба придати пуну важност и приступити њеном извођењу са пуном одговорношћу.

2. За сада ће сви батаљони са потребним бројем људства наставити са упорним радом на изградњи сплавова. Не смијемо се ограничавати раније предвиђеним бројем. Што више сплавова тим боље, тим је лакши прелаз. Према томе изградњи треба ударнички приступити.

3. Распоред наших јединица до прелаза остаје и на даље исти са раније постављеним војним задацима, с тиме

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/1, к. 709.

² Види док. бр. 35.

³ Односи се на четнике.

што ће крилни батаљони: III и VI појачати контролу и обезбјеђење својих праваца. Непријатељ се не смије пустити на сектор изградње, чиме би пропали сви претходни радови.

4. Штабови батаљона требају извршити правилну организацију рада, обезбјеђења и др., како би се вријеме чекања прелаза искористило за максималан одмор људства, као и за што је могуће бољу прехрану.

5. Да би се организација прелаза извела што је могуће боље треба смјеста предузети слиједеће мјере:

а) за одговорног друга који ће руководити прелазом Бригаде поставља се друг Живан Маричић,⁴ командант IV батаљона, —

б) сви штабови батаљона упутиће хитно другу Маричићу (село Стрмац) спискове другова сплавара и другог стручног особља у својим батаљонима. Све сплаваре и стручно особље батаљони ће упутити сјутра ујутру, 3 ов. м., најкасније до 7 часова, код бегове куће на путу између Оцака и Устиколине, гдје ће друг Живан извршити расподјелу људства по сплавовима, постављајући на сваком сплаву по једног одговорног друга. Овом приликом треба одржати стручни састанак сплавара на коме ће се измијенити мишљења по питању превозења. Треба скренути друговима пажњу на могућност да се сплавови преврну, што се догодило јединицама II дивизије, те да се нађе начин да се то спријечи, —

в) за руковаоце изградње сплавова постављају се другови Саво Бурић и Божо Божовић, командант I и II батаљона. Штабови батаљона упутиће друговима Бурићу и Божовићу (одмах) потребно људство (код бегове куће), а ови ће извршити организацију и расподјелу рада тако да изградња иде што је могуће брже, —

г) пошто ће се пребацивање јединица извршити код Модрана и даље код с. Мретевићи, другови Бурић и Божовић треба да предузму мјере преноса сплавова до Модрана. Са преносом треба отпочети у току ноћи 2/3 ов.м., с тиме што се сплавови неће донијети до мјеста превоза, већ ће се оставити на неком склониом мјесту прије Модрана, тако да у току сјутрашњег дана остану апсолутно неоткривени од стране непријатеља (треба их склонити за неки брежуљак, у неку рупу, камуфлирати их и др., тако да их непријатељ нипошто не може открити у току сјутрашњег дана). Штаб III батаљона треба да ступи у контакт са друговима Бурићем и Божовићем, како би сазнао за

⁴ Народни херој. Погинуо у Петој непријатељској офанзиви.

мјесто гдје су остављени сплавови и предузео њихово пуно обезбјеђење. Пренос и скривање сплавова треба извести неопажено, јер је то један од главних услова за брз и лак прелаз преко Дрине, —

д) сви штабови батаљона извршиће одмах смотру лаког аутоматског оружја (п.митраљеза и л. бацача). П.митраљези се морају довести у исправност, очистити и подмазати, средити муницијске кутије (шаржери) и др., тако да до застоја не смије доћи, —

ђ) Штаб III батаљона ће благовремено извидјети положаје на сектору Модрана да би се на одговарајућим положајима поставила тешка оруђа, која би евентуалном ватром потпомогла пребацивање, —

е) сви батаљони ће извршити контролу својих пјешачких јединица тако да се у први мах пребаци људство способно за борбу. Пребацивање ће се изводити по ранијој наредби:⁵ I, II, IV, III и VI батаљон, а оперативне задатке јединице ће добити накнадном наредбом,⁶ —

ж) уопште, како одговорни другови по питању организације, тако и штабови батаљона и саме јединице морају предузети све мјере, унапријед предвидјети све могућности да би се избјегле све препреке и да би у потпуности савладали један од најтежих задатака који се до сада поставио пред нама, —

з) како одговорни другови тако и штабови батаљона требају одржавати непрекидни контакт са Штабом бригаде ради потребне консултације по спорним питањима.

б. Налазимо се пред тежим проблемом. Али су наше снаге довољно јаке да га ријеше. И ријешићемо га!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком

За Штаб бригаде

Командант

⁵ Види том IV, књ. 11, док. бр. 144.

⁶ Види док. бр. 31, 32 и 35.

БР. 13

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ БРИГАДЕ СЕДМЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ
ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОСЈЕДАЊУ ПО-
ЛОЖАЈА НА РОГОЈУ И СТАЊУ У БРИГАДИ¹

ШТАБ XVI БРИГАДЕ
VII ДИВИЗИЈЕ Н. О. ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. 2. IV. 1943
Крбљине

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.

Положај

Извештавам В.Ш.² да је 1 и 2 батаљон XVI бригаде извршио посједање положаја на Рогоју према приложеној скици.³ Извиђање се врши у правцу села Тошница и Трнова али са задатком да наше јединице не долазе у додир са непријатељским снагама и да избегавају сваки сукоб.

3 батаљон остао је у Улогу и врши извиђање у раније одређеним правцима Борча и Гацка.

На нашим деловима фронта за сад нема никаквих новости.

Непријатељ⁴ је отступио по извештају мештана преко Црне Ријеке у правцу Јахорине и како су они говорили да ће отступити на Црни Врх код Олова.

У Трнову се налази једна бојна домобрана а према изјавама мештана има нешто и Немаца.

Ступио сам у везу са нашим друговима који су од раније били остали на терену као политички радници и предузео сам кораке да се са осталим у Трнову, Црној Ријеци, Пресјеници и Сарајеву повежемо.

Кад се успостави веза, известићу накнадно.

Нашим друговима постављен је задатак да у Сарајеву утврде јачину непријатељских снага, а нарочито немачких, и да дознају куда ће те снаге бити упућене. Из непотврђених причања мештана и оних из Трнова те су немачке снаге за сад у Сарајеву само на одмору а да дневно иде

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/13, к. 815.

² Врховни штаб

³ Уз оригинал недостаје поменути скица.

⁴ Четници Драже Михаиловића

источном пругом око 25 транспората у правцу Србије и даље Скопља. Ово ће се накнадно проверити и утврдити, а затим ћу поднети тачан извештај.

Исто тако је нашим друговима у Трнову постављен задатак да ступе у везу са домобранима, јер су наводно они радосни што су наше снаге избиле на Рогој и што су четници протерани. Командант бојне је нама наклоњен и зет је неког тишлера из Калиновика. Исто тако је, наводно, и најстарији командант домобрана Србин који је нама наклоњен. И ови ће се подаци проверавати и тачно стање утврдити.

Батаљони који су на Рогоју су слабог бројног стања јер 1 бат. има 121 на лицу и још 15 бораца у Калиновiku као стражу Команде места. 2 бат. има 152 на лицу, а 3 батаљон, који се налази у Улогу, је слабији од 100 бораца.

У целој Бригади има око 150 болесних, од којих има око 40 тифусних.

Ради спречавања ширења даље заразе ми смо предузели биле мере да се у Калиновiku за нашу XVI бригаду израде два бурета за парење. Кад су та бурад била готова, један је од другова лекара централне болнице ту бурад једноставно присвојио и однео и ако му је речено било да та бурад припадају Бригади. Овакве појаве самовоље од стране санитетског особља нису ретке, а овакав рад и неувиђавност према трупи која се у првом реду има да спасава опасне заразе је злочин који треба најоштрије осудити и казнити.

Највероватније је да је бурад однео интендант Централне болнице из Бјелемића, јер је он јучер виђен у Калиновiku. Молим да се преко в.⁵ санитета нареди Централној болници да бурад одмах поврати Бригади.

Поред ових неправилности појављује се још једна неправилност која врло незгодно утиче на рад народно-ослободилачких одбора у овим селима. Наиме Команда места у Калиновiku шаље своје људе са наређењима да се из тог и тог села има да изда 1500 килограма сена или да се изда 700 килограма меса не ступајући у везу са народно-ослободилачким одборима и не питајући да ли постоји могућност да се тражене количине могу испоручити или не.

Молим да се Команди места у Калиновiku скрене пажња на правилност у погледу набавке хране и да не упућује остале јединице на онај терен на коме се већ једи-

⁵ Вашег

нице налазе и које се са тог терена хране, пошто су ова села исцрпљена.

Молим да се питањем код наших јединица које су оперисале на Црвњу провери да ли је заробљен и да ли је још жив бивши наш друг и командант II ударног батаљона К.О.⁶ Млађен Влашки, који је заједно са својим сином насилно одведен са комором од стране четника. Друг Влашки је познат у Трнову и околини и проналазак његов би врло повољно одјекнуо у овом крају.

Из разговора са политичким радницима на овом терену стекао сам уверење да они нерадо примају непознате другове који се упућују на политички рад и да би требало на овај терен упућивати само оне наше другове који су од раније радили на овом терену.

Ако би била која батерија за телефоне, молим да нам је пошаљете како би могли да појачамо телефонску везу, јер ћемо услед слабих батерија ускоро остати без везе.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник Штаба VII дивизије
Хрватске
Вој. Ј. Ђокић⁷

(М. П.)

⁶ Калиновичког одреда. Дописано у оригиналу црвеном оловком.

⁷ Народни херој Војислав Ђокић, делегат Врховног штаба НОВ и ПО Југославије. Погинуо 1943 год. код Фоче као начелник Штаба Седме НОУ дивизије.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД АПРИЛА 1943 ГОД. ПРВОЈ И СЕДМОЈ НОУ БРИГАДИ
И ХАУБИЧКОМ ДИВИЗИОНУ ДА ИЗВРШЕ ДЕМОНСТРА-
ТИВНО ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹**

ШТАБОВИМА: I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ХАУБИЧКОГ ДИВИЗИОНА
БРДСКЕ БАТЕРИЈЕ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Ситуација. — На сектору северне *трује*² последњих дана без промена. Непријатељ³ држи десну страну Дрине, где је посео ровове; са јаким снагама држи фронт од Фоче до Устиколине, а главнина му је према самој Устиколини; од Устиколине према Горажду непријатељске снаге су разређеније. Према Устиколини располаже са три брдска топа, неколико тешких бацача и више аутоматских оруђа. Целокупне четничке снаге на сектору Фоча—Устиколина износе, према недовољно провереним подацима, 3 бригаде од по 4—500 бораца.

Према такође недовољно провереним подацима у самој Фочи налази се 1.000 до 1.200 Италијана.⁴ Они располажу са најмање две хаубице.

На сектору северне групе нема, дакле, непријатељских снага са ове стране Дрине, сем вероватно претстражних делова непосредно испред Фоче.

Четнички делови који су се повукли према Јахорини показују слабу активност.

На сектору јужне *трује*⁵ изгледа да има мање четничких снага но што се претпостављало.

Последњи извештаји јављају о јакој концентрацији немачких снага око Горажда и на читавој просторији Сарајево—Вишеград. До сада се није могло утврдити да се те снаге прикупљају ради офанзиве према нама, него изгледа да су ту на пролазу и ради обезбеђења пруге Сарајево—Вишеград—Ужице. Наша колона је јуче разбила групу од

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/1, к. 709. Наредба је писана 3 априла што се види из текста документа.

² Види том IV, књ. 11, док. бр. 148.

³ Односи се на четнике.

⁴ У Фочи се налазио батаљон „Аоста“ из дивизије „Тауриненсе“.

Види док. бр. 197.

⁵ Види том IV, књ. 11, док. бр. 148.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О САСТАВУ КАЛИНОВИЧКЕ ЧЕТНИЧКЕ
БРИГАДЕ¹

Строго поверљиво

ОБАВЕШТАЈНИ ЦЕНТАР
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
,Дел. бр. 41 3 априла 1943 године

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
ЗА „ОБ.-О”

Положај

I. — Према подацима добивеним од заробљеног активног четника Богдана Теофановића Калиновичка бригада састојала се од 3 батаљона. — Калиновичког, о коме смо податке доставили раније, Јахоринског и Миљевинског батаљона.

1. — *Јахорински батаљон*: командант п.поручник Радован Драганић, Црногорац. — Батаљон је бројао 150 наоружаних људи. — Наоружање: 3 п.митраљеза, 1 т.митраљез „брета”. Борци имају просјечно по 40 метака а тешки митраљез 150. Снабдијевали су се по селима. Батаљон се сада налази изнад села: Колаковићи—Подграђе—Милетина. Батаљон је имао 4 чете. Командири су били: Младен Шаровић из с. Рашића, Виде Масло из с. Подхрида, Мирко и Гојко Дубовина из с. Таулића.² Сви горе именовани су тежаци. Батаљон је имао преко Калиновичке бригаде везу са Талијанима.

2. — *Миљевински батаљон*: (подаци добивени од обавјештајца „А”) командант Вељко Зеловић, кафеџија. Батаљон је бројао 110—140 људи наоружаних различитим пушкама. Наоружање: 1 т.митраљез „брета” (изгубљен на Јабланици — наши га заробили), 3 п.митраљеза (2 „брно” и 1 талијански — 1 п.митраљез „брно” изгубљен на Јабланици). Батаљон има 2 чете. Командири: I. (Миљевске) чете Гојко Андрић, II. (Мрежичке) Жарко Драшковић. Са команди-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 3896.

² На карти 1:100.000 није пронађено.

ром II чете пошло је у правцу Ћурева 40 људи, 20 се предало.

II. Према подацима добивеним од Н.Н., раније четника Миљевинског батаљона, сада партизана брдске батерије I дивизије, прије 10 дана основана је од Миљевинског и Загорског батаљона на Пирином Дољу³ т. зв. „Летећа бригада“, са задатком да напада на наше коморе и отима храну и муницију. Командант Бригаде акт. поручник, имена се не сјећа, говорио је да ће ићи за Невесиње да нас у заједници са мајором Баховићем⁴ нападне слеђа. Међутим у селу Штовнић (2 сата од Фоче) стигао га је курир и он је саопштио борцима да је добио наређење да остане овдје као герила цијела Бригада. Бригада је у почетку бројала око 300 људи. Наоружана је била са 5 п.митраљеза. Борци су имали просјечно 50 комада метака. За п.митраљезе (3 талијанска) имало је по 190 метака на једног, за остало се не зна. Прије 4 дана Миљевински батаљон се скоро цио распао. Са командантом је остало око 10 људи, замјеник команданта батаљона Владо Говедарица напустио је такође батаљон и пошао за Мрежицу, своје родно мјесто. Командант Бригаде и Загорски батаљон пошли су у правцу Загорја. Замјеник команданта бригаде је Урош Говедарица, раније политком Загорског партизанског батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Об. центар Дивизије
Ст.⁵ Лекић

³ Пивни До

⁴ Петар Баховић, четнички командант у Херцеговини. Убијен у борби почетком 1945 год. од стране јединица НОВ.

⁵ Никола

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ТЕШКИМ РАЊЕНИЦИМА КОЈИ СУ
ОСТАЛИ У СЕЛУ ВРБНИЦИ¹**

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

3 априла 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Преко наших патрола које су током јучерашњег дана вршиле истрагу и прикупљање обавјештења о тешким рањеницима које је оставила V Црногорска бригада² у с. Врбници, утврдили смо сљедеће:

У с. Врбници остало је 18 тешких рањеника и то:

1. Миле Гудељ из Праче -- умро јула 1942 год. и сахрањен.
2. Нада Вујовић из Лукова, умрла јула 1942 г. и сахрањена.
3. Видак Перовић, из Рудина пренесен у болницу [у] Фочи, гдје се и сада налази.
4. Драгица Змајевић из Никшића, пребачена на Вучево и даље кући.
5. Анђелко Тодоровић из Рогатице, однесен за Невесиње.
6. Арсо Куч из Берана, до назад 15 дана био у болници у Фочи.
7. Драгослав Ристановић из Праче, сада се налази у болници у Невесињу.
8. Анђелко Ђимовић од Рогатице у болници у Невесињу.
9. Милош Николић пребачен кући у Никшић.
10. Драгослав Вуковић, болестан од тифуса, оздравио и прешао четницима као послуга — родом из Србије.
11. Зага Милошевић из Санцака, оздравила и била куvariца у Броду код жандара, до нашег доласка овде.
12. Чедо Вишњевац из Гацка, пребацио га отац својој кући.
13. Лалић, прешао својој кући у Требињу.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/7, к. 731.

² Види том IV, књ. 6, док. бр. 83, тачка 2.

14. Милош Дринчић из Ужица, пошао са Лалићем у Требиње.

15. Мирко Бјелица из Бањана, отац га пребацио својој кући.

16. Командир 2 чете I батаљона V бригаде, чије име нијесмо могли сазнати, пребачен је преко Шћепан Поља својој кући.

17. Милош Нинковић из Рогатице, преко Миљевине на интервенцију четничког команданта пребачен код Калиновика код својих рођака.

18. Никола Попадић, болничар из Фоче, и сада се налази као болничар у Фочи.

Сељаци из с. Врбнице и из околних села хранили су рањенике. 30 оваца које је оставила V Црногорска бригада за рањене другове узели су четници.

Мјештани причају да су наишли васојевићки четници да би их све поклали, али пошто су стигли прво Пивљани и Жабљачани, нијесу од њих никога убили.

Према рањеним друговима, по обавјештењима сељака, нису вршене никакве репресалије.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб дивизије
комесар
Митар³

БР. 17

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗАУЗИМАЊУ ГАЦКА И АВТОВЦА¹

III дивизија
3-IV

Јуче четници, усташе и домобрани разбијени пред Гацком.² Прошле ноћи наше јединице заузеле Гацко и Автовца.³ Црногорски четници са Бајом Станишићем у јачини

³ Бакић

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16—8, к. 13.

² Види док. бр. 51 и 181.

³ Види док. бр. 51.

1500 војника повукли су се на црногорску границу. Херцеговачки четници и домобрани повукли су се према Билећи... Заробљен 51 четник, запленио је један тешки бацач, два тешка митраљеза, око 9 хиљада метака.

БР. 18

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ПАРТИЈСКЕ ЋЕЛИЈЕ ПИОНИРСКОГ ВОДА ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. ЗАМЈЕНИКУ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О СТАЊУ У ПАРТИЈСКОЈ ЋЕЛИЈИ¹

Заменику полит. комесара² / Прол. Н.О.У. бригаде

Парт. ћелија у
Пионирском воду

Достављам вам 15-то дневни извештај о раду ове ћелије за време протеклих петнаест дана.

1) Организационо питање. Ова ћелија има 6 чланова и 3 кандидата. Подељени су сектори тако да сви чланови су одговорни за неки сектор, за политички рад је одговоран друг Бора, за културни рад друг Катић (за војни сектор друг Лабуд и друг Врзић), за хигијенски друга-рица Миланија. За СКОЈ друг Вуша. Састанке одржавамо два пута у 15 дана, практичне и 2 теоретска. Кандидате позивамо на теориске састанке, изузетак уско организационог, онда их не позивамо.

Сви чланови се добро држе у односу на непријатеља, нема неке крупније грешке, оне које су се појавиле ми смо на ванредним састанцима отклонили. На последњем састанку су предложени за учлањење друг Пера Нега, ови су другови изнели добро лично понашање у односу на другове и извршавању добивеног задатка, одан је према нашој Партији и Н.О. борби. На истом састанку је предложен и друг Ђура Гуташа, радник, старији друг који се у досадашњем раду и понашању и оданости нашој Партији показао врло добар. Као такве ми вам предлагемо ова два друга за учлањење у Партију.

¹ Оригинал, писањ мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1—5 I, к. 708.

² Душан Корач

2) Политички рад. Овај вод је пошао мало напред у политичком пољу, за ових петнаест дана одржане су четири конференције, три су биле теоретске и једна радна и предавање друга Зоговића „Четништво и Н.О.В.“, већ се осећа интересовање код другова за политички рад.

3) Културни рад. На овом пољу је урађено: прикупило се мало чланака за цепне новине које треба да ускоро изађу. Развијање љубави према књизи исто има успеха, врло радо другови читају разне књиге.

4) Војни сектор. На овом пољу, нарочито у погледу односа према старешинама, није било неправилности и одржана су два састанка на којима је расправљано [о] свим недостацима нашег вода.

5) Хигијенски сектор. За овај сектор нисмо имали до пре три дана одговорног друга, али смо сада добили другарицу која је члан Партије и она ће бити у будуће одговорна за хигијену [у] воду; сада је опарен скоро цео вод осим другова који су запостени на изградњи сплавова.

6) СКОЈ. Скојевска организација је била формирана али није уопште радила, сада је поново формирана, подељени су сектори и постављен рад на здравој основи.

Стање ове ћелије је било следеће: партиски састанак нису одржали месец и по дана и због неодржавања редовних састанака прављене су велике грешке, код самих чланова Партије недисциплина која се осећа још, али у блажој форми, тако важно је напоменути држање друга Врзића, који има негативно држање и стално показује неку нетрпељивост међу друговима. На нашем састанку критике и самокритике њему је указано на те недостатке. Код друга Лабуда, који је имао много недостатака, осећа се побољшање. После овних одржаних састанака иницијатива и одговорност се у многом не осећа, итд. Ови одржани састанци су били првенствено посвећени ради увођења чврсте организације у Партији и воду.

Уз другарски поз. секр. пар. ћел.

Пионир. вода

Љубомир Роглић

3-IV-1943 год.

Жељево

БР. 19

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 4 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О АКТИВНОСТИ НЕПРИЈАТЕЉА У ПОДГРМЕЧУ, ОСЛОБОЂЕЊУ ТЕШЊА, НОВОГ ШЕХЕРА И ПРИБИНИЋА¹

I босански корпус
4-IV

Непријатељ с јачим пљачкашким колонама испада у Подгрмеч, врши покољ и пљачку, у току су борбе. У Централној Босни заузли смо Тешањ, Нови Шехер и Прибинућ. Има заробљеника и плијена.² Истакле су се I бригада и IV Крајишки партизански одред.

Ваше директиве смо примили. Коста.

БР. 20

ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 АПРИЛА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О СТАЊУ У ПАРТИЈСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ БРИГАДЕ¹

ПАРТИЈСКИ РУКОВОДИЛАЦ:
III КРАЈ. БРИГАДЕ
I ПРОЛ. УД. ДИВИЗИЈЕ
4 априла 1943 год.

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ

Од доласка наше Бригаде на сектор Бугојно, Прозор, Коњиц прошли смо кроз, за нашу Бригаду до сада, нај-

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19—8, к. 13.

² Види том IV, књ. 11, док. бр. 79, 341 и 345.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 5494.

² Замјеници политичких комесара обављали су дужност партијског руководиоца.

теже услове њеног развоја. Те тешкоће су се састојале из: сталних, упорних, дефанзивних борби; великих тешкоћа по питању исхране; тешких призора у пребацивању рањених и болесних другова; из велике жудње за враћањем, баш у овој ситуацији, на слободну територију.

Наша Бригада није до сада имала оваквих тешкоћа, те су ове за њу тиме претстављале и веће потешкоће. Као резултат тих услова под којима је живјела наша Бригада дошло је до губљења перспектива код једног броја колебљиваца који су дезертирали. Међу њима се налазило и 2 члана КПЈ и неколико скојеваца као и неколико прикривених четничких симпатизера.

Међутим, без обзира на горње потешкоће, наша Бригада а и наша парт. организација углавном су успјеле да одговоре постављеним задацима.

Данас у нашој Бригади има 270 чланова КПЈ, од којих 36 у расходу.

Предузели смо потребне мјере да уклонимо недостатке и слабости који су се испојили код наше партијске организације у овом задњем периоду. У том циљу смо одржали састанке батаљонских актива у сваком батаљону посебно, састанак секретара бат. бироа, секретара хелија интендантуре и бригадног пратећег вода као и обилазак батаљонских бироа и појединих хелија. Сада је активност у партијској организацији на приличној висини у сваком погледу.

Питање дезертерства је питање којим смо се највише бавили.

Судећи данас по раду и стању у Бригади, могли би рећи да смо успјели изаћи из ове привремене кризе са доста искуства које ће нам користити за даљи рад.

Организовали смо бригадни партијски курс који треба да почне са радом 8 ов. мјесеца. То смо учинили из разлога да су изгледи за предвиђени дивизијски курс врло слаби и зато што је питање теоријске изградње наших партијаца за нас крупан задатак, те ћемо на овај начин помоћи његовом рјешењу.

У прилогу Вам достављам списак искључених, кажњених и новодошних (из других јединица) чланова КПЈ, као и списак чланова КПЈ који су промијенили функције у Партији или војсци.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Парт. руководиоца III Крај. бриг.
Ђуро Лончаревић

БР. 21

**ИЗВЈЕШТАЈ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4
АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУ-
ГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЧЕТНИЧКИХ И ДОМОБРАН-
СКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ ТРНОВА, КАЛИНОВИКА
И ФОЧЕ¹**

Строго поверљиво!

ОБАВЕШТАЈНИ ЦЕНТАР
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Дел. бр. 43 4 априла 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
ЗА „ОБ-О”

Положај

Од Об. центра VII Крајишке бригаде добили смо извештај о следећем:

1. Непријатељске снаге у Трнову су се смениле.² Сада се тамо налази свега 500 домобрана, према добивеним подацима од поверљивих другова са терена домобрани су много неборбени.

Веза са трновским гарнизonom може се успоставити преко једног нашег човека из с. Добро Поље.

2. Патрола једног батаљона Седме бригаде ухапсила је четника Недељка Врховца. Врховац је из јединице познатог четничког бандита Раде Радића. Учествовао је у борбама противу нас на више места у Б.[осанској] Крајини. На саслушању је изјавио да је послат од стране свога командира Баје Ђурановића у Добро Поље ради шпијунаже о кретању партизана, исхрани и осталом. Још је изјавио следеће: •

Четничке снаге пошле су према Фочи у јачини од 3.000 људи. Наоружање: 2 „Пито” топа, 2 тешка бацача, 1 лаки, 2 тешка митраљеза и 4 п.митраљеза, остало су пушке. Муницији је имају колико ко хоће да донесе.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 3987.

² Види док. бр. 43.

Од четничких вођа пошли су према Фочи: Раде Радић,³ Лазо Тешановић,⁴ Мирко Делић, Ђуро Богојевић, Урош Дреновић.⁵

3. Из с. Добро Поље налази се у четницима 22. Сви су раније били партизани. Најопаснији је од њих Гавро Пржуљ.

4. Према једном обавештењу четници из села: Тошићи Поље, Бистрочај, Пендичићи, Пљешеница,⁶ Черужићи, Умчани, Обло Брдо, Ледићи, Оровићи,⁷ Кијево, Шабанци, Црна Река — горње околице Трнова би се радо предали партизанима и траже везу, изузев неколико бандита из истих села.

5. Многи од четника из трновског батаљона би остали код своје куће али нису смели од осталих, који су говорили: партизани ће проћи за Црну Гору а да ће се они вратити па ко буде остао да ће му запалити кућу и поклати све његове. Из с. Крбљина има 7 четника. Четници трновског батаљона су се повукли у правцу Устиколине ка Дрини.

6. При повлачењу четника пред нашом војском настало је међу њима колебање, тако да је долазило до стрељања од стране њихових вођа.

7. Из с. Даничића има 6 четника. Из истог су села четници отерали старце и децу који су били способни за комору.

8. Према најновијим подацима од Превила до Дрине налази се 70 четника, а до Трнова и Црне Реке налази се свега 150. Наоружање 3 п.митраљеза, 1 тешки митраљез „брета“. У Црној Реци се налази 50 милиционара муслимана.

9. У Ораховици пре неколико дана налазила се 1 сатнија домобрана са 2 п.митраљеза.

10. Домобрани из Трнова покушавали су да добију везу са нама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Об. центар Дивизије
Ст.⁸ Лекић

³ Раде Радић, четнички командант. Ухваћен послје рата као одметник и осуђен на смрт 1946 године.

⁴ Лазар Тешановић. 1946 год. убијен као одметник од органа народне власти.

⁵ Урош Дреновић, четнички командант у Босанској Крајини. Погинуо 1944 год. у борби против НОВЈ од савезничких авиона за вријеме Седме непријатељске офанзиве.

⁶ Вјероватно Пресјеница

⁷ Вјероватно Остојићи

⁸ Никола

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
4 априла 1943 год.
у 11 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Ми смо били изградити провизорни мост од неколико сплавова, наслањајући га на стару гвоздену конструкцију моста код Брода. Тај сплав-мост био је пуштен у воду а изграђен на обали ријеке и претстављао је јаку конструкцију, али јачина ријеке поломила је балване који су били дебели око 50 см и однијела извјестан дно грађе те тако прелаз на том мјесту не долази у обзир. Сплав — мост био је оспособљен да се преко њега читава Бригада може пребацити за три до четири сата. Ми градимо сплавове и тражимо све могуће начине да пређемо на десну обалу Дрине. Све бригаде на својим секторима од Брода до Бастаса изграђују превозна средства и ако на овом сектору има прилично мало грађе. Чак је II Пролетерска бригада организовала ковачницу у којој кују велике кланфе — гвоздене клинове од жељезничких шина и тиме утврђују балване. Но јачина воде је толика да чак ни такви гвоздени клинови, као што видите, не могу издржати.

Ми ћемо предузети све, и на то мисле сви борци и старјешине, да изградимо средства за прелаз преко ријеке. Но, ми смо мишљења, ако постоји боља и бржа могућност преласка код Устиколине, да би требало пребацити тамо II Пролетерску и II Далматинску бригаду, разбити четничке банде, остављајући на овом сектору у циљу демонстрације III Санџачку бригаду, и предузети чишћење околине Фоче са сјевера на југ.

Ми смо били убијеђени да ћемо са сплавом који је била изградила II Пролетерска бригада прећи Дрину, но то не значи да још нема могућности, јер су сви наши борци постали мали изумитељи и ми ћемо предузети све да изгра-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3912.

димо потребна средства. Истина, да се већ овдје намеће проблем исхране људства и стоке и сваки даљи опстанак на овом терену довео би до погоршања исхране и потпуне исцрпљености ових крајева, који су већ остали сасвим без сточне хране.

Обавјештаваћемо Вас редовно о свему што будемо предузимали.

Обавјестите нас о ситуацији на осталим секторима гдје воде борбу јединице наше Народно-ослободилачке војске.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Митар²

Командант
Пеко³

БР. 23

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОВЛАЧЕЊУ УСТАША ИЗ КУЛЕ ФАЗЛАГИЋА¹

III дивизија
4-IV

Усташе из Куле Фазлагича јачине 1600 повукли се у Бјелашницу. Имају авионску везу са Загребом. Мишљења смо да их треба одмах напасти,² јер то војнички разлози налажу. Били су у контакту и с Бајом Станишићем, док је овај отступио.

² Бакић

³ Дапчевић

¹ Оригинално-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18—8, к. 13.

² Види док. бр. 52.

**ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 4 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА
ДЕМОНСТРАТИВНО ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ НА СЕКТОРУ
ФОЧА — УСТИКОЛИНА — МОДРАНИ¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРБРИГАДЕ

Бр. 405
4. IV. 1943

ШТАБОВИМА I, II, III, IV И VI БАТАЉОНА

1. — Вечерас 4 априла 1943 године у 20 часова јединице II дивизије плус III Санџачка бригада извршиће насилно пребацивање преко Дрине на сектору Фоча—Бастаси.²

2. — Задатак јединица I Пролетерске дивизије, тј. I Пролетерске и VII Крајишке бригаде, као и Хаубичког дивизиона је да истодобно, почев од 20 часова, изводе демонстративне прелазе на сектору Фоча—Устиколина—Модрани.

Јединице VII Крајишке бригаде дејствоваће према самој Фочи дуж друма Калиновик—Фоча.

Хаубица ће дејствовати на сам град, првенствено на касарну и на центар града.

3. — Распоред наших јединица за ноћашњу акцију:

У акцији ће непосредно учествовати III и VI батаљон. III батаљон ће извршити демонстративни напад код Модрана и код Мрђелића, с тиме што ће на сваку тачку поставити најмање по једну чету. VI батаљон ће извршити демонстративни напад код села Паунци у висини села Рибари на десној обали р. Дрине и код с. Паунци у висини села Јошанице на десној обали р. Дрине. VI батаљон послати везу до 20 часова у с. Ивовиће за успостављање контакта са јединицама VII Крајишке бригаде, чија ће се лијевокрилна побочница кретати правцем Крст (кота 913) — кота 905 — Патковина. Веза у с. Ивовиће. •

Почетак демонстрације тачно у 20 часова. Ради поштивања што већег ефекта и забуне код непријатеља де-

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36/1, к. 709.

² Види док. бр. 22.

монстрација мора бити снажна, али се мора строго водити рачуна и о што мањем утрошку муниције. Ради тога демонстрације извести свега на ове четири тачке оштро и кратко, понављајући то још једанпут или двапут у већим размацима исто тако оштро, како бисмо непријатељску снагу и пажњу држали читаве ноћи везане за нас и тиме што више олакшали извршење задатка јединицама II дивизије. Снаге за демонстративне нападе не морају бити велике; али батаљони морају бити у близини мјеста препада како би у случају потребе појачали ватрено дејство. Треба схватити да демонстративни напади не значе пребацивање на десну обалу, што се не смије изводити без изричитог наређења Штаба бригаде. Скреће се пажња да сектор Устиколине као и Устиколина — до близу Модрана — мора остати миран. На њему се не смије вршити никаква демонстрација.

Остали батаљони (I, II и IV) наставиће у току ноћи са упорним радом на изградњи што већег броја сплавова. Наводимо, по извјештају команданта I и II батаљона, да штабови III и IV батаљона прошле ноћи нису упутили одређено људство за изградњу сплавова.

4. — По завршеним демонстрацијама команданти III и VI батаљона послаће хитан извјештај Штабу бригаде о резултатима демонстрација, наиме: о реакцији непријатеља на појединим тачкама, о непријатељским снагама, оцјењујући их према ватреном дејству, о дејству непријатељских тешких оруђа и њиховом распореду као и о свим другим промјенама и запажањима у току демонстрација.

Приликом демонстрација III и VI батаљон могу избаци и неку ракетлу без обзира на боју ради стварања што веће забуне код непријатеља.

Команданти I и II батаљона као одговорни руковоаци изградње сплавова наставиће ужурбаном са радом, изграђујући што шире и што веће сплавове, без обзира на тежину превоза, пошто ћемо такве сплавове спустити у ријеку на најближем мјесту, док ћемо остале лакше спуштати на мјеста предложена од стране команданта II батаљона.

Као што је то већ у ранијем наређењу постављено, број сплавова је неограничен услијед тога што ће исти послужити за изградњу понтонског моста пошто се створе услови за то.

5. — Знаци распознавања ~~су~~ они који су раније дати.

6. — Данас је примљен извјештај да су дијелови наше III дивизије заузеле Гацко и Автовац.³ Наше јединице су јуче разбиле групу од 1.200 четника близу Дабарског Поља.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб I Пролетбригаде

командант

БР. 25

**ПИСМО СЕКРЕТАРА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ ОД 5 АПРИЛА 1943 ГОД.
ШТАБУ СРЕМСКОГ НОП ОДРЕДА О РАСПОРЕДУ СРЕМ-
СКИХ БАТАЉОНА НА ТЕРЕНУ МАЈЕВИЦЕ, БИРЧА И
РОМАНИЈЕ¹**

ПРЕПИС

41
1943

Романија 5. IV 1943

ШТАБУ СРЕМСКОГ НОП ОДРЕДА

Положај

Према наређењу В.Ш. ваш Одред, тј. батаљони који се налазе на терену Мајевнице, имају и даље да остану на терену Источне Босне. Ваш задатак бит ће да чистите четничке банде на овој територији. Што се тиче вашег рада на терену Срема, добићете директиве од В.Ш., али за сада ни у ком случају немојте пребацивати ваше батаљоне у Срем. Најважније је да што више људи пребаците из Срема на овај терен и да их наоружавате.

Ваше батаљоне на босанском терену расподелићете на следећи начин:

1) Два батаљона оставићете на Мајевници са задатком чишћења четничких банди на том терену и мобилисања људства за Мајевички одред. Ни у ком случају не смије се дозволити да се врши мобилизација сељака за немачку и хрватску војску, што се покушава у свим крајевима. База за то мобилисање домаћих људи треба да буде мајевичка

³ Види док. бр. 51.

⁴ Исто

¹ Препис оригинала, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38—2, к. 1484.

јединица која тамо постоји. [У]колико не би могли све то људство наоружати, ви га пребацујте ближе нашим главнинама.

2) Два батаљона упутићете одмах за Бирач. Један од њих остаће на терену Бирча, где ће заједно са II Бирчанским батаљоном штитити тај терен, чистити четничке мање групе и вршити мобилизацију. Други ваш батаљон са I Бирчанским (бригадни) доћи [ће] одмах на терен Романије где ће такођер вршити горње задатке.

Са батаљонима који буду ишли на Романију ићи [ће] и друг Грујо.²

Исхрану јединица на терену Бирча и Романије регулисаћете пребацивањем хране са Мајевице. Одмах са батаљонима пошаљите и један транспорт хране. То пребацивање можда ћете моћи уредити и на други начин, о чему ћемо усмено разговарати са Грујом. Ваш Штаб расподелите према вашем нахођењу, али водите рачуна да са овим јединицама које иду овамо буде један део Штаба. Овим ћете путем држати везу и са В.Ш.

О Славонцима ће вас известити усмено друг Грујо.

Наоружавање људства вашег и мајевичког вршићете акцијама против четника као непријатеља број један, усташа и домобрана.

Ово наређење сматрајте пуноважним и извршите га одмах!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Покрајински комитет КПЈ
за Босну и Херцеговину
Јовановић Иса с. р.

Да је препис веран оригиналу тврди
пол. ком. I Групе В. П. У. Б.³
Слободан Бајић⁴

За тачност преписа јамчи
Шеф Штаба

(М. П.)

шеф Штаба
Ј. Вајс

² Грујо Новаковић

³ Политички комесар Прве групе војвођанских партизанских ударних батаљона

⁴ Народни херој Слободан Бајић-Паја. Потпуно јула 1943 год. на комуникацији Тузла—Зворник као политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Војводине.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ОД 5 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У НЕВЕСИЊ-
СКОМ СРЕЗУ¹**

IX дивизија
5/IV

На Сњијежници и око Г. Дрежња су се појавиле две групе од по 300 четника. Ноћас смо упутили два батаљона да их разбију. На осталим секторима без промене. III дивизија нас не извештава ништа, иако смо тражили. Не знамо шта је са два батаљона Херц. бригаде који су имали поћи за Дабарско Поље.² Са VII дивизијом имамо везу. Дивизијску болницу имамо откад и Дивизију и она има сада 120 рањеника и болесника.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—3, к. 13.

² Види док. бр. 76.

БР. 27

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ВОЂЕНИМ БОРБАМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 ФЕБРУАРА ДО 1 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ
Број 407
5 април 1943

Извјештај команданта
Бригаде о акцијама
I Пролетбригаде од 15
фебруара до 1 априла
1943 године

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

I

(Иван Седло)

ЗАДАТАК

Наређење² Штаба дивизије од 15 фебруара у 2 часа ујутру, по коме је наша Бригада требало да изврши покрет са просторије Бугојно—Горњи Вакуф, правцем село Ждримци—с. Солакова Кула—Иван Планина, гдје је требало стићи 16 фебр. до мрака, са задатком ликвидације непријатељских упоришта на томе сектору, рушења тунела и затварања правца од Сарајева.

ПОСТУПАК

Услијед тога што су се наше јединице налазиле на врло широком сектору (Ричица—Бојска—Хум—Бистрица—Ждримци), најудаљеније јединице нису могле извршити покрет прије 10 часова 15 фебруара т.г., тако да смо на просторију Солакове Куле стигли тек 16 фебр. укључно у 4 часа ујутру. Са те просторије извршили смо даљи покрет у 9 часова ујутру тако да смо стигли на просто-

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—7, к. 706 А.

² Види том IV, књ. 10, док. бр. 173.

рију: Трешњевица—Реповци 17 фебр. у три часа ујутру укључно. Пошто је до просторије Брадина—Иван Седло требало марширати још три сата, како је људство било исцрпљено послје дводневног убрзаног марша, којом приликом није примљен ниједан оброк, како нисмо знали распоред непријатеља и његове снаге, — ријешили смо да постављени задатак за 16 фебр. увече извршимо 17 фебр. увече. У току дана прикупили смо податке о непријатељу чији је распоред снага био сљедећи: Раштелица — 100 усташа Жељезничке бојне из Сарајева, утврђених код жељезничке станице и тунела; Иван Седло — 400 усташа исте бојне, утврђених главнином на превоју саме планине, дуж друма Брадина—Раштелица и на Малом Ивану; Брадина — 85 Италијана и 30 усташа и жандарма, утврђених код жељезничке станице са 5 фортификационих објеката; Лукач — 40 Италијана и 10 жандарма, са два фортификациона објекта са обје стране моста; Брђани — 60 милиционера и 10 жандарма без утврђења и даље према Коњицу до 150 милиционера; у Коњицу — 5—600 Италијана, око 50 четника са Штабом четничког батаљона. По извршеном распореду наших јединица отпочели смо напад на линију Брадина—Иван Седло 17 фебр. у 2 часа ујутру.³ У ликвидацији с. Брадине учествовао је један батаљон развијајући се у полулучном обухвату са крилним ослонцима на друм са једне и друге стране Брадине. Један дио снага поставили смо према Лукачу ради обезбјеђења операција на Брадину и Иван Седло. У ликвидацији Иван Седла учествовала су два батаљона обухватајући тај сектор са западне, јужне и источне стране. На читавом сектору при првом контакту с непријатељем отворила се жестока борба. Наше јединице судариле су се на Иван Седлу с усташама на растојању од десет метара услијед тога што је била густа магла те се непријатељски положаји нису могли распознавати. Први судар дошао је у моменту када су наше јединице заузеле борбени поредак и поставиле се на предвиђене положаје. Налазећи се у таквом положају наше јединице су јединствено на читавој линији извршиле јуриш и заузеле непријатељске положаје на Иван Седлу. У тој оштрој и одлучној борби непријатељ је оставио 23 убијена. Наши губици су један мртав и три рањена. Ту смо заплијенили један тешки митраљез, око 80.000 пушчане муниције клб. 7,9 мм, извјесне количине резервне хране, један камион и друго. Захваљујући томе да је непријатељ у првом судару био јако разбијен, наше јединице са Иван Седла, гонећи

³ Види том IV, књ. 10, док. бр. 93.

непријатеља у правцу Раштелице и Тарчина, заузеле су жељезничку станицу Раштелица скоро без борбе. Том приликом су уништене жељезничке постројбе и скинуте шине из тунела. Борба на Брадини била је оштрија и трајала је много дуже. Непријатељ се одмах по првом контакту повукао из села у фортификационе објекте, одакле је давао жилав отпор. Ликвидација ових упоришта није се могла више извршити пешадијским оружјем, ради тога смо употребили противколске топове, који су дејствовали са нсувише блиског отстојања у циљу што веће ефикасности, но чије дејство ипак није омогућило ликвидацију услјед тога што гранате нису успјеле пробити фортификационе објекте. Ради тога смо приступили ликвидацији непријатеља на нов начин: паљењем објеката помоћу бензинских флаша. Тек тада, послје 22 часа упорног отпора, непријатељ је био приморан да истакне бијелу заставу. Један од услова који су потпомогли ликвидацију Брадине био је и тај што је наш батаљон у засједи према Коњицу успио да потуче италијанску колону⁴ праћену провизорним оклопним возом, која је ишла у помоћ Брадини. По разбијању те колоне наше јединице су наставиле њено гоњење и јурећи тако непријатеља овладале мостом на Лукачу и ушле у с. Брђане. Том приликом непријатељ је имао знатне губитке. На сектору Брадина—Лукач—Брђани имали смо два мртва и четири рањена. Непријатељ је оставио 18 мртвих Италијана, међу којима један официр, 37 усташа и 2 четника. Заробили смо 67 Италијана, међу којима један поручник и 6 подофицира. Заплијенили смо 7 тешких митраљеза, извјесне количине ратне спреме и друго.⁵ У току 18 фебруара наставили смо са рушењем жељезничке пруге и тунела, који нисмо могли ефикасно онеспособити услјед тога што су нам недостајале локомотиве са вагонима помоћу којих би закрчили тунел, а у току ноћи 18/19 фебруара порушили смо велики жељезнички мост на Лукачу. Оперативни задатак наших јединица у овом времену био је 'постављање фронта према Тарчину (наше главнине), са главним упориштем на Иван Седлу и чишћење терена према Коњицу (наших јединица у обезбјеђењу).

Како непријатељ са правца Сарајево није показивао никакове активности, охрабрени успјесима наших јединица на сектору Прозор—Јабланица, под утиском обавјештења о деморализацији Италијана у Коњицу, будући у сталном кон-

⁴ Види том IV, књ. 10, док. бр. 93, 102, 233.

⁵ О борбама на сектору Брадина—Лукач—Брђани види у тому IV, књ. 10, док. бр. 143, 102, 93, 362.

такту са милицијом у Коњицу, захваћени општим расположењем наших јединица, ријешили смо, у моменту када смо примили обавјештење да Италијани евакуишу материјал из Коњица према Невеснју, да нападнемо Коњиц. За напад смо предвидјели три батаљона. Међутим, уочи самог покрета наших јединица добили смо обавјештење Штаба V бригаде, писано 19 фебруара у 8,35 часова, у коме нам је Штаб бригаде јављао да су њихове јединице пошле према Коњицу тога јутра тражећи од нас обавјештење о ситуацији као и о томе да ли могу рачунати на нас у случају напада на Коњиц. Одговорили смо да ћемо у току ноћи 19/20 напасти Коњиц, доставили им распоред наших јединица и захтијевали од њих да упуте на Коњиц најмање два батаљона. Ради тога смо и ми пошли на Коњиц само са два батаљона.⁶ Рачунајући да ће V бригада извршити главни напад са лијеве обале Неретве, ми смо са два батаљона обухватили дио града на десној обали и послије краће [борбе] успјели да овладамо њиме. Том приликом нам се предало 50 милиционера а непријатељ је имао 12 убијених Италијана и жандарма. Извјесне наше јединице, понесене првобитним успјехом, упркос томе да се на лијевој обали није чула борба, извршиле су јуриш на мост и двије чете су се пребациле на лијеву обалу, гдје су одмах у почетку заробиле 80 Италијана са два официра. Послије тог првог успјеха непријатељ је концентрисао јаку ватру на мост и онемогућио пребацивање осталих јединица, тако да су двије чете остале изоловане на лијевој обали. Оне су, налазећи се у таквој ситуацији, побацале непријатељско оружје у Неретву, што је непријатељ⁷ оцијенио као знак слабости и отпочео бјежати. Наши су отворили ватру на њих и поубијали знатни дио заробљеника, али је један дио ипак успио да побегне. Како се на сектору V бригаде није чула никаква борба, то смо издати наређење за извлачење наших јединица. Повлачење преко моста ишло је врло тешко услијед јаке непријатељске ватре. Једна чета се пребацила преко моста и имала том приликом 12 рањених. Издали смо наређење другој чети да се пребаци код с. Бијеле преко газа на Неретви. Она је тако и поступила, ликвидирајући успут један бункер, заробила је шест Италијана, које је употребила за пренос двојице рањеника преко Неретве. Све наше јединице повукле су се из града око 4 часа ујутру 20 фебруара. Наши губици у борбама на Коњицу: 1 мртав и 16 рањених, већином лакше.

⁶ Види том IV, књ. 10, док. бр. 106, 173.

⁷ Заробљеници — Италијани

Непријатељ је имао до 50 мртвих Италијана и 17 четника, међу којима и командант батаљона Драгић и његов замјеник.⁸ 20 фебр. ујутру успоставили смо везу с јединицама V бригаде. Оне су биле упућене на Коњиц, али нису ступале у борбу. Дошле су до града са обје стране Неретве и ту застале да би успоставиле везу па тек ступиле у борбу. Везу, као што је већ раније речено, нису успоставиле, упркос томе што се водила жестока борба на нашем сектору.

Послије напада пребацили смо један батаљон⁹ у с. Брадина да служи као непосредна резерва батаљонима који затварају правац од Сарајева. Други батаљон смо оставили на линији Подорашац—Врбњани да одатле затвара правац од Коњица, — овај батаљон смо по доласку III (Санџачке) бригаде на тај сектор пребацили на линију Драгочај—Зукићи.

У току 20 фебр. обавјештени смо о концентрацији непријатеља¹⁰ у с. Тарчин. Прије подне тога дана дошло је појачање од 30 камиона и једног воза. Непријатељске претходнице су у току послеподнева кренуле од Тарчина према Раштелици и Трзању. У сукобу са нашим претходницама непријатељ је имао осјетне губитке. Заробили смо једну непријатељску десетину, 9 војника са једним п.ми-траљезом. У току послеподнева, почев од 15 часова па до 17,30 часова, наше положаје, првенствено Иван Седло и околину, тукла је непријатељска авијација, 15 апарата од којих 7 „Штука”. Бомбардовање је било врло јако. Мада је наше људство било распоређено на великом простору, мада смо имали доста добре ровове, ипак нам је авијација нанијела велике губитке. Имали смо 5 мртвих и 11 контузованих.

Пошто су положаји на Иван Седлу—Раштелици неповољни за одбрану према Тарчину, наредили смо батаљонима да у току ноћи изврше напад на Тарчин.¹¹ У нападу су учествовала два батаљона, обухватајући лучно са лијевим крилом од р. Лепенца до, десним крилом, друма и пруге Тарчин—Пазарић. Како су јединице услјед претходног бомбардовања биле прилично расуте, прошло је доста времена док су се прикупиле и пошле у напад, тако да је напад закаснио. Борба на Тарчину отпочела је у 24 часа. Лијево крило било је јаком ватром спријечено да пређе ријеку и да угрози непријатељев бок, центар је истрјерао непријатеља из утврђења и дошао до ж.ст., десно

⁸ О борбама за Коњиц види у тому IV, књ. 10, док. бр. 106. 173.

⁹ Види том IV, књ. 10, док. бр. 173.

¹⁰ Види том IV, књ. 10, док. бр. 173.

¹¹ Види том IV, књ. 10, док. бр. 173.

крило је такође успјело, мада прилично касно услијед рђавог терена, да се постави на одређени положај, оно је пресјекло пругу Тарчин—Пазарић и ручним бомбама одбило један непријатељски воз из Пазарића. Непријатељ је на овом сектору имао неколико одбранбених појасава, а његове снаге су биле до 1.500 усташа и домобрана под немачком командом, располагао је са двије хаубице, два брдска топа и више тешких бацача и другог аутоматског оружја. Послије жестоке петочасовне борбе наше јединице су се повукле на полазне положаје. У овим борбама непријатељ је имао знатне губитке. Ми смо имали једног рањеног.¹² Од заробљених домобрана (њих 4) сазнали смо да је непријатељ припремао офанзиву на нас 21 фебруара и да је бомбардовање било припрема за офанзиву. Такође смо обавијештени да су појачања стигла у Пазарић, већином Њемци. Ради тога предузели смо нови распоред наших јединица, посједајући са три батаљона линију Ораховица—Раштелица—Трзањ—Оцак.

Око 11 часова 21 фебр. кренуо је непријатељ¹³ из Тарчина у три колоне према нашим положајима. Истодобно су бомбардери, 12, отпочели бомбардовање наших јединица. Једна непријатељска колона, јачине 6—800 Њемаца и усташа, пошла је према Ораховици, друга, јачине до 1.000 Њемаца и мањим дијелом усташа са 4 тенка, пошла је према Раштелици, и трећа, јачине 6—800 усташа и Њемаца, већином усташа, пошла је правцем Трзањ—Вијенац—Мали Иван. Непријатељ је тукао брзом паљбом са три хаубице, два брдска топа и много т. бацача, а авијација је непрекидно бомбардовала. Услијед тако јаке ватре из тешких оруђа и од авијације наше јединице нису могле одржати положаје, већ су се под борбом повлачиле. Борба је трајала до 18 часова 21 фебр., када је непријатељ избио на линију Иван Седло—Мали Иван. У току ноћи 21 22 фебр. посјели смо са батаљонима линију Вихор—Побратине—Велика—Јасен—Зукићи. На овој линији налазила су се четири наша батаљона са истуреним предњим одјељењима. Један батаљон је употребљен за пренос, евакуацију рањеника са положаја до с. Вишњевице. У току 21 фебр. имали смо 4 мртва и 12 рањених.

22 фебруара око 9 часова непријатељ је отпочео да туче артиљеријом наше положаје. Послије једног сата јаке паљбе непријатељ је почео да се колонама спушта према Брадини, док му је бочно осигурање, јачине 200 Њемаца,

¹² О нападу на Тарчин види у тому IV, књ. 10, док. бр. 173, 355.

¹³ Види том IV, књ. 10, док. бр. 173, 355.

кренуло према Вихору, а друго бочно обезбјеђење, јачине до 600 усташа и Њемаца, кретало се преко Малог Ивана према Брадини. Наше јединице су пустиле непријатељску десну побочницу на 100—150 м и тада дочекале јаким ватром из аутоматских оруђа. Непријатељ је претрпио знатне губитке и панично побјегао остављајући мртве на положају. Непријатељ није више покушао продор нашим правцем али је зато концентрисао ватру артиљерије и т. бацача, као и авијације (9 бомбардера) на наше положаје. Маневрисали смо јединицама да би избјегли ефикасност артиљерије, остављајући на положајима само аутоматска оруђа јаким разријеђена. Међутим, непријатељ је успијевао да ућутка свако наше оруђе кад год би се појавило. Тако смо у току дана изгубили 6 пушкомитраљезаца, од којих су 4 убијена. По доласку у Брадину непријатељ је покушао продор цестом према Коњицу, међутим је био одбијен. Тада је, око 14 часова, једна непријатељска колона, јачине до 600 војника, пошла источно од друма Брадина—Коњиц према с. Брђани, дијелом пругом а дијелом источно од пруге. Успјели смо да и ту колону повратимо натраг, мада дејство аутоматских оруђа није било тако ефикасно услед велике удаљености наших јединица, које су се налазиле на косама од Зилића до Јасена, западно од друма. Уопште у току дана настојали смо да онемогућимо на сваки начин продор непријатеља према Коњицу услед тога што смо добили обавјештење да ће у току ноћи 22/23 фебр. јединице III дивизије извршити напад на Коњиц, а наш задатак је самим тим да упорно бранимо пролаз непријатељу за Коњиц. У току дана имали смо 6 мртвих и 14 рањених.

Међутим, око 17 часова добили смо обавјештење да на наш сектор долази V -Црногорска- бригада, да у сарадњи са нама и III -Санџачком- бригадом нападнемо непријатеља на линији Брадина—Иван Седло—Раштелица. Истодобно смо добили наређење¹⁴ од Штаба дивизије да извршимо напад на линији Иван Седло—Раштелица, без обзира да ли ће Коњиц бити нападан или не. У нападу је требало да учествује и III бригада источно од друма, почев од Брадине, батаљони V бригаде требали су служити као резерва. До пада мрака приспјела су свега два батаљона V бригаде, један је постављен у с. Стојковић да затвара правце од Битовње, а други је упућен у с. Реповце да служи као резерва нашој Бригади. У напад смо пошли са три наша батаљона, један батаљон је био заузет евакуаци-

¹⁴ Види том IV, књ. 10, док. бр. 173.

јом рањеника, други батаљон је услијед повлачења пред мрак изгубио везу са нама тако да је у акцију закаснио. Два батаљона смо послали на Иван Седло, са једним батаљоном смо блокирали Брадину. Борба на Иван Седлу је отпочела око 24 часа. Са стране сектора III бригаде није се чула никаква акција. Непријатељ је тада концентрисао са свих својих положаја сву ватру на наше јединице које су упале у средину његових положаја. На Иван Седлу наше су се јединице непримјетно подвукле до непријатеља, који је у гомилама стајао око огњева. Већином су били Њемци. Са растојања од 30 м наши су отворили ватру и извршили јуриш. Непријатељ је претрпио велике губитке. Велики број мртвих и рањених лежао је око огњева. Међутим, пошто је главнина непријатељска била на Иван Седлу а остали сектори мирни, непријатељ се окупио на наша два батаљона. Тада смо са једним батаљоном, да бисмо олакшали положај ових, извршили притисак на утврђене непријатељске положаје око Брадине. Борбу смо водили до 5 часова изјутра 23 фебруара, када смо донијели рјешење да повучемо јединице, услијед тога што нисмо били потпомогнути садејством осталих. Извлачење јединица ишло је врло тешко услијед положаја батаљона који су нападали на Иван Седло и који су самим тим били унутар непријатељских положаја. Тада смо употребили и батаљон V бригаде да у сарадњи са нашим једним батаљоном врши бочни притисак на Брадину да би се омогућило извлачење осталих батаљона. Батаљони су се повукли преко Вихора и Лисина, странпутицама и по великом снијегу. У борбама на Иван Седлу и Брадини имали смо 3 мртва и 12 рањених. Наше јединице су тада заузеле неколико непријатељских бункера на Иван Седлу, али, као што је већ раније речено, отступиле су по наређењу, мада се нису могле одржати, јер је непријатељ, чија је јачина на Иван Седлу била до 1.500 Њемаца и усташа, непрекидно послје јаве ватре из тешких оруђа предузимао контранападе.¹⁵

23 фебруара држали смо раније полазне положаје с тиме што је на положајима задржан 1 батаљон V бригаде да би смо тако омогућили бар минималан одмор нашим јединицама које су биле потпуно исцрпљене. Овome треба додати да ниједна наша јединица није посљедњих дана добила редовно ниједанпут оброк а камоли двапут. У току дана непријатељ је тукао слабијом артиљеријском ватром наше положаје. Од бомбардовања из ваздуха (7 бомбардера) имали смо 1 мртвог и 4 контузована. Истога дана увече повучен

¹⁵ Опширније о овим борбама види у тому IV, књ. 10, док. бр. 173.

је батаљон V бригаде а ми смо добили задатак да извршимо демонстративни напад на Брадину. Задатак је извршен око 22 часа. Непријатељ је одговорио само из једног бункера на коси изнад Брадине па до Јасена. Касније се чула борба на нашем десном крилу. У току 23 фебр. једна непријатељска колона, јачине до 600 војника, прошла је преко Брадине, тј. преко сектора III Санџачке бригаде за Коњиц. Изгледа да су прошла и 4 тенка.

24 фебруара непријатељ је послѣ артиљеријске ватре-припреме покушао око 9 часова стрељачким стројем продор од с. Велика према с. Реповци. Наше јединице дочекале су га јаком ватром из аутоматских оруђа и повратиле натраг. У току ових борби везу са III бригадом, која је затварала друм Брадина—Коњиц, готово нисмо имали.

Услијед тога што је непријатељ био технички у знатном преимућству над нама (авијација, артиљерија, тенкови, знатна тешка оруђа и друго) тактика наше борбе морала се мијењати, тако да смо даље држали положаје са мањим одјељењима спречавајући продор непријатеља на нашем сектору, а ноћу смо почев од 23 фебруара па до 27 укључно вршили непрекидно офанзивне акције на непријатељске положаје. У току тих акција редовно смо успијевали да потиснемо непријатеља са његових одбранбених положаја изнад Брадине, тј. са коса код с. Велика и са планинског превоја на Иван Седлу. У току овог времена наше јединице биле су сасвим исцрпљене будући да [су] ноћу биле непрекидно у акцијама а дању у снијегу по шумама због активне непријатељске авијације која је у овом времену уништила Реповце и Трешњевицу, главне базе нашег смјештаја и исхране, тако да је прехрана људства сведена на минимум. Међутим и ти тешки услови не би били одлучујући да нисмо морали држати велики сектор обезбјеђујући знатним снагама правац од Битовње, тако да нисмо могли увести цјелокупну нашу снагу у офанзивне акције. Осим тога, у свим овим акцијама није било никаквог оперативног јединства између наше и III Санџачке бригаде. У току 28 фебр. јединице наше Бригаде, с обзиром на општу ситуацију, у неколико су измијениле своје положаје тиме што је главнина Бригаде пребачена на десну [обалу] р. Краљушнице. У току дана непријатељ је у неколико наврата јачим снагама предузимао напад на наше положаје (Врањача, Брдо, Бикова Коса). Међутим, наше јединице успјеле су да се одрже на својим одбранбеним положајима и да одбију непријатеља наносећи му тешке губитке.

1 марта доби́ли смо наређење¹⁶ за покрет правцем Загребчане—Шип—Чажан—Шипе—Цврче. У току покрета доби́ли смо у Солаковој Кули наређење од Врховног штаба да форсирамо марш за с. Љубунци. 3 марта укључно до 12 часова јединице наше Бригаде поставиле су се на проторији Цврче—Мачкара.¹⁷

ОЦЈЕНА У борбама на сектору Иван Седла наша Бригада је показала високу борбену способност уништавајући непријатеља у првом налету послје напорног дводневног маршовања. Та борбена способност очитовала се како у нападу на Коњиц, тако и у нападу на жељезничку станицу Тарчин, у одбранбеним борбама на сектору Тарчин—Брадина као и у офанзивним ноћним акцијама на сектору Брадина—Иван Седло. Борбена способност добила је свој јачи израз у томе што су наше јединице водиле непрекидно борбу читавих десет дана под врло тешким условима смјештаја и исхране, нападајући и одбијајући бројно и технички много надмоћнијег непријатеља. Међутим, акције наше Бригаде на сектору Иван Седло показале су у својој цјелости низ недостатака и грешака. Основни недостатак је тај што Штаб бригаде, временски самостално руководеће тијело, није развио даље задатак Штаба дивизије тиме да иницијативу и операције развије у правцу Раштелица—Тарчин и даље према Сарајеву, него се задовољио општом поставком: држање положаја на Иван Седлу. То је било неопходно с обзиром на терен на сектору Иван Седла, гдје је била онемогућена свака маневарска способност наших јединица, која је главно оружје нашим јединицама у моменту када имамо посла с технички и бројно много јачим непријатељем. Прва штетна посљедица оваковог становишта Штаба бригаде била је одлука за напад на Коњиц, што потврђује једанпут више да се наша оријентација није усмјерала у офанзивном смислу према Сарајеву, што је било нужно да бисмо у дефанзиви доби́ли у времену, него смо се задовољили релативно мирном ситуацијом на сектору Иван Седла и усмјерили офанзивни дух наших јединица на Коњиц. Одмах по извлачењу

¹⁶ Види том IV, књ. 11, док. бр. 1 и докуменат у овој књизи бр. 140.

¹⁷ Види том IV, књ. 11, док. бр. 1, 2 и 3.

наших јединица из Коњица увидјели смо тактичку грешку и како смо у току дана обавијештени о извјесним концентрацијама у Тарчину, извршили смо у току ноћи 20/21 фебр. напад на Тарчин. Може се поставити питање да ли бисмо са три батаљона успјели да се супротставимо непријатељу који је брзо реагирао на појаву наших снага на прузи Мостар—Сарајево. Тада би се поставило и питање да ли је био сувише ран излазак наше Бригаде на Иван Седло с обзиром на закашњење јединица које су учествовале у ликвидацији Прозора. Па ипак, ма какав одговор услједио, остаје горња чињеница да смо ми по разбијању непријатељских снага на сектору Брђани—Лукач—Брадина—Иван Седло—Раштелица морали развијати иницијативу у правцу Тарчина и Сарајева не задовољавајући се држањем одбранбених положаја на сектору Тарчин—Иван Седло и не упуштајући се нипошто у напад на Коњиц. Други основни недостатак било је апсолутно помањкање везе између наше и III Санџачке бригаде. Ми смо у току одбранбених борби на сектору Иван Седло—Брадина изводили неколико ширих операција а да нисмо имали никакве сарадње од стране јединица III бригаде. На крају, питање исхране у овом периоду није било ријешено, тако да је, повезано са осталим тешким условима (непрекидне борбе, свакодневно бомбардовање, зима и др.), омогућило брзо исцрпљење људства, што се одразило на каснијем маршевању на сектору Горњег Вакуфа, а што је нарочито имало одраза код новомобилисаних бораца из Средње Босне, који су знатним дијелом отпочели да траже рјешење у дезертерству.

II

(Горњи Вакуф)

ЗАДАТАК

Наређење¹⁸ Штаба дивизије од 3 марта у 8 часова ујутру, по коме наша Бригада (у вези заповијести Врховног Команданта од 3 III 1943 године) је требало да крене у 15 часова правцем:

¹⁸ Види док. бр. 140.

с. Мачкара — Седло — Бераћ — Шкарино Брдо (к. 1127) — Сеоци — сјеверно од с. Ждримци, испод Оштрог Врата (к. 1195) — с. Врси — изнад с. Бистрице, са задатком да обухватним покретом олакша и по потреби бочним дејством активно потпомогне наступање Санџачке бригаде и да онемогући непријатељско извлачење на сјевер преко с. Сарајвилић.

ПОСТУПАК

Наређење смо добили око 14 часова, а како су јединице биле растресене на широком сектору услјед непрекидног бомбардовања од авијације пошли смо са простора с. Мачкаре тек у 19 часова. Читава Бригада ишла је у колони по један са унапријед постављеним распоредом: три батаљона да се поставе на линију Бистрица—Ричица а остала два на линију Врси—Крупа. Такав распоред је и постигнут до зоре 4 марта с тиме што посљедњи батаљон у колони с којим се кретао и Штаб бригаде није стигао на одређено мјесто услјед тога што је мало закаснио при формирању колоне, а касније, погрешком водича, залутао у планину, тако да је у зору 4 марта стигао тек на просторију села Ждримци. Батаљони који су извршили постављени задатак ликвидирали су успут непријатељске снаге у селима Ждримци, Врси, Бистрица и Ричица и одмах у току 4 марта, почев од јутра па до мрака, водили непрекидне бојеве са непријатељем који је нападао од Г. Вакуфа и Бугојна. У току ноћи 4/5 марта ови батаљони успјели су да потисну непријатеља са његових положаја које је освојио у току дана захваљујући активном садејству авијације и артиљерије. Међутим, услјед тога што је непријатељ остао релативно миран, са сектора III Санџачке бригаде могао је да упути знатне снаге на сектор Врси—Крупа и да са тих положаја потисне наш батаљон на косе изнад ових села те да тако несметано главнином својих снага удари бочно на наше јединице на сектору Бистрица—Ричица, комбинујући тај напад са нападом од Бугојна, тј. са леђа нашим јединицама. Наше јединице су тако биле приморане да се послје вишечасовне жестоке борбе повуку на планински вијенац источно од поменуте линије, тако да је непријатељ успио да извјестан дио својих снага повуче преко Сарајвилића ка Бугојну. Непријатељ се у току 5 марта и ноћи 5/6 повукао са положаја задржавајући се код с. Грачанице. При његовом извлачењу наше јединице су дјеловале само у почетку, разбијајући једну не-

пријатељску колону која се кретала цестом Г. Вакуф—Бу-
гојно. Међутим касније њихово дејство постало је неефи-
касно зато што су биле потиснуте од стране непријатеља.
У току ових дводневних борби непријатељ је претрпио
знатне губитке а наши губици били су такође велики. На
тој просторији остали смо до 7 марта, када смо добили
наређење Врховног штаба и Штаба дивизије да убрзаним
маршем пођемо правац село Грачац, гдје смо стигли у току
ноћи 7/8 марта, потпадајући под команду Штаба II ди-
визије.¹⁹

ОЦЈЕНА

Наше јединице у операцијама на сектору Горњи
Вакуф, упркос томе што су у неколико окршаја
нанијеле непријатељу тешке губитке, водећи бор-
бу под тешким условима непрекидног бомбардо-
вања, никакве исхране и друго, нису извршиле
постављени задатак. Наређење Штаба дивизије
„Понављамо да је задатак врло важан, треба деј-
ствовати са крајњом одлучношћу...” није извр-
шено. Главни пропуст који је условио већину
каснијих грешака учинио је Штаб бригаде тиме
што је дозволио да буде оцијепљен од главнине
својих јединица за читавих 24 часа. Захваљујући
томе није постојало јединство акције батаљона на
сектору Врси—Бистрица—Ричица, тако да су се
поједина руководства батаљона послје вишеча-
совне борбе, немајући директне контроле, повела
утицају јединице и доносила одлуке по линији
најмањег отпора. Бригада тада већ није посто-
јала као цјелина већ као прост збир батаљона
који су неовисно један од другог дјеловали на
свом сектору. Овакав став извјесних наших ба-
таљона био је условљен знатним дијелом и не-
извршењем задатка од стране III Санџачке брига-
де, што је омогућило непријатељу да са тог
сектора нападне бочно наше јединице. Но то још
не значи да су наше јединице и у таковој си-
туацији морале поступити по линији најмањег от-
пора — повући се пред непријатељем. Ту долази
до пуног израза тежина грешке Штаба бригаде,
чије би присуство и руководство омогућило по-
везивање јединица и настављање још упорније

¹⁹ Опширније о борбама на овом сектору види у док. бр. 140.

и жилавије борбе у циљу максималног извршења постављеног задатка. Чињеница је да је наша Бригада била способна да изврши постављени задатак, тј. да спријечи повлачење непријатеља преко Сарајвилића. Она није могла ефикасно затворити и контролисати лијеву обалу Врбаса, али зато десном обалом, да је Штаб бригаде био на свом мјесту, непријатељ не би могао проћи. Све касније предузете мјере: садејство са јединицама III бригаде, напад на непријатеља на нашем сектору послије повезивања јединица, нису могле да поправе горњу грешку, која је довела до тога да наша Бригада не изврши постављени задатак.

III

(Јабланица — Коњиц)

Од 9 до 13 марта наша Бригада је давала обезбјеђења према Прењу, Острошцу и Коњицу. У току овог времена имали смо мање окршаје са четницима који су држали положаје на Прењу. У тим окршајима непријатељ је претрпио извјесне губитке, док ми нисмо имали жртава. По наређењу²⁰ Врховнога штаба и Штаба II дивизије од 12 марта оставили смо два батаљона²¹ на просторији Медасковић—Бјела са задатком затварања правца од Коњица а са три батаљона извршили смо покрет на просторију с. Борци. Ова два батаљона ступила су у састав Бригаде 23 марта. О акцији ових батаљона достављамо у прилогу извјештај замјеника команданта Бригаде.

IV

(Чичево — Главатичево)

ЗАДАТАК

Наређење²² Штаба II дивизије од 14 марта у 15.30 часова по коме је наша Бригада требала 15 марта напасти непријатеља на линији Чичево—Главатичево и на тај начин отворити пут лијевој и десној колони за извршење задатка постављеног истом наредбом.

²⁰ Види том IV, књ. 11, док. бр. 66.

²¹ Исто

²² Види том IV, књ. 11, док. бр. 70.

ПОСТУПАК

14 марта у 19 часова пошли смо са просторије Борци—Језеро у правцу непријатеља на линији Чичево—Главатичево. Распоред наших јединица био је следећи: један батаљон (I Црногорски) пошао је правцем: Борачко Језеро—Кошута—Буковица, обухватајући својим јединицама Чичево са сјеверозападне стране, сјеверне и источне, — два батаљона (II Црногорски и III Крагујевачки) пошли су правцем: Борачко Језеро—Кошута—Буковица—Мљетвине—Главатичево, са задатком да се један батаљон (II) пребаци, уколико то буде било могуће, преко Неретве у висини с. Кашићи, тако да обухвати Главатичево, чистећи претходно десну обалу Неретве, са сјеверне и сјевероисточне стране, док би III батаљон напао Главатичево са западне стране. Тако су акцију сачињавала два задатка које је требало рјешавати неовисно један од другог. За резерву овим јединицама био је одређен један батаљон II Далматинске бригаде.²³

Око 22 часа I батаљон ступио је у контакт с непријатељским засједама код Буковице. Засједе су брзо протјеране од стране патрола претходница. Око 24 часа батаљон је ступио у борбу с непријатељском главнином²⁴ у с. Чичеву. Батаљон се благовремено развио по раније предвиђеном плану и у брзом наступу разбио непријатеља у селу и овладао селом. У тој борби заробљено је 17 четника а убијено 12. Батаљон је имао два мртва и четири рањена. Заплијењено је нешто муниције и ратне спреме (одјеће). Међутим, тада се појавило ново непријатељско упориште, које није било предвиђено у наредби за напад. Наиме, непријатељ је јаким снагама (око 7 бригада) посјео косе изнад села, почев од Ражишта, преко Пресјеке, Липете, Плана, Грачанице до Тјемена. Јачина непријатеља на том сектору била је до 2.000. Када је батаљон добио ватру са коса, послао је једну чету да нападне на Липету почев од Пресјека, рачунајући да непријатељске снаге нису тако јаке. Једна чета је подилазила фронтално уз Липету, а трећа је остала као прихватница на Буковици. Чете које су нападале Липету савлађивале су врло велике теренске тешкоће. Борци су се пели преко стијена да би дошли на отстојање одакле се могло бацати бомбе. Шта више, било је и таквих случајева да се борац пео на рамена друга да би могао преко стијене бацити бомбу на непријатеља. На такав начин је убијен и командир једне четничке

²³ Исто

²⁴ Четници Драже Михаиловића

чете, познати шпијун Радић Марко. Обје чете дочекане су јаком ватром непријатељских бомби, међутим захваљујући томе да су били под самим положајима, испод греде, бомбе су пребацивале, тако да нисмо имали губитака. Пред зору је чета извршила јуриш преко Пресјеке и успјела да ручним бомбама најури много надмоћнијег непријатеља и да заплијени три тешка митраљеза и један тешки бацач. Али непријатељ је брзо, по јачини ватре коју је давала наша чета, оцијенио наше снаге и извршио снажан противнапад са великим снагама, тако да је успио да збаци чету са греде и да је одбаци низа страну. Чета је успјела да два тешка митраљеза и бацач збаци низ стијене, а евакуисала је само један тешки митраљез, пошто су сви борци били заузети за грчевито браћење отступнице. У току ове борбе чета је имала два мртва и пет рањених. Непријатељ је имао тешке губитке. На положају је било 18 мртвих четника. При повлачењу чета је наишла на једну непријатељску тројку и ликвидирала је. Тако је у борби са овим батаљоном непријатељ имао 33 мртва, 17 заробљених и знатан број рањених. Борци I — Црногорског — батаљона показали су максимум пожртвованости и пријегора и заступили су сваку похвалу. Њих није помео број и јачина непријатеља, они су упорно настављали и проширивали постављени задатак, стремећи јуначки једном циљу: уништењу непријатеља. У томе је дошла до нарочитог израза 3 чета I батаљона, која је јуришем заузела положаје на греди и нанијела непријатељу тешке губитке.²⁵

За то вријеме II — Црногорски — и III — Крагујевачки — батаљон продужили су раније реченим правцем и тек у с. Главатичеву ступили у контакт с непријатељем. Напомињем да II батаљон није успио прегазити ријеку, више због извјесног лежерног става према томе правцу, него због неке реалне препреке; ма да је прелаз преко газа био опстрелјиван,²⁶ ипак се одлучнијим наступом могло прегазити. III батаљон је упао у с. Главатичево а да није био примијењен од непријатеља. У селу се налазио ратни суд и омладински комитет за пропаганду линије Драже Михаиловића и за борбу против дезертерства, осим осталих четничких снага. Батаљону је успјело, захваљујући постигнутом изненађењу, да похвата тај комитет и да опколи зграду у којој се налазио ратни суд, док су остале четничке снаге биле разбијене и најурене. Чланови суда:

²⁵ Опширније о борбама на овом сектору види у тому IV, књ. 11, док. бр. 70, 72.

²⁶ Тучен ватром

капетан Тодоровић, командант Калиновичке бригаде и претсједник ратног суда, Др. Андрић, из Београда, главни организатор Ј.Р.О.²⁷ и повјереник Драже Михаиловића, и Сретен Шантић, ваздухопловни поручник, ађутант неког команданта корпуса (дошао из Француске у љето 1942 год.). Ови се нису хтјели предати, услијед чега су наше јединице запалиле кућу у којој су се исти налазили, те су у истој изгорјели (Шантић је извршио самоубиство на вратима зграде). Заробљени омладински комитет сачињавало је 7 чланова,²⁸ већином из Васојевића и других покрајина Црне Горе, по један из Србије и Херцеговине. Том приликом батаљон је имао једног мртвог и два рањена. Заплијењено је 15 пушака, 2.000 метака, 1 револвер и друге ратне спреме. Заробљено је и 8 милиционера. II батаљон је по ликвидацији с. Главатичева прешао на десну обалу Неретве и отпочео борбу с непријатељем²⁹ који је држао косе почев од с. Рибари па даље уз Неретву. Послије краће борбе, захваљујући обухвату једном четом преко коте 1083, непријатељ је натјеран у бјекство. Непријатељ је оставио 4 мртва. Међутим, број мртвих и рањених био је много већи, што је касније провјерено. Непријатељ је отступио к с. Блаце носећи собом рањенике. Том приликом заплијењено је нешто хране и два тешка митраљеза марке „Фијат“. Заробљено је 23 милиционера и четника. По ликвидацији с. Главатичева II и III батаљон смјестили су се на просторији с. Рибари — с. Главатичево.

У току 15 марта I батаљон, појачан са једним батаљоном II Далматинске бригаде, држао је положаје на косама сјевероисточно од с. Чичева и водио борбу с непријатељем који се задржао на косама раније посједнутим. Већ је постало јасно да је непријатељ снажан и да га један батаљон не може ликвидирати, поготову не фронталним нападом и то дању. Овдје је важно напоменути да су се за читаво вријеме тих борби налазила два батаљона X бригаде на просторији с. Кула, тј. на таквим положајима одакле је њихова интервенција могла да услиједи брзо и да буде потпуно ефикасна, ударајући непријатеља с бока. Ово не наводим као аргуменат оптужбе, већ као чињеницу која показује извјесну лежерност код тамошњих одговорних другова. Тек касније (пред мрак и у току ноћи 15/16 марта) X Херцеговачка бригада, појачана једним батаљоном IV Про-

²⁷ Југословенска радикална омладина — огранак Југословенске радикалне заједнице Милана Стојадиновића.

²⁸ Види том IV, књ. 11, док. бр. 81.

²⁹ Четници

летерске бригаде и потпомогнута акцијом два батаљона II Далматинске бригаде успјела је да заузме Липету.³⁰ У том међувремену наше јединице су се налазиле на просторији с. Рибари -- с. Лађаница — с. Забрђани.

ОЦЈЕНА

Наше јединице су у овој акцији посматране у цјелости извршиле постављени задатак. Борци, нарочито I батаљона у цјелини, дали су све од себе за извршење постављеног наређења. Међутим, било је пропуста и грешака. Није на вријеме уведен батаљон II Далматинске бригаде у борбу, тј. није за вријеме ноћи уведен у борбу, мада је за то постојала могућност, него тек у току дана када је напад са нашег правца био немогућ. Даље, није постојало садејство јединица (X бригада), мада за то није постојало неко изричито наређење, што ипак не оправдава. Међутим, основни недостатак био је у општој поставци. С обзиром на снаге непријатеља и његов распоред правац напада није смио бити Чичево—Главатичево, већ се морало радити, поступити по ранијој наредби Штаба дивизије, тј. нападати са три правца обухватајући тако непријатеља и ударајући га по његовим најслабијим мјестима. Да смо тако поступили, непријатељ не само да би био разбијен, већ би био потпуно уништен.

V

(Тјеме — Квањ)

ЗАДАТАК

Наређење³¹ Штаба II дивизије од 16 марта у 15 часова по којем је наша Бригада требало са два батаљона да нападне непријатеља на положајима Тјеме—Квањ—Грачаница и да, у садејству са X Херцеговачком бригадом, заузме Липету. Један батаљон постављен је за обезбјеђење праваца Бјелимићи³²—Главатичево.

³⁰ Опширније о овим борбама види у тому IV, књ. 11, док. бр. 80, 82.

³¹ Види том IV, књ. 11, док. бр. 80

³² Оцаци (Бјелемић).

ПОСТУПАК

Час напада са линије Крстац—Квањ—Липета—Пресје-ка, требало је да отпочне у 1 час, 17 марта.

Један батаљон (I Црногорски) упутили смо правцем Главатичево—Међе—Тјеме (козјом стазом) да са тог правца нападне непријатеља на Тјемени. Са другим батаљоном (II Црногорски) пошли смо правцем Главатичево — кота 498, западно од Змињаца, обухватајући Квањ са југоисточне стране. Оба батаљона пошла су са просторије с. Главатичево 16 марта у 22.30 часова. Пут је био врло напоран, нарочито за I батаљон, који се поо странпутицом. Са II батаљоном провукли смо се поред непријатељских положаја на Крстацу и најахали на непријатеља на Квању. На путу смо постигли, с обзиром на терен, рекордно вријеме, захваљујући великом борбеном елану и политичкој свијести бораца. Чињеница је да није било ниједног борца који није био сав мокар од зноја. Значајно је подвући да смо постигли савршено јединство оба батаљона мада смо се кретали разним правцима, без икакве могућности одржавања везе за вријеме покрета, тако да смо отпочели напад на положаје Квањ—Тјеме 17 марта у 1.30 часова. На свим осталим секторима владало је затишје. Будући да смо напали непријатеља са праваца одакле он није очекивао напад, са стијена — бочно и са леђа, захваљујући силном ударцу оба батаљона и правилном руковођењу и распореду јединица од стране руководећег кадра, све то повезано са биједним стањем непријатеља, који се смрзаво држећи положаје и који је већ ранијим акцијама био деморалисан, — успјели смо да у кратком окршају разбијемо непријатеља у јачини од 400 људи (Пјешивички батаљон). У тој борби заробили смо 17 четника. Тек пошто смо ликвидирали Квањ и Тјеме отворила се борба на нашем лијевом крилу — на Крстацу, када су јединице IV Пролетерске бригаде ступиле у контакт са непријатељем. Такође се тада повела борба и на сектору X Херцеговачке бригаде. Како сам непосредно пред акцијом био обавијештен да је Липета ликвидирана а како сам оцијенио по освајању Квања и Тјеме да ће се IV Пролетерска бригада задржати у ликвидацији Крстаца, ријешно сам да са батаљонима пођем правцем предвиђеним за IV бригаду, да бих спријечио непријатељу да се консолидује и покуша са евентуалним контранападима, као и да потпомогнем акцију X бригаде. Око 6 часова 17 марта оба батаљона у колони по један посједала су косе источно и југоисточно од с. Ћесим. То је био управо моменат када је непријатељ

јаким снагама наваљивао на јединице X бригаде, када је успио да их одбаци протјерујући их према Липети. Ми смо се приближили непријатељу на отстојању ватреног дејства отварајући брзу паљбу из свих аутоматских оруђа, са т. митраљеза и 28 п.митраљеза. Непријатељ је био изненађен, збуњен, не схватајући шта се дешава, и читавих 15 минута остаје главнином укочен трпећи бочну и позадинску ватру а да не реагира ниједним метком. Тек касније отпочело је масовно бјекство. Гомилале су се неорганизоване групе бјежећи час у једном час у другом правцу, не покушавајући да дају и најмањи отпор, или да организују повлачење. Тако смо читаво пола сата тукли пуном паљбом из свих оруђа ту огромну, обезглављену масу. Непријатељ је панично бјежао према с. Г. Зимље. Настojeћи да га отсијече, наша лијева колона — побочница заробила је т. бацаче и тукла непријатеља у бјекству брзом паљбом из три т. бацача. Нисмо успјели да отсијечемо отступницу због великих јаруга које су нас раздвајале као и због брзине којом је непријатељ бјежао после првог удара. На пола сата прије нашег уласка у с. Тесим побјегао је четнички Штаб на челу са Бајом Станишићем и др. Непријатеља смо тјерали до с. Г. Зимље, он је бјежао даље а да није давао никаквог отпора. Тада смо предали сектор јединицама X бригаде, како је то било предвиђено наређењем, да би се у току истог дана, почев од 11 часова, пребацили на просторију Главатичево—Лађенице. У овим борбама непријатељ је имао око 100 мртвих и знатан број рањених. Заробили смо 51 непријатељског војника, међу њима 6 Италијана, који су били на т. бацачима, двојица од ових предати су Штабу II дивизије, а четворицу је задржала Хируршка екипа II дивизије. Заплијенили смо 7 т. бацача, од којих два неисправна, 1 т. митраљез и три п.митраљеза, око 5.000 п.метака клб. 7,9 и друге спреме, хране и одјеће. Наши губици: један лакше рањен. Јачина непријатеља на овом сектору била је око 2.000 четника (7 бригада) под командом Баја Станишића.³³

ОЦЈЕНА

Наше јединице у овој акцији не само да су у потпуности испуниле постављени задатак, већ су тај задатак, захваљујући правилном руководству, развиле оцјењујући правилно ситуацију, наставља-

³³ О овим борбама види у тому IV, књ. 11, док. бр. 81.

јући са уништавањем непријатеља без обзира на то да ли ће се тиме мијешати у задатак и на правац осталих јединица. Непријатељ је на сјајним стратешким положајима тешко поражен и прогнан према Невесињу, трпећи велике губитке у људству и материјалу. Међутим и ова је акција показала извјесне недостатке наших јединица: припрема акције није била добро изведена, тако да смо са поласком закаснили што је условило јаки замор људства, даље, када смо ликвидирали прва непријатељска упоришта, људство је, мада за кратак период, остало ван контроле тиме што је остављено да се грије поред ватри. То је уопште редовна појава изражена мање или више у свим акцијама, да се по паду првих непријатељских упоришта олабави силно почетно стремљење на извршење постављеног задатка и да је потребно да прође извјестан период времена, ма како био кратак, док се јединице организују и поведу на настављање извршења, тј. на довршење постављеног задатка. То закашњење, мада незнатно, допринијело је, тј. омогућило је бјекство Штаба Баја Станишића, управо тако је изгледало, што не мора бити тачно. Али је једно сигурно, да таква закашњења, ма како била минимална, могу имати врло рђавих посљедица.

VI

(Калиновик)

ЗАДАТАК

Наређење³⁴ Штаба II дивизије од 19 марта у 10.30 часова, по коме је наша Бригада, формирајући заједничку колону са II Далматинском бригадом, требало у току 19/20 марта да избије на линију с. Поље — с. Грујићи,³⁵ а у току 20/21 на линију с. Кута — с. Грајсалићи, прикупљајући са тих просторија податке о непријатељском гарнизону у Калиновiku у циљу ликвидације истог.

³⁴ Види том IV, књ. 11, док. бр. 70, 97.

³⁵ На карти 1:100.000 није пронађено.

ПОСТУПАК

Као командант колоне издао сам наређење³⁶ I Пролет-бригади за покрет правцем Бјелимићи—Врховине—Куте, а II Далматинској бригади правцем Бјелимићи—Диндо—Бојићи—Грајсалићи. Подјела у двије колоне извршена је из слиједећих разлога: ради брже покретљивости јединица, ради лакшег смјештаја и, што је најглавније, ради добијања могућности таквим распоредом обухвата непријатеља, уколико се буде појавио на правцу нашег кретања. Међутим, овакав распоред покрета није извршен услјед тога што је Штаб I бригаде добио обавјештење да се горњим правцем не може прећи због снијега, ради чега је I бригада пошла правцем II Далматинске. 20 марта у 6 часова јединице наше Бригаде приспјеле су на просторију с. Хотовље — с. Бојићи. Непријатељ се тада налазио на источној страни р. Завале, главнином на Оштриковцу и В. Гложцу. Наше су јединице убрзаним маршом посјеле положаје на коси Присоје, к. 1346 и Ковачеву Главу. Док су наше јединице запосједале те положаје, непријатељ³⁷ се рокирао у десно и посјео јачим снагама к. 1403, Сињевац к. 1447 и Честаљево к. 1334, а јаким колонама је пошао према Трескавици постављајући се на линију Лукавац—Орла Кук—Кутски Град. Са таквим распоредом непријатељских снага положај наших јединица био је врло тежак. Непријатељ је држао доминантне положаје, затворио наш положај према Калиновику и ефикасно тучао наше положаје на којима није било никаковог заклона — отворена снијежна коса. При првом контакту с непријатељем видјело се да су његове снаге јаке и упорне. Непријатељ је већ прије подне отпочео са нападима на цијелом сектору. Први напади са јуришима извршени су на јединице II Далматинске бригаде, које су успјеле да одбију непријатеља уз велике губитке по њега. Други напад непријатељ је пренио на лијево крило II Далматинске и успио да потисне тамошњи батаљон. То је био одлучујући тренутак, јер овлађивањем тих положаја непријатељ би одбацио све наше снаге, набацујући их у јаругу, тако да би посједице биле врло тешке. Тада је наш II — Црногорски — батаљон са невиђеним херојством читаве јединице као цјелине, под руководством Штаба батаљона, на челу са замјеником команданта другом Војом Грујићем, извршио јуриш на непријатеља који је излазио на положаје напуштене од стране IV батаљона II Далматинске бригаде. Једна чета II батаљона извршила је

³⁶ Види том IV, књ. 11, док. бр. 97.

³⁷ Четници под командом Павла Ђуришића

бочни покрет тако да су се остале двије чете у моменту јуриша нашле пред непријатељем на 30 метара. Батаљон — читав — извршио је силовити јуриш, обухватно са три стране. Борци су се сударили прса у прса. Непријатељ је сломљен и натјеран у бјекство. На мјесту је остало 42 мртва четника, међу којима три командира. Ми смо имали 7 мртвих и 8 рањених. Тада је погинуо Воја Грујић, замјеник команданта, погинуо је у моменту када је на челу батаљона, у јуришу, пуцао на непријатељску масу из машингевера. Непријатељ је у овој борби имао страховите губитке. Његова јачина била је око 600 — јуришни одред Павла Ђуришића. Овај моменат је у ствари одлучујући у борби са четницима на Калиновику. Послије тога јуриша борбена способност непријатеља је ослабила, његова упорност нестајала. Непријатељ је касније на положаје наших јединица извршио у току ноћи још пет јуриша, али ниједном приликом није успио да напредује ниједне стопе. Ми смо извршили четири јуриша и успјели да овладамо котама 1447, 1334 и 1403. Но нисмо се задржавали на тим котама услијед тога што смо били тучени од непријатеља са греде на Трескавици. Како је непријатељ пред зору отпочео рокирање својих снага према с. Врховина, што је изазвало бојазан да не продужи за с. Бјелимиће, како је људство било потпуно исцрпљено, људи су падали у несвијест ради тога што су читавих 24 часа лежали у снијегу без хране, како су наше снаге ослабиле услијед великих губитака, оцијенили смо да би се требало повући на боље дефанзивне положаје. Тај предлог прихватио је Штаб II дивизије, те су се тако 22 ујутру наше јединице повукле на десну обалу р. Врховине, затварајући на тај начин правац према Оцаcima.

ОЦЈЕНА

Борба на сектору Калиновика спада међу најтеже борбе које је наша Бригада имала до сада. И у таковој борби са одморним и упорним непријатељем, бројно много надмоћнијим, наше јединице су оправдале повјерење. А II — Црногорски — батаљон је, једном ријечју, превазишао самог себе. У тој борби он је био величанствени примјер масовног херојства од руководећег кадра до посљедњег борца, до нишанције на тешком митраљезу који се налазио у стрељачком строју и у моменту јуриша скида митраљез са постоља, устаје и туче с руку непријатеља на 50 метара. II ба-

тањон је заслужио сваку похвалу. Одбио је 6 узастопних јуриша и извршио четири успјела. И у овој акцији направили смо извјесне пропусте и грешке. Наша Бригада је морала проћи правцем предвиђеним у наредби, што би омогућило обухват непријатеља, те би на тај начин непријатељ, а не ми, био у теренски неповољнијем положају, што би знатним дијелом допринијело његовом поразу. У том мијењању правца огледа се извјесна лежерност према постављеном задатку, боље рећи извјесна површност. Даље, није постојало координације међу јединицама у нападу, нарочито не са II Пролетерском бригадом. Питање координације и везе је константан проблем наше војске, унутар мањих јединица више или мање савлађиван, а унутар већих јединица стално актуелан. Осим тога што немамо техничких средстава за везу, осим тога што оперишемо на терену јако испресијецаном, чиме је веза отежана, изгледа ми да се није предузело све да би се тај проблем ријешо са средствима и могућностима којима располажемо. Тај проблем је врло важан јер не бисмо смјели даље давати могућности непријатељу да се појединачно обрачунавају са нашим снагама. Мислим да би требало предложити В.Ш., као једну од могућности одржавања везе, да изда наређење за образовање по свим јединицама једнообразних одјељења за везу путем сигнализације (сигнални барјачићи, цепне лампе, обичних фењера и друго), са јединственим кључем и т. сл. Уколико би се тај предлог прихватио, ми бисмо могли предложити конкретан план. Даље, један од недостатака у општој поставци био је тај што нисмо познавали непријатељске снаге. Додуше те снаге (четири васојевичке бригаде, јуришни одред Павла Ђуришића, двије Санџачке бригаде, двије босанске и др.) су дошле у Калиновик непосредно пред наш долазак, али то не умањује горњу чињеницу. На крају, наша процјена ситуације у зору 22 марта била је погрешна. Ми нисмо схватили јачину ударца нанесеног непријатељу (на сектору наше Бригаде непријатељ је имао око 70 мртвих и много већи број рањених), нисмо осјетили прелом у наступу непријатеља, тако да је недостајао само још један напор до његовог потпуног пораза, јер је непри-

јатељ већ био деморалисан и знатним дијелом бјежао, — тако се догодило да смо се пред потученим непријатељем повукли (нека ми се не замјери на примједби: поновила се у минијатури Бородинска битка). Међутим, у цјелини битка је успешно завршена. Разбијени су и поражени елитни непријатељски одреди на којима су почивале све његове наде.

VII (Трново)

Од 23 до 26 марта наша Бригада налазила се на сектору: с. Шивоље — с. Крбљине — с. Руђице (према Трнову), са задатком обезбјеђења правца Трново—Калиновик. У току тог времена нисмо имали никакових акција. На том терену предало нам се око 20 четника. 26 марта извршили смо покрет на сектор: Миљевина—Текеушићи—Сокола.

VIII (Устиколина)

ЗАКЉУЧАК

Наређење³⁸ Штаба дивизије од 26 марта, по коме је наша Бригада требало да нападне и разбије непријатеља на линији с. Слађеновићи — с. Кремин—Креминско Брдо—Котка—Љешник—Јабунка, у циљу што бржег овлађивања Устиколином, да би се пресјекао друм Фоча—Горажде и са задатком стварања мостобрана на сектору Устиколине.

ПОСТУПАК

У напад на горње положаје пошли смо, како је то предвиђено наредбом Штаба дивизије, 27 марта ујутро. На сектору Срботина—Градац читава Бригада је формирана у једну колону и пошла на најближе непријатељске положаје у таквом распореду. Овакова тактика била је нужна услјед недостатка у времену да вршимо неке веће обухвате, као и услјед помањкања конкретнијих података о непријатељу и његовом распореду. Тако је челни батаљон ступио у борбу са непријатељем на сектору Слађеновићи—Г.

³⁸ Види том IV, књ. 11, док. бр. 130.

Кремин, наредни батаљон је наставио пут и сукобио се са непријатељем на положају Креминско Брдо, слиједећи батаљон је настављајући марш отпочео борбу на положају Котка, а зачетни батаљон (с обзиром да је један задржан у резерви) сукобио се са непријатељем на линији Удовичићи—Јабука. Јачина непријатеља на овим положајима била је до 2.000 четника. Борба је трајала до 16 часова укључно, када је непријатељ на читавом сектору био разбијен и натјеран у панично бјекство. Наше јединице су наставиле са гоњењем непријатеља, тако да је наше лијево крило овладало Јабуком и Превилом, а десно крило угрозило Устиколину. У току ових борби непријатељ је имао 12 убијених и већи број рањених (што је касније тачно утврђено). У току 28 марта овладали смо Устиколином, коју је непријатељ напустио. 29 марта покушали смо насилно пребацивање код Устиколине. Брзом паљбом из свих наших тешких оруђа успјели смо да потпуно разбијемо непријатеља на сектору Цвилини—Братовчићи. Непријатељ је био просто обезглављен, бјежао је на све стране тражећи индивидуални спас, немоћан да да макакав организовани отпор. Таково стање код непријатеља, који је трпио страховите губитке услијед наше ватре, користили смо да, помоћу неколико бораца — пливача, пребацимо скелу са десне на лијеву обалу. Међутим, случај је тхно да куршум погоди уже којим клизи скела те да тако онемогући даљу употребу скеле. Наиме, уже је погођено тачно на средини ријеке, ту се формирао чвор преко којега котурача није могла да пролази. Док смо покушавали са оправком пао је први мрак, непријатељ се средио и извршио противнапад, тако да нам је онемогућио рад на оправљању скеле. Од тада до 1 априла задатак наше Бригаде састојао се у давању обезбјеђења према Јабуци и Превили, гдје смо у неколико наврата имали мање сукобе са бандама које смо врло брзо рјешавали у нашу корист, — у давању обезбјеђења према Горажду и Фочи, на којим правцима није долазило ни до какових борби, и на активном, ујурбаном припремању превозних средстава за прелаз преко Дрине.

О Ц Ј Е Н А

У акцији на Устиколину направили смо сљедећи пропуст: послје првог разбијања непријатеља на линији с. Слађеновићи—Кремин, наше десно крило наставило је са гоњењем непријатеља, тако да је у 17 часова угрозило ватром саму Устиколину. Међутим, како је наша главнина тада водила борбу

на сектору Котка—Превила, будући да нисам имао никаквих обавјештења о непријатељу на десној обали р. Колуне, као ни на лијевој обали р. Косовске, наредно сам повлачење нашег десног крила услијед бојазни да не буде обухваћено од непријатеља у маказе. Ма да нисмо имали неких већих снага за прихват нашег десног крила, ипак бојазан није постојала услијед тога што је непријатељ био обезглављен, тако да је без икакве организације наваљивао на скелу да се што прије пребаци на десну обалу Дрине. И тек после читавог сата затишја нашег десног крила непријатељ је образовао неко обезбјеђење за пребацивање јединица преко Дрине. Тако смо испустили дивну прилику да разбијеног непријатеља дотучемо.

ЗАКЉУЧАК

Услови под којима смо се у овом периоду борили били су врло тешки: чести убрзани маршеви, слаба исхрана, недостатак смјештаја, скоро непрекидне борбе са технички и бројно надмоћнијим непријатељем итд., и посматрана са тог становишта борба наше Бригаде у овом међувремену у цјелости је била плодоносна. Мада смо имали велике губитке (поготову када се узме у обзир број обољелих другова у овом периоду), ипак смо непријатељу нанијели много веће жртве а у неколико махова успјели смо да непријатеља потпуно разбијемо. Но када се узме у обзир ситуација у којој се налазила болница и остале наше снаге, ситуација која је захтијевала максимум пожртвовања, умјећа и активности од сваког појединца до Бригаде као цјелине, посматрано са тог (уствари једино исправног становишта) наша Бригада није задовољила. Грешке: Коњиц, Г. Вакуф и пропусти у наредним акцијама у оваковој ситуацији нису се смјели догодити. Напомињем да те грешке и пропусти не леже у борбеној способности бораца, њиховом моралу и политичкој свјести, већ у неправилном руковођењу, боље рећи моменталном несналажењу старијих или млађих руководства. А чињеница је да смо грешке Коњица и Вакуфа настојали да у наредним акцијама поправимо и мислим да смо бар дјеломично у томе

успјели. Један од основних проблема наше Бригаде у овом међувремену био је проблем дезертера, који се заоштравао повећавањем тежине услова и прилика. Но осим тога један од разлога појаве дезертерства је и у секташком, неправилном односу старијих бораца према новомобилисаним борцима из Средње Босне, по чему ће друг политком Бригаде поднијети исцрпан извјештај. Даље, питање болести. Наиме, у нашим јединицама појавио се пјегавац и друга обољења од којих нам је избачен из строја знатан број бораца. У ту сврху предузели смо извјесне хигијенске мјере, које још нису показале видније резултате. Питање војне обуке у читавом овом периоду је скоро запуштено. Предузели смо мјере да сваки минут слободног времена користимо, између осталог, и на војничком подизању. Услијед заморености и других разлога осјетило се извјесно расплињавање јединица, лабављење дисциплине и будности, губљење војничке форме и формирање неке фамилијарности и т. сл. И у овом погледу предузели смо одговарајуће мјере: активизирали политички рад, дали сваком појединцу конкретне задатке, развијајући тако код њега максимум одговорности за додијељени посао.

Било је и других проблема који су искрсавали и рјешавани унутар Бригаде у овом међувремену. Настојимо да те проблеме ријешимо у њиховом зачетку, прије него што постану општа појава, стање. И на крају: настојимо да наше грешке, недостатке и пропусте увидимо благовремено и да их у процесу живота и борбе поправимо, савладамо, превазиђемо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант

БР. 28

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТОДЈЕЛА ТРЕЋЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 5 АПРИЛА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О СТАЊУ И РАДУ У БРИГАДИ¹

ПОЛИТОДЈЕЛ III ДАЛМ.
Н. О. У. БРИГАДЕ
IX ДИВИЗИЈЕ

Извјештај о раду

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Од нашег извјештаја 3/II² па до данас наша Бригада се налази у сталном покрету и борби, од Врлике па до Невесиња.³ У току овога времена могли смо послати извјештај, али смо сматрали да није упутно јер је настала евакуација, велике борбе, пренос другова рањеника итд.

С друге стране, у том периоду су искрсли многи проблеми чију цјелину и резултате тек данас можемо да сумирамо.

Организационо стање

I	батаљон	чланова	38	кандидата	15	скојеваца	45
II	"	"	35	"	11	"	53
III	"	"	35	"	23	"	52
IV	"	"	19	"	7	"	57

Штаб бригаде, санитет, интендантура, бацачи: чл. 12, канд. 13, скојев. 19

Укупно: чланова 139 кандидата 69 скојеваца 221

Погинулих: " 11 " 16 " 35

Основно по овом питању састојало се је у томе да се организација ојача новим члановима. Ми смо прије нагласили да другови овом важном питању нису умели да приђу. Није се на састанцима расправљало организационо стање, какви су чланови, какви кандидати, чврстина и дисциплина у Партији итд. Тако се и догађало да су ван Партије били извјесни добри другови који заслужују да буду чланови. С друге стране било је кандидата који су

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК КПЈ под бр. 5493.

² Редакција није пронашла поменути извјештај.

³ Види док. бр. 4.

мјесецима „провјеравани“, тј. парт. организација није се бринула о њиховом развитуку и није их на вријеме учлањавала.

Данас можемо рећи да су бирои и ћелије ово питање схватили. Послије два мјесеца ванредних напора, губитака руководећих другова и чланова можемо констатовати да партијска организација у нашој Бригади не само да је очувана него и видно бројчано порасла. Увлачење у Партију нових бораца оданих нашој борби постало је задатак који се схвата и благовремено рјешава.

Рад Партије

За протекло вријеме рад Партије није се могао развити успјешно на свим линијама због великих покрета и непрестаних борби које је наша Бригада имала. Наши батаљони по први пут су напустили свој терен и кренули на нове задатке. У току самога покрета вршена је мобилизација. Новопридошли елеменат, политички скоро потпуно неваспитан, колебљив и везан за свој крај, — разводнио је ионако не баш чврсте редове наше Бригаде. Требало је рјешити проблем новомобилисаних у условима сталног покрета. Уз то ти новомобилисани нису својим доласком у Бригаду добили оружје — јер га није било — те се нису могли осјећати војницима.

Доласком новомобилисаних, у покрету, при условима нередовите исхране, искрсле су разне ружне појаве: халапљивост, заостајање из колоне, лутање по кућама, пљачка и слично. Стари борци су морали водити низ борби које су нови гледали из цивилске перспективе. Разумљиво, у борби се гине и рањава. Појавили су се резонери а са њима и дезертерство и рањавање у прст. За неколико дана појавио се проблем „палчика“.⁴

То је објективна ситуација за протекло вријеме. Када се узме у обзир слабост Партије (наш извјештај од 3/II) јасне су све тешкоће које су се испријечиле у раду Партије, јасни су такође и нови задаци који су се хитније од свих других поставили и од чијег рјешења је буквално зависно опстанак Бригаде. У далеко мањој мјери рјешење тих проблема и данас је актуелно.

Сав наш напор у овом времену усмјерен је на то да помогнемо Партији да научи да рјешава и да ријеша ове задатке у току самога покрета, у тешким условима, кад треба имати и искуства и знања и пуно партијности. Сав рад Партије био је усретсређен на рјешење питања ново-

⁴ Односи се на самсрањавање у палац.

Мобилисаних и свих оних појава које су они унијели а покрет појачао и избацио као непосредну опасност за развитака и опстанак Бригаде.

150 је дезертирало на граници Далмације и Херцеговине, али с друге стране данас можемо утврдити да је цјелина Бригаде сачувана, масовно осипање заустављено, Бригада може да рјешава борбене задатке и рјешавала их је у низу борби до данас. Партија је у току свладавања ових проблема, (стални покрет, борбе, ношење рањеника) ојачала и донекле научила да као Партија ради у овим условима.

Војни рад

Због оваквих прилика војни рад се није развијао како треба. Користио се сваки час ван борбе и покрета да се нарочито новодошли науче руковању пушком и основним знањима: развијање у стрелце, заклони, напад, повлачење, пребацивање, употреба бомби и сл. Формиран је IV батаљон, који је у 98% састављен од новодошлих. Пребачен је у њега дио партијског кадра и СКОЈ-а. Овај батаљон је највише војнички радио јер је имао највише услова и јер је њему то био главни задатак. Међутим, немање оружја (од 217 бораца 100 је ненаоружано) омета правилно војничко подизање овог батаљона. Он данас служи као резерва. Друга три батаљона, који имају војничког искуства, непрестано су ево већ два мјесеца без смјене и одмора на положајима и у борбама. Борци су физички сасвим исцрпљени. Заиста, узевши у обзир све слабости, чињеница је да су другови јуначки издржали све досадашње тешкоће. Морално стање поред свега није рђаво.

Бригади је потребан одмор јер постоји опасност да се добар дио бораца онеспособи за покрет и борбу. Већ су нам умрла 3 друга од изнемоглости.

Нижи војни кадар је неискусан. Прилика за војничко сређење Бригаде било је врло мало. За IV батаљон нарочито биће теже рјешење питања нижег војничког кадра.

Од 750 бораца, колико их сада има на лицу, наоружано је 500, не рачунајући особље око тешких оруђа. А за положај моментално способних око 400.

Нарочита брига посвећена је патролној служби и служби везе.

Да би се издигао нижи војни кадар, поред конференција и рада у оквиру батаљона, потребно је држати курсеве. У том смислу смо предложили друговима да се при Штабу организује војни курс од 10 дана интензивног рада са

добрим борцима који врше или могу да врше старјешинске дужности. Било би добро да се из старијих бригада извуку неколико водника, који замјеник командира и извјестан број бораца Далматинаца који би својим искуством и борбеним особинама врло користили Бригади, а донекле би се ријешиле најнужније потребе нижег војног кадра и попуне батаљона. Старије бригаде то не би сигурно ни осјетиле.

Констатијемо да Бригада у погледу војничке организације и војне администрације заостаје за развитком партијско-политичког рада. Централно питање код нас сада је побољшати војну организацију Бригаде, јер смо увјерени да ће тиме резултати партијско-политичког рада бити чвршћи и бољи.

Политички рад

Упркос свих тешкоћа политички рад је прилично интензиван и усмјерен у правцу широког васпитања бораца, нарочито у вези са многим ружним појавама које су углавном резултат ниске политичке свијести.

1 батаљон Одржано је 10 политичких часова по четама. (О избјегличкој влади, Офанзива нас је ојачала, Заповијест друга Тита, О новомобилисаним друговима из Косовске долине и Цетинске Крајине и односу према њима. О вањској и унутрашњој ситуацији, Вијести и дискусија неколико пута).

Одржано је 7 четних конференција. (О дисциплини, О дезертерству, О исхрани, О покрету, О колективу, О ношењу рањеника).

Одржано је 6 батаљонских полит. часова и конференција.

(О уласку наше Бригаде у састав Дивизије, 'Пљачка руши углед наше Н.О. борбе и подрива војску, Војно-полит. ситуација, О великом значају пребацивања рањеника, Наредба В.Ш. о конфискацији, Наш долазак у нове крајеве и однос према народу).

Одржана су 2 састанка са комесарима чета и делегатима.

(О дужностима комесара и полит. делегата, Штетне појаве и рад на њиховом уклањању).

II батаљон Одржана 3 четна часа од 10/III до 31/III.
(О четницима, Избјегличка влада, Однос према народу, Вијести и дискусија).

Одржано 5 четних конференција.

(О дисциплини у маршу, О културно-просвјетним одборима и дописима за Бригадни лист, О другарству, О колективу, Борба против пљачке).

Одржане 2 батаљонске конференције.

(О дисциплини у маршу, Борба против пљачке, Однос према народу ових крајева).

III батаљон Одржано 18 полит. часова по четама.

(Избјегличка влада и домаћи издајници, Из историје Руске револуције, Црвена армија, Издајничка улога Х.С.С.-а, О СССР-у, Војно-политичка ситуација, Читање „Борбе”, Политички значај ношења рањеника, О важности да заузмемо Вележ, Вијести и дискусија неколико пута).

Одржано 16 конференција.

(О реду и чистоћи у чети, О извршавању војне дужности и дисциплини, Покрет, Пренос рањеника, Пљачка, Изаостајање из колоне и забушавање, Понашање према старјешинама, О псовању и другарском односу, Савјесно патролирање, Колектив и дружељубље, Зашто смо отишли из Далмације, Недостаци приликом борбе код Кочерина, Зашто морамо заузети Невесиње, Критика акције на Невесиње).

Одржане 3 батаљонске конференције.

(Држање бораца приликом борбе, Дисциплина, 25-годишњица Црвене армије, О народним обичајима у крајевима кроз које ћемо пролазити и њиховом поштовању).

IV батаљон Одржан 21 политички час по четама.

(25-годишњица Црвене армије, Народно-ослободилачка војска и њено стварање, Избјегличка влада, Пљачка, Однос према народу, Проглас Стаљина поводом 25-годишњице Црвене армије, „Не-

ће успјети” — чланак из „Борбе”, Значај доласка Владимира Назора, Свјесна дисциплина, Како је дошло до данашње борбе и чија је побједа, Домаћи и страни непријатељи, Какав мора бити борац НОВ, Избјегличка влада, КПЈ као предводник Н.О. борбе, Однос према старјешинама).

Одржано 5 батаљонских политичких часова.
(Другарство у НОВ, Црвена армија, Стаљинград, Ослобођење дјеце у Јасеновцу, Борба Црвене армије).

Одржано 8 четних и 5 батаљонских конференција.

(О халапљивости, Исхрана, Дужности, Пљачка, Понашање бораца у селима и однос према народу, Марш, Живот у логору, Однос фронта и позадине).

Уз све ово одржана је прослава 25-годишњице Црвене армије у цијелој Бригади и извршене опште политичке и партијске припреме за напад на Невесиње.

Како се види, политички рад је за ово вријеме усмјерен на широко политичко васпитање бораца, постављајући најконкретније проблеме који су у току покрета искрсли. У IV батаљону су постављена широко васпитна питања, јер је тај батаљон састављен од новодошлих бораца.

Културно-просвјетни рад

Формирани су култ.-просвјетни одбори по четама и батаљонима. Одржано је неколико састанака. Спремали смо приредбу и развили широку акцију за дописе и оживљавање културног рада. Појавиле се зидне новине, цепне новине, аналфабетски течајеви. Али је дошао покрет те је овај рад заостао. И ми смо у току рада стекли неколико искустава о чему ћемо говорити.

СКОЈ

Рад СКОЈ-а у току овога времена доста је унапредио. Унијета је јасноћа по организационом питању и чланству у СКОЈ-у. На састанцима проучено директивно писмо ЦК СКОЈ-а и по њему се рад организује. Прије неколико дана формиран је Бригадни комитет, само је за сада питање секретара отворено док се не види који ће од чланова Комитета најбоље одговорити.

Рад на терену

У неколико села (око Широког Бријега и Доње Рабине) формиран су привремени Народно-ослободилачки одбори и држане конференције са сељацима. И даље је питање широког политичког васпитања и других мјера да се борци наше Бригаде науче правилно односити према народу. У том погледу има ружних појава по којима је Партија предузела мјере да се спријече. Можемо само рећи да се много више говори о пљачки код бораца из Далмације него што је истина. Има тих појава, и то ружних до краја, али то није масовно како смо чули да извјесни, често и одговорни другови говоре. Тако напр., приликом поновног узимања Невесиња много се говорило да Далматинци пљачкају по кућама. Међутим, наша Бригада је прва ушла у град и осим дватри, али заиста дватри, случаја наши батаљони су продужили на даље положаје, три до четири сата далеко од Невесиња. Сви наши другови схватају сву штетност пљачке и свим средствима боре се против ње.

Дошли смо у везу са Среским комитетом КПЈ за Невесиње. Откад су четници у овом крају Партија није постојала. Прије неколико дана формиран је СК КПЈ. Они ће за 3 дана имати састанак па ће неко ићи од нас на њега. Припремили смо им политичког и партијског материјала у коме они оскудијевају.

Теоретски рад

Прорађиван је пројект Устава СССР-а, Национално питање из „Основа лењинизма“, Национално питање у свјетлости Н.О.Б. од Тита, Шта значи пропаганда у посљератном уређењу Европе, Шта значи бити члан КП и које су његове дужности. Теоретски рад је из познатих разлога заостао. Овом ћемо посветити највећу пажњу према приложеном писму.

Такмичење које смо поставили поводом 25-годишњице није остварило предвиђени план, али је било резултата нарочито по војном раду и дописима за Бригадни лист. Важно је то да је такмичење продрмало организацију из оне првобитне учмалости и данас је обогатило искуством за слично организовање убудуће.

Бригадно савјетовање нисмо због покрета могли одржати, али ћемо предложити да се одржи чим прилике дозволе.

У Бригади има 20 партијских ћелија.

У току овог времена одржана су: 52 радна састанка хелија
 16 теоретских састанака
 17 састанака бироа
 1 састанак свих бироа
 заједно
 3 батаљонске партијске
 конференције

Најактивнија је организација I и III батаљона. IV батаљон је партијски сасвим млад и тек од скоро свака чета има партијску хелију.

Основни смисао рада Партије и наших напора кретао се у два правца:

- 1) Ојачати Партију новим члановима, објаснити друговима важност, провјеравање чланова и кандидата, важност бриге за рад и борбу сваког борца, тј. непрестан рад на чврстом везивању уз Партију најбољег и најоданијег елемента у нашој Бригади. Ово из разлога које смо навели у тачки „Организационо стање”.

Можемо казати да се тај задатак са успјехом рјешава, водећи строго рачуна да у Партију не улазе људи који би на било који начин слабили чврстину Партије.

- 2) Подићи политичку свијест интензивним политичким радом. Ту смо морали водити рачуна о разлици која постоји између наших батаљона.

У Вашем одговору на наш извјештај од 3/II дали сте нам чврсте смјернице које имамо стално у виду. Између осталог је речено да треба пазити да се организација не преоптерети многим задацима и да се води курс на развитак рада по свим секторима. Ту се поставља питање правилног организовања рада Партије у покрету. То питање смо продискутовали ми као и на састанцима кроз организацију, о чему је замјеник комесара бригаде⁵ упутио једно писмо као директиву и потсјетник. То писмо Вам достављамо. Молимо Вас да нам одговорите а нарочито у вези тачке о кандидатима. Ми смо мишљења, на основу искуства, да је такав рад кориснији за партијско подизање кандидата, мада се у неким бригадама кандидати држе на појединачној вези. Ми ћемо се држати овога што је у писму изнијето док не добијемо од Вас одговор. Дијелови о организацији војног и политичког рада само су најгрубљи потсјетник јер је то питање расправљено у организацији. Мислимо (то је искуство о коме смо говорили) да ће се

⁵ Анте Роје

пуном примјеном овога писма омогућити пуни рад Партије по свим секторима и да ће се Партија моћи бавити свим питањима без опасности оптерећења са пуном могућношћу остварења предвиђеног плана.

Кадрови

У борбама нам је изгинуло неколико добрих руководи-лаца. Затим, извјесни другови на руководећим мјестима нису одговорили. Ми смо предлагали измјене које су усво-јене и које су знатно унаприједиле рад Партије. Међутим, кадрови су и даље најтеже питање. Велика већина члан-ства истог је политичког нивоа и рада у Партији. У усло-вима покрета морала су се рјешавати горућа питања. До-шли смо до закључка да морамо пронаћи начин да кадар уздигнемо. У том смислу сложили смо се да без обзира на покрет и борбе морамо држати курсеве као главни облик теоретско-политичког подизања, уз то нарочито развијају-ћи активан теоретски рад бироа и ћелија, како се и из писма види.

Мислимо овако: уз Штаб бригаде организовати два курса:

- 1) Војно-политички курс. Узети из сваке чете по једног, или десетара, или водника, или замјеника командира (дакле 12 другова). Циљ курса је углав-ном војничко уздизање нижег командног кадра.
- 2) Партијски курс. Исто — из сваке чете по једног. Циљ курса је теоретско уздизање и организатор-ско оспособљавање. Оба курса једновременно, јер је хитно. Са курсевима стално настављати. Теме за партијски курс које смо Вам прије јавили. Предавачи да се мијењају из многих разлога.

Један курс смо одржали који је дао добре резултате.

На курсу је било свега 6 другова, што је грешка коју ћемо исправити.

Услијед ниског политичког нивоа, комесари и даље не задовољавају а у извјесним четама замјеници комесара врше комесарске дужности. Кроз ове курсеве оспособићемо по-требан број другова који ће моћи вршити дужност комесара.

Комесар бригаде друг Миро⁶ Вишић добар је и одан друг. Труди се много. Али никако не може да се саживи са својим задацима. Улажемо сви напоре да му помогнемо, указујемо му на грешке и недостатке итд. — али смо дошли до увјерења да је задатак прерастао његове мо-

⁶ Народни херој Вишић. Погинуо 1943 године.

гућности. Знамо да је тешко сада вршити измјене, али морамо рећи (то смо саопштили и комесару Дивизије)⁷ да његово несналажење — већ два мјесеца он не може да се снађе и среди — претставља сметњу за развитак Бригаде и сили остале чланове Штаба бригаде да редом врше његове дужности. Штета [због] овога је очита, зато мислимо да је врло важно да ви по овоме укажете хитну помоћ.

Рад политодјела

У току овог времена од када се налазимо у III Далмат. бригади добро смо упознали кадар, стање и могућности које се могу очекивати при садашњем стању. Обиласцима бироа и ћелија, личним додиром са одговорним друговима итд., а нарочито најпунијим споразумом са замјеником комесара Бригаде, још од почетка, држећи се Вашег писма, настојимо учврстити организацију и подићи личну одговорност.

У току овог времена установили смо што је организацији потребно и приликом инструктивних обилазака помажемо друговима да уоче у томе часу главне задатке. У овом извјештају види се шта смо сматрали главним. У том смјеру смо и радили. Уз то смо извукли извјесна искуства, резултат чега је ово писмо које Вам достављамо а које се сада у пракси спроводи.

Чврсто ћемо развијати Вашу директиву у писму које сте нам упутили.

Бригадни лист нисмо могли до сада издати 1) због опште ситуације, 2) због технике. Сада смо ово друго ријешили а и већина материјала је спремљена и у редакцији. Надамо се да ће изаћи за који дан.

Ради теоретског, војног и политичког васпитања средили смо дио материјала из „Борбе” и „Војно-политичког прегледа” и издали у малим брошурама.

1) Лењин—Стаљин (из „Борбе”)

2) Нови број „Пролетера”, ново оружје у борби за линију Партије.

б) Брига за нове кадрове у војсци.

в) Учимо се лењинистичком стилу у раду.

г) За бољи агитационо-пропагандистички рад (сво из „Борбе” — намијењено партијској организацији).

3) Организационо питање КПЈ и Н.О.Б. А. Ранковић.

4) Шта значи бити члан КПЈ и које су његове дужности.

⁷ Иван Куоч

- 5) Савез комунистичке омладине у суровој школи рата.
- 6) Партизански командант — част старјешине — једна књижица за војни кадар и борце.

Осим тога неколико ствари за културно-просвјетни рад (пјесме, скичеви, хорске рецитације).

Наша грешка у вези писама која смо упутили организацији и Вама доставили јасна нам је и, мислимо, потпуно исправљена. Желимо само подвући да од доласка у ову Бригаду све радимо у најпунијем споразуму са замјеником комесара и да се ни за час нисмо извргли у руководство, мада нам је јасно да се овим писмима могло отклизати.

*
* *
*

Наша Бригада је носила рањенике, па је због остављања рањеника била наређена истрага од стране В.Ш.-а. Парторганизација је такође водила истрагу. Међутим, борци наше Бригаде су донијели и више рањеника него су узели. Тачно је да је било остављања па враћања, услијед авиона и артиљерије, али су сви прикупљени и донесени. Није ниједан намјерно укриван. Било је пуно неорганизованости у саникету, онда улазак у колону, час комора, час бораца, час коњаника итд. ометао је ношење рањеника. Иначе, борци су јуначки донијели рањене другове. Не знамо да ли је у којој другој бригади дошло до остављања, али код нас није.

Пренос се могао боље организовати и са војне стране.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За политодјел
Видић⁸

5/IV-1943

П.С. Извјештај о СКОЈ-у слиједи.

⁸ Добривоје

БР. 29

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ОД 5 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА
ПОВЕЉАЈУ БУДНОСТ¹**

ШТАБ
VI К. Н. О. У. БРИГАДЕ
Бр. Службено
Дне 5. IV. 1943 год.
Положај

**ШТАБУ I, II, III И IV БАТАЉОНА И ВОДУ ЗА ВЕЗУ
VI КНОУ БРИГАДЕ**

Положај

У вези промијењене ситуације наређује се:

1) Чете којима располажу батаљони да буду припремне, како дању тако и ноћу. Истурати јаче патроле и то што дубље у непријатељску територију, а нарочито после пола ноћи, тако да не би дошло до изненађења, као што [је био] случај [код] XII бригаде, гдје је непријатељ пришао на 20 метара и гдје [је] пријетила опасност да уништи сав Штаб бригаде. Чланови штабова батаљона нека се налазе стално са војском на положају. Непријатељ је дрзак и примијенио је нашу тактику и упада на нашу ослобођену територију са клиновима, обично практикује по ноћи, гдје пљачка и врши насиље и убиства над нашим цивилним становништвом. За сваку небудност и изненађење узимаће се на одговорност чланови штабова батаљона и команде чета.

2) Потребно је да интенданتي батаљона снабдију батаљоне са резервном храном за 5—6 дана (кукурузним брашном, пасуљом, кромпиром и месом). Интенданти ће добити још потребна упутства од интендантуре Штаба бригаде.

3) Наша бригадна амбуланта већ сада је пуна, стога практикујте да у бригадну амбуланту упућујете само тешке болеснике, док лакше задржите у вашим покретним амбулантама. Потребно је задужити једног члана Штаба са бригом око болесних другова. У случају покрета кре-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/8, к. 774.

нути собом и болесне другове. Извијестите нас колики број болесника имате у батаљонским амбулантама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Роца²

За команданта
Миланчић³

БР. 30

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ О ФОРСИРАЊУ РИЈЕKE ДРИНЕ¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ]
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
6-IV-43 у 6.30

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

1. — Примили смо ваше извештаје од 4 и 5 о.м.²
2. — Синоћ у 23 ч. јединице под командом Штаба II дивизије имале су да започну пребацивање преко Дрине на свом сектору. Борба је трајала до јутрос у 3 ч. Исход нам још није познат.³

Обавештење о нападу добили смо тек синоћ, у 22 ч., те зато за предвиђене демонстрације нисмо могли употребити и ваше јединице, него смо само наредили VII бригади да интервенише у смислу ранијег наређења са једним батаљоном. Интервенисао је и наш Хаубички дивизион са 12 зрна.

Чим будемо дознали исход операције и добили директиве од В.Ш., издаћемо потребно наређење.

3. — III Крајишка бригада још није стигла, сигурно због закашњења јединица VII дивизије које је требало да је смене.⁵

² Урош Богуновић

³ Миљевић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/1, к. 707.

² Редакција није пронашла поменуте извјештаје.

³ Опширније о форсирању ријеке Дрине види у док. бр. 31, 32 и 33.

⁴ Седма крајишка НОУ бригада

⁵ Види док. бр. 9.

4. — Упућујемо вам хоџу Хавић Захида, који је родом из Слатине — преко Дрине — до сада са радом у Херцеговачкој бригади.⁶ Но он ће за сад бити уз вашу Бригаду, за политички рад и за мобилизацију на терену око Фоче.⁷

5. — Прилажемо вам знаке распознавања и неколико примерака позива одбеглим четницима, којима се рок за повратак продужава до 7 о.м.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комдив
Коча

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСKE БРИГАДЕ
Бр. 408
6/IV-1943

у архиву

К-т
Д.Л.⁸

БР 31

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 6 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ДА ЗАВРШИ ПРИПРЕМЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ
ДРИНЕ¹**

ШТАБ
VII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
I ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
6 април 1943 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Штаб I Пролетерске дивизије издао вам је следеће наређење:

„1) Извршите све припреме како бисте сутра навече извршили предвиђени задатак,² тј. пребацивање јединица

⁶ Десета херцеговачка НОУ бригада

⁷ Од редног броја 4 до 5 у оригиналу је прецртано мастилом.

⁸ Данило Лекић

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/1—1, к. 709.

² Види док. бр. 32.

преко р. Дрине. У међувремену ће вероватно стићи и Карановић.³

Накнадно ћемо вам издати наређење⁴ о самој акцији.

2) Овде се налази другарица Вера из Политодјела XVI бригаде, ако је друг Зоговић слободан, нека дође још вечерас и нека понесе обећани материјал”.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб VII КНОУ бригаде
командант,
Марјанац⁵

(М. П.)

БР. 32

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 6 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ ПРОЛЕТЕР-
СКЕ И СЕДМЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ДА ИЗВРШЕ
ПРИПРЕМЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ РИЈЕКЕ ДРИНЕ¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 6-IV-18 ч.**

**ШТАБОВИМА: I ПРОЛЕТЕРБРИГАДЕ
VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ**

1. — II Далматинска бригада успела је у току прошле ноћи да се пребаци преко Дрине, у висини с. Мјешаји—јужно од с. Трбушча — и гони непријатеља према с. Бунови.² У току данашње ноћи и сутрашњег дана пребациће се све три бригаде које су под командом Штаба II дивизије. Санџачка ће кренути према с. Узлуп, а II Пролетерска и II Далматинска рашчистиће просторију Бунови—Челебић—р. Ђеотина—Фоча.

³ Никола Карановић, командант Треће крајишке НОУ бригаде

⁴ Види док. бр. 35.

⁵ Народни херој Раде Марјанац. Погинуо 1943 год. као командант Седме крајишке НОУ бригаде.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/1, к. 709.

² Види док. бр. 33 и 298.

2. — Сматрамо да су овим успехом јужне групе створени нужни предуслови и за пребацивање делова северне групе, чак независно од доласка III Крајишке бригаде.

У вези са таквом ситуацијом Штаб I Пролетерске бригаде извршиће све материјалне и тактичке припреме за пребацивање преко Дрине на свом сектору, које треба да уследи у току ноћи 7—8 ом.

VII Крајишка бригада имаће задатак да демонстрацијама и непосредним дејством обезбеди прелаз јединица I Пролетбригаде.

Штаб дивизије прећи ће са јединицама I Пролетбригаде.

По завршеном прелазу VII Крајишка бригада, поред затварања правца Фоча—Калиновик, преузеће и затварање правца Јабука—Превила и Горажде.

3. — Ово наређење сматрати као авизо наређење. Наређење за саму акцију издаће овај Штаб накнадно.³

4. — На осталим секторима без промене.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Комдив
Коча

П.С.⁴ — Упућујемо вам Шестића Спасоја, наводно борца из VI батаљона, друга чета, ваше Бригаде, осумњиченог за дезертерство. Прилажемо спроводне списе команди места Бјелемић и Калиновик.

ШТАБ
I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 413
6-IV-1943

О 'предњем су обавештени сви
наши батаљони.

У архиву.

Зам К-та
Милоје⁵

³ Види док. бр. 35.

⁴ Сљедећи текст дописан је накнадно машином, латиницом.

⁵ Милојевић

718

Vrhovnom Stolu

Tri bataljona II. Dalmat. brigade
posle obladjivanja nepr. uporištima
i napora, pušili su vod sela Mješ
jeli na desnu obalu Drine i protiskuju
nepr. u pravcu sela Munara, otvara-
jući mostobran za prebacivanje osta-
lih naših snaga. Mi ćemo sve
naše snage prebaciti danas i
sputra na desnu obalu Drine.
Odredicu 2 brigade prema Foči a
Santžacem prema Uzupcu, ka Jelenj-
njaku i Čelebiću.

Mi ćemo se sputra pokazati u
selo Munari. Čistitićemo sve
bunde na prostoru Foča-Drina-
Čhotina-Čelebić i čekat ćemo
dalje direktive

Pokvalite II. Dalmat. brigade
preko "st. poslanice" uzplašujući
požrtvovanošću partizana-ričara
kojih ima 1/3 u brigadi.

Sušt. fašizam Holokaust

6.10
u 15.00 čas.

Peko

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ФОРСИРАЊУ ДРИНЕ¹

ВРХОВНОМ ШТАБУ

Три батаљона II Далмат. бригаде, после овлађивања непр. упориштима и напора, прешли су код села Мјешаићи² на десну обалу Дрине и потискују непр. у правцу села Бунова, стварајући мостобран за пребацивање осталих наших снага.³ Ми ћемо све наше снаге пребацивати данас и сјутра на десну обалу Дрине. Одредићу 2 бригаде према Фочи, а Санџачку према Узлупу, ка Шћепан Пољу и Челебићу.

Ми ћемо се сјутра налазити у селу Бунови. Очистићемо све банде на простору Фоча—Дрина—Ћеотина—Челебић и чекати ваше даље директиве.

Похвалите II Далмат. бригаду преко „Сл. Југославије“, наглашујући пожртвованост партизана-рибара, којих има 1/3 у Бригади.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пеко⁴

6. IV
у 15.20 час.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4—2, к. 9.

² Мјешаји

³ Види док. бр. 197 и 201.

⁴ Дапчевић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ОСМЕ БРИГАДЕ ДА НЕ ВРШИ ПОКРЕТ ПРЕМА КАЛИНОВИКУ¹

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ

Бр. сл. дне 6. IV. 1943 у 9 часова

ШТАБУ VIII БРИГАДЕ

- 1) Примили смо ваш извештај² од 5. IV. т.г.
- 2) Не можемо се сложити са вашим померањем у правцу Калиновика и то из следећих разлога:
 - а) Врховни штаб одредио је да се наша Дивизија задржава на овој просторији и да је контролише.
 - б) Ваша Бригада извршила је већ покрет из с. Разића у правцу с. Забрђани мимо одлуке В.Ш.³ а по нашем одобрењу.
 - в) Здравствено стање VII бригаде слабије је него ваше Бригаде, а она је сменила III Крај.⁴ бригаду и истурена је према непријатељу. У случају испада непријатеља ваша је дужност да потпомогнете Седму бригаду, што са нове просторије не би могли због велике удаљености.
 - г) В.Ш. упознат је у детаље са ситуацијом у нашим јединицама и његова је одлука да ми останемо овде. Њему је позната наша тенденција да се померамо напред и према томе ово пребацивање у скоковима схватиће као изврдавање његових наређења.
- 3) Ви морате предузети све мере да на тој просторији учините смештај што бољим и да очистите борце од вашки, али не можете вршити никакве покрете напред.
- 4) Ми смо тражили да нам достављате сваки дан бројно стање у виду дневног рапорта. Овај рапорт не стиже. Предузмите мере да сваки дан имате у Штабу тачно бројно стање и да то бројно стање достављате нама. Тражили смо затим рапорт о здравственом стању. Упутили сте јучер један који показује да је рађен без икакве пажње, тако

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/7, к. 812.

² Редакција не располаже поменутиим извјештајем.

³ Врховног штаба

⁴ Трећу крајишку НОУ бригаду

да се не зна где је 30 болесника. Овај дневни рапорт има за циљ да се види здравствено стање у развоју и мора бити апсолутно тачан и истинит. Погледајте копију тога рапорта па ћете видети да он не показује ништа, јер се за 30 болесника уопште не зна од чега болују и да ли су у амбуланти или болници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Ђуро Кладарин

Командант
П. Јакшић⁵

БР. 35

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ¹

ШТАБ
[ПРОЛ]ЕТЕРСКЕ УДАРН[Е ДИВИЗИЈЕ]
[НО] ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 7-IV 11.20

ШТАБОВИМА

**I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ
III КРАЈИШКОЈ БРИГАДЕ
VII КРАЈИШКОЈ БРИГАДЕ
БРДСКОЈ БАТЕРИЈЕ**

1. — Од јуче у подне нисмо примили нових извештаја о ситуацији на сектору јужне групе. Према последњем примљеном[м] извештају јужна група, са три бригаде, требало је да се у току прошле ноћи и данашњег дана пребаци преко Дрине и одмах предузме чишћење просторије село Бунови—Челебић—р. Ђеотина—Фоча. По преласку три батаљона II Далматинске бригаде, у току јучерашњег дана, 6 о.м.,² водила се борба око Црног Врха, чији нам исход

⁵ Павле

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42/1, к. 709.

² Види док. бр. 33.

није познат, али се претпоставља да су јединице II Далматинске избиле на Црни Врх.

Наша III Крајишка бригада, из раније наведених разлога, није још стигла.³

2. — I Пролетбригада извршиће вечерас, 7 о.м., у време и час који Штаб бригаде буде проценио као најповољнији, пребацивање свих својих борних делова преко Дрине. Место пребацивања оно које је Штаб бригаде изабрао. Задатак I Пролетбригаде онај изнесен у наређењу овога Штаба од 29-III у 16.30 ч.⁴ Друг Врховни Командант је данас упозорио на то да треба сву пажњу посветити непрекидности пребацивања трупа.

Неборачки делови и коморе који се не буду могли пребацивати истовремено са јединицама остаће под заштитом јединица VII Крајишке бригаде на досадашњем сектору I Пролетбригаде, с тим што ће бити тако прикупљени и распоређени да могу да се пребаце чим услови за то буду обезбеђени.

VII Крајишка бригада извршиће вечерас задатак изнесен у нашем наређењу од 29-III у 16.30 ч.,⁵ тј., поред батаљона који се сад налази на левом крилу I Пролетбригаде, упутиће један батаљон са задатком затварања праваца долина р. Осанице и Горажде, док ће трећи батаљон остати и даље на задатку затварања друма Фоча—Калиновик и заштите Хаубичког дивизиона. Батаљон који одлази на задатак затварања праваца долина Осанице и Горажде стићи ће до 20 ч., вечерас 7 о.м., на просторију с. Вина — с. Гаврић — три км. северозападно од Устиколине, где ће се — уколико се у међувремену друкчије не нареди — задржати све док се сви борачки делови I Пролетбригаде не пребаце преко Дрине, са задатком да, у случају потребе, штити пребацивање задњих делова I Пролетбригаде. Овај батаљон ићи ће преко с. Жељево, где ће Штаб батаљона добити од једног члана Штаба I Пролетбригаде све потребне податке о сектору који овај батаљон има да преузме.

Одмах по свом доласку на овај сектор III Крајишка бригада прикупиће се у селима на левој обали Колунске реке између Равног Врха, Рибичког Врха и Котке, одакле ће што хитније организовати пребацивање својих јединица преко Дрине ради преузимања задатка изложеног у нашем наређењу од 29-III у 16.30 ч.⁶

³ Види док. бр. 9.

⁴ Види том IV, књ. 11, док. бр. 148.

⁵ Опширније види у тому IV, књ. 11, док. бр. 148.

⁶ Види том IV, књ. 11, док. бр. 148.

Брдска батерија ставља се под команду Штаба VII Крајишке бригаде.

Дивизиска болница одржаваће везу са овим Штабом преко Штаба VII Крајишке бригаде.

Штаб VII Крајишке бригаде преузеће све послове око мобилизације. Везу са нама одржаваће преко јединица I Пролетбригаде, а одржаваће и непосредну везу телефонску са другом Терзићем.⁷

Штаб дивизије кретаће се заједно са Штабом I Пролетбригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комдив
Коча

БР. 36

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ФОРСИРАЊУ ДРИНЕ, РАСПОРЕДУ ЈЕ- ДИНИЦА И ДАЉИМ НАМЈЕРАМА¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
7 априла 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Обавјештавамо вас о ситуацији код нас. Све три бригаде пребациле су се на десну обалу Дрине.² На лијевој обали Дрине оставили смо један батаљон II Пролетерске бригаде према Броду, који ће се пребацити на десну обалу Дрине када наше јединице овладају Црним Врхом. Један батаљон Санџачке бригаде остављен је на лијевој обали Дрине према Вучеву, јер се тамо налазе извјесни непријатељски дијелови, који ће вјероватно бити приморани да отступе када наше јединице достигну просторију Шћепан Поље.

Наше јединице су достигле сљедеће положаје:

⁷ Велимир Терзић, замјеник начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/3, к. 731.

² О припремама за форсирање Дрине види у док. бр. 22 и 23.

а) II Далматинска бригада налази се на простору с. Биротићи — с. Крушчица, а два батаљона се крећу према Црном Врху у циљу чишћења истог од непријатељских дијелова.

б) III Пролетерска бригада³ прешла је линију Мазоче и креће се у правцу Бастаса и Шћепан Поља.

в) II Пролетерска бригада, која је данас 7 ов.м. послје подне прешла Дрину, креће се у правцу Драгочава—Потпећ—Фаловићи.

Непријатељ⁴ је давао и даље још дјеломично отпор. Но сад се може рећи да је непријатељ потпуно разбијен на просторији коју су достигле наше јединице.

Сада се изграђују сплавови за пребацивање стоке и комора. То ће ићи теже јер ће сплавови моћи пребацивати само по два коња. Послије овладавања Црним Врхом почећемо са изградњом моста на Броду. Пионирска чета Врховног штаба остаће код нас.

Непријатељ је у овим бојевима имао преко 80 мртвих, велики број рањених и 24 заробљена.

Наши губици 4 мртва и 6 рањених.

Наше намјере. II Далматинска бригада ће очистити просторију Бунови—Црни Врх—Брод, враћајући главнину својих снага у Бунове—Кундуци. II Пролетерска бригада очистиће Драгочаву—Подгај—Потпећ—Фаловиће—Завајит и Подгај. III Пролетерска бригада очистиће Бастасе—Раван—Хум—Хадровиће—Цијеловце⁵—Папков Дол а по могућности и Челебић. Мање снаге те Бригаде затвараће правац Хум—Шћепан Поље⁶ и правац Хадровићи—Узлуп, а главнина Бригаде биће оријентисана према Челебићу. Послије чишћења наше двије бригаде биће сконцентрисане на просторији: Бунови—Кундуци—Драгочава, у циљу одмора и припрема напада на Фочу у садејству са I Пролетерском и VII Крајишком бригадом.

Ми смо мишљења да би на лијевој обали Дрине требало пребацити у с. Трошањ или у с. Белени један батаљон VII Крајишке бригаде⁷ који би контролисао овај простор и слао јача извиђачка одјељења у правцу Вучева. На просторији с. Ђеђеве или с. Трбушче налазиће се наша Дивизија и бригадне болнице, а незгодно је да ми на

³ Трећа санџачка НОУ бригада била је привремено под командом Друге пролетерске дивизије.

⁴ Види док. бр. 197 и 210.

⁵ Пијеловци

⁶ Шћепан Поље

⁷ Седма крајишка НОУ бригада била је под командом Прве пролетерске дивизије.

ову страну Дрине остављамо неки од наших батаљона, зато је и то разлог да се један батаљон Крајишке бригаде пребаци на раније именовану просторију.

Ми ћемо се трудити да се у најскорије вријеме нађемо са нашим предњим деснокрилним дијеловима на лијевој обали Ђеотине, зато је потребно да I Пролетерска бригада што прије узме под своју контролу правац којим ће вјероватно непријатељ покушати да се извлачи из Фоче—Фоча—Ифсар—Чајнице, као и правац Фоча, десна обала Ђеотине—Челебић, премда је овај задњи правац мање вјероватан. Још би боље било ојачати I Пролетерску бригаду да што прије потпуно отсијечемо непријатељски гарнизон у Фочи, одморимо наше јединице, у најскоријем времену приступимо ликвидацији Фоче у циљу отварања пута нашим рањеним друговима, када би све наше јединице у оквиру добијених директива пошле на даљи задатак.

У сваком случају треба се сложити да се јединице I дивизије, које имају за задатак да као сјеверна група затворе правац Ђеотина—Дрина, пребаце што прије и што раније овладају раније поменутим правцима непријатељског извлачења. Ми смо нпр. у демонстрацијама и припремама прелаза преко Дрине морали утрошити велике количине муниције, што је врло разумљиво, и заузимање Фоче гледано само кроз те потребе је врло важно за нас.

Молимо вас да нас обавијестите када ће се вратити IV Пролетерска бригада⁸ у састав II Пролетерске дивизије. Мишљења смо да II Далматинску уд. бригаду а и II Пролетерску бригаду треба похвалити. II Далматинску бригаду треба похвалити јер је ово други пут да она насилно прелази ријеку (ријеке) Неретву код Јабланице и Дрину код Њешаве. Иста Бригада је одмах послје преласка ријеке у току преласка водила упорне и жестоке бојеве са непријатељем на десним обалама тих ријека. II Пролетерску бригаду треба похвалити због упорности која се огледала у читавој Бригади од бораца до Штаба бригаде у току припрема преласка. Та Бригада је и уморна јер су сви борци и све старјешине за све вријеме припрема (недеља дана) били на ноге и уложили максимум напора у припреми преласка. Та Бригада је имала око 15 рањених и 3 мртва друга приликом изградње мостова-сплавова, па и комесар бригаде друг Алекса Дејовић⁹ изгубио десну ногу, која му је јуче ампутирана од задобијених рана.

⁸ Четврта пролетерска бригада привремено је била под командом Треће НОУ дивизије.

⁹ Народни херој, подлегао је ранама у болници. Види док. бр. 59 и 70.

Комесар бригаде друг Алекса, коме је јуче ампутирана десна нога због наступања гасне гангрене, уследијед великог излива крви налази се у нашој дивизијској болници и живот му се налази још у опасности. Ми смо мишљења да комесара II Пролетерске бригаде друга Дејовића треба истаћи преко „Слободне Југославије” као примјер комесарске пожртвованости и предузимљивости у циљу савлађивања најтежих препрека, јер је друг Алекса Дејовић био такав у свим, а нарочито у тешким ситуацијама. Друг Алекса је три пута рањен у досадашњим бојевима са окупатором и издајцима нашег народа. Друг Алекса је омладинац, стар 21 годину, радник из Ужица.

Наши љекари и ми предузели смо све да спасемо друга Дејовића.

Ми смо мишљења, оцјењујући стање Алексе, да би било угодно, ако за то има могућности, да га посјете друг Марко¹⁰ или друг Црни.¹¹ Друг Алекса се налази у с. Кути.

Ми ћемо се сјутра 8 ов.м. налазити у с. Кундуци на десној обали Дрине.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Митар

Командант
Пеко

¹⁰ Александар Ранковић

¹¹ Сретен Жујовић

БР. 37

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ИЗБИЈАЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА ГРЕБАК — НЕВЕСИЊЕ¹

Из III див.

По извештају Штаба IX див. непријатељ је јуче у 13 часова овладао Бишином² и Грeпјом.³

Вероватно је већ синоћ ушао у Невесиње.⁴

Према обавестима јуче и прекјуче два батаљона Италијана са 10 тенкова пребацили су се преко Кобилиће (за Билећу?) по плану.

7-IV-43

БР. 38

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 7 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА СА НЕПРИЈАТЕЉЕМ НА СЕКТОРУ БОСАНСКЕ КРУПЕ, РУДИЋА И НОВСКЕ ПЛАНИНЕ¹

ШТАБ XII Н. О. УД. БРИГАДЕ
7-IV-43 год.

Другарском

ШТАБУ IV Н.О.УД. ДИВИЗИЈЕ

Положај

1 о.м. око 3 ч. напао на сектор који је држала ова Бригада. Непријатељ² је наступао у сљедећим правцима: једна колона је ишла од [Бос.] Крупе према нашем II батаљону, друга колона од Блатне, која је напала наш I батаљон.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23—8, к. 13.

² Види док. бр. 46 и 196.

³ Гребак

⁴ Види док. бр. 51 и 204.

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/10, к. 875.

² Види док. бр. 174 и 180.

трећа од Рудића и четврта са Новске Планине (у току борбе колоне су се раздвајале настојећи да уобруче наше снаге, тако да је ујутро око 9 ч. изгледало да наступа са више колона).

Прво је био нападнут наш II батаљон [док] су чете биле распоређене на положајима од Крупе до Отоке. Једна чета је примила борбу са непријатељем и под борбом се повлачила, док је једна била одмах отсјечена (иста се је налазила са десне стране цесте Крупа—Г. Јапра³), а с трећом четом Штаб тога батаљона кренуо је чети која је водила борбу отступала према В. Руишкој.

Штаб бригаде, који се је налазио у Тубину В. Руишка био је обавијештен [у] 7 ч. од једног одборника да је непријатељ изашао на Н.[овску] Планину. Издали смо наређење нашем I батаљону да пошаље један вод да испита стање на Н. Планини. Исто тако и патроле од Штаба бригаде. Телефонски смо извијестили Штаб VI⁴ (друга Роцу⁵) Штаб дивизије нијесмо могли дозвати. У међувремену непријатељ се је појавио на вису наступајући према Војиновићима. Будући да смо ухватили телефонску везу са болницом, извијестили смо их да непријатељ наступа према Војиновићима и да је линија (телефонска) угрожена. Ми смо кренули у правцу I батаљона.

У засеку Корана ухватили смо везу са Штабом II бат., који је собом имао једну чету, док му је једна отступала пред непријатељем који [је] ишао према Р.⁶ од Кључа. Ту смо били обавијештени о стању на терену II батаљона.

Дали смо у задатак II бат. да са [своје] двије чете спријечи спајање непријатеља, а I бат. смо хитно позвали да се повуче према нама. Ту смо мислили сконцентрисати снаге и разбити непријатељски обруч. Ту се је овоме Штабу придружио један вод I бат. (који је био кренуо према Н. Планини) па је распоређен према непријатељу.

II бат. са једном четом примио је борбу не могавши спријечити спајање непријатеља, пошто му је I чета била одбачена ван обруча. Пошто му терен а и сам терен нијесу дозвољавале повлачење према нама, били су присиљени на пробој.

Штаб бригаде са водом I бат. био је приморан да отступа одвојен према Осредку. Замјеник ком. са водом II бат. којим је руковао, и остала 3 члана са зашт. и комором.

³ Вјероватно изворни дио ријеке Јапре

⁴ Шесте крајишке НОУ бригаде

⁵ Урош Богунувић-Роца, политички комесар Шесте НОУ бригаде

⁶ Вјероватно Рудића

Везе са 1 бат. нијесмо имали, [наше] групе курира нијесу се враћале.

На Осредак нијесмо избили једновременно и на исто мјесто. Обје групе, не знајући једна за другу, извиђале су терен за извлачење јер нас је непријатељ све више уобручавао.

БР. 39

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ИТАЛИЈАНСКО-ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА У КНИНСКОЈ КРАЈИНИ¹

8-IV-43

Корпус

Група Личких и Крајишких бригада² под командом Славка Родића³ разбила четнике у Книнској Крајини, заузета су сва села до Книна, убијено и заробљено 500 четника и 150 Италијана. Заробљено 270 четника са оружјем. Заплијењена велика количина оружја, муниције и осталог. Велике и успјеле борбе у Подгрмечу и око Мркоњића.⁴

Коста

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/8, к. 14.

² Четврта, Десета крајишка НОУ бригада и Лички НОП одред. Види том V, књ. 14.

³ Народни херој Славко Родић. Умро 1949 год. као генерал-потпуковник.

⁴ Види док. бр. 45.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА
ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОКРЕТУ ЊЕМАЧКО-УСТАШКИХ ЈЕ-
ДИНИЦА НА ЛИНИЈИ БИХАЋ — БОС. ПЕТРОВАЦ —
МРКОЊИЋ ГРАД — ЈАЈЦЕ И УПУЋИВАЊУ ДРУГЕ И
ЧЕТВРТЕ НОУ БРИГАДЕ У ЦЕНТРАЛНУ БОСНУ¹**

І Босански корпус
8-IV

Једна немачка дивизија² и легија усташа продрли ли-
нијом Бихаћ—[Бос.] Петровац—Добрљин³ и линијом Мрко-
њић [Град]—Јајце. Шаљемо још две бригаде⁴ у Централну
Босну. Настао раздор међу четницима. Ухапшен Радић⁵ и
160 четника од Немаца.

Коста

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви
Бојноисториског института под рег. бр. 25—8, к. 13.

² Односи се вјероватно на њемачку 114 ловачку дивизију. Види
док. бр. 203.

³ Вјероватно Дрвар

⁴ Односи се на Другу и Четврту крајишку НОУ бригаду.

⁵ Раде Радић, командант четника у Централној Босни. Ухваћен
као одметник 1946 год. и осуђен на смрт приликом процеса Дражи
Михаиловићу.

БР. 41

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ О ПРЕБАЦИВАЊУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НА ДЕСНУ ОБАЛУ ДРИНЕ¹

ШТАБ I ПРОЛЕТДИВИЗИЈЕ
8. IV. 43 = 16 ч.

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

Фића² јавља да је II дивизија прешла Дрину са све 3 бригаде и заузела предвиђене положаје; јутрос су јединице II дивизије заузеле Црни Врх и гоне непријатеља према Фочи; наши губици: 4 мртва и 8 рањених, непријатељски: 80 мртвих и 15 заробљених.³

Штаб II дивизије тражи да се и наше јединице што пре пребаце, како би била отсечена непр. отступница на овом правцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комдив
Коча

Бр. 414
8 IV 1943

По пријему знању
у архиву

Кнт

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/1, к. 707.

² Филип Кљајић

³ Види док. бр. 36.

БР. 42

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ДА
ИЗБИЈЕ НА ЛИНИЈУ ФОЧА — ИФСАР¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
8-IV 16.50 ч.**

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

Сада смо примили следећи радиограм од друга Тер-
зића.²

„Италијани и четници ужурбано евакуишу Фочу прав-
цем за Ифсар. Пожурите са пребацивањем да што пре изби-
јете на њихову отступницу Фоча—Ифсар”.

С. Ф. — С. Н.

**Комдив
Коча**

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 43/1, к. 709.

² Велимир

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О САСТАВУ И ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ СНАГА ОКО ТРНОВА¹**

Стројо поверљиво!

ОБАВЕШТАЈНИ ЦЕНТАР
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Дел. бр. 45 8.IV.1943 г. у 18.30 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ ЗА „ОБ-О”
Штабу I Пролетерске ударне дивизије НОВЈ

Положај

Обавештајни извештај за 8 IV г. I.

1. Од Об. центра III батаљона VII Крајишке бригаде примили смо данас у 18 ч. следећи извештај:

а. — У с. Делијама се налази 200 милиционера, наоружаних са 4 п.митраљеза, а остали са пушкама.

б. — У Трнову се налази 300 милиционера. У железничкој станици у Трнову се налази 15 жандарма.

в. — У с. Остојићима има 210 милиционера и жандарма. Од четника на том сектору налазе се мале групице од 5—6 људи. Према исказу једног друга који је дошао из Црне Реке, а који је био у додиру са горе наведеним милиционерима, каже да су милиционери потпуно деморалисани и да многи желе од њих да се предају нашој војсци, а од истих многи изражавају жељу да ступе у нашу војску. Огорчени су на четнике и желе да се боре противу њих.

2. — Неке немачке патроле долазе на Радоље и то по један вод. Према извештају од једног који је дошао из Црне Реке, Немци одлазе из Сарајева и околних места, у већим групама, али не зна куда.

3. — Према изјавама четничких фамилија из с. Јабукe, сви четници из с. Јабукe и околних места — села — прешли би у наше редове, али траже везу са Томом Међом, који је био прошле године политкомесар Одредa. Потребно је

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36—1, к. 11.

да се друг Тома стави у везу у с. Јабуци са четницима преко њихових фамилија. Четници се много интересују хоће ли се све наше снаге повући са овог сектора, јер сматрају ако би се они нама предали и ако би се наше снаге повукле са овог сектора, да би им имовина била уништена и куће погореле од стране усташа. Много се боје муслимана, којима су они нанели штету.

4. — Стање у народним масама: на сектору где је смештена наша Бригада налазе се у већини муслиманска села, која су опљачкана и делимично поплаћена од стране четника, а из истих је много муслиманског становништва побијено. Муслиманске масе врло слабо стоје са исхраном и стоком, која им је потребна за обраду земље, немају ни семена и брину се одакле да га набаве. Огорчени су на четнике и четничке фамилије, које су их опљачкале. О нашој војсци имају врло добро мишљење и траже од нас пушке и помоћ. Много муслиманске сиротиње долази код нас и тражи помоћ и храну.

У споразуму са мном друг Тома Међа, пре 4—5 дана, пошао је у с. Јабуку ради хватања везе са четницима и преговора са њима. Шта је до сада урадио не знам, јер се до сада није вратио.

У вези предњег извештаја предлажем да Штаб дивизије упутити писмо милиционерима, о којима је реч у овом извештају, и позове их да се предају и ступе у наше редове. Како је већина од њих мухамеданске вероисповести, то би верски референти мухамеданске вероисповести требало хитно да понесу то писмо и да ступе у везу са њима ради преговора о њиховој предаји. Требало би да верски референти и у овом и околним местима — селима — пронађу породице милиционера и да преко њих ступе у везу са њима.

Са другом Томом Међом пошао је и друг Ненадић. Писаћу Об. центру VII Крајишке бригаде да их на том правцу потраже, како би им могли саопштити предњи извештај о четницима.

Шеф Об. центра
Н. Б.²

² Никола Божовић

БР. 44

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О КОНЦЕНТРАЦИЈИ КРИЛАША И ЧЕТНИКА У БАЊАНИМА, НА РАВНОМ И КАЗАНЦИМА¹

8-IV-43

ИЗ III ДИВ

Крилаши² концентрисани у Бањанима и Опутним Рудинама мирују на Троглаву. Бајови четници на Равном и у Казанцима. Предузећемо напад на њих.³ Јуче код Равног заробљено 15 Бјелопавлића.⁴

БР. 45

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА НА КОЗАРИ И ПОДГРМЕЧУ¹

ШТАБ

IV Н. О. УДАРНА ДИВИЗИЈА

Пов. оп. бр. 19

8 априла 1943 г.

ШТАБУ I БОСАНСКОГ Н.О. УДАРНОГ КОРПУСА

Од 1 априла до данас вођене су следеће борбе наших јединица са непријатељем:

На Козари: 2 априла једна засједа IV батаљона² на цести Приједор—Дубица дочекала је један камион у коме

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24—8, к. 13.

² Црногорска војна жандармерија која је формирана после завршетка балканских ратова ради одржавања реда у ослобођеним крајевима од Турака. У току Другог светског рата црногорски сепаратисти формирали су жандармерију којој су дали назив крилаши.

³ Види док. бр. 52.

⁴ Исто

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16—1, к. 766 А.

² Пете крајишке НОУ бригаде

је било 10 радника и два Нијемца. Три су радника погинула, Нијемци рањени и умрли до Приједора, 7 радника пуштено, камион спаљен.

Послије подне непријатељ је кренуо са око 250 војника, већином Нијемаца, и једним брдским топом од Приједора, а са једном сатнијом кренуо од Студене. Непријатељ је протјеран у Приједор и Студену. Убијено је 19 и рањено 17 непријатељских војника. Заплијењено је нешто муниције.

3 априла непријатељ је, такођер у јачини од 180 војника, наступао према Паланчишту, гдје је из засједе дочекан и убијено 8 и рањено 11 непријатељских војника (све Нијемци). Заплијењена су два шмајсера, два карабина и нешто муниције. Послије тога непријатељ је дошао у четири наврата са по 5 авиона да врши бомбардовање и митраљирање села, када су рањена 2 цивила.

У Крајини: 2 априла у подне упао је II батаљон VIII бригаде у Бужим, одакле су жандари побјегли. Заплијењен је један радио-апарат и 40 хиљада куна на пошти. Штаб батаљона са другом командантом Бригаде³ одржали су конференцију и потом се повукли из Бужима у реду.

У Подгумчу: 1 априла непријатељ (III Горски здруг)⁴ са неким гарнизонским снагама наступио је у више колона и обухватио на сектору Радића, Бушевића и Петровића. Снаге I батаљона XII бригаде водиле су одбранбене борбе читав дан, док се је II батаљон пробијањем извлачио из обруча. Изгубљен је један тешки бацач, 4 тешка митраљеа и око 30 мртвих и рањених наших војника, као и брдски топ остављен по II бригади у Рујишкој. Са овом истом непријатељском групом воде се борбе још све до данас. 2 априла водио је III и IV батаљон VIII бригаде на Пученику и на Липнику (Бадњуша) одбранбене борбе у којима су нанесени непријатељу губици око 40 мртвих и рањених војника. Наши губици су 3 рањена. Једну колону која је кретала са пљачком из Рујишке према Рудицама тукао је I батаљон VI бригаде са бацачем и натјерао је у бјекство, оставивши нешто опљачкане стоке.

5 априла нанесени су губици непријатељској патроли која је из Јасенице ишла у село. Заробљен је један здруговац, ... док су још тројица рањена. Наведени здруговац није могао дати податке јер се у здругу налазио тек један дан као телеграфиста. Свака бојна здруга има радио-станицу (позивни знак РТ, раде на валу 240 м.).

³ Хамдија Омановић

⁴ Види док. бр. 180.

Вођене су борбе 5 и 6 са мањим патролним дијеловима који су покушали да изађу на Горињу и Ћулумак. Напад у ноћи на ову бојну у Јасеници, 6 ов.мј., није успио ради страшног невремена које је онемогућило правилну везу између јединица. Имали смо једног рањеног и два нестала.

Истог дана дошли су до Киска (Каменграда) један тенк и једна борна кола са око 100 Нијемаца и домобрана. Јединице III батаљона VI бригаде успјеле су да натјерају поменуту групу у бјекство, заробивши 3 домобрана, 3 пушкомитраљеза, нешто пушака и побивши и ранивши око десетак непријатељских војника. Остатак је натјеран у бјекство и у ријеку Блију.⁵

У току 6 ов.мј. вршена је нека офанзива на Банију (Крајину). Чула се артиљерија, а јављају из Козаре о организованим борбама у Славонији.

Непријатељска група⁶ продрла је 1 ов.мј. у Подгрмеч, повукла се 7 ов.мј. из Јасенице до Војевца и налазила се тога дана на линији Војевац—Гудавац—Суваја—Рисовац и Крњеуша. Према извјештају VI бригаде непријатељ⁷ је напао и од Кључа и борбе су се водиле са снагама II бригаде око Санице 7 овог мјесеца.

Из Козаре нам је стигло 28 теже рањених и болесних војника са доктором Полицером.⁸ Пошто је докторица Перовић⁹ оздравила, кренуће и она. Ми немамо кога послати за референта санитета у V бригаду. Доктор Морић¹⁰ је оболио од пјегавца поред операције. Командант XII бригаде¹¹ исто тако болестан од пјегавца и његова другарица. Наредили смо да се превезе из Крње Јеле ближе до нас. У овој ситуацији све слабости санитета поштриле су се. Амбуланта VIII бригаде из Рисовца преко Петровца,¹² кренула је нешто за Дрвар, а нешто за Кореницу. Продор од Кључа и Крњеуше за Петровац може бити тежак за читав санитет. Дефанзивно везање наших снага, а затим непријатељске групе које су продрле дубоко у наш териториј, показује се јалово па чак и код офанзивног става према тим непријатељским групама. Наше је мишљење да би требало план V дивизије поставити као најнужнији задатак овог мо-

⁵ Види док. бр. 195.

⁶ Односи се на јединице њемачке 114 ловачке дивизије.

⁷ Дијелови њемачке 114 ловачке дивизије. Види док. бр. 199.

⁸ Др Полицер Стеван-Пипшта

⁹ Даница

¹⁰ Мориц Леви. Априла 1943 год. умро од тифуса.

¹¹ Петар Мећава

¹² Босански Петровац

мента. Мишљења смо да је Грмеч овим најновијим продором компромитован у смислу солидније одбране овог терена, а одласком II бригаде та солидност и упорност одбране је и стварно ослабила.

Ради предњих разлога ми ћемо настојати што прије VIII бригаду пребацити у Крајину. Ових дана ћемо послати још један батаљон. VIII бригада нема моментално везе са својим I батаљоном код Бихаћа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полком
Баја¹³

Командант
Шоша¹⁴

БР. 46

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗАУЗИМАЊУ НЕВЕСИЊА ОД СТРАНЕ ЧЕТНИКА И ЈАКОМ БОМБАРДОВАЊУ БОЛНИЦЕ¹

8-IV-43

ИЗ IV ЗОНЕ

Прекјуче у подне преко 1000 четника напало је наше јединице према Мостару и јуче увече овладали Невесињем. Јединице које смо ангажовали према [Г. и Д.] Дрежњу нису ликвидирале четнике, те их нисмо могли користити према Мостару.² Јединице су нам се слабо држале и врло мали отпор и сналажење показале.³ Авијација је била врло активна⁴ и нанела нам осетне губитке, нарочито бомбардовањем наше болнице. Јуче нам се нисте јављали на наше позиве — наређење Саве.⁵ Поступили смо по вашем наређењу од 30 марта.

¹³ Димитар Бајалица-Баја

¹⁴ Народни херој Јосип Мажар-Шоша. Погинуо октобра 1944 год. као командант Четврте НОУ дивизије приликом напада на Травник.

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/8, к. 14.

² Види док. бр. 26, 51, 202, 204 и 208.

³ Види док. бр. 51.

⁴ Види док. бр. 192 и 196.

⁵ Народни херој Сава Ковачевић. Погинуо 13 јуна 1943 год. на Сутјесци као командант Треће НОУ дивизије.

БР. 47

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД АПРИЛА 1943 ГОД. ЗАМЈЕНИКУ НАЧЕЛНИКА
ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРЕБА-
ЦИВАЊУ ЈЕДИНИЦА ПРЕКО ДРИНЕ¹**

I ДИВИЗИЈА

I бригада пребачена, сада се пребацује III.² VI бригада³ и IV мајевички батаљон стигли код нас. Може ли доћи да нам Ви јавите где ће Вас наћи. Шеста је код Реновице заробила немачког поручника и 7 подофицира.⁴ Наредите даљи поступак са њима.⁵

Друже Терзићу,⁶ по овоме треба хитно одговорити, јер за 1½ сат има веза.

БР. 48

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ФОРСИРАЊУ ДРИНЕ И УХВАЋЕНОЈ
ВЕЗИ СА ШЕСТОМ ИСТОЧНОБОСАНСКОМ И ПЕТНАЕ-
СТОМ (ПРВОМ) МАЈЕВИЧКОМ НОУ БРИГАДОМ¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 171
9-IV 18 ч.**

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. — 8 о.м. у 19 часова отпочето је пребацивање јединица I Пролетерске бригаде са леве на десну обалу Дрине,

¹ Оригинал-радиогрэм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/13, к. 14 А. Извјештај је вјероватно писан 9 априла 1943 године.

² Трећа крајишка НОУ бригада

³ Шеста источнобосанска НОУ бригада

⁴ Види док. бр. 48.

⁵ Види док. бр. 49.

⁶ Велимир

¹ Препис оригинала, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7—2 А, к. 9.

код Устиколине.² Прва се је пребацила група од око 50 добровољно јављених бораца. Но, због немања довољно средстава, и ова група пребацивала се је у неколико делова. Добровољци су одлучним продором образовали најужи мостобран, који је током пребацивања осталих делова прошириван. Пребацивање је ишло врло споро: један део сплавовица однео је вода, на сплавовима се пребацивало од три до пет бораца, велика скела — дереглија — онеспособљена је бомбама из бацача и њено оспособљавање трајало је веома дуго.

Малобројни пребачени делови успели су да овладају у прво време са Крчиним Брдом, но непријатељ је добио појачање у алпинцима³ и Васојевићима,⁴ те је успео да поново овлада тим непосредно доминантним брдом. Накнадно пребачени делови I и II батаљона јуришима су овладали понова са овим брдом и тако омогућили дневно пребацивање преко реке. Борба, а нарочито за овај положај, била је упорна и врло жестока. Непријатељ је овде имао до 1600 Италијана и 5 четничких бригада.⁵ Наши су у борбу могли увести укупно 120 људи. Непријатељ је предузимао у три маха контрајурише; наши су их одбили и одржали положаје до пристизања наших појачања.

Пребацивање I бригаде трајало је данас до 13 ч., а од тог времена отпочели смо и пребацивање јединица III Крајишке бригаде.

Данас до 10 ч. непријатељ је држао Капак к. 1203, док су наши делови тада били између Крчина Брда и Капка на коти к. 1085, припремајући даље прогоњење Италијана и четничких банди.

2. — I бригада протерујући непријатеља избиће до на линију Хунка—Вршељак, а III бригада ка Хан Сохи и Слатини. На овим просторијама обе бригаде поставиће обезбеђење од правца: Горажде—Миљено—Ифсар—Чајнице. Главнине обе бригаде оријентисаћемо ка Фочи, ухватити везу са јужном групом⁶ и — према ситуацији — предузети ликвидацију непријатеља у Фочи. За сада нам недостају детаљнији подаци о ситуацији код јужне групе те да бисмо донели коначну одлуку о раду.

3. — По досадашњим непотпуним подацима I бригада је данас до 10 ч. имала преко 30 губитака.

² Види док. бр. 35.

³ Види док. бр. 207 и 212.

⁴ Четници Драже Михаиловића са територије Васојевића

⁵ Види док. бр. 15, 21 и 212.

⁶ Јужну групу је сачињавала Друга пролетерска дивизија.

Непријатељу су нанети огромни губици. На терену су се до тада пронашли лешевн око 100 убијених Талијана и четника. Заплењено је нешто материјала, али више у спреми него у оружју.

Непријатељска утврђења и положаји⁷ били су јаки, непријатељ је био живав, упоран и офанзиван. Само крајње залагање и велико јунаштво добровољачке групе и бораца I и II батаљона могло је решити овај тежак задатак. Предлажемо да се рад ових јединица истакне.

4. — Известили смо вас радиограмом⁷ о доласку VI Босанске бригаде и групе од 4 мајевичка батаљона.⁸ Друг Иса⁹ ће доћи код вас; за јединице се очекују ваше директиве. Приликом преласка р. Праче ове јединице заробиле су једног официра и 7 подофицира, сви Немци. За ово смо вам јавили радиограмом и тражили наређење за даљи поступак са њима.

5. — Овог момента добили смо радиограм до II дивизије да су деснокрилним јединицама избили код Козаревине и Хан Сохе. Ухватићемо са њима везу и садејствовати у даљем раду. Не извештавају нас о ситуацији у самом граду Фочи.

6. — Обзиром на створену ситуацију, као и на долазак VI бригаде и Мајевичке ударне групе, очекујемо директиве за даљи рад. Претпостављамо да ћете наредити пребацивање и VII Крајишке бригаде на десну обалу Дрине. За сада ћемо задатак разбијања четника и ликвидације Фоче вршити по досадањем плану.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Полкомдив
Фића

Наштадив¹⁰
Васо¹¹

⁷ Види док. бр. 49.

⁸ Види док. бр. 162.

⁹ Иса Јовановић, тада секретар Покрајинског комитета КП Босне и Херцеговине

¹⁰ Начелник штаба

¹¹ Јовановић

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ФОЧА И РАСПОРЕДУ ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ И ПЕТНАЕСТЕ (ПРВЕ) МАЈЕВИЧКЕ НОУ БРИГАДЕ¹

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. — Примили смо ваш извештај од 19 ч.²
2. — Карановић³ се налази са два своја батаљона са десне стране Дрине. Ускоро ће бити оспособљено челично уже, тако да ће даље пребацивање бити још убрзаније.
Карановићу смо наредили да одмах ухвати везу са Јужном групом⁴ и ако ситуација према Фочи буде стабилизована, он ће са свим својим снагама притећи вама у помоћ. Наредили смо му такође да вам одмах упути што више мина за тешке бацаче, а један бат. да одмах упути у правцу Раскршћа за контролу од правца Чајнича.
3. — В.Ш. нас обавештава да је „Јужна група заузела јужни део Фоче између Дрине и Ћеотине; разбила Таљигане и четнике, који беже.”⁵
VI⁶ и Мајевичка бригада⁷ ће се по наређењу В.Ш. распоредити на простору Превила—Јабука—Мрежица.
4. — Форсирамо успостављање директне телефонске везе са вама.
5. — С обзиром на распоред VI и Мајевичке бригаде, тражићемо од В.Ш. да нам ослободи VII Крајишку бригаду како бисмо и њу могли преbacити преко Дрине.
6. — Обавештавајте нас у сваком извештају где се налазите.

9-IV-1943
У 21.15 час.

Комдив
Коча

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/1, к. 709.

² Редакција не располаже поменутим извјештајем.

³ Никола Карановић, командант Треће крајишке НОУ бригаде.

⁴ Односи се на Другу пролетерску дивизију.

⁵ Види док. бр. 58.

⁶ Шеста источnobосанска НОУ бригада

⁷ Петнаеста (Прва) мајевичка НОУ бригада

П.С. Обавештавајте нас чешће, јер не можемо доносити благовремено и правилне одлуке.³

Бр. 416
9-IV-1943

Примљено знању
у архиву

Кнт.

БР. 50

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ДЕ- СНОЈ ОБАЛИ ДРИНЕ¹

9-IV-43

ИЗ II ДИВ.

Овладали смо Црњимјем,² Фочом до Ђеотине, Драгошњом³ (?), Опочју (?) Боросађе⁴, Златним Бором, Подгајем, Фаловићима. Непријатељ отступа из Фоче. Још су утврђени. Ми предузимамо отсијецање и принремамо за чишћење. Прва⁵ нека хита. Мост Фоча--Калиновик⁶— ? Васојевићи⁷ су отступили са овог сектора ка Шћепан Пољу. Заробљено 90, убијено 26, много рањено. Заплијењен 1 теш. митр., 4 лака, 15.000 метака.⁸ Пеко.

³ У оригиналу накнадно дописано руком, црним мастилом. Њирилицом.

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26—8, к. 13.

² Црним Врхом

³ Драгочавом

⁴ Вјероватно Боровцем

⁵ Прва пролетерска бригада

⁶ Вјероватно се односи на мост на реци Бистрици, јужно од Миљевине.

⁷ Односи се на четнике Драже Михаиловића из Васојевића.

⁸ Види док. бр. 58.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ ГАЦКА, АВТОВАЦА И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н. О. В. Ј.

Оп. бр. 63.
9-IV-1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Сходно вашој директиви од 30 марта р.г. ми смо у току 31 марта предузели наступни покрет према Гатачком Пољу у циљу груписања снага за општи напад на Гацко и Автовац и уништења непријатељских посада у њима.

Јединице X Херцеговачке и IV Црногорске бригаде у свом наступном покрету стигле су у току 1 априла на линију: с. Дубљевићи—Допрке—Лукавица—Бјелашница, док I Далматинска бригада, која је касно смијењена са положаја око Рујишта и Пријеворца, стигла је на просторију: Бијења—Крекови—Кифино Село.² Услијед овог задоцњења I Далматинске бригаде ми смо напад на Гацко и Автовац предвидјели за 2 април 1943 године у 22 часа.

Распоред за извршење овога напада био је сљедећи: десна колона: X Херцеговачка бригада (без два батаљона³) нападала је општим правцем: с. Надинићи—В. Грачаница—Гацик са задатком да по извршеном успјешном нападу на Гацко продужи напад на Автовац у садејству са једним батаљоном IV Црногорске бригаде; лијева колона: IV Црногорска бригада нападала је општим правцем: Врба—Клеута—Улиње—Гацик са два батаљона, са једним батаљоном обезбјеђивала је правац од Равног и Лебршника за вријеме напада на Гацко, а један батаљон упућен је правцем Липник—Самобор са задатком да одатле врши притисак на Автовац за вријеме напада наших снага на Гацко, а по паду Гацка, у садејству са јединицама десне колоне, из-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—2, к. 9.

² Види док. бр. 3 и 288.

³ Без Другог и Петог батаљона. Види док. бр. 76 и 285.

врши напад на Автовац. I Далматинска бригада са једним батаљоном затварала је правац од Лукавачког Поља, а са једним обезбјеђивала је десни бок десне колоне. Два батаљона ове Бригаде имали су улогу резерве и распоредени су били на просторији с. Надинићи—В. Грачаница. Брдска батерија пласирала се је на просторији с. Рудо Поље—В. Грачаница са задатком артиљериске припреме напада.

Напад је извршен тачно по предвиђеном плану. Непријатељ је пружио отпор на положајима испред Гацка, које су положаје држали четници, домобрани и усташе из Фазлагиха Куле и из Грачанице, по претходном договору Баја Станишића⁴ и претставника усташа из Фазлагих Куле, у ком је погледу постигнут између усташа и четника потпуни споразум. Дан прије тога Бајо Станишић је одржао у Гацку говор у коме је између осталог рекао да је ситуација врло критична и да се Гацко мора бранити.

Пошто су од стране наших јединица у току дана 2 априла о.г. разбијени на положајима испред Гацка,⁵ четници су донијели одлуку да се повуку. У току повлачења дошло је до међусобних пребацивања између четничких старјешина и војника због неуредног повлачења, које се претворило у бјекство. Четничке старјешине пребацивале су војницима да се не боре како би требало, већ да одмах при појави партизана напуштају положаје. Поред овога дошло је до туче између херцеговачких и црногорских четника због 300 оваца које су црногорски четници намјеравали да пребаце преко границе, а херцеговачки им то нијесу дозвољавали. Овом приликом употребили су и ватрено оружје, и према информацијама које смо добили у овој међусобној тучи било је 9 мртвих четника.

Под притиском наших јединица, које су их одбациле са положаја испред Гацка, херцеговачки четници отступили су у правцу Билеће, а црногорски према црногорској граници. Домобрани⁶ и усташе из Грачанице отступили су у Фазлагиха Кулу, па су затим по уласку наших јединица у Гацко и Автовац, заједно са усташама и милиционерима Фазлагих Куле, заузели положаје на падинама Бјелашнице и Бабе Планине. Домобрани и истакнуте усташе из Фазлагих Куле повукли су се 5 ов.мј. према Стоцу. Ово повлачење извршено је споразумно са четницима и четничким

⁴ Бајо Станишић, пуковник бивше југословенске војске. Октобра 1943 год. убијен од јединица Пете црногорске бригаде приликом напада на Манастир Острог.

⁵ Опширније о борбама око Гацка види у док. бр. 17, 181.

⁶ Вјерсватно 11 чета и 14 пуковнија

вођом Милорадом Поповићем⁷ из Гацка, који им је ово повлачење и омогућио. Карактеристично је да су четници омогућили извлачење зликоваца-усташа Фазлагиха Куле који су поклали око 1000 Срба из Гатачког среза, на ко су мобилизацију у Црној Гори спроводили под паролом „борба против Фазлагих Куле”.

Приликом повлачења четници су присилно одвели српско становништво са собом, а усташе муслиманско становништво из Грачанице и Гацка у Фазлагих Кулу, које се сада постепено враћа.

Усташе из Фазлагих Куле, који су се са оружјем повукли на падине Бјелашнице и Бабе Пл., требало је ликвидирати из политичких и војничких разлога. Прво, ради тога што је преко Баја Станишића био постигнут споразум о заједничкој борби усташа и четника против партизана, што је изазвало и свјесно негодовање, како код четника, тако и код становништва које је остало код својих кућа, и друго, што постојање оружаних усташких банди на нашем десном боку веже дио наших снага на томе правцу.

Обзиром на наведено, донијели смо одлуку да ове усташке банде нападнемо и разбијемо, што смо извршили у току ноћи 5/6 ов. мј. Напад је извршен по сљедећем: десна колона: I Далматинска бригада нападала је општим правцем Шипачно—Вучја Бара—Кула Фазлагих, а са једним батаљоном правцем Лукавица—Ободина—Башићи—Кула Фазлагих; лијева колона: X Херцеговачка бригада (без два батаљона) нападала је са просторије Церница—Кључ правцем према Кули Фазлагих, са једним батаљоном затварала је правац према Билећи. IV Црногорска бригада затварала је за вријеме овога напада правце према Чемерну—Равном и Казанцима. Напад је извршен 6 о.м. у 1 час. Послије краће борбе непријатељ је разбијен и Кула Фазлагих узета је без губитака на нашој страни. Заробљено је око 150 наоружаних муслимана, заплијењено 7 сандука муниције и око 150 пушака. Послат је писмени позив разбијеним наоружаним милиционерима, који се скривају по Бјелашници и Баба [Пл.], да се одмах врате својим кућама и предају оружје. До сада се вратио извјестан број, а изгледа су да ће их се још већи број вратити.

Распоред наших јединица по заузећу Фазлагих Куле био је сљедећи: X Херцеговачка бригада на просторији Фазлагих Кула—Степен затвара правац од Билеће; I Далматинска бригада на просторији Самобор—Гарева—Добре-

⁷ Милорад Поповић, четнички командант у Херцеговини. Почетком 1945 год. убијен од стране јединица НОВ.

љин Гат затвара правац према Равном и Казанцима; IV Црногорска бригада на просторији Врба—Јасеник—Липник затвара правце према Чемерну—Лебршнику и Равном; V Црногорска остала је на истој просторији.

Четничке банде концентрисане на црногорској граници вршиле су свакодневне јаче испаде у правцу наших јединица, али ови су успјешно одбијани уз губитке по непријатеља.

У току 6 априла о.г. Италијани су пребацили у Плану два батаљона пјешадије и 10 тенкова.⁸ Једна група четника посјела је у току овог дана Кобиљу Главу.

Обзиром на овакву ситуацију донијели смо одлуку да се четничке банде концентрисане на линији Равно—Казанци што прије разбију и одбаце, у ком циљу смо наредили: IV Црногорској бригади да очисти просторију Равно, I Далматинској да очисти просторију Дубићи—Данићи—Казанци, X Херцеговачкој бригади да изврши напад на четничке снаге на Кобиљој Глави и исте одбаци што даље, а V Црногорској бригади да остане на ранијим положајима.

Према овом наређењу бригаде су извршиле додијељени им задатак по следећем:

Јединице IV Црногорске бригаде, послје упорне борбе у току 7 и 8 ов.мј. разбиле су четничке банде на просторији Равно и одбациле их према Лисини и Стабну.⁹ У току ових борби четници су имали 15 погинулих и већи број рањених, заробљено око 30 четника, а заплијењен је 1 пушкомитраљез, 12 пушака и 1.000 пушчаних метака.

I Далматинска врши чишћење просторије око Казанаца, али до сада немамо извјештаја о резултату ових борби.¹⁰

X Херцеговачка бригада одбацила је четничке банде са Кобиље Главе и овладала линијом: Камено Брдо—Кобиља Глава — с. Копривице — с. Њивице—Троглав. У току борбе непријатељ је имао неколико мртвих, заробљено је 19 четника, а заплијењено 1 пушкомитраљез, 10 пушака и 2 сандука муниције.

V Црногорска бригада водила је у току ноћи 7 8 ов.мј. борбу са четницима на просторији Слато—Дрежањ и успјела да их послје дуже борбе разбије и одбаци у правцу Дабра.

Према нађеним документима код једног рањеног четника, Италијани су груписали у Пивском Манастиру 1.600 војника са артиљеријом. Ове италијанске снаге, према истом документу, крећу ка Равном.

⁸ Види док. бр. 37.

⁹ Види док. бр. 207.

¹⁰ Исто

С обзиром на овакву ситуацију, наредили смо IV Црногорској бригади да затвори правце од Стабна и Спријечна; I Далматинској правцем према Горањском и Голији, а X Херцеговачкој да се задржи на достигнутој линији, дубље извиђајући према Билећи.

Према извјештају V Црногорске бригаде, јединице IX Далматинске дивизије напустиле су без борбе и у нeredу Невесињско Поље и то пред слабијим четничким снагама. Изгледа да руководства ове Дивизије немају повјерења у способност својих јединица за извршење војничких задатака, па се у том погледу код њих осјећа извјесна малодушност. Наше је мишљење да ову Дивизију треба реорганизовати, дајући јој потребне кадрове за виша и нижа руководства из других наших дивизија и на тај начин је оспособити за извршење војничких задатака.

Формирали смо Команду подручја у Невесињу и Гацку и команде мјеста у Невесињу, Фојници, Гацку и Автовцу.

По питању мобилизације, изгледа да су изгледи за исту у Гатачком срезу повољнији него у Невесињском, у коме смо мобилисали свега око 40 бораца, премда је и у овоме Срезу велики број насилно мобилисан од стране четника.

Од батаљона X Херцеговачке бригаде који су упућени у правцу Дабарског и Поповог Поља до сада нијесмо примили никакав извјештај.

6 о.м. погинуо је вијећник друг Мирко Вешовић у с. Платице код Равног, гдје је ишао да одржи конференцију са сељацима тога села. Мања четничка група упала је у село, припуцала и том приликом Вешовић је погинуо, док је један његов пратилац — борац X Херцеговачке бригаде заробљен. У овом селу није било наших јединица.

Упућујемо вам материјал који нам је на путу Идбар — Бијела дао друг Црни,¹¹ као и канту бензина (помијешаног са нафтом) који сте нам тражили.

Упућујемо вам и два курира и то другове: Лазара Секулића и Милисава Вучинића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Рад.¹² Бабић

Начел. Штаба
Руд.¹³ Приморац

¹¹ Сретен Жујовић

¹² Радомир

¹³ Рудолф

(М.П.)

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА НА ЛИНИЈИ РАВНО — КОБИЉА ГЛАВА — ТРОГЛАВ И КОНЦЕНТРАЦИЈИ ИТАЛИЈАНА КОД ПИВСКОГ МАНАСТИРА¹

**III ДИВИЗИЈА
9-IV**

Четници на Равном, Кобиљој Глави и Троглаву разбијени.² Ове положаје посјели наши. Заплијењена 2 пушкомизрађеза, 40 пушака и 3 сандука муниције. Убијено 25 четника, а заробљено 40 четника. Наши губици 6 мртвих и 11 рањених. У Пивски Манастир стигло 1600 Талијана. На сектору према Равном има 2000 четника. Из пронађених докумената Талијанима није правац Равно.

Вијећник Вешовић³ погинуо.

БР. 53

ИЗВЈЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ДИВИЗИЈСКОГ КОМИТЕТА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗАКЉУЧЦИМА И ЗАДАЦИМА СА САСТАНКА КОМИТЕТА¹

ДИВИЗИЈСКИ КОМИТЕТ

К. П. Ј. IX ДИВИЗИЈЕ

9-IV-1943 год.

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Дана 4-IV т.г. одржан је први састанак Дивизијског комитета ове Дивизије. На истом се састанку расправљало

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27—8, к. 13.

² Види док. бр. 204.

³ Мирко Вешовић, члан АВНОЈ-а и интендант Четврте пролетерске бригаде

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 5498.

о раду и стању партијских организација по бригадама у Дивизији. Донијети су сљедећи закључци у погледу самога рада, као и одлуке, као и постављени задаци пред партијске организације кроз бригаде у Дивизији.

У III бригади успјело се у посљедње вријеме ријешити организационо стање Партије.² Тако је партијска организација постављена на темеље здравог рада и отпочела да се правилно развија у својему раду у четама и батаљонима. Као главни недостаци партијске организације у овој Бригади јесу да се још довољно партијске јединице по четама и бирон у батаљонима не осјећају руководћим. Партијност као и њиво чланова Партије нису на потребној висини. Задаци постављени пред партијску организацију у овој Бригади јесу: уздићи ниво партијаца на један виши ступањ, у њих унијети најпотребнија и основна знања како би исти што боље схватили своје дужности и одговорности у погледу сваког рада. Осамосталити партијске јединице по четама као и бирое у батаљонима да постану у стварности партијско-политичким руководствомима кроз батаљоне и да Партија буде руководећа у цијелој Бригади.

У IV бригади није се успјело у свим батаљонима, тј. у два, ријешити организационо стање Партије, у недостатку руководећег кадра. У Бригади се Партија не осјећа као руководилац. Батаљонски бирон у батаљонима у којима постоје тек су отпочели са правилним радом као бирон. Док у остала два батаљона бирон не функционишу као бирон, али ипак на својим састанцима доносе одлуке за даљи рад Партије. Партијност је веома слаба, одговорност је ниска, чланови Партије су на ниском нивоу. Задаци постављени пред партијску организацију у овој Бригади јесу: оспособити чланове Партије, уздићи их на потребну висину, оспособити их за ниже руководиоце како би се организационо стање Партије ријешило у Бригади, те поставио правилан партијски рад. Уздићи ниво партијаца на виши ступањ у њих унијети најпотребније знање како би се партијност повећала, како би се осјетили одговорнијим у својему раду.

У V бригади партијска организација тек је успостављена у три батаљона а у четвртом то се још није успјело. У батаљонима гдје постоје партијске организације рад се отпочео правилно развијати. Руководство се Партије не осјећа у Бригади. Ниво партијаца је на ниском ступњу, по-

² Види док. бр. 28.

треба су им најосновнија знања које треба да има члан Партије. Партијност као и одговорност су такође на ниском ступњу. Пред партијску организацију постављени су следећи задаци: успоставити партијску организацију у оном батаљону гдје то не постоји. Учврстити организацију у оним батаљонима гдје је већ постављена. Проширити партијску организацију у Бригади. Ниво чланова Партије поћи на један виши ступањ, у њих улити најпотребније знање које треба да посједује члан Партије, повећати одговорности као и партијност уздићи на потребну висину.

Тежити ка што бржем осамостаљењу јединица у четама као и бироа у батаљонима, да се исти осјете и да буду руководиоци у батаљонима као и јединица по четама.

Кроз бригаде у Дивизији се поставља питање попуњавања војно-политичког кадра у батаљонима и четама, а исто се питање не може ријешити у оквиру ове Дивизије. У III бригади потребан је у III батаљону политички комесар батаљона, те исто мјесто није попуњено. Такође су потребна два (2) замјеника команданта, један у II а један у IV батаљону. У V бригади политички комесар I батаљона не одговара својој дужности те том батаљону потребује политички комесар, јер се досадањи мора безусловно смијенити са дужности. У III батаљону политички комесар Владета Селић, који је послат у ову Бригаду од Ц.К. К.П.Ј., није дао све од себе у својему раду те не одговара овој дужности, такође је потребан други политички комесар у истом батаљону а њега смјенити са те дужности. У IV бригади се поставља питање нижег политичког кадра. У том је погледу велика слабост у цијелој Бригади које се такође треба ријешити што прије, како би се рад могао правилно развијати. Уопште, кроз све бригаде у цијелој се Дивизији поставља као озбиљно питање нижег војно-политичког кадра које је у оквиру Дивизије за кратко вријеме немогуће ријешити. У пролетерским бригадама, као и у нашим јединицама, има Далматинаца који су у те јединице дошли назад 5 до 6 мјесеци и за то су се вријеме уздигли и оспособили за ниже руководиоце: десетаре, воднике, водне делегате као и командире и политичке комесаре по четама. Такође постоји и добрих бораца који су као борци у тим јединицама, а код нас би могли послужити као руководиоци по четама. Те је потребно да би нам се таковог кадра послало у што вишој мјери, тј. један већи број, и на тај би начин ријешили питање нижег кадра по четама у цијелој Дивизији. Ово је питање потребно што прије ријешити и донијети што бржу одлуку, јер је горуће

питање по овом питању у нашој Дивизији. Мишљења сам да би о питању ових кадрова Ц.К. требао донијети што прије одлуку и о томе да би нас извијестио.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

9-IV-1943 год.

Секретар Див. комитета
Мате Ујевић

П.С.

Достављам Вам извјештај замјеника политкомесара свих бригада.³

БР. 54

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 10 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ КРЧИНО
БРДО — КАПАК, К. 1203 И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

**Бр. 172
10-IV 7.30**

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. — У току 9 о.м. јединице I бригаде по заузећу Крчиног Брда организовале су напад на брдо Капак, к. 1203. Непријатељске снаге² које су биле на Крчином Брду биле су разбијене; међутим, снаге на Капку су свеже и из састава појачања које је пре неколико дана стигло из Пљеваља. Ове снаге су доста јаке и располажу артиљеријом и већим бројем бацача. Непријатељ је одбио пет јуриша које је у току дана вршила I бригада на брдо Капак. Штаб I бригаде предвидео је падом мрака још један напад — резултат не знамо. Непријатељ, сем брдо Капак,

³ У оригиналу дописано зеленим мастилом.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9—2, к. 9.

² Види док. бр. 207 и 212.

држи и низ узастопних чука: Голо Брдо,³ Раскршће, Бањача, Хунка — па ка Ифсару. Коначна ликвидација непријатеља, дакле, изискује узастопно овлађивање сваком од ових чука.

Јединице I бригаде нанеле су непријатељу врло велике губитке,⁴ али су и саме имале осетне жртве; утрошили смо доста муниције пушчане и од тешких оруђа. Обзиром на ово, наређено је да се I бригада мањим деловима задржи на постигнутим положајима према непријатељу, а главнину да повуче на краћи предах.

III Крајишка бригада има задатак да са једним — првим пребаченим — батаљоном дејствује на правцу Раскршће—Ифсар; да успостави везу са деловима II дивизије, па ако — по успостављању те везе — ситуација код Пека⁵ буде стабилизована, да се главнином оријентише ка правцу дејства I бригаде, у ком ће се случају те две бригаде ангажовати за ликвидацију непријатеља на гребену од Капка до Ифсара.

2. — Потребно је да имамо детаљнија обавештења о ситуацији, раду и намерама Јужне групе. Није нам детаљно познато тамошње стање ни ситуација непосредно око Фоче. Ми смо те податке тражили радиограмом од њих. Добро би било да нас и ви — уколико имате податке — обавештавате о ситуацији и дејству Јужне групе, — ово нарочито у погледу даљих намера те групе.⁶

3. — Сматрамо за потребно већ сада употребу наше VII Крајишке бригаде на десној обали Дрине.⁷ Њен досадањи сектор — који није активан — могу преузети мањи делови VI бригаде или Мајевичке бригаде. По овоме смо тражили решење од вас јутрошњим радиограмом. Уколико би била неопходно нужна употреба VII Крајишке бригаде на десној обали Дрине, ми ћемо је бар делимично тамо и употребити.

4. — Очекујемо од вас даље директиве које су нам хитно потребне.

5. — Руководство⁸ босанских јединица креће данас ка вама.

³ Голи Врх

⁴ Види док. бр. 224 и 229.

⁵ Пеко Дапчевић, командант Друге пролетерске дивизије

⁶ Види док. бр. 58.

⁷ Види док. бр. 56.

⁸ Штаб Шесте источнобосанске НОУ бригаде и секретар Покрајинског комитета за Босну и Херцеговину Исо Јовановић. Види док. бр. 48.

6. — Заробљене Немце⁹ са пропратним писмом упутили смо данас преко Команде места Миљевина за Калиновик другу Пекињу.¹⁰

7. — Све своје болеснике и рањенике задржаћемо код нас.

8. — Сазнали смо од једног сељака да су Италијани говорили да им од Пљеваља иде много војске са доста артиљерије, а да ће доћи и много авиона кад се пролепша време. Ово ни с које друге стране није потврђено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

(М. П.)

БР. 55

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 10 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ КАПАК —
ГОЛО БРДО¹**

**I ДИВИЗИЈА
10-IV**

Примили смо радиограме. Четници са јаким талијанским појачањем из Чајничка. Држимо да је пао Голи Врх.²

Ми смо имали осетне губитке, а непријатељ врло велике.³ Ако буде код Пека стабилизовано, предузећемо ликвидацију овог непр. са две бригаде. Предлажемо да VII Крајишку пребацимо ако је смене Босанци. Пошаљите одговор, ситуацију код Пека и друге директиве.

Одговор у 9 ч.

⁹ Види док. бр. 48.

¹⁰ Павле

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28.8, к. 13.

² О овим борбама види опширније у док. бр. 54, 207, 212, 215 и 224.

³ Види док. бр. 224 и 229.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 10 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА
ЗА РАЗБИЈАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА ЛИНИИ
ФОЧА — ИФСАР И РАСПОРЕД ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 173
10-IV 12.30

ШТАБОВИМА:

I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

Јединице Јужне групе потпуно су овладале простором између Дрине и Ћеотине и јужним — већим делом Фоче.² Јединице ове групе предузеће прелаз преко Ћеотине у циљу избијања на комуникацију Фоча—Слатина.

Задатак наше групе је разбијање непријатеља испред нас и пресецање комуникације Фоча—Ифсар, управљајући главно дејство ка Чајничу, отсецајући га од Пљеваља и Горажда.³

У овим задацима учествоваће све јединице ове Дивизије-групе, тј. и VII Крајишка бригада.

На правцу нашег дејства непријатељ — четници и Италијани — држи вододелницу између Дрине и Слатинске реке и то: узастопне чуке: Капак, Голи Врх, Раскршће, Бањача, Хумка — па ка Ифсару. Јединице I бригаде су овладале брдом Капак. Непријатељске снаге цене се на око 2.000 Талијана и неколико четничких група.

У циљу извршења

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — I Пролетерска бригада и III Крајишка бригада предузеће разбијање непријатељских снага које се налазе на положајима поменуте вододелнице. I Пролетерска бри-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45 I, к. 709.

² Види док. бр. 58.

³ Види док. бр. 46, 67, 212 и 215.

гада дејствоваће на досадањем свом правцу, а III Крајишка бригада ударом у леви бок непријатеља.

За овај задатак употребити главнине бригада, док према Фочи ће III бригада оставити само [мање] делове, но и то само у случају ако делови Јужне групе још нису избили и затворили правац Фоча—Хан Соха.

2. — VII Крајишка бригада одмах ће отпочети пребацивање на десну обалу р. Дрине. Задатак ове Бригаде је да што пре избије на Ифсар у циљу пресецања комуникације Фоча—Слатина—Ифсар—Чајнице, те како би се овим маневром опкољене непријатељске снаге уништиле.

Овој Бригади је већ наређено да своја два батаљона приближи Устиколини ради пребацивања. Батаљону који је према Фочи одмах ће Штаб бригаде издати наређење за покрет према Устиколини ради пребацивања преко Дрине. Овај батаљон оставиће једну чету на досадањем задатку, коју ће сменити један батаљон VI Босанске бригаде; тој Бригади је по овоме наређено. Тај батаљон VI бригаде упутиће се ка с. Барње Ћиве; ту да му чета VII бригаде остави везу.

Штаб VII Крајишке бригаде по доласку у Устиколину јавиће се овом Штабу ради добијања нових обавештења и детаљисања задатка.

Правац VII Крајишке бригаде ка своме задатку биће десно од III Крајишке бригаде и са наслоном на њено десно крило.

3. — VII Крајишка бригада још није стигла до Устиколине; њено пребацивање преко Дрине и избијање ка Ифсару захтева доста времена. Ради овога, а саобразно ситуацији, XII Крајишка⁴ бригада, чим буду разбијене непријатељске снаге на линији Голи Врх—Раскршће—Хунка, ослободиће део снага, а по потреби и главнину, које упутити ка Ифсару у циљу пресецања непријатељу отступнице ка Чајничу. Моменат за упућивање снага за пресецање отступнице треба благовремено оценити, те да се непријатељу спречи извлачење.

Обезбеђење према Горажду за време борбе, као и затварање правца Горажде—Чајнице по разбијању непријатеља, даће I бригада.

4. — Следећи са овим повезани задатак — ликвидација Чајница са пресецањем веза ка Горажду и Пљевљима — решавање се углавном са распоредом који је за овај задатак горњим наређењем дат. За извршење тог дела задатка мора се усагласити рад свих јединица, што изискује

⁴ Трећа крајишка НОУ бригада

неопходну потребу да све бригаде што чешће, а о свакој промени најхитније шаљу извештаје овом Штабу. Сем тога потребно је и међусобно обавештавање између штабова бригада и како би се искористио сваки повољан моменат борбе.

5. — Штаб III Крајишке бригаде одмах ће нас извести да ли је успоставио везу са деловима Јужне групе, као и ситуацију и задатак тих јединица.

6. — Хируршка екипа, која се сада налази у с. Оцак, пребациће се преко Дрине са VII Крајишком бригадом, а потом ће бити на правцу село Острмци—Гувништа — па даље према ситуацији према истоку.

7. — Штаб I Пролетерске бригаде наредиће својим сплаварима да остану на месту прелаза и врше пребацивање јединица, а потом да изврше оправку дереглије.

8. — Овај Штаб издао је непосредно наређење за I батаљон VII Крајишке бригаде о његовом задатку по тач. 2 овог наређења.

9. — Већ и раније је издато наређење да се водови за везу оспособе и снабдеју с материјалом за постављање телефонске везе, која нам је нарочито потребна а која је међутим до сада била запостављена. Наредити да се телефонски материјал што пре прикупи.

10. — Штаб дивизије биће на правцу Устиколина—Острмци—Гувништа—Ифсар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

Комдив

Бр. 417
10-IV-1943

Примљено знању.
а-а.

Кнт

БР. 57

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА И НАОРУЖАЊА
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ НА ДАН 10
АПРИЛА 1943 ГОД.¹

ИЗВЈЕ

О бројном стању људства и наоружања II проле-

	Јединица	по списку		у рас-ходу		на лацу		пушака			пушно-митр.			митраљеза				Тешких батача		
		мушких	женских	мушких	женских	мушких	женских	Југосл.	Италиј.	Аустриј.	Франц.	Бео	Бреда	Немач.	Шварцлозе	Бреда	Брдских топова 75 mm		Хочкас	Максим
1	Штаб дивизије	7				7														
2	Пратећа чета	76	5	9	—	71	5	51	5	—	—	2	1							
3	Санитет	8 ¹⁾	10 ²⁾	—	—	8 ^x	10 ^x													
4	IV Пролетр. бриг.	1227	150	247	24	980	126	789	211	6	2	29	21		4	8	—	4	5	6
5	II ¹ Пролетр. бриг.	1357	92	304	20	1053	72	708	216	7	2	48	16	5	8	7		—		5
6	II Далмат. бриг.	957	83	180	5	777	78	584	161	—	10	25	12		2	8				4
	Свега	3632	340	740	49	2891	291	2135	593	13	14	107	50	5	14	23	—	4	5	15
	Брдска батерија	85	2	6	—	79	2	50	10							3				

НАПОМЕНА: 1) од броја 8 су 3 љекара. док су остали болничари.
Бројно стање датира и то код IV прол. бригаде на а код II далмат. бригаде на дан 23 марта 43 године.
2) брдске гранате. — 75 мм.

Политкомесар
Митар

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, на формулару извученом на шапирографу, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/3, к. 731.

Ш Т А Ј

терске Н.О. ударне дивизије за дан 10. IV. 1943 г.

Лаких бацача	Противкопских топова	Револвера	Бомби		М У Н И Ц И Ј Е												прошл кол.		коња			
			офанзив.	дефанзив.	пушчане				п. митраљ.			митраљ.		бацачке		револверске	ударне	панцир	јахаџи	товарни	за санитет	
					Југосл.	Италиј.	Аустр.	Франц.	Брно	Бреда	немач.	шварц лозе	Бреда	Хочис	тешке							лакше
		6														240			6			
		6	35	45	4003	250	—	—	1000	420						75			5			
		5														200			5		6	
4	1	214	1270	390	53.400	12.091	190	130	14.380	11.230	15.630	6000	19305	3.800	215	140	2.411	150	—	26	166	10
1	1	120	1817	393	35.291	15835	315	55	18001	59869	3840	11550	32164	—	59	347	1367	81	20	18	267	4
	1	46	1000	202	34.700	14996	791	—	7090	12230	—	3165	21600	—	88	—	560	46	—	10	130	4
5	3	396	4122	949	127334	43232	1296	185	46471	83749	19470	20721	73069	3800	362	487	4853	277	20	65	568	24
		10	50	40	2500	800											221	228 ^a			66	

од броја 10 две су љекарке, док су остале другарице болничарке дан 18 марта 43 год.; код II пролетер. бригаде на дан 1 априла 43 год. — код бодске батерије на дан 10 априла 1943 год. —

Начелник
Вукотић²

Командант
Пеко

(М. П.)

² Јово

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

10 априла 1943 год.

у 18 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Ситуација код наше Дивизије на дан 10 ов.мј. изгледа овако:

1. III Пролетерска бригада² је овладала десном обалом Дрине од Бастаса до Шћепан Поља и долином Таре до Узлупа, затварајући правац Шћепан Поље и правац Узлуп. Патроле те Бригаде доспјеле су до Челебића, кога је непријатељ напустио, и тамо ће се пребацити један батаљон те Бригаде.

2. II Далматинска бригада распоређена је сјеверно и западно од Црног Врха и преко ноћи са мањим дијеловима контролише дио Фоче који се налази на лијевој обали Ђеотине. Услијед дејства непријатељске артиљерије из фочанске тврђаве ти дијелови се током дана повукују у састав својих јединица. Један батаљон те Бригаде налази се, као резерва II Пролетерској бригади и као осигурање правца према Буковици, у с. Потпећ.

3. II Пролетерска бригада без једног батаљона (који је остао на простору Белени—Вјетреник) пребацила се на десну обалу Ђеотине, разбила Пљеваљску и Прибојску бригаду³ на просторији Орахово—Брусна—Бољорадина и пресјекла правац Фоча—Ифсар—Чајниче. Тој Бригади смо дали у задатак да што прије ухвати везу са I Пролетерском бригадом у циљу садејства како у правцу фочанске тврђаве, тако и на правцу Ифсар—Чајниче.

Као што смо вас обавијестили, непријатељ се повукао из Фоче у фочанску тврђаву Превраћ—Ораховско Брдо. Ми не знамо да ли су се ту повукле све непријатељске снаге из Фоче, и ако је непријатељ у тврђави задржао:

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/3, к. 731.

² Трећа санџачка НОУ бригада

³ Четничке бригаде

артиљерију, бацаче, бацач иламена и приличан број тешких пјешадијских оруђа, јер су се данас, када је непријатељ напустио град Фочу, примијетиле веће колоне у правцу Ифсара, док су наше снаге овладале Црним Врхом. Ми претпостављамо да се извукао један дио непријатељских снага са материјалом, и намирницама, а да је непријатељ, судећи по оружју које је задржао у тврђави, задржао главне снаге у тврђави. Све становништво из Фоче, узимајући⁴ нешто муслимана, напустило је Фочу, те због тога не можемо оцијенити да ли је непријатељ задржао главнину у Фочи или мање дијелове, а са главнином се повукао у правцу Чајнича, јер су колоне попуњавали становници Фоче.

Приликом разбијања Пљеваљске и Прибојске бригаде непријатељ је имао слиједеће губитке: око 30 мртвих, 16 заробљених, број рањених не знамо.

Пошто је непријатељ осјетио да пријети опасност отсијецања фочанског гарнизона, исти је пребацио, према подацима које смо добили од заробљених четника, око 2000 Италијана из Санџака (Пљевља) преко Бојанића и Чајнича за Ифсар, гдје су се те снаге задржале. Задатак тих италијанских снага је, вјероватно, пробити се до Фоче у циљу ослобођења фочанског гарнизона.⁵ Ми смо зато хитно наредили II Пролетерској бригади да код Хан Сохе пресијече везу фочанске тврђаве са Ифсаром и Чајничем, а истовремено да се повеже и са I Пролетерском бригадом у циљу садејства.⁶

Ми смо мишљења да ће непријатељ покушати, иако смо га ми помели због пресијецања Фоче и Чајнича, да се пробије у правцу Фоче.

Ми смо мишљења да при оваквој ситуацији треба што прије приступити ликвидацији Фоче и протјеривању непријатеља из Ифсара. За рјешење наших намјера потребно је да се III Крајишка бригада хитно пребаци на десну обалу Дрине, у колико то већ није урађено, јер приликом ликвидације Фоче у оваквој ситуацији ми морамо оставити јаче снаге према Ифсару, да би смо спријечили непријатељски продор у наша леђа.⁷

Ми, послје разбијања извјесних Ђуришићевих бригада и Пљеваљске и Прибојске бригаде, морамо брзо дејствовати да бисмо онемогућили ново четничко прикупљање и да бисмо кренули што прије правцем предвиђеним општом

⁴ Изузимајући

⁵ Види док. бр. 205, 207 и 212.

⁶ Види док. бр. 56.

⁷ Види док. бр. 54.

директивом, у ком бисмо случају олакшали покрет десне колоне.

III Пролетерска бригада извијестила нас је да је стање муниције код ње такво, да има приличан број бораца који располажу са свега 15 до 20 метака на пушку, а код нас је нешто боље, али се осјећа недостатак у муницији 7,9 мм мод. 24. Зато смо ми мишљења да се прије одласка на главни задатак приступи ликвидацији Чајнич⁸ у циљу попуне муницијом, пошто је то гарнизон који располаже са муницијом, а од четника, као што знате, не добија се уопште муниција. Нас питање муниције, а обзиром да ћемо водити борбу са четницима, озбиљно забрињује.

Молимо вас да нам пошаљете опширне директиве и ваша мишљења по нашим предлозима.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар Начелник штаба
Митар Вукотић

Командант
Пеко

БР. 59

**ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРУГЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД АПРИЛА 1943 ГОД. ЧЛАНУ
ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СМРТИ
ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИ-
ГАДЕ¹**

Драги друже Марко,²

На општу жалост свију нас, а у првом реду бораца II Пролетерске бригаде, јуче у 21 час подлегао је ранама друг Алекса Дејовић, политички комесар II Пролетерске бригаде.

Ти си друга Алексу врло добро знао и знаш колики је губитак и за Партију и за његову Бригаду, али ми само додајемо то, да је његова смрт изазвала општу жалост

⁸ Исто као под 6

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 6883. Извјештај је писан 10 априла 1943 год., што се види по догађајима.

² Александар Ранковић

код бораца његове Бригаде и код сваког човека који га је један пут у животу видео.

Ми смо учинили све што је било у нашој могућности да спасимо друга Алексеу, али нам није успело. Јуче смо упутили Др-а Ивана Павлетића у правцу с. Кути ради поновне хируршке интервенције код друга Алексе, али он се је успут теже повредио у ногу. И да је стигао, његово присуство не би помогло другу Алекси пошто је био претеран излив крви, услед чега су и наступиле нове компликације, које се нису могле спречити.³

Ми у Дивизији немамо човека који би могао у пуној мери заменити друга Алексеу, али ипак место политичког комесара II бригаде треба што пре попунити, у првом реду ради бораца, а и због самог Штаба, јер сада у Штабу је само Љубо⁴ и Крцун.⁵

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Априла 1943 г.

Митар⁶

БР. 60

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗДРАВСТВЕНОМ СТАЊУ У ДИВИЗИЈИ И ПРЕДУЗЕТИМ МЈЕРАМА¹

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н[АРОДНО] ОСЛОВОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ

Бр. сл. дне 10 IV 1943 у 9 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) На нашем сектору непријатељ није активан. Од V Далматинске бригаде примили смо извештај да је непријатељ-четници, у јачини 1000 људи, ушао поново у Невесиње.² С њоме одржавамо и даље везу у Невесињском Пољу.

³ Види док. бр. 36 и 70.

⁴ Љубодраг Ђурић

⁵ Слободан Пенезић

⁶ Бакић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12—2, к. 9.

² Види док. бр. 51.

2) Распоред наших снага остаје и даје исти с тим што ће се амбуланта Осме бригаде сместити у с. Љубуча.

3) Здравствено стање наших бригада непромењено.³ Дневно се јавља за болницу 15—20 другова, дневни морталитет 5—10 другова, већином од изнурености и прољева. Број нових тифусних обољења нешто се смањило.

4) Ноћу 6/7 дезертирали су три партизана и две партизанке из I батаљона Седме бригаде, који се налази на левој обали Неретве.

5) Обзиром на то да се тешкоће око транспортовања хране за наше бригаде и болницу сваки дан повећавају услед недостатка сена, због чега се број коња смањује, одлучили смо да нашу дивизијску болницу преместимо на просторији око с. Обаљ. На ове мере били смо присиљени јер прети опасност да људство остане потпуно без хране. У исто време у болницу ћемо упутити велики број болесника који се сада налазе у бригадним амбулантама и на тај начин учинити бригаде покретљивијим и олакшати њихово снабдевање. Непокретне и тешке болеснике предаћемо централној болници, а наше болеснике очистићемо од вашки и сместити их у очишћене куће.

Овај транспорт наших болесника и рањеника трајаће 5—6 дана због њиховог великог броја који износи око 900 и због њихове слабе покретљивости. Предузели смо све мере да организујемо етапне станице и да на тај начин напоре болесника сведемо на најмању меру.

6) Снабдевање вршимо из Доброг Поља и Умољана, који су нам одређени као сектори за прикупљање хране. Исхрана је слаба, због чега се број оболелих [од] изнурености и прољева стално повећава.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политкомесар
Кладарин

Командант
П. Јакшић

³ Види док. бр. 9 и 13.

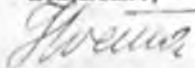
Neprijatelj je ovih dana sa jednom jačom kolonom probio se do Petrovca, odakle je pošao u pravcu okolnih sela sa velikom komorom u svrhu pljačke. TREĆI bataljon IV Kr.N.O.U.Brigade koji se nalazio na položajima kod VRTOČA dočekaio je na 10 ov.mj. jednu neprijateljsku pljačkašku kolonu i u žestokoj borbi na bliskom odstojanju potpuno uništio jednu četu neprijateljskih vojnika - NIJEMACA - a 8 zarobio živih. Tom prilikom dobijen je sledeći ratni plijen: 8 njem.puško-mitraljeza, 2 teška bacača, 65 pušaka i drugi ratni plijen. Borba se vodila na tako bliskom odstojanju, da su naši borci morali upotrebljavati ručne bombe. Neprijatelj je u borbi bio vrlo uporan i žilav, ali naši se borci nisu dali pokolebati, oni su još upornijim i odlučnijim naletom uspjeli srušiti otpor neprijatelja i potpuno ga uništiti.

Radi ovakvog junačkog držanja boraca TREĆEG bataljona IV Kr.N.O.U.Brigade pohvaljujem ih ovim putem, sledeći da se i druge naše jedinice ugledaju na njihov primjer, a naročito u današnjem vremenu kada Crvena i Savezničke Armije Njemačko-Falijskim hordama zadaju sudbonosne udarce.

Ova pohvala neka se pročita pred svim jedinicama ovoga Korpusa.

Smrt fašizmu ----- Sloboda narodu !

Komandant;

**ПОХВАЛА ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА
ОД 11 АПРИЛА 1943 ГОД. БОРЦИМА И РУКОВОДИОЦИ-
МА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ БРИГА-
ДЕ ЗА ЈУНАЧКО ДРЖАЊЕ У БОРБИ КОД СЕЛА
ВРТОЧА¹**

ШТАБ
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА
Бр. сл.
11 IV 1943 год.
Положај

Послије неуспјеле непријатељске офанзиве² на нашу ослобођену територију са главним циљем да униште нашу живу војну снагу, пљачкашке руље окупатора, усташа и четника упадају као најобичнији разбојници у наша села да би и даље вршили покоље и пљачку.

Море невино проливане крви, на хиљаде поплаћених и опљачканих села није задовољило животињске нагоне окупатора и домаћих изрода. Они и данас послије офанзиве залијећу се у наша села са намјером да опљачкају задње зрно жита, задње грло стоке, да убију или отјерају на присилни рад задњег нашега човјека. У овом своме нагону непријатељ нема мјере и границе. Ту границу му ставља једино наша Народно-ослободилачка војска, она је једина која је и до сада истински бранила интересе наших народа.

Непријатељ³ је ових дана са једном јачом колоном пробио се до Петровца,⁴ одакле је пошао у правцу околних села са великом комором у сврху пљачке. Трећи батаљон IV Кр. Н.О.У. бригаде, који се налазио на положајима код Врточа, дочекао је на 10 ов.мј. једну непријатељску пљачкашку колону и у жестокој борби на блиском отстојању потпуно уништио једну чету непријатељских војника — Нијемаца — а 8 заробио живих. Том приликом добијен је сљедећи ратни плијен: 8 њем. пушкомитраџеза, 2 тешка бацача, 65 пушака и други ратни плијен. Борба се водила на тако блиском отстојању, да су наши борци мо-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—9/II, к. 407.

² Мисли се на Четврту непријатељску офанзиву.

³ Односи се на 741 пук 114 ловачке дивизије. Види док. бр. 210, 213 и 218.

⁴ Босански Петровац

рали употребљавати ручне бомбе. Непријатељ је у борби био врло упоран и живав, али наши се борци нису дали поколебати, они су још упорнијим и одлучнијим налетом успјели скршити отпор непријатеља и потпуно га уништити.⁵

Ради оваквог јуначког држања бораца Трећег батаљона IV Кр.Н.О.У. бригаде похваљујем их овим путем, желећи да се и друге наше јединице угледају на њихов примјер, а нарочито у данашњем времену када Црвена и савезничке армије њемачко-талијанским хордама задају судбоносне ударце.

Ова похвала нека се прочита пред свим јединицама овога Корпуса.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. II.)

Командант
Коста⁶

БР. 62

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА ПОЛОЖАЈУ ГОЛИ ВРХ — ХУНКА — БАЊАЧА — РАСКРШЋЕ И ВРШЕЉАК¹

11-IV 12 ч.

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. ДИВИЗИЈЕ

Од 11.10 ч. отпочела је борба² на линији Голн Врх—Хунка—Бањача—Раскршће—Илијина Вода—Вртељка.³

Одавде смо осмотрили велику колону коња (око 300—400) на пропланку од слова „р” (од речи Раскршће) до слова „И” од речи Илијина Вода. (Правца кретања „р” — „И”).

⁵ Опширније о овој борби види у док. бр. 112, 218 и 221.

⁶ Нађ

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25.1, к. 707.

² О резултату борбе на поменутој линији види у док. бр. 72, 215, 224 и 229.

³ Вјероватно Вршељак

Немамо још никакав извештај. Не може се тачно оцени-
нити: да ли то непријатељ бежи са Голог Врха или на-
дире ка Фочи. По ономе што се одавде да оценили *прет-*
*постављамо да се непријатељ повлачи*⁴ са Голог Врха. Је-
дино није јасно одакле им толика комора.

У сваком случају потребно је да Прва бригада крене
ка Голом Врху и надире на простору између с. Гостичај
и десним крилом ка Раскршћу.

III бригада изашла је на положаје. Не знамо стварну
ситуацију а нарочито код делова на Хунки и Бањачи.⁵

Васа⁶

П.С.7 Обавестите нас о мерама које ће предузети I
бригада.

Уколико се непријатељ повлачи, наређено⁸ је једини-
цама III бригаде да га у стопу прате и разбијају.

БР. 63

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИ-
ЈЕ ОД 11 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ О
БОРБАМА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ НА ГОЛОМ
ВРХУ¹**

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

К-НТУ I БРИГАДЕ

1) Карановић² извештава да су његове јединице³ во-
диле оштру борбу са непр. који је напустио Голи Врх.
Са свим снагама сада гони непријатеља ка Ифсару. Издао

⁴ Подвучено у оригиналу

⁵ Види док. бр. 90 и 215.

⁶ Васа Јовановић, начелник Штаба Прве пролетерске дивизије

⁷ Следећи текст је накнадно дописан руком.

⁸ Види док. бр. 56.

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 23/1, к. 707.

² Никола

³ Односи се на батаљоне Треће крајишке НОУ бригаде.

је наређење⁴ батаљонима да гоне непријатеља што даље, у правцу Чајнича, не дозвољавајући да се прикупи.

Штаб III Крајишке кренуо је такође правцем Ифсар.

2) Примили смо и ваш извештај од 13.45 ч.⁵ Наставите по предвиђеном плану.⁶ Гледајте да одржавате везу са јединицама III Крајишке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

11. IV 15.20 ч.

Комдив.
Коча

Везу с нама правцем Шкобаљ—Гувништа—Ифсар. —
Ваш санитет треба приближити!

Бр. 418
11-IV-1943

А.А.

Кнт

БР. 64

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 11 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ЗА
РАЗБИЈАЊЕ ИТАЛИЈАНСКИХ И ЧЕТНИЧКИХ СНАГА
НА ПРАВЦУ ЧАЈНИЧА¹**

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРБРИГАДЕ

1) Примили смо радиограм В.Ш. следеће садржине:
„Одмах употребите целокупне ваше снаге за разбијање
италијанске групе² према вама на правцу Чајнича.”

⁴ Види док.бр. 56 и 90.

⁵ Редакција не располаже поменути извјештајем.

⁶ Види док. бр. 56.

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 46/1, к. 709.

² Види док. бр. 215.

2) Издали смо наређење VII Крајишкој бригади да одмах крене правцем Планско—Поникве—(Метаљка), одржавајући у лево везу са јединицама III Крајишке.

3) Известите о развоју.

4) Веза с нама прво преко Гувништа, а затим преко Ифсара.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

11. IV 16,45 ч.

Комдив.

Коча

Бр. 419

11-IV-1943

У архиву

Кнт

БР. 65

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 11 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА ЛИНИЈИ ВРШЕЉАК —
РАСКРШЋЕ — БАЊАЧА И ХУНКА¹**

I ДИВИЗИЈА

11-IV

Јутрос наша III² избила на линију Вршељак, Раскршће, Бањача, Хунка.³ Потом започела борба. Наша VII⁴ стигла и повезала се са II.⁵ По вашем наређењу усмерили је ка Фочи, али би нам била потребна за Чајнице. Одговорите. I бриг.⁶ заробила итал. заставу 37 чете која у саставу бат. и IV регим. I алпинске див. „Тауриненсе”. Шаљемо архиву.

Најновије! Непр. разбијен бежи к Чајничу.⁷ Заплећен део циви. Око 500 граната за брдски топ.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом. латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/8, к. 13.

² Трећа крајишка НОУ бригада

³ Види док. бр. 64 и 67.

⁴ Седма крајишка НОУ бригада

⁵ Друга пролетерска

⁶ Прва пролетерска

⁷ Види док. бр. 215.

БР. 66

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ГОЊЕЊУ РАЗБИЈЕНИХ ИТАЛИЈАН-
СКИХ ЈЕДИНИЦА У БОЈУ КОД ИФСАРА¹**

ИЗ I ДИВ.

Гонимо потпуно разбијеног непријатеља, који оставио велики ратни материјал и комору.² Нашој Седмој³ наредити да нам се придружи. Делови Шесте¹ би требало да пређу Дрину, чувају терен, скелу и везу, јер ћемо се ми удаљити.

Другу Терзићу

БР. 67

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИ-
ЗИЈЕ ОД 11 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
О РАЗБИЈАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ЛИНИЈИ ГОЛИ ВРХ
— РАСКРШЋЕ — ХУНКА И НАРЕЂЕЊЕ ЗА НАПАД НА
ЧАЈНИЧЕ¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 174

11-IV 22.45

ШТАБОВИМА: VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

1. — I Пролетерска и III Крајишка бригада разбиле су данас непријатељске снаге које су се налазиле на линији Голи Врх—Раскршће—Хунка.² Непријатељ је претр-

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30/13, к. 14 А. Вјероватно је писан 11 априла 1943 године.

² Види док. бр. 215, 224 и 229.

³ Седма крајишка НОУ бригада

⁴ Шеста источнобосанска НОУ бригада

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 856.

² Види док. бр. 56, 62, 63 и 64.

пео велике губитке у људству и материјалу, али је извесним деловима — непознате јачине — успео да се пробије ка Ифсару.³ Из Ифсара је у току борбе дејствовала и непријатељска артиљерија. Борба је пред мрак престала, али није познато да ли је непријатељ отступио даље од Ифсара.

2. — Данас у 18,15 ч. примили смо следећи радиограм од В.Ш.:

„Са целом вашом групом од три бригаде предузмите одмах енергично гоњење ка Чајничу, избијајући што пре на Метаљку, ликвидирајући Чајниче. Наредили смо Јужној групи да са својим бригадама одмах ликвидира италијанску посаду на десној обали Теотине, код Фоче”.

3. — Пошто су, у току гоњења које се вршило у неколико праваца, везе између јединица олабавиле, као предуслов за организовано извршење задатка поставља се што хитније поновно успостављање и учвршћење веза између јединица у оквиру једне бригаде и између суседних бригада. Одмах по успостављању ових веза штабови бригада ће нас о томе известити као и о распореду њихових снага, назначујући обавезно садашње [и] прво следеће место Штаба бригаде.

4. — По повезивању и прикупљању јединица, наставити са гоњењем непријатеља — уколико не успе да се прикупи и добије појачања — или са његовим поновним разбијањем или продирањем следећим основним правцима:

I Пролетбригада: Крашићи—Миљено, с тим што ће са два батаљона затворити правац Горажде, и то са обе стране друма Горажде—Чајниче, са два батаљона, у наслону на јединице III Крајишке кренути, прећи друм између Миљена—Чајниче, а затим напасти само Чајниче, остављајући један батаљон као дубљу резерву за прикупљање остављеног ратног материјала на попришту данашње борбе, с тим да се овај батаљон касније употреби тамо где буде најпотребнији. Штаб дивизије, наиме, не располаже снагама које би могле прикупљати заплењени материјал и старати се о њему.

III Крајишка бригада: Ифсар—[Ст.] Караула—Чајниче, нападајући сам град са југа и запада.

VII Крајишка бригада: Планско—Поникве, упућујући отуда, или већ раније, један батаљон према Чајничу, ради напада са истока, а два батаљона на Метаљку, с обе стране друма, за загварање правца Пљевља.

³ Види док. бр. 212, 215 и 224.

Разуме се да је ово општа поставка, коју ће у току даљег развоја овај Штаб разрадити и конкретизовати, будући да нам сад није тачно познат степен распада непријатељских снага које су биле пред нама, присуство других непријатељских снага на правцима нашег надирања, распоред тих снага итд.

Људство Брдске батерије да што пре оспособи бар један од заплењених брдских топова, калибра 75 мм, уз које је заплењена знатна количина мунџије. Сви оспособљени топови кретаће се правцем надирања III Крајишке бригаде.

5. — Везу с овим Штабом не тражити раније назначеним правцем, него правцем Ифсар, односно Дубраве—Раскршће—Црнетићи. У овом последњем селу овај Штаб ће се налазити до сутра 12 с.м. у зору.

6. — Штабови бригада, уколико то већ нису учинили, издаће наређење својим неборачким деловима, који су остали даље назад, да се приближе борбеним јединицама. Наређење за покрет сплаварама, који су остали да поправе скелу, издаће овај Штаб.

7. — Оџ В.Ш. смо тражили да нареди пребацивање извесних делова VI бригаде⁴ на ову страну да преузму контролу овог терена, чување скеле и обезбеде теренску везу преко Дрине.

8. — Одељење за везу при овом Штабу прикупиће сав сопствени (ненталијански) материјал, а везу са штабовима бригада поставиће када се распоред буде стабилизовао или покрети јединица и штабова буду добили устањени правац.

9. — Хируршка екипа кретаће се правцем Гувништа—Ифсар, и даље на правцу кретања III Крајишке бригаде, с тим што ће се налазити у близини неоперативног дела гога Штаба. У том циљу ће, одмах по доласку у Гувништа, потражити везу унапред, тј. према Ифсару.

10. — Поново упозоравамо штабове бригада да се постарају о набавци телефонског материјала, избегавајући да узимају телефонску жицу на главној линији везе, ма и уназад према Дрини. Материјал прикупљати и без обзира на евентуални недостатак стручног особља, које ће се моћи касније оспособити.

11. — Очекујемо први извештај још у току ове ноћи.

П.С. Према извештају Штаба I бригаде који је сада приснео јединице I Пролетбригаде ушле су у Ифсар, где се већ налази и Штаб бригаде. Према већ раније примљеним извештајима, јединице VII Крајишке бригаде већ су

⁴ Шеста источнобосанска НОУ бригада

кренуле наређеним правцем. Избијањем јединица I Пролетбригаде у Ифсар не мењају се основни правци кретања бригада, нити њихови задаци. Покрет деснокрилних батаљона I Пролетбригаде извршиће се само у јачем наслону на III Крајишку бригаду. Примили смо и извештај начелника Штаба дивизије, који се налази са III Крајишком бригадом; од 19,15 ч. Штаб III Крајишке бригаде налази се у с. Гувништа и најављује покрет ка с. Слатина; он треба да оде даље напред, за Ифсар. Ако би на правцу Ифсар—Чајнице биле јаче непријатељске снаге, разуме се да ће деснокрилни батаљони I Пролетбригаде садејствовати у њиховом разбијању, па тек затим заузети наређени распоред у ликвидацији Чајница.

Телефонску линију ћемо одржавати само од Штаба дивизије унапред, искоришћавајући италијанску линију која већ постоји поред пута, јер немамо довољно људства да бисмо је могли одржавати и према Дрини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Комдив
Коча

Бр. — 420
12-IV-43

У архиву

Кнт

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 12 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЈАЧИНИ И САСТАВУ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ СНАГА ОКО ЧАЈНИЧА¹**

Стројо поверљиво!

ОБАВЕШТАЈНИ ЦЕНТАР
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Дел. бр. 44 12 априла 1943 год.
у 14 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ ЗА „ОБ-О”
и
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Од Об. центра I Пролетбригаде добили смо извештај, од 12 ов.м., следеће садржине:

„Према извештају об. центра III батаљона од 10 априла т.г. пребегао је из Осанице муслиман милиционар Суљо из с. Гавшића са још једним другом. Дао је податке да је сва војска — домобранска — у Осаници потпуно расположена према нама. Иначе сви теже да се врате својим кућама, јер сада немају против кога да се боре пошто нема ни четника ни Талијана, а никако не желе да се боре на Источном фронту куда би морали да иду. Готови су и на заједничку борбу да би осветили своје најмилије, поплачкане и попаљене домове, тј. хтели би да ступе у нашу војску. Он — Суљо — и његов друг хтели су да убаце бомбу у стан једног натпоручника Далматинца, који их је терао да пуцају на наше другове из VI бригаде, што су они одбили.

Према извештају у Об. центру IV батаљона добио сам следеће податке: Једна жена испричала је следеће: Уочи првога снега дошло је из Чајница 4.000 Талијана. Преноћили су у Ифсару а ујутру по првом снегу су се вратили назад. Известан део снага је и даље остао на положају. Пре неколико дана дошли су они исти из Чајница и пошли пут Раскршћа. Неки су логоровали у њеној њиви и говорили јој да их има 4.000. Талијани се стра-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38—1, к. 11.

шно љуте на четнике што се не боре. Помињу четнике, гунђају и врте главом. Милан Матовић,² четнички командант из Јошанице, побегао је кроз Ифсар на један сат пре доласка наше војске. Побегао је у Чајниче. Даље каже да су четници знали када смо заузели Јабланицу и када смо кренули од Коњица. Једни су били за борбу с нама а други су говорили да се не треба тући са нама јер је сигурно да ће партизани потући четнике и пробити све фронтове. Четници су деморалисани. Бодирога³ је раније био стално у Чајничу. Крезовић је побегао ка Рудом, одакле му је жена, и за њега ништа не знају од зимус. Она прича да је сама закључила да су Талијани добро потучени ових дана јер су панично отступали, а пренели су врло велики број рањеника, чак и мртве су носили на мазгама.

Х.Х., сељак из Буковице, био је пре 15 дана у Чајничу и прича: У Чајничу је било највише до 1.000 Талијана пре доласка снага из Пјеваља ка Ифсару и даље до Крчиног Брда.

Имају артиљерију у селу Камен. Ту су и бункери. На Буковој Равни имају такође артиљерију и бункере. Ту постоји нека касарна. Колико артиљерије има не зна. На улазу од Горажда и Метаљке има по 7—8 бункера који су од камена али без бетона, — непроверено.

У Метаљци је такође било Талијана — тачан број не зна.

Чуо је да су пре 10 дана дошли Талијани у Бољаниће, али није сигуран у то.

Четници су одавде бежали ка Чајничу а неки ка Пљељима.

Не зна да ли има непријатеља у Миљену.

В.В. из с. Н. рекао је: када су Талијани дошли овамо, командант талијански је ноћио у мојој кући. Тумач је рекао да их има око 4.000. Сутрадан пре подне тај командант се вратио са великим делом војске на Метаљку и не знам да ли је поново долазио овамо.

Прексиноћ је у мојој кући ноћио командант санџачких четника — Калант.⁴ Јуче ујутру је са својим четницима

² Командант Фочанске четничке бригаде

³ Василије Бодирога, четнички командант

⁴ Вук Калаитовић. Убили га као одметника органи народне власти 1947 године.

отишао. Казао је да иду у Ковач и Нову Варош. Имају 1 т. бацач и 1 т. митраљез. Имају доста сандука са муницијом. Имао је око 100 људи".

За Об. центар Дивизије
Лекић⁵

БР. 69

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОВЛАЧЕЊУ ИТАЛИЈАНА ИЗ ЧАЈ- НИЧА¹

І ДИВИЗИЈА 12-IV

Наша VII² избила у 3 [часа] на Метаљку³ без отпора. Непр.[ијатељ] бежа ка Пљевљима. Итал.[ијани] запалили магац.[ин] бензина, експлозив. Порушили много кућа, град⁴ опљачкан. Плен 8000 кг брашна, 5000 кг макарона, 1800 уља, 3 вагона соли, 3 неиспр.[авна] камиона. Упутите наше борце који су били тенкисти. Италијани напустили источни део града.⁵ На знање да постоји тел.[ефонска] линија Фоча и Устиколина.

Друже Стари,⁶

Требало би да Коча резервише за болнице — од ове количине намирница.

Терзић⁷

⁵ Никола

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/8, к. 13.

² Седма крајишка НОУ бригада

³ Види док. бр. 67.

⁴ Чајниче

⁵ Опширније види у док. бр. 72.

⁶ Јосип Броз-Тито

⁷ Велимир

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ ОКО ФОЧЕ И СТАЊУ У ЦРНОЈ ГОРИ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

12 априла 1943 године

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1. — Ми смо вам јутрос радиограмом јавили наше претходне намјере у погледу ликвидације тврђаве у Фочи. Данашњим распоредом II Пролетерске бригаде с ону страну Ћеотине тврђава је уже блокирана и прекинути сви правци евентуалног извлачења. Ми идемо затим да непријатеља отсијечемо од снабдијевања водом, у ком смислу смо поставили и закопали аутоматска оруђа на погодним мјестима одакле ће се непријатељу онемогућити прилаз води. Тврђава је на врло погодном мјесту за тучење ватром из тешких оруђа, те смо и зато планом предвидјели тучење тврђаве у циљу наношења губитака и деморализације непријатеља. Радиограмом смо данас вам наговијестили промјену положаја артиљерије, одакле би она могла да са сигурношћу туче непријатељска утврђења. Ово би углавном биле припремне радње прије стварања коначног плана за ликвидацију, о чему ћемо вас благовремено извијестити.

С обзиром на отвореност и истакнутост мјеста гдје се налази непријатељско утврђење, наш напад без претходних припрема био би скопчан са великим жртвама.

На сектору Санџачке бригаде² Завајит—Челебић—Узлуп—Шћепан Поље нема нарочитих промјена последице протјеривања непријатеља током јучерашњег дана, који је оставио само ситне дијелове на Шћепан Пољу 30—50 људи, који се држе посве пасивно, а остали се дијелови непријатеља повукли у правцу села Рудина.

Наводно сазнали од патроле која се вратила од Штаба Санџачке бригаде да се IV Пролетерска бригада налази на простору Горанско.

¹ Оригинал, нерегистрован, налази се у архиви Војноисториског института.

² Трећа санџачка НОУ бригада

2. — Као што вам је познато, II Пролетерска бригада остала је без политичког комесара³ и попуна тога мјеста је неодложна. Стога ми чинимо предлог, везујући се углавном за предлог II Пролетерске бригаде, пошто она боље познаје своје кадрове. Ми предлагемо Радоја Љубичића, радника, члана Партије са дугим партиским стажом, политички одан и партиски доста спреман. Ближу карактеристику о њему, као и осталим друговима предложеним од Штаба II Пролетерске бригаде, прилажемо овом акту ради дефинитивног одређивања политкома. Ми сматрамо да је друг Љубичић⁴ много погоднији од друга Лазаревића⁵ и друга Јеврема Поповића, који по нашем мишљењу не може доћи у комбинацију за политкома те Бригаде.

3. — Друг Алекса Дејовић, политком II Пролетерске бригаде, по занимању радник из Ужица, учествује од првих дана у Народно-ослободилачкој борби и до сада је три пута рањаван. Врло омиљен комесар у својој Бригади, један од најактивнијих бораца те Бригаде. У свим тежим ситуацијама личним примјером и храброшћу предњачио је и служио за углед свим старјешинама и борцима. Он није направио лично неко херојско дјело, али својим држањем, радом и утицајем допринио је остваривању пуног моралног и политичког јединства те јединице, из које су сваким даном ницали све нови и нови хероји.

Ми га као таквог предлагемо Врховном штабу да му додијели звање народног хероја.

Додељивање звања народног хероја другу Алекси имало би и извјесног морално-политичког значаја код бораца II Пролетерске бригаде. Они би то примили са потпуним одобравањем и једнодушношћу, јер то би истовремено била накнада за губитак кога борци II Пролетерске бригаде видно осјећају.

4. — У току борби на ријеци Дрини наше су јединице заробиле око 15 четника из Зете, које смо све распоредили у јединице, према физичким способностима (батаљоне и интендантуре). Они су распоређени на њихову жељу, јер су сви захтијевали да иду у јединице, пошто би својим повратком у свој крај њихови животи били доведени у питање. То су људи који су раније припадали партизанским јединицама, а један је од њих био и замјеник политкома

³ Народни херој Алекса Дејовић. Приликом припрема за формирање Дрине рањен је у десну ногу, која му је због гасне гангрене морала бити ампутирана. Послије неколико дана подлегао је ранама. Види док. бр. 36 и 59.

⁴ Радоје

⁵ Светолик

чете и као такви су унаточ свега терора који је спровођен у њиховом мјесту остали вјерни Народно-ослободилачкој борби. Из Зете су четници присилно мобилисали око 30 људи, који у заједници са 40 из Љешанске Нахије сачињавају Зетску бригаду, којом је командовао Симон Ђуришић, бивши југословенски ваздухопловни капетан. Та Бригада за сада више не постоји. Они причају да су неки од њих везани доведени у четничке жандармеријске станице и тако упућени камионима на фронт. У Зети, према њиховим изјавама, политичко стање је врло добро и постоје могућности широке мобилизације чим [се] наше јединице примакну ближе томе крају. Из Зете прије неколико мјесеци једнога дана стријељано је 60 људи, наших пријатеља. У почетку, одмах послје избијања четништва у Црној Гори и нашег отступања, била су масовна хапшења. Неколико стотина људи је ухапшено, који су касније пуштани својим кућама, док се један дио од око 150 на броју и данас налази у логору на Забјелу код Подгорице. Из логора причају сљедеће ствари: да четници натјерују затворенике да из појединих племена стријељају партизана из другог племена, који су осуђени на смрт од стране пријског војног суда.

Црна Гора подијељена је и према њиховом причању на бјелашку⁶ и зеленашку.⁷ На територији коју контролишу крилаши⁸ Крсте Поповића склањају се наши пријатељи од четничког терора са терена којег контролишу четници, и да тамо уживају приличну заштиту. Са терена којег контролишу крилаши Крсте Поповића није до сада вршена никаква мобилизација за борбу против партизана.

Ми нијесмо узимали писмена саслушања од њих јер већину од тих сељака познаје политком дивизије као поштене и одане људе. Сада да их саслушавамо не би имало никаквог нарочитог значаја, јер не би дали никаквих нових података, а исти се већ налазе на положају. То би код њих изазвало извјесно неповјерење и сумњу у односу према њима.

Пошто се њихови искази међусобно подударају о политичком стању у Црној Гори као и са партиским извје-

⁶ „Бјелашки“ су били политичка струја оформљена 1918 год. у Црној Гори. Били су присталице Николе Пашића и захтијевали безусловно припајање Црне Горе Србији. Назив су добили по прогласима које су штампали на бијелом папиру.

⁷ „Зеленашки“ су били политичка струја чије је вођство било за династију Петровића и самосталну Црну Гору.

⁸ Види док. бр. 44 прим. 2.

штајем са терена Црне Горе, Округ никшићки, то се донекле има јасна слика о политичком стању Црне Горе.

По нашем мишљењу, оцјењујући све ове информације сматрамо да се не би требало за сада ангажовати у борбу против федералиста,⁹ него, искоришћавајући политичке супротности између њих и бјелаша — четника, оставити их за сада на миру а приступити потпуној ликвидацији и разбијању четничких организација у Црној Гори, а специјално у Васојевићима, као главног политичког и војног упоришта реакције у Црној Гори и главног ослонца политике Драже Михаиловића.

Према исказима осталих четника из околине Жабљака, Шавника, Доње Мораче и Санџака, Васојевићи су омрзнути у цијелој Црној Гори и сматрају да све зло долази од Васојевића и да није било Васојевића да они не би дошли овамо да се боре противу нас.

Мишљења смо да ће Васојевићи нашом правилном политиком и војничким мјерама остати изоловани и да ће њихова главна помоћна снага бити само окупатор, јер из осталог дијела Црне Горе четници неће бити у могућности да мобилишу озбиљније снаге, које би довели на терен Васојевића да их бране од партизана. Уз то су се Васојевићи, услијед пљачкашке и терористичке политике и према муслиманима, од њих одвојили, те ћемо у муслиманима имати у најмању руку неутралног посматрача, што нама и треба...

Ово неколико чињеница навели смо вам да би вам користиле при оцјени ситуације у Црној Гори и доношењу оперативних задатака за наше јединице.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар Начелник штаба
Митар Вукотић

Командант
Пеко

ПС. Друг Станко Даниловић прије четири дана отпутовао је на нову дужност.

Ултиматум смо упутили 11 ов. мјесеца и на ултиматум су одговорили пуцањем из топова тачно у вријеме предвиђено за одговор.

⁹ Види том III, књ. 4, док. бр. 146.

БР. 71

**ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВ-
ВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 12 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВ-
НОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА
ПОДРУЧЈУ НЕВЕСИЊСКОГ СРЕЗА¹**

Телефонска депеша

В.Ш.

Јуче пред зору банде су поново одбачене ка Благају.² Заробили смо 2 митраљеза. Ми смо имали 3 мртва, а банде велике губитке. Јуче је цијели дан било затишје према Благају, док банде са Сњијежнице, Трусине и Лукавца испољавају све већу активност према Невесињском Пољу.

На сектору Лакат—Придворци банде се не појављују. Синоћ смо поново нападали банде на Бушку и на Лукавцу, резултат не знамо.

Четничке банде на сектору Благаја све се више осипају и у мањим групама долазе кућама. Јутрос је стигло 30 другова из Столачког среза и руководство из Мостара.

Начелник Штаба
Х Херцегов.
Раде³

12. IV
12.40 год.

¹ Оригинал, телефонска депеша, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34—8, к. 13.

² Односи се на италијанско-четничке снаге.

³ Хамовић

штајем са терена Црне Горе, Округ никшићки, то се до-
некле има јасна слика о политичком стању Црне Горе.

По нашем мишљењу, оцјењујући све ове информације
сматрамо да се не би требало за сада ангажовати у борбу
против федералиста,⁹ него, искоришћавајући политичке су-
протности између њих и бјелаша — четника, оставити их
за сада на миру а приступити потпуној ликвидацији и
разбијању четничких организација у Црној Гори, а спе-
цијално у Васојевићима, као главног политичког и војног
упоришта реакције у Црној Гори и главног ослонца поли-
тике Драже Михаиловића.

Према исказима осталих четника из околине Жабљака,
Шавника, Доње Мораче и Санџака, Васојевићи су омрзнати
у цијелој Црној Гори и сматрају да све зло долази од
Васојевића и да није било Васојевића да они не би дошли
овамо да се боре противу нас.

Мишљења смо да ће Васојевићи нашом правилном по-
литиком и војничким мјерама остати изоловани и да ће
њихова главна помоћна снага бити само окупатор, јер из
осталог дијела Црне Горе четници неће бити у могућно-
сти да мобилишу озбиљније снаге, које би довели на терен
Васојевића да их бране од партизана. Уз то су се Васоје-
вићи, услјед пљачкашке и терористичке политике и према
муслиманима, од њих одвојили, те ћемо у муслиманима имати
у најмању руку неутралног посматрача, што нама и треба...

Ово неколико чињеница навели смо вам да би вам ко-
ристиле при оцјени ситуације у Црној Гори и доношењу
оперативних задатака за наше јединице.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар Начелник штаба
Митар Вукотић

Командант
Пеко

ПС. Друг Станко Даниловић прије четири дана отпутовао
је на нову дужност.

Ултиматум смо упутили 11 ов. мјесеца и на ултиматум
су одговорили пуцањем из топова тачно у вријеме предви-
ђено за одговор.

⁹ Види том III, књ. 4, док. бр. 146.

БР. 71

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 12 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА ПОДРУЧЈУ НЕВЕСИЊСКОГ СРЕЗА¹

Телефонска депеша

В.Ш.

Јуче пред зору банде су поново одбачене ка Благају.² Заробили смо 2 митраљеза. Ми смо имали 3 мртва, а банде велике губитке. Јуче је цијели дан било затишје према Благају, док банде са Сњијежнице, Трусине и Лукавца испољавају све већу активност према Невесињском Пољу.

На сектору Лакат—Придворци банде се не појављују. Синоћ смо поново нападали банде на Бушку и на Лукавцу, резултат не знамо.

Четничке банде на сектору Благаја све се више осипају и у мањим групама долазе кућама. Јутрос је стигло 30 другова из Столачког среза и руководство из Мостара.

Начелник Штаба
Х Херцегов.
Раде³

12. IV
12.40 год.

¹ Оригинал, телефонска депеша, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34—8, к. 13.

² Односи се на италијанско-четничке снаге.

³ Хамовић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАСПОРЕД ОКО ЧАЈНИЧА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О СИТУА-
ЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 175
13-IV 12 ч.

ШТАБОВИМА БРИГАДА

Непријатељ² који је разбијен на линији Голи Врх—Ифсар отступио је ка Чајничу и у току ноћи 11—12 и у зору 12 о.м. са свим снагама евакуисао град и отступио у правцу Пљеваља. Четничке банде са овог сектора делом су се повукле са окупатором а једним делом остале су на терену између Дрине и Лима — (Заборак и друга села). Контакт са непријатељем је изгубљен.

Италијани који су држали Горажде на десној обали Дрине — по прикупљеним обавештењима од мештана — пребацили су се на другу обалу Дрине и наводно отишли ка Вишеграду. По једним обавештењима четници су отишли са њима или се разбегли, а по другим остали су у мањим деловима у делу града с десне обале Дрине.

Јужна група са делом снага врши ликвидацију опкољених италијанских делова изнад Фоче. III Санџачка бригада пре два дана избила је на просторију с. Челебић и наставља прогоњење четничких банди између Таре и р. Ђеотине према Санџаку.³

Јединице наше војске поново су ослободиле Невесиње; разбијене четничке банде побегле су ка Мостару.

Очекујемо директиве за даље задатке ове Дивизије. За сад у циљу консолидовања новоослобођене територије, хватања контакта са непријатељем, ликвидације заосталих четничких банди

¹ Оригинал, писан на машини. латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47/1, к. 709.

² Види док. бр. 212, 215 и 224.

³ Види док. бр. 70.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **I бригада** поставиће се на просторији Чајнице — па ка Горажду, са задатком затварања правца према Горажду, обезбеђења Чајница, испитивања стања у Горажду преко обавештајних органа.

III Крајишка бригада поставиће се на просторији Метаљка—Присоје—Староници, са задатком контролисања терена са леве стране пута Чајнице—Метаљка, разбијања четничких банди у колико се оне налазе на ближој просторији и садејства са VII Крајишком бригадом на њеном задатку затварања правца од Пјеваља ка Чајничу.

VII Крајишка бригада поставиће се на просторији око Ковач Планине са задатком затварања правца од Пјеваља ка Чајничу, у ком циљу избити на најповољније положаје Ковач Пл., а смештај главнине одредити у местима са којих је могућа брза употреба на овом задатку. Десно својим распоредом и извиђачким деловима обухватити терен до р. Ђеотине; у том правцу тражити везу са III Санџачком,⁴ која се налази на левој обали Ђеотине на напред наведеном задатку.

Све јединице, штабове и неборачке делове одмах поставити на додељеним секторима.

2. — Све јединице међусобно, као и са Штабом ове дивизије, имају одржавати чврсту и сталну везу. Овај Штаб успоставиће телефонску везу до с. Миљена и с. Метаљке. Штаб VII Крајишке бригаде успоставиће од Метаљке унапред телефонску везу.

3. — И овога пута поновило се лутање јединица одмах по заузећу града, неорганизовано прибирање плена и других ствари, чиме се омогућило да је део плена упропашћен, па чак — и после нашег уласка у град — разношен од становништва. Део санитетског материјала приликом неорганизованог прикупљања поломљен је, мада је овај материјал нарочито потребан и његово прикупљање наређено од В.Ш. ради упућивања Централној болници, која са њиме оскудева. Овом приликом поједини борци нису се освртали на примедбе одговорних руководиљаца ако нису они непосредно из њихове јединице, а и саме патроле и страже постављене за чување заплењеног материјала нису се довољно заложиле на своме задатку.

Штабови јединица указаће својим борцима на ове и овакве погрешке а кривце за све уочене неправилности примерно казнити.

⁴ Трећа санџачка НОУ бригада привремено је била под командом Друге пролетерске дивизије.

4. — Искористити ово време за одмор и исхрану јединица. 'У' погледу исхране интендантска бригада ступиће у везу са интендантом ове Дивизије ради пријема разрезаног дела заплених артикала, но углавном исхрану вршити са терена. Имати у виду да ће се већи део заплених артикала доделити Дивизијској и Централној болници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив

Наштадив

Комдив

Васа

Коча

Бр. 421

13-IV 1943

а.а.

Кнт

БР. 73

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О УЛАСКУ ЈЕДИНИЦА ДИВИЗИЈЕ У
ЧАЈНИЧЕ¹**

ИЗ I ДИВ.

Јуче наша I² и III³ кренуле ка Чајничу а VII⁴ ка Металци. Ноћас ушле у Чајниче, кога непријатељ, после пораза, напустио без борбе запаливши. III продужује за Металку. Чекамо директиве. Да ли долази део Шесте?⁵ Предлог: похвалити I са Лекићем⁶ од Главатичева до Чајнича и II чету Треће пред Чајничем. Наредите нашој болници спрему за покрет. Разбијена два батаљ. 3-ћег пука, једна сат.[нија] 4-ог пука и две батерије 1-ог артиљ.[ерског] пука — све I алпинске дивиз.[ије] „Тауриненсе”.⁷

13/IV-43

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/8, к. 13.

² Прва пролетерска бригада

³ Трећа крајишка НОУ бригада

⁴ Седма крајишка НОУ бригада

⁵ Шеста источnobосанска НОУ бригада

⁶ Данило Лекић, командант Прве пролетерске бригаде

⁷ Види док. бр. 215, 224 и 229.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 13 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У САНЦАКУ И СТАЊУ
У ЧЕТНИЧКИМ ЈЕДИНИЦАМА¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОБ. ЦЕНТАР

О. бр. 47
13 априла 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј. ЗА „ОБ-О“

Према изјави заробљених четника и према заплијењеним четничким саопштењима Талијани су се повукли из Сјенице, Нове Вароши, Пријепоља и Бијелог Поља (за Бијело Поље не знају сигурно) у Пљевља. Одатле су извјесне снаге кренуле према Чајничу и они су их видјели на простору Бољанићи—Метаљка. Састав јачине и наоружања ове групе најбоље зна I Пролетерска дивизија. Један који је заробљен био је ађутант команде мјеста у Општини премћамској и чуо је телефонски разговор са Колашином о замјени талијанских трупа санџачких гарнизона са Бугарима и њемачким Гестапом. Око 27 фебруара у Пљевља је дошла једна бугарска делегација са једним генералом, 7 нижих официра и око 10 војника. Та делегација послје је продужила за Цетиње. Народ је огорчен против доласка Бугара. Између себе шире те вијести, тако да су четници присиљени да разним наређењима и саопштењима спречавају ширење тих вијести. Не знају да ли су те градове посјели Бугари, али су приликом напуштања истих од стране Талијана посјели четници, узевши власт, а у Сјеници заједно са муслиманима. Што се тиче непријатељског утврђења на Ћеловини и Превраћу код Фоче, обавијештени старије² од стране овог Штаба 11 и 12 ов.мј., примјећује се још живље утврђивање. Појачавају старе и праве нове бункере са цацићима напуњеним пијеском. 12 ов.мј. Штаб дивизије им је послао ултиматум³ до 12 часова и као одговор на то било је у 12 сати онајено неколико топовских

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39—1, к. 11.

² Види док. бр. 70.

³ Исто

граната. Ту имају три брдска топа, три до четири бацача мина и изгледа два бацача пламена. За бацаче пламена није утврђено. Јачина их може бити до 700. Заробљени четници причају да је у Фочу стигла једна талијанска комисија од неких официра, која се је приликом доласка наших јединица на Дрину задржала у утврђењима.

Заробљени су четници у Глибаћима* 2 априла кад су овамо ишли видјели Божу Јаворског са својом бандом, који је дошао из Србије. Четни[ци] су причали да их има око 500, али су они, распитивањем код сељака код којих су они били размјештени, установили да их нема више од 250. Ти четници-Јаворци причали су да иду за Црну Гору да уреде стање, а један је заробљеник чуо телефонски разговор по коме треба да се преко Шћепан Поља пребаце за Рудине. Према обавјештењима заробљеника у Фочу пред наш напад на Калиновик дошао је један батаљон око 200 недићеваца из Србије. Када су четници код Калиновика разбијени и повлачили се према Дрини, они су се вратили натраг у Србију.

Четничке банде су и прије преласка Дрине наших јединица биле разбијене и деморалисане, али преласком ријеке наших јединица четници су у већој мјери разочарани, деморалисани. Официри су им стално причали да ми ни у ком случају нећемо моћи прећи Дрину, да наше јединице од Улога гони мајор Баховић⁴ и да се једни мањи остаци пребацују према Албанији. Они су им причали и разне друге неистините вијести, што је у њиховим редовима настала још већа деморализација и расуло, тако да су у сусретима са нашим јединицама једни бјегали а један мањи дио се предавао нашим јединицама. Ово прилажење нашим јединицама нарочито се одражава код четника који су присилно мобилисани и овамо поведени, а који су раније били партизани. Они све више увиђају лажи са којима их заводе њихови официри као и немогућност и неправилност борбе против нас. Сви заробљени четници изјављују да је у Калиновику био Дража Михаиловић и да се је последије повукао у Фочу. Они то суде по претстављању Драже Михаиловића, по његовој пратњи и по изјавама појединих људи који га лично познају. Приликом отступања четничких јединица када су наше јединице прешле Дрину, Дража је био скупио око 150 четника, који су у расулу бјегали у с. Ораховину и ту им држао говор пријетећи им стријељањем за невојничко држање и бјегање са поло-

* Петар Баховић, убијен 1945 год. у борби против јединица Народноослободилачке војске.

жаја. Око 18 марта поведено је из с. Пљеваљско око 800 четника пут Фоче. Дошли су до Бољанића и ту су се побунили и око 600 вратило се назад. Те који су се вратили кућама поново су вратиле назад неке њихове казнене експедиције. Са једних извора добијају се извјештаји да је овом допринио капетан Никола Кијанов, који се са својим људима вратио изјавивши пред свима да неће да иде да се бори против своје браће, док са других извора добијају се подаци да је један наш бивши политички комесар јавно иступио пред масом и држао говор, послје чега је настало дезертирање тог људства. Факат је да се је наведени број вратио назад својим кућама. Сељаци из с. Челебића причају да кад су четници дошли у Челебић, неорганизовано су навалили узимањем хране из четничког магацина у Челебићу, услјед чега је избила свађа. Неки од њих изашли су из Челебића са два пушкомитраљеза, припуцали су и викнули „напријед партизани”. Четници Колашинске и Беранске бригаде поцијепали су своје бригадне заставе и код сељака су рекли да ће доћи партизани, да их поздраве и да им кажу да они иду својим кућама и да ће тамо прићи партизанским редовима.

Расположење народних маса на територији на којој се сада налазе јединице наше Дивизије: већина је за нас. Народ је очигледно увидио срамну сарадњу четника са Италијанима против наше Народно-ослободилачке војске. Прошлогодишњи наш боравак у овим крајевима оставио је доста добар утисак на народ, па је и то допринијело расположењу народа према нама. Четници приликом отступања ширили су разне нетачне вијести како ћемо ми поступати са народом кад наиђемо у те крајеве са којих они отступају, па се је народ био мало поплашио и побјегао од својих кућа, али се након кратког нашег боравка враћају својим кућама. Четници који су били присилно уврштени у четничке редове предају се и прилазе нашим јединицама. Расположење народних маса у Санџаку према нама је врло добро, нарочито Општине и Среза пљеваљског: Мељачка, Бобовска, Колашинска, Пречанска, Ођевинска и Јелинобрдска. Они за ове општине наводе јер су из тих општина, а неки од њих имају и браћу који су остали на терену. Они причају да ови другови пропагандно дјелују у позадини и чекају да се наше снаге приближе, да ће извршити испад и почеће са акцијама у позадини. На питање шта су окупатори и четници радили са партизанима и нашим симпатизерима као и њиховим породицама, рекли су да су највише предавани Италијанима и одвођени у логоре. Кажу да стријељања није било. Према њиховим изјавама нај-

више су настрадали Срез колашински и берански. Организатор омладине у Срезу пљеваљском био је неки Жиц, претседник соколског друштва у Пљевљима. Он је покушао организовати омладину у Пречанској општини али се је народ побунио и спречио ту организацију. Изгледа стање је у Санцаку према овим изјавама повољно. Подробије и тачније податке о стању у Санцаку очекујемо од Об. центра III Пролетерске бригаде, која ће имати услова да развије добро обавјештајну службу и дође до тачних података о стању непријатеља и народних маса у Санцаку.

У борби на Црном Врху, II Далматинска бригада заплијенила је извјесну четничку архиву: капетана Димитријевића Тирила са његовим дневником, из кога се види сарадња четника и усташа са Талијанима и Нијемцима, као и четника и усташа, што се је то до сада могло видјети из разних заплијењених докумената. У дневнику се помиње неко лице под шифром 570, што изгледа да је то Дража Михаиловић, јер други не би имао ко да буде од тих њихових већих личности. Такође је заплијењена обавјештајна архива помоћника шефа Об. службе за Источну Босну и Херцеговину, резервног коњичког поручника Др-а Милана Дукића. Ова архива се односи на Херцеговину и могла би користити за ту покрајину.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Шеф Об. центра
Раде⁵

Прилог: заплијењена четничка архива

⁵ Народни херој Раде Јанићијевић-Бомба. Погинуо 1943 год. код Фоче.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13
АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГО-
СЛАВИЈЕ О ЗДРАВСТВЕНОМ СТАЊУ У СЕДМОЈ
БРИГАДИ¹**

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ

Бр. сл. дне 13. IV. 1943 у 12 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) Примили смо синоћ у 22 часа ваше наређење² од 11 ов.м., а мало затим и наређење од 12 ов.м. У првом нам јављате да ће два батаљона VI бригаде³ бити упућена у правцу с. Бјелемић 17 ов.м., док у другом стоји да ће они кренути 13 ов.м. Ми смо одмах издали наређење начелнику⁴ Штаба VII бригаде да из с. Умољани, где се сада налази на сакупљању хране, крене у с. Бјелемић и да ухвати везу са овим снагама. У исто време наредили смо му да у случају потребе потпомогне акцију са 50 људи VII бригаде са којима се налази на терену.

2) Према прикупљеним подацима у Коњиц је стигло 300—400 Немаца регрута, који врше вежбу. За сада они немају офанзивних намера.

3) Команда места у Борцима не врши своју дужност. По извештају Команде места у Главатичеву, тамо се појављују појединци четници, због чега они нису смели остати на дужности. Наше патроле које одлазе тамо нису примећивале четнике. Јучер је на нашу екипу за сабирање хране у с. Кули неко пуцао. Вршећи саслушање сељака по овој ствари дознали смо да се по селима крије доста четника рањених код Коњица и да ће четници ускоро извршити напад на нас. Наш батаљон⁵ на левој обали Неретве врши истрагу.

4) Ми немамо здравог људства које бисмо могли упутити на Борке, тако далеко од осталих наших снага. Из

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/3, к. 812.

² Редакција не располаже поменутиим наређењем.

³ Односи се на Трећи батаљон Мајевичке НОУ бригаде и батаљон Шесте источnobосанске НОУ бригаде. Види док. бр. 77.

⁴ Милан Павловић

⁵ Први батаљон Седме НОУ бригаде

бројног стања Седме бригаде види се да на лицу има 428 људи. То су већином људи из комора и пратећих водова, тако да од тога броја једва отпада 200 на борце. I батаљон са својих 70 бораца налази се на левој обали Неретве око с. Кула и даје један вод за осигурање моста у Главатичеву. 100 бораца II и III батаљона пошли су у сакупљање хране у с. Умољане. Остатак је запослен послуживањем болесних другова у амбуланти која се сваки дан проширује. Чак и комесар Бригаде носи воду у амбуланту, док командант Бригаде лежи болестан са температуром 40,3.

Јутрошњи извештај из Умољана јавља да је тамо остало здравих још свега 50 људи, док су [се] сви остали разбољели, међу којима има 20 потпуно непокретних. Сада ће они здрави бити заузети транспортом болесних.

Сада, дакле, остаје још свега 150 здравих људи, чији се број сваки дан смањује за десетак, јер је врло вероватно да тифус неће мимоћи никога у овој Бригади.

Мерило за здраве је само то што се још могу кретати, иначе њихова борбена способност је никаква.

Са овим здравственим стањем ми нисмо способни ни за покрет у случају неког напада, ни за самоодбрану, а још мање за одбрану осталих наших болница. Како постоји могућност да четничке банде које су обавештене о ситуацији изврше мањим снагама препад, како ми нисмо у стању да контролишемо цео терен и не можемо успешно интервенисати у случају потребе због слабе покретљивости бораца и болесника, четници би могли произвести катастрофалне покоље над нашим болесницима.

Боравећи на овом терену ми осјећамо да би до тога могло доћи и достављамо вам наше мишљење и уверење да је Седма бригада у стању једне покретне болнице и да није способна ни данас за самоодбрану, а број здравих се још стално смањује.

5) Нама је тешко стално примати задатке које нисмо у стању извршавати иако су они лаки. Сматрамо за дужност да вас благовремено упознамо са ситуацијом, јер би одговорност могла бити велика, а ми не можемо гарантовати да ћемо и најмању групу правовремено открити и спречити њене намере.

6) Послати вод Седме бригаде на Борке значило би скоро сигурно слати га у смрт. Он са својим здравственим стањем врши лабаво осигурање и извињање, неопрезан је и где год борац седне он заспи. Осим тога сваки дан било би пар болесних око чијег би транспорта било заузето

неколико здравих. Препад на овакав вод може да изврши у свако доба десет бандита и да га уништи.

7) Достављамо вам преглед бројног стања и наоружања наше Дивизије. Подаци о наоружању прикупљени су крајем прошлог месеца, али су непромењени јер јединице нису учествовале у борбама. Бројно стање људства XVI бригаде и батерије такођер је из тога времена. Како они нису под нашом командом а врло су далеко, они не достављају дневно бројно стање и зато подаци ових јединица можда су нешто измењени. Познато нам је да се у амбуланти XVI бригаде налази сада око 160 људи. Бројно стање Седме, Осме бригаде и болнице најновијег је датума.

8) У наш Штаб стигла је радио-станица коју смо примили. Свесни смо њене важности и према томе ћемо с њоме поступати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
сл. отсутан

Командант
П. Јакшић

(М. П.)

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА УДАРНЕ ГРУПЕ ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 13 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И СИТУАЦИЈИ У ЈУЖНОЈ ХЕРЦЕГОВИНИ¹

ШТАБ
УДАРНЕ ГРУПЕ²
Х Н. О. У. БРИГАДЕ
13-IV-43 год.
Г. Дрежањ у 9 часова

**ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ**

У вези вашег наређења, два батаљона укупне јачине око 270 бораца са коморама кренула су за Дабар—Попово Поље са задатком да разбијају мање четничке групе, успостављају народну власт и врше мобилизацију маса у у наше редове.

Одмах по нашем одласку преко Дабарског Поља банде четника су затвориле фронт иза наших леђа на Трусини и држале га све до синоћ, када смо им га понова разбуктали. Ово њихово држање фронта онемогућило је сваку везу нас са вама и ако смо четири пута то покушавали.

1. Наше акције

1 ов.м., по разбијању банди четника са Трусине,³ наша група се је пребацила преко Дабарског Поља за Влаховиће и овладала без борбе простором Влаховићи — с. Дрвеница — с. Љубомишће и све до Врањске.

3/4 ов.м. вршен је напад на Љубиње. 1 ов.м. у јутро заузели смо Љубиње и овладали читавим простором до Ситнице и Звијерине и Попова Поља. Борба је била врло кратка и банде су се разбјежале у све стране у паничном страху. Заробљено је 14 пушака, нешто муниције, нешто хране, од чега је сјеме одмах подијељено сиромашном на-

¹ Копија оригинала, писана на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14—2, к. 9.

² У саставу Ударне групе били су Други и Пети батаљон Десете херцеговачке НОУ бригаде.

³ Види док. бр. 285 и 286.

роду са села, затим сва четничка архива Среза Љубињскога и 12 заробљених четника, од којих је један дно ступио у наше редове.

У овоме времену добијамо извјештај од најодговорнијих другова организације Столац у коме нас обавјештавају да Италијани евакуишу Столац, да су сав материјал евакуисали па чак и дрва. Све то мањим дијелом депонују у слагалишта Метковића, а већим дијелом шаљу за Италију. Извијестили су нас овом приликом да евакуишу и Мостар у правцу Метковића. Под оваковим околностима ми смо одмах кренули и 4 ов.м. на вече извршили смо јак притисак на Столац. Наши борци су у мањим јуришним одјељењима упали у сам град, побили око 15 Италијана и више ранили, уништили 4 мотоцикла, запалили Финансиску управу и Пореску управу, излијепили по граду летке и писали пароле по зидовима зграда а потом се повукли. На ово Италијани су довели свега око 100 четника и неколико тенкова појачања од правца Мостара. У Стоцу има стовариште дувана од 31 вагона, може се увијек уништити када је потребно, али смо га оставили јовом приликом, јер смо се надали да ће Италијани да Столац напусте сами. Ми смо имали 1 мртвога и 3 рањена друга.

5 ов.м. смо се одмарали на Поплати код Стоца и разоружали мјештанску четничку чету од 35 бораца, од којих је један дно ступио у наше редове. Овога дана на вече на нас су извршили напад Италијани и четници од Стоца и после кратке борбе били разбијени и стјерани у Столац, којом приликом су понова наши ударници на „њиховим леђима“ ушли у сам град Столац. Овдје смо ми имали једнога рањенога ударника, а непријатељ је имао више мртвих и рањених.

У овоме времену добијамо извјештај да четници се концентришу понова код Влаховића да би нас напали, те смо стога хитно извршили покрет у току 6 ов.м. до Влаховића, гдје су нас покушали напасти, али су их наше саме истакнуте засједе одбациле назад.

7 ов.м. напали смо ове банде што су се понова скупиле око Влаховићи — с. Капавица и по највећој међави, снијегу и вијавицама наши ударници, уз страховите физичке напоре, снијег и зиму понова су разбили све ове банде и мањим одјељењима их гонили и преко Љубиња. Само велики замор ударника и јака међава је спријечила да их не гонимо све до Требишнице. Ми смо овдје имали 2 рањена, а банде 10–15 и 5 заробљених.

8 ов.м. смо се одмарали на Влаховићима и понова истога дана били нападнути од бандита из Врањске и Ситнице—Звијерине, који су добили појачања од Дивина и Плане. И овај напад смо лако одбили згодним противнападом.

Како су остале колоне бандита биле разбијене и почесно и посебно тучене, а пријетила нам је опасност од ове нове, то смо стога

9 ов.м. извршили напад на ову нову колону бандита, разбили је потпуно, иако је бројала преко 800 бандита, овладали са Ситницом и свим селима до Љубиња, са читавом Врањском и са Звијерином касно у ноћ (иначе познатим гнијездом четничким). У овој акцији ми смо имали 1 мртвога и 5 рањених, а банде су имале око 15—20 мртвих и рањених. Заробљено је неколико четника, 1 неисправан бацач и митраљез у Звијерини. Банде су одавде бјежале ка Билећи, Платој и Љубомиру и исте вечери, ојачане са Италијанима, извршиле повратни напад на нас, али без успјеха. Овај напад је био дошао од Плане преко Крстача.

Исте ове вечери, док смо се ми борили око Звијерине, неколике стотине бандита је ушло понова у Влаховиће од Стоца и Жегуље, а када су осјетиле нашу колону, која их је требало да нападне, побјегли су у правцу Љубиња.

10 ов.м. имали смо одмор на простору Врањска—Ситница.

11 ов.м. прије зоре извршили смо покрет ка Влаховићи — с. Стањевићи — с. Дрвеница са циљем да се одатле пробијемо ка Трусини.

11 ов.м. око подне нападнути смо од Стоца, Љубиња, Плане и Звијерине са око 1.000 бандита потпомогнутих са Италијанима од Плане—Крстаче, који нијесу одавље ишли даље. Борба је била врло јака, жилава и жестока. Ми смо најприје се бацили на најближу и најопаснију колону по нашу отступницу која је долазила од Стоца и били већ ушли у Влаховиће, разбили је потпуно и одбацили заједно са оном од Љубиња назад ка Љубињу, а потом се са свим снагама бацили на ону најјачу од Плане—Дивина, задржавајући ону од Звијерине—Ситница [Пл.] Неколико пута су вршени јуриши са обје стране и мијешали се ударници са бандитима, док најзад у касни сумрак их нијесмо успјели задржати и сузбити, а потом се откачити од њих и

11 ов.м. у ноћи пребацили се преко Дабра на Трусину, разоружали успут бандитску засједу на Трусини од неколико бандита, а потом одмах прешли у напад са линије Трусина—Безђеђе ка Глог—Г. Дрежањ. Банде су изгледа биле већ обавијештене о нашем покрету и побјегле скупа

са к-том њиховога корпуса Милорадом Поповићем ка Љу-
кавцу, остављајући отворен фронт испред нас, а нападајући
нас од правца Џинове Махале. Јаке наше лијеве побочнице
су брзо ућуткале и неутралисале њихов бочни напад на нас,
а ми смо се са читавом комором и болницом, рањеницима и
носилима пробили и смјестили на простору Г. и Д. Дре-
жањ и овдје задржали да се одморимо.

У овим акцијама у току 11 и 12 ов.м. ми смо имали 2
мртва и неколико рањених, а банде су имале већих губи-
така. Рањен је и к-дант Ситничког батаљона Батрић Була-
товић⁴ и још неки бандитски к-ри чета. Заробили смо 11
четника, од којих су неки остали код нас.

Поред наведених акција разоружане су бандитске по-
саде на Прењу, Пилет Хргуду и Битуњи. У свакој гру-
пици било је од 10—20 оружника-четника.

2. Подаци о непријатељу

Према извјештају одговорних другова из Стоца, секре-
тара⁵ О.К. за срез Столац и Љубиње, извјештају многих
нама наклоњених симпатизера и неких сељана, Италијани
евакуишу из Мостара материјал ка Метковићу и даље за
Италију. Ово чине и из Стоца тјерајући чак и дрва. У
Стоцу су већ говорили да ће власт предати четницима и
многе муслиманске бандитске породице су почеле у масама
са италијанским камнионима и пјешке да се селе ка Мо-
стару. Италијана је било раније много у Стоцу, а сада
их има свега неколико стотина. На Домановићи—Пилета на-
лази се од прије осам дана око 1.000 Италијана и ту су
разапели шаторе и логорују. Изгледа да је то неко бочно
обезбјеђење комуникације Мостар—Метковић од правца Сто-
ца, што је још јачи знак да врше неко транспортовање из
Мостара и да немају повјерења у држање Стоца. Нарочито
је велика паника била завладала у Мостару у ранијим
данима док смо још водили борбе око Неретве. У Мостару
у просторијама епископије је централа реакције и ту по-
тичу скоро све иницијативе за бандитски рад, а у вези
са блиском сарадњом и свих осталих четничких вођа у
Херцеговини.

Посљедњих дана је дошло неколико стотина Италијана
на Плану из Билеће; иначе народ прича да Италијани ева-
куишу сву храну и материјал и из Билеће за Требиње.
Све конц.[ентрационе] логоре са Плана, Дивина и друге

⁴ Батрић Булатовић, четнички командант. Убијен од стране је-
диница Народноослободилачке војске.

⁵ Душан Грк

мање сконцентрисали су у Билећу, гдје се сада налази преко 1.000 наших симпатизера и над њима се врши јако велики терор, батињања и малтретирања.

На Дивину се налази до 100 бандита. Сав сектор од Берковића па ка Груды и Плани снабдијева се од Билеће — италијанским камионима до Плана, а даље коњима.

Друм Берковићи—Столац не употребљавају никако за саобраћај моторним возилима, а ни друм Столац—Љубиње.

На Хргуду је било до 100 мјештанских бандита.

Пругу Чапљина—Хум—Требиње чувају јача италијанска одјељења, која би се ипак могла без нарочитих тешкоћа да ликвидирају. Исти друм чувају поред италијанских поседа и четничке мање посадице.

У манастиру Дужи и с. Дедићи (Шума требињска) имају конц. логори са по неколико стотина наших симпатизера.

До скоро није било неких примирењених довођења нити одвођења италијанских војника из Италије за овамо или обратно.

У Љубињу се сада налазе четничке мање банде.

3. Војнополитичка ситуација у јужној Херцеговини

Наше велике борбе од Прозора до сада су потпуно деморалисале четничке редове и осипање њихових „бригада” се врши свакога дана све више и више. Страх велики влада међу њима од судара са нама. Причају се праве бајке о броју разних оруђа која ми имамо, о нашим „тројкама” које дејствују из позадине, о нашим ноћним јуришима, ратним лукавствима и сличном. Вјера Италијана у четнике као поуздане савезнике се је у велико пољуљала, те ријетко гдје смију са добро не испробаним да заноче на положајима, а четници пак су изгубили вјеру у могућност присуства неких великих италијанских снага које би их извукле из тешке ситуације која им не престаје. Окорјеле четничке вође су лагале масе јавно: „партизани носе петокраке, а са друге стране им је слово „У”, међу партизанима има само усташа, домобрана, цигана и Јевреја, осветиће они сада клане око Прозора, они иду за Грчку и Албанију и окуда ће они да прођу само, њих је отуда наћерала офанзива Црне легије и Нијемаца и они ће сада доћи овамо и све попалити ко је уз партизана, да партизана скоро нема више и слично.” Прије неки дан је Јевђевић⁶ (по причању многих побјеглих четника јутрос од Благаја) рекао да ако им ми сада поново узмемо Невесиње

⁶ Добросав Јевђевић, делегат четничке Врховне команде Драже Михаиловића

да морају да капитулирају пред нама, да вође иду куд који, а да и он не зна куда ће да иде. Причао је прије њиховога посљедњег заузимања Невесиња да ће са четницима да напада скупа и 30.000 Италијана, у коју лаж су се четници увјерили одмах пошто су били заузели Невесиње и јавно због тих лажних негодовали. Једном ријечју банде су јако деморалисане, мање их је свакога дана у њиховим редовима и, сем малог броја оних окрвављених, може се рећи да нема ни борбеног човјека код њих.

Четничке вође сада спроводе невиђени терор по Херцеговини, батињања на све стране се дијеле, гони се у конц. логор сватко онај и његова породица за кога се сазна да прими партизана у кућу или има некога у партизанима, конфискације имовине су већ редовна појава и слично, Овим терором је народ застрашен и још не смије да се одлучи да прилази на нашу страну и ако су велике симпатије народа на нашој страни, сем малог дијела породица вођа и оних најокорјелијих. Народ више страхује од приласка нама од четничкога терора, него од освете окупатора.

Наша два батаљона⁷ нијесу могла да успостављају власт и да је одрже, јер су банде нас нападале са свију страна, а народ, видећи да му бандити свакога часа могу доћи у село и вршити терор, не смије да се јавно изјашњава и отворено нам прилази.

За ово вријеме нашега отсуства из Херцеговине банде су успјеле да заведу добрим дијелом масе и претставе нас као осветнике ако дођемо, и сада народ страхује од нас и нашега доласка у добром дијелу села, те није ријетка појава да нас не дочека ни дијете мало у селу, већ све бјежи у шуму, ако не успије да побјегне са бандитима. И сами бандити често гоне из села све са собом и на тај начин је редовна појава да никога не налазимо куда идемо, сем по гдје којег симпатизера, дједа или бабу.

По свему се осјећа да би прилив маса у наше редове био велики, али то је условљено потпуним разбијањем бандита и њихових редова, овлађивањем теренима бар ван градова и увођењем чврсте и праведне народне власти.

4. Наши приједлози

За чишћење терена од банди је и сувише мало само 2 батаљона, јер се банде боре на герилски начин, редовно се појављују у селима у којима смо ми били јучер, народ из страха добрим дијелом више и рађе њима дојављује о нашим кретањима него нама (стварајући себи на

⁷ Други и Пети батаљон.

тај начин за њих врло подесан тајни кредит код оних пљачкашких банди), а ми послѣје неколико борби већ смо били тешко покретни због већег броја обољелих, рањених и носила, те нијесмо касније били ни нужно потребно покретни да би се са њима гоњали даље.

Услијед великога броја ових бандитских групица, које сваки час упадају у ослобођена села, и народна власт би била лабава, а ако не може бити јака и чврста, боље је још и не успостављати, јер се иначе само даје могућност бандама да и оно нама оданих старијих људи који нас сачекају у селима и буду претставници тако лабаве наше власти, да и они буду одведени у конц. логоре при упадима банди иза наших леђа.

Мобилисати нијесмо скоро имали више ~~кога~~, јер бандити су силом мобилисали све у своје редове. Оне у које немају повјерења гоне са собом за споредне дужности, а не дају им оружја. По селима се нађе једино по који илгалац који се извуче из пећине када се ми појавимо и ступи у наше редове. У посљедње дане било је случајева да у појединим походима, и ако разбијемо банде, овладамо са просторима колико можемо проћи за дан, па да више имамо рањених, обољелих и мртвих, него што нанова ступи у наше редове.

И оно четника што побјегне кућама када их разбијемо не смије први дан да нам приђе, а када се отвори борба за који дан на другоме сектору, онда се смију још мање нама да предају јер се боје и од нас услијед четничке пропаганде, а и од нове појаве бандита, који послѣје редовно зађу по селима иза наших леђа и све понова мобилишу. Има села око Влаховића и до Љубиња која су за само ово десетак дана по пет пута мобилисали исте људе.

Из изложенога се види какав је биједан морал банди, које би се иначе могле лако разбити.

Као услов за појачавање наших јединица борцима Херцеговине јесте потреба да се потпуно разбију све банде четника које још држе неки фронт, да се натјерају они зликовци — окрвављени који нам се не смију предавати и њихове вође да нађу спаса у бјежању у градове и њедра својим газдама — окупаторима, а *тјме да се даде могућност четницима — углавном присиљно мобилисаним — да дођу у своја села и код својих кућа, у коме се случају тек могу и моћи ће се лако мобилисати у наше редове!*

БР. 77

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТНАЕСТЕ (ПРВЕ) МАЈЕВИЧКЕ
НОВУ БРИГАДЕ ОД 13 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ
ШТАБУ НОВИ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ДОЛАСКУ БРИГАДЕ
НА ПРОСТОРИЈУ МРЕЖИЦЕ — ЈАБУКА — МАЗЛИНА
И УПУЋИВАЊУ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА У СЕЛО
УМОЉАНЕ¹

ШТАБ
МАЈЕВИЧКЕ УДАРНЕ Н. О.
БРИГАДЕ
13-IV-1943 г.
Положај

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Према Вашем наређењу од 10 о.мј., наше јединице по-
мјериле су се, у току 12 о.м., на просторију: Мрежице—
Јабука—Мазлина.

Наш 3 батаљон упућен је данас, са батаљоном VI
бригаде, у правцу села Ракитница - с. Умољани, на извр-
шење задатка.²

Одмах по доласку на нову просторију, у циљу хва-
тања везе са сусједним јединицама, упућене су патроле.

Наши батаљони врше обезбјеђења на одређеним правцима.
Упућујемо Вам два курира и то другове: Зеленовића
Саву и Станишића Милана.

Имамо неколико случајева обољења (за сад не знамо
тачно дијагнозу), па због тога тражимо обавјештење гдје
да упућујемо болеснике.

Штаб бригаде налази се у Мрежицама, засеок Пре-
бисалићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Мирко Филиповић³

Командант
Косорић Перо

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 13—2, к. 9.

² Види док. бр. 75 и 162.

³ Народни херој. Априла мјесеца 1944 год. ухватили га Нијемци
на Мајевници као рањеника и стријељали.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 14 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ, И ОБАВЈЕШТЕЊЕ ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИ-
НИЦАМА, О ЈАЧИНИ, САСТАВУ И РАСПОРЕДУ НЕПРИ-
ЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ПЉЕВЉИМА¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
ОБ. ЦЕНТАР
Дел бр.
14-IV-1943 год.
у 16.15 ч.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И, П.О. ЈУГОСЛАВИЈЕ
(„ОБ-О”)

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ШТАБУ III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ШТАБУ VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

Обавештајни извештај за 14 IV т. г.

Об. центар VII Крајишке бригаде доставио је данас следеће:

1) Стање непријатељског гарнизона у Пљевљима:

а) У Пљевљима се налази једна италијанска дивизија.² Штаб дивизије налази се у згради бившег среза. Војска је смештена у следећим кућама: Југословенски логор, где је био смештен 48 пешадиски пук, карабињерска касарна налази се у старој бившој југословенској жандармериској касарни. Највећи део војске се налази у гимназији. У зградама где се налазе италијански војници су се забарикадирали и утврдили. Прозоре су утврдили са песком врећама. Остала им се војска налази на положајима око Пљеваља. Командант дивизије станује у кући Драгице Шећеровић. Најутврђенији су им положаји на Плијешу и Богишевцу. Око целог града постоје бункери који су добро утврђени. Јачина непријатељског гарнизона у Пљевљима сада је 4000—5000 Италијана војника и милиционара. Ту улазе непријатељске снаге које су се повукле из Чајнича као и из других околних места. Ита-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 3899.

² У Пљевљима су се налазиле јединице дивизије „Taurinense”.

лијанска војска је добро наоружана. Имају много аутоматског оруђа, али нам број непознат. Такође нисмо могли дознати ни број топова, али смо дознали да су им топови већином на положају. У граду се налази око 12—15 тенкова смештених у гаражи поред саме италијанске команде. Остале снаге од горе поменуте Дивизије налазе се у Фочи и Горажду. Морал непријатеља је низак. Италијани у последње време врло лоше гледају на четнике, односно међу њима је дошло до расцепа (ово није у потпуности утврђено).

2) Стање код четника је следеће:

б) Један четнички одред који је био код Устиколине, у јачини од 700 људи, отступио је према Прибоју. Једна четничка бригада која је под командом Ђуришића,³ у јачини од 2000 људи, која је такође била на Устиколини, отступила је преко Горње Поникве према Бољанићима и не зна се тачно њено даљње кретање. Матовића⁴ одред који је био код Фоче, изгледа да се расформирао (непроверено). Бољанића одред, који је био јак 800 људи, после борбе на Калиновику отступио је на Шћепан Поље. Калашитов⁵ одред, који је јак 700 људи, отишао је за Црну Гору. Од тих четничких одреда по прикупљању података изгледа да су се три расформирала (непроверено). Међу осталим четницима настало је масовно бежање и отказивање послушности старешинама. Многи се од њих крију по шумама, чекајући да виде какав ће бити поступак наше војске према њима. Потребно је да наше јединице ступе у контакт са родбином одбеглих четника и да преко осталих сељака у селима позову четнике да се врате кућама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Об. центар I Прол. дивизије
Н. Б.⁶

П.С.⁷ Упутио сам још двојицу обавештајаца у правцу Пјеваља у циљу прикупљања што тачнијих података о јачини и распореду непријатељских јединица. Они ће стићи најдаље у току сутрашњег дана. Обавештења о распореду непријатељских јединица на сектору Горажда доставили смо вам синоћ, али она нису потпуна па су упућени други обавештајци ради проверавања и утврђивања правог стања ствари на томе сектору.⁸

³ Павле Ђуришић

⁴ Милан Матовић, командант Фочанске четничке бригаде

⁵ Вук Калаитовић

⁶ Никола Божовић

⁷ У оригиналу накнадно дописано.

⁸ Види док. бр. 72.

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 14 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I БАТАЉОНА
III БРИГАДЕ
14-IV-1943 г.

ИЗВЈЕШТАЈ

О војним акцијама I батаљона III бригаде од 1-IV до 14-IV-1943 г.

1-IV. Јединице овога батаљона налазиле су се у селу Језеро, гдје су одржавани и политички часови.

2-IV. У истом селу без промјене.

3-IV. У истом селу, преко ноћи је слат један вод у село Бјела ради евакуације намирница.

4-IV. У истом селу, без промјене.

5-IV. У истом селу, без промјене.

6-IV. Јединице овога батаљона имале су покрет из села Језеро у село Мокро (Бјелемић).

7-IV. Јединице овога батаљона имале су покрет из села Мокро у Калиновик, гдје су преноћили.

8-IV. Јединице овога батаљона имале су покрет из Калиновика у село Путојевићи, осигуравајући се у правцу Фоче. Одржавана веза са IV батаљоном.

9-IV. Јединице овога батаљона пребациле су се преко Дрине и заноћиле у селу Будељ.

10-IV. Јединице овога батаљона стигле су у село Слатину, гдје смо сакупљали податке о непријатељу и добро се осигурали.

11-IV. Јединице овога батаљона налазиле су се на положају према непријатељу. Непријатељ је навалио на наше сусједне батаљоне, ми смо притекли у помоћ. Непријатељ је протјеран уз велике губитке, док ми без губитака. Остављен је огроман плијен, а ми смо продужили и даље тјерати непријатеља. У овој акцији смо заробили 4 Италијана.²

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/12, к. 711-А.

² Види док. бр. 215 и 224.

12-IV. Јединице овога батаљона држале су положај изнад села Караузовићи, послије подне смо пошли у акцију на Чајниче, које је непријатељ напустио. Преко ноћи смо стигли у село Старетину.³

13-IV. Јединице овога батаљона вршиле су претрес у истом селу, гдје је заплијењено око 2000 пушчаних метака, 30 бомби и остале ратне спреме. Овога дана смо обавијештени да се у селу Батковићима налази нека група четника, гдје је отишао командант⁴ са двије чете и успио да зароби њиховог командира и 4 четника и воде се преговори о предаји осталих четника из те чете.

14-IV. Двије чете овога батаљона налазе се у селу Батковићима, гдје преговарају са четницима,⁵ док се остали дијелови налазе у селу Старонићи на одмору.

Пол. комесар
Јосип Гиздић

За команданта
Маћука⁶

³ Вјероватно Старонићи

⁴ Милан Атлагић

⁵ Преговори са четницима вођени су у циљу њихове предаје.

⁶ Керкез Михаило

БР. 80

**ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА КОЊА ПРВОГ БАТАЉОНА
ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ НА ДАН 14 АПРИЛА
1943 ГОДИНЕ¹**

БРОЈНО СТАЊЕ

коња код 1 батаљ. од I-IV до 14-IV. 1943 год.

Јединице	Јахаћих коња	За бој. кобору	Коња		Примедба
			За кобору	За кухињу	
Штаб батаљона	2	—	2		
Бапачко одељење	—	3	—	—	
Радни вод	1	—	8	9	
Свега	3	3	10	9	

Пол. комесар
Јосип Гиздић

За команданта
Маћука²

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/12, к. 711 А.

² Керкез Михаило

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 31 МАРТА ДО 14 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ II БАТАЉ.
14-IV 43 год.

ШТАБУ III КР. БРИГАДЕ

Петнаестодневни извештај од 31 марта до 14 априла

Акције и војнички рад

1-IV батаљон је одмарао у селу Борци.

2-IV батаљон је ишао на задатак у село Д. Бјела са задатком да са IV батаљ.[оном] похвата четнике. Код нашег батаљ.[она] није било борбе, четници су побјегли на сектор IV батаљ.[она]. Ми смо заробили 4 четника без оружја, пушке су им биле код кућа.

3-IV батаљ. је одмарао у селу Борци.

4 и 5-IV батаљ. је одмарао у Борцима.

6-IV батаљон је имао покрет до села Сопот—Бјелемић.

7-IV батаљон је имао покрет до Калиновика.

8-IV батаљон је имао покрет од Калиновика до села Д. и Г. Кремин.

9-IV батаљон је одмарао у селу Кремину, у 17 ч. имао покрет до Дрине, гдје се пребацио на десну страну ријеке Дрине.

10-IV батаљ. је имао покрет до села Шкобаљни, гдје се био смјестио; у 10 ч. добио задатак да овлада и запосједне коте изнад села Гувништа. Непријатеља на kotaма није било, положај је запосједнут и држан до увече, и било је извиђање неприј.[атеља] на kotaма гдје се налазио испред нас. Батаљон је добио задатак у вези других батаљ.[она] да нападне неприја.[теља] и протјера са раскрсница Хунке и Бањаче.

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/14, к. 711-А.

Батаљон је непријатеља напао у одређено вријеме [и] ликвидирао поменуће чуке до 24 ч, држао је и даље чуке. У овој борби имали смо 1 мртвог и 2 рањена, од тих један лакше.

11-IV са двије чете држали [смо] положај а са једном продужили претрес терена и гоњење неприј.[атеља]. Исто и једна чета IV батаљ. је била у вези наше чете у претресу. Чете су наишле на неприј.[атеља] мислећи да је то заштитница неприј. отступања, нападе су га, водиле борбу од 6 ч. до 9 ч. Неприј. много јачи тукући нас бацачком ватром присилио је чете да отступе.

Приликом отступања наших чета неприј. је био спреман за бјежање и отступање са тога сектора. Извршио је контра јуриш на наш батаљ. искористивши маглу, војску уморну и ненаспавану и чак довољно неопрезну, у налету је ударио на батаљ. користећи бацаче, тешке митраљ. и од Ифсара добивши помоћ, тако да су ударили [и] слеђа. Батаљон је био угрожен и разбијен [у] први мах, док су се чете мало доцније повезале и удариле да се пробију кроз неприј. колоне и стрељачке стројеве, побивши муле и непријатељ. војнике. Најпре су се пробијали и напали на бојну комору која је носила брдске топове које је побила, многи је плијен остао на мјесту.

Батаљ. је, пошто се пробио, отступио према Ифсару, гдје се повезао са дијеловима I бригаде. У овој борби заробљен је један непр. војник, више убијено као и рањено, побијено је доста мазги и плијен је многи.

Наши губици у овој борби: 6 погинуло, један нестао, рањено 9 другова, од којих има и лакше. У овој борби се најбоље истакао друг пол. комесар² II чете, који је преузео команду пошто су погинули командири I³ и II чете,⁴ а није се налазио ниједан члан Ш[таба] батаљ. са њима. Исто се истакао у борби водник I вода I чете [и] пушкомитраљ.[езац] Саво Грубор [из] II чете.

12-IV батаљ. је купио плијен по раскрсници, у 12 ч. имао покрет до села Трпиње.

13-IV батаљон је имао покрет из села Трпиње преко Чајничка гдје је продужио до села Метаљке.

14-IV батаљ. је на одмору у селу Метаљки.

Одржавани су војни часови, као напад на град, ноћни напади, освајања тврђава, бацање бомби и на који начин,

² Скакић Милан

³ Ђумић Драгија

⁴ Грубор Дане

руковање оружјем, чистоћа оружја, чување муниције, опрезност и будност на сваком мјесту а нарочито на положају, као и тајност, чување војничке тајне, о дисциплини, храбрости, хладнокрвности, издржљивости, пожртвовању и иницијативи, о стражама, ратној служби, и као егзерцир што се најмање још постиже, што се мора поправити.

Одржано два пута војно-пол.[итичко] савјетовање са командама чета, исто једном са командирима и замјеницима, водницима и десетарима.

Уз др. поз.

С. Ф. — С. Н.

Ђуп⁵

Пећанац⁶

⁵ Народни херој Милан Ђуп. Погинуо у току Седме непријатељске офанзиве на планини Враници као замјеник команданта Седме крајишке НОУ бригаде.

⁶ Никола

**ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА ДРУГОГ БАТА-
ЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ НА ДАН 14
АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹**

Јединица	На лицу мјеста		У рас-ходу		Укупно		Јахањих коња	Бојних коња	Товарних коња	Укупно	Примједба
	другова	другарица	другова	другарица	другова	другарица					
Штаб батаљона	8	2			8	2	1				
I чета	39	4	6	1	45	5					
II чета	42	4	8		50	4					
III чета	39	3	2		41	3					
Пратећи	25	2			25	2		6			
Радни	31	7			31	7			17		
Укупно	184	22	16	1	200	23	1	6	17	24	

Ћуп²

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/12-А. Извјештај је послат Штабу Треће крајишке НОУ бригаде 14 априла, мада се то не види из прегледа.

² Народни херој Милан Ћуп

БР. 83

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ
ДРУГОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГА-
ДЕ НА ДАН 14 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

СПИ СА К

Наоружања II батаљона 14-IV-1943 године

Јединица	пушака	муниције	стројница	пушко митралеза	муниције	шарапа	муниције	Бреда	муниције	велики баљач	гранате	мали баљач	гранате	пиштола	бомби	сигн. пиштоља	ракетли
Штаб батаљона	6	150	1											5	2		
I чета	26	3.000		6	1400									8			
II чета	35	2.320	1	5	1.000									10	52		
III чета	33	2720	1	5	1000									8	38	1	6
Пратећи вод	20	975				2	2.600	1	6.000	1	43	1	120		17		
Радни вод	37	1.100												2	6		
Укупно	157	10.265	3	16	3.400	2	2.600	1	6.000	1	43	1	120	33	115	1	6

Данас смо добили 3.600 метака, из интендантуре

Ђуп

Пећанац²

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/12, к. 711 А.

² Никола

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ НОУ БРИГАДЕ О ВОЈНИМ АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 14 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
III БАТ. III БРИГАДЕ
14 априла 1943 год.
у 11 ч.

ШТАБУ III КРАЈ. БРИГАДЕ I ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам петнаестодневни извештај о војним акцијама и војничком раду у овом батаљону од 1-IV до 14-IV-1943 год.

Војне акције

1-IV-43 батаљон се налазио у с. Доловима на одмарању, са потребним обезбеђењем. Око 15 час. батаљон са три чете пешадије и деловима пратећег и радног вода креће у највећем реду за с. Борце, у коме је било зборно место читаве Бригаде ради стрељања бораца наше II чете Басаре и Марјановића, ради учињеног преступа по питању пљачке и невојничког држања.

Од 2-IV—6-IV 43 батаљон се налази на одмарању у с. Доловима са потребним обезбеђењем, држећи чврсту везу са осталим батаљонима наше Бригаде.

6-IV-43 батаљон је извршио покрет са просторије с. Долови правцем преко Главатичева за с. Бјелемић (засеок Граделина).

7-IV-43 око 8 ч. батаљон креће са горе наведене просторије за Калиновик.

8-IV-43 батаљон се пребацио из Калиновика преко с. Миљевина на просторију с. Жељево.

9-IV-43 батаљон се пребацио у с. Градишиће и Боровновиће,² одмарао [се] преко дана и у 17 часова извршио покрет за Устиколину ради пребацивања преко реке Дрине. Пошто се пребацио преко Дрине у 24 часа кренуо је за с. Бјелице и Богавиће.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/15, к. 711-А.

² Боровнићи

10-IV-43 батаљон је као резерва одмарао у с. Бјелици, с. Богавићима и око 18 час. пребацује се на просторију с. Хан Соха, Слатина.

11-IV-43 батаљон се налази на наведеној просторији, држи положај према непријатељу у циљу да истом не дозволи продор на правцу Ифсар—Фоча и обратно, држећи чврсту везу са нашим I батаљоном. Пошто је непријатељ протеран, батаљон се око 20 часова пребацио на просторију с. Крстац, осигуравајући се у правцу непријатеља и држећи чврсту везу са I батаљоном.

12-IV-43 батаљон се налазио на просторији с. Крстац и у 17,45 час. креће преко с. Планског, Дебелог Брда у борбеном распореду, заузима брдо Тројан (к. 1340), продужује даље, заузима Стражницу³ (к. 1439) и спушта се у Чајнице.

13-IV-43 батаљон се пребацио на просторију с. Каровићи и Тубројевићи, главнином снага одмара, дајући потребно обезбеђење у правцу истока и југа и држећи везу са осталим снагама Бригаде.

14-IV-43 батаљон се налази на истој просторији са потребним обезбеђењем док главнина снага одмара.

За протеклих 14 дана нисмо имали мртвих ни рањених, јер нисмо имали борбу са непријатељем.

Војнички рад у овом батаљону одвија се на тај начин што се одржавају војно-политичка саветовања са команда чета, посебна саветовања са командирима и њиховим заменицима, као и саветовања са водницима и десетарима, на којима се дају конкретна упутства за војнички рад у батаљону.

Одржавани су часови из наставе гађања, наоружања, борбене обуке и стражарске службе. Нарочита пажња посвећује се одржавању часова са друговима омладинцима ради што бољег оспособљавања.

Уз другарски борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Данило⁴

Командант
Сава Трикић

³ Стражица

⁴ Симоновић

БР. 85

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ
ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
НА ДАН 14 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

СТАТИСТИЧКИ

Оружја и муниције III батаљона

Јединица:	Пушака	Пушч. муниције	Пушко- метр.		Муниц. за п. м.		Тешких метр.		Муниц. за т. м.		„Ша- раца“		Муниц. за шарце	
			Југослов.	Талијански	Југослов.	Талијанска	Југослов.	Талијански	Југослов.	Талијанска	Немачких		Немачка	
Штаб бат.	8	800												
I чета	43	4 300	5		2 500									
II чета	41	4 100	5		2 500									
III чета	41	4 100	5		2 500									
Прат. вод	29	1 450									3		4 500	
Радни вод	35	2 150												
Укупно:	197	16 900	15		7 500						3		4 500	

НАПОМЕНА: Сем горе наведеног оружја у батаљону има

Политкомесар
Данило²

¹ Оригинал, попуњен мастилом, на формулару извученом на шапирографу, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/5, к. 711-А.

² Симоновић

ПРЕГЛЕД

III Крајишке бригаде на дан 14-IV-1943 год.

Тешких бацача	Бомба за тешке бацаче	Лаких бацача	Бомба за лакше бацаче	Бомбе		Револвера	Муниције за револвере	Топ „Пито“	Граната за топ „Пито“	Против-колеских топова	Граната за прот. колеске топове	Сигналних пист.	Ракетла	Примејба
				офанзивних	дефанзивн.									
				5	6	7	60					1	8	
				20	30	5	48							
				30	25	6	60					1	4	
				25	35	7	45					1	12	
1	14			13	15	3	43	1	68					
				3	5	1	4							
1	14			96	116	29	260	1	68			3	24	

једна немачка и једна усташка стројница.

Командант
Сава Трикић

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТОГ
БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕ-
НИМ АКЦИЈАМА И РАДУ У БАТАЉОНУ У ВРЕМЕНУ
ОД 1 ДО 14 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
IV БАТАЉОНА III БРИГ.
14-IV-1943 године

ШТАБУ III БРИГАДЕ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

15-то дневни извештај о војним акцијама и раду од
1—14-IV-43 г.

1-IV-43 г. Батаљон је био на просто[ру] Борцима од
1—5-IV-43 године.

6-IV-43 г. Бат. је извршио покрет са поменуте просторије у 6 час. правцем Главатичево — Бјелемић, и сместио се на просторију Градињина.²

7-IV-43 г. Бат. је извршио покрет са наведене просторије у 8 часова правцем Калиновик, и сместио се на просторију Калиновик.

8-IV-43 г. Бат. је извршио покрет са наведене просторије у 6 часова правцем Миљевина, Козја Лука и сместио се на просторију Мирјановићи, Крушка.

9-IV-43 г. Бат. је извршио покрет са наведене просторије и пребацио се преко реке Дрине и поставио се на просторију Баждари, са задатком држања положаја према непријатељском упоришту Голи Врх, Раскршће.

10-IV-43 г. Бат. је добио задатак да у заједници са нашим II батаљоном и са снагама I бригаде протера непријатеља са брда Голи Врх—Раскршће, Хунка и Бањача. Наш батаљон је нападао са 2 чете правцем Голи Врх, Раскршће, док је III чета била уморна и као таква стављена у резерву, а с обзиром да и на сам положај није требало више снага ради гомилања. Наша I чета и један део снага II бат. успели су да ликвидирају непријатељско упориште на Раскршћу. Док наша II чета као и делови I бригаде

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3.16, к. 711-А.

² Вјероватно Граделина

10-IV-43 g. B.t. je dobio zadatak da u zajednici sa našim II Bataljonom i sa snagama I Brigade da protjera neprijatelja sa brde Goli Vrh-

Raskrešće, Humka, i Banjača. Naš bataljon je napadao sa 2 čete pravcem goli Vrh, Raskrešće, dok je III četa bila umorna i kao takva stavljena u rezervu, a sobzirom da i na sam položaj nije trebalo više snaga radi gomilanja. Naše I četa i jedan deo snaga II bat. uspjele su da likvidiraju ~~uporište~~ neprijateljsko uporište na Raskrešću. Dok naše II čete ~~ključ~~ je kao i delobi I Brigade, nisu uspeli da likvidiraju uporište goli Vrh, bili su odbijeni. U ovoj akciji smo imali 1 mrtva i 5 ranjeni.

11-IV-43 g. Naše dve čete držale su položaj na Raskrešću, Višelj, dok treća nije bila stigla. Istog dana oko 11 časova neprijatelj je izvršio energičan napad na naše položaje, ~~naše~~ usled maglovita vremena i nedovoljne budnosti naši snaga, neprijatelj je uspio da zbaci sa položaja naše snage. U medju vremenu vorbe naše snage uspjele su da predju u kontra napad i da potisnu neprijatelja u zajednicu sa snagama II bataljona, opkole i potuku. ~~Neprijatelj~~ neprijatelj je ostavio na bojištu, veliku količinu oružja municije, mazgi, i mnogo drugog ratnog materijala kao i veliki broj mrtvi vojnika i oficira. Mi smo imali 1 mrtav i 2 ranjena. Mi smo u ovim akcijama dobili od zarobljenog plijena, 1 mali Italijanski bacač, 1 ital. puš. mitraljes, nešto bacački mina, 6 ital. pištolje 15 ofc. opasač kao nešto odela i cipela kojese vojnici obukli.

нису успели да ликвидирају упориште Голи Врх, били су одбијени.³

У овој акцији смо имали 1 мртва и 5 рањених.

11-IV-43 г. Наше две чете држале су положај на Раскршћу, Вршељаку, док трећа није била стигла. Истог дана око 11 часова непријатељ је извршио енергичан напад на наше положаје, услед магловита времена и недовољне будности наших снага непријатељ је успео да збаци са положаја наше снаге. У међувремену борбе наше снаге успеле су да пређу у контранапад и да потисну непријатеља у заједници са снагама II батаљона, опколе и потуку. Непријатељ је оставио на бојишту велику количину оружја, муниције, мазги, и много другог ратног материјала као и велики број мртвих војника и официра. Ми смо имали 1 мрвог и 2 рањена. Ми смо у овим акцијама добили од заробљеног плена; 1 мали италијански бацач, 1 итал. пуш.митраљез, нешто бацачких мина, 6 итал. пиштоља и 5 офц. опасача, као нешто одела и ципела које су војници обукли.⁴

12-IV-43 г. Бат. је извршио покрет са просторије Станетићи, Вуковине, правцем Безујно, Чајниче, и после проверених података о бекству непријатеља из Чајнича, са једним делом нашег батаљона ушли смо у град у 19.45 часова, где смо одмах поставили стражу; после нас дошла је I бригада и поставила стражу за уређај града. Ми смо преноћили у граду.

13-IV-43. Бат. је извршио покрет са наведене просторије и сместио се на просторију Металка, Ажовина.⁵

14-IV-43. Бат. је извршио покрет са наведене просторије правцем с. Присоје и сместио се на просторију с. Декаљи,⁶ са задатком обезбеђења од Пљеваља.

ВОЈНИ РАД

У току ови[x] 15 дана одржан је један састанак Штаба батаљона са командама чета. На овом састанку подношени су извештаји о раду, изношени и критиковани недостаци.

Команда I чете одржала је један војни састанак и два састанка са водницима и десетарима. Војни часови су одржавани по водовима и десетинама од стране водника и десетара.

³ О борбама око упоришта Голи Врх види у док. бр. 62.

⁴ Опширније види у док. бр. 81.

⁵ Вјероватно Хацовина

⁶ Декаре

Команда II чете одржала је један војни састанак и један састанак са водницима и десетарима. Одржан је један војни час са целом четом, на коме су се приказивали начин и тактика ратовања за уништење непријатеља на разне начине и на разним теренима.

Команда III чете одржала је један војни састанак и два састанка са водницима и десетарима. Војни часови су одржавани по водовима и десетинама, часове је одржавао заменик командира.

Водник Радног вода одржао је једно војно предавање о војној дисциплини и раду.

Водник Пратећег вода одржао је једно предавање: опис бацача и опис бацачк[их] бомби.

Дисциплина у нашем батаљону је прилична. Борбеност и морал бораца доста добар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

П.⁷

Н. Јончић⁹

К.⁸

Боснић¹⁰

⁷ Политички комесар

⁸ Командант

⁹ Никола

¹⁰ Милан

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 15 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЈАЧИНИ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ СНАГА ОКО ПЉЕВАЉА¹**

Строго поверљиво!

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Дел. бр.—

15-IV-1943 год.

у 14 часова

На положају према Пљевљима

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О. ЈУГОСЛАВИЈЕ
(ЗА „ОБ-О”)
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Обавештајни извештај за 15-IV т. г.

Од нашег обавештајца 11 добили смо данас следећи извештај:

1) Италијанске снаге у Пљевљима броје 12 до 15.000 војника и то једним делом алпинаца, остали су пешадија, милиционари, — карабинијери итд. Утврђења су јака и изгледа да их има доста. Највећи и најјачи број утврђења се налази иза Ђеотине и на Богишевцу. Ту се налази артиљерија и рефлаторско одељење. Пљевља су ограђена са три реда жицом.

2) Црногорски четници изгледа да су прошли за Колашин, а Пљеваљски четнички одред налази се у Жидовићима крај Пљеваља према Бољенићима и сви су изгледи да би се предали. Ни италијанских ни четничких снага нема нигдје до Пљеваља. Народ очекује долазак партизана.

3) Од Об. ц. I батаљона III бригаде примили смо следећи извештај: четници су отступили преко Лима и тамо запосели италијанска утврђења у Рудом. Један део снага се налази у селима Стрмници, Доловима, Сетихову. Укупан број снага на томе сектору је око 1.500. На овој страни р. Лима има свега 100 четника, који ће се како изгледа предати. Морал четничких снага је врло слаб. Кажу да се са нама не може нико да бори и већина од њих чека zgodан моменат да се преда.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40—1, к. 11.

4) Бивши командант Дринског одреда Гојко Крезовић налази се у овом батаљону.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Шеф Об. центра
Н. Б.²

БР. 88

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 15 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОЈАВИ ЧЕТНИЧКИХ СНАГА ЗАПАД-
НО ОД ЧЕЛЕБИЋА¹**

Врло хитно 15 IV

ИЗ II ДИВ.

1200 четника на линији Глушци, Дражево, Хочево, Вел. Раван. Све је непосредно западно од Челебића. Санџачка² бројно мала на великом простору. Предложили смо I дивизији да се дијелом снага оријентише правцем Ковач, Градац, Мељак, Бобово у циљу уништења.³ Јавите и ви Првој див. о мачали⁴ смо (?) Санџачку. Митар.

² Никола Божовић

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/2, к. 13.

² Трећа санџачка НОУ бригада

³ Види док. бр. 94, 96, 101 и 115.

⁴ Вјероватно ојачали

БР. 89

ПРЕДЛОГ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О УПОТРЕБИ ГЛАВНИХ СНАГА ДИВИЗИЈЕ¹

III ДИВ.
15-IV

Наш предлог главне снаге правцем Пива, Комарница, Боан скренути ка Никшићу. Помоћне снаге Голија, Дуга, Горње Поље.

БР. 90

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ВОЈНИМ АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
III БРИГАДЕ I ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
15-IV-1943 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам петнаестодневни извјештај о војним акцијама од 1—15-IV-1943 године.

1. — У времену од 1 до 6 ов.мј. батаљони су се налазили на просторији Борци—Језеро и Долови као главна заштита болнице.

2. — Од 6—10-IV о.г. батаљони су извршили покрет са просторије Борци, Језеро и Долови правцем: Главатицево—Бјелемић—Калиновик—Миљевина—Устиколина, у потребном броју етапа, и извршили пребацивање преко Дрине, поставивши се на просторији Шкобаљи—Боговићи—Хан Соха.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43—8, к. 13.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/2, к. 711.

3. — 10-IV-1943 II и IV батаљон у заједници са снагама I бригаде извршили су напад на непријатеља (четнике и Италијане) на линији Хунка—Раскршће—Голи Врх. Борба је трајала 2 сата. Наш II батаљон и дијелови IV батаљона успјели су да ликвидирају непријатеља на линији Хунка—Бањача—Раскршће и да га потисну ка Ифсару, док су једним дијелом снага осигуравали леђа од отсјечених Италијана на Голом Врху. У овој борби имали смо 2 мртва и 7 рањених другова, од којих 2 теже. На страни непријатеља било је мртвих 3 четника и 4 Италијана.²

4. — 11-IV-1943 г. једна чета IV батаљона и једна чета II батаљона извршиле су препад на непријатеља на Голом Врху, али су одбијени. У овом препадy био је 1 мртав друг и 1 рањен. Истога дана око 11 часова непријатељ са јачим снагама надирao је од Ифсара према нашим положајима у циљу извлачења опкољених снага. Искористивши маглу, неопрезност јединица на положају, као и недовољно садејство јединица наше Бригаде, непријатељ је успио да се пробије до Раскршћа и споји се са опкољеним снагама на Голом Врху. Борба је била огорчена, која је трајала 4 сата. Снаге нашег II батаљона и једна чета IV батаљона успјеле су да разбију и потуку непријатеља на линији Гувништа—Раскршће—Бањача, а потом дијелови IV батаљона и I батаљона продуже гоњење у заједници са снагама I бригаде ка Ифсару. У овој борби убијено је око 100 непријатељских војника, а заробљено 5. Међу убијеним непријатељским војницима има и доста официра. Заплијењено је доста оружја и материјала, између осталог 3 италијанска лака бацача, једна „брeда” и 1 пушкомитраљез, као и један топ и дијелови за други. На нашој страни било је 7 мртвих, 1 нестао и 9 рањених другова.³

5. — 12-IV-1943 батаљони су извршили покрет према Чајничу у циљу ликвидације тога упоришта по предвиђеном плану Штаба дивизије.⁴ Пошто је непријатељ напустио претходне ноћи Чајнице,⁵ I, III и IV батаљон су продужили кроз Чајнице и поставили се око комуникације Чајнице—Пљевља, док је II батаљон, који је био бригадна резерва, био позади Чајница.

6. — 13-IV-1943 I батаљон је вршио претрес села Старетине,⁶ гдје су се налазиле извјесне четничке групе. Ту

² Опширније види у док. бр. 81, 86, 212 и 215.

³ Види док. бр. 81, 86, 215, 224 и 229.

⁴ Види док. бр. 56 и 67.

⁵ Види док. бр. 84 и 86.

⁶ Вјероватно Старонићи

је заплењено 2.000 пушчаних метака, 30 бомби и заробљено 4 четника.⁷

7. — 14-IV-1943 и 15-IV-1943 батаљони су се налазили на положају Каровићи—Тубројевићи—Метаљка и Старатина.⁸ Промјена неких није било. Посљедњих дана предало се нашем I батаљону 15 четника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

За команданта
Бајић⁹

БР. 91

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА ПРВОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ НА ДАН 15 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

БРОЈНО СТАЊЕ

људства кое I батаљ. од 1-IV до 15-IV-1943

Јединице	На лицу		У расходу		По списку		
	муш-ких	жен-ских	муш-ких	жен-ских	муш-ких	жен-ских	
Штаб батаљ.	15	1	—	—	15	1	213 27
I чета	50	5	5	—	55	5	24
II чета	62	5	4	—	66	5	4 267
III чета	42	3	11	—	53	3	
Бапачко одељ.	11	1	—	—	11	1	
Радни вод	33	12	4	3	33	15	
Свега	213	27	24	3	237	30	

Пол. комесар
Јосип Гиздић

За команданта
Маћука

⁷ Види док. бр. 79.

⁸ Исто као под 6

⁹ Владо

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/12, к. 711 А.

БР. 92

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ И ТРЕЋЕ
БРИГАДЕ ЗА ПОСЛЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА НА ПОДРУЧЈУ
ГОРАЖДЕ — ЧАЈНИЧЕ¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

**Оп. Бр. 176
16-IV 10.15**

**ШТАБОВИМА: I БРИГАДЕ
III БРИГАДЕ**

На сектору према Горажду нема промена. На простору Друговићи—Новаковићи—Гостичај налази се III батаљон VI Босанске бригаде са задатком затварања пролаза од Горажда уз долину Дрине и контролисања пруге и цесте која том долином води.

Према Пљевљима наше јединице нису још ступиле у контакт са непријатељем. Према више обавештења талијанске снаге су отступиле у сама Пљевља, не остављајући за собом никакве посаде. Четничке банде на том правцу изгледа да су отступиле до близу самог града, негде око с. Жидовића.

На сектору Фоче без промена. Ликвидација опкољеног гарнизона одложена.²

На сектору између Теотине и Таре наша III Санџачка бригада водила је борбе са четничким бандама на простору Јечмиште—Дражево—Хочево—Челебић.³ У циљу пресецања отступнице тим бандама и приступању њиховој ликвидацији уз садејство са Санџачком бригадом, упутили смо VII Крајишку бригаду правцем Градац—Мељак—Колијевка—Оштриково Брдо—Врановина.

Разбијене четничке банде натеране између Дрине и Лима једним делом су се разбегле по шумама, делом побегле преко Лима ка Рудом, а мањим делом се ставиле под нашу команду или се појединачно предале.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50/1, к. 709.

² Напад на Фочу обустављен је због напада четника на јединице Друге пролетерске дивизије. Види док. бр. 94 и 101.

³ Види док. бр. 94 и 235.

Задатак ове Дивизије је да са две бригаде затвори правац од Горажда, предузме извиђања ка Пљевљима и ликвидира са заосталим четничким групама на новоослобођеној територији.

За извршење овог задатка

НАРЕЂУЈЕМО

1. — I Пролетерска бригада остаће на досадањој просторији и са досадањим задацима, с тим што [ће] у циљу развијања четника упућивати покретне јединице тамо где би се четничке групе појављивале. Улево одржавати везу са III батаљоном VI Босанске бригаде.

2. — III Крајишка бригада поставиће се на простору Метаљка—Ковач Пл.—Бољанићи, са задатком затварања правца од Пљеваља, извиђања ка Пљевљима, обезбеђења од Лима и разбијања четничких банди уколико се појаве у ближој околини.

3. — У циљу одржавања везе са нашом групом која дејствује између Таре и Ђеотине, III Крајишка бригада контролисаће терен до Ђеотине и прелаз реке код места Градац, тражећи тим правцем везу са VII Крајишком бригадом.

4. — Штаб III бригаде поставиће телефонску везу што више унапред, те како би били благовремено обавештени о свакој промени са тог најважнијег правца — правца ка Пљевљима.

5. — У Чајничу ће се налазити: Штаб дивизије, Брдска батерија док се потпуно не формира, Хируршка екипа и Прихватна болница.

6. — Настојати да се људство што боље исхрани; исхрана на терену, а организовати је са што ширег простора.

Попуну коња извршити конфискацијом од народних непријатеља, а по потреби и реквизицијом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

Комдив
Коча

Прилог: Знаци распознавања и уговорене ознаке.

БР. 93

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ ПОМОЋНИХ СЛУЖБИ ПО ЈЕДИНИ- ЦАМА¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 177

16-IV 12 ч.

ШТАБОВИМА БРИГАДА

У вези са закључцима на састанку штабова у погледу организације унутрашњих и помоћних служби, као и у циљу решења појединих створених питања и потреба

НАРЕЂУЈЕМО

1. — Активизирати све помоћне службе по јединицама, а нарочито противавионску одбрану и службу везе, које су и сада још у почетном стању или чак и замрле.

Организовати стална противавионска одељења, која увек постављати и употребљавати за тучење непријатељских авиона. Ово важи како у покрету и за време борбе, тако — и нарочито — за време становања.

Попунити водове за везу како људством тако и потребним материјалом. Сваки вод за везу мора имати одељење: телефониста, сигналиста и курира. Телефонско одељење мора бити снабдевано централом, потребним бројем апарата и пољским каблом. Одељење сигналиста, пак, са барјачићима, сигналним лампама, Герц апаратима, сигналним пиштољима, а обучено да користи и друга примитивнија сигнална средства: ватру, зубље, дим и сл. Одељење курира мора бити снабдевано потребним бројем коња.

Са обуком вода везе отпочети одмах унутар бригада, с тим што ће бригаде које немају обучене телефонисте упутити одмах по пријему овог наређења два борца који ће се за телефонисте обучити код вода за везу овог Штаба. Прибирање потребних средстава за везу отпочети одмах, но не чекајући на потпуно комплетирање тих средстава

¹ Оригинаал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48/1, к. 709.

штабови бригада формираће, односно попунити своје водове за везу са људством.

У састав бригадних водова за везу ући ће и примопредајна радио станица, која ће се доделити чим се обуче радиотелеграфисти. Ради тога штабови бригада упутиће још данас овом Штабу по два борца који ће се упутити на радиотелеграфски курс при В.Ш. За курсисте одредити борце који су већ били на дужности радиотелеграфисте, у недостатку таквих оне који томе најбоље одговарају.

2. — Штабови бригада предузеће мобилизацију људства са овог терена у циљу попуне својих јединица. У последњим борбама и покретима јединице су имале прилично губитака и оболелих, а сада се намеће потреба за попуњавање људством нових артиљериских јединица и помоћних служби, — те мобилизацији нових бораца поклонити пуну пажњу.

Имати у виду да је Брдској батерији потребно за послугу на три, сада, оспособљена топа још око 65 бораца; да је потребно попунити вод за везу и заштитницу при овом Штабу, и да ће се појачати болничка чета при Дивизијској болници. Садања болничка чета ће се расформирати, људство те чете упутиће се у своје јединице као борци, пошто своме задатку нису одговорили, а њихова замена и попуна болничке чете извршиће се од нових, бољих и одговорнијих бораца. Ово се напомиње да би штабови то имали у виду и одмах одговорили на тражење људства за горње потребе.

3. — Штабови бригада доставиће до 18 о.м. извештај о оружју заплењеном у последњим акцијама, како би се извршила правилна расподела по јединицама.

Штаб III бригаде одмах ће доставити један исправан пушкомитраљез са одговарајућом муницијом овом Штабу, који ће га предати на употребу Брдској батерији.

Од заплењеног тешког оруђа извршиће се попуна VII Крајишке бригаде, која је до сада са њиме била слабо наоружана.

4. — Од Штаба VI Босанске бригаде² тражено је да изврши смену људства I бригаде остављеног на прелазу код Устиколине, као и да се на том месту веже на постојећу телефонску линију.

5. — Све бригаде упутиће мазге које се налазе по њиховим јединицама Брдској батерији, којој ове недостају

² Шеста источnobосанска НОУ бригада

за 3 оспособљена топа. Мазге упутити одмах; у бригадама се могу оставити само по две мазге на противколски топ и по једна мазга за топ „Пито”.

6. — Обавештавају се штабови да је изгубљен округли штамбиљ Штаба ове дивизије. О овоме обавестити потчињене штабове и команде. Отисак новог штамбиља накнадно ће се доставити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

Комдив
Коча

БР. 94

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И НАРЕЂЕЊЕ ТРЕЋОЈ КРАЈИШКОЈ НОУ БРИГАДИ ЗА САДЕЈСТВО ДРУГОЈ ДИВИЗИЈИ¹

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Оп. бр. 178
16-IV 17.50

ШТАБОВИМА БРИГАДА

Врховни штаб радиограмом обавештава да непријатељ јаким снагама потискује ка Дрини II дивизију, која се налази у тешкој ситуацији, и наређује нам да упутимо у помоћ II дивизији још једну бригаду и то преко с. Викоч.

У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО

1. — Штаб III Крајишке бригаде одмах ће прикупити своје јединице и кренути Бригаду преко с. Викоча у помоћ јединицама II дивизије.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48/1, к. 709.

Немамо детаљних података о развоју ситуације код II дивизије, сем оних наведених у нашем наређењу Оп. Бр. 176 од данас,² као и то да непријатељ угрожава с. Бунове, тј. на десној обали Дрине између састава Пиве и Таре и Фоче. Због овако оскудних података не може се још сада у детаљима прецизирати задатак III Крајишке бригаде. Штаб ове Бригаде по прелазу Ђеотине има се без задржавања кренути даље, ступити у контакт са непријатељем и овога енергично напасти. За напад на непријатеља не чекати претходно повезивање са осталим снагама наше и II дивизије које се налазе на истом терену између Дрине и Ђеотине. Везу са тим јединицама тражити у току покрета и у току борбе и то: везу са VII Крајишком бригадом тражити уз Тару, а са III Санџачком и јединицама II дивизије на Дрини и Фочи. Интервенција III бригаде мора бити енергична и што бржа. Од брзине покрета и уласка у борбу зависиће решење ситуације на овом сектору.

Везу са нама одржавати преко с. Козаревина.

2. — Штаб I бригаде одмах ће упутити један батаљон за смену јединица III Крајишке бригаде на простор у Метаљка—Ковач Пл.

Одласком III Крајишке бригаде, као и [због] новостворене ситуације, задатак I бригаде се проширује и унеколико по карактеру мења. Проширује у погледу затварања правца и од Пљеваља, а мења у томе што се треба оријентисати те и распоредом поставити за евентуално обрађивање прихватнице осталим снагама и мостобрана — у крајњем случају — на Дрини.

3. — Хируршка екипа прећи ће у с. Слатина—Козаревина.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив

Наштадив

Комдив
Коча

² Види док. бр. 94 и 101.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАТНОМ ПЛИЈЕНУ ЗАДОБИЈЕНОМ У
БОРБАМА ОД ДРИНЕ ДО ЧАЈНИЧА¹**

16-IV

ИЗ I ДИВ.

У подне 10 авиона прелетело од североистока југо-источно. Два бомбардовала Метаљку, 3 рањена.

Иза Дрине и Чајнича до сад од ратног плена пребројано:

6 топова, око 700 граната, 2 т.[ешка] бацача, 8 радио станица, 70 пушака, 27.000 пуш.[чаних] метака 220 мина за т.[ешки] бацач, 1700 ћебади, 400 шатор.[ских] крила, 400 ранчева, 85 церада.

Плен се и даље скупља. Чајниче било јако утврђено.

Итал.[ијани] наводно напустили Рудо, Прибој, Нову Варош и Сјеницу.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52/8, к. 13.

БР. 96

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О УПУЋИВАЊУ ТРЕЋЕ И СЕДМЕ КРА-
ЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ РАДИ САДЕЈСТВА СА ЈЕДИНИ-
ЦАМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ¹**

16 IV

ИЗ I ДИВ.

Хитно и чека одговор

VII² пошла синоћ чим дешифровали. Јасно да се њено дејство још не може осетити, тим пре што је пошла врло дубоко. Сад упућујемо Трећу³ преко Викоча.⁴ С Пеком данас немамо везу. Потребно јавити нам подробније ко напада, одакле.⁵ У 16.00 ч. авион бомбардовао Чајниче.

БР. 97

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ ЧЕТНИКА КОД ЧЕЛЕБИЋА¹**

II ДИВ.

16-IV

Санџачка² отступила без борбе од Челебића до Слабића³ упркос наших наређења. II Пролетерска се налази на положајима Ђумић,⁴ Потпећ, Бакић. Стање код Санџачке тешко. Ноћас ћемо извршити општи противнапад у циљу протјеривања непријатеља. Непријатеља око 2500. Пеко.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47/8, к. 13.

² Седма крајишка НОУ бригада

³ Трећа крајишка НОУ бригада

⁴ Види док. бр. 94.

⁵ Види док. бр. 88, 92, 93 и 115.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 49/8, к. 13.

² Трећа санџачка НОУ бригада

³ Опширније види у док. бр. 88 и 238.

⁴ Хумић (к. 1326)

БР. 98

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ ДА ЧЕТНИЦИ УГРОЖАВАЈУ БУНОВЕ¹**

**II ДИВИЗИЈА
16-IV**

Непријатељ² угрожава Бунове. Рањенике пребацујемо преко Дрине. Дејство Прве³ се не осећа.

БР. 99

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16
АПРИЛА 1943 ГОД. ЗАМЈЕНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВ-
НОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О КОНЦЕНТРИ-
САЊУ ЧЕТНИЧКИХ СНАГА У ПИВИ¹**

16/IV

ИЗ III ДИВ.

Четници поново контентр. снаге у Пиви. Јуче извршили јачим снагама напад на наше положаје и овладали Кинијом² Седлари, Смријечно, Леденик. Ангажовање наших снага на разним правцима омогућило непријатељу прибирање, свакодневне нападе и бескорисно замарање и губљење људства и трошење муниције.

Другу Терзићу³

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48/8, к. 13.

² Четници. Види док. бр. 235 и 238.

³ Јединице Прве пролетерске дивизије. Види док. бр. 94.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/8, к. 13.

² Линијом

³ Велимир

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ КРАЈИ-
ШКЕ НОУ БРИГАДЕ О БРОЈНОМ СТАЊУ И НАОРУЖА-
ЊУ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ
VI КРАЈИШКЕ Н. О. ПАРТИЗАНСКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. служб.
дне 16-IV-1943 год.

ШТАБУ XII К.Н.О.У. БРИГАДЕ

Положај

У вези вашег тражења да вам пошаљемо 5 пушкомитраљеза извјештавамо вас о стању како је код нас у том погледу.

Наша Бригада на 1750 бораца по списку има: 56 пушкомитраљеза, 8 тешких митраљеза, 2 бацача и противколских топова 1.

Када се ове цифре упореде са стањем у вашој Бригади види се:

— да код вас долази на један пушкомитраљез 49 бораца, док код нас 31 борац; ту смо донекле боље стали од вас, али зато ви боље стојите са тешким митраљезима. Код нас на један тешки митраљез долази 218 бораца, а код вас 148 бораца. Такођер пропорционално боље стојите и са бацачима, јер имамо свега два, а исто са противколским топовима, имамо само један као и ви, иако је код нас много већи број бораца.

Упоредивши ово све мислимо да ћете и сами увидјети да вам не можемо послати ниједан пушкомитраљез.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
на терену

Командант
Петар²

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42 10, к. 875.

² Војновић

БР. 101

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА ПРОСТОРИЈИ ЧЕЛЕБИЋ — ШЋЕПАН ПОЉЕ¹

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
17 априла 1943 год.
у 19 часова

ЗАПОВИЈЕС Г

Секција Гацко—Жабљак, размј. 1:100.000

СИТУАЦИЈА. Према прикупљеним подацима четничке снаге у јачини од 2500—3000 војника концентрисане су на простор Челебић—Шћепан Поље са намјером да се пробију и да блокирају фочанску тврђаву, као и да одбаце наше снаге са десне на лијеву обалу ријеке Дрине.

Непријатељ располаже са великим бројем аутоматског оружја, 60 до 80 митраљеза и п.митраљеза и са великом количином муниције. У свом саставу непријатељ има и три тешка бацача. У циљу протјеривања непријатеља, уништења његове живе снаге, одређена је III Пролетерска бригада,² II Пролетерска бригада без два батаљона и два батаљона II Далматинске бригаде.

У циљу извршења горњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО

1. Десна колона

Командант друг Велимир Јакић.³

Састав: III Пролетерска бригада
и један батаљон II Пролетерске
бригаде, батерија бацача.

Свега пет батаљона пјешадије и
четири бацача.

1. Напада општим правцем напада Плијеш
— Ланиште—Челебић и то десном пот-
колоном од два батаљона правцем Пли-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1, к. 9 А.

² Трећа санџачка НОУ бригада

³ Народни херој Велимир Јакић. Умро 1949 године.

Etat II proleterske divizije
17. aprila 1943. god.
u 19 časova

Z A P O V I J E S T
sekcija Gacko - Zabljak, razmj. 1:100.000

SITUACIJA. Prema prikupljenim podatcima četničke snage u jačini od 2500 - 3000 vojnika koncentrisane su na prostor Celebić - Šćepan Polje sa namjerom, da se probija i da blokiraju fočansku tvrđavu, kao i da odbace naše snage sa desne na lijevu obalu rijeke Drine.

Neprijatelj raspolaže sa velikim brojem automatskih oružja 60 do 80 mitraljeza i p.mitraljeza i sa velikom količinom municije. U ovom sastavu neprijatelj ima i tri teška bacača. U cilju protjerivanja neprijatelja, uništenju njegove žive snage, određena je III proleterska brigada, II proleterska brigada bez dva bataljona i dva bataljona II balistinske brigade.

U cilju izvršenja gornjeg zadatka
N A M E R U J E M O :

1. DESNA KOLONA

Komandant drug Velimir Jakić.
Sastav III proleterske brigade
i jedan bataljon II proleterske
brigade, baterija bacača.
Svega pet bataljona pješadije i
četiri bacača

1. Napada opštim pravcem napada Pliljes - Lanište - Celebić i to desnom potkolonom od dva bataljona - pravcem Pliljes - Dežela Ljutina - Sućije - Zlatni Brr - Uzlup, a po likvidaciji neprijatelja na ovom pravcu, da se krijentiše preko Papkova Dola ka Celebiću; lijevom potkolonom od tri bataljona sa linije Pliljes - Slabić pravcem Gradina - Zečije Brdo - Podgaj - Vakuf - Celebić. Zona širenja desne dolina rijeke Tare, lijevu potok Vrančić - k.1052 - Vakuf - Drašvo - Celebić.

Desno nema naših djelova a lijevo od nas operiše naša lijeva kolona.

Vezu sa lijevom kolonom održi vati na prostoru Bakić - Zevajit.

2. LIJEVA KOLONA

Komandant drug Ljubo Barić
Sastav II proleterske brigade
bez dva bataljona, dva bataljona
II balistinske brigade, baterija
bacača.
Svega četiri bataljona pješadije
i tri bacača

2. Napada opštim pravcem napada Humić - Korče - Tvrđaci - Ječmište - Celebić.

Zona širenja desno Bakić - Zevajit - Palikčić - Dikanj - Ječmište; lijevo Grni Vrh - Vikod Omerina.

Lijevo nalazi se jedna četa II proleterske brigade na prostoru Potpeć, desno operiše naša desna kolona.

Vezu održavati na prostoru Bakić - Podgaj.

јеш — Дебела Љутина — Бучије — Златни Бор — Узлуп, а по ликвидацији непријатеља на овом правцу, да се оријентише преко Папкова Дола ка Челебићу; лијевом потколоном од три батаљона са линије Плијеш — Слабић правцем Градина — Зечије Брдо — Подгај — Вакуф — Челебић. Зона ширења десно долина ријеке Таре, лијево поток Вранић — к. 1052 — Вакуф — Дражево — Челебић.

Десно нема наших дијелова а лијево од нас оперише наша лијева колоне.

Везу са лијевом колоном одржавати на простору Бакић — Завајит.

2. Лијева колоне

Командант друг Љубо Ђурић.
Састав: II Пролетерска бригада без два батаљона, два батаљона II Далматинске бригаде, батерија бацача.
Свега четири батаљона пјешадије и три бацача.

2. Напада општим правцем напада Хумић — Корче — Тврдаци — Јечмениште⁴ — Челебић.

Зона ширења десно Бакић — Завајит — Фалишићи⁵ — Дикањ — Јечмениште; лијево Црни Врх — Викоч — Омарина.

Лијево налази се једна чета II Пролетерске бригаде на простору Потпећ, десно оперише наша десна колоне.

Везу одржавати на просторији Бакић — Подгај.

4. Нападу на непријатеља садејствоваће једна бригада I Пролетерске дивизије⁶ са правца Ковач — Градац — Мељак — Челебић.

5. Почетак напада за обје колоне биће 17 ов.мј. у 24 часа.

6. Борбени знаци за 17. IV. т.г. ЈУНАК — ПОБЈЕДА.

⁴ Јечмиште

⁵ Фалиши

⁶ Трећа крајишка НОУ бригада. Види док. бр. 94.

7. По протјеривању непријатеља III Санџачка бригада обезбједиће и извиђаће ријеку Тару са правца Рудине—Шћепан Поље и правац преко Узлупа.⁷ II Пролетерска бригада поставиће се на просторији с. Челебић.

8. Хируршка екипа налазиће се у с. Равне Њиве, гдје шиљати теже рањенике.

Команданти колоне указаће нижим штабовима значај ове битке као и озбиљност положаја наших рањеника.

Штаб дивизије налазиће се на Крушчићком Брду а потом на Бакићу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар Начелник Штаба
Митар Вукотић

Командант
Пеко

(М. П.)

БР. 102

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СТАЊУ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ¹

**ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ**

Бр. сл. дне 17. IV. 1943
8 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) Опоменули сте нас зашто не контролишемо с. Борке. До данас ми смо тамо сваки дан упућивали извиђачке делове, како нам је то било стављено у задатак.

2) Батаљон² VII бригаде, који се налази на левој обали Неретве, известио нас је јучер да је око 6 часова приметио већу групу четника са тешким бацачем да се спушта са планине у с. Чичево. Тај батаљон при свом прелазу имао

⁷ Види док. бр. 115.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/2, к. 812.

² Први батаљон. Види док. бр. 75.

је око 60 здравих бораца. Данас му је остало за вршење службе још само 30. Остали су се разболели и упућени у болницу.

3) Од сто бораца који су ишли да сакупљају храну у с. Умољане вратило се здравих свега 30.³ Сви остали разболели су се на путу тако да смо морали слати коње по њих. Прикупили смо нешто људства из пратећих водова и упутили заједно са минерским водом за појачање на леву обалу Неретве.

4) Према најновијим извештајима које смо примили јутрос четници врше притисак на Главатичево. Болница је почела евакуисати болеснике, а ми смо наредили нашим снагама да по сваку цену задржавају непријатеља до евакуације. Седма бригада има у својој амбуланти око 80 болесника који не могу да се крећу пешке и због тога ће их одмах почети пребацивати на коњима у правцу Бјелемића.

5) У случају да непријатељ присили наше снаге да напусте леву обалу Неретве запосешћемо на десној обали доминантне положаје и затворити правац Главатичево—Бјелемић и спречавати непријатељу прелаз преко реке.

6) Оружје болесних другова прави нам такођер проблем транспорта. Немамо ни коња а ни људи за пратњу.

Команда подручја Бјелемић тражила је од нас да јој ставимо на расположење извештан број пушака. Како је ово овде врло непоуздан елеменат, ми смо то одбили наводећи да може добити пушку само онај ко ступи у наше редове и обавезе се да ће кренути с нама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант
П. Јакшић

(М. П.)

³ Иста

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 18 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ КОРПУСА И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА

Бр. сл.
18. IV. 1943 г.
Положај

ШТАБУ IV КРАЈ. Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

На терену

I) Ситуација на секторима јужно од линије Бихаћ—Петровац²—Кључ је следећа:

16. IV. 2 батаљона IV Крај. бригаде водила су борбу са непријатељем који је покушавао од Оштреља да надире према Дрвару. Непријатељска колона³ је одбијена уз губитке од 20 мртвих и 1 заробљен.

У току последњих дана било је борби на сектору Медено Поље⁴—Бјелајски Ваганац—Цимеше—Бјелај, који су држале јединице II Крајишке бригаде. II бригада повукла се је на линију изнад Очијева⁵ и Стјењана⁶ ради затварања праваца према Бобољусцима, а један батаљон VIII бригаде задржали смо привремено на правцу Врточе—Кулен Вакуф, куда је непријатељ покушавао надирати 17. IV. ове год. Не знамо резултате борби на правцу за Кулен Вакуф. По одласку II бригаде са овог сектора на нове задатке по нашем плану, батаљон VIII отићи ће у састав своје Бригаде преко Лике у Цазинску Крајину.

II) IV Крајишка бригада извучена је са положаја и налази се у покрету са Штабом V дивизије на потпуно нови сектор према нашем плану.

II бригада кренуће са нама на нови сектор у најскорије време.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, без потписа, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/1—1, к. 407.

² Босански Петровац

³ Односи се на јединице 114 ловачке дивизије.

⁴ Види док. бр. 112.

⁵ Из В. Очијева

⁶ Стјењани

III) V Крајишка бригада треба да крене према закључцима донетим у Вашем Штабу у присуству начелника овог Штаба на сектор на коме је сада I бригада.

IV) Потребно је да другови Шоша⁷ и Баја⁸ дођу код нас преко II Крајишке бригаде најдаље до 23 априла ради договора о будућим задацима. Требало би да крену што пре и са извесном јачом пратњом.

Уколико буде сасвим немогуће проћи, ми ћемо писмено послати директиве Вашем Штабу.

V) У погледу даљих непријатељских намера на овом сектору ситуација није нам сасвим јасна. Непријатељ жели по сваку цену да држи комуникацију Бихаћ—[Бос.] Петровац—Кључ—Мркоњић Град—Јајце ради транспортовања трупа и материјала према мору, оних које долазе железницом до Крупе и Санског Моста. Ово потврђују и заробљеници. У непријатељским јединицама које се боре око Бос. Петровца има доста Пољака, Чеха и Аустријанаца.

VI) Другарицу Сиду⁹ из XII Крај. бригаде пошаљите *неизоставно* одмах у овај Штаб.

VII) Послаћемо караване по жито које је скупила Команда Подгрмечког подручја, под заштитом јединица II бригаде. У колико не буде тамо довољно жита, узећемо жито из магацина. Ваше јединице у том случају храниће се само са терена, а ако не буде тако ишло, онда ћете прикупити жито како је решено на састанку у Команди подручја Подгрмеч.

VIII) Ваше болнице, које су оријентисане у случају веће опасности на сакривање, потребно је да снабдете резервном храном а нарочито брашном.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомесар

Начелник Штаба

Командант
отсутан

⁷ Народни херој Јосип Мажар-Шоша

⁸ Дмитар Бајалица

⁹ Марјановић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 18 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА
ЗАДРЖЕ ПОЛОЖАЈЕ НА ПОДРУЧЈУ ФОЧЕ И ЧАЈНИЧА
И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О СИТУАЦИЈИ¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 18-IV 12-45**

ШТАБОВИМА БРИГАДА

1. — Данас смо од В.Ш. примили радиограм следеће садржине:

„Пеко² разбио четнике и гони их ка Челебићу.³ Ако имате радиовезу управите III Крајишку на Челебић.⁴ Далматинци⁵ разбили Италијане и четнике на Вележу и одбацили их ка Мостару. Радован⁶ разбио четнике и Италијане код Плане, а четнике Бајове⁷ код Горанског и гони их ка Пиви”.

2. — Са нашом VII Крајишком нисмо још ухватили везу.

I Пролетбригада остаје на досадашњем задатку, с тим што ће нарочиту пажњу обратити правцу Бољорадина—Фоча, са ког су се можда јединице Јужне групе удаљиле, и о чему смо већ дали потребне директиве VI батаљону I Пролетбригаде.

III бригада⁸ остаје такође на свом досадашњем задатку садејства са јединицама Јужне групе у разбијању четничких снага које су биле продрле ка Челебићу. По завршеном разбијању или уништењу те непријатељске групе, и III и VII Крајишка зауставиће се и чекаће даље наређење од овога Штаба.

3. — До сада су од плена оспособљена три брдска топа 75 мм, али за један још потпуно недостају муле. Штаб I бригаде наредиће батаљонима да све муле, сем

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52/1, к. 709.

² Далчевић

³ Види док. бр. 105.

⁴ Види док. бр. 94.

⁵ Односи се на јединице Девете далматинске НОУ дивизије.

⁶ Вукановић

⁷ Бајо Станишић

⁸ Трећа крајишка НОУ бригада

оних за противколце, пошаљу Команди Брдске батерије, правцем Ифсар.

Штаб VII бригаде упутиће 10 поузданих бораца у заштитну чету овога Штаба.

Штаб VII Крајишке известиће овај Штаб о томе како се десило да је болничарка те Бригаде, другарица Сека из Теслића, додељена тој Бригади у Миљевини, остављена сама у Слатини.

4. — Референт сањитета I дивизије предузеће потребне мере за раскужавање просторије на којој се налазе погинули непријатељски војници и цркнуте муле.

Штаб VII Крајишке упутиће у овај Штаб, уколико располаже таквима, два друга за радиотелеграфски кратки курс. Ти другови мора да су се већ раније бавили овим послом.

Штаб I бригаде упутиће у овај Штаб друга Цугера, који ће се такође упутити на овај курс, а ми смо већ непосредно наредили Штабу VI батаљона да у истом циљу упути друга Миханловића.

5. — Упозоравамо све штабове бригада да не упућују све заробљенике у овај Штаб, него да их сами саслушавају и одлучују о њима — а у овај Штаб упућују само оне који могу да даду важне податке.

6. — Штабови III и VII Крајишке одржаваће везу са нама преко Штаба VI батаљона I Пролетбригаде — с. Козаревина.

Уколико се друг начелник Штаба дивизије⁹ налази са једним од ових штабова, известиће нас.

7. — Штаб I бригаде упутиће овом Штабу друга Зеку,¹⁰ из Краљевачког батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Комдив
Коча

⁹ Васо Јовановић

¹⁰ Милан Симовић

БР. 105

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 18 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ИЗВРШЕЊУ ПРОТИВНАПАДА НА ЧЕТ-
НИКЕ КОД ЧЕЛЕБИЋА¹**

**II ДИВИЗИЈА
17-IV**

Јутрос у три сата извршили смо противнапад.² Десна колона потиснула непријатеља. Овладали смо Слабићем и Плијесом. Непријатељ отступа. Наставићемо наступање. Непријатељ има губитке у мртвима и заробљеним. Пеко.

БР. 106

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18
АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОВЕ-
ЋАЊЕ БУДНОСТИ И ДИСЦИПЛИНЕ У ЈЕДИНИЦАМА¹**

Строго поверљиво!

**ШТАБ
IV Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Број служб.
18 априла 1943 г.**

ШТАБОВИМА V, VI, VIII И XII КНОУ БРИГАДЕ

У вези са војно-политичком ситуацијом сектора ове Дивизије, економским, здравственим стањем наших јединица и позадине, као и стањем непријатељских гарнизона око нашег сектора, налажу да се предузму следеће мјере:

Пошто непријатељ у задње вријеме примењује тактику сталног узнемиравања као и акције типа ноћних препода, обухвата наших мањих дијелова и мањих сектора у циљу

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55/8, к. 13. Радиограм је могао бити послан само 18 априла. Види из док. бр. 101.

² Види заповијест за напад у док. бр. 101.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/10, к. 875.

уништења тих мањих дијелова, а нарочито на наше засједе на комуникацијама између гарнизона који нису више само од војног и политичког значења за НДХ него и за осовину, у циљу да се ти гарнизони и комуникације одрже за могућност редовног снабдијевања јадранских обалских гарнизона, наређујемо:

1) Да сви штабови бригада предузму све потребне мјере, да се повећа будност свих штабова и бораца, да се врше прописна обезбјеђења на логоровању и маршовању од страже до патрола истураних у непосредну близину непријатељских гарнизона и логора. Да старјешине пређу стражарску службу, службу извиђања и службу везе са свим борцима и контролишу својим обиласком како се у пракси врши поменута служба, а све грешке и искуства преносе на све борце својих јединица.

2) Да се у мјестима гдје логорују наше јединице има прихватни положај и унапред одређен, а често вјежбом и узбунама у ноћи контролишу борци и јединице у заузимању борбеног распореда и на лицу мјеста исправљају грешке. Напомињемо да је у току задњих 15 дана било 4 случаја ~~ноћног~~ опкољавања и препада на наше јединице,² (случај II, XII и II б[атаљона] VIII бригаде) у којима се и читава Бригада нашла у тежим ситуацијама. Код XII је био случај да је Бригада била превише растегнута и није маневрисала као једна јединица, него су свака чета, вод, штаб, комора, засебно маневрисали и при том имали веће губитке; док II бригада имала је обрнут случај, није била развијена, не само у борбени поредак, него, напротив, ни размјештена на логоровање у таквом поретку да се може да развије у борбени поредак и покушала да се извуче у једном правцу са једном колоном, док је непријатељ у више колона и ланаца пресјекао ту колону на двоје, јер су његове колоне наступале и развијале се правилно, узевши унапред стратешке тачке, и мањој колони нанео осјетне губитке, која се морала пробијати преко неповољна те[ре]на.

3) Да се учвршћује војна дисциплина код бораца и јединица без обзира на обољевање, тако да ће за дезертирање у будуће одговарати команда чете и батаљони ради недовољне контроле и бриге о људима своје јединице. Највише се људи изгубило у задње вријеме из јединица у патролама које нису повучене правилно у састав своје јединице и од бораца на боловању, било у амбулантама, било код куће. Природно је да се борци обољели а незбринут

² Види док. бр. 180.

удаљују од такве јединице. Дешава се да команда чете не зна бројно стање своје јединице, а поготово не зна расход, нити команда чете, а ни други штабови уопште одржавају било какву везу са расходом, а нарочито са расходом који је на боловању, а камоли још да та команда чете, штаб батаљона, па чак и штабови бригада збрину своје болеснике и рањенике, како у погледу смјештаја, исхране, љекарске његе, тако и безбједности. По овим питањима мора наступити једна прекретница, јер штабови који се не брину о својим борцима (а било је чак и те небриге са самим руководиоцима), доживјеће расипање својих јединица и тражити беспомоћно од овога Штаба да му сабере борце као жандарска патрола. Ми ћемо у будуће узимати на најстрожију одговорност, природно, штабове бригада, ако ови не предузму потребне мјере, па чак и до смјењивања извјесних руководства, ако се у кратко вријеме не осјети побољшање бројног стања наших јединица.

4) Десило се у дватри наврата да штаб једне бригаде није одговорио на акта истраге која су се тичала како дезертерства, тако и неправилног руковања војном имовином. Овакви се акти не могу трпити и сматрамо да је сваки акт, па дошао он од било које установе (нпр. команде подручја) а преко овог Штаба упућен јединицама ове Дивизије, акт на који се мора одговорити. У противном сматраћемо такав став неизвршењем наређења и као по таквом поступити. Ова опомена важи за све неријешене акте од уназад мјесец дана.

5) Пошто су се неки задњи наши неуспјеси базирали на неконспиративности, понова скрећемо пажњу штабовима бригада да има да законспиришу бројно стање својих јединица, мјесто становања, засједа, логоровања, склоништа, амбуланата, а поготово покрета и намјера наших јединица, јер за све неуспјехе који се утврђено догоде ради неконспирације, подузимаћемо најстрожије мјере. Од наше Об. службе сазнајемо да непријатељ сазнаје све наше покрете за 48 сати, само ради невојничког и трулог односа наших штабова и команди чета према војној конспирацији. Отсуство, родбинска препричавања, везе с градом, наше позадине, (трговачке — и шверцерске) омогућују убацивање шпијуна и шпијунске мреже на нашу ослобођену територију. Политичке припреме политичких комесара за акције често не воде рачуна о потребној војној конспирацији, као ни штабови у служби с телефоном, руковању са шифром (губљење) итд., итд.

6) У вези са епидемијом пјегавца штабови нису предузели све мјере и могућности за његово сузбијање. Про-

мјенљивост војне ситуације пасивизира у много чему активност наших штабова, па тако по питању мјера за сузбијање пјегавца. Ако војна ситуација дозвољава дан, два, три, четири, па и десет дана, треба их искористити за парење, шишање, прање веша, бољи смјештај обољелих итд., итд. У том циљу *наредбујемо*:

а) да од дана пријема ове наредбе започне кампања парења на тај начин да референти санитета бригада и штабови батаљона побрину се да сваки батаљон има по једно „српско буре“ на положају и да изврши парење јединица, одијела *свећа људства*.

б) да код сваке амбуланте постоји буре и врши се парење код пријема у амбуланту — дивизијски санитар одредиће још неке пункте у позадини за парење.

в) да се код повратка у јединицу паре одијела свих курира, патрола и оних који долазе са боловања.

г) да се повратници са боловања још три недеље држе изоловани на спавању.

д) да се сви војници ошишају до коже осим слабих на тјеме и прехладу а све старјешине на кратко потшишају. Пожељно је ради примјера и да се старјешине ошишају.

ђ) дан парења одијела једне јединице нека буде дан прања веша, дан купања, дан рибања и кречења просторија и измјене сламе за спавање.

Старјешине треба да предузму енергичне мјере да се ово све спроведе у дјело, па макар се извјесне присилне мјере употребиле и према позадини у колико омета у спровођењу ових мјера. Пасиван став који су заузели извјесне наше старјешине и поједини одборници не може се дозволити у моменту када су наше јединице десетковане овом епидемијом, а проценат смртности пење се до 10%.

7) Пошто је њемачка авијација спремила извјесну количину бомби напуњених хлором, који може у мањој количини да употреби против наших јединица ради изазивања деморализације у нашим редовима, сви наши штабови прећи ће са борцима службу заштите од бојних отрова, дио пасивна одбрана и прва помоћ. Хлор је гас који загушљивава, дјелује на плућа, срце, помоћ се указује пуштањем крви и канфор-инјекцијама. Послије бомбардовања извјесна мјеста патролама помно испитати и вјероватности затрованог дотичног мјеста изоловати.

8) По потреби службе премјешта се другарица Сиди Марјановић у VI бригаду, а друг Смајо у XII бригаду. Друг Војо³ извршиће овај размјештај.

³ Војо Митров

9) Штаб VI бригаде дужан је у свом размјештају да контролише правце јужно од Грмеча, од Смољана, Марјановића Дола и Скакавца. Штабови VI и XII бригаде дужни су подносити писмене извјештаје сваки дан до 10 сати о промјенама војничке природе на додијељеном сектору, а V и VIII бригада тродневне извјештаје о непромијењеном стању, а у свакој промјени војне ситуације дужне су одмах извјестити.

10) Услијед тоталне мобилизације и српских маса за службе у окупаторској војсци, као и пораста неповјерења између Нијемаца и четника баш по том питању, мобилизације Срба у домобране, гдје је читава једна четничка чета стријељана од Нијемаца, а с друге стране продужење њемачко-четничког споразума од извјесних четничких вођа, *пружа нам прилику да појачамо нашу пројатанду у четничким крајевима у циљу мобилизације тих маса у наше јединице*, јер из горњег случаја се види да четничке јединице неће моћи да проведу шпекулантску линију „заокрета” у моменту енглеског искрцавања, јер су укупчане у њемачке војне формације, док на другој страни имамо свијетлу борбу наше војске и партизанских одреда која својом несаломљивошћу и упорношћу борбе против окупатора и свих издајница нашег народа слави ових дана часну, борбену и крваву двогодишњицу. Ова двогодишњица нека буде свим нашим војним и политичким руководиоцима, као и свима борцима, потстрек за још јаче и упорније настављање борбе до коначне побједе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Баја⁴

Командант
Шоша⁵

⁴ Димитар Бајалица

⁵ Народни херој Јосип Мажар

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД
18 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА
ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ МЕЂУПОЛОЖАЈА И УНУТРАШЊЕ
СРЕЂИВАЊЕ БАТАЉОНА¹**

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРБРИГАДЕ

Бр. 428

18-IV-1943 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА

1. Данас је Штаб дивизије примио од В.Ш. радиограм следеће садржине:

„Пеко² разбио четнике и гони их ка Челебићу (II дивизија).³ Далматинци разбили Италијане и четнике на Вележу и одбацили их ка Мостару (IV дивизија).⁴ Радован⁵ разбио четнике и Италијане код Плане, а четнике Баја Станишића код Горанског и гони их ка Пиви (III дивизија).”

2. Задатак наше Бригаде⁶ и надаље остаје исти, с тиме што ће VI батаљон нарочиту пажњу обратити правцу Бољорадина—Фоча, са кога су се можда јединице Јужне групе удаљиле (о чему је већ VI батаљон обавијештен директно од Штаба дивизије).

3. С обзиром да је међупростор између IV и VI батаљона велики и неконтролисан, штабови II, IV и VI батаљона упућиваће са својих сектора обавезно сваког дана патроле, најмање по једну десетину у с. Планско. Десетине ће полазити од својих батаљона рано, у зору сваког дана, тако да ће се око 12 часова стицати у с. Планско и имати довољно времена да се до мрака истог дана поврате у састав својих батаљона. На тај начин постићи ћемо пуну контролу и тог сектора. С обзиром да ће ово наређење закаснити IV и VI батаљону, Штаб II батаљона упутиће 19 ов.м. рано ујутро један вод у с. Планско, а IV и VI батаљон ће то радити (са по једном десетином), почев од 20 ов.м.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 51/1, к. 709.

² Дапчевић

³ Опширније о томе види у док. бр. 101 и 105.

⁴ Девета далматинска НОУ дивизија

⁵ Радован Вукановић, командант Треће НОУ дивизије

⁶ Види док. бр. 104.

4. Штаб I батаљона ће одмах успоставити везу са батаљоном VI бригаде⁷ на сектору с. Гостичај — с. Обрадовићи, одржавајући ту везу свакодневно, обавјештавајући тај батаљон о стању на свом сектору и тражећи његово садејство у случају потребе.

5. Сви штабови батаљона ће, уколико то већ нису урадили, упутити све муле које се налазе по њиховим јединицама Брдској батерији, преко Ифсара за Хан Соху.

6. Услијед јаке активности непријатељске авијације треба повести строго рачуна не само о активној већ и о пасивној одбрани од исте. Треба будно контролисати распоред и смјештај људства и стоке, спречавајући свако непотребно откривање погледу из ваздуха.

7. Штабови батаљона предузеће мјере да се у најкраћем времену снабдију потребним залихама муниције за „бреду“. За пренос те као и остале муниције мобилисати по селима потребан број коња. Приликом мобилизације издати одговарајућу признаницу „да се мобилише за потребе Народноослободилачке војске, те и те јединице“. Уколико има таквих примјера гдје треба конфисковати, то учинити без оклијевања. Уколико на неком сектору мобилизација коња превазилази потребе дотичне јединице, ова ће их упутити штабу бригаде ради расподјеле осталим јединицама.

8. Штаб IV батаљона упутиће одмах по пријему овог наређења друга Зеку⁸ у Штаб бригаде, ради упућивања на нову дужност.

9. Штаб VI батаљона задржаће додијељене четнике с тиме што ће им објаснити да су мобилисани, да самим тим подлијежу нашим војним законима и да ће сваки покушај бјекства бити, без икакве дискусије или оправдања, кажњен смрћу. Не могу се оправдати болешћу, пошто су били здрави док су се борили против нас. Уколико се ухвати неки да покуша са бјекством, стријељати га одмах пред батаљоном.

Пошто им претходно објасни њихово стање, Штаб VI батаљона ће пред стројем (макар једне чете) извршити заклетву тих новододијељених бораца.

10. Све јединице на својим секторима развиће дубоку извиђачку службу у циљу прикупљања података, о непријатељу и даље ради тога да се не би осјетило повлачење наших снага са овог сектора, што ће се избјећи

⁷ Шесте источнобосанске НОУ бригаде

⁸ Милан Симовић

ако се по разним селима на великом простору свакодневно буду појављивала наша одјеђења.

11. О свакој промјени на свом сектору благовремено обавјештавати најкраћим путем.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб бригаде

Командант

БР. 108

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗВЈЕРСТВИМА ОКУПАТОРА У ПОДГРМЕЧУ ЗА ВРИЈЕМЕ ЧЕТВРТЕ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ¹

19/IV

ОД КОРПУСА

На нашим фронтовима нема промена. За време офанзиве на Подгрмеч непријатељ² је у јануару и фебруару учинио ова зверства: убио 3370, насилно одвео 1229, живих спалио 229 лица, промрзло 1256, нестало 493 лица. Опљачкао или уништио 2154 говеда, 1388 коња, 4426 оваца, 1963 свиње, 10600 кокоши; у вагонима намириница: кукуруза 36, пшенице 8, пасуља 8, кромпира 18, масти 2, сувог меса 3, сточне хране 45, ракије 5; спалио 1142 куће и 1134 појате.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/12, к. 14 А.

² Види о непријатељским снагама које су учествовале у операцијама „Weiss“ 1 и 2 на територији Грмеча и Подгрмеча у тому IV, књ. 9. док. бр. 213.

БР. 109

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА КОД ЂЕОТИНЕ¹**

І ДИВ.
19-IV

Идем к вама.² Јавите следећом везом где сте.

Каран³ јавља да је прекјучер до мрака разбио четнике код Ђеотине.⁴ Заробљ[ено] 42, убијено 10, рањено 6. Одмах продужио правцем — Бакић. Истог дана дознао да код Чељебића разбијена Пљеваљска [четничка бригада].

Из Горажда јављају да тамо долази Вражја див., из Рудог — да тамо концентrirали четници и Итал. У Пљевљима спремају офанзиву на нас. Овде не можемо остати са свега једном бригадом.

Одговор за 8 ч.

БР. 110

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ДОЛАСКУ ЊЕМАЧКИХ ЈЕДИНИЦА У
ГОРАЖДЕ¹**

І ДИВ.

19/IV

Јуче и ноћас дошле велике колоне Немаца у Горажде.² Јутрос једном колоном кренули у правцу Устиколине.³ *Јавити где ће се VII Крајишка повезати са Пеком и прећи Тару,*⁴ она је јуче била око Мељака.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/9, к. 13.

² Врховном штабу НОВ и ПО Југославије

³ Никола Карановић, командант Треће крајишке НОУ бригаде

⁴ Види док. бр. 92, 93, 97, 98 и 101.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/9, к. 13.

² Ојачани 2 батаљон 369 пука. Види док. бр. 241.

³ Исте јединице. Види док. бр. 249.

⁴ Опширније види у док. бр. 111.

Od Korpusa 19/IV

Na našim prontosima nema promena.
 Za vreme ofanzive na Podgrmeč neprijatelj
 je u Januaru i Februaru učinio ova zverstva:
 ubio 3370, nasilno odveo 1229, živih
 spalio 229 lica, promrzlo 1256, nestalo 493
 lica, opljačkao ili uništio 2154 goveda, 1388
 konja, 4426 ovaca, 1963 svinja, 10600 kokoši;
 u vagonima namirnica: kukuruzna 36,
 pšenice 8, pamuka 8, krompira 18,
 masti 2, suvog mesa 3, stočne hrane 45,
 zrnje 5, spalio 1142 kuće i 1137 pojate.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА О ПРИ-
ПРЕМАМА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ КОВРЕН¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
19-IV 21.30**

ШТАБОВИМА БРИГАДА

1. — Врховни штаб доставио нам је данас радиограм са следећим наређењем:

„Под вашом командом са III Крајишком и III Санџачком бригадом одмах предузмите наступање правцем Челебић—Коврен са задатком избијања на Коврен. Тај покрет извршити у две упоредне колоне и то: Санџачка правцем Челебић—Бобово—Глибаћи—Крупнице—Коврен; а III Крајишка бригада правцем Челебић—Мењак—Хоћевина—Подпеће—Маоче—Вруља—Коврен.

Обе колоне у току покрета да буду у сталној међусобној вези. Са бригадама се задржати на простору Вруља—Козица—Коврен—Блишково. Очистити сва села јужно од линије Пљева—Михајловићи, извршити мобилизацију и успоставити власт.

Прва пролетерска бригада остаје на простору Чајниче—Ковач [Пл.], с тим што поред обезбеђења од Пљеваља и Горажда чисти јачим деловима села северно од Чајничка као и она западно и северно од Пљеваља. Обезбедити радио везу са I Пролетбригадом.

VII Крајишка бригада под Пековом² командом прелази Тару и дејствоваће према Жабљаку и Језерима, садејствујући IV Црногорској бригади, која наступа правцем Горанско—Шавник.

Фоча у блокади и даље од II Далматинске бригаде.

II Пролетерска бригада покушаће прелаз преко Узлупа у Пиву да олакша VII Крајишкој бригади.”

2. — У току 18 о.м. по подне и ноћи 18/19 о.м. примећен је долазак непријатељских колона у Горажде.³ Према

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 53/1, к. 709.

² Пеко Дапчевић

³ Види док. бр. 241 и 256.

joш непотпуним подацима непријатељске колоне су састављене од Немаца, усташа и домобрана. Данас пре подне једна непријатељска колона кренула је од Горажда левом обалом уз Дрину у правцу Осанице. Данас по подне прешле су из Горажда на десну обалу Дрине две непријатељске колоне од по 80 људи и једна се упутила низ Дрину, а друга уз Дрину, на правцу које се је колоне чула борба око с. Биљин (3 км. западно од оштре окуке на цести у Поткозари). Још не располажемо детаљним подацима из којих би се дала проценити непријатељска намера.

3. — На основу горњег наређења В.Ш. а према створеној ситуацији

НАРЕЂУЈЕМО

а) Штаб I бригаде оријентисаће главнину својих јединица на сектор према Горажду, у току ноћи испитати и извести о новоствореном стању на правцу од Горажда, па — уколико је непријатељ са те стране отпочео са озбиљним продором — са својим јединицама и у садејству са III батаљоном VI бригаде⁴ затвориће тај правац настојећи да непријатеља протера преко Дрине. У овом случају на правцу Метаљка—Ковач [Пл.] оставити само мање снаге.

Уколико би се ситуација према Горажду стабилизovala, тј. уколико непријатељски покрети на ову страну Дрине немају озбиљнији и трајнији карактер, I бригада преузеће задатак постављен горе наведеним наређењем В.Ш., одржавајући у лево везу са јединицама VI Босанске бригаде, а у десно тражити везу са групом⁵ ове Дивизије која продире ка Санчаку. Одржавати везу и непосредно са В.Ш., обзиром да за сада не можемо обезбедити унутарњу радио везу.

На сектору I бригаде остаје Дивизијска болница, која ће се у току сутрашњег дана и ноћи пребацити у с. Мочевини—Рудници—Планско. Даљу заштиту ове болнице преузима I бригада.

б) Штабови III Санџачке и III Крајишке бригаде извршиће припреме за покрет за продирање горе наређеним правцем, тј. у правцу Коврена. У том циљу III Санџачка бригада задржаће се на достигнутој просторији, а овом Штабу доставити извештај преко III Крајишке бригаде о свом распореду и ситуацији на том терену.

III Крајишка бригада такође ће се задржати на достигнутој просторији, с тим што ће упутити један батаљон

⁴ Шеста источnobосанска НОУ бригада

⁵ Односи се на Трећу крајишку и Трећу санџачку НОУ бригаду.

на просторију Петине—Војтине—Шуле, тј. на просторију где је до сада — према последњем извештају — била VII Крајишка бригада.

Са овом групом од две бригаде ићи ће и Штаб дивизије. Претпостављамо да ће покрет ка циљу постављеном за ову групу отпочети најкасније у току 21 априла; за ово ће следити накнадно детаљније наређење.⁶

Штабови ове две бригаде одмах ће се међусобно повезати.

Штаб III Крајишке бригаде има држати у Викочу једну своју јединицу која ће уједно бити и веза за овај Штаб дивизије.

в) VII Крајишка бригада одмах ће предузети покрет ка месту Узлуп ради прелаза Таре и дејства према Жабљаку и Језерима. Штаб ове бригаде одмах ће тражити и успоставити везу са Штабом II дивизије (другом Пеком Дапчевићем), од кога ће добити конкретна наређења. Имати у виду обавештење В.Ш. да ће II Пролетерска бригада покушати прелаз преко Узлупа у Пиву да би олакшала овој — VII Крајишкој бригади.

г) Брдска батерија са једним топом 75 мм и једним топом 65 мм ићи ће у саставу групе која продире ка Санцаку. Овај Штаб издао је наређење одељењима оба топа да одмах крену за Викоч и да се јаве Штабу III Крајишке бригаде. Штаб III Крајишке бригаде задржаће их привремено под својом командом.

Један топ 75 мм остаће под командом Штаба I Пролетерске бригаде, који ће га снабдети послугом и товарним грлима, оспособити за дејство и покрет.

д) Заплењени ратни материјал, муниција и храна прикупиле се на сигурном месту на сектору I бригаде, одакле се ово има од стране одређених лица, уз помоћ Штаба I Пролетерске бригаде, упутити болници и јединицама према извршеном распореду.

ђ) У случају битне измене ситуације према Горажду, имати у виду могућност промене постављеног задатка за Крајишку и Санцачку бригаду, те ради тога ове бригаде морају бити у сталној вези и са нама и међу собом.⁷

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

⁶ Види док. бр. 118.

⁷ Ово наређење није извршено, што се види из док. бр. 118.

П. С.⁸ — Штаб III Крајишке бригаде упутиће приложена писма штабовима VII Крајишке и III Санџачке бригаде по својим куририма и поред људства из тих бригада које је стигло са овим наређењем.

Бр. 430
19-IV 1943

Примљено знању
у архиву

Кнт

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ИТЕ ДИВИЗИЈЕ ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА КОЈЕ СУ ВОЂЕНЕ У ВРЕМЕНУ ОД 3 МАРТА ДО 16 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА
Бр. 21/43
Дне 19. IV 1943 год.

ШТАБУ I БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

На положају

Достављамо вам извјештај о акцијама јединица ове дивизије од 3. III. 1943 г. до 16. IV т.г.

Распоред јединица на дан 16 марта био је сљедећи:
I бригада:

на сектору преко Врбаса—Централна Босна.

IV бригада:

на положајима око Рибника, Книна и Петровца.²

II бригада:

ставила се под команду 3 марта т.г. и била на положајима Рибника, Бравског и Петровца.

16. III I бригада водила је борбу са усташама и четницима на Купама и око с. Дубраве. Непријатељ је био

⁸ У оригиналу накнадно дописано.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/7, к. 781.

² Босанског Петровца

разбијен³ и враћен у Теслић, Тешањ и Жепче. При нападу на Клупе успио је побјећи Лазо Тешановић,⁴ остављајући чизме и одијело.

22. III т.г. извршен је напад на четничке концентрације у Масловарима и Борцима, којом је приликом заробљено 11 четника, а четници Мишића, плашећи се нашег напада, побјегли су преко Врбаса.

Од 23—26 III т.г. вођене су борбе на просторији Булетић, Прибинић, Клупе, Масловаре, Врбањци, Орахова,⁵ Голо Брдо, Скендер Вакуф, Живинице са циљем опкољавања и уништења четника, али овај маневар није успио из разлога што батаљони IV одреда нису напали четнике с леђа већ фронтално, чиме је створена четницима могућност да се извуку. У овим борбама заробљен је четнички командир Сredo Јотановић, а убијен његов замјеник и још 10 четника.

29. III т.г. вршен је напад на Котор Варош, који је дјелимично успио, а ради задоцњења извјесних снага није успио у потпуности. Заробљено је 29 домобрана, а убијено 5 Њемаца и око 30 домобрана. Од оружја заробљено око 6.000 метака, 20 карабина и 30 бомби.

31. III т.г. непријатељ⁶ је поставио засједу у висини коте Јакотине у јачини једне бојне и припустио наш један батаљон на 20 метара и дочекао бомбама, али су наши одмах прешли на јуриш и у тој борби разбили непријатеља, заробивши 20, убивши око 20 и ранивши око 30 непријатељских војника. Заробљен је један Њемац. Заплијењено је 19 карабина, један п.митраљез, једна стројница и око 30 бомби. Наши губици један мртав и 3 рањена. Истог дана код јаворанске школе при нападу од стране четника убијено је 10 а рањено 30 четника и четнички напад потпуно одбијен.

Од 4—6. IV т.г. IV бригада:

водила је борбе у Книнској Крајини у заједници са X Крајишком бригадом и двије личке, којом је приликом очишћена Книнска Крајина од четника и непријатељу су нанесени следећи губици: убијено око 60 четника, рањено 70, заробљено 168 четника. Заплијењено је 5 п.митраљеза, 151 карабин, 12.300 метака, 42 бомбе. Наши губици: 4 мртва, 4 теже рањена, 8 лакше рањених, а 2 несгала (ово само IV бригада) 80 Италијана убијених код Книна.

³ Опширније о овим борбама види у тому IV, књ. 11, док. бр. 345.

⁴ Лазо Тешановић, четнички командант. 1946 године убијен као одметник од органа народне власти.

⁵ Доње Орахово

⁶ Види док. бр. 168.

Од 4—6. IV т.г. II бригада:

водила је борбу са три бојне Нијемаца и четницима на Црквеном, Осоју, Врбљанима. Непријатељ је успио да заузме поменута мјеста, а исти непријатељ је доцније ушао у [Бос.] Петровац.⁷

9. IV т.г. вођена је борба од стране IV бригаде на Меденом Пољу и једног батаљона II бригаде на Рашиновци. Непријатељ је дочекан из засједа и нанесени су му велики губици, а послије подне истог дана III батаљон IV бригаде опколио је и потпуно уништио једну сатнију. Укупни непријатељски губици тога дана били су 150 мртвих, око 90 рањених и 16 заробљених. Заплијењено је 10 њемачких п.митраљеза (шараца), 2 бацача, 65 пушака и другог ратног материјала, оборен један авион.⁸

10. IV т.г. IV бригада разбила је једну непријатељску колону⁹ код Оштреља нанијевши непријатељу веће губитке. Заплијењено је 22 товарна коња са пуном опремом.

11. IV т.г. јединице II бригаде у засједи дочекале су једну колону непријатељске војске на Пауновцу и уништиле 3 мотор-бицикла, 3 бицикла, 7 камиона. Убијено је 36 Нијемаца, а већи број рањено. Заробљен је материјал, већином намирнице из камиона, а бензин и камиони спаљени.¹⁰

15. IV т.г. вођена је борба са непријатељем¹¹ који је продро у Оштрељ од стране IV бригаде, којом је приликом убијено и рањено 30 непријатељских војника, заробљен један Њемац и заплијењено 6 пушака.

Сем овога I Крајишка НОУ бригада на сектору преко Врбаса скоро сваког дана водила је борбе са мањим четничким бандама.

У прилогу вам достављамо извјештај¹² X Крајишке НОУ бригаде о акцијама на Книнској Крајини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
И. Матерић¹³

Командант
С. Родић¹⁴

⁷ Види док. бр. 199 и 203.

⁸ Опширније о овим борбама види у док. бр. 61, 103, 210, 213 и 218.

⁹ Из састава 741 пука 114 ловачке дивизије

¹⁰ Види док. бр. 213, 218 и 221.

¹¹ Јединице 114 ловачке дивизије

¹² Поменути извјештај Редакција није пронашла.

¹³ Илија

¹⁴ Народни херој Славко Родић. Умро 1949 год. као генерал потпуковник ЈНА.

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ЗАМЈЕНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗАТВАРАЊУ ПРАВЦА ПРЕМА ТРНОВУ И СТАЊУ У ШЕСНАЕСТОЈ НОУ БРИГАДИ¹

19 априла 1943 год.
Крбљине

Друже Велимире,²

После нашег телефонског разговора о евентуалном покрету Немаца у правцу Трнова ја сам ти рекао да ова XVI бригада нема за сад никаквих снага да би могла да даде ма какав отпор. Приликом акције у селу Боријама ова је Бригада требала да даде извесну снагу, па је једва успела да прикупи око 65 људи и то свега куvara, коморџија и осталих који се не рачунају у борачко људство. Ради ове акције стража на Рогоју морала се је да смени људством противколске батерије и батерија је могла једва да даде 12 људи.

За бар колико толико успешну посаду и одбрану Рогоја и положаја на Рогоју потребно је имати 60 људи. Онолико колико сам ти у раније достављеној скици назначио.

Поред овог правца из Трнова у обзир би могао доћи још један споредни правац из Црне Ријеке преко села Драгомилића који води од Делијаша. На том правцу сада патролира муслиманска милиција и долази до самог села Драгомилића.

Најмањи покушаји акције у правцу Рогоја или Драгомилића XVI бригада услед немања снага не би била у стању да заустави и на краће време, чиме би се довеле у опасност све наше болнице и установе до самог Калиновика.

Јучер је био овде командант једног батаљона из Мајевичке бригаде друг Миљенко Цвитковић,³ па је и он сам, размотривши карту, увидео да би требало правац Рогоја и Драгомилића озбиљније затворити. Сагласили смо се да по вашем одобрењу његов батаљон померимо у село Му-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17—2, к. 9.

² Велимир Терзић

³ Народни херој Миљенко Цвитковић. Погинуо 1943 год. у Петој офанзиви као командант Првог батаљона Мајевичке НОУ бригаде.

шиће да би на тај начин имали могућности да правце за-
творимо дотле док се људство XVI бригаде не опорави. Ако
не би било могуће да се пребаци цео батаљон, да се онда
пребаци бар једна чета у село Мушиће и да би на тај
начин добили колико толико појачање за посаду Рогоја.
На овај начин би некако могли да створимо две смене по
30 људи за посаду, а ово би људство попунили тешким
пешачким оружјем, чиме би постигли приближно јак ва-
трени застор на линији одбране. Ово ја мислим да би било
потребно ради стварања могућности поседања другог по-
ложаја на Звијезда и Крбљина чиме би се постигло време
бар од једног дана. Друже Велимире, ја ово нисам хтео
путем телефона да расправљам из чисто конспиративних
разлога, јер сматрам да ситуација није тако критична, а
телефонисти би били у стању прислушкивањем из овога
које какве закључке да изведу. Зато ти по овом питању
размисли и потражи по потреби и мишљење друга Стар-
рог⁴ па донесите одлуку. Ја нисам довољно оријентисан о
општој ситуацији колико ти и ти ћеш на сваки начин
боље моћи ценити да ли постоји потреба да се овај предлог
усвоји. Чуо сам да су се неки четници пробили у правцу
Фоче. Шта је ту опет у ствари тачно не знам. Координација
наших снага са ове стране Дрине и са оне била би јако
отежана у случају да Немци управе свој напад преко Го-
ражда. Извиђање њихове авијације јучер у правцу Фоче
и околине мало је сумњиво, али ја ипак не верујем да
би они имали неких ширих офанзивних намера у правцу
Фоче сем једине намере да заштите железничку пругу Са-
рајево—Вишеград.

Ти наравно боље познајеш ситуацију, а имаш и јачих
података од мене, па донеси одлуку по овом питању.

Другарски те поздравља са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

друг Воја⁵

⁴ Јосип Броз-Тито

⁵ Народни херој Војислав Ђокић

**ОПЕРАТИВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ГРУПЕ ВОЈВОЂАНСКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ УДАРНИХ БАТАЉОНА ОД 19 АПРИЛА
1943 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ХРВАТ-
СКЕ ЗА ПЕРИОД ОД 18 ФЕБРУАРА ДО 19 АПРИЛА¹**

Ш Т А Б
ГРУПЕ ВОЈВОЂАНСКИХ
ПАРТ. УДАРНИХ БАТАЉОНА
Бр. службено
19 април 1943 год.
Положај

Оперативни извештај
Г.В.П.У.Б.

Доставља се оперативни извештај Групе П.У. батаљона у времену од 18 фебруара до 19 априла 1943 године.

18 фебруара I батаљон се налази око с. Петковић, а II батаљон око с. Лимуновић² (Оба ова места су засеоци Горње Чађавице). Батаљони су искористили овај дан за одмор и сређивање.

Око 16 ч. дошао је извештај да је сатнија која се налазила у драгаљевачкој касарни кренула за Бијељину заједно са целокупном комором. Један батаљон комбинован од Сремаца и Мајевичана, који је био најближи, у трку је изашао на цесту, где је стигао у задњем моменту и после кратког пушкарања заробио је скоро целу сатнију. Претходница је успела само да умакне. Заробљено је 90 домобрана, 2 официра и 3 подофицира. Они су, пошто су саслушани и пресвучени, пуштени. У овој акцији заплењено је 80 пушака, 7 пушкомитраљеза, 2 тешка митраљеза, 4 митраљете (пикавца), око 5.000 метака, 70 ћебади, 70 шат. крила, одела, обуће и друге ратне спреме. Заплењено је затим 4 кола са бодљикавом жицом којом је била ограђена касарна. Жица је бачена у реку, а коњи и кола дати су сељацима.

Данас је стигла из Срема једна група од 350 ненаоружаних другова. Нови другови су раздељени по батаљонима (нашим и мајевичким), где ће остати док се не наоружају, и потом ће бити образовани нови батаљони.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15—2, к. 9. Посљедње странице документа Редакција није пронашла.

² Хан Лиминовић

19 фебруара батаљони су извршили покрет у циљу заузимања нових положаја. I батаљон се сместио код с. Г. Чађевице, а II у Г. Драгаљевцу. Обезбеђење од Бијељине, Кораја, Брезовог Поља и Угљевика је извршено.

20 фебруара батаљони су остали у истим кантонманима и на истим положајима. Овај дан је искоришћен за одмор и сређивање. Врши се војна обука са новим друговима, а тако исто и са старим.

21 феб. батаљони остају на истим положајима. Врши се практична и теоријска војна обука. Издата је заповест за покрет и акцију за следећу ноћ.

22 феб. сви батаљони су извршили ноћни покрет у правцу Тобут—Прибој. Покрет је извршен у три колоне а у циљу претреса и чишћења Богутова Села од четника Јеремије Лазића.

I батаљон, који се кретао у левој колони, заробио је у овој акцији 10 четника, а неколико четника је погинуло. Од 10 заробљених четника 6 је пуштено, а 4 стрељано пошто је доказано да су убијали наше другове. Заплењено је 10 пушака.

II батаљон, који се кретао у десној колони, није наишао на четнике све до с. Вукосавци, где је требало да заузме положаје. После кратког пушкарања четници су побегли.

После завршене акције I батаљон је заузео положаје: Дебелац³ (к. 360) — (к. 297) — с. Пељаве. II батаљон је заузео положаје на Светлици и Каменити Брду код села Вукосавци.

У овој акцији мајевички батаљони су заробили 20 четника.

23 феб. батаљони остају у истим кантонманима и на истим положајима. Дан је искоришћен за одмор и сређивање.

24 феб. батаљони су извршили покрет у две колоне. Једна колона састављена од мајевичких батаљона и митраљеске чете извршила је покрет правцем: Поповићи⁴—Г. Прибој—Бријест—Обршине—Романи—Равни Завид. На Бријесту ова је колона нашла убијеног партизана курира из Шековића од Штаба VI бригаде,⁵ кога су убили четници 2 сата пред долазак наше колоне на ово место. Поводом овог мучког убиства ухваћено је 8 четника, од којих је 5 стрељано пошто се доказало да су учествовали у овом убиству.

³ Вјероватно Делићи

⁴ Није нађено на карти 1:100.000.

⁵ Шеста источnobосанска НОУ бригада

Друга колона састављена од I и II батаљона извршила је покрет у правцу: Мићкић Хан—Горњи Прибој—Бријест—Обршине. I батаљон се сместио у с. Обршине а II у с. Са-вићи и Преловина.

Добили смо извештај да је наш III батаљон, који се налазио у VI бригади са још 2 батаљона те Бригаде, до-шао на Мајевицу. Послати су курири да ухвате везу. Ба-таљони остају на истим положајима. Дан је искоришћен за одмор и сређивање. Ухваћена је веза са III батаљоном и са замеником команданта VI бригаде.⁶ Он нам је саопштио да се III батаљон враћа нашем одреду те је тако тај ба-таљон од данас под нашом командом.

Одржано је саветовање између представника Штаба за Б.Х.,⁷ VI бригаде, Мајевичког одреда и нашег одреда. У дискусији се расправљало о наређењу⁸ В.Ш. које је издато 22 о.м. преко радио станице „Слободна Југославија”. До-нето је решење да на извршење задатка пође са VI бри-агдом један мајевички батаљон и наш II батаљон.

26 феб. батаљони су извршили покрет у правцу с. Ба-ре—Пилица. По доласку на нову територију I батаљон се сместио у Г. Пилици, III батаљон је остао у с. Брђани и. Манастиру Тавна а II батаљон је остао у Преловини, одакле ће кренути у састав VI бригаде.

27 феб. батаљони остају у истим кантонманима и на истим положајима. Дан је искоришћен за одмор и чишћење, а исто тако је вршена и војна обука.

Одржан је састанак штабова одреда на коме се диску-товало о даљем раду и акцијама. Решено је да се разо-ружају четнички батаљони Трише Лазића и Трифуна Пе-тровића, који су привидно прешли у Народно-ослободи-лачку војску. У прилогу се доставља образложење за овакво решење у виду саопштења Штаба Мајевичког одреда.

28 феб. батаљони остају у истим кантонманима и на истим положајима. Време се искоришћује за одмор и сре-ђивање и за припреме за претстојеће акције.

1 марта батаљони су извршили покрет у три колоне. Јужна колона у саставу I мајевичког батаљона, наш I ба-таљон и митраљеска чета кренула је око 12 сати у правцу Кисељака и Јасенице, где се смешта и обезбеђује. Задатак ове колоне је да у току сутрашњег дана разоружа батаљон Трише Лазића. Северна колона коју је сачињавао наш III

⁶ Милош Зекић

⁷ Главни штаб НОВ и ПО за Босну и Херцеговину

⁸ Односи се на покрет Шесте источnobосанске НОУ бригаде у састав главних снага Народноослободилачке војске. Види том IV, књ. 11, док. бр. 140.

батаљон кренула је преко Трнове и Сухог Поља за село Загони. По доласку батаљон се смешта и обезбеђује од Угљевика и Бијељине. Овај дан је искоришћен углавном за одмор. Извршене су припреме за извођење акције рушења пруге Угљевик—Бијељина, која ће се извести идуће ноћи.⁹

У 8 ч увече батаљон се кренуо са зборног места на место где ће се извршити акција. Око 10 сати батаљон је стигао на место.

Извршена је акција рушења пруге на прузи Бијељина—Угљевик између жељ. станица Јабануша и Сухог Поља. У акцији су учествовали сељаци из околних села. Ови су сељаци били одушевљени и радили су вредно и пожртвовано.

Сама акција је у потпуности успела без узнемиравања од стране непријатеља. За време акције извршено је обезбеђење од Угљевика и Бијељине. У времену од 10 сати па до 1 по поноћи потпуно је разрушено око 350 метара жељ. пруге. Доњи строј је потпуно разрушен. Резервни прагови који су били на станици Јабануша, која је спаљена у прошлој акцији, спаљени су. Исечене су т. т. бандере на дужини од 2 км. Жице су закопане а чашице излупане.¹⁰

Пре ове акције у току дана једна наша јединица ухватила је усташког и четничког шпијуна Вају Наранџића. Пошто је саслушан и кривица доказана стрељан је. Његова имовина је конфискована.

2 марта III батаљон извршио је покрет у Г. Чађавицу. Овај дан искоришћен је искључиво за одмор. У засеку Локићи одржана је конференција са сељацима. Присутствовало је око 40 људи. Разоружани су батаљони Трише Лазића и Трифуна Петровића. Разоружано је 160 четника а њих 70 са Трифуном Петровићем приступило је Мајевничком одреду. Од ових је идуће ноћи дезертирало око 30.

Добитком пушака од разоружаних четника наоружано је све наше ненаоружано људство.

3 марта III батаљон је остао на истом месту све до 20 сати. Јединице су искористиле време за одмор. У 20 сати батаљон је извршио покрет у правцу Обарска. Успут је ухваћен четнички бандит Љубо Матић, који је пљачкао и убијао наше симпатизере. Код њега је нађена пушка и 60 метака. Он је по одлуци преког суда стрељан. Батаљон се сместио у засецима села Обарске, где је преноћио.

⁹ Види том IV, књ. 11, док. бр. 345.

¹⁰ Исто

Мајевички батаљони су извршили покрет за Шековиће, где ће ићи са VI бригадом на извршење задатка према наређењу В.Ш.¹¹

I батаљон је извршио покрет у правцу Трнова—Загони.

4 марта III батаљон је извршио покрет према прузи Рача¹²—Бијељина. Стигао је у село Даздарево близу пруге око 20 сати.

Извршена је акција рушења пруге и препада на воз. Воз је наишао на разрушени део пруге у 21,30 сати. Једна јединица батаљона отворила је ватру али не у воз већ изнад њега. Из воза није дат отпор. Заробљено је 36 домобрана и 1 поручник. Цивила је било око 50. Побегла су 2 официра. Заплењено је 20 пушака (неки домобрани нису имали оружја), нешто муниције, 1 митраљета, 130.000 куна и других разних ствари које су биле у возу.¹³

Међу домобранима се налазио један усташа, који је стрељан.

Осим овога разрушена је пруга на неколико места и исечено је доста т.т. бандера.

I батаљон је стигао у Г. Чађавицу и сместио се у с. Јокић а Савић на друму Бијељина—Брчко. Овај батаљон је дочекао 1 теретни аутомобил са сувим шљивама у коме се налазио 1 усташа и неколико муслимана. Заплењено је око 8.000 кг шљива. Муслимани су пуштени, усташа је стрељан, а камион је уништен.

5 марта III батаљон је кренуо из Даздарева у 2 сата по поноћи у правцу Црњелова.¹⁴ Батаљон се зауставио на по пута, у Д. Обарској, због преморености људства. Овде су се борци у току дана одморили и око 16 часова батаљон је кренуо за Д. Црњелово, где је стигао око 19 часова.

Добили смо извештај да је на место акције дошло око 100 усташа. Претресли су с. Даздарево и одвели из њега 8 људи.

Штаб одреда је издао наређење о формирању IV батаљона. У батаљон су ушле 2 чете старих и 2 чете нових бораца.

I батаљон је остао у истим кантонманима. Врши се војна обука.

¹¹ Види том IV, књ. 11, док. бр. 140.

¹² Срем. Рача

¹³ Види том IV, књ. 11, док. бр. 345.

¹⁴ Г. и Д. Црњелово

6 марта III батаљон је остао у Д. Црњелову до 14 часова. Тада је кренуо у правцу Ср. Драгаљевца. Сместио се у засеоцима Јокин и Савин.

I и IV (новоформирани) остају у истим кантонманима. Врши се сређивање батаљона и војна обука.

Наше акције у овом раздобљу биле су уперене углавном против окупатора а мањим делом на хватање и разоружавање мањих четничких група које су се још задржале на овом терену. Једина већа група четника налази се у Богutowом Селу под командом Јеремије Лазића, али њих је тешко похватати, јер чим им се наше снаге приближе они беже у утврђени Угљевик и ставе се под заштиту хрватске војске.

Наше акције су биле нарочито уперене на главне комуникационе везе. Акцијама које су вршене у том правцу скоро је потпуно обустављен саобраћај за непријатеља на цести Бијељина—Брезово Поље, а потпуно на цести Бијељина—Јања, Бијељина—Корај и Бијељина—Угљевик.

Здравствено стање се побољшало. Епидемија тифуса је углавном сузбијена. Било је 2 смртна случаја.

Одред је доласком III батаљона комплетиран. Батаљони су попуњени новим свежим људством.

11 феб. умро је од запаљења плућа командант III одреда III оперативне зоне Луђајић Станко (Милан-Маријан). Његовом смрћу наш одред је изгубио оданог борца за народно ослобођење и способног команданта.

У ноћи 8/9 марта јединице нашег III батаљона извршиле су рушење пруге Бијељина—Угљевик.¹⁵ Жељезничка пруга је разрушена код жељ. станице Јабануша у дужини од око 800 мет. Око 300 шпигера је запаљено, 30 шина извијено. Скретница на станици Јабануша је разорена, а темељ пруге делимично раскопан. За време вршења ове акције биле су постављене заседе од правца Бијељине као и Угљевика. Непријатељ нас никако није узнемиравао.

12 марта наш I батаљон, који се налазио на кантоновању у с. Д. Црњелову, водио је борбу са три сатније домобрана који су покушали да уђу у село. Јединице I батаљона протерале су домобране, који су се повратили за Бијељину. Истог дана око подне покушали су четници да изненаде једну нашу заседу на цести Бијељина—Корај. После кратке борбе заседа је успела да их растера.

22 марта. Током данашњег дана као и прошлих дана прикупљају се подаци о четницима (и то о Зекиној групи) у циљу извршења напада на исту. Ноћу 22/23 марта је-

¹⁵ Види том IV, књ. 11, док. бр. 345.

динице Г.В.П.У.Б. извршиле су напад на Богutowo Село, једно од преосталих четничких упоришта и база на Мајевници.

Напад је извршен у две колоне. Лева колона, коју је сачињавао наш Трећи батаљон, вршила је претрес источно од дела Богutowог Села, које се налази непосредно уз Угљевић. То су засеоци: Прокош, Кошарићи, Брђани, Сарије и Јабланград. По извршеном претресу ових махала III батаљон је поставио положаје према Угљевику.

БР. 115

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА ПРОСТОРУ ЧЕЛЕБИЋ — УЗЛУП — ЗЛАТНИ БОР — ЗАВАЈИТ¹

ШТАБ

III САНЦАЧКЕ Н. О. У. БРИГАДЕ
19 априла 1943 год.

Извјештај о борбама од 15 до 18 априла
т.г. на простору Челебић—Узлуп—Златни Бор —
Завајит

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УД. ДИВИЗИЈЕ

Послије преласка р. Дрине и овлађивања Златним Бором наша бригада је била добила задатак да затвара правац од Шћепан Поља и штићења леђа наших снага код Фоче. У томе циљу ми смо извршили следећи распоред наших снага: I батаљон на простору Бастаси—Шћепан Поље, IV батаљон на простору Узлуп—Златни Бор, II батаљон на простору Хочево—Челебић и V батаљон у с. Подгају и Фалишима. Ове снаге имале су да извиђају и обезбјеђују се од следећих праваца: од Шћепан Поља, Узлупа, Веленића—Мештровца—Бобова. Челебића—Крње Јеле—Коњског Поља, Челебића—Војтине—Мељака и од Викоча.

Јачина наше бригаде износила је тада свега око 350 бораца, са којима смо морали запосјести сав овај простор.

¹ Копија оригинала, писана на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16—2, к. 1255.

Батаљон са Челебића извиђао је до Мештровца и до Попова Дола у правцу Мељака, те ухватио везу са герилама у Општини мељачкој. Извиђања у тим правцима прикупила су непотпуне податке и сасвим погрешне, тј. да се на простору Бобова не врши никакво нагомилавање четника, нити да они имају из тога правца офанзивне намјере. Међутим, у току 14 ов.м. непријатељ² је пребацио преко Тепаца јаке четничке снаге из Црне Горе, као и преко Косанице на Бобово те из Санцака на Мељак у циљу напада на нас.

Рано 15 ов.м. непријатељ (четници) наступио је из три правца: Слатина—Мештровца—Веленићи—Велика Раван, Коњско Поље—Рајковићи—Крња Јела—Вишевина и Куново—Јечмиште. Из правца Куново—Јечмишта непријатељ се појавио послје подне. Појава непријатеља је била изненадна, и због недовољне будности изненадила II батаљон који је имао једну чету у Челебићу, а једну у Хочеу. Непријатељ се појавио најприје на Вишевини и одјурio са ње патролу II батаљона. Чета из Челебића покушала је одмах противнападом да одбаци непријатеља са Вишевине, али није успјела. Одмах затим непријатељ преко В. Равни напао је и на десно крило II батаљона. Послије 3—4 сата борбе II батаљон се повукао од Челебића ка косама сјеверно од Дражева и код Врбице. Још у току ове борбе наређено је одмах V батаљону да се избаци у с. Јечмиште и обухватом непријатељског десног крила протјера непријатеља са Вишевине, што је он покушао са три вода, док му је један био код Викоча. Покушај и поред борбе до саме ноћи није успио, јер је непријатељ снагама сјеверно од Јечмишта (правац Куново—Јечмиште) приморао ове снаге да се повуку на коту 1022 код Дикања и Вакуфа. Одмах по отпочињању борбе наређено је и IV батаљону да избаци једну чету на Илијину Главу и ојача десно крило II батаљона, док је једна чета остала према Узлупу.

Тога дана увече наше снаге према непријатељу су остале на положајима Илијина Глава—Врбица—Вакуф—Дикањ и са једном четом према Викочу код Тврдаца, ради заштите из тога правца, пошто је осмотрена једна колона од око 150 четника да се упутила од Јечмишта за Викоч.

Око 13 часова извијештен је Штаб дивизије о ситуацији и предложено да се батаљон Далматинске бригаде из с. Потпећа упути на правац од Викоча, како би се из тога правца могао употребити и за протјеривање непри-

² Види док. бр. 88.

јатељског десног крила. То је тражено и непосредно од самог батаљона.

Снаге од Шћепан Поља нијесу помјерене, јер нијесмо знали ситуацију на том крилу, а и због тога што тај правац води ка с. Задубљу, гдје су биле болнице.

С обзиром на положаје којима је непријатељ у току дана овладао и наше положаје, а немајући расположиве снаге на лиjevом крилу, нијесмо у току ноћи могли да извршимо противнапад на непријатеља. Међутим непријатељ је око 2—3 сата послје пола ноћи напао на наше снаге код Илијине Главе од Папкова Дола и на лијево крило код Вакуфа и Дикања, на снаге код Врбице напао је мањим снагама. Напад на Илијину Главу је одбијен, али код Вакуфа непријатељ је овладао нашим положајима и потиснуо те снаге у правцу Подгаја. Због овога продора и снаге од Врбице и Илијине Главе су се повукле, тако да су све ове снаге заузеле линију Узлуп—Златни Бор—Јамелине—Подгај са четом код Тврдаца. Око 9 часова 16 ов.м. у с. Завајит стигао је I бат. Далматинске бригаде, који је упућен преко Корче ка Придворицама, по чијем доласку се чета V батаљона упутила у састав V батаљона код Подгаја—Завајита.

У току овога дана непријатељ је главни напад усмјерио на I батаљон Далматинске, а мањи на наше снаге према њему. Код Узлупа је пребацио мање снаге преко моста, који је саградио у току ноћи. Пред ноћ једним снагама одбацио је I далматински батаљон у правцу Троврха и јачим нападом на Јамелине и Златни Бор прво наш II батаљон у правцу Бучије и Зечије Брдо са Јамелине, а затим и IV батаљон са Златног Бора. Нашим батаљонима је било наређено да се у случају непријатељског продора повуку на линију Дебела Љутина—Зечије Брдо—Лучево Брдо.

У току ноћи наредио је Штаб дивизије да се предузме противнапад на непријатеља, како снаге Далматинске бригаде (чији је још један батаљон стигао у току ноћи), тако и снаге II Српске³ бригаде које су такође требале да дођу. Противнапад је заказан за 2 сата послје пола ноћи. Противнапад су предузеле само далматинске снаге у одређено вријеме. Наше снаге нису предузеле напад јер је непријатељ продором преко Бучије прекинуо везу нашег лијевог крила, гдје је био Штаб бригаде и V батаљон, од снага десно. Та веза није могла бити успостављена у току цијеле ноћи, тек је успостављена 17 ов.м. око 9 часова и извршено повезивање батаљона. Противнапад крајњег десног

³ Пролетерске

крила није извршено према наређењу, те је Плијеш остао непосједнут. Непријатељ је после одбијања два пута запосјео Зечију Главу, а користећи пропуст на десном крилу и Плијеш. У току дана предузет је напад на Зечију Главу и Плијеш са свима снагама, али нисмо успјели протјерати непријатеља, који је противнападом поново наше одбацио са Зечије Главе, док Плијеш није заузиман. После тога непријатељ је пред ноћ нападом успио да збаци наше снаге са положаја Слабић на Крушчићко Брдо.

Истог дана после подне Штаб дивизије упутно је у с. Кундуке III батаљон II Српске бригаде и ставио га под нашу команду. У ноћи између 17 и 18 ов.м. Штаб дивизије је наредио општи противнапад.⁴ Ми смо извршили напад у 24 часа једном колоном на Плијеш (IV бат. и III бат. српски) и другом колоном на Слијепац—Зечију Главу (остале снаге наше бригаде). Противнапад је успио и наше снаге су одбациле непријатеља са горњих положаја и продужили са гоњењем у правцу Челебића. Најприје је избила лијева колона, која је при избијању на положај убила 47 четника и запленила 4 лака митраљеза и 6 п.митраљеза, а затим десна колона, која је убила 35 четника и заробила 8 четника.

После тога, и због избијања углавном VII Кр. бригаде⁵ у Челебић, непријатељ се повукао у правцу Узлупа и Мештровца.

У овим борбама наша бригада је имала 42 мртва и 30 рањених другова.

У борбама на нашем сектору непријатељ је имао најмање 250 мртвих и рањених.

Непријатељ је први дан наступио са јаким снагама које су износиле преко 1000 бораца, а затим је довлачио појачања правцима којима је дошао те преко Узлупа. Према изјавама заробљених четника непријатељске снаге су сачињавале бригаде: колашинска, бјелопољска, три јуришне васојевићке, самостални ибарски одред, дурмиторска бригада, пљеваљска бригада и милешевска бригада. У моменту противнапада на нашем правцу налазиле су се: колашинска бригада, самостални ибарски одред, једна јуришна бригада (Палића), дурмиторска бригада и бјелопољска бригада. Јачина непријатеља према исказима четника варира укупно од 2000—3000.

Борци наше бригаде добро су се држали и залагали, отступање су вршили под јаком навалом непријатеља, често

⁴ Види док. бр. 101.

⁵ Види док. бр. 96.

пута и због нестајања муниције за аутоматска оруђа. Штабови батаљона и команде чета показале су се на висини, осим неки у моменту повлачења другог дана (17 ов.м.), а нарочито се истакла храброст, самопрегоревање, залагање и јунаштво и бораца и штабова батаљона и чета у противнападу ноћу 17 на 18 ов.м., што треба истаћи и похвалити.

Штаб бригаде се одлучио првога дана за онакав распоред и акције пошто му није била позната ситуација на десном крилу, што је очекивао непријатељску акцију и из тога правца, што се остварило другог дана. Можда су се снаге од Шћепан Поља и Узлупа првога дана могле избацити ради ојачања лијевога крила, што не би било одлучујуће, али се то већ другог дана није могло урадити последице надирања непријатеља и преко Узлупа. Одвајање снага са десног крила нисмо могли вршити и ради тога што нам је тај правац нарочито наглашен, и што је његово отварање водило право у наше болнице.

С обзиром на широк фронт на коме је непријатељ надирао нијесмо могли имати свакога момента тачан увид у непријатељску јачину, те нијесмо могли тачно о томе извјештавати Штаб дивизије.

Сматрамо да су наше снаге биле врло мале код оваквог напада непријатеља да би дале друкчији обрт развоја ситуације, те да се једино могла преузети иницијатива од непријатеља бацањем нових снага на лијеви бок непријатеља организовано и благовремено.

Можда је Штаб бригаде на моменте оклијевао, што није доводило ни до какве тешке посљедице која би из тога пронашла.

У овој акцији заплијењено је 1 лака митраљеза и 6 п.митраљеза.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком

Начелник Штаба

Командант

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ОД
19 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БРИГАДЕ, ПО-
ЈАВИ ОБОЉЕЊА ОД ТИФУСА И ЈАЧИНИ НЕПРИЈА-
ТЕЉСКИХ СНАГА У БИХАЋУ¹**

ШТАБ
VIII КНОУ БРИГАДЕ
дне 19. IV. 1943 г.

ШТАБУ I БОС. Н.О. УДАРНОГ КОРПУСА

Нердје

На сектору којег сада ми држимо (Рачић—Рипачки Љутоћ—Горијевац) нема ништа нарочито. Колоне непријатељске које иду за Врточе и [Бос.] Петровац ријетко иду, а кад и иду имају врло јака осигурања, те им се не може поставити нигдје успјешна засједа.

На Великим Стјењанима био је наш I. батаљон који је тамо послат по вашем наређењу за заштиту болнице у Мартин Броду. Како се је болница евакуисала из Мартин Брода, ми смо издали наређење да се батаљон повуче у састав Бригаде. Наређење које сте ви упутили Штабу бригаде, да тај батаљон мора остати у Великим Стјењанима до даљњег вашег наређења, примио је политкомесар Бригаде.² који је био у I. батаљону и није нас извјестио о том наређењу.³ Не знајући за ово ваше посљедње наређење ми смо издали горње наређење, тј. да се батаљон повуче у састав Бригаде. Кад смо сазнали за ваше наређење, ми смо одмах упутили III батаљон ове Бригаде и он ће узети положај који је држао I. батаљон ноћу дне 18—19 ов.мј.

У овој Бригади наступно је период обољења тифуса тако да сада у 3 батаљона, који су овдје, има око 70 тежих болесника и око 150 лакших болесника. Новообољелих има сваки дан. Смртни случајеви су ријетки. Досада су умрла 2 друга и једна другарица. Међу теже обољелим

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2—3, к. 775.

² Народни херој Авдо Ђук. Погинуо 1943 год. између Водјенице и Босанског Петровца.

³ Види док. бр. 103.

је политкомесар I батаљона Ратко Новаковић и политкомесар III батаљона Рецо Терзић.

Успоставили смо везу са Главним штабом Хрватске и они су нам обећали примити један број теже болесних и рањених другова.

Наш II батаљон, који се налази у Бањи, извјештава нас да је на сектор на коме су они били извршена офанзива са 6 бојни из Новог, Двора, Ивањске и Отоке, али да су они изманеврисали и нису се нигдје сукобили са непријатељем. Епидемија обољења тифуса захватила је и њих, па су први болесници стигли у Грмеч и ми смо послали по њих да дођу овамо. II батаљон смо такођер позвали да дође у састав своје Бригаде.

Везу са Подгрмечом имамо, и она нас извјештава да се непријатељ не креће никуд са својих старих положаја осим да врши транспортовање од [Бос.] Крупе према [Бос.] Петровцу, према томе непријатељ се налази у Гор.[њој] Суваји, Гудавцу и Војевцу код Солаја.⁴ Мање непријатељске патроле залазе и по шумама и претражују по шуми скровишта оружја. Једна жена им је показала гдје су закопане двије хаубице и непријатељ их је пронашао, али без затварача. II батаљон VI бригаде налази се у Јасеници.⁵

Везе с дивизијом још немамо, али смо послали курире да ухвате везу.

Према посљедњим обавјештењима (прије 3 дана) у Би-хаћу се налази 1200 Нијемаца, у главном дјеча, и око 300 домаћих са три противтенковска топа и 5 хаубица. Положај држе у унутрашњости града, а од вањских одбранбених положаја држе само Сомишље. Обезбеђење не врше онако како је до сада вршено, па би се могло покрај њихових стража и у сам град унићи. Терор врше као и до сада само што партизанске породице не дирају, јер се за њих заузима вијеће од 10 људи, међу којима се налази један од оних који је требао бити стријељан па је на суду ослобођен, и он се највише заузима за те породице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. политкома
Б. Ђуричић⁶

Командант
Хамдија⁷

⁴ Суваја

⁵ Јасеница (В. и М.)

⁶ Блажо

⁷ Омановић

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТНАЕСТЕ (ПРВЕ) МАЈЕВИЧКЕ
НОВ БРИГАДЕ ОД 19 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ
ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА
СЕКТОРУ КОЈИ КОНТРОЛИШУ ЈЕДИНИЦЕ БРИГАДЕ И
ОБАВЈЕШТЕЊА О ПОКРЕТИМА НЕПРИЈАТЕЉА¹**

ШТАБ
МАЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ
19 април 1943 г.
Положај

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Положај

1. На просторији коју контролише наша Бригада нема ништа ново. Наше јединице врше стално даља извиђања у правцу Црне Ријеке и Јахорине—Корјена. Наша извиђачка одјељења су, за ова два посљедња дана, успјела да похватају мање четничке групе од по 10—15 четника. Међу овим четницима није било никаквог бандита, те смо их разоружали и пустили кућама. Неколико од њих су остали у нашим редовима.

2. Према добивеним подацима од друга Томе Међе, који се сада налази у Црној Ријеци, ситуација у Црној Ријеци, Јахорини и на прузи Сарајево—Вишеград је сљедећа:

Прије неколико дана непријатељска² њемачка војска у великом броју (непознате јачине), са комором, прошла је пругом преко Пала у правцу Вишеграда или Горажда.

У Сарајеву се врши мобилизација за „Вражју дивизију“, која има за задатак да чисти, заједно са Нијемцима и Италијанима, Босну и Херцеговину од партизана. У Сарајево је стигао и неки муфтија који, путем прогласа, такође позива муслимане у борбу против нас. Прилажемо један летак који је бацан у Сарајеву. Сада у Сарајеву има од 10—15.000 сакупљених у „Вражју дивизију“, која ће кроз 10—15 дана вршити офанзиву.

(Ове податке је друг Томо добио од неког поштеносца муслимана).

У Црној Ријеци налази се милиција у јачини од 250—300 милиционера. Милиција је, углавном, скупљена из Црне

¹ Оригинал, писан на машини. латиницом, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3948.

² Односи се на јединице 369 њемачке дивизије.

Ријеке, Јабукe и Мрежице. Друг Томо Међо је ухватио везу са милицијом и она му је рекла да неће пуцати на нас уколико ми не будемо на њих нападали. Што се тиче четничких групица, њих има око 50 људи. Углавном, они се налазе око села Улобића и Подивића. Од четничких бандита у тој групи налазе се Душан Вељо и Шћепан Лучић. На Јахорини налазе се усташе у с. Бистрици, њих око 100.

У Прачи се налази око 200 Нијемаца, а у Сјетлини око 300. Ово су подаци са којима ми располажемо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Командант
Косорић Перо

(М. П.)

БР. 118

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 20 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПОСЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА ОКО ГОРАЖДА И
ПЉЕВАЉА¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**
Оп. бр. 179
20-IV 8.30

ШТАБОВИМА БРИГАДА

Непријатељ² који је јуче вршио испад из Горажда на десну обалу Дрине вратио се синоћ у град. Наше патроле биле су у делу града на десној обали Дрине где непријатеља није било, који је — према изјави сељака — изгледа вршио испад у циљу пљачке.

Наше јучерашње наређење³ мења се обзиром на нове директиве добијене од В.Ш. у смислу којих

¹ Оригинал. писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 54/1, к. 709.

² Види док. бр. 303.

³ Види док. бр. 111.

НАРЕЂУЈЕМО

1) **I Пролетерска бригада** остаје на просторији Козара—Чајнице—Метаљка са задатком затварања правца од Горажда и разбијања четничких банди на свом сектору и околном терену.

Према правцу од Горажда бити будан и спреман за ангажовање на том правцу.

Батаљон ове Бригаде, који је до сада био према Фочи, распоредити и употребити на сада постављеном задатку.

Удесно одржавати везу и наслањати се на III Крајишку бригаду; а улево одржавати везу са VI Босанском бригадом и са њом садејствовати на случај да непријатељ покуша продор од Горажда.

2) **III Крајишка бригада** (која је према последњем извештају ноћу 19 на 20 о.м. извршила покрет ка Шљуке—Мељак) одмах ће одмаршовати и поставити се на просторију Брвеница—Лисница⁴—Бољанићи, са задатком затварања правца од Пјеваља, извиђања према Пљевљима и разбијања четничких банди на свом сектору и околном терену.

Ова Бригада да остави у Мељаку једну чету која ће сачекати Дивизијску болницу и остати као њена заштита.

На сектору ове Бригаде биће и део Брдске батерије и то: један топ 75 мм и један 65 мм.

Ова Бригада служиће као наслон I Пролетерској и III Санџачкој бригади, са којима има одржавати сталну и чврсту везу.

3) **III Санџачка бригада** (која је према последњем извештају ноћу извршила марш 19 на 20 о.м. до Мељака) наставиће покрет правцем Мељак—Хоћевина—Потпеће—Маоча. Бригада се има задржати на простору око Маоча са задатком мобилизације бораца, успостављања народно-ослободилачке власти и разбијања четничких банди на свом сектору и околном терену.

III Санџачка ослањаће се на III Крајишку бригаду са којом има одржавати чврсту и сталну везу.

4) **VII Крајишка бригада** одмах ће ухватити везу са другом Пеком⁵ на правцу Челебић—Бобово и тек по добијању наређења од њега предузети одговарајуће покрете и задатке са јединицама.

5) Штаб I бригаде упутиће одељење брдског топа 65 мм преко Метаљке за с. Бољанићи. То одељење да изврши покрет до Метаљке одмах, а покрет од Метаљке ка Боља-

⁴ Глисница

⁵ Дапчевић

нићима тек кад трећи батаљон ухвати везу са III Крајишком бригадом у правцу Бољанића.

6) Одељењу топа 75 мм, које је јуче упућено у Викоч, издао је овај Штаб наређење за даљи покрет ка сектору III Крајишке бригаде.

7) Један топ 75 мм — како је и јучерашњим наређењем постављено -- остаје на сектору и под командом Штаба I бригаде.

8) Дивизијска болница извршиће, почев од данас, покрет ка Мељаку по етапама правцем Гувништа—Планско—Поникве—Дубац—Градац—Мељак. Болница ће остати и сместити се у Мељаку до даљег наређења.

9) Дивизиски: економски магацин и магацин убојне опреме преместиће се и поставити у Мељаку. У том правцу има се евакуисати и сва спрема и намирнице предвиђене за Централну болницу.

10) Штаб ове Дивизије и Хируршка екипа налазиће се на сектору III Крајишке бригаде. Везу са нама одржавати што чешће правцем с. Бољанићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 20 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ДОЛАСКУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА
У ГОРАЖДЕ И СТАЊУ ОКО ПЉЕВАЉА¹**

Ст. поверљиво!

ОБАВЕШТАЈНИ ЦЕНТАР
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Дел. бр. 20 априла 1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
ЗА „ОБ-О”
и
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Од Об. центра I бат. I Пролетбригаде добили смо следећи извештај:

„Према добивеним подацима од страже на Дрини у Горажде су синоћ од 18 сати па преко целе ноћи долазили Немци. Девојка коју смо слали на ону страну каже да су синоћ обезбедили вечеру и спавање за 50 официра. Њој су забранили прелаз више на ону страну, мада су је до сада стално пуштали да иде на ову и ону страну. У 18 ч јуче дошла је једна група немачких мотоциклиста — било их је приличан број, отприлике од 30 до 50. Преко ноћи су долазили све више и једна колона се упутила према Устиколини — да ли ће тамо запосести положај или имају офанзивне намере не знамо. Прилично велик број се појавио више Устипраче на логоровању. Тамо су се појавиле ватре које до сада нису биле. Немци су дошли у Горажде на мост — од Дрине — и шетали. Један дно њихове коморе је дошао од Ораховца низ брдо. Кола су ишла читаву ноћ кроз Горажде што до сада није било. Четници из околине Дрине, који су били побегли, све више долазе и предају се и постављају се на Дрини, на положајима. Њих су приметили из Устипраче и тукли јуче топом ова брда.”

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41—1, к. 11.

Од Об. центра III Б. I. Пролет. бригаде •

„1. Талијани су повукли све своје снаге из Рудог, Прибоја, Чајнича, Метаљке и Бољанића у Пљевља у састав своје Дивизије, која има седиште у Пљевљима.

2. Са других страна од 17 ов.м. нису добили никаквог појачања. Читаво Пљевље је у блокади. Око града се налази неколико редова бодљикаве жице, а поље испред жице је минирано — како неки тврде. Улаз у град има само 7 пропуста кроз које се може ући. Ови пропусти се налазе на улицама Пљеваља, и то од Бољанића, Пријепоља, Шавника, 2 цивилна од Хоћевине и још један од Жабљака. Од 14 ов.м. тешко пуштају народ у град. То дозвољавају само онима који имају легитимације са сликама. Из града се ником не дозвољава излаз напоље. Четницима не дозвољавају улаз у град уопште, већ их нагоне да са вођама држе положаје испред Пљеваља.

Организованих четничких јединица нема у Пљевљима, а такође ни испред Пљеваља. Има их нешто иза Пљеваља, али које су јединице и колико их је не знамо.

3. Проносе се верзије да су 3 авиона непознатог порекла пре неки дан бомбардовали Пљевља. Овај извештај је врло непоуздан.”

Об. центар IV б.[атаљона] I. Пролет. бригаде.

БР. 120

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА ЦРНУ ГОРУ, БОКУ И САНЦАК О СИТУАЦИЈИ И ПРАВЦУ ДЕЈСТВА УДАРНЕ ГРУПАЦИЈЕ¹

¹ Докуменат објављен у тому III, књ. 5, док. бр. 4.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 20 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ
И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ОКО НЕВЕСИЊА И
НАПАДУ НА ЛУКАВАЦ¹**

Телефонска депеша

В.Ш.²

Од 16-IV до јутрос ова Бригада упорно је нападала четнике на простору Бишина—Вележ и успјела их је разби-ти и бацити у Благај. Поједини наши дијелови гонили су непријатеља до села Битимље—Добрице.³ Билећка и Тре-бињска⁴ бригада побјегле су својим кућама. Око Благаја остала је још Рогатичко-босанска и Невесињска бригада са укупно 800 бандита. У овим борбама убијено је 40 избро-јаних четника и два поручника. По причању заробљених било их је много више. Заробљено 7 четника. Ми смо имали 11 мртвих и 13 рањених.

Синоћ се на Буску појавило око 2000 Италијана и четника, који су почели да се утврђују и пошли у напад мањим снагама. Противнападом били су одбијени. Наше јединице ноћас су их поново нападале, али резултат не-мамо. Данас се борба тамо не чује. Ноћас ћемо извршити напад на Лукавац да би олакшали одбрану Кобиље Главе.

20-IV у 14.30 час.

Начел. Штаба Х Херцег.
бриг. Раде⁵ с. р.

¹ Оригинал, депеша, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 16465.

² Врховном штабу

³ Вјероватно Ротимље — Дабрице

⁴ Четничка

⁵ Хамовић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЈАЧИНИ И САСТАВУ ЧЕТНИЧКИХ СНАГА ОКО ЧЕЛЕБИЋА И СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОБ. ЦЕНТАР

Бр. 49

21 априла 1943 године

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О. ЈУГОСЛАВИЈЕ
(ЗА „ОБ-О”)

Четничке банде у заједници са недићевцима које су 15 и 16 априла нападе наше јединице правцем Челебић—Завајит—Фоча² имале су, према изјави заробљеника и праћењу развоја борбе, за циљ пребацивање наших снага на леву обалу Дрине и ослобођење опседнутог талијанског гарнизона у Фочи ради њиховог повезивања са Талијанима. У том нападу учествовале су две васојевићке јуришне и једна резервна бригада. Колашинска бригада, Андријевичка, Бјелопољска, Пљеваљска и Фочански одред са Ибарским и Прокупачким одредом Недићеве војске. Свим тим снагама командовао је Павле Ђуришић. Јачина њихова била 2.500—3000. Заробљеници су причали да су им старешине говориле да је Дража опседнут и да га морају ослободити. То је изгледа нетачно али свакако тамо има неких четничких главешина, а по свим изгледима, како причају сељаци и како тврди Гојко Крезовић, да је тамо капетан Лукачевић.³ У овим борбама добро су се бориле васојевићке јуришне бригаде као и недићевци-јаворци. Просто су налетали као луди. Били су и напити. Једном командиру⁴ из II Пролетерске бригаде који је погинуо на Хумићу четници су извадили очи. Не зна се тачно који су то четници урадили, али изгледа да су неки од Јаворчевих четника.

Када су наше јединице разбиле ове банде, исте су се у највећем расулу повлачиле преко Узлупа и ка Санџаку.

¹ Оригинал, написан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42—1, к. 11.

² Види док. бр. 97, 98 и 99.

³ Војо Лукачевић, убијен у борбама против јединица Народно-ослободилачке војске.

⁴ Народни херој Тихомир Матијевић

Васојевићи су се с Ђуришићем у правцу Васојевића повукли (депеша). Бежали су у мањим групама и помешани из разних јединица. Рањенике су евакуисали преко Мештровца и Узлупа. Од Косанице су их камионима одвозили у Пљевља. Према причању сељака који су носили те рањенике могло их је бити до 200 а толико је било и мртвих. И неке мртве су носили на коњима. Од рањених већином су биле „брадоње”. У овим борбама рањен је Никола Бојовић у десну руку.

Што се тиче стања у Санџаку, о томе ће вас најбоље обавестити III Пролетерска бригада, односно Прва пролетерска дивизија. Санџачка бригада је ухватила везе са герилцима и позадинцима преко којих може организовати добру службу и доћи до тачних података о непријатељским гарнизонима у Санџаку и других потребних података. Обавештени смо од сељака и позадинаца на сектору Мељака да су 18 априла бомбардована Пљевља⁵ у два налета. Први пут са три апарата а други пут с два. Бомбардована је електрична централа и команда дивизије талијанске као и још неки војни објекти. Једна бомба од 500 кило пала је пред зграду где је био штаб талијанске дивизије. Приликом бомбардовања авиони су бацали и неке летке чију садржину тачно не знају, али се прича да је у њима позивано српско становништво да изађе из града. Такође се прича да је бомбардовано Рудо и Вишеград, али ово није проверено. Немци су наредили Талијанима да напусте Вишеград и Немци су га посели. Када су наше јединице прешле Дрину, четници су насилно мобилисали омладину од 12 до 18 година и повели је пут Коврена с мотивацијом да партизани кољу све од реда. Четници, знајући како је расположење народа а нарочито омладине према нама, често се служе тактиком да мобилишу што више могу из оних крајева са којих они отступају. Ради што боље мобилизације корисно би било у вези овога забацавање што дубље наших јединица у непријатељску позадину и опкољавање читавих срезова.

Према изјави герилаца Војин Лековић је жив, налазио се на Златару а сада нисмо се могли обавестити где се тачно налази. Исти је лакше рањен.

Друга пролетерска бригада користила је знаке четника за везу са талијанским авионима па су успели да наведу да талијански авиони баце извесне количине двопека и конзерви на њихову територију.

⁵ Види док. бр. 238.

Ухваћена су два сељака који су учествовали у извлачењу Енглезе и ђенерала Новаковића из Фоче, а то су: Митар Продановић и Раде Радовић из села Пјеловца. Они су на саслушању изјавили: учествовали смо у извлачењу Енглезе и ђенерала Новаковића из Фоче. Целокупну организацију извлачења извео је Спасоје Дакић. Из саме Фоче извео је шумар Благојевић следећа лица: 2 Енглезе, ђенерала Новаковића, поручника Недељковића, који је ишао са Енглезима, два нижа официра — један је Никола Шаранац а за другог не знају име. Са њима је изашао Благојевић и његова ћерка Јела. Спасоје Дакић их је довео до на Бакић. Ту смо их чекали поред нас још и следећа лица: Милован Каробић из Калдојања, Ђуро Ковач из Кунова, Милош Ковач из Кунова, Периша Стојановић, Васо Стојановић и Мићо Остојић из Хоћева, Обрад Продановић, Мирко Матовић и Митар Продановић из Пјеловца, Вељо-Спасоје Пеловић из Веленића, Марко Дукић из Потока, Раде Радовић из Фалиша, Сава Митровић — југословенски официр (не знају одакле је), Ненад Матовић из Борја, Раде Гашпарац из Ријеке, Лако Дакић и Перо Дакић из Грдијевића, Мићо Врана, Раде Врана и Недељко Матић из Дрежева. По извлачењу Енглезе цела ова група крила се по Завајиту (шума Корлат), а после два дана Енглезе је Спасоје Дакић повео према Пљевљима и вратио се без њих. Касније је од стране четника Драже Михаиловића Спасоје Дакић био ухапшен и спроведен у затвор у Колашин под сумњом да је убио за новац Енглезе и у затвору је био месец дана, када је пуштен и дошао овамо са Павлом Ђуришићем када је почела наша офанзива са ову страну Неретве. Ђенерал Новаковић је остао све до нашег отступања, формирао Челебићски батаљон, али је касније ухапшен и спроведен у затвор у Колашин због афере са Енглезима.

Ухапшени се налазе у притвору код II Пролетерске бригаде и тамо ће остати до вашег решења по овом питању.

У прилогу шаље се заплењена четничка архива.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Шеф Об. центра
Раде⁵

(М. П.)

⁵ Јанићијевић-Бомба

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 21 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О УПУЋИВАЊУ ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ПРЕМА ШАВНИКУ¹**

21-IV

II ДИВИЗИЈА

Четврта² није пошла својим правцем, већ се налази у Недајну. Издали смо јој наређење преко II Пролет.[ерске бригаде], која има везу са њом, да крене ка Шавнику и Боану. VII³ данас прелази Тару.

Енглези бомбардовали Пљевља 17 о.мј. по дану.⁴ Дивизиони VII прешли Тару јутрос у 5 сати, гдје су дочекали од мјештанских партизана. Пеко.

Друже Стари,

Не вјерујем да IV Црног. није на своме правцу. То су мање побочнице код Недајна.

Терзић

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/13, к. 14 А.

² Четврта пролетерска бригада

³ Седма крајишка НОУ бригада. Бригада је била придодана Другој пролетерској дивизији. Види док. бр. 111.

⁴ Бомбардовање нису извршили Енглези, него Нијемци. Види док. бр. 238.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У ОБЛАСТИ ПИВЕ¹

III ДИВ.

Четници Ружића и Ђуришића на простору Миљковац и на простору Црквице (?) Пишће (једна реч нејасна)² и задати им велики губици, отступили у правцу Никшића.

Позадинци заузели Шавник. Дан.[ас] Италијани с четницима правили испад од Никшића, од Билеће. (Мањи део није дешифрован и тражено да се понови).³ Сава.

ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ,⁴

Друже Стари,⁵

1) Тражио сам да се опет понове ове депеше, пошто су већим делом нејасне — слабо примљене и дешифроване.

2) Што се тиче бављења Павла Ђуришића и капетана Ружића у Пиви — наћи ће се они у тешкој ситуацији, јер ми држимо све излазе из Пиве. Најзад — јуче се пребацила II Пролетерска на Црквице у Пиву — те ће се и та банда ликвидирати.

3) Ја мислим да [би] било добро да се одмах упути у Шавник—Жабљак Павле Пекић ради организације народне власти и борбе са петом колоном, док би Полексић преузео на себе чисто мобилизацију и формирање нових јединица.

С друг. поздравом

Терзић⁶

у 4 часа

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/16, к. 14 А.

² Примједба шифранта

³ Исто

⁴ Сљедећи текст је накнадно дописан.

⁵ Јосип Броз-Тито

⁶ Велимир Терзић, замјеник начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 21 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ФОЧА И ПРЕБАЦИВАЊУ РАЊЕНИКА¹

ШТАБ II ДАЛМАТИНСКЕ
Н. О. У. БРИГАДЕ
21 априла 1943
у 20 ч

Хитно

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Од Штаба наше дивизије добили смо извјештај² да Њемци из Горажда наступају објема обалама Дрине ка Устиколини. У вези са овим ми смо наредили нашим батаљонима да се што чвршће повежу са I Прол. бригадом, као и да осматрају правац према Устиколини. Поред тога да буду врло будни да се не би десио испад Талијана из тврђаве, нарочито у правцу Црног Врха и да тиме загосподаре мостом код Брода, што не смијемо дозволити.

Сви наши батаљони налазе се на положајима око Фоче.

II Прол. бригада нас извјештава да ће се рањеници пребацити на просторију с. Бунови—Завајит и Челебић. Референт санитета наше Дивизије наређује нам да одмах пошаљемо људство и коње за пребацивање дивизијске болнице у с. Грандиће. У болници има 150 болесника и рањеника за пренос на коњима и 25 за пренос на носилима.

Ми сада не знамо да ли рањеници треба да се преносе у једном или другом правцу. Поред тога, ако би наша Бригада преносила те рањенике, морали би упутити најмање 2 батаљона за ношење рањеника (рачунамо по 8 на сваког рањеника). Поред тога потребно је за сваког болесника на коњу или рањеника по један коњоводац. У свим овим селима има врло мали број сељака које би човјек могао узети за ношење рањеника, а такођер и коња врло мало. Ми свега у Бригади имамо око 100 коња (овдје су урачунати коњи који носе бацаче, бацачку муницију, митраљезе, комору бригадну и батаљонске).

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3952.

² Редакција није пронашла поменути извјештај.

Вама је јасна ситуација око Фоче, с обзиром на овај нови моменат, па нам у вези са тим и издајте потребно наређење.

Молимо да нам што хитније издате наређење, да би га на вријеме и што боље извршили.

Штаб II Прол. бригаде извјештава:

Наши батаљони који се налазе на Шћепан Пољу и Узлупу ухватили су телефонску везу са IV Црногорском бригадом и један је друг телефоном разговарао са Бранком Спасићем. Бранко је казао да је ситуација у Црној Гори одлична и да врше општу мобилизацију до 35 година. На Пиви се налазе наоружани Пивљани. Наши су пребацили десетину код телефона и једну десетину на Узлуп. Однос наоружаних Пивљана према нашим је добар.

Мост на Узлупу је поправљен а наши ће покушати да поправе мост на Шћепан Пољу. Изгледа да је ситуација у Црној Гори заиста добра.

О овоме се извјештавате ради знања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Марко Јурлин

Командант
Љубо Вучковић

(М. П.)

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА
ОД 23 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ
БРИГАДЕ ДА СЕ ПРЕБАЦИ СА СЕКТОРА СТРМИЦЕ НА
ПРОСТОРИЈУ ИЗМЕЂУ БОСАНСКОГ ПЕТРОВЦА И КУ-
ЛЕН ВАКУФА¹**

Строго повјерљиво!

**ШТАБ
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА**

Бр. сл.
23. IV 1943 г.
Положај

ШТАБУ X КРАЈИШКЕ Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ

Негдје

1) Главни штаб НОВ и ПО Хрватске споразумно са штабом I Бос. Н.О. ударног корпуса донео је одлуку да једна личка јединица (одред или бригада) прими на себе контролу и одбрану Книнског сектора око Стрмице а да се јединице X Крајишке бригаде ослободе са тог сектора.

Задатак X Крајишке Н.О.У. бригаде биће контрола сектора и активна одбрана од Кулен Вакуфа и [Бос.] Петровца и свију праваца који на том сектору изводе на југ. Треба нарочито пазити на све правце који изводе на бок и леђа нашим јединицама које су на положају или у засједама. Јединице на положају и засједе треба обезбјеђивати јачим патролама наоружаним аутоматским оруђима које ће крстари, и у случају наилаaska непријатеља на бок или леђа те патроле треба да дејствују као засједа, које ће главнини или засједи створити потребно вријеме за посједање и пријем борбе на погодним положајима.

Треба нарочито имати у виду да непријатељ у посљедње вријеме напада и ноћу и да нарочито напада штабове и коморе.

Прије доласка на Кнински сектор личких јединица Штаб X Крај. бригаде треба по могућству да извуче један батаљон од Стрмице и послати га на сектор око Стјењана ради контроле и одбране правца за Кулен Вакуф и Очијево и да тамо што прије смијени III батаљон VIII Крајишке Н.О.У. бригаде, који по доласку тог батаљона треба да иде у састав своје Бригаде на нове задатке.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1 I, к. 407.

2) Непријатељ је прекјуче и јуче продро од Петровца преко Коричанице, од Кључа у Завање и Јасенице према Бенаковцу у Подгрмеч (Паланку). Наш батаљон II бригаде који је спроводио караван по жито у Паланку, није могао проћи у Паланку већ се задржао у Грмечу.

Наредили смо активност свима јединицама које су на сектору од Петровца до Кулен Вакуфа, тј. да чисте мање непријатељске групе и страже и да постављају засједе, да би олакшали притисак на Подгрмеч. Преко команде мјеста Дрвар наредили смо телефоном да јединице X бригаде² буду активне око Оштреља, да врше притисак, а ако непријатељ држи мале снаге, да ликвидирају то.

Јединице II Кр. бригаде поред активности имају и да прихвате свој батаљон из Грмеча од Меденог Поља.

3) Штабу V дивизије стављено је у задатак да нападне Гламоч,³ ради чишћења од крволочних, пљачкашких и усташких банди, које су починиле многа звјерства, а да би непријатеља спријечили да гламочки крај мобилише.

4) Извијештени смо да је Бања Лука бомбардована од савезника ноћу 15—16. IV и да је бачено 32 бомбе.

5) Треба да водите курс на то да повећате бројно стање бригада мобилисањем редовним путем оног људства које се још може мобилисати из Каменице, Бјелаја и других села из овог краја.

6) Нисмо се сложили да се сконцентришу у Цвјетнићу сви ваши рањеници и болесници и они који су остали под вашом контролом. Рањеници и болесници морају се децентрализовати с обзиром на безбиједност, нарочито од авијације, и без обзира што такво рјешење изискује више особља.

7) Ставили смо вам на расположење око 30 неисправних пушака, које треба оправити у вашој пушкарској радионици и наоружати ненаоружано и мобилисано људство.

Нашу радионицу коју смо намјеравали основати у Мартин Броду расформираћемо с тим да се оснује код сваке дивизије, и по могућству и бригаде, пушкарска радионица односно одреде пушкарни, као и да се снабдију потребним алатом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Начелник Штаба

Командант

(М. П.)

² Вјероватно Једанаеста НОУ бригада, јер је тада Десета НОУ бригада била код Книна. Види док. бр. 127.

³ Види док. бр. 156.

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 23 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ И ОСМЕ БРИГАДЕ О ОБРАЗОВАЊУ УНСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ¹

ШТАБ
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА

Бр. сл.
23. IV. 1943 г.

Положај

ШТАБУ IV Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ И ШТАБУ
VIII КРАЈИШКЕ Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ

У споразуму са Главним штабом Н.О.В. и П.О. Хрватске, штаб I Босанског корпуса донио је одлуку да се на оперативном подручју Кордуна, Баније и Крајине (околина Цазина) образује група оперативних јединица од Кордунског и Банијског одреда и VIII Крајишке Н.О. ударне бригаде.

Овом групом командоваће заједнички оперативни Штаб. Команданта² [и] политичког комесара групе одредиће Главни штаб Н.О.В. и П.О. Хрватске, а за замјеника команданта групе одређује се друг Хамдија Омановић.

Ова група образована је привремено до опозива, према томе и Штаб те групе је привремен. Група и њен Штаб укинуће се према потреби и то само у споразуму са Штабом I Босанског корпуса.

За вријеме привременог постојања ове групе Штаб IV Н.О. ударне дивизије неће имати под директном командом VIII Крајишку бригаду. Наређење ће јој моћи достављати само у споразуму са Штабом овог Корпуса. Привремено док постоји ова група VIII бригадом командоваће друг Урош Кукољ, замјеник команданта VIII Крајишке бригаде.

За вријеме привременог постојања ове групе VIII Крајишка бригада добијаће оперативне задатке од Штаба групе. Ти задаци састојаће се у крстарењу и извршавању војничких задатака на терену Крајине. Према ситуацији VIII бригада оперисаће и тереном Баније и Кордуна. Осим ових

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1 I, к. 407.

² Командант Унске оперативне групе био је Петар Клеут.

задатака најважнији задатак VIII бригаде биће у томе да мобилише људство из Крајине у Бригаду, а нарочито муслимане. Треба водити курс на стварање једне дивизије на терену Крајине, којој би VIII бригада послужила као језгро.

Треба тежити да се Бригади одмах постављају такви војни задаци и акције да би у борби очврсла и да јој се борци прекале. То ће се постићи у почетку извођењем мањих али успјешних акција.

Исхрана Бригаде вршиће се на терену.

Бригада ће се снабдијевати санитарским материјалом од Главног штаба Хрватске.

За потребе Бригаде стављамо на расположење 20.000 кућа. Треба штедити новац, јер са њиме располажемо у малим количинама.

Бригадну амбуланту треба споразумно са Штабом групе смјестити на Кордуну. Питање смјештаја најтежих рањеника рјешавати у споразуму са Штабом групе. Водити рачуна да се у случају непријатељске офанзиве рањеници благовремено склоне. Један од начина склањања јесу и бункери.

Дијелови X Крајишке бригаде који су око Кинна биће смијењени са снагама Главног штаба Хрватске. X Крајишка бригада примиће сектор Бихаћ—[Бос.] Петровац.³ Чим стигне њен један батаљон, одмах ће III батаљон VIII бригаде отићи у састав своје Бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Осман⁴

Начелник Штаба
Бранко Пољанац

Командант
Коста⁵

(М. П.)

³ Види док. бр. 126.

⁴ Карабеговић

⁵ Нађ

БР. 128

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ НА КОЗАРИ¹

ИЗ I ДИВ.

21 и 22 о.м. 300 војника Вражје дивизије² извршили Продор ка Козари. Наши их разбили, на терену остала 22 мртва. Заплењена 2 митраљеза, 6000 метака, 4 кола, 15 коња и 5 бицикла.³ Непријатељ држи чуке на десној обали изнад Горажда. Очекују пук за појачање.

БР. 129

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ЧИШЋЕЊЕ САНЦАКА ОД ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 180
23-IV 21 ч

ШТАБОВИМА БРИГАДА

У току 21 и 22 о.м. јединице наше I бригаде водиле су борбу са око 400 војника Вражје дивизије² који су покушали испад у правцу Козаре. Оба дана непријатељ је враћен уз тешке губитке. Непријатељ је само на бојништу оставио једног официра и 30 мртвих војника; заробљен је један усташа; заплењено: 2 лака митраљеза „Шарца“, 6.000 метака, 4-творо кола, 15 коња војничких

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/13, к. 14 А. Радиограм је упућен вјероватно 23 априла.

² Из 2 батаљона 369 пука 369 дивизије. Види док. бр. 234 и 236.

³ На просторији Козара — Чајниче — Металка налазила се Прва пролетерска бригада. Види док. бр. 118.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55/1, к. 709.

² Борба је вођена против 2 батаљона 369 пука. Види док. бр. 256.

и 5 бицикла. Непријатељ се задржао на десној обали Дрине на првим чукама изнад самог града.

На секторима Фоче и Пјеваља без промене. Изгледа и да су тачни гласови о бомбардовању Пјеваља.

Нови непроверени извештаји говоре да Немци нису посели Рудо и Прибој.

Наша III Санџачка бригада, у свом покрету³ ка с. Маоче, 21 о.м. приспела је на просторију Глибаћи—Косаница—Кутуша—Битине; у току покрета као ни на тој просторији није наишла на четничке банде. Народ је наше борце сачекивао и одлично примао; расположење народа према нама је одлично и врло добри су услови за мобилизацију.

На сектору Гацко и Невесиње воде се жестоке борбе — о детаљима још нисмо обавештени.

VI Босанска и Мајевичка бригада добиле су наређење да се поставе на линију Паљика—Ухотића Брдо—Храст—Грабић—Столац—Јабука—Мазлина.

У вези са тим

НАРЕЂУЈЕМО

1. — Задаци постављени нашим бригадама и надање остају углавном исти,⁴ с тим што се допуњују и проширују и следећим:

I Прометерска бригада према ситуацији на сектору Горажда, а утолико пре уколико су јединице VI Босанске бригаде са већим снагама поселе одређену линију на десној обали Дрине — Паљика и Ухотића Брдо — предузеће чешће и дубље контролisanje терена углавном северно и источно од Чајнича са извиђањем према Лиму.

III Крајишка бригада са јачим деловима крстариће тереном северно од Пјеваља до линије р. Поблаћница—Калуђеровићи, разбијајући четничке банде уколико би се оне на том терену налазиле. Сем тога предузеће разбијање четничких банди уколико се ове налазе као спољна истурена одбрана Пјеваља, као и уништење талијанских делова ако су ови истурени даље од непосредне одбране града или уколико би такви делови вршили извиђања и патролирања ван града. У циљу скраћивања фронта, те тиме омогућавања извођења горњих задатака, ова Бригада главнином својих снага поставиће се на простору: Г. Крче—Глишница—Г. Брвеница. Мањи део снага оставити на левој обали

³ Види док. бр. 118.

⁴ Види док. бр. 118.

Теотинне на простору Д. Брвеница - Хоћевина, са задатком затварања правца од Пљеваља ка нашој болници, као и за одржавање везе са III Санџачком бригадом.

III Санџачка бригада избиће својим предњим деловима на Коврен. База и исходиште ове Бригаде је Маоче—Коврен—Горице—Вруља. Са ове просторије Бригада има дејствовати ка раније постављеном задатку: разбијање четничких банди на околном терену, затворити правац Пљевља—Шаховићи, успостављати н.о. власт и — што је нарочито важно — мобилисати нове борце.

2. — У случају непријатељског испада ка просторији где је смештена болница — околина Мељака, III Крајишка бригада има задатак да ово спречи употребљавајући при том — по потреби — и све своје јединице. III Санџачка бригада такође мора у овом случају садејствовати дејством у бок и позадину непријатеља. Овакав непријатељски покушај — према садањој ситуацији — није много вероватан, али је могућ у циљу извлачења опкољеног италијанског гарнизона.

3. — Одржавати свакодневну везу са овим Штабом и са суседним јединицама. Штаб III Санџачке бригаде одржаће са нама везу преко III Крајишке бригаде. У том циљу штабови обе бригаде упућиваће свакодневно јака одељења за везу, која ће уједно и контролисати међутерен. Ова одељења за везу имају се свакодневно састајати у 12 ч. у с. Подпеће код цесте. Штаб III Санџачке бригаде преко те везе слаће свој извештај.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

(М. П.)

4. — Штабови бригада при својим водовима за везу одмах ће формирати телефонска одељења, приступити обуци телефониста и настојати да се што пре снабдеју телефонским материјалом.⁵

⁵ Овај пасус је накнадно дописан машином, латиницом.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 23 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА СЕДМЕ КРАЈИШКЕ НОУ
БРИГАДЕ НА ПРОСТОРУ МЕЉАК — ВРБА, УХВАЋЕНОЈ
ВЕЗИ СА ЧЕТВРТОМ ПРОЛЕТЕРСКОМ БРИГАДОМ И
ОСЛОБОЂЕЊУ ЖАБЉАКА¹**

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

23 априла 1943 год.

у 16 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

У вези радиограма² Врховног штаба од 19 IV 1943 год. начелник³ Штаба ове дивизије пошао је у Штаб VII Крајишке бригаде у циљу извршења додијељеног задатка.⁴ VII Крајишка бригада у току 19 ов.м. водила је борбе са једном четничком групом од 4 до 500 војника на простору Мељак—Врба. Ова четничка група дошла је од правца Пљеваља. Штаб VII Крајишке бригаде донио је одлуку да са једним батаљоном ојачаним са једном четом одмах нападне ову четничку групу, разбије и уништи. Борба је вођена цијелог дана до 18.30 часова, када је непријатељ у нeredу отступио у правцу Хоћевина, где су га гонили дијелови VII Крајишке бригаде. Непријатељ је у овим борбама имао више мртвих и рањених, док код јединица VII бригаде био је један мртав и три рањена.

20 о.м. Штаб VII Крајишке бригаде добио је задатак да са простора Вис (куће Старчевића) — Мељак, изврши покрет у току дана и пребаци се на простор Бобова — с. Марајце, обезбјеђујући се са једним батаљоном од правца Глибаћа. Истог дана у току ноћи Штаб бригаде упутно је један јачи извиђачки вод у извиђање моста код с. Тепца. Извјештајем овог извиђачког вода сазнато је да је мост на ријеци код Тепца очуван и способан за прелаз пјешадије са комором. Одмах је наређено Штабу III батаљона VII Крајишке бригаде да ноћу 20 на 21 пређе ријеку Тару на лијеву обалу и образује мостобран за прелаз осталих

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18—2, к. 9.

² Види док. бр. 111.

³ Јово Вукотић

⁴ Види док. бр. 111.

дијелова Бригаде. Пошто непријатеља није било на лијевој обали ријеке Таре, то је остатак Бригаде почео са пребацивањем 21 ов.мј. у 4 часа ујутро у циљу што бржег изласка ове Бригаде на простор Жабљака, у коме су се налазили дијелови позадинских јединица, који су подесним препадима мањих одјељења протјерали непријатеља у правцу Сињајевине. Ово расуло четничких јединица произилази као посљедица разбијања четничких група на простору Челебића 16 на 17 ов.мј.

Бригада се пребацила упркос теренских неприлика врло брзо, тако да су њени предњи дијелови дошли у Жабљак 21 ов.мј. око 8 часова, а цијела Бригада око 14 часова истог дана. По прелазу Ријеке Таре први је сусрет био са куририма I батаљона IV Пролетерске бригаде,⁵ који се налазио у селу Недајно. По овим куририма упућено је писмо за Штаб IV Пролетерске бригаде да се одмах крене у правцу Шавника и да јој је лијеви бок потпуно осигуран, јер четничке разбијене снаге Павла Ђуришића биле су отступиле десном обалом ријеке Таре до с. Косанице.

Прелазак Крајишника преко ријеке Таре и сусрет са народом дурмиторског краја био је више него домаћи, народ је поздрављао наше борце на сваком кораку желећи им сваку срећу, здравље и успјех у борби. Дочек на Жабљаку срдчан, Дурмиторци су уз пуцњаву из пушака дочекали Крајишнике на вратима Жабљака, рапортирајући да на терену Пиве и Шавника нема четничке пушке.

Сви мјештани овога краја учинили су све да се четници разбију, деморалишу, да се сва средства која су имали у Жабљаку сачувају те да их не понесу собом. Они су у томе и већим дијелом успјели, а нарочиту заслугу за то има Милутин Даниловић, који је организовао нарочите групе у моменту доласка разбијених четничких група да их препадом из оближњих шумака протјерају. Ово им је и пошло за руком. По доласку VII Крајишке бригаде у Жабљак иста је распоређена на линији с. Типеровача—Јунча До—Мотички Гај са задатком извиђања и осигурања праваца од Сињајевине и Горњих Шаранаца.

Батаљону у Типеровачи стављено је у задатак да преко Левер Таре ухвати везу са III Санџачком бригадом и осигурава овај прелаз, а батаљон у Мотичком Гају да преко Горње Буковице ухвати везу са Штабом IV Пролетерске бригаде у правцу Шавника.

⁵ Четврта пролетерска (црногорска) бригада привремено је била пом командом Треће НОУ дивизије.

У часу доласка на простору Жабљака заплијењена је сједећа спрема коју је непријатељ напустио:

два лака бацача	брашна	4.500 кгр.
два п.митраљеза	макарона	4.000 „
шездесет хиљада метака	јечма	6.000 „
334 бомбе за бацач тешки	зејтина	1.700 лит.
50 бомби за мали бацач	дувана	1. — вагон
600 пушака (код бораца при- шних нама)	парадајза	800 кгр.
телефон. апарата 6 ком.	пасуља	190 „
	кукуруза	400 „

Дана 23 ов.мј. заказан је збор за Жабљак и околна села Жабљака. Збор је заказан за 12 часова. Од раног јутра почеле су придлазити велике групе сељака и сељанки, наоружаних јединица, са пјесмом и паролама Народно-ослободилачкој војсци и Врховном штабу. Народ је дочекао Штаб II Пролетерске дивизије са јединицама VII Крајишке бригаде и са дивизијском музиком, што је на овдашњи народ оставило врло лијеп утисак. Збору је присуствовало око 700 сељака. Народ је поздравно говором командант II Пролетерске дивизије⁶ износио му улогу и рад Народно-ослободилачке војске у борби противу фашизма и његових слугу, што је народ пажљиво и са одушевљењем саслушао. У име Крајишника говорио је командант Бригаде друг Раде Марјанац.⁷ Из народа је говорило неколико говорника мушкараца и старијих жена. Сви су тражили да се све узме у војску. Тражили су да се одмах иде на Колашин, да се спасавају 600 затвореника који се налазе у рукама четника и за које постоји опасност да ће бити стријељани.

Према нашим информацијама које смо до сада прикупили са неколико страна ни у самим четничким редовима у Васојевићима није неповољно стање за нас, а специјално код Андријевичке и Беранске бригаде. Осјећај одговорности и мржње црногорских племена према њима изазвала је дубоку диференцијацију и у редовима самих Васојевића. Ми ћемо Васојевићима написати један летак у којем ћемо их позвати да сперу љагу са лица, да приђу редовима Народно-ослободилачке војске, наравно то важи за оне који нијесу огрезли у злочинима. У истом летку, који ће бити раздијељен по цијелој Црној Гори, тражићемо да се нама

⁶ Пеко Дапчевић

⁷ Народни херој. Погинуо 1943 год., послије Пете непријатељске офанзиве, као командант Седме крајишке бригаде.

изруче Ђуришић,⁸ Дража Михаиловић, Васић, Лашић⁹ и још неколико зликоваца који се налазе сад у Васојевићима. Да пусте све затворенике. Ми сматрамо да ће се са оваквим летком припомоћи политичкој диференцијацији и да ће се на тај начин још више и у очима самих Васојевића разголитити издаја коловођа четничког покрета у Црној Гори. Ми ћемо тим летком истовремено онемогућити Ђуришићу и другим да врше мобилизацију у осталом дијелу Црне Горе за одбрану Васојевића, јер ћемо Црногорцима указати кога ми тражимо у Васојевићима и ко треба да плати за недјела која су вршена над црногорским народом.

Другу Мому Полексићу дато је овлашћење и од Вас и од стране нашега Штаба док нијесмо били на терену Црне Горе. Сада та овлашћења, с обзиром на лица приликом одређивања за команде мјеста и команде подручја, не одговарају у пуној мјери конкретној политичкој стварности. Зато смо ми одлучили, [да] у споразуму са другом Цицмил-ом,¹⁰ ваша овлашћења у погледу мобилизације, одређивања одговорних лица, саобразимо мјесним приликама, држећи се у принципу и у основи Вашег овлашћења датог Полексићу и усмено нама.

Услови за мобилизацију су врло повољни и ми ћемо бити у врло вјероватној могућности да са терена Среза шавничког и једног дијела Мораче попунимо II и IV са по 400 бораца и поред тога створимо једну самосталну црногорску бригаду.

Мишљења смо, с обзиром на општи положај политичког стања у Црној Гори, као и војничког у самим Васојевићима, да би што прије требало приступити ликвидацији четничког упоришта у Васојевићима. Зато смо ми од Вас и тражили II Пролетерску бригаду, јер ми вјерујемо да ћемо са двије наше и VII Крајишком уз мало садејство III Санџачке ријешити основни проблем четништва у Црној Гори, тј. разбити му главно упориште.

Нашим уласком у Црну Гору поткопавају се и позиције Крсте Поповића,¹¹ јер наш покрет буја и самим тим Крсто Поповић губи своју масовну базу, коју у осталом није ни имао на некој политичкој основи, већ га је народ

⁸ Павле

⁹ Ђорђе Лашић, мајор бивше југословенске војске. По одлуци Драже Михаиловића од 15 октобра 1941 год. командант свих четничких снага у Црној Гори. Погинуо 1 маја 1944 год. приликом бомбардовања Титограда (Подгорице).

¹⁰ Обрад Цицмил

¹¹ Крсто Поповић, вођа зеленаша у Катунској Нахији (Црча Гора). 1947 год. као одметник убијен од органа народне власти.

подржавао из личног опортунитета да би се сачувао од четништва. Чим Поповић изгуби сваку могућност политичке контроле на своме терену, ми тек онда можемо приступити и његовој ликвидацији као слуге окупатора.

Ово би била у главном наша општа политичка линија која за собом изазива и конкретне војничке задатке. Свака промјена у ситуацији била би Вам благовремено саопштена.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар Начелник Штаба
Митар Вукотић

Командант
Пеко

(М. П.)

БР. 131

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 АПРИЛА 1943 ГОД. ЗАМЈЕНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОКРЕТИМА НЕПРИЈАТЕЉА, О ПРИЛИКАМА У ПОЈЕДИНИМ НЕПРИЈАТЕЉСКИМ ГАРНИЗОНИМА И ЗДРАВСТВЕНОМ СТАЊУ У ДИВИЗИЈИ¹

23 априла 1943 год.
Крбљине

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.
(За друга Терзића²)

Положај

Јучер, 22 априла т.г., био сам лично у селу Бољановићима, где сам се састао са об. органом из Трнова. Том приликом ми је исти предао писмени извештај који гласи: „Дошли смо у додир са једним авијатичким официром нашим другом и обећао нам је дати податке о авијацији. За сада је рекао ако се буде бомбардовало које наше место, а ако буде у авиону наш који друг, да ће он прво изнад места

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43—1, к. 11.

² Велимир

направити круг а онда да ће бомбардовати ван циљева и наших објеката.

Наши другови у Бугарској смакли су још једног министра, а побуне још увек трају.

Немци још увек одлазе за Грчку где се јако утврђују. Од Вишеграда одлазе даље.³ Једна група Немаца и Хрвата отишла је у правцу Чајнича. Према Трнову није примећен никакав покрет. Код Терековог имања у Бутмиру између Доњ. и Гор. Которца подижу се велике дрвене бараке, а како изгледа за неки помоћни аеродром. У Сарајеву се прича да ће Сарајево бити нека дубља авијатичка база према Блиском Истоку. Ово није потврђено ни проверено.

Немачки транспорти стално долазе од Брода возовима. Талијана у Сарајеву уопште нема, а од хрватских војних власти могло се је дознати да ће се сви Талијани повући из Југославије.

Код Маглаја и у Озрену воде се борбе између четника и Немаца јер се је било рекло да ће Немци четнике разоружати и послати на рад у Немачку.

Немци и Хрвати оправљају пругу Сарајево—Мостар. Осигурања на прузи нису јака.

У Мостару сада има и Немаца, и Талијана, и усташа, и четника.

Воз од Сарајева иде само до Брадине. Говори се да ће воз прорадити за 15 дана, али стручњаци тврде да неће моћи раније од три и по месеца.

У управним и цивилним властима нема за сад никаквих промена.

У Сарајеву је живот скуп и неиздржљив. Цене појединим артиклима су — кукуруз је кгр по 180 куна, кромпир 1 кгр по 50 куна, пасуљ 1 кгр по 120—140 куна, пшенично брашно 1 кгр по 280—320 куна. Ово су цене шверц робе јер апровизације не могу више дати од 2—3 килограма брашна.”

У Трново је пре три дана довучена већа количина кромпира и жита које се дели милиционерима за семе. Послат је наш човек да утврди тачно стање по овом питању. Колико се плаћа за ове намирнице, ко је иницијатор овог превоза итд.

Кроз село Тошиће пре три дана примећена су два бегунца из VII Хрватске дивизије, од којих је један продавао и један пар недовршених ципела. Распитивали су се за пут до Баније. Ово је тачно и могла су да буду два бе-

³ Односи се на покрет 369 дивизије.

гунца 3 батаљона XVI бригаде, који су заиста напустили своју јединицу.

Јучер је у селу Тошићима била једна патрола од три наша партизана, који су на своју руку отишли у село да траже млеко, од милиције потерана и приликом отвореног пушкарања један је партизан остао а два су успела да побегну. Како изгледа да је остали партизан погинуо. Поводом овога наређена је истрага у 2 батаљону XVI бригаде из кога су били партизани.

Бројна стања батаљона су врло мала. 2 батаљон има сад на лицу свега људи, бораца, куvara, коњоводаца и осталих 40. Остало је све или теже, или мање болесно. 1. батаљон има око 80 људи на лицу, од овог 25 за службу.

Услед оваквог малог бројног стања и врло изнуреног људства на Рогоју је посада 8 бораца са пушкама и 2 пушкомитраљеза. Дневно се и пре и после подне шаље по једна патрола у правцу села Драгомилића јачине 5 бораца.

Поред болесног људства оболели су и чланови Штаба XVI бригаде: командант, пол. комесар и начелник, лекар и један члан и једна чланица Политодјела. На лицу су само још заменик пол. комесара и заменик команданта бригаде. Ова је Бригада војнички потпуно неспособна јединица док бар један део оболелог људства не дође у Бригаду.

По мом мишљењу било би добро да се сад на овај терен пребаци 2 батаљон X Херцеговачке бригаде. Људство је са овог терена и познаје добро и политичке прилике на овом терену.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник Штаба VII дивизије
Хрватске

Вој. Ј. Ђокић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 23 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВОГ И ДРУГОГ БАТАЉОНА ЗА ВЕЋУ БРИГУ О РАЊЕНИМ И БОЛЕСНИМ ДРУГОВИМА И НАЧИНУ ИСХРАНЕ ЈЕДИНИЦА¹

Строго повјерљиво!
Ж и т н о !

ШТАБ XII К. Н. О. У. БРИГАДЕ
Број сл.
Дана 3² априла 1943 год.

ШТАБОВИМА I И II БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Штаб дивизије регулисао је питање исхране својих јединица на овом терену. Наша Бригада снабдјеваће се на овај начин:

I батаљон: следоваће месо од команде мјеста Мартин Брод. Хљеб и кромпир евентуално и пасуљ са терена општине Кулен Вакуф. Ради побољшања исхране обратити се на Н.О. одборе слиједећих села: Липа, Теочак, а исто тако и Бјелај, гдје има нарочито доста стоке.

II батаљон и Штаб бригаде следоваће месо из Команде подручја Дрвар. Хљеб и кромпир из Команде мјеста Дрвар. Исхрану II батаљона регулисаће интендант Бригаде, *а истоме ће помоћи интендантура II батаљона.*

У вези са исхраном отпочеће кампања у народу како би исхрана била што боља.

II

Досадашња сва искуства уче нас да су [се] наши болесни и рањени другови очували у непријатељским офанзивама на тај начин, што су сви који су били способни за покрет ишли уз јединице, а непокретни скривани на најконспиративнијим мјестима — бункерима.

Услијед прилика у којима се налазимо, све јединице дужне су да оне саме непосредно воде бригу о својим болесним и рањеним друговима. Штабови батаљона као и

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/10, к. 875.

² Наређење је упућено 23 априла 1943 године.

сам Штаб бригаде побринуће се за оснивање батаљонских, односно бригадне амбуланте. Амбуланте оснивати на таквим мјестима гдје већ има природних склоништа или гдје их се може најбржим путем направити. Строго водити рачуна о склоништима и иста паралелно проналазити и ископавати заједно са оснивањем амбуланте. Треба водити рачуна да амбуланте и склоништа не буду у непосредној близини цеста, главних путева и уопште комуникација који би били потребни непријатељу и гдје би он вршио честе покрете те да би постојала могућност да пронађе исте. Није довољно само ову читаву ствар препустити санитету батаљона, него и сами штабови морају посветити највећу бригу и пажњу и исти су најодговорнији.

I батаљон нека приступи одмах формирању своје амбуланте.

II батаљон приступиће формирању своје амбуланте у договору са референтом санитета Бригаде, тако да ће то бити уједно и бригадна амбуланта. Водити рачуна о томе да батаљонска амбуланта не буде пренатрпана. Ми смо мишљења да број не смије прећи 15 болесних односно рањених другова.

Не само интендантура батаљона или бригаде и економни болница, него сами штабови дужни су да посвете највећу пажњу у погледу исхране, како болесних другова, тако и прездрављелих.

III

Скрећемо пажњу штабовима да наређење Штаба I Бос. корпуса строго повјерљиво од 20 априла добро проуче и да се свих тачака најстрожије придржавају. Штабовима батаљона достављени су примјерци и за команде чета (I батаљону; II батаљону достављено данас).

За I батаљон Штаб бригаде набавиће буре и исто упутити до Команде мјеста Мартин Брод, а тај Штаб исто ће одатле отпремити својим јединицама, а за II батаљон и Штаб бригаде побринуће се сам Штаб као и референт санитета. Примијећено је да досадашње парење одијела није контролисано, како од самих штабова, тако и од стране самог санитета. Скрећемо пажњу да се у будуће при будућем шурењу поведе више надзора при том раду.

IV

Штаб бригаде налази се у Јандрином Поду, куће Томићи.

Редовито слати извјештаје, тј. I батаљон сваких двадесет четири сата, док II батаљон сваки дан.

Водите рачуна о тачном достављању рапорта и извјештаја, а не да се дешава сваки пут да Штаб бригаде мора штабове батаљона по неколико пута опомињати да се пошаљу исти.

Шаљем вам радио-извјештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Јоцо³

Замј. команданта
Владо⁴

БР. 133

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДАНТА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
ДИВИЗИЈЕ ОД 24 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИ-
ГАДЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ И МЈЕРАМА КОЈЕ
ТРЕБА ПРЕДУЗЕТИ¹**

**К-НТ I ПРОЛЕТЕРСКЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

1) Везу са нама одржавајте преко Мељака или преко Штаба III Крајишке бригаде. Хитно извештаје шаљите телефоном до Метаљке, а одатле даље патролом до Штаба III Крајишке бригаде.

2) Шаљемо тело затварача и нишанске справе за топ 75 мм (трећи по реду) који је остао код вас. Шаљемо и затварач за четврти топ чија се цев налази око Раскршћа, који треба такође оспособити. Њему су недостајали точкови и део лафета, који су сада пронађени испод Голуг Врха, на сектору где је дејствовао наш 3 батаљон — чији Штаб зна где су ти делови.

За тај топ послаћемо све преостале мазге -- из Штаба дивизије и из III Крајишке бригаде, а даће и ваши батаљони, ако има још мазги код њих. Делове осталих не-

³ Марјановић

⁴ Прошић

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1—4, к. 707

оспособљених топова по могућности евакуисати — или закопати.

3) Другови Фића и Васо нису још стигли овамо.² Са њима је радио-станица. Не знам да ли има за вас нових директива од В.Ш. Писаћемо вам опширније чим стигну.

4) III Санџачка налази се на сектору Маоче—Косаница, а III Крајишка на сектору Подпеће—Бољанићи. VII Крајишка је привремено придата II Пролетерској дивизији: она је 21 о.м. ушла у Жабљак.³

Јакић⁴ јавља да је у читавом Санџаку расположење за нас врло добро.

5) Известите о ситуацији код вас и да ли су Немци вратили друга Андру Ломпара⁵ и оног друга који је био са њим.

Друг Јован Вукановић је погинуо пред Фочом.

6) Чим се заврши евакуација наше Болнице и плена преко Теотине, тражићемо од В.Ш. да вашу Бригаду приближи осталим двома. Овде су, нанме, услови мобилизације много повољнији.

У Пиви и у Херцеговини услови за мобилизацију су такође добри.

7) Ако постоји могућност, тј. ако то није скопчано са већом борбом, треба, пре одласка, спалити мост код Горажда. Ви испитајте и известите, а ми ћемо вам о томе још накнадно писати.

8) Чим се врате другови са кратког радио-телеграфског курса, упутићемо вам 1—2 ради успостављања радиовезе између нас.

С друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

24-IV 8.00

Комдив.
Коча

Бр. 433

24-IV 43

У архиву
Кит

² Код Треће крајишке НОУ бригаде

³ Види док. бр. 130.

⁴ Велимир

⁵ Види док. бр. 141

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРУГЕ ПРОЛЕ- ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 АПРИЛА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛ- НОМ КОМИТЕТУ КП ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПАРТИЈСКИМ ПРОБЛЕМИМА У ПИВИ И ПРЕДУЗЕТИМ МЈЕРАМА¹

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Драги другови,

У споразуму са друговима Обрадом Цицмилом и Ђерковићем из IV Црногорске бригаде одредићу неколико другова који ће радити по опште-политичкој линији, не улазећи у организационе ствари Партије. Ово сматрам као нужно с обзиром на политичку ситуацију и на задатке које непосредно рјешавамо: мобилизација, народно-ослободилачки одбори, команде мјеста и команде подручја. Команде мјеста и команде подручја, народно-ослободилачки одбори и мобилизацију ми већ спроводимо.

Данас смо одржали један велики збор у Жабљаку,² који је у сваком погледу успио.³ Народ се је на збору изјаснио за општу мобилизацију. Ми смо овакав систем мобилизације узели као најпогоднији, тј. претходно вршимо политичку припрему а послије тога прилазимо мобилизацији, одређујући за то специјалне регрутне комисије.

Сада вршимо мобилизацију у Општини планино-пивској и дурмиторској, јер те двије општине од осталих осам општина су политички најзрелије за мобилизацију. Упоредо са мобилизацијом ових општина политички се ради и у другим општинама и према њиховој политичкој зрелости вршићемо мобилизацију.

Услови за мобилизацију су врло повољни и ми се надамо да ћемо мобилисати из Среза шавничког и једног дијела Мораче око 2000 бораца. II и IV бригаду попунићемо са по 400 бораца најмање, јер те су бригаде услијед учесталих акција и осјетних губитака поново сведене само на партијски актив, тако да нам свака пушка непријатељска пуца у Партију.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 5492.

² Збор је одржан 23 априла. Види док. бр. 130.

³ Исто

Мобилизација може се у пуној мјери вршити само послије разбијања Васојевића, јер све док се Васојевићи не разбију постоји извјестан страх и несигурност код становништва овога краја због бојазности од Васојевића.

Пјегави тифус у појединим бригадама наше војске узима озбиљне размјере, тако да, ако се продужи са приличном немарношћу према тој болести, може нам се услијед ње паралисати дејство наше Народно-ослободилачке војске. Зато сматрам за потребно да ЦК Партије по овом питању хитно интервенише преко Партије с тим да читаве организације у војсци и позадини мобилише за борбу против пјегавог тифуса. Ми смо у нашој Дивизији то питање поставили пред Партијом (сем у Црногорској) као врло озбиљно. Учинили смо Партију одговорном за тај проблем. Послије наших састанака одмах се је партијска организација II Далматинске и II Српске⁴ осјетила као иницијатор борбе против нечистоће и пјегавог тифуса.

Уколико одлучите да овамо треба послати Вашег делегата, то нам јавите преко радија да бих могао другове обавијестити.

Ми ћемо учињети све да на овом терену политички постигнемо позитивне резултате, али ипак присуство делегата је неопходно, не само због овог краја него и због читаве партијске организације у Црној Гори, која је сва распарчана и исјецкана, због губитка кадрова и немогућности одржавања веза.

Ми са IV Црногорском још нијесмо успоставили директан контакт са Штабом бригаде, али чим јој се приближимо извјестићемо Вас какве [је] резултате постигла партијска бригадна организација у погледу извјесних појава које су констатоване на заједничком састанку мога и Крцуновог⁵ са Вама.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

24 IV 43.

Митар

⁴ Друга пролетерска бригада

⁵ Слободан Пенезић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 25 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА СЕКТОРУ КОВРЕНА¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ [УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ]
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 181
25-IV 7.15

ШТАБОВИМА БРИГАДА

Извештени смо од Штаба III Санџачке бригаде да су четници у току јучерашњег дана избили на просторију Блишково—Стожер (југозападно од Коврена), као и да су са три колоне кренули од Коврена поред цесте у правцу с. Горице.

Према извештају курира, у току јучерашњег дана непријатељ — Талијани из Пљеваља — покушали су продор у правцу с. Калмужи² и били су доспели до с. Врбница. Јединице III Санџачке бригаде у садејству са јединицама III Крајишке бригаде одбациле су непријатеља ка Пљевљима. По овоме немамо још никакав званичан извештај.

Према једном обавештењу на правцу III Санџачке бригаде, на просторији Горица—Коврен—Бијело Поље, налази се 1.500 санџачких, србијанских и босанских четника.³

Да би III Санџачка бригада избила на Коврен потребно је сада да на том правцу дејствује са свим својим јединицама, а за обезбеђење свога левог бока и позадине од правца Пљеваља тражи друге снаге да се поставе за затварање тог правца.

Према оваквим подацима, а у циљу омогућавања да III Санџачка бригада разбије појављене четничке снаге и избије на одређену јој просторију,⁴

НАРЕЂУЈЕМО

1. — III Крајишка бригада поставиће главнину својих снага на левој обали Ћеотине на просторији Д. Брвеница — Хоћевина—Подпеће, са задатком затварања правца од Пљеваља ка Мењаку и Косаници и ради садејства са III Сан-

¹ Оригинал. писан на машини, латиницом. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10 4. к. 705 А.

² Какмужи

³ Види док. бр. 141.

⁴ Види док. бр. 129.

дичком бригадом, тј. заштите њеног левог бока и позадине за време њених покрета и борби са четницима ка Коврену.

Обзиром да III Санџачка бригада на свом задатку има брзо радити, то ће Штаб III Крајишке бригаде усиљеним маршем упутити свој најближи батаљон у с. Подпећ, где ће примити задатак заштите од Пљеваља у правцу Косанице и Маоча и сменити тамошњу јединицу III Санџачке бригаде како би ова могла што пре кренути са својом јединицом на главни задатак.

III Крајишка бригада поставиће мањи део снага на десној обали Ђеотине на просторији Г. Брвеница—Г. Крче, са задатком затварања правца од Пљеваља десном обалом Ђеотине и цестом ка Бољанићима.

2. — I Пролетерска бригада остаје на досадашњем задатку, с тим што ће један свој батаљон поставити на просторији Ковач—Бољанићи са задатком резерве на правцу Пљевља—Бољанићи, садејства са јединицама III Крајишке бригаде на десној обали Ђеотине и контролisaња терена између р. Повлачнице и цесте.

3. — III Санџачка бригада одмах ће предузети разбијање појављених четничких банди око Коврена, с тежњом избијања на Коврен и постављања на просторији Маоче—Коврен—Вруља, вршећи потом на том и околном терену задатке постављене претходним наређењем.⁵

4. — Везу између бригада одржавати стално и што чешће.

5. — Везу са овим Штабом одржавати преко III Крајишке бригаде.

Извештавати овај Штаб о свакој промени и што чешће, а обавезно слати *Сваког дана* дневне извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив.

(М. П.)

Наштадив.⁶

Васа

Бр. 434

ШТАБУ БРИГАДЕ

Ја сам, према овоме наређењу, пошао са III бат. на просторију Ковач [Пл.]—Бољанићи. Собом ћемо понети и телефон. Писмо Ш.Д.⁸ сам упутно. Доћи ћу сутра.

26-IV 12.30

Поздрав

Плави⁹

⁵ Види док. бр. 129.

⁶ Начелник Штаба дивизије

⁷ Следећи текст дописан је руком.

⁸ Штаб дивизије.

⁹ Мијалко Тодоровић.

БР. 136

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА НАПАД НА ЈАВОРАК¹

26/IV

ИЗ III ДИВ.

Пеко повукао IV² на простор Мокро—Крново. Услијед тога опет ће се ва ноћас одложити напад на Јаворак. Добро је што сте команду објединили, јер овако није ишло добро. Батаљони II³ нијесу стигли. Ми сад идемо код Пека. Још не можемо дати обавјештење по јучерашњој депеши.

БР. 137

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ КОД НЕВЕСИЊА И ЈАВОРКА¹

III ДИВИЗИЈА

26-IV

Упутили путем курира ваше наређење II и IV бригади.² Око Боана се воде борбе. Четници поново напали (Неве)сиње, већ разбијени. Штаб II дивизије налази се у Горњој Бујовици. Непријатељ од Јаворка прави испад. За ноћас спремамо напад. Сава.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/17, к. 14 А.

² Четврта пролетерска бригада

³ Друге пролетерске бригаде

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32/17, к. 14 А.

² Друга пролетерска и Четврта (Црногорска) пролетерска бригада

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ КОРПУСА ОД 27
АПРИЛА 1943 ГОД. О ПОСТАВЉАЊУ РУКОВОДИЛАЦА
У ЧЕТВРТОЈ КРАЈИШКОЈ НОУ ДИВИЗИЈИ¹**

ШТАБ
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА
Бр. 22

27 априла 1943 год.

Положај

НАРЕДБА

По указаној потреби у споразуму са начелником Врховног штаба овај Штаб донио је сљедећу одлуку:

Досадашњи командант IV НОУ дивизије друг Шоша² одређује се на службу у Штаб корпуса.

Друг Баја,³ који је до сада вршио привремено дужност комесара IV НОУ Дивизије, одређује се на своју пријашњу дужност комесара VI бригаде.

За команданта IV НОУ дивизије одређује се досадашњи начелник Штаба корпуса друг Бранко Пољанац.

За политичког комесара IV НОУ дивизије одређује се друг Бошко Шиљеговић.

За замјеника команданта IV НОУ дивизије одређује се друг Петар Војновић, досадашњи командант VI бригаде.

За команданта VI бригаде одређује се друг Урош Богуновић (Роца), досадашњи замјеник политичког комесара VI бригаде.

У састав IV дивизије улазе сљедеће јединице: VI бригада, XII бригада, X бригада, Рибички батаљон, Козарачки одред, а по одласку X НОУ дивизије ући ће у састав IV НОУ дивизије и одреди Јајачки и Гламочко-Ливањски. VIII бригада, која се налази привремено на оперативним задацима у Крајини под командом Главног штаба Хрватске, припада такођер Штабу IV НОУ дивизије.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/7. к. 407.

² Народни херој Јосип Мажар

³ Дмитар Бајалица

Ова наредба ступа на дејство од датума њеног потписивања а сва горе наведена постављања биће накнадно дефинитивно објављена наредбом Врховног штаба.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

	Начелник	
Политкомесар	Врховног штаба	Командант
Осман	Арсо Р. Јовановић	Коста

(М. П.)

БР. 139

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 27 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА
НАПАДНУ ЧЕТНИКЕ НА СЕКТОРУ КОВРЕН И ОБАВЕ-
ШТЕЊЕ О СИТУАЦИЈИ У САНЦАКУ¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 182
27-IV 8.30

ШТАБОВИМА БРИГАДА

1. — На сектору III Крајинске без промена. Са сектора I бригаде немамо скорашњих извештаја.

На сектору III Санџачке бригаде четничке банде са Коврена избиле су 26 о.м. са око 400—500 људи на просторију Крупице—Пандурница. III Санџачка бригада истог дана је предузела разбијање ових банди — резултат не знамо.²

2. — Штаб III Санџачке бригаде извештава да се на просторији Коврен—Шаховићи, уствари у целом Бјелопољском срезу, налази око 1.500 деморалисаних четника — Бјелопољаца, Санџаклија и неких Србијанаца. На осталом терену између Пљеваља и Лима четници су демобилисани и једино још постоје по неким селима мање четничке групе

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/4, к. 705 А.

² Види док. бр. 144.

или сеоске страже. У делу Санџака преко Лима народ је нама наклоњен и очекује наш долазак.

Услови за мобилизацију су врло добри, али је потребно да се на терену налазе наше јединице. Садашњи политички и војни центар четника у Санџаку — Бјелопољски срез — лако је разбити. Муслимани у Санџаку нама су наклоњени; према извештају наших људи из позадине многи муслимани би нама пришли, па чак и једна група од 6—800 муслимана је организована да нам се прикључи чим би се појавили на њиховом терену.

3. — У вези са овим, а и обзиром на опште перспективе, предложили смо Врховном штабу да се наша Дивизија ослободи задатка према Горажду, те како би тиме били у могућности да образујемо једну ударну групу за разбијање четника на правцу Коврен—Шаховићи—Бијело Поље. Наиме, предложили смо да VI Босанска бригада преузме затварање правца Горажде—Чајнице; наша I бригада да се постави за затварање правца од Пјеваља са обе стране Теотине, те да се тако употреби III Крајишка и III Санџачка бригада за разбијање четника на наведеном правцу.

Очекујемо одговор по овом предлогу.³

4. — За сада, док се не добије одговор по горњем предлогу, задатак наше Дивизије и унутар тога задаци постављени нашим бригадама у основи остају исти. Но, да би се омогућило разбијање четника на Коврену и околини, III Санџачка бригада поставиће се као покретна ударна група са базом и исходништем на просторији Маоче—Коврен. Са ове просторије предузети извршење свога задатка у разбијању четника, организацији народно-ослободилачке власти и мобилизацији нових бораца. За затварање појединих праваца не држати положаје, већ маневром и покретом их обезбеђивати, а крстарењем јачим деловима по терену овај контролисати и организовати.

Дакле, у циљу обезбеђења од Пјеваља, као и због везе са нама, III Санџачка бригада и III Крајишка бригада својим суседним деловима морају бити у сталном контакту и садејству. Наиме, ни њима не одређивати секторе, већ им ставити у задатак да својим покретима и извиђањима између с. Вруља и Подпећа ове суседне јединице буду у сталној вези и садејству у циљу контроле тог терена и затварања правца од Пјеваља ка југу.

5. — Дивизијска артиљерија поставиће се на левој обали Теотине на сектору III Крајишке бригаде. Њу ће сачињавати оруђа од 75 мм формирана у артиљериски ди-

³ Види док. бр. 144.

визион са две брдске батерије. У циљу формирања овог Дивизиона Штаб I бригаде упутиће два топа 75 мм са просторије Чајниче преко с. Градац за с. Хоћевина. Један део потребног људства за Дивизион попуњен је од прездравелих бораца из Дивизиске болнице, делом ранијих бораца а делом позадинских радника из Крајине. Потпуна попуна људством углавном ће се извршити овим путем, те ће се ускоро Пионирски вод вратити у састав своје I бригаде.

Брдски топ 65 мм и даље ће остати на сектору и под командом I Пролетбригаде. Са топовима 75 мм Штаб I бригаде упутиће и друга Велебита;⁴ људство употребљено за пребацивање топова вратиће се Бригади.

6. — Штаб III Крајишке бригаде известиће да ли је предузео хватање бандита Бабића код Церовице и о резултату тога. Уколико ово није урађено, одмах организовати и предузети тај задатак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. II.)

Полкомдив
Фића

Наштадив
Васа

Комдив
Коча

⁴ Милан Антончић

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 27 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА У ТОКУ МАРТА МЈЕСЕЦА¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 185
27-IV-1943

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ
— Извештај о акцијама у марту 1943 г. —

1 III: I Пролетерска и III Санџачка бригада налазиле су се на сектору Иван Седло—Коњиц, а III Крајишка бригада на сектору према Прозору.

1 и 2 III: Прва пролетерска и III Санџачка бригада усиљеним маршевима пребациле су се ка Прозору и према Г. Вакуфу.²

Г. Вакуф

ЗАДАТАК

Заповешћу³ Врховног штаба за ликвидацију немачко-усташких снага у долини Врбаса, ова Дивизија добила је задатак да уништи непријатељске снаге на сектору лево од друма Прозор—Карамустафића мост па даље десном обалом Врбаса, као и да обухватним покретом избије на простору Врси—Сарајвилић и ту спречи непријатељу отступање десном обалом Врбаса ка Бугојну. За овај задатак наша Дивизија била је десна колона састављена од три бригаде: I Пролетерске, III Санџачке и I Далматинске бригаде.

ПОСТУПАК

I Пролетерска бригада имала је задатак да широким обухватом заобиђе непријатељско лево крило и избије на линију Бистрица—Сарајвилић, где

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19—2, к. 9.

² Види док. бр. 27.

³ Заповијест Врховног штаба НОВ и ПО Југославије издата 3 марта у 4.00 час. биће објављена у тому II.

да пресече непријатељску отступницу ка Бугојну, а и да одатле ударом с леђа учествује у ликвидацији непријатеља.

III Санџачка бригада имала је задатак да ликвидира непријатеља на десној обали Врбаса, избије изнад [Г.] Вакуфа, да са јединицама осталих колоне учествује у ликвидацији Вакуфа, а по разбијању непријатеља да предузме његово гоњење прелазећи Врбас и настављајући ка Бугојну.

I Далматинска бригада имала је задатак да ликвидира непријатеља на Црном Врху, тј. на сектору између цесте Прозор, [Г.] Вакуф и р. Врбас, а по заузећу Вакуфа од стране осталих јединица да ова Бригада избије на цесту [Г.] Вакуф--Травник и затвори правац од Травника.

I бригада у покрету ка свом задатку успут је ликвидирала слабија непријатељска упоришта: Ждримци, Врси, Бистрица и Ричица. Међутим, Бригада на свој задатак није доспела као јединствена јединица: четири батаљона ове Бригаде продирала су ка одређеној просторији, али неповезана, у измењеној ситуацији и непредвиђеним моментима није било јединствене команде, батаљони су дејствовали одвојено, Штаб бригаде са једним батаљоном није успео да избије на одређени сектор, био је одвојен од своја четири батаљона, није био у могућности да повеже рад батаљона и да с Бригадом као целином руководи. Четири батаљона ове Бригаде која су продужила ка свом крајњем задатку наишла су на непријатељска појачања која су пристизала од Бугојна, а — што је било решавајуће — и на непријатеља који је од Г. Вакуфа дејствовао на њихов бок и почео их угрожавати и са леђа. Ово је приморало те батаљоне да се извуку ка планинском вијенцу источно од Врбаса, тј. није им успело, ни тада ни доцнијим покушајима, да избију до самог Врбаса.⁴ III Санџачка бригада успела је да са челним батаљоном избије без борбе до изнад самога Вакуфа. Овом приликом врло важни и кључни положаји на овом правцу — Орлишће и Баба — били су непосредни. Челни батаљон на овим положајима није оставио никакву јединицу, чврсте везе између батаљона Санџачке бригаде није

⁴ Види док. бр. 27.

били, — непријатељ, кад је осетно наше покрете, избио је на Бабу и Орлишће и тако се нашао између батаљона Санџачке бригаде. Због неповезаности јединица и лабавог и колебаљивог држања штабова батаљона, оваква ситуација процењена је: од батаљона који је продро ка [Г.] Вакуфу као несигурност и угроженост с леђа те и решење да се извуче удесно ка планини, чиме се за извесно време одвојно од своје Бригаде; док је поседање Орлишћа и Бабе од стране непријатеља претстављало за следећи батаљон препреку коју није ни покушао да ликвидира. Овако слабо ангажовање јединица III Санџачке бригаде омогућило је непријатељу, да са овог сектора угрози позadini пребачених батаљона I бригаде.

I Далматинска бригада успела је да ликвидира непријатеља на Црном Врху, после чега је непријатељ отступно са сектора те Бригаде. До иницијативног садејства ове Бригаде ка сектору III Санџачке бригаде није дошло.

Услед горњих пропуста непријатељу је успело да, почев од 5 III, извуче материјал и своје снаге ка Бугојну, евакуишући Г. Вакуф.

ОЦЕНА

Дивизија није извршила постављени задатак — непријатељу је успело да евакуише материјал и људство са сектора Бугојна. Пропусти су горе наведени. Држање бораца било је добро, они су морали издржати стално дневно бомбардовање, даноноћне борбе и покрете и нередовну, па често и никакву исхрану. Непријатељу су нанети велики губици, али смо и ми имали осетне жртве. Штабови батаљона, остављени без везе са штабовима бригада, нису показали корисну иницијативу и међусобно садејство; штабови појединих батаљона Санџачке бригаде били су неодлучни и слабо упорни у извршавању својих задатака, а у свом раду имали су и одлучујућих пропуста.

У току 5-III Далматинска бригада упућена је у састав своје Дивизије ка Солаковој Кули,⁵ а и остале јединице отишле су са овог сектора. Нашој Дивизији постављен је задатак затварања правца Г. Вакуф—Прозор. Међутим, ноћу 6—7 о.м. и наша I бригада упућена је на нови задатак

⁵ Види том IV, књ. 11, док. бр. 26.

према Јабланици. О раду и акцијама те Бригаде од тог момента па до поновног уласка у састав наше Дивизије у прилогу достављамо извештаје Штаба бригаде.⁶

УЛОГА ЗАШТИТНИЦЕ

Г. Вакуф — Прозор

ЗАДАТАК

Затворити правац Г. Вакуф—Прозор у циљу заштите евакуације рањеника ка Прозору и даље низ р. Раму.

ПОСТУПАК

III Санџачка бригада постављена је источно од цесте Прозор—Г. Вакуф, а III Крајишка бригада западно од ње. Непријатељ у Бугој[ну] добио је знатна појачања у немачким јединицама и отпочео је продор ка Г. Вакуфу и даље ка Прозору. У току жестоких бојева, нарочито на сектору III Крајишке бригаде, непријатељу су нанети велики губици. III Санџачка бригада уништила је један а онеспособила још један непријатељски тенк. У току 9-III непријатељу је успело да пред мрак избије на Вилића Гумно — важна тачка на сектору III Крајишке бригаде. Због овога, а нарочито због дубоког непријатељског продора од правца Вуковско, III Крајишка бригада повукла се је ка Прозору. На сектору III Санџачке бригаде непријатељ је био мање активан, те се ова задржала на Црном Врху, тј. на сектору између цесте Прозор—Г. Вакуф и р. Врбас.⁷

ОЦЕНА

Задатак је извршен — омогућено је извлачење рањеника са терена око Прозора. Рад јединица био је добар, а такође и држање бораца који су издржали у сталним борбама често бомбардовање, нередовну исхрану, ноћивање по положајима на снегу.

⁶ Види док. бр. 27.

⁷ Опширније о овим борбама види у тому IV, књ. 11, док. бр. 55.

Прозор — Рама — Јабланица

ЗАДАТАК

Затворити правац од Прозора долином р. Рама, омогућити евакуацију рањеника и заштитити пребацивање свих наших јединица и делова преко Неретве.

ПОСТУПАК

Решили смо што дуже задржавати непријатеља на узастопним положајима почев од линије Прозор—Црни Врх па до Грачанице, с тим што у висини Грачанице на јужним обалама кањонских река Грачанице и Волујнице по сваку цену задржати непријатеља док се год не омогући и изврши пребацивање свих наших делова преко Дрине.

Међутим, небудношћу јединица Санџачке бригаде и неправилним постављањем батаљона III Крајишке бригаде, непријатељ је већ 10 III до мрака успео да потисне наше делове на главну одбранбену линију р. Грачаница — р. Волујница. На овим положајима вођене су упорне борбе, а нарочито на сектору III Крајишке бригаде — изнад реке Грачанице. Непријатељска авијација била је свакодневно врло активна тукући на положајима саме стрељачке стројеве: свако наше појављено аутоматско оруђе обасипано је артиљерском и баљачком ватром, а потом бомбардовано из ваздуха.⁸

II III стављено нам је у задатак и затварање правца долином р. Дољенке, за који смо правац употребили VII Крајишку бригаду, која је истовремено потпала под нашу команду.

До 14 III завршено је пребацивање болница и осталих јединица преко Неретве, те смо 14—15 III пребацили код Острошца Санџачку и VII Крајишку, а 15 у зору и Крајишку код Јабланице.⁹

ОЦЕНА

Дивизија је извршила постављени задатак — омогућена је евакуација рањеника и заштићено је пребацивање свих делова преко Неретве.

Горе наведени пропусти онемогућили су да се

⁸ Види том IV, књ. 11, док. бр. 55, 207.

⁹ Види том IV, књ. 11, док. бр. 67.

према Јабланици. О раду и акцијама те Бригаде од тог момента па до поновног уласка у састав наше Дивизије у прилогу достављамо извештаје Штаба бригаде.⁶

УЛОГА ЗАШТИТНИЦЕ

Г. Вакуф — Прозор

ЗАДАТАК

Затворити правац Г. Вакуф—Прозор у циљу заштите евакуације рањеника ка Прозору и даље низ р. Раму.

ПОСТУПАК

III Санџачка бригада постављена је источно од цесте Прозор—Г. Вакуф, а III Крајишка бригада западно од ње. Непријатељ у Бугој[ну] добио је знатна појачања у немачким јединицама и отпочео је продор ка Г. Вакуфу и даље ка Прозору. У току жестоких бојева, нарочито на сектору III Крајишке бригаде, непријатељу су нанети велики губици. III Санџачка бригада уништила је један а онеспособила још један непријатељски тенк. У току 9-III непријатељу је успело да пред мрак избије на Вилића Гумно — важна тачка на сектору III Крајишке бригаде. Због овога, а нарочито због дубоког непријатељског продора од правца Вуковско, III Крајишка бригада повукла се је ка Прозору. На сектору III Санџачке бригаде непријатељ је био мање активан, те се ова задржала на Црном Врху, тј. на сектору између цесте Прозор—Г. Вакуф и р. Врбас.⁷

ОЦЕНА

Задатак је извршен — омогућено је извлачење рањеника са терена око Прозора. Рад јединица био је добар, а такође и држање бораца који су издржали у сталним борбама често бомбардовање, нередовну исхрану, ноћивање по положајима на снегу.

⁶ Види док. бр. 27.

⁷ Опширније о овим борбама види у тому IV, књ. 11, док. бр. 55.

Прозор — Рама — Јабланица

ЗАДАТАК

Затворити правац од Прозора долином р. Раме, омогућити евакуацију рањеника и заштитити пребацивање свих наших јединица и делова преко Неретве.

ПОСТУПАК

Решили смо што дуже задржавати непријатеља на узастопним положајима почев од линије Прозор—Црни Врх па до Грачанице, с тим што у висини Грачанице на јужним обалама кањонских река Грачанице и Волујнице по сваку цену задржати непријатеља док се год не омогући и изврши пребацивање свих наших делова преко Дрине.

Међутим, небудношћу јединица Санџачке бригаде и неправилним постављањем батаљона III Крајишке бригаде, непријатељ је већ 10 III до мрака успео да потисне наше делове на главну одбранбену линију р. Грачаница — р. Волујчица. На овим положајима вођене су упорне борбе, а нарочито на сектору III Крајишке бригаде — изнад реке Грачанице. Непријатељска авијација била је свакодневно врло активна тукући на положајима саме стрељачке стројеве: свако наше појављено аутоматско оруђе обасипано је артиљериском и бацачком ватром, а потом бомбардовано из ваздуха.⁸

11 III стављено нам је у задатак и затварање правца долином р. Дољенке, за који смо правац употребили VII Крајишку бригаду, која је истовремено потпала под нашу команду.

До 14 III завршено је пребацивање болница и осталих јединица преко Неретве, те смо 14—15 III пребацили код Острошца Санџачку и VII Крајишку, а 15 у зору и Крајишку код Јабланице.⁹

ОЦЕНА

Дивизија је извршила постављени задатак — омогућена је евакуација рањеника и заштићено је пребацивање свих делова преко Неретве.

Горе наведени пропусти онемогућили су да се

⁸ Види том IV, књ. 11, док. бр. 55, 207.

⁹ Види том IV, књ. 11, док. бр. 67.

непријатељ задржава и туче на узастопним положајима, али нису компликовали и онемогућили извршење задатка.

Јабланица — Острожац — Идбар — Коњиц

ЗАДАТАК

Спречити непријатељу пребацивање преко Неретве, затворити правац од Коњица, с циљем омогућавања и заштите евакуације болнице.

ПОСТУПАК

16 III. Дивизија је — без I бригаде — држала на левој обали Неретве сектор од Јабланице до Острошца са три бригаде, а тога дана је III Санџачка бригада сменила јединице III дивизије са задатком затварања правца од Коњица, који је у односу на правац отступнице био кратак и директно је пресецао. Истог дана, недовољном будношћу постављеног батаљона III Крајишке бригаде, непријатељ је код Раме прешао Неретву и овладао истакнутим брдом Чарски Врх. У циљу смене и последњих делова III дивизије, истог дана увече упућена је и III Крајишка бригада на сектор према Коњицу. Непријатељ је свакодневно, али мањим снагама, но потпомогнут авијацијом, вршио нападе дуж целе линије. Одлучним противнападима непријатељ је одбијен уз губитке, те је тако омогућено извлачење рањеника по етапама. Са степеном евакуације рањеника постепено смо скраћивали и фронт јединицама.

18-III сменили смо и два батаљона I Пролетерске бригаде која су била остављена са задатком затварања правца долином р. Бјеле и ка Борачком Језеру.¹⁰

19-III по извлачењу рањеника из котлине Идбар повукли смо и VII Крајишку бригаду источно од те котлине и употребили је за ношење и евакуисање рањеника и болесника, пошто је евакуација рањеника била спора, слабо организована, односно евакуација заосталих рањеника и болесника уопште није спровођена.

У овом времену четничке банде вршиле су широке

¹⁰ Види док. бр. 27.

обухвате падицама Прења, често пута им је успевало да убрзају померање наше линије, али не и да онемогуће наш задатак заштите евакуације.

20-III непријатељ од Коњица предузео је напад на целом сектору, једновременно кад и четничке баце са падина Прења. Обзиром да је овим била угрожена долина реке Бјеле, где су се још налазили рањеници, наше јединице су противнападима и контрајуришима задржале непријатеља. Међутим, непријатељ је, како онај из Коњица тако и четници, продужио са нападом и у току ноћи и зоре 21-III. Непријатељ је успео да овлада на правцу ка Бјелој са брдом Паклена, те су се све наше јединице пребациле преко р. Бјеле и поставиле за затварање правца ка Борцима.

ОЦЕНА

Постављени задатак је извршен. У овом периоду непријатељска офанзива се је у односу бројчано смањила, док се је — обзиром на то — у погледу продорности и иницијативе повећала. Правци непријатељског дејства у односу на правац евакуације рањеника били су кратки и врло опасни, наш маневар био је отежан: ни на једном месту наш фронт се није смео ослабити у циљу регруписавања и удара на непријатеља, јер би због близине отступнице непријатељ могао то учини и продирање тим местом угрозити и пресећи. То с једне стране, а с друге: морали смо употребити прво једну целу, а потом и делове осталих бригада за извлачење огромног броја заосталих и остављених болесника и рањеника. Ово је онемогућило — а што би иначе могли — да непријатеља маневром разбијемо и нанесемо му много веће губитке, — а с друге стране, ово је омогућило непријатељу да овлада брдом Пакленом, кога је доцније услед наших сталних — иако директно неуспелих — напада морао напустити.

Коњиц — Борци

ЗАДАТАК

Затварање правца Коњиц—Борци и омогућавање извлачења рањеника ка Главатичеву и Бјелемићу.

ПОСТУПАК

После напуштања Паклена, 22-III, непријатељ се повукао за непосредну одбрану Коњица. Ускоро је упућена VII Крајишка бригада ка Улогу, а III Санџачка бригада¹¹ ка Калиновику а потом у састав II дивизије. За затварање правца Коњиц—Борци остала је III Крајишка бригада све до 6 IV. Дивизија више није дејствовала као целина.

ОЦЕНА

Задатак је извршен. Држање бораца било је добро и поред дотадањих борби, нарочито напорних маршева, хроничног гладовања и даноноћног остајања по положајима на снежним брдима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Васа

БР. 141

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 27 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА НА ПРОСТО-
РИЈИ КРУПИЦЕ — ПРЕЊАНИ¹**

ИЗ I ДИВ.

Пиштоље послали прекјуче 6 бриг.² За нашу Брдску [батерију] неопходан стручњак. Одговорите за Гавриченка. Јавите где сте. Предвидети за размену Андру—Омпдра³ (?) из 1 бат. 1 бриг., заробљеног код Горажда.

¹¹ Трећа санџачка НОУ бригада била је привремено под командом Друге пролетерске дивизије.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29.13. к. 14 А. Радиограм послан 27 априла, што се да закључити на основу догађаја.

² Шеста источnobосанска бригада

³ Ломпар. Види док. бр. 133.

26. Јакић⁴ разбио четнике на прост. Крупице, Прен-
ћани,⁵ Убијено 20, заробљено 5. Учествовали Босански и
Санџачки корпус под командом мајора Остојића. У Б.[јело]
Пољском, Колаш.[инском], Андријев.[ичком], и Беран.[ском]
срезу насилна мобилизација. Говори се о итал.[ијанској]
и четнич.[кој] офанзиви.

На добивени задатак⁶ нашу I бриг.[аду] мислимо упутити
источно од друма Пљевља—Коврен.

П.С.⁷ У телеграму за I див. тражити да се понови име и
презиме друга предлож.[еног] за размену.

БР. 142

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27
АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУ-
ГОСЛАВИЈЕ О УХВАЋЕНОЈ ВЕЗИ СА БАТАЉОНОМ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ¹**

27. IV

III ДИВ.

Ваш² курир (ухватио везу) са три батаљона II Про-
летерске бригаде, али су они одговорили да овамо³ не
могу поћи без вашег или дивизиског наредбења. Известили
смо II дивизију. Јовићевић.⁴

⁴ Народни херој Велимир Јакић, командант Треће санџачке НОУ бригаде

⁵ Опширније види у док. бр. 139 и 144.

⁶ Види док. бр. 144.

⁷ Сљедећи текст накнадно дописао вјероватно шифрант.

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/17, к. 14 А.

² Врховног штаба

³ На сектору Јаворка. Види док. бр. 136 и 137.

⁴ Нико Јовићевић, замјеник команданта Пете црногорске НОУ бригаде

СПИСАК ПОГИНУЛИХ ЧЛАНОВА КПЈ, БОРАЦА И РУКОВОДИЛАЦА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ У ВРЕМЕНИ ОД 15 ФЕБРУАРА ДО 27 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

Први батаљон

Погинули другови од 15 фебруара до 27 априла 1943 године

1. Петар Костић, члан КПЈ,	командир чете
2. Милица Вучинић,	политделегат вода
3. Гаврило Драганић „	десетар
4. Саво (Бећо) Радовић „	
5. Мехо Мехмедбашић „	
6. Имзо Салагић „	
7. Грујичић Туле „	
8. Каран Раде „	водник
9. Ђорђије Премовић „	замјеник команданта I батаљ.

Други батаљон

1. Камилић Крсто, члан КПЈ,	замјеник политкома 1 чете
2. Дара Ђуровић „	
3. Марко Радовић „	замјеник командира 2 чете
4. Томо Павичић „	руководилац СКОЈ-а
5. Милутин Мандић „	водник
6. Перо Здилар „	
7. Драго Лакчевић „	замјеник командира 2 чете
8. Иван Водановић „	руководилац СКОЈ-а у 3 чети
9. Даница Костић „	
10. Јован Драганић „	

Трећи батаљон

1. Бајо Булајић, члан КПЈ	
2. Рагиб Струјо „	
3. Велиша Вучетић „	
4. Василије Вујачић „	
5. Станко Николић „	политком чете
6. Копривица Васиљ „	командир чете
7. Пејовић Радомир „	
8. Балетић Јован „	замјеник политкома чете
9. Булајић Светислав „	
10. Гиљан Никола „	

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 5490.

11. Барић Тошо	„	
12. Гиљан П. Јанко	„	
13. Галић Милорад	„	
14. Мато Антуновић	„	замјеник политкома III батаљ.
15. Јован Максимовић	„	

Четврти батаљон

1. Зарије Вујошевић, члан КПЈ, водник		
2. Саво Поповић	„	замјеник политкома I чете
3. Момчило Мани	„	
4. Бранка Дедовић	„	
5. Станоје Петровић	„	
6. Петар Секулић	„	политком чете
7. Божо Милатовић	„	
8. Ђорђије Маркуш	„	
9. Вјекослав Поповић	„	
10. Иван Ускоковић	„	замјеник политкома IV батаљ.
11. Ксенија Михаиловић	„	

Пети батаљон

1. Лука Билановић, члан КПЈ, командир чете	
2. Радуша Бојовић	„

(М. П.)

Андро²

² Андрија Мугоша у то вријеме био је помоћник комесара Пете црногорске НОУ бригаде.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 28 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
СМЈЕНУ ЈЕДИНИЦА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ И
РАСПОРЕД ЈЕДИНИЦА НА ПОЛОЖАЈИМА ОКО ГО-
РАЖДА И ПЉЕВАЉА¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 185
28-IV 1943 год. у 4 ч

ШТАБОВИМА:

I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
III САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ
III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
VI БОСАНСКЕ БРИГАДЕ

I

26 овог месеца јединице III Санџачке бригаде извршиле су напад на Босански и Санџачки четнички корпус, који су тога дана у зору избили на простор Крупице—Котлајићи—Пренђани. Четници су разбијени и у паничном су бекству отступили ка Павловом Брду. Четницима је командовао Дражин помоћник мајор Остојић² „Чика Бранко“. Убијено је 20, а заробљено 5 четника.

Четници спроводе насилну мобилизацију људства од 17 до 70 година у срезовима Бјелопољском, Колашинском, Андријевичком и Беранском. Одзив је слаб и четници су приступили терору.

II

Врховни штаб доставио нам је данас радиограмом следеће наређење:

„Данас смо наредили да VI Босанска бригада⁴ смени Вашу I Пролет. бригаду. Чим ова смена буде извршена, одмах крените Вашу I бригаду правцем Маоче—Коврен—

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/4, к. 705 А.

² Дража Михаиловић

³ Зарије Остојић, члан Штаба четничке Врховне команде

⁴ Шеста источnobосанска НОУ бригада

Шаховићи—Равна Ријека, с тим да што пре избије на линију Равна Ријека—Лепешница—с. Сига, где ће добити наређење за даљи рад.

I бригада треба да у току покрета очисти села Крупице и Барице. Настојати да I бригада заузме мост на Рибаревини, ушће Равне Ријеке и пресече везу Беране—Бијело Поље.⁵ Ваша Санџачка и III Крајишка бригада остају на досадањем простору.

Са I бригадом да крене и ваша Брдска батерија. Да I бригада испита услове ликвидације Бијелог Поља.

VI Босанска бригада биће нривремено под Вашом командом”.

У вези са предњим

НАРЕЂУЈЕМО

1. — VI Босанска бригада има што пре сменити I Пролетерску бригаду на простору Горажде—Чајнице—Метаљка—Ковач [Пл.], са задатком:

а) да са главнином затвори правац од Горажда до Чајница;

б) да се мањим снагама — са једним батаљоном — постави на простору Метаљка—Ковач [Пл.] са задатком одржавања везе и садејства са деловима III Крајишке бригаде на затварању правца Пљевља—Ковач [Пл.], као и за контролисање свога сектора и околног терена у циљу спречавања крстарења четничким групама. Делови са овог сектора организовуће обавештајну службу и извиђање у правцу Лима—Рудог;

в) да резерву за правац од Горажда постави на простору Луке—Чајнице, која ће јединица сем задатка резерве бити и посада Чајница и крстарити околним тереном у циљу ликвидације заосталих четничких група на околном терену (с. Дужице, с. Гламочевини и др);

г) наставити са рушењем и запречавањем цесте која од Горажда води ка Чајничу;

д) према немачко-усташким јединицама око Горажда не предузимати акције. Но у случају њиховог испада ка нашим положајима најенергичније их разбити;

ђ) Штаб ове бригаде ступиће у везу са Штабом I Пролетерске бригаде и од њега се обавестити о ситуацији на додељеном сектору.

2. — I Пролетерска бригада чим буде смењена упутиће се на задатак који је одређен горњим наређењем Врховног штаба.

⁵ Види док. бр. 148 и 149.

Предложили смо Врховном штабу да ова Бригада изврши покрет лево од комуникације Пљеваља—Коврен⁶ у циљу проласка тереном северно и источно од Пљеваља који [је] за сада од нас неконтролисан. Очекујемо одговор по овом предлогу.

Док се не изврши смена, Штаб I бригаде предузеће припреме за одлазак на нови задатак, који ће се накнадно и прецизније одредити.⁷

3. — III Крајишка бригада остаје на досадањем задатку, наиме:

а) са главнином својих снага на простору Д. Брвеница—Хоћевина—Подпеће, са задатком затварања правца од Пљеваља ка Мењаку, а са деснокрилном јединицом одржаваће везу са III Санџачком бригадом и са њеним деловима садејствовати на затварању правца од Пљеваља ка југу;

б) са мањим делом — једним батаљоном — поставиће се на простору Г. Брвеница—Г. Крче, са задатком затварања правца од Пљеваља цестом и десном обалом Теотине. Као резерва на овоме правцу служиће и батаљон VI Босанске бригаде постављен на сектору Металка—Ковач. Ове две јединице морају бити у сталној вези и по потреби садејствовати;

в) позади сектора ове Бригаде, на просторији Вишњица—Мењак—Челебић смештена је Дивизиска и Централна болница, те је самим тим тај правац осетљив и захтева сигурно затварање. У случају потребе на затварању овог правца има се употребити и цела Бригада, у ком случају садејство суседних јединица мора бити брзо и потпуно — нарочито од јединица III Санџачке бригаде.

4. — III Санџачка бригада остаје на истом задатку.

За време проласка I Пролетерске бригаде ка новом циљу III Санџачка бригада ће са свог сектора садејствовати, што ће се накнадно конкретније одредити. Проласком I бригаде и њеним дејством на новом сектору прошириће се перспективе и могућности за шири рад јединица III Санџачке бригаде. Тада ће преостати једино у Пљевљима организоване непријатељске снаге, те ће се пружити пуно могућности и ослободиће се већи део јединица за организацију народно-ослободилачке власти, контролисање ширег терена и за мобилизацију нових снага.

5. — Са I бригадом упутиће се и једна батерија од два брдска топа 75 мм, док ће се друга батерија од два

⁶ Види док. бр. 139.

⁷ Види док. бр. 145 и 149.

топа 75 мм и једног 65 мм задржати на сектору III Крајишке бригаде.

Штаб I Пролетерске бригаде најхитније ће упутити друга Велебита^а и све брдске топове са свога сектора у с. Хоћевину, како би се формирале и опремиле предвиђене брдске батерије.

Прездравело људство које је задржано за артиљерију распоредиће се и остати по нашим брдским батеријама.

6. — Штаб I бригаде одмах ће упутити овом Штабу једну бољу пољску телефонску централу. Постојећа телефонска мрежа има и даље остати са централом у Чајничу и телефонима у Устипрачи, на Козари и на Ковачу. Сав преостали материјал узме са собом телефонско одећење I бригаде. Такође да узме и телефоне са оних станица на којима Штаб VI Босанске бригаде може да постави своје апарате.

7. — Штаб VI Босанске бригаде доставиће нам преглед формације и бројног стања својих јединица. Због хитне потребе за овим, тај преглед може бити и кратак, али обавезно са подацима о броју батаљона, чета и тешког и аутоматског оруђа у Бригади.

8. — Штабови суседних јединица морају одржавати међусобно сталну везу. Штабови бригада одржаваће са нама везу преко Штаба III Крајишке бригаде или непосредно преко с. Захума, шаљући нам најмање једанпут дневно извештај.

Штаб VI Босанске бригаде упутиће у овај Штаб два курира.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полкомдив

Наштадив
Васа

Комдив

(М. П.)

Бр. 438
28-IV-1943

у архиву
К.....

* Милан Антончић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 28 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ЗА
НАСТУПАЊЕ ПРЕМА ПЉЕВЉИМА¹**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 28-IV 19.30**

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ

1. — Штаб III Крај.² бригаде извештава да је осмотрено да 4—5 бункера око Пљеваља горе и да се у граду чује експлозија муниције — највише пушчане.

Данас изјутра осмотрено је да је из Пљеваља отишло цестом за Пријеполје: 3 тенка, 30 камиона и јака колона пешадије у пратњи 1 авиона.

Претпоставља се да Италијани евакуишу град.³

2. — Наредили смо IV⁴ Крај. бригади да ово испита и да буде спремна и уђе у град у случају да је овај евакуисан или је евакуација у току.

3. — Ваш III батаљон да буде у сталној вези са III Крај. бригадом и да по потреби интервенише на правцу Пљевља—Рудо и на пресецању отступнице цестом Пљевља—Пријеполје. На овај задатак оријентисати и све слободне снаге.

Ако сте добили смену на сектору од VI бригаде, онда се са свим снагама приближите Пљевљима постављајући се северно и источно од града на комуникацијама Пљевља—Рудо и Пљевља—Пријеполје, и по потреби интервенисати са те стране на сам град уколико је његова евакуација заиста у току.

С. Ф. — С. Н.

Командант
Коча

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/1, к. 705.

² Крајишке

³ Податак није тачан

⁴ Погрешно написано IV, мјесто III.

БР. 146

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 28 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА НАПАД НА ЈА-
ВОРАК¹**

28/IV

II ДИВ.

Батаљони II Пролет.[ерске] још нису стигли. Чим стигну предузећемо уништење италијанско-четничке групе на Јаворку.² Та група је јака 2000 Италијана и 500 четника.

IV и V бригада³ имају скупа 1000 бораца. Зато чекамо на батаљоне II Пролетерске. Пеко

БР. 147

**ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 28 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
НАПАД НА ИТАЛИЈАНЕ И ЧЕТНИКЕ НА ПРОСТОРИЈИ
ЈАВОРАК — ПАПРАТНИ ДОЛИ¹**

¹ Оригинал-радиограм, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/16, к. 14 А.

² Види док. бр. 136, 137 и 142.

³ Четврта пролетерска и Пета црногорска НОУ бригада

¹ Види том III, књ. 5, док. бр. 5. О резултатима боја на Јаворку види у истом тому, док. бр. 13 и 14.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ БРИГАДЕ ОД 28 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О НАПА- ДУ УСТАША И НИЈЕМАЦА НА ШЕСТИ БАТАЉОН КОД ВОЉАЧА, КОНЦЕНТРАЦИЈИ НИЈЕМАЦА НА СЕКТОРУ ГОРАЖДА И РАСПОРЕДУ ОСТАЛИХ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 441
28 април 1943 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

1. У току 26 ов.м. једна непријатељска колона, јачине 200—300 усташа и Немаца², пошла је са положаја Шамац у правцу положаја који држи наш VI батаљон, на сектору Вољача—Требешко Брдо. Наше јединице су дочекале непријатеља са јаком ватром из аутоматских оруђа и приморале га да се повуче. Губици непријатеља нису установљени. Ми нисмо имали губитака. Плијена није било.

2. Садашњи распоред наших јединица је сљедећи: II, I и VI батаљон на сектору: с. Биљин—Поткозара (источно од Биљина)—Градина—Требешко Брдо—Боровска планина, тако да ове јединице, појачане једном четом IV батаљона, контролишу и затварају сектор Горажде—Копачи—Устипрача (гдје, код оба посљедња мјеста, постоје прелази на Дрину, које непријатељ користи). На овом сектору непријатељ туче сваког дана и често ноћу артиљеријом наше положаје. Јачина непријатеља на овом сектору је до 3.000 људи. Располажу са три хаубице и седам брдских топова, од којих су два на десној обали Дрине (хаубице се налазе на Јабуци). У току ноћи 25/26 приспјело је у Горажде 70—80 моторних возила (шта је у њима било нисмо утврдили). Та су се возила повратила у току ноћи 26/27. Говорило се да ће у Горажде доћи читава Вражја дивизија, која је, наводно, тражила од Павелића да се она обрачуна са комунистима на овом сектору. Непријатељ врши извјесну групацију и у Међеђи, гдје пролази³ на десну обалу мањим одјељењима

¹ Копија оригинала налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 706 А.

² Из састава 369 пука

³ О јачини и саставу непријатељских снага у Горажду види у док. бр. 249.

(у току данашњег дана са око 80 људи) у циљу пљачке околних села. Услијед могућности непријатељског покрета од Међеђе преко Требосиља поставили смо један дио IV батаљона на сектору Слатина—Забрђе (сјевероисточно од с. Миљено), нисмо га могли истурити даље напријед услијед тога што су остала села јужно и југозападно од Вногорске Планине попаљена, — са задатком да контролише и затвара правац од Међеђе. Осим тога, на сектору Вногорске Планине и Вучевине налазе се извјесне четничке банде из села са сектора IV бат., које се крију по шумама и неће да се предају. Једну чету IV батаљона послали смо у Заборак да тамо у заједници са другом Крезовићем⁴ проводи мобилизацију. III батаљон постављен је на сектору Подковач—Бољанићи.

3. — Терен који контролишу наше јединице је врло велики, док су наше снаге мале, а осим тога расцјепкане (један вод је при једном топу, други при другом, један вод се налази на Метаљци да чува неку артиљеријску муницију која се тамо налази и неко буре зејтина, које је било одређено, додијељено VII Крајишкој бригади, једна десетина на Ифсару, један вод у Чајничу), тако да смо морали овај вод из Чајнича и десетину из Ифсара повући у састав њихових јединица. Зато вас молимо да нам по могућству ослободите људство при артиљерији, као и да ријешите питање уља и муниције са Метаљке и да би и тај вод пошао у састав своје јединице.

4. Трећи брдски топ је оспособљен, међутим не може се транспортовати услијед тога што нема самара. Такође нема каписла за чауре и упаљача за гранате. Наиме, све је то некад постојало у магацину, али је уништено. Магацин је запаљен од стране руковоца (како смо обавијештени), не знамо из каквих разлога. За четврти топ нису пронађени точкови ни лафет. Наиме, III батаљон каже да их није видео, а VI такође није прикупио те дијелове. Патроле су крстариле тим тереном али нису нашле.

5. Са мобилизацијом на овом сектору иде врло слабо. Крезовић до сада није мобилисао ниједног човјека. Наши батаљони су успјели да мобилишу до 30 људи и то је све...

6. Молимо Вас да нам пошаљете знаке распознавања.

7. Обавијештени смо да су неки наши борци у болници преживјели и да су задржани на разним функцијама при болници. Молимо вас да нам такове другове упутите, пошто нам је сваки борац драгоцјен. Или бар, уколико су

⁴ Гојко Крезовић. Погинуо 1943 год. у Источној Босни као капетан НОВ Југославије.

тамошње потребе нужније, да нас обавијестите о њиховом задржавању. А чињеница је да је проценат другова који се враћају из болнице врло мали, скоро незнатан. Тако стоји и са централном болницом, гдје такође постоји извјестан број наших бораца који су на разним функцијама при тој болници.

8. Сада смо добили наређење од В.Ш. преко начелника VI бригаде⁵ да хитно успоставимо везу са вама и да сталним патролама контролишемо линију Чајнице—Устиколина. По питању успоставе везе са вама не можемо ништа предузети док не добијемо одговор од вас, наиме правац куда треба проводити линију, као и помоћ вашег вода за везу, услјед тога што ми немамо толико кабла. Да ли би се могло то организовати преко III Крајишке бригаде?

9. У току 27 ов.м. на нашим секторима није било промјене.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб бригаде
Команданг

БР. 149

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ БРИГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕР-СКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА ПРИКУПЉАЊЕ ЈЕДИНИЦА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ БИЈЕЛО ПОЉЕ — БЕРАНЕ¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРБРИГАДЕ
Бр. 439
28. IV. 1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. — Од Штаба дивизије добили смо наређење² да извршимо покрет преко Метаљке и Ковач [Пл.] на просторију Бијело Поље—Беране. Са ове просторије поћи ћемо одмах када нас смене јединице VI Босанске бригаде.

⁵ Руди Петовар

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 57/1, к. 709.

² Види док. бр. 144.

2. — Сви штабови батаљона и команде јединица прикупиће своје људство и припремиће се за покрет који је врло дуг али и славан, јер се иде за Васојевиће.

3. — Детаљно наређење о покрету добићете накнадно.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
За штаб бригаде

Зам. команданта
Милоје⁴

БР. 150

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 14 ДО 28 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
II БАТ. III КР. БРИГАДЕ
I П. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Положај, 29-IV-1943

ШТАБУ III КР. БРИГАДЕ

Положај

Доставља се 15-тодневни извјештај о војничким акцијама од 14—28 априла 1943 г. као и списак наоружања, људства и стоке II бат. III Кр. бригаде.

Акције

16 априла: III чета нашег батаљона водила је борбу са четницима. Губитака није било. Заробљена су 43, убијена 2 а рањен 1 четник. Осим тога заробљено је 35 пушака, 8 бомби, 1000 метака и 2 коња са седлом. 6 четника се утопило у ријечи Ћеотини приликом покушаја бјекства.

21 априла: III чета водила је борбу са Талијанима, који су напали на положаје те чете. 1 је друг рањен од бацача.

³ Види док. бр. 157.

⁴ Милојевић

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/14, к. 711 А.

- 24 априла: II чета чистила је ноћу коте на којима су били четнички положаји.
 25 априла: I чета имала је ноћу акцију са четницима на брду Куч.²
 28 априла: II чета са једним водом I чете вршила је ноћу акцију на четнике у селима Шумани и Љућа.

Војнички часови

За посљедњих 15 дана одржани су разни војнички часови, највише теоретски. Исто тако одржавани су састанци са водницима и десетарима.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Ђуп³

**Командант
Пећанац⁴**

БР. 151

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТНАЕСТЕ (ПРВЕ) МАЈЕВИЧКЕ
НОУ БРИГАДЕ ОД 29 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ
ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕ-
ДИНИЦА¹**

**ШТАБ
МАЈЕВИЧКЕ БРИГАДЕ²
29 април 1943
Положај**

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1. Према вашем наређењу од 27 о.м.ј.³ посјели смо и држимо положај на линији:
 — на десној обали Дрине: Паљика (1164) — Ухотића Бр. (870), са једним батаљоном,

² Вјероватно Кик.

³ Народни херој Милан Ђуп. Погинуо у току Седме непријатељске офанзиве 1944 год. на планини Враници као замјеник команданта Седме крајишке НОУ бригаде.

⁴ Никола

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21—2, к. 9.

² Петнаеста (Прва) мајевичка НОУ бригада

³ Редакција није пронашла поменуто наређење.

— на лијевој обали Дрине: Зебина Шума—Грабић (1022)
— Шешин Врх (1091) — Столац (1519), са једним појача-
ним батаљоном.

Једну непотпуну чету имамо у Устиколини при Ко-
манди мјеста а једну чету са лакомитраћеским водом на
Жуђељници (574).

Напомињемо да је овај положај, тј. дужина положаја,
исувише велика за могућности и јачину наше Бригаде, уто-
лико прије што имамо на овом положају свега три бата-
љона, који су такође једним дијелом окрњени због тога
што смо послали један вод у Калиновик, једну десетину
у Команду мјеста у Миљевину, а и број болесника се уне-
колико повећао у посљедње вријеме.

2. Молимо да нас извијестите о распореду и положа-
јима јединица око Фоче, што нам је непознато, да бисмо
се могли управљати у случају борбе. Нама се Фоча налази
за леђима.

3. Молимо да нас извијестите гдје се налази наш трећи
батаљон⁴ и да ли на њега можемо ускоро рачунати. О
њему не знамо ништа од дана његовог одласка из састава
Бригаде, а мислимо да би добро било да га што прије
неко из нашег Штаба обиђе. Да ли ће нам се ускоро вра-
тити вод из Калиновика и десетина из Миљевина, јер је,
приликом њиховог упућивања, било речено да ће се за-
држати свега неколико дана.

4. Под новим условима за нас, на овом терену, морали
смо да повећамо нашу комору и тиме смо један дио бо-
раца одвојили из њихових, иначе бројно слабих, јединица.
Да би ово надокнадили молимо вас, уколико је могуће, да
нам се додијели извјестан број заробљеника Италијана,
које би распоредили у комору а борце вратили у њихове
јединице.

5. Уколико је могуће, обзиром да смо удаљени од је-
диница које располажу са радио апаратом, молимо да нам
се додијели један радио апарат.

6. Наш Штаб налази се у с. Филиповићи.

Немамо хартије, а немамо ни могућности да је набавимо,
па ако је могуће пошаљите нам хартије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Мирко Филиповић

За команданта
Ратко Перић

(М. П.)

⁴ Види док. бр. 75 и 77.

БР. 152

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 30 АПРИЛА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАПАДУ ЈЕДИНИЦА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ НА ЊЕМАЧКУ КОЛОНУ КОД КОЛУНИЋА И ПАУНОВЦА¹

30 IV

КОРПУС

Код Новог² и Приједора Немци праве подземна склоништа. На сваких 50 м пута Нови—Крупа³ праве ровове које бетонирају, а затим покривају. Правац 'Б. Лука⁴—Ситница утврђују. Јединице X Кр.[ајишке] бриг.[аде] дочекале у заседи код с. Колунића и Пауновца немачку колону.⁵ Убијено 30 фашиста. 21 ов.м. уништен 1 нем.[ачки] камин. Плен 1 митраљез, 1 бицикл, 3 коња и др. ратног материјала.

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/12, к. 14 А.

² Босански Нови

³ Босанска Крупа

⁴ Бања Лука

⁵ Односи се на дијелове њемачке 114 ловачке дивизије.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ДА
ЗАПОСЛЕДНЕ КОМУНИКАЦИЈУ ПЉЕВЉА — ПРИЈЕПО-
ЉЕ И НАПАДНЕ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ КОЛОНЕ И ТРАН-
СПОРТЕ¹**

Ја сам задржао III и IV бат.²

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 188
30-IV-1943 год. 12.45

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. — У току јучерашњег дана поново је примећено да је из Пјеваља кренула ка истоку аутомобилска и пешадиска колона. Међутим, ноћу 29—30 о.м. примећена је јача аутомобилска колона која је од Пријепоља стизала ка Пљевљима. Немамо сигурних података да ли су се ти камиони враћали празни или не. По једном непровереном обавештењу у Пљевља је око 28 овог месеца стигло 50 камиона четника — наводно србијанских.

2. — Штаб III Санџачке бригаде извештава да је Бригада избила на линију Барице—Стожер—Коврен. При избијању на ову просторију вођена је борба само на Коврену, одакле су четници побегли североисточно у правцу с. Граб. Заробљено 5 четника, заробљен 1 лаки бацач са 30 бомби, постоје теш. бацача и нешто бацачких бомби без упаљача.

Према извештају Штаба те бригаде, о четницима на њеном сектору у току 28 о.м. прикупљени су следећи подаци:

а) босанске бригаде⁴ отступиле су ка с. Шљемена, између с. Барице и с. Шаховићи;

б) на положајима Црни Врх—Лиса, северно и источно од Коврена, налазе се Павинопољски и Недакуско-Миочки

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/4, к. 705 А.

² Ова реченица је дописана руком, ћирилицом.

³ Милојевић

⁴ Босанске четничке бригаде

⁵ Дописано руком

батаљон. Први је посео положај Црни Врх—Голи Крш—Кланац, затварајући прелазе према Матаругама, Козици и Јернини Граду. Други батаљон, према заплењеном наређењу од 27 о.м., требало је да поседне положаје лево од Павинопољског батаљона, тј. Бијов Гроб—Лиса Пл.

Павинопољски батаљон има 124 наоружана четника, а 356 ненаоружаних. Бројно стање другог батаљона је непознато.

Говори се да је овим снагама пристигао и Миочки батаљон у јачини око 200—300 људи;

в) према изјави заробљеног телефонисте на целом сектору од Таре до Црног Врха налази се око 300 четника из следећих јединица: Бјелопољске бригаде, Босанског корпуса, нешто снага из Санџачког корпуса и неке Србијанске бригаде која је из околине Новог Паза[ра].

Према предњем

НАРЕЂУЈЕМ

1. -- Чим добијете смену од VI бригаде, уколико с[те] већ добили, одмах са целом Бригадом крените лево од цесте за Пљевља и поставите се на просторији северно и источно од Пљеваља, затварајући мањим снагама цесту Пљевља—Рудо, а главнином око Пл. Мијајловице затворите комуникацију Пљевља—Пријепоље. На ову комуникацију треба да избијете изненада и ноћу како би се уништите непријатељске колоне и транспорти који — према добијеним извештајима -- даноноћно и неопрезно саобраћају.

Уколико непријатељ евакуише Пљевља, ваша Бригада остаће на овој просторији, садејствујући са осталим нашим јединицама у разбијању непријатеља и освајању града.

Међутим, ако непријатељ не евакуише град Ваша Бригада има кренути на одређени задатак ка југу.⁶ У покрету ка овом задатку извршите успут разбијање четничких банди на просторију Матаруге—Камена Гора—Црни Врх—Лиса Пл.—Павино Поље—Шаховићи.

У Шаховићима се налази месна милиција под командом Миле Бакића.

II. — На задатку разбијања четника са Вама ће садејствовати III Санџачка бригада, која ће извршити чишћење на просторији Коврен—Горица—Вруља, а — по потреби

⁶ Види док. бр. 149.

— мањим снагама према Козици, Каменој Гори и Црном Врху.

III. — Брдску батерију и радни вод упутимо Вам било директно или преко Санџачке бригаде.

IV. — У случају да заплените које моторно возило сачувајте и послати нам акумулатор.

V. — До пристизања на новоодређени циљ редовно одржавајте везу са нама, директно или преко најближе наше јединице. Ми ћемо за сада бити у селу Захум. Пошаљите нам тражену телефонску централу.

VI. — Ако сте брдски топ 75 мм ма и провизорно оспособили за дејство поведите га са собом, ако нисте упутите га са другом Велебитом⁷ у с. Хоћевине, одакле ће Вам се упутити — како је горе наведено — било једно одељење, било једна батерија брдских топова. Људство за све топове припремљено је код Брдске батерије у с. Хоћевине — те уколико топове поведете са собом људство ћемо Вам одавде послати за послугу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Полкомдив
Фића

Наштабдив

Комдив
Коча

Бр. 443
1-V-1943

У архиву

Кнт.

⁷ Милан Антончић

БР. 154

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ДА ПРИКУПЕ ПОДАТКЕ О ЧЕТНИЦИМА И КОНФИСКУ- ЈУ ЊИХОВУ ПОКРЕТНУ ИМОВИНУ¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
30 априла 1943 г.

ШТАБОВИМА I ПРОЛЕТЕРСКЕ, III КРАЈИШКЕ И III
САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ

Положај

Знатан број четника са територије Среза пљеваљског ни до данас се није вратио својим кућама, мада су добили наређење са одређеним роком за то. Они су, поред овог наређења, и усмено преко својих породица позвани да се врате. Већи део њих, напротив, и даље се налази у борби против Нар. осл. војске. Остатак, који је био напустио Пљеваљску четничку бригаду и крио се по шумама околу своје куће, данас је према обавештењима која имамо, по наређењу команданта Бригаде, познатог бандита Јована Јеловца,² пошао у правцу Пљеваља у састав Пљеваљске бригаде, која најактивније сарађује са Италијанима. Поједини од њих нападали су на наше курире и рањене другове и другарице, злостављали партизанске породице, пљачкали их, хватали герилце Нар. осл. војске, предавали их италијанским властима итд. Да би се прекинуло са оваквим стањем и кривци казнили, наређује се следеће:

1. Штабови бригаа хитно ће на својим секторима, преко НОО,³ или нама наклоњених људи где ових нема, приступити прикупљању података о одбеглим четницима и приступити конфискацији њихове целокупне покретне имовине, стоке, хране и осталог. Напомиње се да су сви четници вршили пљачку муслиманске имовине и да и данас имају велики број опљачкане стоке, веће количине хране и осталих покретности.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/4, к. 705 А.

² Јован Јеловац, четнички командант. Погинуо у борби против јединица НОВ 1944 године.

³ Народноослободилачких одбора

2. — Проценат конфисковане имовине износиће 50 -70% у кућама — задругама — из којих се налази у четницима један члан, а 80% тамо где се налазе у четницима 2 или више чланова.

3. — Испитати сваки случај понаособ, па где се утврди да су се појединци нарочито истакли у борби противу нас, да су починили злочине према партизанским породицама; да су их тукли, пљачкали, да су се истакли у прогањању герилаца Нар. осл. војске, да су нападали на наше рањене и болесне другове, као и на наше курире и патроле, породице таквих протерати у Пљевља а њихову имовину конфисковати 100%.

4. — Да би се ова одлука правилно спровела штабови бригада издвојиће из батаљона потребан број војника који ће под командом старешине јединице у току ноћи блокирати село које је тога дана одређено за конфискацију и у развиту приступити претресању четничких кућа, док ће јединице за све време док се конфискација не заврши чврсто држати село у блокади.

Са јединицом ће увек ићи интендант бригаде или његов заменик, који ће сву стоку, храну и остало примити и један део задржати за исхрану бригада, а други део упутити централној болници за исхрану рањених и болесних другова.

Штаб бригаде ће из свог штаба или штаба батаљона одредити једно лице које ће руководити конфискацијом.

Проценат одређивати према количини и броју чланова.

Бригада ће устројити списак четника, уколико не стигну да изврше конфискацију, па их предати команди места или јединици која их ту замени.

Свим породицама којима се изврши конфискација саопштити да ће им се конфискована имовина вратити ако се до 17 часова истога дана одбегли члан, или чланови ако их има више, врате кући и положије оружје Нар. осл. војсци.

На конфисковане покретности издати конфискационе признанице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Фића

Бр. 442

30-IV-43

Командант

Коча

У архиву

Кнт.

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРС-
КЕ БРИГАДЕ О ЗАДРЖАНИМ ПРЕЗДРАВЕЛИМ БОР-
ЦИМА ЗА БРДСКУ БАТЕРИЈУ И ПРАТЕЋУ ЧЕТУ ДИ-
ВИЗИЈЕ¹**

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
30-IV-43 г.

ШТАБУ I БРИГАДЕ

26 о.м. задржали смо све пребољеле другове из бол-
нице међу којима има и извештан број из ваше Бригаде.
Са овим борцима смо попунили нашу артилерију а извештан
део узели смо у нашу Пратећу чету, и то за артилерију
другове:

Момчило Вучековић, за политичког делегата
Жика Стефановић, заменик политкома батерије
Палигорић Димитрије, политкомесар батерије
Грубељ Тома, борац
Жарко Андрић, борац
Пајевић Љубивој, командир батерије
Араши Божо, борац
Сладојевић Богдан, борац
Милановић Љубо
У нашој Пратећој чети смо задржали другове:
Никола Ђукановић
Перван Асим
Милошевић Љубо
Милоје Бељинац
Леони Мате
Чубрило Милан
Штрба Ђуро
Милан Белојевић-Мачак
Дроца Душан и
Радован Николић

Подвлачимо да су неки другови од ових који су код
нас у Пратећој чети слабога здравља и не би могли издр-
жати у борбеној јединици, као напр. Чубрило и Мачак.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви
Војноисториског института под рег. бр. 1/1—2, к. 707.

Исто тако другови који су у батерији политкомесар и партијски руководилац после преболелог тифуса врло су слабе физичке конструкције, нарочито срце и плућа, тако да не би могли издржати дуже маршеве и веће напоре. Послали смо их у батерију с једне стране што су тамо ипак мањи напори, тј. мањи покрети, а друго, што су нам тамо неопходно потребни. За друга Пајевића смо вас обавестили и тражили карактеристике о њему.

Ваш пионирски вод издвојили смо из састава артиљераца и наредићемо да вам се прикључи. Из пионирског вода смо узели Бору Јовановића, пол. делегата, и поставили за политичког комесара батерије. Сматрамо да ће он моћи бити замењен у пионирском воду, а могао би и Љуша да обавља цео посао, с обзиром да је јединица врло мала.

У пионирском воду Мушмула је један од најбољих људи и мишљења сам да је већ одавно поправио своју грешку коју је раније учинио и да је већ требало да буде примљен у Партију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Фића

(М. П.)

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 АПРИЛА
1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА
О РЕЗУЛТАТИМА НАПАДА НА ГЛАМОЧ И ЧЕТНИЧКОМ
НАПАДУ НА БОЛНИЦУ У КОРИЧАНИМА¹**

ШТАБ
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА
Оп. Бр. 30/43
дне 30. IV 1943 год.

ШТАБУ I БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

На положају

1) Јединице IV Крајишке НОУ бригаде појачане са једним батаљоном XI К. НОУ бригаде, као и са једним батаљоном II Крајишке НОУ бригаде, извршиле су напад на град Гламоц, дне 25 ов.мј. На сам град нападала су три батаљона IX бриг., док су остале снаге биле заузете ликвидацијом с. Видимлија и непријатељске претстраже Корићна. Напад на град био је одвојен од напада на с. Видимлије и Корићну.

Из података које ћемо доле навести види се да је напад дјелимично успио. Што није град ликвидиран крив је Штаб I батаљона IV КНОУ бригаде, који на свом правцу није извршио постављени задатак, па је ради тога командант тога батаљона смијењен са своје досадашње дужности.

Непријатељски губици на сам град и на околна упоришта износе мртвих око 300, док је број рањених непријатељских војника био доста велик, нарочито ако додамо најновије податке, које смо добили од Штаба X дивизије, по којима је у Шујциу стигао велики број рањених и мртвих. Наши губици износе 25 мртвих и 59 рањених, од којих 12 теже. Заплијењено је 4 п.митраљеза, 38 карабина, 21.000 метака, 85 ћебади и шаторских крила, 120 говеда, 624 комада ситне стоке, 25 мт., жита и 28 коња.

2) Од Штаба I Крајишке НОУ бригаде добили смо такођер извјештај датиран са 27 априлом. По том извјештају ситуација је врло повољна у Ц. Босни за наше јаче снаге.

24 ов.мј. I Крајишка НОУ бригада водила је бојеве са четничким бандама Раде Радића и Лазе Тешановића у јачини од 600--700, чији је главни напад био уперен на нашу болницу у с. Корићанима. Борци I КНОУ бригаде

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31—21, к. 407.

Neprijateljski gubici na sam grad i na okolna uporišta iznose mrtvih oko 300, dok je broj ranjenih neprijateljskih vojnika bio dosta velik, naročito ako damo najnovije podatke, koje smo dobili od Štaba X. Divizije, po kojima je u Šujicu stigao veliki broj ranjenih i mrtvih. Naš gubici iznose 25 mrtvih i 59 ranjenih od kojih 12 teže. Zaplijenjeno je 4 p. mitraljeza, 58 karabina, 31.000 metaka, 85 čabadi i šatorskih krla, 120 goveda, 624 komada sitne stoke, 25 mt, šita i 28 konja.

2/ Od Štaba I. Krajiške NOU Brigade dobili smo tekoći izvještaj datira n sa 27. aprilom. Po tom izvještaju situacija je vrlo povoljna, sa naša jače snage.

24. ov. m. I. Krajiške NOU Brigade vodila je bojeve sa četničkim bandama Rade Radića i Laze Tešanovića u jačini od 600-700, čiji je glavni napad bio uperen na našu bazu u s. Koričanima. Borci I. K. NOU Brigade dočekale su neprijatelja sa 30-35 mt. bacačima na njih bombe i snainim jurišem rasprskali neprijateljske bande tako, da su obječali bacali na naše sprame. Nijedna njihova četa nije se povlačila kao ojalina. U ovoj borbi četnici su imali 40 mrtvih i ranjenih i dva zarobljena. Zaplijenjeno je 10-15 pušaka, 1 teš. bacač sa 24 mine i ostale sprame. Gubici brigade u ovoj borbi bili su 1 mrtav i dva lakše ranjena..

дочекали су непријатеља на 2—30 мт. отстојања бацајући на њих бомбе и снажним јуришем распрскали непријатељске банде тако да су бјежећи бацали са себе спремну. Ниједна њихова чета није се повлачила као цјелина. У овој борби четници су имали 40 мртвих и рањених и два заробљена. Заплијењено је 10—15 пушака, 1 теш. бацач са 24 мине и остале спреме. Губници Бригаде у овим борбама били су 1 мртав и два лакше рањена.

У болници I КНОУ бригаде имаде 275 болесника и рањеника. Епидемије грипе још има, али у мањој мјери. Од болесника имаде свега два случаја од пјегавог тифуса.

Командант Бригаде и његов замјеник су болесни од теже грипе.

3) Штаб дивизије са IV бригадом пред сам покрет, уз присуство народа, прославиће 1 мај. Ради лакшег пребацивања у болници X дивизије остављамо 15 тежих болесника и рањеника, који би иначе морали да се транспортују на носилима. Уз ове другове остављамо једног одговорног друга као и болничарку, обезбјеђујући их истовремено са намирницама за 3—4 дана. Другове ћемо накнадно пребацити кад се болница смјести у Прењу.

4) Обзиром да су четничке банде на Ливањском сектору врло активне, постоји могућност њиховог везивања преко Гламоча са четничким бандама из околице Мркоњића.² Обавијештени смо да одбјегли партизани који се налазе на Ливањском сектору због четничког терора (паљењем с. Бастаса) имају намјеру да се боре. У вези са овим предлажемо да се на Гламочки сектор пребаце два батаљона X бригаде, који би помогли формирање Ливањског батаљона као и јачање самог Гламочног батаљона, који, ако би остао сам, не би могао да паралише четнички утицај. Формирањем Ливањског одреда, као и јачањем Гламочног батаљона, нашим снагама које се налазе у Средњој Босни омогућно би се наслон на западни дио Крајине као и веза са осталим крајишким, личким и далматинским јединицама.

5) Један дио заробљеног оружја у посљедњим акцијама остављамо X НОУ дивизији ради наоружавања одреда који се формирају.

Уз другарски — борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

И. Матерић³ (М. П.)

Командант

Родић⁴

² Мркоњић Град

³ Илија

⁴ Народни херој Славко Родић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ БРИГАДЕ ОД 30 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ДО- СТИГНУТИМ ПОЛОЖАЈИМА И СИТУАЦИЈИ ОКО ПЉЕ- ВАЉА¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРБРИГАДЕ

Бр. 444
30. IV. 1943

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Према раније добијеном наређењу² да Бригада крене преко Метаљке—Ковача [Пл.] и даље ка просторији Бијело Поље—Беране кренули смо са два батаљона (III и IV батаљоном) и стигли до Ковача 29 о.м. до 12 часова.

На Ковачу смо добили наређење³ Штаба дивизије да држимо везу са јединицама III Крајишке бригаде, које се налазе према Пљевљима. Затим, да сечемо пут Рудо—Пљевља и Пљевља—Пријепље, јер се по обавештењу делова III Крајишке бригаде непријатељ евакуише из Пљеваља.

Продужили смо одмах кретање и стигли 29 о.м. до 20 часова до линије, и то III батаљон Готовуша (код школе), IV батаљон Горње Крче, где се и сада налазимо.

Наш II батаљон, који је смењен, стигао је 30 о.м. на Ковач.

Наш VI батаљон је такође кренуо и јутрос је прошао кроз Чајниче.

Наш I батаљон још није смењен и налази се на Козари (према обавештењу до 7 часова 30 о.м.).

Јутрос је развијена извиђачка делатност јединица из прве линије и утврдило се следеће: да у селима Бушње има око 200 четника, који служе као италијанска претстража, да се Италијани још увек налазе у бункерима изнад Пљеваља који се одовуд виде у три групе, поред бункера с времена на време види [се] да прође по који војник; колике су снаге уствари у бункерима непознато је. Јутрос су тукли са два брдска топа у правцу друма

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27 I, к. 707.

² Види док. бр. 144 и 149.

³ Види док. бр. 153.

за Рудо, затим косе код гробља Царево Поље и негде низ друм ка Левер Тари.

Ноћас скоро целе ноћи чула се зврка камиона у Пљевљима. Куда су одлазили или долазили није се могло оцени, али како извештава једна чета IV батаљона која је била позади, видела је да се саобраћај врши на путу Пљевља—Пријепоље. Кажу да су видели око стотину аутомобилских светла.

Лево од нас имамо везе са батаљоном III Крајишке бригаде око Бојишта. Десно од нас до Ђеотине нема никога те ћемо покушати да ухватимо везу с оне стране.

Батаљони III Крајишке бригаде који су ишли да пресеку пут за Рудо и Пријепоље добили су хитно наређење за повратак с оне стране Ђеотине, и они се већ враћају.

На овој просторији чекамо даља наређења, тј. хоћемо ли продужити раније одређеним правцем или ћемо се задржати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком

Заменик команданта

**ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ
ПРВЕ БРИГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД
АПРИЛА МЈЕСЕЦА 1943 ГОДИНЕ¹**

ЈЕДИНИЦА	Пушке	Мунисија	Пушко- митраљези		* Мунисија за пушкомитр.		Тешки митраљези		Мунисија за тешке митраљеже	
			Југ.	Итал.	Југ.	Итал.	Југ.	Итал.	Југ.	Итал.
Штаб бригаде	16	595								
Интендантура	23	880								
Санитет	5	150								
Пионирски вод	25	2 250								
П-колска чета	50	2 000	1		500					
I батаљон	139	6 365	13	1	5 530	360	1	2	1 800	10 000
II батаљон	171	8 750	15	2	10 200	2 400	2	1	7 200	10 000
III батаљон	136	8 450	15	1	12 120	600	2	1	1 600	9 800
IV батаљон	137	5 500	16	—	4 000	—	2	1	3 000	10 000
VI батаљон	145	3 930	13	1	4 425	2 500	1	2	4 100	14 000
Свега	847	38 870	73	5	36 775	5 860	8	7	17 700	53 800

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом (испуњен мастилом), налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50/1, к. 707. Вјероватно да је од 30 априла 1943 године, а односи се на Прву пролетерску бригаду.

Тешки батаци	Бомбе за тешке батаци	Лаки батаци	Бомбе за лаке батаци	Б о м б е		Револвери	Мушкетѝ за револвере	П-кошки топ	Гранате за п. к. топ	„Пито“	Гран. за „Пито“	Машиниери	Мушкетѝ за машиниере
				деф.	офан.								
				4	3	20	206					5	300
				5		6	39					1	70
						3	32						
						2	7						
				30		8	80	2	155	1	64		
2	54	1	37	35	270	23	250					2	100
1	125	2	88	57	160	47	373					4	150
1	116	1	250	78	184	28	317					4	360
2	130 232	1	130 280	76	100	60	420					5	250
2	82	2	90	41	22	42	339					6	300
8	509	7	595	326	739	239	2 063	2	155	1	64	27	1 530

БР. 159

**ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА ПРВЕ БРИГАДЕ
ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НА ДАН 30 АПРИЛА
1943 ГОДИНЕ¹**

I.

ЉУДСТВО

бројно стање I Пролетерске бригаде на дан 30 априла 1943

ЈЕДИНИЦА	НА ЛИЦУ		У РАСХОДУ		ПО СПИСКУ	
	мушких	женских	мушких	женских	мушких	женских
Штаб бригаде	34	1			34	1
Интендантура	25		2		27	
Санитет	7	6			7	6
Пионирски вод	24	1	4	1	28	2
Противколска чета	59		4		63	
I батаљон	159	13	56	3	215	16
II батаљон	195	10	75	2	270	12
III батаљон	181	11	79	7	260	18
IV батаљон	188	10	48	3	236	13
VI батаљон	199	12	43	3	242	15
СВЕГА	1.071	64	311	19	1.382	83
Укупно					1.465	

К о м а н д а н т

¹ Копија оригинала, шпартана оловком, испуњена на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50/1, к. 707.

БР. 160

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЈАХАЋИХ И ТОВАРНИХ
КОЊА ПРВЕ БРИГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НА ДАН 30 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

С Т О К А

бројно стање I Пролетерске бригаде на дан 30 априла 1943

Ј Е Д И Н И Ц А	Ј А Х А Ћ И Х К О Њ А	Т О В А Р Н И Х К О Њ А	
		бојна комора	комора
Штаб бригаде	3		7
Интендантура	3		14
Санитет	2		7
Пионирски вод		корда 300 м. каписле 300 ком. проводника 400 м. двеструко пионирски алат	5
Противколска чета	1	30	
I батаљон		23	12
II батаљон	1	14	13
III батаљон		34	11
IV батаљон	6	22	10
VI батаљон	1	32	15
СВЕГА	17	155	94
		У к у п н о	266

Командант

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50/1, к. 707.

**ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА
ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 30 АПРИЛА 1943
ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАР-
ТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ
ОРГАНИЗАЦИЈЕ У БРИГАДИ¹**

**ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Драги другови,

Подносим извјештај о стању и раду партијске орга-
низације V Црногорске ударне бригаде III дивизије.

Партијска организација ове Бригаде броји 269 чланова
Партије на лицу; у расходу и болницама налази се 60
партијцаца из ове Бригаде.

Број чланова наше Партије по батаљонима и у ван-
батаљонским партијским јединицама је овакав:

Први батаљон	59	чланова Партије
Други батаљон	64	„ „
Трећи батаљон	46	„ „
Четврти батаљон	49	„ „
Чета пратећих оруђа	15	„ „
Курирска јединица	10	„ „
Бригадна интендантура	6	„ „
Техника Штаба бригаде	6	„ „
Бригадна болница	6	„ „
Штапска јединица	8	„ „

Свега 269 чланова Партије на
лицу

Кандидата	25
Чланова СКОЈ-а	177

Социјални састав. Партијски кадар ове Бригаде пре-
тежно је од сељака; број му не наводимо што осим сељака,
радника и интелектуалаца има и извјестан број бивших
жандарма, подофицира, приватних намјештеника, итд.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви
ЦК СКЈ под бр. 5490.

Стање Партије уопште и рад на уздицању кадрова

Као што се види из приложеног списка свега има погинулих чланова Партије у времену од 15 фебруара до данас, тј. од напада на Прозор, 47 партијаца и 87 бораца-непартијаца, услјед чега је наша партијска организација претрпијела осјетне губитке. У овим борбама рањен је велики број партијаца, од којих су неки више пута рањавани. Рањених партијаца, војно-политичких руководиоца имамо у Централној, Дивизиској и Бригадној болници.

И поред свих тих губитака, које је Партија претрпијела у борбама које је наша Бригада водила, наша партијска организација и даље остаје као руководиоца Бригаде, јер су се у борби чланови Партије оспособљавали и својим држањем служили као углед борцима-непартијцима, те се је успјело уздићи извјестан број непартијаца до чланова Партије и до кандидатуре.

На руководећа мјеста, како партијска, тако и војно-политичка, на којим су били другови који су погинули, дошли су махом млади партијци. Ти млади руководиоци се оспособљавају у Партији да се брзо и правилно уздижу, да би што боље одговорили својој функцији.

Углавном стање Партије у овој Бригади је здраво, Партија се правилно развија, осјећа се брзо уздицање младих партијаца, а нарочито кад се узму у обзир велике жртве које су у појединим борбама дате (Прозор, Коњиц, Вележ, Плана).

Теориски ниво кадрова низак је.

Уопште узевши састанци партијских јединица одржавају се редовно. Одржавали би се чешће када би војничка ситуација дозвољавала. Рад се обавља по секторима. На сваком састанку се констатује да ли су партијци извршили задатке које је јединица поставила на претходном састанку. Послије сваке акције војничке јединице одржава се партијски састанак, на коме се констатују грешке и недостаци, као и позитивне стране појединаца и јединице. Поред констатације, партијске јединице ставе у задатак да се уочене и сличне грешке не понове, а недостаци отклоне.

Ја доста редовно обилазим бирое, а по могућности и све јединице, а тако исто и чланови политодјела. Друг Маслеша² неуморно ради у батаљонима и по народно-ослободилачким одборима, одржава зборове и конференције и у вези са мобилизацијом. У Бригади одржава политичке конференције и обилази партијске јединице. У овом раду

² Народни херој Веселин Маслеша. Погинуо 14 јуна 1943 год. на Сутјесци.

активан је и друг Драгиша,³ политком ове Бригаде. Одржава састанке са бироима, политкомима и политделегатима и замјеницима. Теоретски добро стоји и пуно помаже на уздизању наших другова. Постигло се да се међу батаљонима мијења искуство партијског рада.

Рад и стање бироа и партијских јединица

Штабска јединица није редовно одржавала састанке, али се и поред велике заузетости на положајима настоји да се редовно одржавају. Послије мога и друга Веса⁴ повратка од Вас одржао сам састанак штабске јединице у присуству политодјела. Како је тај састанак карактеристичан, износим дневни ред и закључке донесене на том састанку.

Послије извјештаја по секторима извршена је критика и самокритика и постављени задаци.

Друг Драгиша активан је у раду. На састанку му је исто указано на извјесне пропусте, а и посебно му је указано да утиче на Саву и да не смије дозволити да прерђаху је људе.

Замјеник команданта, друг Нико Јовићевић, као партијац је млад, а иначе раније је био новинар...

Начелник ове Бригаде, друг Нико Мартиновић,⁵ доста се прилично развија, а нарочито као партијац, с обзиром да је био активни официр. Млад је као војнички руководицац, а и на терену се још није осамосталио без политкома или мене.

Остали чланови ове јединице добро се развијају. Санитетски референт, друг Марко Балетић,⁶ студент медицине, који је до скоро био политком батаљона, у своме раду је савјестан. Дobar је партијац.

На нашем састанку је констатовано да су у току акција наше Бригаде учињене грешке и пропусти због слабог војничког руковођења јединицама.

Однос између чланова штабске јединице је здрав. Тако исто и са политодјелом. Са Штабом дивизије су добри, као и са штабовима батаљона и дотичних бригада. И то смо питање поставили на састанку као врло важно, нарочито с обзиром на друга Саву, што је он и сам признао.

³ Ивановић

⁴ Веселин Маслеша

⁵ Народни херој. Децембра 1943 год. тешко рањен на острву Корчули као командант 26 дивизије. Послије неколико дана подлегао ранама у дивизијској болници на о. Хвару.

⁶ Народни херој. Погинуо 1943 год. на Сутјесци.

У Првом батаљону је Партија најмлађа у нашој Бригади, али се правилно и здраво развија. Замјеници политкома врло су млади. Поставили смо за секретара бироа друга Кола Рођеновића,⁷ младог типографског радника. Врло је здрав и енергичан, будан. Још као млад партијац није искусан. До сада је био замјеник политкома чете. Два пута је рањаван и у свакој прилици показује комунистичко држање.

На посљедњем састанку бироа Првог батаљона дате су извјесне примједбе Штабу бригаде због великих жртава на Плани: око 50 избачених из строја, међу којима је погинуо и замјеник команданта Првог батаљона, друг Ђорђе Премовић, један од наших најхрабријих руководилаца. Ове примједбе су правилне. Дешавају се извјесне грешке код појединих партијаца, тако да смо једног казнили укором због крађе меда.

У Другом батаљону нијесу се одржавали редовно састанци, највише због недовољне активности секретара бироа, друга Лаза Миловића. Он је стари партијац, али се доста слабо уздиже. Ријетка храброст у нашој војсци, али се претвара у борца, на што сам му указао. У посљедње вријеме, нарочито сада када смо се одморили, показује активност, како он тако и остали партијци.

У Трећем батаљону Партија је имала велике жртве, велике напоре и доста тешке задатке. На Плани је овај батаљон имао 22 мртва и 5 рањених. Како су партијци великом из граничних црногорских општина, близу Плана и Билеће, код партијаца се испојила неописива жеља за уништењем непријатеља баш на граници близу њихових кућа. Тим налетом су нанијели непријатељу око 30 пребројених мртвих, а и то је поред осталог један од разлога наших великих жртава. Ту је погинуо храбро и секретар бироа, друг Мато Антуновић. — Поред свих тих жртава стање Партије у Трећем батаљону срећено је.

Партијски руководиоци су млади, неискусни, али се уносе у рад. За секретара батаљонског бироа поставио сам друга Милана Папића, столарског радника, који је живио у Београду. Са овим су се сложили сви другови из Штаба и политодјела. Друг је сад дошао из болнице. Био је рањен код Невесиња. До рањавања био је секретар бироа Првог батаљона, послјије одласка Пера Лаловића на нову дужност.

⁷ Погинуо као рањеник послјије Пете непријатељске офанзиве на Бишини код Шеховића.

У Четвртог батаљону стање партијске организације је овакво: из тог батаљона дали смо највише руководиљаца, осјетан број је погинуо и рањен. Тако је Партија бројно и квалитативно ослабљена. Узевши у обзир да је била јача од осталих, задовољава. У посљедње вријеме осјетило се и извјесно попуштање Партије због малобројности чета, напр. 3 чета је имала 12 бораца урачунавши и Команду чете. Трећа чета је додијељена првој и другој чети, а на њено мјесто, у састав Четвртог батаљона, ушао је наш бивши Пети батаљон из разлога које у овом извјештају наводим.

Пети батаљон смо као цјелину укључили у Четврти батаљон, те је сада бивши Пети батаљон — трећа чета Четвртог батаљона. То је Штаб ове бригаде урадио у сагласности са политиком ове Дивизије и политодјелом, као и са партијским руководством тога батаљона. Главни разлог је био тај што тај батаљон није могао више одговорити задацима који би му се поставили. Није могао послужити ни као костур за батаљон у претстојећој мобилизацији. Појавила се општа жеља и тежња за дезертирањем и то не само да се напусти ова Бригада, него обавезно да се иде у Зијамет (код Бугојна). Пронашли смо организаторе и казниће их Војни суд. Њихово бројно стање је 45 бораца. Остали су изгинули и дезертирали. Партија је успјела да прими у Партију до сада три члана. У овим досадањим акцијама већином су погинули и рањени стари борци овог батаљона, тако да је мали број њих остао и чисто су се препали да ће сви изгинути, а то је и слаб политички рад и небудност наших другова.

Недостаци у раду војних и политичких руководиљаца

Посљедње акције наше Бригаде, као и њене раније акције, показале су да смо изгубили велики број како партијаца тако и непартијаца. Један од разлога је малобројност наше Бригаде и тешки задаци које је извршавала, те су морали гинути у великом броју и руководиоци. Али важан разлог за тако велики број жртава су грешке и пропусти руководиљаца почев од Штаба бригаде, па преко штабова батаљона и команди чета до десетара. Нарочито се испољило недовољан рад на уздизању нижих војних руководиљаца.

Батаљони настоје да изврше све задатке, али се дешавало да не дође до потребног садејства батаљона или нижих јединица у борби, те се дају сувишне жртве, што је

недостатак и несналажење појединих руководилаца Бригаде, батаљона, чета, итд.

Посљедњих акција у Херцеговини десило се дезертерстава (дезертирало десетак), што је посљедица поред тешких борби и недовољне будности руководилаца према слабостима појединаца или груписа, недовољан рад са младим новим борцима, у извјесним јединицама и случајевима и дрскост појединих старијих бораца партијаца, па чак и руководилаца.

Послије повратка мога и друга Веса од Вас у Бригади имали смо свакодневне мање или веће борбе, како појединих батаљона, тако и Бригаде у цјелини. Нарочито жестоке окршаје имали смо на правцу Гацко—Билећа, при чему смо сатјерали окупатора и четнике у Плани и то не читавом Бригадом, јер смо се морали обезбјеђивати према крилашима и усташама. Напад није успио. 18 априла дошли су према положају командант и политком Дивизије. Ја сам се баш био вратио са положаја, дознавши да је непријатељ јак до 1.500 људи са утврђењима у Плани. Располагали смо са 300 бораца. Командант⁸ Дивизије је дао усмену заповијест да се непријатељ по могућности протјера и уништи обухватом. Рекао је, да је то IV бригада уништила би непријатеља. Друг Сава и ја схватили смо да ће то моћи учинити и наша Бригада, те смо издали заповијест за напад. Наши борци су били огорчени зато што прошлу ноћ нијесмо успјели, па су се борили прса у прса, те смо тако имали много жртава и напад није успио, мада смо им задали велике жртве. Требало је извршити напад у 23 часа. Међутим се закаснило и напад је извршен у 2 часа, што је највећа грешка за такве жртве и што нијесмо смјели дозволити, како временски, тако и због сразмјере снага. Ту је погријешно друг начелник, који је дозволио да се тако касно нападне. У тродневним борбама имали смо 64 мртва и рањена.

Овај примјер износим Вам детаљно, да видите како се руководство није снашло.

Веза са позадином

Успоставили смо везу са позадином. Другови извјештавају да је ситуација у Црној Гори прилично добра, а да ће даљи развој зависити од јачине наших удараца. Народ у нама гледа велику и војничку и политичку снагу. Мишљења смо да постоје услови за мобилизацију људства.

⁸ Радован Вукмановић

По мом мишљењу другови су и поред свог тешког стања пропустили што су дозволили Крсту Поповићу да мобилише људство и да на тај начин тим својим демагошким ставом придобије извјестан дио маса Црне Горе.

Мишљења сам да морамо снажно ударити на крстовце кад разбијемо бајовце. Једино снажним ударцем успијећемо да придобијемо Крстове масе за Народно-ослободилачку борбу.

Мала земља, а четири војске!

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ

30 априла 1943 године

Замјеник политкома
V Црногорске у. бригаде
Андрија Мугоша

(М. П.)

П.С.⁹ Партијско руководство IV-тог батаљона једногласно је предложило да се друг Зарија Вујошевић, водник I чете IV батаљона, члан КПЈ, који је послѣ херојског држања у свим борбама од јула 1941 у Црној Гори, па преко Санџака, Црне Горе и Босне, херојски погинуо на Коњицу крајем фебруара о.г. и ја се у потпуности слажем са тим мишљењем и предлажем, да се *Зарија Вујошевић* прогласи *Народним херојем*. Истицао се својим херојским држањем у свим борбама, а нарочито код Коњица, када је на челу свог вода задао са својим водом непријатељу велике губитке јуришајући у више махова, гдје је и херојски погинуо.

Друг Зарија Вујошевић био је по занимању жандарм. Као непартијац у жандармерији стално је радио по директивама Партије, омогућавао пренос партијског материјала, техничких средстава, штампарије, као и обавјештавао. Био је необично омиљен, како међу партијцима, тако и међу свим борцима. Родом је из села Голубоваца - Зета, Срез подгорички. Из ранијих борби познаје га и друг Терзић.¹⁰

Андро¹¹

⁹ Сједећи текст је накнадно дописан, на машини, латиницом.

¹⁰ Велимир

¹¹ Андрија Мугоша

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ПЕТНАЕСТЕ (ПРВЕ) МАЈЕВИЧКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И ПОКРЕТИМА У ВРЕМЕНУ ОД 29 МАРТА ДО 30 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

**ОПЕРАЦИЈСКИ ИЗВЈЕШТАЈ
МАЈЕВИЧКЕ Н. О. УДАРНЕ БРИГАДЕ**

за вријеме од поласка из Бирча 29 марта, па до 30 априла
1943 године

Према одлуци Штаба VI бригаде и чланова П.К., наша Бригада, тј. у то вријеме Група ударних батаљона, кренула је 29 марта из Шековића према Романији а касније преко пруге Сарајево—Вишеград према Фочи у циљу сједињења са главнинама Народно-ослободилачке војске.

Ово вријеме може се подијелити у три периода и то:

1 период

Покрет од Шековића до Романије и Соколовића и бављење на овим теренима извјесно вријеме.

29 марта извршен је покрет од Шековића до Симанића Хана у Тишњи. Батаљони размјештени око овог мјеста. Покрет и бављење без борбе.

30 март. Покрет од Симанића Хана до Поњерке—Ријечице—Жеравица. Покрет извршен за 8 сати дању, кретање доста напорно. Овим смо прешли преко пл. Јавор између с. Кљештани и с. Поњерке.

31 март. Покрет дању од Поњерке до просторије Јабука—Милетине—Заграђе. У току покрета одлучено је да се нападне Кнежина, важно усташко упориште у близини Сокоца. Тако су око 16 часова наша 2 батаљона извршила изненадни напад на Кнежину, успјевши да брзо заузму и ово мјесто. Непријатељ се благовремено извукао и побјегао према Сокоцу нако је имао израђене бункере. Наши борци заробили су знатну количину војничких ствари и животних намирница. Сва њихова упоришта, зграде и бункери спаљени су одмах.

1 април. У подне покрет са ове просторије према Калаузовићима и Костреша, преко Пустог Села. На просто-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3949.

рију Калаузовићи—Костреша—Радаковина—Врховине (то је крај југоисточно од Озрена) стигли пред вече око 18 часова, гдје смо се смјестили и одморили са појачаном опрезношћу, пошто је ово терен романијских четника. Али, они нису се усудили да нас нападају јер је један дио истих био, у то вријеме, разбијен код Калиновика.

2 април. Овога дана наш 2 батаљон водио је борбу са дијеловима „Вражје дивизије” на Озрену, које је послјије краће борбе разбио и одбио.

3 април. Покрет у 11 часова правцем преко Врхова—Зла Села поново до Милетине—Заграђа. У току кретања сазнали смо да се баш у тим селима налазе усташе. Развијемо се у борбу али они су се благовремено повукли чим су нас осјетили. Око 16 часова стигли смо у с. Милетине. Кратак одмор а потом припрема за даљи покрет према Соколовићима. Увече, око 20 часова, кренули смо на пут према Соколовићима, преко Буковика, Мандре, а цесту Сарајево—Власеница прешли смо у току ноћи код с. Видрића и пребацили се прије сванућа до линије Кусаче—Долови. Овдје краћи одмор, тј. 8—10 часова, 4 априла.

4 април. У 10 часова даљи покрет на просторију Калиманићи—Закомо—Берег, гдје су размјештени батаљони послјије врло напорног пута под најнеповољнијим околностима: ноћни покрет, велика хладноћа, вјетар, брдовит и каменит терен, слаба обућа, приличан број болесника. Али ипак овај напорни пут наши млади другови-борци издржали су врло добро. Ово је за њих управо била још једна школа више.

Овога дана наш други батаљон, иако изнурен и исцрпен, крећући се према Калиманићима (Соколовићи) у сусретној борби успјешно је, код Берега, разбио дијелове „Вражје дивизије”, који су у паничном страху побјегли према Рогатици. Непријатељ је том приликом изгубио 5 мртвих и више рањених, а борци 2 батаљона заробили су два лака њемачка митраљеза (са добошима), 5 пушака, муниције и осталог ратног материјала. Наш један друг је рањен.

5 априла наши батаљони су се одмарали у Соколовићима (села: Калиманићи, Берег, Закомо).

6 април. Одмор на истом мјесту и унутарњи послови, политички састанци и рад по јединицама. Тога дана око 6—700 усташа из Сокоца напало је на један батаљон VI бригаде² на пл. Копиту. Ми смо одмах покушали са једним батаљоном да непријатељу заћемо за леђа, али се непријатељ већ прије повукао пошто је одбијен од дијелова VI бригаде. Овога дана увече, заједно са Штабом VI бри-

² Шеста источнобосанска НОУ бригада

гаде и П.К.³, одлучено је да се сутра предузме покрет према Фочи у циљу сједињавања са главнинама Народно-ослободилачке војске.

7 април. Прије полне детаљна разрада плана и заповијести за покрет заједно са Штабом VI бригаде и П.К. Напомиње се да се према заједничком рјешењу одустало од покрета правцем који је наредио В.Ш. (писмено): према Чајничу, предажењем преко Дрине на сектору између Вишеграда и Устипраче. Од овога покрета одустало се из разлога јер из Соколовића нисмо могли прикупити никакве податке о непријатељу код Дрине, нисмо технички уопште били у могућности припремити насилни прелаз преко Дрине, једне врло озбиљне препреке, а и околности да су наше дивизије биле већ код Фоче навеле су на то да одустанемо од покрета, који је био врло ризикантан, према Чајничу предажењем преко Дрине.

Одлучено је, стога, да се са свим снагама крене према Фочи преко пруге Сарајево—Вишеград. Неспособни другови за покрет остављени су и упућени за Шековиће.

2 период

Покрет од Соколовића, до сједињења са главнинама наше војске код Устиколине.

7 април. Са зборног мјеста, с. Закомо, наша Група уд. батаљона кренула је истог дана у 18 часова. Писац кретања, углавном: Закомо—Гучево—цеста Вишеград—Сарајево код Ковања—Варошиште, код којег мјеста смо прешли ноћу (гажењем преко р. Праче и преко пруге Сарајево—Вишеград) — с. Ивље — с. Вражалице — с. Осјечани, гдје смо ујутру 8 ј.м. избили на цесту Горажде—Сарајево.

8 април. Недалеко од Осјечана, код Г. Баре, на положају Храњен поред цесте, у заједничкој колони крећући се са VI бригадом, заробљено је на том положају одјељење домобрана, од 24 борца-домобрана са потпуном ратном спремом, пушкама, једним тешким митраљезом, једним противколским топом, са топовском и неколико хиљада пешадијске муниције. Са домобранима била су заробљена и два домобранска официра. Све је ово заробљено заплијењено без борбе јер смо их изненадили.

Док смо се још задржавали на положају Храњен чуло се да иду њемачки камиони од Сарајева—Реновице. Борци нашег 1 и 4 батаљона заузели су, на брзу руку, положај према цести са батаљоном VI бригаде, пошто нисмо знали тачно колико има Нијемаца. То је било око 10 часова прије

³ Покрајинским комитетом

подне. У краткој ватри, препадугу, заробљено је 9 Није-маца, 2 убијена, 2 рањена. То су били припадници „Фелд-жандармерије”. Међу заробљеним био је и један официр. Од материјала заробљена су 4 пушкомитраљеза, 1 њемачки лаки митраљез, 3 прсна митраљеза, око 10.000 метака, око 50 бомби и осталог ратног материјала.⁴ Све је ово заробљено и заједно подијељено са VI бригадом.

Овај успјех са Нијемцима одушевио је наше младе другове-борце, који су до сада имали више прилике да се боре са четницима и усташама, мање са Нијемцима. Додајемо да је том приликом заробљено и три моторцикла, три луксузна аутомобила и један камион.

Покрет је, послје подне, даље настављен, и поред великог замора, правцем према Иловачи (долина Осанице). Пред тим мјестом непријатељ је држао положаје на Чалмици, са кога смо га положаја отјерали. Пред вече око 18 часова стигли смо у Иловачу и смјестили се са јединицама у оближњим селима. Предвече наш други батаљон водио је борбу са непријатељем који је држао положаје на Кобиљој Глави. Борбу смо убрзо обуставили због замора наших јединица. Овај пут укупно износи: 50 км., тј. 24 сата.

9 април. Ујутру у 5 сати продужили смо покрет од Иловаче према линији: Столац—Сешин Врх—Грабић, све изнад Устиколине, јер смо чули од мјештана да се Прва дивизија налази у Устиколини.⁵

У 11 часова наш 4 батаљон, најзад, послје толико дуго времена, ухватио је везу са дијеловима VII Крајишке бригаде у с. Некопи.

Послије подне Штаб наше Групе стигао је у Устиколину, гдје се састао са Штабом Прве дивизије и I Пролетерске бригаде.

10 април. Овога дана чланови нашега Штаба кренули су рано ујутру у Врховни штаб заједно са члановима Штаба VI бригаде, у Говзу.⁶

Батаљони су извршили мала помјерања тако да су заузели положаје: Столац, Сешин Врх, Превила, Врхови.

11 април. Батаљони на истим мјестима, затварајући тиме правце од Ораховице и Горажда.

Овога дана у Врховном штабу, Врховни командант Н.О., друг ТИТО, прогласио је нашу Групу ударних батаљона *Мајевичком бригадом*.

12 април. Према примљеном наређењу⁷ од В.Ш. од 11 о.мј., у току данашњег дана извршили смо покрет од збор-

⁴ Види док. бр. 48.

⁵ Исто

⁶ Исто

⁷ Види док. бр. 77.

ног мјеста Превила до Мрежица. У Мрежице стигли смо предвече а из Превила кренули око подне, одмах заузимајући потребне положаје и затварајући правце од Корјена и Црне Ријеке, одржавајући везу десно са VI бригадом: у Превили, а лијево са XVI бригадом код с. Крбљине.

13 април. На истим смо положајима-мјестима као и јуче, тј. један батаљон у Јабуци, један батаљон у Мазлини; један батаљон у Мрежицама.

Овога дана наш 3 батаљон кренуо је на извршење специјалног задатка и изашао из састава Бригаде, на којем ће задатку остати дуже времена одвојен.⁸

14 април. На истим положајима. Политички и војнички рад по јединицама.

15 април.

16, 17, 18, 19 април. Распоређени смо на истим положајима. Војнички и политички интензиван рад по јединицама, сређивање унутрашњих прилика по јединицама.

У току ових неколико дана наши батаљони вршили су даљња извиђања и прикупљања података о непријатељу према Јахорини, Црној Ријеци и Трнову. Уједно је вршен и претрес ових терена од четника. У томе се унеколико и успјело, јер је похватано око 20 четника и разоружано.

Непријатељска авијација, за то вријеме, била је прилично активна али без икаквих губитака с наше стране.

20 април. Према наређењу В.Ш. ујутру смо извршили покрет и заузели положаје на линији: Кум—Будањски Врх—Острагњача, тј. Гребен на десној обали р. Колуне према Миљевини, са задатком да са сјевера контролишемо правце и штитимо евакуацију болнице.

21 април. На истим положајима, с тим да смо један вод послали у Калиновик за стражу код Команде мјеста, а једну десетину у Команду мјеста у Миљевине.

22 април. На истим положајима као и јуче, са малим помјерањем на сјевер до Колунског Брда и брда Турјак.

23 април. Према наређењу В.Ш. кренули смо још више на сјевер, изнад Мазлине и Јабуре са два батаљона а са једним батаљоном у с. Горње Жешће. 2 батаљона држала су положаје на линији: Кацељ—Руда Брда—Хум—Кипровице—Градац, затварајући правце од Ораховице, Корјена и Јахорине, са бочним обезбјеђењем на Боровцу и према Црној Ријеци.

4 батаљон био је као резерва за наше и батаљон VI бригаде на Превили, а и као веза са Миљевином.

24 април. Без промјене, углавном исти положаји. Војнички и политички рад по јединицама и даља патролирања.

⁸ Види док. бр. 75 и 77.

25 април. Без промјене, као и јуче. Рад, политички и војнички, по јединицама.

26 април. У току протекле ноћи наши батаљони извршили су претрес четничких села у Врхпрачи и Горњој Прачи и према Ораховици. Претресена су села: Батковићи, Боговићи, Родељ, Стојковићи, Јамићи, Мркодол. Четници су разбијени и повукли се — побјегли према прузи Сарајево—Вишеград. Батаљони су овога дана били нешто истурени.

27 април. На истим положајима. Рад политички и војни по јединицама и извршење истог задатка.

28 април. Извршили смо покрет, према наређењу⁹ В.Ш., у циљу заузимања положаја на линији: Паљика—Ухотића Бр. (са једним батаљоном), на десној обали Дрине са задатком: затварање правца од Горажда према Чајничу и Фочи; на лијевој обали Дрине, на линији: Зебина Шума—Грабић—Сешин Врх (1091)—Столац (1519), са два батаљона, с тим да једна чета [буде] при Команди мјеста у Устиколини, а једна чета на брду Жужељица изнад Устиколине. Врло велики фронт за нашу Бригаду, из које је издвојен један батаљон, а из свих скоро чета извучена по једна десетина ради помоћних задатака.

29, 30 април. На истим положајима као и раније. Допуна у организацији и посједање положаја, извиђање и прикупљање података, политички и војнички рад по јединицама, колико то прилике, због развучености положаја, дозвољавају.

Напомена. Из напријед изнијетог види се о раду, покретима и акцијама наше Бригаде за означено вријеме. Напомиње се да је већи дио борби и акција против непријатеља наша Бригада имала раније, а највише у Мајевници, гдје је уз VI бригаду активно учествовала при ликвидацији мајевничких четника и ликвидирању тамошњих извјесних непријатељских упоришта. Прво као Мајевнички Н.О.П. одред а касније као Група уд. батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Замј. пол. комесара
Павле Горанин-Илија¹⁰

Командант
Косорић Перо

Начел. Штаба
Букашин Н. Суботић

30 април 1943 г.

(М. П.)

⁹ Види док. бр. 151.

¹⁰ Народни херој Павле Горанин-Илија. Погинуо 2 јануара 1944 год. као политички комесар 27 дивизије код села Жунови (Романија).

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 30 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I БАТАЉОНА
III БРИГАДЕ
30-IV-1943 г.

ИЗВЈЕШТАЈ

О војним акцијама I батаљона III бригаде од 15 IV до 30 IV 1943 г.

15-IV. Јединице овога батаљона извршиле су покрет из села Старонићи у село Заборак. Истога дана вршили смо претрес села и прикупљали податке о четницима. Других промјена није било.

16-IV. Са јачим дијеловима ишли смо према Лиму у село Дупан.² Ту су се налазиле мање групице четника, те смо од њих заплијенили један тешки митраљез „шварц-лозе“ и 1000 пушчаних метака. Истога дана предало се 17 четника, који су спроведени Штабу батаљона. Други дијелови батаљона су се кроз то вријеме одмарали у селу Заборку.

17-IV. Добили смо наређење за покрет из села Заборка, а прије него ли се кренуло одржао се час са заробљеним четницима на којем им се указало на циљ и смисао наше борбе, те су том приликом ступили у наше редове њих осморица, од којих су двојица још током покрета тога дана побјегла, а осталих осамнаесторица који нису хтјели ступити у наше редове спроведени су Штабу дивизије, а претходно смо их разоружали. Истога дана на вечер стигли смо у село Ковачевиће, ту смо одмарали, а још исте ноћи у 11 сати кренули смо у правцу ријеке Ђеотине.

18-IV. У 5 сати ујутро прешли смо ријеку Ђеотину и смјестили се у селу Рудешу. Одатле смо хватали везу са нашим снагама које су се налазиле у правцу Челебића. Имали смо везу са II бригадом³ II дивизије.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/12, к. 711 А.

² Дубац

³ Друга пролетерска бригада

19-IV. Остали смо на истим положајима, те су одржани војни и политички часови, а истога дана било је и тјелесно вјежбање војника. Других промјена није било. Истога дана на вече јединице [овога] батаљона извршиле су покрет у правцу села Мељака.

20-IV. У 9 сати прије подне стигли смо у село Мељак. Ту смо одмарали читавог дана и ноћили.

21-IV. Јединице [овога] батаљона извршиле су покрет према Пљевљима и стигли у село Хоћевину, заузели положаје према Пљевљима и испитивали терен унапријед, хватајући додир са непријатељем. Других промјена није било.

22-IV. Добили смо наређење да се пребацимо у село Доња Брвеница, те смо заузели положаје према Пљевљима. Редовно патролирање и извиђање вршено је према Пљевљима.

23-IV. Остали смо на истим положајима. Одржани су војни и политички часови. Других промјена није било.

24-IV. Остали смо на истим положајима те су такође одржани војни и политички часови. Истога дана увече вршили смо акцију на четничка упоришта: село Видре и коту Гостеч. Четнике смо протјерали, четнички губици су непознати, а [на] нашој страни није било губитака. Исте ноћи око 3 сата повукли смо се на наше положаје.

25-IV. Кренули смо у село Хоћевину на исти положај који смо држали раније.

26-IV. Остали смо на истим положајима, одржани су војни и политички часови.

27-IV. Без промјене. Изишла су два четника од правца Пљеваља, које су ухватиле наше претстраже и спроведени су Штабу бригаде. Истога дана увече I и III чета нашег батаљона извршиле су напад на четничке положаје, четници су избјегли, а наше су се јединице повратиле на полазне положаје.

28-IV. Остали смо на истим положајима те су одржани војни и политички часови. Других промјена није било.

29-IV. Остали смо на истим положајима те су одржани војни и политички часови. Тога дана увече јединице [овога] батаљона извршиле су акцију на четничке положаје, четници су избјегли, наша II чета сачекала их је у њиховим рововима и при њиховом повратку отворила је на њих ватру, те је у четничким редовима било троје мртвих или теже рањених. Још исте ноћи наше јединице су се повукле на своје положаје.

30-IV. Јутром око 10 сати италијанска артиљерија тукла је испред наших положаја. Војска се одмарала. Промјена није било.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Јосип Гиздић

Командант
М. Атлагић⁴

БР. 164

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА ПРВОГ БАТА- ЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ НА ДАН 30 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

Од 15-IV до 30-IV 1943 год.

Јединица	На лицу		У расходу		По списку		
	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	
Штаб батаљона	13	1	—	—	13	1	
I чета	50	4	9	1	59	5	
II чета	57	2	8	2	65	4	
III чета	53	5	13	—	66	5	
Бацачко одељење	16	1	—	—	16	1	
Радни вод	37	12	3	1	40	13	
Свега	226	25	33	4	259	29	

Зполкомесара
М. Бркљач

Командант
М. Атлагић

⁴ Милан

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/12, к. 711 А.

БР. 165

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ
ПРВОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ НА
ДАН 30 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹

СТАТИСТИЧКИ
оружја и муниције код I батаљона

Јединица	Пушака	Пучане муниције	Пушко- митраљ.		Муниц. за п. митраљ.		Шарац	Муниција за шарац	Бачача
			Југосл.	Италиј.	Југосл.	Италиј.			
Штаб батаљона	8	240							
I чета	41	2643	6	—	2583				
II чета	43	3000	6	—	1800				
III чета	39	1640	5	—	1817	—	1	800	—
Пратећи вод	16	900							2
Радни вод	31	1500							
Свега	178	9923	17		6200	—	1	800	2

З. пол. комесара
М. Бркљач

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/12, к. 711 А.

ПРЕГЛЕД

од 15-IV- до 30-IV-1943 године

Бомби за бацаче	Репозитера	Мунитија за реп.	Бомбе		Вој. држ пиштоља	Муниц. за пиштоље	Стројнице	Муниц. за стројнице	Ракете	Сигнални пиштољ	Резервна мунитија
			офанз.	дефанз.							
	1	20	4	—	3	45	1	200	15	1	—
	1	8	26	12	5	45					
			35	30	8	95					
—	1	3	38	30	5	97					
87											
			3	—	3	20	1	60	—	—	5000
87	3	31	106	72	24	302	2	2	260	1	5000

Командант
М. Атлагин

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТОГ
БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И РАДУ У БАТАЉОНУ ОД
16 ДО 30 АПРИЛА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
IV БАТАЉОНА III БРИГАДЕ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
30-IV-1943 год.

ШТАБУ III БРИГАДЕ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

15-тодневни извјештај о акцијама и војном раду.

- 16-IV-1943 год. батаљон је извршио покрет са просторије с. Декаре и сместио се на просторији с. Буковик, с. Дубрава, с. Скендеровина са задатком затварања правца према Пљевљима и Рудом.
- 17-IV-1943 год. у 5 ч ујутру батаљон је извршио покрет са наведене просторије према с. Вичоку и читав дан се налазио у покрету, и тек 18-IV у 4 ч стигао на просторију Вичока.
- 18-IV-1943 год. батаљон се пребацио и сместио на просторији с. Тврдаци са задатком: прогоњење четничких банди које су се појавиле на том сектору.
- 19-IV-1943 год. у 20 ч батаљон је извршио покрет са поменуте просторије и сместио се на просторији с. Плужевине, с. Попов До.
- 21-IV-1943 год. батаљон је извршио покрет са наведене просторије у 6 ч и пребацио се на просторију с. Г. Брвеница са задатком затварања правца према Пљевљима.
- 22-IV-1943 год. батаљон се преместио на просторију с. Глишница са истим задатком.
- 23-IV-1943 год. батаљон је остао на истој просторији са истим задатком.
- 24-IV-1943 год. у 19 ч батаљон је извршио покрет према Пљевљима са задатком разбијања четничких

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/16, к. 711 А.

снага које су се налазиле испред непријатељског упоришта Пљевља. Батаљон је на четничке снаге које су се налазиле у с. Жиројевићи² извршио препад и оне су се распршале и побегле у град из којег је непријатељ отворио јаку ватру. После овога батаљон се вратио на своју стару просторију.

25-IV-1943 год. батаљон је извршио покрет са горње просторије и сместио се на просторији с. Скендеровина—Потоци—Тикова са задатком затварања правца према Пљевљима. На тој просторији бат. се и даље задржао.

25—30-IV-43 год. батаљон се задржао на истој просторији са истим задатком.

26-IV-1943 год. једна чета нашег батаљона са замком батаљона вршила је акцију у с. Церовици у циљу хватања четничког бандита Бабића.³ Али исти није ухваћен пошто се налази у бекству.

Војни рад

16-IV-1943 год. одржан је састанак команди чета у Штабу батаљона. На састанку се расправљало о недостацима у задњим акцијама и после поднесених извештаја расправљало се о стању у батаљону. О уоченим недостацима се критиковало и донесене правилне одлуке.

25-IV-1943 год. закомбата⁴ одржао је састанак са водницима и десетарима. Команда I чете за ових петнаест дана одржала је један састанак команде чете и пет часова са водницима и десетарима, на којима је говорено о дисциплини, о дужностима водника и десетара, како у акцијама тако и ван њих. Говорено је још: о егзерциру и командовању, о ратној служби и дужности патроле претходнице, о правилном издавању наређења при давању задатка. Са целом четом одржана су три војничка часа на којима је говорено о: дисциплини, понашању у борби и коришћењу заклона, значају нишањења и настави гађања. Одржана су три часа пешадиског егзерцира.

² Вјероватно Жидовићи

³ Војин Бабић

⁴ Замјеник команданта

III чета. Одржана су четири часа са водницима и десетарима. На њима је расправљано о: војничкој дисциплини, недостацима у раду, појачању рада, патролама извидницама. Одржано је пет часова са целом четом и то три теориска и два егзерцира. На теоретским састанцима говорено о: стражарској дужности и недостацима у задњој акцији, патролама, опису наоружања.

II чета. Одржана су два састанка команде чете. Са десетарима и водницима два часа на којима се радило по војној дужности.

Пратећи вод одржао је два војничка предавања и један егзерцир.

Борбеност батаљона је добра, дисциплина исто тако. Морал је врло добар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Н. Јончић⁵

Командант
Босчић⁶

⁵ Никола

⁶ Милан

II
NJEMAČKO-ITALIJANSKI DOKUMENTI

BR. 167

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 1 APRILA 1943 GOD. ZA PREUZIMANJE INICIJATIVE U OPERACIJAMA OD JEDINICA NOV I IZVOĐENJE FORTIFIKACISKIH RADOVA OKO MOSTARA I NA RIJECI TREBIŠNICI¹

Telegram:

Datum i čas	{	otpreme 1 aprila 1943
		prijema

OD VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA“

KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA

Br. 5001 prot.

Odgovor na akta 4555 od 26 pr. mj.² o novom uređenju tog Armijskog korpusa:

Prvo: HITAN i prethodan uslov je prije svega izići iz krize³ izazvane napadima neprijatelja, kojemu treba što je moguće brže oduzeti inicijativu u operacijama. Potvrđujem da je taj Armijski korpus ovlašten u cilju operativnog rješavanja situacije, da privremeno oslobodi teritorijalnog zadatka sve snage koje smatra za potrebno (kažem sve).

Drugo: U vezi sa istaknutom potrebom, neka ta Komanda ima u vidu:

a) plan novog uređenja tog Armijskog korpusa po direktivama fonograma ove Komande 4495 od 19 prošlog mj. podnesen je na odobrenje Vrhovnoj komandi: u vezi sa tim izdaće se naknadno saopštenje.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnohistoriskog instituta, kut. 3E 28.

² Vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 292.

³ Odnosi se na uspjehe jedinica Udarne grupe Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije postignute u borbama protiv italijanskih i četničkih jedinica u Hercegovini.

b) treba predvidjeti reorganizovanje garnizona Gradac čim situacija dozvoli.

c) mora se, što je moguće brže, započeti sa radovima na odbranbenom uređenju kotline Mostar i fronta Trebišnice.

General Robotti

BR. 168

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA“ OD 1 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV KOD SLAVONSKOG BRODA I KOTOR
VAROŠI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga

2 aprila 1943

„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 597/43

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5307

Stiglo 2 apr. 1943—XXI

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“**

- Operativno odjeljenje
 - Obavještajno odjeljenje
- S j e d i š t e**

Dnevni izvještaj od 1 aprila 1943

Hrvatska: Vrijeme oblačno, veoma mutno, magla niska.

Komandno područje *Njem. opunomoćenog generala u Hrvatskoj*

Nastavljaju se borbe protiv neprijateljskih jedinica na prostoru 15 km sjeverno od Slavonskog Broda—Paka. Po izjavama jednog hrvatskog vojnika koji se vratio iz zarobljeništva navodno jača komunistička sakupljanja na planini Kalnik, 45 km sjeveroistočno od Zagreba.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj

114 njem. lovačka divizija: Neprijateljski pritisak na Kotor Varoš popustio.² Komunisti odbačeni prema jugu. 60 mrtvih kod neprijatelja. Naši i hrvatski gubici neznatni. 369 divizija: 30 i 31 javljena komunist. grupa u daljem pokretu ka zapadu. 117 lov. divizija: 1 aprila otpočelo transportovanje. 118 lov. divizija i SS divizija: bez naročitih događaja.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i adutant

BR. 169

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1 APRILA 1943 GOD. O KONCENTRACIJI JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹

Telegram

otpreme

Datum i čas

prijema: 1.4.1943
0.45

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Br. 4823/Op.

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5189
Stiglo 1.4.43

Poznate mase ustanika od nekoliko hiljada ljudi, ne uspjevši u svom pokušaju da zauzmu Mostar² zahvaljujući isključivo italijanskim trupama i četničkim V. A. C. VI Armij-

² Napade je vršila Prva krajiška brigada Pete NOU divizije.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 E/14. Tekst je na više mjesta podvučen crvenim mastilom.

² Podatak nije tačan. Jedinice NOV uopšte nisu vršile napad na Mostar za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive.

skog korpusa, pojačanim zatim pukom Bergamo, lišene su naročito svojih transportnih, motorizovanih teških sredstava, skoro potpuno uništenih, ali nisu uništene od italijanskih i njemačkih kolona uz učešće Hrvata na srednjem i gornjem toku Neretve, već su raspoređene, grubo rečeno, između podnevak a Zimlje i Drina i između uporednika Glavatićevo i Nevesinje. Odlučno ih zadržava sa zapada i juga VI Arm. Korp., sa sjevera i istoka Nijemci, regularne trupe i V. A. C. iz Crne Gore.

Ako dejstvujemo ofanzivno i sa dovoljno snaga po jednom razumnom i složnom planu radi njihovog uništenja, vjerovatno će stalno ugrožavanje naših, njemačkih ili crnogorskih polčžaja biti postepeno sve veće, u skladu sa razvojem procesa njihove reorganizacije.

U vezi s time potrebno je držati u pripravnosti znatne snage u cilju odbrane, uz lokalni dinamizam, uključivši ovdje zaprećavanje, relativno daleko od baza, na najopasnijim komunikacijama, kao Nevesmje, Zastolje, Stolac i Bileća.

Potrebno je također nadzirati tok Trebišnjice, gdje bi trebalo, ali zasada ne mogu, da posjednem zonu Zaval a.

Budno pratim pokret partizana koji, iako se prikupljaju u spomenutoj zoni, izgleda, bar zasada, jednim dijelom teze ka Crnoj Gori, a drugim, naročito Dalmatinci i Bosanci, prema sjeverozapadu od Mostara.

Partizani iz Hercegovine izgleda žele da se učvrste u spomenutoj zoni da bi pojačali lokalne dijelove odreda.

Aerodrom Mostar je dobro zaštićen.

Završava se zamjena između divizija „Marche“ i „Murge“.

General Piazzoni³

³ Ispod potpisa dopisao je crvenim mastilom general Mario Robotti sljedeću primjedbu: „Kao što sam jučer rekao, vidjeti da li je momenat da radimo malo složnije sa našim trupama iz Crne Gore. Partizani se održavaju u ovoj zoni jer mi radimo ... odvojeno! I. IV. m“

BR. 170

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1 APRILA 1943 GOD. O RAZBIJANJU ČETNIKA NA TRUSINI PL. OD STRANE JEDINICA NOV¹

Telegram

BF/PA

otpreme
Datum i čas
prijema 1 4/43 XXI
16.—

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija--Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5241
Stiglo 1 aprila 1943--XXI

OD KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA — operativno

i na znanje

KOMANDI TRUPA CRNE GORE

4885/op.

Formacije od oko 2500 naoružanih partizana² koji su jučer razbili naše V. A. C. formacije³ u zoni pl. Trusina (Nevesinje SL—SN—SP—AL—AI) jesu dvije crnogorske brigade pomenute u izveštaju 4391/op. od 23 marta i dio Sedme hrvatske brigade.

Njihovo se kretanje nastavlja prema jugu-jugoistoku, uspješno ometano od naših V. A. C.

Izgleda da je stanovništvo zone raspoloženo prema partizanima.

Naredio sam komandi sektora Dubrovnik da koncentriše Crnogorce Stanišića i V. A. C. u zoni Bileća.

¹ Original. pisan na mašini. na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 E 14. Tekst je na više mjesta podvučen crvenim mastilom.

² Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) i Desete hercegovačke NOU brigade.

³ Sa strane general Robotti je napisao crvenim mastilom primjedbu: „Ove naše formacije se više ne bore!“

Obzirom na stanje mojih snaga predviđam potrebu povlačenja garnizona Bileće u Trebinje.⁴

73 legija stigla jučer, 31 marta, u Metković i nastaviće danas za Mostar.⁵

General Piazzoni

BR. 171

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 1 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROVIT JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5263

Stiglo 2 aprila 1943—XXI

Datum i čas
otpreme

prijema 1/4/43—XXI
3.10

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — operativno
KOMANDI SUPERSLODE — operativno

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

4910/Op.

Dnevni izvještaj od 1 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA:

— glavnina partizana procijenjena na 2500 oružanih ljudi,
sastojeća od IV i V crnogorske brigade i snaga VII Hrvat-

⁴ Na ovu rečenicu general Robotti je dopisao crvenim mastilom primjedbu: „Odgovoriti da odobravam. Za Generalštab vojske pripremiti pregled situacije, predlažući snažnu akciju kao onu od prošle godine. 1. IV. m“.

⁵ Dopisana primjedba: „Izmijenjeno: ide za Trebinje“.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

ske brigade, teži prema zoni koja leži između Nevesinja i Berkovića².

Osim toga javlja se o pristizanju u zonu Nevesinja formacija neutvrđenog broja³ iz Lakta (Nevesinje RQ—BD) i Šarice (RM—BF). Spomenuta glavnina pritiskuje naše formacije M. V. A. C.⁴, raspoređene zapadno od Gacka i Bileće, vjerovatno sa namjerom da krene prema istoku da bi prokrčila sebi put za Crnu Goru.

Nije isključeno da jedan dio partizana nastoji da stigne do Trebišnice zapadno od Trebinja.

SEKTOR MOSTAR:

- ograničena aktivnost partizanskih patrola u zoni Blagaj i Zastolje.

SEKTOR METKOVIĆ I DUBROVNIK:

- vijesti o borbi u zoni Trusina Pl. (SL—SP—AL—AI) saopštene su jučerašnjim izvještajem.

Četnički raspored u zoni Trusina Pl. probile su na visini Džinova Mah. (SN—AN) partizanske formacije koje se sastoje otprilike od 2—2500 ljudi naoružane automatskim oružjem i minobacačima.⁵

GUTIĆEVA KOLONA:

- povukla se prema Stocu, gdje je stigla sinoć sa 400 ljudi.

POPOVIĆEVA KOLONA:

- zapažena je u zoni Šipačno (TN—AN). Nema vijesti o Kurešovoj koloni, koja se vjerovatno povlači prema Bileći.

U toku noći partizani⁶ su napali formacije V. A. C. u blizini Divina (TI—AD). U više navrata odbijeni, partizani su ponovili napade potpomognuti vatrom minobacača i prisilili formacije V. A. C. da se povuku. Drugi napadi

² Prvog aprila Četvrta proleterska (crnogorska) i Deseta hercegovačka brigada (bez dva bataljona) Treće NOU divizije nalazile su se na prostoriji: s. Dubljevići, Domrke, Lukavica, planina Bjelašnica; Peta crnogorska NOU brigada na prostoriji Zalom. Bratoč; Sedma brigada Sedme NOU divizije u s. Zabrđani, Tinje i Sitnik, a između Nevesinja i Berkovića dejstvovala su samo dva bataljona (2 i 5 bataljoni), jačine 270 boraca, Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 76.

³ Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 3.

⁴ Kratica za Milizija Volontaria Anti Comunista — Protivkomunistička dobrovoljačka milicija — uglavnom četnici Draže Mihailovića.

⁵ Borbe protiv četnika na Trusini Pl. vodile su jedinice Pete crnogorske i Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 3 i 76.

⁶ Vjerovatno se odnosi na Drugi i Peti bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.

izvedeni su protiv crnogorskih formacija s obje strane
druma za Gacko, zapadno od Fojnice (Gacko TR--AP),
koji su partizani zauzeli jutros.⁷

SEKTOR KOTOR:

— obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA:

— bila je spriječena nepovoljnim atmosferskim prilikama.

GENERAL PIAZZONI

1	kopija	Ekselenciji
1	"	pomoćniku načelnika Staba
1	"	Obavještajnom odjeljenju
1	"	Kr. karabinierima
2	"	Operativnom odjeljenju
1	"	Telegrafskom odjeljenju

BR. 172

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 1 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV KOD BRODA I USTI-
KOLINE¹**

Predmet: rzb.

Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5331

Stiglo 3 apr. 1943 god. XXI

otpreme

Datum i čas

prijema 2.4.43
23. =

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Br. 4931 Op.

Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore
Počinje:

⁷ Fojnicu su oslobodile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B 10.

SEKTOR „TAURINENSE“

Njemački izviđački avion i bombarder nadlijetali su juče zonu Foča bombardujući ustaničke grupe na padinama istočno od Gradačke Stn. i naselje Gradac (Sarajevo VO—BN).²

Izviđač je primjetio veliku partizansku kolonu duž Kalemenska³ (VO—BS) i položaje minobacača 81 mm u zoni Brod.

Od 21 do 23.30 časova ustanici su pokušali uzastopno i na više mjesta između Graca i Broda da pređu Drinu,⁴ potpomognuti vatrom minobacača i automatskog oružja. Svi pokušaji su osujećeni artiljeriskom vatrom iz Foče.

Drugi pokušaj odbijen u zoni Ustikoline.⁵

Pojačan je odbranbeni položaj na Drini raspoređivanjem bataljona „Intra“ i artiljerijskog voda u zoni Kapak (Višegrad VS—BS), Goli Vrh (ZI—BS).

Naša grupa iz Nove Varoši sukobila se navodno na 7 km od pomenutog mjesta sa grupom od 25 komunista koji su se povukli, ostavivši tri mrtva, u pravcu Veternika (Pljevlja PL—BH).

SEKTOR „PERUGIA“

Kad je nacionalistička patrola pokušala noću uoči 31 prošlog m. da uhapsi sumnjive komuniste u selu Muževici (Trebinje VM—GO), napadnuta je mitraljeskom vatrom i ručnim bombama iz kuće traženog lica. Ubijen vođa patrola a 4 vojnika su ranjena. Traženi je uspio da pobjegne. U kasnijem čišćenju uhapšena su mnoga sumnjiva lica.

Završeno.

General MENTASTI

Šesti arm. korp.

5 kopija

- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoć. nač. Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operat. odjeljenju

² U pomenutim mjestima nalazili su se djelovi Druge proleterske divizije.

³ Vjerovatno duž drumu Kalmovik — Foča

⁴ Noću 30/31 marta pokušaj forsiranja Drine kod Broda vršile su jedinice Druge proleterske brigade Druge proleterske divizije.

⁵ Kod Ustikoline pokušale su forsirati Drinu jedinice Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije.

BR. 173

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE DIVIZIJE „MURGE“ OD 1 APRILA 1943 GOD. O UZROCIMA PADA PROZORA¹

KOMANDA PJEŠADISKE DIVIZIJE „MURGE“

Br. 394/Op. prot. povjerljivo

V. P. 154, 1 april 1943

Predmet: događaji u dolini Neretve
Komandi VI Arm. korpusa

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5121	5 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	1	24 18

Veza akt 3807/op. povjerljivo te Komande od 13 marta.²

U izvještaju 391/op., koji se odnosi na operacije izvršene od 15 do 28/2/43, već sam govorio o akciji I/260 puka³ u dozvoljenim granicama vijesti koje sam mogao sakupiti o tome.

Što se tiče garnizona Prozor⁴, do sada je prikupljeno malo podataka, što je najbolja ilustracija događaja koji su se tamo razvijali. Pored svega može se zaključiti:

- da su uveće 15-og garnizon Prozor napale ogromne i dobro opremljene snage, sastavljene najvećim dijelom od proleterskih udarnih bataljona;
- napadu, koji su sa najvećom žestinom i odlučnošću vodile partizanske snage, prethodila je učestala vatra iz minobacača i automatskog oružja;
- otporna tačka 2 a (najudaljenija) prva je popustila;
- intervencijom eskadrona lakih tenkova uspjelo je da se u prvim jutarnjim časovima 16-og uspostavi situacija, djelimično ugrožena prodorom partizanskih grupa u naselje;

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta. kut. 20 E 15.

² Vidi tom IV. knj. 11 dok. br. 225.

³ Pomenuti batalion potpuno su uništile jedinice Druge proleterske brigade kod Drežnice. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 90, 99, 104, 222, 230 i 241.

⁴ Vidi o oslobođenju Prozora u tomu IV, knj. 10, dok. br. 91, 92, 100, 221, 233, 339 i 350.

- prilikom prvog napada noću 16-og, slagalište hrane i municije nije palo u ruke neprijatelju zahvaljujući blagovremenoj intervenciji tenkova.

Do sada je prikupljeno malo vijesti o događajima koji su se odigrali u toku noći 17-og. Izgleda, međutim, da je onaj komandant garnizona (kapetan Nenna, komandant I tenkovskog eskadrona, koji je, budući u aktivnoj službi, zamijenio rezervnog kapetana Rigonia iz 259 pješ. puka), uslijed stvorene situacije povodom novog napada još većih snaga iz više pravaca, naredio povlačenje preostalih trupa na Ramu, zaštićujući pokret tenkovima⁵.

Pošto je kolona stigla u blizinu gvozdene mosta na Rami (duž prolaza Rama—Prozor), mora da su je ponovo napale nadmoćnije snage, koje su prethodno savladale manje garnizone razmještene duž navedene ceste. Zbog prirode terena (put usječen kroz okomite i oštre strane), može se zaključiti da je i manevrisanje tenkova u takvom koridoru bilo vrlo ograničeno, pa čak izgleda i potpuno onemogućeno uslijed prepreka koje je neprijatelj ranije pripremio.

Pretpostavlja se da je u takvoj situaciji kolona bila dijelom uništena a dijelom zarobljena.

U pogledu onoga što se naročito zahtijevalo odnosnim aktom, preciziram:

- 1) sve otporne tačke garnizona Prozor bile su u telefonskoj vezi sa Komandom garnizona i bile su snabdjevene signalnim pištoljima (sa odgovarajućim punjenjem) i optičkim aparatima za bočnu vezu.
- 2) telefonske veze sa garnizonom Prozor nisu odmah prekinute, čak je bilo moguće telefonsko opštenje sa malom centralom navedenog garnizona sve do 6 časova ujutru 16 februara (kao što se vidi iz citiranog izvještaja). Poslije tog sata žičana veza je izostala, jer su partizanski elementi, koji su se u međuvremenu probijali duž koridora Rama—Prozor, vjerovatno prekinuli liniju. Radiografska veza je prestala u toku noći 16 februara, jer izgleda da je neprijatelj, prodrijevši u naselje, najprije stigao do sjedišta Komande garnizona i na taj način mogao da uništi radiotelegrafsku stanicu.
- 3) Položaj viših oficira 259 pješ. puka bio je sljedeći:
 - Komandant, pukovnik Moltoni;
 - potpukovnik Soldano — komandant II/259-og i sektora Široki Brijeg

⁵ Sa strane ovog stava napisana je crnom olovkom, na italijanskom jeziku, primjedba: „Ali kapetan Nenna se vratio. Trebalo ga je saslušati“.

- Potpukovnik Marchetti — komandant III/259 i garnizona Prozor, na *otsustvu* kao rekonvalescent
- potpukovnik Pallaroni — komandant I/259 i sektora Jablanica
- major Zaglio — ađutant komandanta puka

U 259 pješadiskom puku bio je i potpukovnik Solaini, komandant 154 mitraljeskog bataljona i 6 grupe bataljona V. A. C. Kako se iz gornjega vidi, na raspoloženju nije bilo viših oficira kojima bi se mogla povjeriti Komanda garnizona Prozor umjesto titularnog potpukovnika Marchettia, osim da se neko ukloni sa druge dužnosti. Kapetan Rigoni, privremeni komandant III/259 i garnizona Prozor, bio je uostalom najbolji kapetan kojim je raspolagao puk (koji nije imao kapetana u aktivnoj službi), tako da je bilo određeno da se dodijeli toj Komandi čim se vrati sa *otsustva*, umjesto drugog kapetana koji je takođe bio dobro ocijenjen.

- 4) U pogledu onesposobljavanja artiljerije i tenkova, još uvijek nedostaju sigurni podaci: iz istovjetnih izjava preostalih pokazalo se da je ljudstvo baterije, prije nego što je napustilo topove, onesposobilo udarni mehanizam odnijevši odgovarajuće udarače.

Brigadni general
privremeni komandant divizije „Murge“
(Luigi Gherzi)
Gherzi⁶

M. P.

⁶ Lijevo od potpisa dopisana je crnom olovkom, na italijanskom jeziku, sljedeća primjedba: „Ostaje još uvijek da se objasni ono što se stvarno desilo u Prozoru. Kapetan Nenna, za koga se pokazalo da je pobjegao, moći će da objasni po svom povratku. Izgleda da je u Sarajevu. Izvijestiti Superslodu opštim izvještajem o događajima (u pripremanju)“. Desno od ove primjedbe dopisano je: „I ispitati kapetana Nenna“, i „Treba ispitati tog kapetana Nenna“.

BR. 174

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA“ OD 2 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U SLAVONIJI I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 600/43

3.4.1943

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 5362

Stiglo 3 apr. 1943 — XXI

KOMANDI SUPERSLODE — Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 2. 4. 43

Hrvatska: vrijeme se pogoršalo.

Komandno područje Njem. opunomoćenog generala u Hrvatskoj
Akcije na području PAPUKA završene, osim naknadnih
čišćenja.

Dosadašnji gubici: sopstvena trupa (uključno Hrvati): 214
mrtvih, 255 ranjenih i 342 nestala.

Neprijatelj: oko 250 mrtvih i 575 zarobljenih.

Konačni rezultat o zaplijenjenom oružju i materijalu ja-
više se naknadno².

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114 lov. divizija: u akciji čišćenja zapadno od Bos. Krupe
neprijateljski otpor slomljen na više mjesta, zaplijenjen
jedan top od 7,5 cm i nešto municije³.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Vidi tom V, knj. 14, izvještaj Četvrte slavonske NOU divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske od 15 aprila 1943 godine.

³ Vidi dok. br. 38 i 45.

369 divizija: u akciji 25 km jugoistočno od Tuzle neprijatelj. bande u jačini 300 ljudi odbačene ka jugu.

118 lov. divizija i SS divizija: Bez naročitih događaja.

Vazduhoplovstvo. Pored izviđačke djelatnosti i napad na neprijateljska posjednuta mjesta Skender Vakuf i na vis 15 km jugoistočno od Banje Luke. Bombe su pale na cilj, ukupno 20 borbenih letova.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
u z. potpis nečitak
poručnik

NAREĐENJE KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2 APRILA 1943 GOD. ZA REORGANIZACIJU ČETNIČKIH JEDINICA, EVAKUACIJU GACKA I PRIPREMU OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹

Prilog br. 4 istoriskom dnevniku
od 2 aprila 1943 — XXI

BF/PIA

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA

„Napadaj i pobijedićeš“

Štab — Operativno odjeljenje

o

Br. 4961 prot. op.

Povjerljivo

V. P. 39, 2 aprila 1943

Predmet: Operacije u zoni Bileća — Trebinje

GENERALU KOMANDANTU SEKTORA

Dubrovnik

i na znanje:

GENERALU KOMANDANTU SEKTORA

Mostar

GENERALU KOMANDANTU SEKTORA

Metković

GENERALU KOMANDANTU SEKTORA

Kotor

Kao potvrda usmenim naređenjima izdatim vam juče, 1 aprila.

- 1) — Treba da reorganizujete, snabdijete i ohrabrite formacije V. A. C. Bačovića², kao i Popovića³, i krenete s njima prema zoni Divin — Plana radi zaprečavanja puteva sa zapada.
- 2) — Ukoliko situacija bude zahtijevala, pokušajte da prikupite Stanišića⁴ sa njegovim crnogorskim formacijama između Plane i Bileće radi pomaganja Bačovića.
U Gacku ne smije da ostane ništa našega, ni ljudi ni materijala.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 E/14.

² Petar Bačović, komandant četnika u Hercegovini. Ubijen početkom 1945 god. u borbi protiv jedinica NOV.

³ Milorad Popović, četnički komandant. Ubijen početkom 1945 god. u borbi protiv jedinica NOV.

⁴ Bajo Stanišić, komandant četnika u Crnoj Gori. Ubijen u borbi oktobra 1943 god. prilikom napada jedinica Pete crnogorske NOU brigade na Manastir Ostrog.

- 3) — U Bileći do novog naređenja mora da ostane kao operativni garnizon Komanda 49 legije Crnih košulja, 40 bataljon Crnih košulja, 3 baterija od 100/17. Osim toga ima još jedan garnizon Hrvata (domobrana).

Stoga sve ono što pretstavlja teret za snabdijevanje treba evakuisati u Trebinje i Dubrovnik, kamionima i vozom. U tom cilju je dodijeljena jedna teška autosekcija i jedan voz od 20 vagona.

Osim za taj dan, sa Komandom legije treba da ostane hrana još za 3 dana, za nacionalne formacije i V. A. C., i municija za jedinicu kao i pratnja na kamionima.

- 4) — U Trebinje dolazi 73 legija Crnih košulja sa 52 mitraljeskom četom, sa svojim bataljonima 44 i 73 i sa II/259 pješadijskog.

Vjerovatno ću vam uputiti i I/93 pješadijskog.

- 5) — Vaša komanda divizijske pješadije (za sada „Marche”); neka se smjesti u Trebinju i preuzme komandu nad svim italijanskim i hrvatskim trupama nad formacijama V. A. C. i crnogorskim formacijama koje se nalaze na sektoru Trebišnica, uračunavajući tu Bileću i sjeverno od Bileće, i to pod Vašu neposrednu komandu.

- 6) — Organizujte odmah i budite pripremni da sprovedete u djelo:

a) — jaku kontraofanzivnu akciju iz Trebinja prema sjeveru i sjeverozapadu radi podrške garnizonu Bileća. Upoznati se sa maršrutom Bileća—Viluse, koja mi izgleda prelazna za autosredstva isto i sa drumom Viluse—Risan.

b) — jaku ofanzivnu akciju iz Bileće—Plane prema Berkovićima, uz eventualno produženje prema sjeveru u cilju učešća u operacijama sektora Metković iz Stoca prema Berkovićima i iz sektora Mostar prema Nevesinju.

U ovom slučaju vaša taktička komanda treba da se premjesti najprije u Trebinje a zatim u Bileću.

- 7) — Budno i neprestano pratite situaciju vaše zone obavještavajući me blagovremeno, u bilo koje vrijeme, o njenom razvoju da bih mogao na vrijeme donijeti odluke.
- 8) — Potvrdite prijem.

Komandant
(general Sandro Piazzoni)

Za tačnost prepisa
načelnik Operativnog odjeljenja
(p. puk. T. Pancrazzi)
Pancrazzi

Pukovnik
načelnik Štaba
Carlo Cigliana

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 2 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum i čas otpreme
prijema 3.4.43
1.—

ključeno da su u pitanju dalmatinski odmetnici, kojima je namjera da stignu u svoj kraj.

SEKTOR MOSTAR

U zoni Zastolje četnički odredi u izviđanju iz Prijedorca (Nevesinje RH—BF) izdržali su borbu sa partizanima u zoni Osredak (RK—BD).

Partizanski gubici: 2 mrtva. Zarobljeni su: 1 žena i 2 partizana.

SEKTOR METKOVIĆ

Izviđanja jedinica V. A. C. u dolini Bregave, južno od zone Opličić, (Mostar QH—AI) nisu ustanovila prisustvo partizana. U toku je čišćenje od strane hrvatskih trupa u zoni Kljenak (Makarske XT—AP).

SEKTOR DUBROVNIK

U noću između 1 i 2 bili su svladani partizanski napadi u zoni Bjeljani (Nevesinje SR—AD) k. 1003 (TI—AD), Barakovina (TI—AD), Divin (TI—AD), gdje su od jučer raspoređene naše četničke formacije. Započeto je evakuisanje u Trebinje živežnih namirnica i materijala garnizona iz Bileće.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost patrola.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Spriječena je tokom čitavog dana nevremenom. Kasno poslije podne jedan avion je bio u izviđanju duž drumu Mostar—Nevesinje. Djelimično oblačno; na mahove jak vjetar.

GENERAL PIAZZONI⁴

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Kr. karabinierima
- 1 Telegrafskom odjeljenju

⁴ Desno od potpisa na originalu se nalazi datum 4. IV. i paraf (m) generala Maria Robottia, napisani crnom olovkom.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 2 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV KOD USTIKOLINE I
BRODA¹**

Predmet: telegram Datum i čas otpreme
prijema 4.4.43
0.15

OD KOMANDE VI ARM. KORP — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 4984 — Op. prot.

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5376

Stiglo 4 aprila 1943 god. XXI

Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore
2293—Op. Počinje:

Novosti od 2 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

U 1 sat komunisti su napali snažno, uz podršku jake mitraljeske vatre, na četničke formacije u zoni Ustikolina.² Napad je odbijen uz pomoć artiljerije bataljona „Intra“. Drugi pokušaj prelaska Drine u zoni Brod spriječen je artiljeriskom vatrom garnizona Poča.

Komunisti izgleda pripremaju da postave lake mostove u zoni Kolipo³ (Gacko VO—BH).

U zoni Drina pao je snijeg 20 cm.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B 10.

² Napad su vršile jedinice Prve proletarske brigade.

³ Kopilovi

SEKTOR „PERUGIA“.

U toku je povećanje zaštite granice i transportovanje automobila drugih nacionalističkih formacija generala Popovića,⁴ pojačanih našim vodovima sa automatskim oružjem.

General MENTASTI
Šesti arm. korpus

-
- 5 kopija
 - 1 nač. Štaba
 - 1 pomoć. nač. Štaba
 - 2 Operat. odjelj.
 - 1 Odjelj. „I“

BR. 178

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2 APRILA 1943 GOD. O PREGRUPACIJI JEDINICA¹

BA/BU

Prilog br. 1 istoriskom dnevniku
za 2 april 1943

Operativni telegram

V. P. 39, 2 april 1943 — XXI

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

5029/Op.

Izmjene rasporeda podređenih trupa na dan 2 aprila.

Divizija „Marche“. III/55 pješadijskog puka iz zone Hum u Vučju Glavicu (Nevesinje QK—AX); prvi vod prateće baterije 56 pješ. puka iz Mostara u Vučju Glavicu, komanda II bataljona 56 pješ. puka i peta četa iz Brgata u Mostar; komanda III bat. 32 art. puka iz Trebinja u Mostar, komanda I bat. 32 art. puka iz Bileće u Mostar, 2 četa I bat. 32 art. puka iz Bileće u Bijelo Polje, 6 četa II bat. 56 pješ. puka iz Cavtata u Bijelo Polje.

⁴ Krsto Popović, vođa zelenaša u Katunskoj Nahiji. Ubijen u bjekstvu 1947 godine.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/1.

Divizija „Murge“. II bat. 259 pješ. puka iz Bijelog Polja u Mostar; II bat. 260 pješ. puka iz Bijelog Polja u Bosanku (Dubrovnik); III bat. 260 pješ. puka iz Mostara u Hum; komanda prvog divizionu i I čete I bat. 154 art. puka i 154 zračna četa iz Mostara u Dubrovnik, jedan vod 2 čete I bat. 154 art. puka iz Mostara u Bijelo Polje; vod minobacača od 81 mm 259 pješ. puka iz Foče u Trebmje.

Za tačnost prepisa
nač. Operativnog odjelj.
(p. puk. T. Pancrazi)
T. Pancrazi

Šesti arm. korpus 20300204
Vidio:
pukovnik nač. Štaba
(C. Cigliana)

Kopije za
Intendanturu Superslode
Komandu XIV Arm. korpusa
Komandu Sektora Mostar
Komandu Sektora Metković
Komandu Sektora Dubrovnik
Komandu Sektora Kotor

Pukovnik
načelnik Štaba
Carlo Cigliana
Cigliana

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ
BILEĆE OD 2 APRILA 1943 GOD. O RASPOREDU ČET-
NIČKIH JEDINICA U HERCEGOVINI¹**

V. P. 39, 2 aprila 1943 — XXI

Saopštenja primljena od šefa Centra iz Bileće
poručnika Lunazzia

Razmještaj četničkih trupa danas u 11 časova:

Kapetan Drašković-Sušica (SR—AF) — Knež Vrh (TI—AF)
kota 1037 (TI—AI) do staze Ostravica k. 1245 (TL—AI).

Raspored Milorada Popovića. Rasporedio se je u Lukavač-
kom Polju (SR—TI—AI) k. 1279—1449 (TN—AI) k. 1228
(TP—AI).

Desno krilo kapetana Draškovića nije dobro povezano sa
Popovićem.

Primjećeno je da se u zoni nalazi, pored 1 Hercegovačke
brigade, 5 Crnogorske, 7 Hercegovačke, takođe i 10 Hercego-
vačka brigada² pod komandom Vlade Šegrta. Partizanski ko-
mandant Peko Dapčević nalazi se u Nevesinju.

Pukovnik Stanišić je još uvijek u Gacku, uprkos nare-
đenja generala Maura i majora Bačovića da ode u Planu
(TR—GU). Glavni dio neprijateljskih snaga nalazi se u Trusini
(SL—NS/AL—AI). Ne zna se da li neprijatelj namjerava da
krene na jug preko Dabarskog Polja (SI—AL/AL—AF) ili
na istok i da napadne prema Grudi³ (TR—AB), a zatim da
krene na jug.

Kapetan Drašković javlja da se neprijatelj prikuplja na
njegovom sektoru zbog čega vjeruje da će danas biti ponovo
snažno napadnut.

Major Bačović kaže da nema na raspoloženju nikakvu
rezervu, a međutim hitno bi mu bila potrebna rezerva u zoni
Plana (TR—GU) da bi mogao zaustaviti neprijatelja u slučaju
da on probije četnički raspored.

Kopija za Operativno odeljenje

¹ Kopija originala, pisana na mašini, na italijanskom jeziku, na-
lazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² U to vrijeme postojala je samo Deseta hercegovačka NOU bri-
gada. Vidi o snagama koje su djelovale na pomenutoj prostoriji u
dok. br. 51.

³ Meka Gruda (G. i D.)

BR. 180

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA“ OD 3 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U SLOVENIJI, SREMU, BANIJI I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 606/43

5.4.43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odeljenje

Br. 5453

Stiglo 5 apr. 1943 — XXI

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“**

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

Dnevni izvještaj od 3.4.43

Hrvatska: vrijeme oblačno, oblaci niski.

*Komandno područje Njemač. opunomoćenog generala u
Hrvatskoj*

Nastavlja se čišćenje oblasti PAPUKA. Banditska dje-
latnost južno od ILOKA, 33 km sjeverozapadno od MI-
TROVICE i jugoistočno od ZEMUNA.

Namjera: akcije krstarećih odjeljenja u Sremu. Čišćenje
Moslavačke Planine sjeveroistočno od SISKI.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114 lov. div.: akcije čišćenja u Petrovoj Gori (20 km sjeverno od Bos. Novog), 10 km sjeverno od PRIJEDORA i 25 km sjeverno od BANJE LUKE. Kod neprijatelja 29 mrtvih. U daljim čišćenjima zapadno od BOS. KRUPE (dnevni izvještaj od 2.4.) potučeni su dijelovi II i XII komunističke brigade. Pri tom 139 mrtvih i 38 zarobljenih i zaplijenjeno teškog i ručnog oružja, pješadijske i artiljerijske municije.² Naši avioni tukli su sa uspjehom neprijateljska sakupljanja jugoistočno od KOTOR VAROŠI (20 km južno od BANJE LUKE).³ 7 komunista streljano zbog pljačke.

369 div.: ispred našeg napada, 15 km sjeverno i istočno od SARAJEVA, neprijateljske grupe povukle su se ka sjeveru i istoku.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
Drechler
poručnik i adutant

² Vidi o ovim borbama i gubicima u dok. br. 38 i 45.

³ Jugoistočno od Banje Luke dejstvovala su jedinice Prve krajiške NOU brigade.

Datum i čas otpreme
prijema 4/4/43
0.15

Akcija je bila osujećena brzim manevrom naših jedinica rezerve.

SEKTOR METKOVIĆ.

Obična djelatnost. Zonu Hrgud još uvijek drže formacije V. A. C., kojima nasuprot stoje partizanske grupe.

SEKTOR DUBROVNIK.

Dockan sinoć, 2 aprila, Stanišićeva⁴ kolona napustila je Gacko, koje izgleda da su zatim zauzele partizanske formacije⁵, da bi zauzela položaj na prevoju Kobilja Glava (Gacko UK—UM—AD), Kamen⁶ (UK—AF), Milatovica (UD—UQ—AF), gdje se je večeras rasporedila.

Bačovićeve⁷ kolone zauzele su i prešle Berkoviće i zonu Trusina izbivši na Džinovu Mah. (Nevesinje), Drežanj (SP—SR—AN), k. 1107 (SR—AN).

SEKTOR KOTOR.

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA.

Avioni su uzletjeli više puta, ali su se morali spustiti na aerodrom zbog rđavih atmosferskih prilika. Poslije podne izvedene su akcije mitraljiranja sa tri aviona u blizini naselja Nevesinje i Batkovići (SL—SN—AT). Izvedena su borbeno izviđanja u zoni Trusina, Kifino Selo. Nebo djelimično oblačno, na mahove jak vjetar.

GENERAL PIAZZONI⁸

-
- 8 kopija
 - 1 Ekselenciji
 - 1 načelniku Štaba
 - 1 pomoćniku načelnika Štaba
 - 2 Operativnom odjeljenju
 - 1 Obavještajnom odjeljenju
 - 1 Komandi Kr. karabiniera
 - 1 Telegrafskom odjeljenju

⁴ Bajo Stanišić, komandant četnika u Crnoj Gori. Ubijen u borbi oktobra 1943 god. prilikom napada jedinica Pete Crnogorske NOU brigade na Manastir Ostrog.

⁵ Gacko su oslobodile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 17 i 51.

⁶ Kamen^o Br.

⁷ Petar Bačović, komandant četnika u Hercegovini. Ubijen početkom 1945 god. u borbi protiv jedinica NOV.

⁸ Ispod potpisa general Robotti napisao je crvenom olovkom svoj paraf (m) i datum 4. IV.

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA OD 3 APRILA 1943 GOD. O MORALU ČETNIČKIH JEDINICA U HERCEGOVINI¹

Primljeni telegram

Gospodinu majoru Guarnaccia
Od Stenjela
Komandi Šestog arm. korp. — Obavještajno

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
4992	3 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Vijesti od 23 časa. Jevđević je obaviješten da je Bajo Stanišić odbijen i da mora preći u odbranu. Četnički izvor takođe obavještava da je brigada iz Sarajeva (Sarajevska brigada) htjela da napusti borbu, da dezertira i da se vrati u Sarajevo svojim kućama. I dalje traje pritisak na Divin i Fatnicu u pravcu Bileće. Vidačić je stigao svoje istaknute formacije i kaže da je spreman da umre i da ne odstupi ni po koju cijenu. Veći pritisak vrši se ka jugu prema moru. Izgleda da partizani žele da otvore sebi prolaz da bi izbili na more, po mogućstvu u kotorskoj oblasti, ili u Crnu Goru a takođe i u Albaniju, tako bar kažu četnici. Moral kod četnika nije mnogo visok. Moral kod partizana je visok. Razgovarao sam sa majorom Radojlovićem. On računa da partizanske snage iznose oko 20.000 dobro naoružanih ljudi sa mnogo automatskog oružja. Četnici su tražili pomoć od italijanske komande u Mostaru. Izgleda da im je pomoć odbijena, bar prema glasovima koji kruže među četnicima. Major Radojlović je napravio upoređenje između Italijana i Nijemaca rekavši da kada Nijemci pomažu, oni ozbiljno daju sve. Spomenuo je jednu četničku jedinicu koja operiše u Bosni sjeverno od Jajca, itd., pod njemačkom komandom, i rekao je da su Nijemci čak motorizovali ove četnike i dali im svu moguću pomoć. Major Radojlović je pitao zašto Italijani ne dadu četnicima tenkove, bacale plamena

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

i druga automatska oruđa kakva imaju partizani. Drugi četnik se čudio da se četnici još bore. Izgleda da partizani žele da izbiju na more kako bi olakšali eventualno iskrcavanje na obali. Major Radojlović je rekao zašto Italijani ne upotrebe bojne otrove protiv partizana. Svu odgovornost preuzeli bi četnici. I major Bačović, koji je razgovarao sa majorom Radojlovićem preko telefona iz Bileće, čudio se što Italijani neće da pruže pomoć četnicima, izjavljujući da bi to u suštini bilo u njihovom interesu. Svakako, moral kod četnika nije visok, pogotovo posle neuspjeha Stanišićeve akcije, koji se je izrazio skoro proročki, rekavši da će on ostati u mjestu radi odbrane svete srpske stvari. Sve ovo je iz četničkog izvora. Sutra ujutro jedan četnički kapetan iz četničke komande kreneće za Bileću. Pomenuti četnički kapetan je iz četničke komande Mostar. Kakav ima zadatak, nije poznato. Kraj. Stenjel. 0025030443

V. P. 39 — 3 aprila 1943/XXI 2 časa

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ
BILEĆE OD 3 APRILA 1943 GOD. O MORALU ČETNIKA
I NJIHOVOM POVLAČENJU ISPRED JEDINICA NOV U
HERCEGOVINI¹**

Od poručnika Lunazzia Šestom arm. korp. Odjeljenje „I”

Operativno odeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5336	3	4 43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Br. 14/Op.

Neprijatelj je zauzeo Bresticu (UH—AF) i Korita (UK—AD). Starović se povukao prema Mekoju Grudi (UH—AB) s obje strane puta. Iz Mostara javljaju da su četnici danas ušli u Ki-fino Selo (SN—AT) i Bratač (SP—AR).² Borbe se nastavljaju izvan ova dva mjesta. Kolona Popović³ je uslijed povlačenja Starovića bila prinuđena da zauzme slijedeći raspored: Brezovi Do (TN—AI/AF) — Lukavac (TL—AI) — Obla Glava (TI—AF) — Kosmatuša (k. 1003) (TI—AD) — Vrijeka (SR—AF).

Iz Nikšića javljaju da se Crnogorci u akciji na Ravno (VH/VK—AL) nisu oduprli neprijateljskom pritisku i da se povlače prema Goranskom (VS—AI).⁴ Crnogorcima komanduje Gusić. Moral četničkih trupa na našem sektoru je veoma nizak. Oni smatraju da su ih italijanske trupe napustile pred nadmoćnom neprijateljskom snagom i traže sadejstvo naših snaga, javljajući da nisu u stanju da se suprotstave rastućem neprijateljskom pritisku na Bileću.

Poručnik Lunazzi 22150804

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

² Podatak nije tačan

³ Milorad Popović

⁴ Na pomenutom sektoru dejstvovala je Četvrta proletarska (crnogorska) brigada. Vidi dok. br. 51 i 52.

**IZVJESTAJ ITALIJANSKOG OBAVJESTAJNOG OFICIRA OD
3 APRILA 1943 GOD. O RASPOREDU ČETNIKA I RAZBI-
JANJU NJIHOVIH JEDINICA OD STRANE NOV NA PO-
DRUČJU GACKA¹**

Kopija. Odjeljenje „Op”

Primljeni telegram
Od Stenjela²

Operativno odjeljenje 1			
Br. prot.	Datum prijema		
5041	3	4	43
Kateg.	Vrsta		Fasc.
A	2		17

Komandi VI Arm. korp. — Obavještajno

15 časova. Od vojvode Jevđevića. Razgovarao je sa majom Bačovićem u Bileći. Između ostalog rekao je da su trupe majora Bačovića i drugih komandanata zauzele sljedeća mjesta: Zečak (AL—SL) i Valove (AN—TL). Istaknute patrole stigle su do Drežnja (AN—SR) i do Džinove Mahale (AN—SN). Crnogorske trupe pod komandom Bajе Stanišića natjerane su u bjekstvo i povukle su se na Krstac (AB—VR), gdje su se zaustavile. Ipak situacija u Bileći je spasena jer su hercegovačke trupe zauzele Meku Gruđu (AB—TR). Vojvoda Jevđević mnogo se žalio zbog veoma neprijateljskog postupka komande divizije „Marche” prema njemu i izjavio je da mu nisu pružili pomoć niti artiljerijom niti avijacijom. Rekao je da su se četnici uvijek lojalno ponašali i osam stotina mrtvih to potvrđuje, zatim da je takvo postupanje nedostojno. Vojvoda je hitno uputio kurira Superslodi i VI Arm. korpusu. Potvrdio je da su partizani noćas napali Blagaj, ali su odbijeni. Rekao je: da su četnici bili potpomognuti artiljerijom, Nevesinje je za dva sata moglo biti zauzeto. Izjavio je da je i situacija u Stocu zasada spasena. Kraj. Stenjel 13050304

Primljeno u 16.20 časova 3 aprila 1943 — XXI

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² Pseudonim, od sottotenente Jelinčić — potporučnik Jelinčić, italijanski obavještajni oficir

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ
BILEĆE OD 3 APRILA 1943 GOD. O NAPADU ČETNIKA
NA JEDINICE NOV SA PRAVCA TRUSINA PL. PREMA
NEVESINJU¹**

Vijesti primljene od šefa centra u Bileći poručnika *Lunazzia*

Četničke jedinice su prešle u napad U 13 časova prešle su Trusinu, poslije kratke borbe od oko 1/2 časa. Major Bačović je naredio da do danas stignu na liniju Sniježnica (RO—RQ—AN—AL), Osredak (SI—AN—AL), Džinova Mah. (SN—AN), Zovi Do (SP—AN), Drežanj (SP—AN), Nekudina (SR—AN). Jedinica kapetana Draškovića je primila naređenje da krene u Kameno Brdo (UK—AF), Kobilju Glavu (UM—AD), Grabuljaču (UM—AD).

Ova jedinica pomenutog kapetana imala je juče velike gubitke² u borbi u blizini Vrbe. Neki njegovi ljudi, povlačeći se, slijedili su jedinice popa Perišića.

Situacija u Gacku još nije sasvim jasna. Ipak partizani ga nisu potpuno zauzeli. Izgleda da je u pomenuto mjesto ušlo nekoliko trojki³.

Hrvatska četa⁴ koja se nalazila na mjestu dobila je naređenje od komande hrvatske divizije⁵ da se povuče prema Bileći.

Primljeno telefonom 3 aprila 1943 u 19.30 časova.

Kopija za Operativno odjeljenje.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

² Borbe protiv pomenutih četnika vodile su jedinice Četvrtе proleterske brigade.

³ Gacko su oslobodile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 17 i 51.

⁴ Odnosi se na 11 satniju 14 pješ. puka.

⁵ Naređenje je dobijeno od 6 pješačke divizije iz Mostara.

BR. 186

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 4 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U SLAVONIJI, BANIJI I BOSNI¹**

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

POVJERLJIVO

Pov. br. 609/43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5464

Stiglo 5 apr. 1943 — XXI

5.4.43

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

— Obavještajno odjeljenje

— Obaveštajno odjeljenje

S j e d i š t e

Dnevni izvještaj od 4. 4. 43

Hrvatska. Vrijeme: potpuna oblačnost, jake kiše.

Komandno područje Njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj

Nastavlja se naknadno čišćenje oblasti PAPUK PL. Željeznička sabotaža na glavnoj pruzi, zapadno od MITROVICE² voz naišao na minu. Ranjena 3 hrvatska željezničara, lokomotiva i 3 vagona izbačeni iz kolosjeka. Prekid saobraćaja od 12 do 18 časova. 7 komunista strijeljano za odmazdu zbog željezničke sabotaže od 26.3.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114. lovačka div.: u akcijama čišćenja u PETROVOJ GORI i ŠAMARICI (30 km i 10 km sjeverozapadno od BOS. NOVOG) kod neprijatelja daljih 18 mrtvih, 2 zarobljena i nešto zaplijenjenog oružja. Prilikom napada potpomognu-

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Voinoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

² Sremske Mitrovice

tog avijacijom, 10 km sjeverno od PRIJEDORA, protiv neprijateljske snage u jačini 1 bataljona, kod neprijatelja 47 mrtvih, uz neznatne sopstvene gubitke³. 15 km sjeveroistočno od JAJCA javljena neprijateljska grupa u jačini od 300 ljudi.

Vazduhoplovstvo: bombardovanje i mitraljiranje neprijateljskih posjednutih visova i mjesta 6 km sjeveroistočno od PRIJEDORA. Ukupno 25 borbenih letova.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i adutant

³ Vidi dok. br. 45.

BR. 187

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 4 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum otpreme 4/4/43 u 20.00 časova
prijema 5/4/43 u 2.45 časova

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5412

Stiglo 5 aprila 1943 — XXI

TELEGRAM

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI 14 i 18 ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5035/Op.

Dnevni izvještaj od 4 aprila 43 u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Prema vijestima proizilazilo bi da je jedna dalmatinska partizanska divizija razmještena u zoni Zastolje do Blagaja ovako: 3 brigada u zoni istočno od Blagaja, 4 brigada u zoni Zastolje, 5 rezervna brigada u Nevesinju².

Ovom se rasporedu pripisuje namjera da zaštiti odlazak glavnine partizanskih snaga prema Sandžaku.³

Partizansko ljudstvo⁴ probilo se je u zonu južno od drumu Stolac—Berkovići u cilju da u zoni vrši pljačku.

U toku je čišćenje od strane formacija V. A. C i nacionalista.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8. Tekst je na više mjesta podvučen plavom olovkom.

² Na pomenutoj prostoriji položaje su držale jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

³ Ispred ove rečenice dopisana je plavom olovkom, na italijanskom jeziku, primjedba: „Ne! Ostaju i dalje u zoni Mostar!”

⁴ Odnosi se na Drugi i Peti bataljon Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 76.

Prema četničkim vjestima proizilazilo bi da su formacije V. A. C. Istočne Bosne zauzele Kalinovik.⁵

SEKTOR MOSTAR

Ograničena je djelatnost partizanskih patrola u istočnoj zoni Blagaj i u predjelu Zastolje—Prijevorac.

U borbama između četničkih odreda i partizanskih patrola zarobljena su 2 partizana, a jedan četnik je ranjen.

SEKTOR METKOVIĆ

Partizansko ljudstvo koje se je probilo u zonu Poplat (Nevestinje RH—AF) zarobilo je 3 četnika i otjeralo stoku. U toku su patrolisanja i čišćenja.

Jučer poslije podne 3 aprila ustaška patrola sukobila se je u zoni Zavojane (Makarska XR—XT—AR) sa partizanima. Neprijateljski gubici: 2 teško ranjena; hrvatski gubici: jedan ranjen.

U toku je čišćenje na Pelješcu.

U zoni Gruda (Mljet IH—GU), Podbuče (Golubinica XT—GZ) ustanovljeno je prisustvo partizanskih grupa.

SEKTOR DUBROVNIK

Formacije V. A. C. u zoni Drežanj (Nevinje SP—AN), o čemu javlja jučerašnji izvještaj, napadnute su noćas otprilike u jedan sat od jakih partizanskih formacija.⁶ Napad je odbijen nakon tri sata borbe. Gubici V. A. C.: jedan oficir i 4 četnika; partizanski gubici znatni, ali nisu utvrđeni.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Bila je spriječena čitavog dana nepovoljnim atmosferskim prilikama.

Bombarderi, izviđači i mitraljesci po uzletanju morali su se povratiti ne izvršivši zadatke.

Izvedeno je bombardovanje Bišine (RM—AR).

Nebo je poluoblačno.

Potpisani: General Piazzoni 20000404

podnijeto na pregled načelniku Štaba
podnijeto na pregled pomoćniku načelnika Štaba
poslan prepis Obavještajnom odjeljenju
poslan prepis Kr. karabinierima⁷

⁵ Podatak nije tačan.

⁶ Vidi dok. br. 26.

⁷ Desno se nalazi datum 5.IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani plavom olovkom.

BR. 188

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 4 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV KOD BRODA, USTIKOLINE
I KRSTACA¹**

Predmet: telegram

Dostavljena kopija Odjeljenju „I”
Operativno odjeljenje

V. P. 10, 5 april 1943 — XXI časova...

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5452
Stiglo 5 aprila 1943 god. XXI

OD KOMANDE VI ARM. KORP. OPERAT.
KOMANDI SUPERSLODE. — OPERAT.

Br. 5102-Op. prot.

Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore. Počinje:

„„ Br. 2341-Op. Novosti od 4 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

U 5.30 časova komunisti izvršili snažan napad u zoni Brod, pokušavši da pređu Drinu. Pokušaj je bio pripremljen i praćen artiljeriskom i minobacačkom vatrom.²

Napad je odbijen naročito dejstvom baterije iz Foče, koja je tačnom koncentracijom vatre oko 9 časova učutkala neprijateljska oruđa.

Jutros su izvršena gađanja artiljerijom i minobacačima na ustaničke položaje sa zaklonima za automatska oružja u zoni Ustikolina.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/12.

² Pokušaj forsiranja Drine vršile su jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 22.

Komandant njemačkog bataljona³ u Goraždu javio je da će sutra otići u Višegrad i da će se bataljon koji se nalazi između Sarajeva i Ustiprača vjerovatno koncentrisati u Goraždu njemu kao smjena.

SEKTOR „FERRARA“

Formacija Stanišić se povlači pod pritiskom ustanika prema zoni Krstac (Gacko VK—AB), gdje će se preurediti i uputiti da sadejstvuje kao zaštita sektora.

Naređeno je da se u zonu Prijevor (Žabljak ZL—GZ), Brezna (Nikšić ZL—GZ) uputi jedan ojačani bataljon kao podrška nacionalističkim formacijama. General Mentasti.”” Završeno.

VI Arm. korp.⁴

BR. 189

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA OD 4 APRILA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA ČETNIČKE POLOŽAJE KOD DREŽNJA¹

10 časova, 4 april 1943 — XXI

Od centra Bileća

Noćas u jedan sat neprijatelj je izvršio protivnapad na Drežanj (SP—AN). Poslije jednog i po časa neprijatelj je odbijen. U toj borbi pali su komandant kolone potporučnik Adam Glamočlija i četiri čovjeka. Neprijatelj je imao mrtvih, ali zbog borbe nije se mogao utvrditi njihov broj. Major Bačović² je naredio da njegovi potčinjeni ne idu dalje dok ne uhvate vezu na Sniježnici (RO—AN) sa kolonom od 1900 ljudi iz Mostara. U Šipačnu (TN—AN) su četničke patrole. Milorad Popović se nalazi u Javorovim Dolovima (SR—AP).

³ U Goraždu se nalazio 2 bataljon 369 puka.

⁴ Desno se nalazi datum 5.IV. i paraf (m) generala Robottia.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² Napad na četnike vršile su jedinice Devete dalmatinske NOU divizije, dok. br. 26.

BR. 190

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ
MOSTARA OD 4 APRILA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA
NOV NA LJUBINJE¹**

Vijesti primljene od šefa centra u Mostaru
pporuč. Jelinčića

4 april 1943 — XXI

Nastaje zabrinutost zbog situacije u Stocu, u kome se nalaze slabe četničke snage. Grupa partizana od oko 500 ljudi,² koja je juče oko podne zauzela Ljubinje, proširila je noćas svoje zauzimanje. Oko 200 ljudi ostalo je u Ljubinju, dok su drugi otišli prema Stocu.

Duž puta partizani su zauzeli Žegulju (AD—RM). Noćas su partizanske patrole razoružale i zarobile istaknutu četničku stražu u Poplati (DO—BL—AD/AS—RH), koja se nalazi u blizini Stoca. Ne zna se ništa za 20 četnika. Četnička komanda iz Stoca je zabrinuta zbog toga što italijanske trupe namjeravaju da napuste mjesto. Situacija bi time postala kritična. Moral je nizak. Na drugim sektorima nema ništa novo.

Nastavljaju se jučerašnji pokreti.

Potvrđene su jučerašnje vijesti.

Primljeno telefonom 4 aprila 1943 — XXI u 10.40 čas.

Prot. 4455 4.4.43 — XXI

Kopija za Op. od.

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5006	3 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

¹ Original. pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

² Odnosi se na Drugi i Peti bataljon Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 76.

BR. 191

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
OD 4 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČETNIKA PROTIV
JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹

Od poručnika Lunazzia

Komandi VI Arm. korp. — Obavještajno i Operativno odjeljenje

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5052	4 4	43
Kateg.	Vrsta	Pasc.
A	2	17

Br. 4/OB. Situacija poboljšana. Poslije oštre borbe u Džinovoj Mah. (SN—AN) Draškovićeve jedinice stigle su na novu liniju SUŠJE—SUIZA² (RO—RU—SI—AN) KULINE (SN—AN), kota 891 (SN—SP—AN) Drežanj (SP—AN), kota 1012 (SR—AN), kota 907 (SR—AP), Javorovi Dolovo (SR—AP). Bataljon Starović raspoređen je između Meke Grude i Kobilje Glave zaključno sa Kamenim Br. (SR—UK—AF), Grabuljačom (UM—AD). PERIŠIĆ je zauzeo položaj na Garevi (US—AI), Dobrelj (UQ—AF); Stanišić na Kazancima (VH—AD), Krstacu (VK—AB). Jaka neprijateljska kolona³ stigla je u zonu Ravni (VH—VK—AL) i poslije oštre borbe povukla se na Lebršnik (US—VH—AD—AN). Jedinice V. A. C. zauzele su ponovo Kalinovik⁴ i izbile na tok rijeke Sutjeske (VK—VM—AV). Poručnik Lunazzi.

23200304.

Dostavlja por. Lunazzi

Prima kapet. Ghiglia

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Voinoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² Snježnica

³ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade. Vidi dok. br. 51.

⁴ Podatak nije tačan.

BR. 192

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 5 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5478
Stiglo 6 aprila 1943 — XXI

Telegram

Datum otpreme

Datum prijema 6/4/43 u 2.50 časova

OD VI ARM. KORPUSA

SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE

XIV ARM. KORPUSU

XVIII ARM. KORPUSU

MORNARICI DALMACIJE

Br. 5140/Op.

Dnevni izvještaj od 5 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Izgleda da je potvrđena namjera partizana da krenu prema istoku, kao što je javljeno u jučerašnjem izvještaju.

Jaka partizanska komorska kolona opažena je u pokretu iz Avtovca (Gacko UQ—AL) ka predelu Ravno (VH—VQ—AL—AN).²

SEKTOR MOSTAR

Tri kolone M. V. A. C., od jutros u maršu južno od drumu Blagaj—Nevesine u cilju da se spoje sa jednom drugom kolonom antikomunista koja operiše u zoni Džinova Mah. (Nevesine SN—AM), primjećene su danas u 18 časova na ovim položajima: Pistet (RK—AR), Vranja i k. 825 (RM—AP), k. 837 (RM—AP), k. 974 (RM—AP) k. 991 (RM—AN).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

² Prema Ravnom položaje su držale jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

SEKTOR METKOVIĆ

Naša patrola M. V. A. C. u izviđanju, napadnuta danas poslije podne južno od Stoca, zadala je partizanima gubitke od 5 mrtvih.

Jake partizanske formacije podržavane žestokom vatrom automatskog oružja napale su Stolac.³ Napad je odbijen u noći uz velike protivničke gubitke u toku borbe. Naši gubici: 4 mrtva i 14 ranjenih. U toku su čišćenja od strane naših jedinica u zoni.

SEKTOR DUBROVNIK

Popovićeve⁴ formacije M. V. A. C. razmještene u zoni Drežanj i Šipačno (TN—AN) izdržale su u noći dužu borbu sa partizanskim formacijama koje su stigle sa sjevera.⁵ Po-menute formacije M. V. A. C. danas drže ove položaje: Slato (TI—TL—AN—AL), V. Gradina (SV—AL), Glog (SR—AL).

Četmčka formacija prilikom izviđanja u zoni Orlovac (SI—AD) zadala je partizanima gubitke od 7 mrtvih i zapli-jenila im jedan puškomitraljez.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Intenzivna djelatnost u borbenim izviđanjima, bombardovanju i mitraljiranju, održavanju veze i podrški kolona M. V. A. C. duž drumova Blagaj—Nevesinje i prednjih položaja kolone Scotti.

Izvedeno je borbeno izviđanje u zoni Stolac i na putu Stolac—Ljubinje—Trebinje.

Bombardovano je naselje Baranje (RH—AI), gdje su primjećene grupe oružanih ljudi i komore.

Ukupno je izvedeno 7 akcija bombardovanja i 11 mitraljiranja.

Dva su aviona pogodena protivavionskim dejstvom.

Na zahtjev Komande trupa Crne Gore tri bombardera Br. 20 izvela su bombardovanje: Ustikoline (Sarajevo VKU—BS), Putojevića (VM—BQ), Daničića (VM—BN), Broda (VO—BL), Stupova (VO—BH). Objekti su pogodeni.

Vedro.

Dato na uvid nač. Štaba GENERAL PIAZZONI 20300504

„ „ „ „ pom. nač. Štaba
prepis upućen Obavještajnom odjeljenju
„ „ „ „ Kr. karabinierima

³ Napad na Stolac vršili su Drugi i Peti bataljon Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 76.

⁴ Milorad

⁵ Vidi dok. br. 26.

BR. 193

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 5 APRILA 1943 GOD. O BOM-
BARDOVANJU POLOŽAJA JEDINICA NOV KOD BRODA
I USTIKOLINE¹**

Predmet: telegram

V. P. 10, 6-4-43 1943 — XXI časova 14

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 5142 — Op.

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5511

Stiglo 6 apr. 1943 god. XXI

Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore.

Počinje:

Br. 2359-Op. Novosti od 5 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

Obavještajac saopštava da ustanici prave oko stotinu splavova na brzici Kolunska R. između Ustikoline i Odžaka (Sarajevo VQ—BS).

Vazdušno izviđanje je potvrdilo vijest javivši da je primijetilo dosta stabala na rijeci.

Lako su bombardovani Putojevići (VM—BQ), Daničići (VM—BN), lijeva obala Drine u visini Broda i Kopilovića (Gacko VO—BN).

I avijacija VI Arm. korp. na zahtijev ove Komande intervenisala je bombarderskim akcijama u zoni.

3 alpiski puk prešao iz Boljanića u Metaljku (Višegrad XI—BN).

Završeno.

General MENTASTI
Šesti arm. korp.

Dato 6 kopija:

1 Ekselenciji

1 nač. Štaba

1 pomoć. nač. Štaba.

2 Operat. odjelj.

1 Odjelj „I”

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B 12.

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ BILEĆE OD 5 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČETNIKA PROTIV JEDINICA NOV KOD ŠIPAČNA I RASPOREDU ČETNIČKIH JEDINICA¹

Fonogram

Od poručnika Lunazzia

Komandi VI Arm. korp. — Obavještajno i Operativno

Br. 5/Op.

Operativno odjeljenje br. 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5106	5 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Milorad Popović je danas vodio tešku borbu u Šipačnu (TN/AN) odbivši tri neprijateljska bataljona.² Neprijatelj je ponovo napao jakom minobacačkom vatrom, a zatim otjerao mnogo stoke iz zone. Nova linija Popovićeve je: Slatu (TI—TL AN/AL) — Gradina³ (SR/AL) — Glog (SR/AL). Jedinice V. A. C. potpomognute našim artiljeriskim vodom, pošavši sa zapada u pravcu Nevesinja, naišle su na jak neprijateljski otpor i savladale ga.⁴ Ovi V. A. C. su stigli na Rabinu (RM/AR) u visini Sniježnice (RO/AN). Raspored nacionalističkih trupa generala Krste Popovića je slijedeći: Vračanovići (UM/GO) — Dolovi — Modredoči — Kamenica (UM/GQ) — Crkvice — Ubla (UO/GU) — Vrbica — Kovači (UK—GU) — k. 1069 (UH—GZ) — Troglav (UO—AB) sa odjeljenjem u Poljicu (UO/AB). Hrvatska četa koja je napustila Kulu⁵ (UM/AI), zajedno sa muslimanskom milicijom, zaustavila se u Lisoj Stjeni (QH—AL) očekujući naređenja svojih komandi u vezi sa našim naređenjem da milicioneri zauzmu raspored u zoni Meka Gruda — Šipačno. Primijećena je jedna velika kolona neprijateljskih komora preko Avtovca (UO—AL) u pravcu Ravna (VH/VK/AL).⁶ Iz Mostara javljaju da je Stolac opkoljen od

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D.5.

² U rejonu Šipačna dejstvovala je Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 51.

³ V. Gradina (k. 1189)

⁴ Vidi dok. br. 46.

⁵ Kula (Fazlagić)

⁶ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade.

strane neprijatelja dok je iz hrvatskog izvora javljeno da je Ljubinje zauzeo neprijatelj.⁷

Potpisan poručnik Lunazzi 23350404

Dostavlja Lunazzi; primio kapetan Mongimi u 05.05 časova 5/4/43.

BR. 195

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” OD 6 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BANJI I BOSANSKOJ KRAJINI¹

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Pov. br. 621/43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5576

Stiglo 7 apr. 1943 — XXI

7.4.43

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

Dnevni izvještaj od 6. 4. 43

Hrvatska: vrijeme vedro

Komandno područje Njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj

Oblast Papuka: sa Moslavačke Pl. (60 km istočno od Zagreba) banda u jačini od 600 ljudi² otišla preko glavne pruge ka zapadu u Žutica Šumu.

⁷ Vidi dok. br. 76.

¹ Original. pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Odnosi se na Prvi bataljon Moslavačkog NOP odreda. Vidi tom V, knj. 14.

Namjera: Nasilno izviđanje u Žutica Šumi. Dalje naknadno čišćenje. Banda u jačini od 200 ljudi, sa prostora 20 km zapadno od Mitrovice,³ otišla na jug. Upućena su potjerna odjeljenja

Komandno područje Komandanta njem. trupa u Hrvatskoj
114 lov. div.:

u Šamarici, 10 km sjeverno od Bos. Novog, razbijen neprijatelj u jačini od 2 bataljona. Kod neprijatelja 33 mrtva, 16 zarobljenih uz neznatne sopstvene gubitke.⁴ Poslije više izvedenih vazdušnih napada neprijateljska grupa 10 km sjeverno od Prijedora prebacila se prema zapadu.⁵ 10 km zapadno od Sanskog Mosta odbačen je neprijatelj u jačini 2 čete. Kod neprijatelja 10 mrtvih.⁶ Željeznička pruga Bos. Novi—Otoka: uspostavljen saobraćaj.

369 divizija: 40 km sjeveroistočno od Sarajeva prikupljanje dviju komunističkih brigada.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i adutant

³ Sremske Mitrovice

⁴ Borbe je vodio Banijski NOP odred. Vidi tom V, knj. 14.

⁵ Sjeverno od Prijedora djelovale su jedinice Pete krajiške NOU brigade.

⁶ Borbu su vodile jedinice Trećeg bataljona Seste krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 45.

BR. 196

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 6 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Predmet WT.

otpreme 6/4/43
Datum i čas 22
prijema 7/4/43
2.10

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odeljenje

Br. 5542

Stiglo 7 aprila 1943 — XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5205/Op.

Dnevni izvještaj od 6 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

U zoni Ravno (Gacko VH—VK—AL) primijećene su jake partizanske grupe koje su, prema vijestima iz četničkog izvora, napadnute sa uspjehom jučer popodne i danas.

U zoni Gacko izgleda da je razmještena jedna partizanska divizija pod komandom Vlade Šegrta² sa štabom u Gacku i da je jedan bataljon isturen u Pržine i Stepen (UO—AF).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8. Tekst je na više mjesta podvučen crvenim mastilom.

² Vlado Šegrt bio je komandant Desete hercegovačke NOU brigade. Na području Gacka dejstvovala je Treća NOU divizija.

Prema vijestima ovim se snagama pripisuje namjera da krenu u Albaniju.³

U zoni Nevesinje—Kifino Selo primjećena je danas jedna partizanska divizija sa štabom u ovom posljednjem mjestu.⁴

Zapaženo je intenzivno kretanje ljudi i komore u zoni Pridvorci—Nevesinje—Butkovići i Kifino Selo, koje pokazuje da je ponovo preduzeto pomjeranje, a da ni u ovoj zoni nije bilo moguće ustanoviti pravac.

SEKTOR MOSTAR

Kolone V. A. C., za koje je javljeno da su u pokretu (vidi jučerašnji izvještaj od 5 ovog mjeseca), bile su u 18 časova napadnute na ovim položajima: SI—12 AP 30 SI 8—AR 2—SI 6—AR 9—SI—o—AR 11 Grebak (Nevesinje RQ—AR) RO 17—AR 18 k. 1203 (Barda) (RQ—AR).

Kolona nacionalista sastavljena od dva bataljona i pojačana artiljerijom,⁵ koja operiše sjeverno od drumca Blagaj, Nevesinje i podupire pokret, bila je objekat oštrog protivdejstva koje je dolazilo od Veleža⁶ (QO—RH—RK—RM—AX—AV).⁷

SEKTOR METKOVIĆ

Naš odred prilikom izviđanja u zoni Stolac sukobio se sa partizanima, zadao im neutvrđene gubitke i zaplijenio jedan puškomitraljez.⁸

Nastavlja se izviđačka djelatnost u zoni.

SEKTOR DUBROVNIK

Naše patrole V. A. C., prilikom izviđanja u zoni Ljubomir (Dubrovnik TI—TL—GM—GK) zarobile su partizansku trojku.

Za vrijeme akcije čišćenja u zoni Orlovac (Nevesinje SI—AD) naše jedinice V. A. C. nanijele su partizanima gubitke od sedam mrtvih i zaplijenile jedan puškomitraljez.

SEKTOR KOTOR

Djelatnost patrola.

³ Ispod ove rečenice dopisana je primjedba: „Ne vjerovati u to!”

⁴ U to vrijeme na području Nevesinja nalazile su se jedinice Devete dalmatinske NOU divizije. Vidi dok. br. 46.

⁵ Odnosi se na Grupu „Scotti“, koja je u svom sastavu vjerovatno imala Prvi i Drugi bataljon Pedeset petog puka, brdsku bateriju 75 13 i bateriju 105/15.

⁶ Velež Planina

⁷ Napade su vršile jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

⁸ Vidi dok. br. 76.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedena su mnogobrojna borbena izviđanja radi podrške nacionalnih kolona i V. A. C. koji napreduju prema Nevesinju, u Nevesinjskom Polju i na pravcima Nevesinje—Gacko i Nevesinje—Stolac.

Izvedena su mnogobrojna bombardovanja i mitraljiranja mjesta i položaja koje drže partizani.

Ukupno je izvedeno deset akcija bombardovanja i tri mitraljiranja.

Tri aviona CR. 42 u obrušavanju pogodili su sa šest bombi od 50 kilograma bunker u Gacku, gdje je primjeren partizanski artiljerijski položaj.

Znatno protivavionsko dejstvo u okolini Nevesinja.

Izviđač poručnik Tudisco Armando ranjen je u bedro od parčeta eksplozivnog zrna.

Vedro.

General PIAZZONI*

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Kr. karabinierima
- 1 Telegrafskom odjeljenju

* Ispod potpisa napisao je crvenim mastilom general Mario Robotti datum 7.IV. i svoj paraf (m).

BR. 197

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 6 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹**

Predmet: telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5609

Stiglo 8 apr. 1943 god. XXI

otpreme

Datum i čas

prijema 7-4-43
23.30

OD KOMANDE VI ARM. KORP — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 5207-Op.

Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore.
Počinje:

„2384-Op. Novosti od 6 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

Tokom jučerašnjeg dana ustanici su gađali artiljerijom iz zone Gračac² (Sarajevo VM—BN) i minobacačima iz zone Gradačka (VO—BN) položaje bataljona „Aosta”, bez uspjeha.

Artiljeriska vatra garnizona Foča na ustanike u zoni Kopljovi i na druge koji se kreću u oba pravca na putu Foča—Kalinovik.

Artiljerija za pojačanje batalj. „Intra” otvorila je vatru na mitraljeske položaje primijećene u zoni Filipovići (VQ—BQ).

Danas poslije podne ustaničke formacije potpomognute vatrom minobacača uspjele su da pređu Drinu u zoni Kopljovi.³ U zoni je pridošlo hiljadu četnika radi spasavanja situacije.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B 12.

² Gradačka Stn.

³ Toga dana Drinu su forsirale jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 33 i 36.

3 alpski puk došao u zonu Iksar (Višegrad ZP—BQ) kako bi bio spreman da interveniše u najpotrebnijem pravcu. Teška situacija ne dopušta da se povuku pomenute trupe iz doline Drine.

SEKTOR „VENECIJA“

Uveče 24 oteta je stoka i opljačkane muslimanske kuće u Lisini (Pljevlja PL—AD). Jedinica upućena na mjesto spasla je mali dio ukradenih stvari i uhapsila dva pravoslavca, osumnjičena da su izvršili pljačke.

SEKTOR „FERARRA“

Kolona spomenuta u telegramu 2341-Op. stigla je na predviđene položaje. Počelo je preuređenje i snabdijevanje formacija Stanišić koje se nalaze u zoni Krstac kod Golije. General MENTASTI. Završeno”.

VI Arm. korp.

5 kopija

- 1 nač. Štaba
- 1 pomoć. nač. Štaba
- 2 Operat. odjelj.
- 1 Odjelj. „I”

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ BILEĆE OD 6 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČET- NIKA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹

Primljeni šifrovani fonogram

Operativno odjeljenje br. 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5233	7 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Od poručnika Lunazzia
Operativnom odjeljenju Šestog arm. korp.
Obavještajnom odjeljenju

Br. 8/Op. prot. Juče 5 t. m. kapetan Drašković je vodio oštru borbu na cijelom frontu. Neprijateljske snage u zoni jako naoružane. Drašković je stigao na sljedeću liniju: Valovi (TI—AN) — Alina Gr. (k. 1186) (TI—AL) — Grad (k. 1207) — (SR—TI—AL) Sugrebnače (k. 1143) (SR—AN) — Videž (k. 1113) (SP—SR—AN) — k. 1025 — Vranikuće (SP—AN) — Rogalj (SN—AN) — Mišm Kuk (k. 1006) (SL—AN) Knez G. (k. 1098) (CS/AN—AL) — Osredak (k. 1023) (SI—AL) — Stubalska Kita (k. 1152) (SI—AN), a jedan vod i druge patrola, koji su uputili kurire u izviđanje od Roglja (SN—AN) prema Kulinu (SN—AN). primjetili su da je jedna neprijateljska kolona od 200 ljudi sa komorama pokušavala da zaobiđe centar i lijevo krilo sjeverno od komandanta Draškovića, preko kote 816 (SL—SN—AN). Neprijatelj je bio obaviješten i povukao se prema Babjoj Glavi (SN—AP).

Drašković izjavljuje da nema rezerve; da mu je front suviše širok. a pritom raspolaže malim snagama. Poručnik Lunazzi.

V. P. 39, 6/4/943/XXI završeno dešifrovanje u 22.00 časa.

¹ Original. pisan na mašini. na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

BR. 199

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 7 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹**

9.IV.1943

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Pov. br. 628/43

Sjedište 8. 4. 43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5702

Stiglo 9 apr. 1943 — XXI

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

— Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Izvještaj od 7.4.43:

Hrvatska: vreme: jaka oblačnost.

*Komandno područje Njemačkog opunomoćenog generala u
Hrvatskoj*

U oblasti PAPUK Pl. prilikom naše izviđačke djelatnosti
neznatni gubici kod neprijatelja i nešto zaplijenjenog
oružja. Pri vazdušnom izviđanju na prostoru MOSLA-
VAČKE PL. (60 km istočno od ZAGREBA) i ŽUTICA
ŠUME nije osmotreno nikakvo neprijateljsko sakupljanje.
Banda u jačini od 300 do 400 ljudi u povlačenju sa Kalnič-
kog Gorja (50 km sjeveroistočno od Zagreba) na jug.

¹ Original pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J.4.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114 lov. divizija:

protiv bande u jačini 300—400 ljudi jugoistočno od GLINE angažovane su dvije hrvatske čete i jedan bataljon. Južno od KLJUČA, poslije sloma jakog neprijateljskog otpora² uz jednovremeno dejstvo avijacije, neprijatelj odbačen na zapad.

Kod neprijatelja 161 mrtav.³

369 divizija:

40 km jugozapadno od MITROVICE jedan hrvatski potjerni odred (dnevni izvještaj od 6.4.) razbijen je u borbi sa komunistima. Hrvatski gubici: 12 mrtvih, 31 ranjeni i 30 nestalih.

150 zarobljenika poslije oduzimanja oružja i uniformi pušteni kućama. Gubici neprijatelja: navodno 100 mrtvih i 4 zarobljena. Naređena je istraga. U borbi istočno od MAGLAJA (49 km zapadno od TUZLE) kod neprijatelja 9 mrtvih uz neznatne sopstvene gubitke. 40 km istočno od SARAJEVA 2 komunističke brigade⁴ pokušale su da se probiju na jug. U borbi kod neprijatelja 5 mrtvih i 1 zarobljen. Noćni napad na GLAMOČ (50 km istočno od KNINA) uspješno odbijen.⁵ Preduzeto je gonjenje neprijatelja.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i ađutant

² Borbe su vodile jedinice Druge krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 45 i 112.

³ Podatak nije tačan. Vidi dok. br. 45.

⁴ Odnosi se na Šestu istočnobosansku i petnaestu (Prvu) majevičku NOU brigadu.

⁵ Napad su vjerovatno vršili djelovi Desete NOU divizije.

BR. 200

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 7 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 8/4/43
3.—

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5597
Stiglo 8 aprila 1943 — XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA—OPERATIVNO
SUPERSLODI—OPERATIVNO

i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5260/Op.

Dnevni izvještaj od 7 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Kretanje ljudi i komore, primjećeno i javljeno u juče-
rašnjem izvještaju u zoni Kifino Selo, usmjereno je prema
Gacku. Iz stiglih izvještaja moglo bi se zaključiti da su par-
tizanske formacije jako zamorene i da neke od njih imaju
namjeru da napuste borbu i da se povrate u svoja prebivališta.

Spominju se i neka neslaganja u protivničkom taboru.

SEKTOR MOSTAR

Četničke formacije koje operišu južno od drumca Blagaj—
Nevesinje s juga su savladale ovo posljednje mjesto i nast-
vljaju svoje kretanje u pravcu Kifina Sela.²

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Vidi dok. br. 46 i 222.

Nacionalna kolona sjeverno od drumca zadržana partizanskim protivdejstvom sa obronka Veleža, teškim terenom i nepovoljnim atmosferskim prilikama, nastavila je s mukom put i stigla uveče u Jelovu Glavu. (Nevesinje RO—RQ—AT).

Formacije V. A. C., poslije vođenih borbi između Oštre Gomile³ (AN—RO) i Nekudine (SR—AN), pojačale su pritisak prema sjeveru u pravcu drumca Nevesinje—Gacko.

SEKTOR METKOVIĆ

Naše jedinice nastavljaju patrolne akcije u zoni Stolac.

SEKTOR DUBROVNIK

Formacija V. A. C. završila je čišćenje u zoni Ljubomir (Dubrovnik TL—GM—GK) nanijevši partizanima gubitke od 27 mrtvih.

Izgleda da sada u zoni nema partizana, koji su se u malim grupama povukli prema sjeveru.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost patrola i izviđanje.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Nepovoljne atmosferske prilike omele su svaku djelatnost. Kiša.

General PIAZZONI⁴

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Kr. karabinierima
- 1 Telegrafskom odjeljenju

³ Oštra Gl. (k. 1155)

⁴ Ispod potpisa nalazi se datum 8. IV. i paraf (m), koje je napisao crvenim mastilom general Mario Robotti.

BR. 201

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 7 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PROSTORIJI FOČA—
ČELEBIĆ¹**

Operativno odjeljenje

Dostavljena kopija Odjelj. „I”

Predmet: bg.
Telegram

otpreme 8-4-1943 XXI

Datum i čas

13.00

prijema 8-4-1943 XXI

16.25

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 5268-Op.

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5634

Stiglo 8 aprila 1943 god./XXI

*Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore
Počinje:*

Br. 2450-Op. Novosti od 7 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“:

nasilni prelaz preko Drine spomenut u telegramu 2384-Op.
treba da su izvršile dvije partizanske brigade na dijelu
Kopilovi (Gacko VO—BH), Čelikovo Polje (VQ—BF).
Ove snage imale su kao cilj Čelebić (Žabljak ZP—BD)
prema kome se već kreću.²

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/12.

² Drinu su forsirale kod s. Mješaja najprije Druga dalmatinska,
zatim Treća sandžačka i Druga proleterska brigada Druge proleterske
divizije. Vidi dok. br. 33 i 36.

Četničke snage pridošle juče da spasu situaciju odbijene su i sada su razmještene između Markova Grada (Gacko VO—BH) i Birotića (IQ—BH).

Đurišić³ treba da je započeo akciju na lijevoj obali Drine od ušća Sutjeske (VQ—BD) prema sjeveroistoku. On izgleda nije upoznat sa naprijed navedenom situacijom. Gubici ustanika u borbama posljednjih dana izgleda da su veliki ali nisu utvrđeni. Četnici imaju 200 što mrtvih što ranjenih.

U zoni i dalje pada snijeg.

SEKTOR „FERRARA“:

poznata kolona stigla u Jasenovi Vrh (Žabljak VU—AD).

General MENTASTI.

Završeno.

Šesti arm. korp.

³ Pavle Đurišić, kapetan bivše jugoslovenske vojske. Draža Mihailović ga postavio za komandanta Limsko-sandžačkih četničkih odreda. Odstupajući sa okupatorom ubile ga ustaše 1945 godne.

BR. 202

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEČE OD 7 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČET-
NIKA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU NEVESINJA¹

Primljeni fonogram

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5250	7 4	34
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

V. P. 39 7 aprila 1943 — XXI — 16 časova

Od poručnika Lunazzia

Komandi Šestog arm. korp. — Obavještajno

Br. 11/op. Juče u 18 časova četnička Rogatička brigada zauzela Nevesinje² i nastavlja kretanje prema Kifinu Selu. Glavni dio četničkih snaga desno od puta Mostar—Nevesinje zaustavio se između Grepka (RQ—AR) i Vilenjaka (RQ—AR), jer je naša kolona lijevo od pomenutog puta sporo nastupala zbog terena i jakog neprijateljskog pritiska. Neprijateljski gubici: 70 mrtvih i 11 ranjenih. Kapetan Drašković je zauzeo juče Odžak (SN—AP) i Grabovicu (SR—TI—AP) i u zajedničkoj akciji sa dvema četničkim kolonama razbio neprijatelja u Nekudini (SR—AN).³ Neprijateljski gubici iznose preko 200 mrtvih; četnički — 17 mrtvih, među kojima tri komandira čete i komandant kolone poručnik Martinović; ranjeno 12. Primijećene su neprijateljske kolone sa komorama od Kifina Sela prema Gacku.

Časova 1115 0704 poručnik Lunazzi
br. 4634/I prot.

¹ Original pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5. Tekst je na više mjesta podvučen crnom olovkom.

² Vidi dok. br. 46, 192, 196 i 200.

³ Podatak nije tačan. Jedinice Pete crnogorske NOU brigade su razbile i odbacile četnike u pravcu Dabra. Vidi dok. br. 51.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 8 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje
Br. 5719 Stiglo 9 apr. 1943 — XXI

9.4.43

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

Pov. br. 63I/43

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

Sjedište**Dnevni izvještaj od 8.4.43**

Hrvatska: vrijeme mutno, kiša.

*Komandno područje Njemačkog opunomoćenog generala u
Hrvatskoj:*

u oblasti PAPUK PL., 30 km sjeverozapadno od Slav. Po-
žege, odbijeni jači neprijateljski napadi. Napadi iz vazduha
na posjednuta neprijateljska mjesta na ovome prostoru.
U Žutici Šumi razbijena jedna neprijateljska grupa.² 20 km
jugozapadno od Mitrovice³ naša ponovo upućena potjerna
odjeljenja protjerala su jednu bandu na sjever. Jugo-
istočno od Varaždina odbijen prepad na opštinu. Željez-
nička sabotaža na sporednoj pruzi Koprivnica—Zagreb.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistorijskog instituta, kut. 17 J/4.

² Vidi dok. br. 195.

³ Sremske Mitrovice

Telegrafski stubovi prerezani testerom. U borbi jugoistočno od Gline kod neprijatelja 14 mrtvih.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj

114 lovačka div.: u akciji čišćenja zapadno od Bos. Novog uhapšeno 31 sumnjivo lice. Noćni napad na Prav. Jasenicu, 25 km jugoistočno od Bos. Krupe, odbijen.⁴ Kod neprijatelja 17 mrtvih. U napadu s obje strane drumu Ključ—Bos. Petrovac neprijateljski položaj probijen uz pomoć artiljerije.⁵

369 div.: ispred našeg napada neprijatelj se povukao sa prostora 35 km istočno od Sarajeva na sjeverozapad.

SS-divizija: komunikaciski pravac Sarajevo—Mostar obezbijeđen je pomoću uporišta.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i ađutant

⁴ Napad su vršile vjerovatno jedinice Dvanaeste krajiške brigade Četvrte NOU divizije.

⁵ Vidi dok. br. 112.

BR. 204.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 8 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oruzanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5665

Stiglo 9 aprila 1943 — XXI

otpreme 8/4/1943/XXI
Datum i čas 21.30
prijema 9/4/1943/XXI
00.45

1 kopija Ekselenciji
1 „ načelniku Štaba
1 „ pomoćniku načelnika Štaba
2 „ Operativnom odjeljenju
1 „ Obavještajnom odjeljenju
1 „ Kr. karabinierima
1 „ Telegrafskom odjeljenju

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5320/Op.

Dnevni izvještaj od 8 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Jake partizanske formacije u zoni Gacko napale su naše V. A. C. i prisilile ih da se povuku u zonu G. i D. Meka Gruda (Gacko TR—UM—AB).² Osim toga javljeno je o postojanju malih grupa rasturenih po širokoj zoni između Kifina Sela, Gacka i Kobilje Glave.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Napad su vršile jedinice Desete hercegovačke brigade Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 51 i 52.

Primijećeno je kretanje partizanske kolone i komora u zoni Pridvorci (Nevesinje SI—AK) prema sjeveru i sjeverozapadu.

SEKTOR MOSTAR

Formacije V. A. C. koje operišu južno od drumca Blagaj—Nevesinje stigle su jučer u Nevesinje uz znatnu podršku, sjeverno od pomenutog drumca, nacionalne kolone koja je došla u dodir sa ovim formacijama na prevoju Grebak.

Grupe V. A. C. isturene prema istoku zauzele su Kifino Selo. Javlja se da su zarobljeni partizani u još neutvrđenom broju i zaplijenjene mnogobrojne njihove komore.

U nacionalnoj koloni bilo je 30 smrznutih, 2 promrzla, a 6 mazgi uginulo je zbog snježnoga.

Nacionalna kolona poslije izvršenja svog zadatka danas se vraća u Mostar.

SEKTOR METKOVIĆ

Izviđačka djelatnost u zoni Stolac. Izvještaju o pretrpljenim gubicima naših jedinica za vrijeme partizanskog napada na Stolac dana 4 aprila (vidi izvještaj od dana 5) treba dodati da je I nestao.

SEKTOR KOTOR

Prijavila su se garnizonu u Bileći 2 naša vojnika koje su partizani bili zarobili u zoni Ostrožac.

Javljeno je da su se partizanske formacije iz Kule³ odmetnule i napustile položaj na Baba Pl. (Gacko TR—UH—AI).

SEKTOR DUBROVNIK

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Onemogućena zbog nevremena i snijega poslije podne. Izvedena su borbena izviđanja u Nevesinjskom Polju. Bombardovane su i mitraljirane ustaničke formacije i komore u povlačenju prema sjeveru. Ukupno je izvedeno 5 akcija bombardovanja i 4 mitraljiranja.

Oblačno. Kiša.

General PIAZZONI

³ Kula Fazlagić

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 8 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹**

Predmet

Telegram

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5736

Stiglo 10-4-43

otpreme

Datum i čas

prijema 9 aprila

23.15

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Telegram od Komande trupa Crne Gore. Počinje:
2470-Op.

· Novosti od 8 aprila 1943 — XXI u časova

SEKTOR „TAURINENSE“

U toku noći nekoliko pokušaja forsiranja Drine istočno i južno od Ustikoline odbijeno vatrom artiljerije bataljona „Intra”.²

Partizanska kolona procijenjena na 500 ljudi, u pokretu duž pravca Rudina (Gacko VQ—BH) — Bukovica (VS—BL), tučena je artiljerijom iz Foče.

Đurišić se izgleda nalazi u Ščepan Polju (Žabljak VU—AX) i namjerava da napadne sa juga ustaničke snage koje su prešle na desnu obalu Drine.

Njemačka komanda Višegrad je saopštila da ustaničke formacije,³ procijenjene na 3000 naoružanih ljudi, pošto su

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/12.

² Pokušaj forsiranja Drine izvršile su jedinice Prve proleterske brigade Vidi dok. br. 30, 31, 33 i 35.

³ Odnosi se na Šestu istočnobosansku i Petnaestu (Prvu) majevičku NOU brigadu.

prekinule prugu Sarajevo—Višegrad u visini Rogatice, izgleda da su se uputile ka Drini i sada se nalaze u zoni između pruge i Goražda.

General MENTASTI. Završeno.

VI Arm. korp. 0900904

5 kopija

- 1 nač. Štaba
- 1 pomoć. nač. Štaba
- 2 Operat. odjelj.
- 1 Odjelj. „I”

BR. 206

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 9 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5777

Stiglo 10 apr. 1943 — XXI

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

Pov. br. 634/43

10. 4. 43

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 9.4.43

Hrvatska: vrijeme sunčano, vedro.

*Komandno područje Njem. opunomoć. generala u Hrvatskoj:
na području PAPUK PL. komunistička grupa od 800—
1000 ljudi prebacila se sa južnih padina PAPUK PL.*

¹ Original. pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

na zapad, opljačkavši prethodno tamošnja naseljena mjesta. 30 km sjeverozapadno od Slav. Požege neprijateljski napad na hrvatsku čet. Četa je opkoljena. Dosad kod neprijatelja 16 mrtvih, 7 zarobljenih i nešto zaplijenjenog oružja. Vodi se borba za oslobođenje čete. Na prostoru Slav. Požege ponovo se pojavljuju manje bande. 9.4. u 7 sati 50 min. istočno od Mitrovice² njemački voz Budimpešta—Beograd naišao na minu. Izbačeni iz kolosjeka lokomotiva, tender i 2 vagona. Telefonska linija prekinuta. Nema ljudskih žrtava. Vjerovatno u roku od 18 sati biće osposobljen za upotrebu jedan kolosjek. 20 km zapadno od Mitrovice banda u jačini od 200 ljudi otstupila na sjever ispred hrvatskih potjernih odjeljenja. Željeznička sabotaza na sporednoj pruzi, 15 km jugoistočno od Slav. Požege. Stanica razorena i zapaljena. 15 telegrafskih stubova prerezano testerom. 9 km sjeverno od Broda uništeno komunističko gnijezdo. 14 uhapšenih i nešto plijena. 1 komunista pri pokušaju bjegstva ubijen. Na prostoru Varaždin—Kalničko Gorje banditska djelatnost u porastu.

Pri prepadu na mjesta i jedan rudnik ugljena jedan Hrvat mrtav, 10 Hrvata zarobljeno, 17 Hrvata opljačkano. Na prostoru jugoistočno od Petrinje, 50 km jugoistočno od Zagreba, komunisti vrše prisilno regrutovanje i pljačkanje.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj

114 lovačka div.: u akciji čišćenja Samarice, 10 km sjeverozapadno od Kostajnice, 23 zarobljena, 22 sumnjiva uhapšena. 10 km sjeverno od Banje Luke uhapšeno 25 četnika pljačkaša.

369 divizija: 40 km zapadno od Tuzle, na prostoru sjeveroistočno od Maglaja, javljeno prisustvo jače četničke grupe s namjerom da napadne hrvatsku posadu u Maglaju.

117 lov. divizija: 40 km istočno od Sarajeva 2 komunističke brigade³ probile su se prema jugu. Odmah su upućena izviđačka odjeljenja ali bez jačeg dodira s neprijateljem. Namjera: pojačati izviđanje.

Vazduhoplovstvo: borbena dejstva na neprijateljska posjednuta mjesta, neprijateljske položaje i mjesta sakupljanja na prostoru Bučje (16 istočno-sjeveroistočno od Pakraca),

² Sremska Mitrovica.

³ Odnosi se na Šestu istočnobosansku i Petnaestu (Prvu) majevičku NOU brigadu

prekinule prugu Sarajevo—Višegrad u visini Rogatice, izgleda da su se uputile ka Drini i sada se nalaze u zoni između pruge i Goražda.

General MENTASTI. Završeno.

VI Arm. korp. 0900904

5 kopija

- 1 nač. Štaba
- 1 pomoć. nač. Štaba
- 2 Operat. odjelj.
- 1 Odjelj. „I”

BR. 206

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” OD 9 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹

POVJERLJIVO

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5777

Stiglo 10 apr. 1943 — XXI

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

Pov. br. 634/43

10. 4. 43

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

Dnevni izvještaj od 9.4.43

Hrvatska: vrijeme sunčano, vedro.

*Komandno područje Njem. opunomoć. generala u Hrvatskoj:
na području PAPUK PL. komunistička grupa od 800—
1000 ljudi prebacila se sa južnih padina PAPUK PL.*

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J⁴.

na zapad. opljačkavši prethodno tamošnja naseljena mjesta. 30 km sjeverozapadno od Slav. Požege neprijateljski napad na hrvatsku čet. Četa je opkoljena. Dosad kod neprijatelja 16 mrtvih, 7 zarobljenih i nešto zaplijenjenog oružja. Vodi se borba za oslobođenje čete. Na prostoru Slav. Požege ponovo se pojavljuju manje bande. 9.4. u 7 sati 50 min. istočno od Mitrovice² njemački voz Budimpešta—Beograd naišao na minu. Izbačeni iz kolosjeka lokomotiva, tender i 2 vagona. Telefonska linija prekinuta. Nema ljudskih žrtava. Vjerovatno u roku od 18 sati biće osposobljen za upotrebu jedan kolosjek. 20 km zapadno od Mitrovice banda u jačini od 200 ljudi otstupila na sjever ispred hrvatskih potjernih odjeljenja. Željeznička sabotaza na sporednoj pruzi, 15 km jugoistočno od Slav. Požege. Stanica razorena i zapaljena. 15 telegrafskih stubova prerezano testerom. 9 km sjeverno od Broda uništeno komunističko gnijezdo. 14 uhapšenih i nešto plijena. 1 komunista pri pokušaju bjegstva ubijen. Na prostoru Varaždin—Kalničko Gorje banditska djelatnost u porastu.

Pri prepadu na mjesta i jedan rudnik ugljena jedan Hrvat mrtav, 10 Hrvata zarobljeno, 17 Hrvata opljačkano. Na prostoru jugoistočno od Petrinje, 50 km jugoistočno od Zagreba, komunisti vrše prisilno regrutovanje i pljačkanje.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114 lovačka div.: u akciji čišćenja Šamarice, 10 km sjeverozapadno od Kostajnice, 23 zarobljena, 22 sumnjiva uhapšena. 10 km sjeverno od Banje Luke uhapšeno 25 četnika pljačkaša.

369 divizija: 40 km zapadno od Tuzle, na prostoru sjeveroistočno od Maglaja, javljeno prisustvo jače četničke grupe s namjerom da napadne hrvatsku posadu u Maglaju.

117 lov. divizija: 40 km istočno od Sarajeva 2 komunističke brigade³ probile su se prema jugu. Odmah su upućena izviđačka odjeljenja ali bez jačeg dodira s neprijateljem. Namjera: pojačati izviđanje.

Vazduhoplovstvo: borbena dejstva na neprijateljska posjednuta mjesta, neprijateljske položaje i mjesta sakupljanja na prostoru Bučje (16 istočno-sjeveroistočno od Pakraca),

² Sremska Mitrovica.

³ Odnosi se na Sestu istočnobosansku i Petnaestu (Prvu) majevičku NOU brigadu

sa dosta pogodaka u cilj, veći požari u naseljenim mjestima. Akcije su jako ometene rdavim vremenom. Ukupno 24 borbeno leta.

Komandant Jugolstoka

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i adutant

BR. 207

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 9 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U ISTOČNOJ BOSNI
I HERCEGOVINI¹**

Predmet: E B
Telegram

Operativno odjeljenje Dostavljena kopija Odjelj. „I”

otpreme 10.4.1943
Datum i čas 13.15
prijema

OD KOMANDE ŠESTOG ARM. KORP. — OPERAT.
KOMANDI SUPERSLODE — OPERAT.

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5774 Stiglo 10 apr. 1943 god. XXI

Br. 5292-Op. Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore.
Počinje:

2499-Op. Novosti od 9 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

Juče 8 t. m. u 10 časova partizani sa desne obale Drine napali su četnike Lukačevića u zoni Crni Vrh (Gacko VQ—BL), koji su se povlačili u neredu prema Foči.²

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B 12.

² Napad na četnike u zoni Crni Vrh izvršile su jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 36 i 58.

Partizani su stigli do mjesta Foča, na lijevoj obali Čeotine.³

Naši prednji dijelovi, koji su stigli u Brod, uspjeli su da se izvuku iz borbe i da se vrate u bataljon bez gubitaka. Četnici su nastavili povlačenje u neredu u pravcu Slatine (Višegrad ZL—BO), izuzev njih 200, koji su se razmjestili u zoni Orahovo (Sarajevo VS—BN). Ustaničke patrole koje su pokušale da pređu na desnu obalu Čeotine rastjerane su od strane prednjih dijelova bataljona „Aosta”, ostavivši na terenu 5 mrtvih. Mi nismo imali gubitaka.

U toku noći oko 1500 ustanika, zbog popuštanja četnika, prešlo je Drinu zapadno od Ustikoline.⁴ Jedinice bataljona „Intra” u zoni Krčino Brdo (VS—BS) izdržale su udar ustaničkih snaga, nanijevši im jake gubitke. Naši gubici: 6 mrtvih i 10 ranjenih. Kapetan Đurišić povukao se iz Šćepan Polja (Žabljak VU—AX) prema Tepci (ZV—AP), Bobovu (XI—AI), da bi se suprotstavio komunističkim formacijama koje su izgleda, stigle u Čelebić (ZP—BD). Jedna partizanska brigada iz zone Foča prelazi u Ustikolinu duž lijeve obale Drine. Partizanski raspored od Foče do Han Osanice izgleda da se sastoji od tri brigade. U zoni traju jake sniježne vijavice.

SEKTOR „FERRARA“

Nacionalističke snage, ranije razmještene u sedlu Ravno (Gacko VH—AL), juče su se povukle prema Goranskom pod pritiskom ustaničkih snaga⁵ koje su, kako izgleda, stigle u zonu Jasen—Orah (VO—AL) — Lisina (VM—AL). Ustaničke snage⁶ su danas primorale na povlačenje prema zoni Stozi (Trebinje VO—GU) nacionalističke snage koje su se ranije nalazile na sedlu Krstac kod Golije. General MENTASTI.

Šesti Arm. korpus

³ Odnosi se na Drugu dalmatinsku brigadu Druge proleterske divizije.

⁴ Kod Ustikoline Drinu su forsirale jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 35 i 47.

⁵ U toku 7 i 8 aprila borbe protiv četnika na pomenutom sektoru vodile su jedinice Četvrtе proleterske brigade. Vidi dok. br. 52.

⁶ Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 52.

BR. 208

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9 APRILA 1943 GOD. O IZJAVI ZAHVALNOSTI DOBROSAVA JEVDIČIĆA, DELEGATA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE, ITALIJANSKIM JEDINICAMA NA PRUŽENOJ POMOĆI U BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU NEVESINJA¹

Predmet:
Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5731
Stiglo 10 apr. 1943 god. XXI

otpreme

Datum i čas

prijema 9 april
23.15

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Br. 5326/Op. Dostavlja se telegram primljen od Komande Sektora Mostar. Počinje:

Br. 1758/Op. Dostavljam slijedeću izjavu koju je dao i potpisao vojvoda Jevđević. Počinje.

Molim vas da izrazite gosp. Generalu moju zahvalnost za veoma značajnu pomoć koja nam je pružena vašom artiljerijom i avijacijom. Odajem priznanje i snažnom doprinosu Kolone Scotti za sretan završetak operacija na Nevesinje, koja je nastupala prema prevoju Grebak štiteći lijevo krilo četničkih kolona prema ranijim sporazumima postignutim sa gosp. Generalom Amicom.²

Jedinice kolone mogu sada da se povuku sa prevoja Grebak i sa drugih dostignutih položaja. Završeno. General Amico. Završeno.

Šesti arm. korp.³

Dostavljena kopija Odjelj. „I”⁴
ppuk. Michelotti

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistorskog instituta. kut. 20 D 5.

² General Giuseppe Amico bio je komandant italijanske pjes. divizije „Marche”.

³ Niže se nalazi datum 10.IV. i paraf (m) generala Robottia, napisan crvenim mastilom.

⁴ Obavještajno odjeljenje

BR. 209

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 9 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 10 aprila
2

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Br. 5723

Operativno odjeljenje
Stiglo 10 aprila 1943 — XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5369/Op.

Izvještaj od 9 aprila 1943 — XXI u 18 časova

AKTIVNOST PARTIZANA

Partizanske snage, za koje je danas javljeno da su u maršu u dvije kolone prema jugoistoku u zoni Saonica² (Nevesinje SN—AB) i Radimlje (SL—GZ), izgleda da su crnogorske formacije pod komandom Save Kovačevića.

Partizani su ometali naše formacije V. A. C. u zoni Kifino Selo i Bratač, gdje danas poslije podne javljeno da se vode borbe.³

Javljeno je da je hercegovačka brigada⁴ u zoni Kobilja Glava (Gacko UK—UM—AD) i na sektoru Mostar.

¹ Original, pisan na mašmi, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta. kut. 18 D 8.

² Vjerovatno Sitnica (Pl.).

³ Na prostoriji Bratač—Zalom nalazile su se jedinice Pete crnogorske brigade Treće NOU divizije.

⁴ Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu. Njen Drugi i Peti bataljon bili su 8 aprila u s. Vlahovići. Vidi dok. br. 51, 52 i 76.

Formacije V. A. C., koje operišu u Nevesinjskom Polju i koje su izbile između Kifina Sela, Bratača i Zaloma, ometane su od partizana.

U zoni Bijelo Polje u toku je akcija čišćenja i izviđanja od strane pripadnika V. A. C. u predjelu D. Zimlje sa pravcem Lakat (Nevesinje RQ—EO). Nacionalni bataljoni koji operišu u zoni Nevesinje sinoć su se povukli u Mostar.

Sektor Metković: prošle noći partizanske grupe izvele su akciju uznemiravanja na Stolac, koja je prekinuta brzim protivdeјstvom našeg garnizona.

Na Korčuli za vrijeme akcije čišćenja naše jedinice su našle tri čamca i 8 gvozdениh buradi od kojih jedno puno nafte. Čamci su uništeni.

Sektor Dubrovnik: Popovićeva kolona uslijed povlačenja naših jedinica V. A. C. prema zoni G. i D. Meka Gruda, o kome јavlja јučerašnji izvјeštaj rasporedila se ovako:

Brezovi Do (Gacko TN—AI—AF) — Lukavac (TL—AI) — Obla Gl. (TI—AF) — Kosmatuša (k. 1003) (TI—AD) — Vriјeka (Nevesinje SR—AF).

Sektor Kotor: obična djelatnost.

Dјelatnost vazduhoplovstva: onemogućena zbog nepovolјnih atmosferskih prilika.

Oblačno, bura.

General Piazzoni⁵

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odјelјanju
- 1 Obavјeštajnom odјelјanju
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odјelјanju

⁵ Ispod potpisa nalazi se paraf i datum 10-IV koje je napisao crvenim mastilom general Mario Robotti.

BR. 210

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 10 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Pov. br. 636/43

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

Pov. br. 636/43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5856

Stiglo 12 apr. 1943 — XXI

12.4.43

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

— Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

Dnevni izvještaj od 10.4.43

Hrvatska: vrijeme malo oblačno, hladno.

*Komandno područje Njemačkog opunomoćenog generala u
Hrvatskoj*

30 km sjeverozapadno od Slav. Požege (dnevni izvještaj
od 9.4.) opkoljena hrvatska četa oslobođena uz pomoć
avijacije. Kod neprijatelja 128 mrtvih, zaplijenjeno
oružja i municije.² 18 Hrvata³ mrtvih, 32 ranjena. Po-
novan napad na opštinu na prostoru južno od Varaždina.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnohistoriskog instituta, kut. 17 J.4.

² Vidi tom V, knj. 14.

³ Odnosi se na ustaše i domobrane.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114 lovačka div.: na prostoru sjeverno od Kostajnice u uspjele
akciji bilo je 12 mrtvih neprijatelja. 10 km sjevero-
zapadno od Bos. Petrovca vodi se uspješna borba protiv
jače neprijateljske grupe.⁴

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i adutant

⁴ Vidi opširnije o borbama jedinica Druge i Četvrte krajiške NOU
brigade kod Bosanskog Petrovca u dok. br. 61 i 112.

BR. 211

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 10 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum otpreme 10/4/1943 u 20.00 časa

Datum prijema 11/4/1943 u 1.45 časa

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5783

Stiglo 11 aprila 1943 — XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5445/Op.

Dnevni izvještaj od 10 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

U zoni G. i D. Zimlje, koju su prešle naše grupe V. A. C., nisu primjećeni partizani.

Evakulsana je takođe i zona Kljuni—Pridvorci.

Partizanske formacije procijenjene na otprilike 1.000 oružanih ljudi² nalaze se u zoni Kifino Selo—Plužine (Nevesinje SR—AT), gdje su ometale naše V. A. C., koji su nastojali da nastupaju prema istoku. Ove su formacije u dodiru sa V. A. C. istočno od Batkovića (SL—AT) i Nevesinja. Partizanske grupe³, za koje je jučerašnjim izvještajem javljeno da su u Radimlju

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

³ Odnosi se na Drugi i Peti bataljon Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 76.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj
114 lovačka div.: na prostoru sjeverno od Kostajnice u uspjelej
akciji bilo je 12 mrtvih neprijatelja. 10 km sjevero-
zapadno od Bos. Petrovca vodi se uspješna borba protiv
jače neprijateljske grupe.⁴

Komandant Jugoistoka

Za tačnot prepisa
Drechsler
poručnik i ađutant

⁴ Vidi opširnije o borbama jedinica Druge i Četvrte krajiške NOU
brigade kod Bosanskog Petrovca u dok. br. 61 i 112.

BR. 211

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMISKOG KORPUSA OD 10 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum otpreme 10/4/1943 u 20.00 časa
Datum prijema 11/4/1943 u 1.45 časa

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5783

Stiglo 11 aprila 1943 — XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5445/Op.

Dnevni izvještaj od 10 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

U zoni G. i D. Zimlje, koju su prešle naše grupe V. A. C., nisu primječeni partizani.

Evakuisana je takođe i zona Kljuni—Pridvorci.

Partizanske formacije procijenjene na otprilike 1.000 oružanih ljudi² nalaze se u zoni Kifino Selo—Plužine (Nevesinje SR—AT), gdje su ometale naše V. A. C., koji su nastojali da nastupaju prema istoku. Ove su formacije u dodiru sa V. A. C. istočno od Batkovića (SL—AT) i Nevesinja. Partizanske grupe³, za koje je jučerašnjim izvještajem javljeno da su u Radimlju

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

³ Odnosi se na Drugi i Peti bataljon Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 76.

i u Sitnici i da kreću u jugoistočnom pravcu, slijede u stopu naši V. A. C., s kojima su se sukobile u zoni Vranjska (SP—AB).

Javljeno je da je partizansko ljudstvo neodređene jačine sjeverno od Meke Grude nagnano u bjekstvo našom artiljeriskom vatrom.

SEKTOR MOSTAR

Formacije V. A. C., za koje je jučerašnjim izvještajem javljeno da čiste zonu D. Zimlje, proširile su svoju akciju i doprle do mjesta Lakat (RQ—BD) — Sopilji (RQ—AV) — Hrušta (RQ—AX) — Kljuni (SI—BD). U zoni Nevesinje naše jedinice V. A. C., koje operišu u Nevesinjskom Polju, izbile su danas neposredno istočno od Nevesinja i duž linije Babja Gl. (SL—AP) — Oplavci (SP—AN) — Grčki Vrh (SR—AL). U borbama koje su se juče razvile neprijatelj je pretrpio ove gubitke: 10 mrtvih, mnogobrojni ranjeni, 10 zarobljenih. Zaplijenjena su dva mitraljeza, jedan puškomitraljez i osam pušaka. Gubici V. A. C.: dva mrtva i dva ranjena.

SEKTOR METKOVIĆ

Partizansko ljudstvo napalo je juče hrvatski garnizon u Krstaticama (Makarska XI—BD). Napad je odbijen.

Formacije V. A. C., prilikom čišćenja u zoni Vlahovići (Vranjska), izdržale su sa partizanima sukob koji se povoljno svršio. Nastavlja se akcija čišćenja od strane naših jedinica u zoni južno od Berkovića (Nevesinje SL—SN—AI).

SEKTOR DUBROVNIK

U toku je čišćenje od strane naših jedinica u zoni jugozapadno od Plane i sjeverozapadno od Trebinja.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Onemogućena uslijed nepovoljnih atmosferskih prilika; nebo vedro, na mahove jak vjetar.

GENERAL PIAZZONI

Kopija predana

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 načelniku Operativnog odjeljenja
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 212

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 10 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹**

Predmet:

Telegram

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija,, Operativno odjeljenje

Br. 5846

Stiglo 12.4.43

OD VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 5450-Op.

otpreme

Datum i čas

prijema II-4-43 14.—

Telegram primljen od trupa Crne Gore:

„ „Br. 2522-Op.

Novosti od 10 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE”

Bataljon „Intra” uz pomoć bataljona „Fenestrelle”, stigavši u zonu u 16 časova, izdržao je juče u toku cijelog dana uzastopne napade nadmoćnih partizanskih snaga.² Neprijateljski gubici procijenjeni su na preko tri stotine. Naši: 18 mrtvih, 24 ranjena, jedan nestao iz bataljona „Intra”; tri mrtva, 10 ranjenih, jedan nestao iz bataljona „Fenestrelle”. Ovi gubici obuhvataju i gubitke javljene telegramom 2499-Op.

Garnizon Foča potpuno je opkoljen od strane komunističkih formacija, koje su zauzele zonu Zlatari i Orahovsko Brdo³ (Sarajevo VS—BN). U ovom posljednjem mjestu njima su se energično suprotstavili Lukačevićevi četnici.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/10.

² Borbe su vođene na Krčinom Brdu i Kapku protiv jedinica Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 54.

³ Orahovsko Brdo zauzele su jedinice Druge proleterske brigade (Prvi, Drugi i Peti bataljon). Vidi dok. br. 58.

Jutros su bataljoni „Intra” i „Fenestrelle” još angažovani u borbi sa partizanskim snagama.

Komanda 4 alpiskog i bataljona „Exille” kreću se prema zoni gdje se vodi borba, odakle će, pošto potuku ustaničke snage koje su prodrle u rukav Ustikoline, tri bataljona krenuti da deblokiraju Foču.

Avijacija Šestog arm. korp., došavši poslije podne u zonu na zahtijev ove Komande, nije mogla da djeluje uslijed slabe vidljivosti.

Njemačke „štuke” bombardovale su jutros položaje oko Foče.

Prema vijestima iz njemačkog izvora, 1500 partizana prešli su Ilovaču (VS—BZ) u pravcu Ustikoline.

Druga kolona koja dolazi iz Podgraba navodno je u pokretu prema jugu.

SEKTOR „FERRARA”

Nacionalističke formacije u povlačenju od Krstaca kod Golije stigle su u Presjeku (Nikšić ZI—GQ) ostavljajući prednje dijelove u zoni Stozi (Trebinje VO—GU). U Presjeku je upućen i crnogorski policiski bataljon.

Naša kolona spomenuta u telegramu 2341-Op. nalazi se blizu Javorka (Nikšić ZL—GU).

Avijacija je stigla u zonu, ali nije mogla djelovati zbog slabe vidljivosti.

General MENTASTI” ”
Šesti arm. korpus 09301104

-
- 1 kopija nač. Štaba
 - 1 kopija pom. nač. Štaba
 - 2 kopije Op. od.
 - 1 kopija Odjelj. „I”

BR. 213

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 11 APRILA 1943 GOD. O BORBI PROTIV
JEDINICA NOV NA SEKTORU BOSANSKI PETROVAC —
VRTOČE¹**

POVJERLJIVO

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5855

Stiglo 12 apr. 1943 — XXI

12.4.43

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

Pov. br. 647/43

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”

— Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 11.4.43

Hrvatska: vrijeme potpuno oblačno.

114 lovačka div.: prilikom prebacivanja 741 pukovske grupe
na prostor Bos. Petrovac—Vrtoče u sukobu s neprija-
teljem² 12 naših ranjeno.³ Blži podaci nedostaju uslijed
prekida radioveze.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i adutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Vidi dok. br. 61 i 112.

³ Vidi dok. br. 61, 218 i 221.

BR. 214

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 11 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 5839

Stiglo 12 aprila 1943 — XXI

Datum i čas

otpreme

prijema 12/4/1943

1 čas

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5500/Op.

Dnevni izvještaj od 11 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Partizanske grupe primjećene su u zoni Krusvolijan². Jače formacije nalaze se između Kifina Sela—Plužina—Bratača u cilju sprječavanja eventualnog našeg pokreta sa zapada.³

Prema obavještenjima izgleda da je to Četvrta dalmatinska i Peta crnogorska brigada, o kojima je više puta javljeno.

Vazduhoplovstvo je primjetilo kretanje iz Kifina Sela prema Gacku. U Gacku i obližnjim naseljima vazduhoplovstvo stalno primjećuje rastrkane partizanske grupe.

Nema jačeg pokreta iz Gacka prema jugu.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Kruševljani

³ Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Devete dalmatinske NOU divizije i Peta crnogorska brigada Treće NOU divizije.

SEKTOR MOSTAR

Četnički obavještajac javlja da je Vukčevićeva brigada V. A. C. iz Konjica zauzela zonu Borci (Konjic RM—BS). U pomenutoj zoni zatečeno je hiljadu partizanskih lješeva i mnogobrojna stoka, pobijeni pretežno u nedavnim akcijama našeg vazduhoplovstva.

SEKTOR NEVESINJE

U toku noći partizanska akcija protiv Nevesinja bila je lako odbijena od naših V. A. C., koji su nanijeli partizanima neutvrđene gubitke i zarobili 10 ljudi, među njima političkog komesara Milorada Bartulicu, ranije osuđenog u odsutnosti na robiju od Vojnog suda u Šibeniku.

SEKTOR METKOVIĆ

Formacije V. A. C. koje čiste zonu Vranjska, o čemu je juče javljeno, proširile su akciju prema jugoistoku i stigle u Zvijerinu (Dubrovnik TI—GU).

Nastavlja se djelatnost patrola naših bataljona u zoni Stanojevići (Nevesinje SI—AD); Hrgud (RM—RO—RQ—AI—AF) i Kubaš (SL—AD) nađeni su prazni.

SEKTOR PELJEŠAC

Završeno je čišćenje zone obuhvaćene trouglom Borje (Meleda⁴ XR—GU) — Golubinica (XT—GZ) — Gruda (IH—GZ — vidi izvještaj od 4 aprila). — Uhapšena je jedna žena pod sumnjom da je partizanski kurir.

SEKTOR DUBROVNIK

U toku je akcija naših jedinica i formacija V. A. C. u zoni sjeverno od Plane sa ciljem: klanac Kobilja Gl. (Gacko UM—GU), gdje su primjećene jake partizanske snage.⁵

Danas poslije podne, pošto je savladan slab partizanski otpor, dostignuti su ovi položaji: k. 1024 i k. 1041 (Gacko UH—AD).

Završeno je čišćenje u zoni sjeverozapadno od Trebinja, a da se nije naišlo na partizane.

Zasjeda izvedena noćas u zoni Lapad (Dubrovnik), u cilju da iznenadi sabotere telefonske linije, imala je za posljedicu hapšenje triju sumnjivih lica.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Borbena izviđanja u Nevesinjskom Polju i duž puta Nevesinje—Ulog—Kalinovik i Nevesinje—Gacko.

⁴ Vjerovatno Mljet

⁵ Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu. Vidi dok. br. 51.

Bombardovana i mitraljirana naseljena mjesta zauzeta od strane partizana i komora u zoni Kifino Selo—Plužine.

Bombardovan obrušavanjem G. Bratač (Nevesinje SR—AR), gdje je primijećena jaka P. A. odbrana.

Ukupno je izvršeno šest akcija bombardovanja i šest mitraljiranja.

Vedro.

General Piazzoni

8 kopija

1 Ekselenciji

1 nač. Štaba

1 pom. nač. Štaba

2 načelniku Oper. odjeljenja

1 Obavještajnom odjeljenju

1 kom-di K. karabiniera

1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 215

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 11 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹**

BR. 216

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEĆE OD 11 APRILA 1943 GOD. O PRIPREMAMA
ČETNIKA ZA NAPAD NA JEDINICE NOV KOD KOBILJE
GLAVE¹**

Od poruč. Lunazzia

Komandi VI Arm. korp. — Obavještajno odjeljenje

11/4/43 — Br. 16/Op. Popović je sa oko 300 antikomunističkih dobrovoljaca stigao u Meku Gruđu i sjedinio se sa Starovićem, preuzeo komandu Sektora i sada ima ukupno 700 četnika.

Izgleda da će partizani noćas napasti Meku Gruđu. Bačević je naredio da se položaj čvrsto drži.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/10. Ovaj dokumenat je objavljen u „Zborniku“, Tom III, knj. 5, dok. br. 145.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

Crnogorski bataljon Cernica je transportovan automobila u Planu. Bataljon Jadimane, koji se probio do Glaviniča (TI—GK), nije susreo partizane niti je imao podatke o njima. Zona je mirna i stanovništvo obavlja poljske radove.

Sutra ujutro će se izvršiti predviđeni napad radi ponovnog osvajanja Kobilje Glave; učestvovali će Popovičević četnici, Crnogorci iz bataljona Cernica i Troglavca, 4 tenka i jedan vod 73/13, zaštićen jednim bataljonom bez jedne čete.

Potpis poruč. Lunazzi 08151104

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5488	11	3
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

BR. 217

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” OD 12 APRILA 1943 GOD. ZA ZATVARANJE PRAVCA DREŽNICA—ŽELJUŠA¹

V. P. 10, 12 aprila 1943 XXI

Telegram

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO
Komandi VI Armijskog korpusa

Br. 5803 prot.

Njemački štab za vezu pri ovoj Komandi saopštio je da je, uslijed povlačenja naših trupa na front Bučići—Željuša—Lišani (10 km. sjevero-sjeveroistočno od Mostara), ostao bez zaštite dio Neretvanske doline i linija snabdijevanja Drežnica—Željuša. Njemačka komanda u Hrvatskoj moli da ubuduće naše trupe osiguraju dolinu Neretve do Bjele i kontrolišu izviđanjem susjednu zonu (jugoistočne padine brda Podgorani—Ravni uključno). Nijemci bi, sa svoje strane, obezbijedili zonu s obje strane doline Neretve između Drežnice, G. Bjele i Jansenjana. Mole se učtivo hitni podaci za odgovor.

Načelnik Štaba Superslode 180012

12 april 1943, XXI

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 C/9.

BR.218

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA” OD 12 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV NA DRUMU KLJUČ—BOSANSKI PE-
TROVAC¹**

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”

POVJERLJIVO

Pov. br. 652/43.

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 5932

Stiglo 13 apr. 1943 — XXI

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA”**

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 12.4.43

Hrvatska: vrijeme oblačno, u Hercegovini djelimično
snježna vijavica.

114 lovačka div.: jače komunističke grupe² pokušavaju da pre-
sijeku komunikacijski drum Ključ—Petrovac koji je
važan za 741 puk (prostor Bos. Petrovac). Ovog časa
slomljen je neprijateljski otpor uz pomoć avijacije.
Sopstveni gubici: 16 mrtvih, 25 ranjenih. Neprija-
teljski gubici: 91 mrtav utvrđen, zaplijenjena dva
art. oruđa (10 cm), artilj. municije i pješad. oruđa.
Potvrđeno je prisustvo neprijateljske grupe južno
od Jajca.³

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i ađutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Odnosi se na jedinice Druge i Četvrtke krajiške brigade Pete
NOU divizije. Vidi dok. br. 112.

³ Vjerovatno se odnosi na jedinice Jedanaeste krajiške brigade
Desete NOU divizije.

BR. 219

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 12 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 12/4/43
Datum i čas
prijema 13/4/43
1.30

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5888
Stiglo 13 aprila 1943—XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XI I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5546/Op.

Dnevni izvještaj od 12 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Partizanske grupe izvjesne jačine — sigurno one spome-
nute u jučerašnjem izvještaju² u zoni Kifino Selo — Plužine
pojačale su pritisak na naše formacije V. A. C. u Nevesinju
iz Vilenjaka (Nevesinje RO—AR) zajedno sa drugim dijelo-
vima koji dolaze iz zone Hrgud i Trusina; ove posljednje vje-
rovatno predvodi poznati Brstina.³

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

² Vidi dok. br. 214.

³ Odnosi se na Udarnu grupu (Drugi i Peti bataljon) Desete her-
cegovačke NOU brigade, kojom su komandovali Rađe Hamović i Čedo
Kapor, a Dušan Brstina bio je tada rukovodilac jedne partizanske grupe
u Nevesinjskom srezu.

Druge partizanske grupe vršile su jak pritisak na naše V. A. C. jugoistočno od Nevesinja između Odžaka i Dreznja.

U zoni Kobilja Gl. — Gacko primjećene su od vazduhoplovstva jake partizanske grupe, naročito u naseljima bližim ovom posljednjem mjestu.

SEKTOR MOSTAR

Juče kasno poslije podne i u toku noći između 11 i 12 jake partizanske grupe zauzele su položaje u Bileće⁴ (SI—AR), Vilenjaku (RQ—AR), ugrožavajući naše V. A. C. raspoređene po prevoju Grebak i Nevesinje, koji su se bez borbe povukli prema zapadu.

Danas poslije podne V. A. C. bili su na putu da, ne stupajući u dodir sa partizanima, stignu u zonu Blagaj iza našeg rasporeda s obje strane puta.

Partizani koji su ostali u zoni Nevesinje nisu ničim pokazali da će nastaviti svoj pokret prema zapadu, kuda su poslali samo patrole.

Brigada V. A. C. koja je došla iz Konjica — o čemu je javljeno u jučerašnjem izvještaju — stupila je u zoni Hansko Polje (RK—BL) u dodir sa našim V. A. C. koji su došli iz Zastolja (RH—BH).

I u ovoj zoni pokazalo se da nema partizanskih dijelova.

SEKTOR METKOVIĆ

Naše formacije V. A. C. nastavljaju akciju čišćenja u predjelu Viduša (Dubrovnik SR—TI—TL—GS—GQ—GO).

Naši bataljoni pri izviđanju u zoni Hrgud, o čemu je javljeno u jučerašnjem izvještaju, stigli su u Kamení Obor (Nevesinje RO—AI) i Drvenicu (SI—SL—AD) a da nisu primijetili partizane.

U noći između 11 i 12 prekinuta je telefonska linija Metković—Bili Vir (Mostar OL—AB), koja je odmah popravljena.

Dana 11 u mjestu Koljani (PI—AB) ubijen je jedan ustaša na odsustvu.

SEKTOR DUBROVNIK

Formacije V. A. C. u pokretu iz Plane prema sjeveru juče poslije podne zauzele su Kobilju Gl. Napadnute u toku noći i jutros u zoru od jakih partizanskih grupa⁵, o kojima je jučerašnji izvještaj javio da su u zoni, povukle su se prema

⁴ Bilek (k. 1137).

⁵ Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.

Mekoj Grudi (Gacko TR—AB) ne stupajući u dodir sa protivnikom.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

Djelatnost vazduhoplovstva

Borbena izviđanja iznad Nevesinjskog Polja i duž puta Blagaj—Nevesinje—Gacko.

Lako bombardovanje i mitraljiranje ljudi i stoke u Nevesinjskom Polju i Kuli Fazlagić (Gacko UM—AI) i u Gatačkom Polju.

Ukupno su izvedene četiri akcije bombardovanja i tri mitraljiranja.

Oblačno.

General Piazzoni⁶

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

⁶ Ispod potpisa nalazi se datum 13. IV. i paraf (m) generala Maria Robottia, napisani crnom olovkom.

**OBAVJEŠTENJE NAČELNIKA ITALIJANSKOG GENERAL-
ŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE OD 13 APRILA 1943 GOD.
O TRAŽENJU DA NIJEMCI PREDUZMU OPERACIJE PRO-
TIV JEDINICA NOV U SANDŽAKU I NAREĐENJE ZA
UČEŠĆE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA I VAZDUHO-
PLOVSTVA U TIM OPERACIJAMA¹**

Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5961

Stiglo 14 aprila 1943/XXI

Datum i čas
otpreme

prijema 13/4/43
23.30

OD GENERALŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE — OPERATIVNO

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“

Br. 6789/Oper. prot.

Dostavljam sljedeći telegram Vrhovne komande upućen ovom Generalštabu kraljevske vojske, Guverneratu Crne Gore i Višoj komandi oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“.

„ 21817 Uslijed situacije stvorene u Sandžaku prelaskom partizana preko Drine², trupe divizije „Taurinense“ povlače se ka Pljevljima, a garnizon Foča, sastavljen od bataljona „Aosta“ i jedne baterije, opkoljen je. Ova Vrhovna komanda je zatražila od OKW³ da nam pomogne u oslobođenju ovog garnizona. Oslobođenje bi trebalo da se izvrši pomoću njemačke akcije iz Goražda ka Foči i po mogućstvu akcijom VI Armijskog korpusa, pojačanog njemačkim trupama sa pravca Kalinovik—Foča.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28. Desna ivica dokumenta je oštećena.

² Prodor preko Drine izvršile su Prva i Druga proleterska divizija.

³ Kratica od Oberkommando der Wehrmacht — Vrhovna komanda oružane sile.

1

5961

Data e ora
 arrivo 23/4/43
 21,30

1. "C.V.P. di prot.

Comunicazione seguente tele-scritto comando Supremo diretto a questo Superesercito, Governatorato Montenegro - Superaloda.

"17.7 Data situazione" determinatasi in Langjaccato a seguito formamento brina da parte partigiani truppe divisione "Laurinense" stanno ripiegando su Ilavja e presidio Foca, costituito da battaglione forte con una batteria, è accerchiato.

Questo comando Supremo ha richiesto al G.K.U. di concorrere a abbrogamento tale presidio che dovrebbe effettuarsi mediante azione tedesca da Soprin su Foca e possibilmente azione VI corpo rinforzato da truppe tedesche per direttrice Kalinovik Foca.

Altro concorso è stato richiesto al G.K.U. per azione a più ampio raggio in Langjaccato contro massa partigiani ivi affluita. Superesercito esamina possibilità azione VI corpo allestita Kalinovik Foca e faccia attuare massimo concorso possibile con forze aeree Superaloda per rifornimento e difesa presidio Foca prendendo contatto con Governatorato Montenegro.

GENERALE ALESSIO**

Udeto comando esamina possibilità attuare concorso richiesto, in particolare con azione aerea e eventualmente con formazioni tedesche.

Prego disposizioni.

Prego informare disposizioni prese.

GENERALE MOSI

4 copie:

- 1 Capo di S.M.
- 1 Capo di S.C.
- 1 Ufficio Organismi

5951

Posebna pomoć je tražena od OKW za dejstvo većih razmjera u Sandžaku protiv glavnine partizana koja je tamo naišla. Generalštab vojske neka ispita mogućnost dejstva VI Armiskog korpusa na pravcu Kalinovik—Foča i neka se postara da bude ostvareno što jače sadejstvo sa vazдушnim snagama Više komande oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ u cilju snabdijevanja i odbrane garnizona Foče, stupivši u dodir sa Guvernatoratom Crne Gore.

GENERAL AMBROSIO““

Neka ta Komanda ispita mogućnost izvršenja traženog sadejstva, naročito sa akcijom iz vazduha i eventualno sa četničkim formacijama.

Molim da naredite potrebno.

Molim za izvještaj o donijetim odlukama.

General Rosi⁴

4 kopije

1 načelniku Štaba

1 pomoćniku načel. Štaba

2 Operativnom odjeljenju

⁴ Ispod potpisa dopisane su zelenim mastilom, na italijanskom jeziku, dvije rečenice. Prva je nečitljiva, a druga glasi: „Utešće trupa još nije moguće“.

BR. 221

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DAL-
MACIJA“ OD 13 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV NA DRUMU KLJUČ—BOSANSKI
PETROVAC¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 658/43

14. 4. 43.

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6009

Stiglo 14 aprila 1943—XXI

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA — „SLOVENIJA DALMACIJA“
— Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 13. 4. 43

Hrvatska: vrijeme oblačno.

114 lovačka div.: poslije djelimično žestokih borbi sa dijelovima 741 puka na prostoru Bos. Petrovca jača neprijateljska grupa² otstupila na jug. Gubici od 9 do 12. 4.: sopstveni: 27 mrtvih, 44 ranjena, 7 nestalih. Neprijateljski: izbrojano 189 mrtvih, mnogo mrtvih i ranjenih ustanici odvucli sa sobom.³

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i ađutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J'4.

² Vidi dok. br. 112.

³ Nijemci su redovno u gubitke jedinica NOV ubrajali i nebo-račko stanovništvo koje su ubijali na vojišnoj prostoriji. Vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 168, prim. 6.

PAROCHIALE - CIVILITÀ

DA SERVIZIO MILITARE - MILITARE

AT NUPANIONA per Colonnello COSTANZANA Dottore D. M. LUPAT LOA

11 11 di prot.

11 11 Aprile 1943 ore 23

Montenegro mi rappresenta gravissima situazione Battaglione 101A
circondato da più giorni dai ribelli su quota 800 m. - est. roccia, et
chiede urgente aiuto aerei bombardamento.

Superando molte difficoltà spero comando tedesco invierà combattenti
ricognizione et eventuale bombardamento.

Le più comandante glorioso se alcuni est superfluo preghiera del-
le urgente interessamento per intervento se possibile apparecchi ita-
liani superelode.

Le notizie necessarie per azioni possono essere richieste a me est
direttamente Montenegro.

Amabili vicinanza.

Colonnello CIVILITÀ

Montenegro superelode - D. M. L.

Montenegro - 11 11 ore 23,45

Montenegro 11 11 ore 23,45

PAROCHIALE - CIVILITÀ

1 Copia al Capo 101A

1 " " Montenegro

2 " " Montenegro

BR. 222

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG VOJNOG IZASLANIKA IZ
BEOGRADA OD 13 APRILA 1943 GOD. O OPKOLJAVANJU
ITALIJANSKOG BATALJONA KOD FOČE OD STRANE
JEDINICA NOV¹**

Šifrovani radiogram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5962

Stiglo 14 aprila 1943/XXI

OD VOJNOG IZASLANIKA — BEOGRAD

SUPERSLODI za pukovnika COSTAMAGNA, pomoćnika
načelnika Štaba te Komande

Br. 509 protok.

13 aprila 1943—23 časa

Crna Gora mi ukazuje na vrlo tešku situaciju bataljona „Aosta“, koji je već više dana opkoljen od strane ustanika² na koti 860 sjeveroistočno od Foče i traži hitnu pomoć aviona za bombardovanje.

Prebrodivši mnoge teškoće, nadam se da će njemačka komanda sutra ujutro izvršiti izviđanje, a eventualno i bombardovanje.

Tebi nekada slavnom komandantu 2 alpiskog, suvišno je podnositi toplu molbu da se hitno zauzmeš za intervenciju italijanskih aparata Superslode, ukoliko je to moguće. Potrebni podaci za dejstvo mogu se tražiti od mene ili direktno od Crne Gore.

Molim te odgovori mi.

Pukovnik Chiusi

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ V.P. 10
stiglo 14/4 časova 3.45
dešifrovao major Manfreda

Napravljene 4 kopije

- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku nač. Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Odnosi se na jedinice Druge proleterske brigade.

BR. 223

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 13 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 13/4/43 1.10

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 5948
Stiglo 14 aprila 1943—XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARM. KORPUSA
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5611/Op. prot.

DNEVNI IZVJEŠTAJ OD 13 APRILA U 18 ČASOVA

Aktivnost ustanika: partizanske grupe neodređene jačine, koje se nalaze još uvijek u zoni Kobilja Gl., primijećene su i danas od vazduhoplovstva. Ranije primijećene grupe u zoni Nevesinje—Kifino Selo izvršile su u toku noći pritisak protiv rasporeda naših V. A. C. prema Šipačnu — Džinovoj Mah. Dijelovi manje jačine, koji obilaze zonu Hrgud—Trusina u cilju pribavljanja hrane, bili su progonjeni od nacionalnih jedinica i jedinica V. A. C. u toku čišćenja. Javlja se da je Vlado Šegrt izgleda prikupio partizanske snage razmještene u zoni Kula Fazlagić i Kobilja Gl. i da je postao komandant III Proleterske divizije, zamijenivši jednog Dalmatinca koji je poginuo u skorašnjoj borbi u Nevesinju.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

Sektor Mostar: djelatnost patrola u zoni Hansko Polje i istočno od našeg rasporeda u zoni Blagaj.

Sektor Metković: patroliranja i izviđanja nacionalnih jedinica u zoni zapadno i južno od Stoca i u zoni Hrgud i Trusina. Formacija V. A. C. sukobila se kod Prijevorca (Nevesinje SI—AF) sa partizanskim dijelovima. Ubijen je vođa ustanika Risto Vrega iz Trebinja. Odred Crnih košulja izvršio je juče upad iz Opuzena (Mostar NK—AB) u Ladište (Mljet NK—GZ) i zarobio jednog partizanskog jataka.

Sektor Dubrovnik: borbe lokalnog karaktera između četničkih i partizanskih formacija u zoni sjeverno od Meke Grude.

Gubici koje su V. A. C. juče pretrpjeli: 4 mrtva i 13 ranjenih. Gubici protivnika nijesu utvrđeni. Zarobljeno je 6 partizana i oslobođen jedan naš vojnik zarobljen u pređašnjim operacijama.

Partizani su prekinuli put između Kotina² i Kobilje Gl.

Sektor Kotor: obična djelatnost vazduhoplovstva, ometana oblacima i magluštinom.

Borbena izviđanja duž puta Blagaj—Nevesinje—Gacko, puta Gacko—Plana i u Nevesinjskom i Gatačkom Polju.

Bombardovana su i mitraljirana mjesta zauzeta od partizana, naoružane grupe, komora i stoka.

Na zahtjev Komande trupa Crne Gore jedan avion, kome je pošlo za rukom da stigne do Foče, bombardovao je kotu Trovrh (Sarajevo US—BN), gdje je primijećena partizanska artiljerija u dejstvu.

Ukupno su izvedena 4 borbena izviđanja, devet bombardovanja i 5 mitraljiranja.

Bilo je snažno protivavionsko dejstvo sa brežuljaka oko Gacka. Pogođen je eksplozivnim mecima više puta avion Cr. 42, ali je uspio da se sretno povрати.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI³

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabinijera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

² Korita

³ Ispod potpisa nalazi se datum 14. IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

BR. 224

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG
KORPUSA OD 13 APRILA 1943 GOD. O PRETRPLJENIM
GUBICIMA U BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV
NA PODRUČJU FOČE¹**

Predmet: rzb.

Telegram

otpreme
Datum i čas
prijema 14-4-43
13.50

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 5992 Stiglo 14-4-43

OD KOMANDE VI ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 5616 — Op. — Telegram Komande trupa Crne Gore
Počinje:

Br. 2686—Op. — Novosti od 13 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

Završen je prelazak jedinica i službi u Pljevlja, iz Čajniča, gdje su se nalazile.

Baterija garnizona Foče uspješno je tukla koncentracije ustanika. Partizani su izvršili nekoliko artiljerijskih gađanja na naše položaje u Foči.

Avijacija VI Arm. korp., na zahtjev ove Komande, bombardovala je zonu Trovrh (Sarajevo VS—BN), odakle je dolazila pomenuta vatra.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/12.

Naši gubici u akciji spomenutoj u telegramu 2550—Op.²: batalj. „Fenestrelle“: poginulo je 5 oficira, ranjeno 2 oficira i 20 vojnika, nestalo 11 vojnika; 1 puk alpiske artiljerije: poginulo 11 vojnika, ranjeno 20 vojnika, nestalo 7 vojnika.

Naknadno će se javiti o gubicima bataljona „Intra“, koji su veći.

Ispravka telegrama 2550—Op. — poginuo je samo komandant „Fenestrelle“.

Gubici u naoružanju bataljona „Fenestrelle“ — 8 puškomitraljeza, 2 mitraljeza, 3 minobacača 45, 1 minobacač 81 mm, 6 onesposobljenih artiljerijskih oruđa i nešto punjenja. Za batalj. „Intra“ naknadno će se javiti.

Transportno odjeljenje iz Beograda javilo je da su ustanci napali transport na pruzi Brod — Sarajevo, izbacili ga iz šina i zapalili vagone te je uslijed toga pruga zatvorena za saobraćaj.

SEKTOR „VENECIJA“

Tri 15 (?)³ na dan 11 nacionalisti u službi na čuvanju mosta Bioča (Peć QK—GS) napadnuti su mnogim hitcima vatrenog oružja.

Nema gubitaka.

SEKTOR „FERARRA“

Avijacija je juče, jutros i danas poslije podne tukla zonu Ravno (Gacko VH—AL).

Završeno.

General MENTASTI
Šesti arm. korpus

6 kopija

1 Ekselenciji

1 načeln. Štaba

1 pomoć. nač. Štaba

2 Operat. odjeljenju

² Vidi dok. br. 215.

³ Upitnik se nalazi u originalu. Tekst je nejasan.

BR. 225

**NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 14 APRILA 1943 GOD. ZA
PRIKUPLJANJE SVIH ČETNIKA IZ HERCEGOVINE ZA
NAPAD NA JEDINICE NOV OKO FOČE¹**

rz.b.

Telegram

V. P. 10, 14 aprila 1943/XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO

KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE

Br. 5976 protok.

U vezi sa situacijom garnizona Foče, pored već naređenog učesća naše avijacije², neka ta Komanda ispita mogućnost grupisanja svih četnika, okupljajući ih u zoni Nevesinje ili u zoni Gacko — Bileća s tim da napadaju Foču.

Održavati stalnu vezu sa Crnom Gorom. Izvijestiti 14 aprila 43/XXI.

General Robotti

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E 28.

² Vidi dok. br. 226.

BR. 226

**NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 14 APRILA 1943 GOD. ZA
BOMBARDOVANJE POLOŽAJA JEDINICA
NOV OKO FOČE¹**

V. P. 10, 10 aprila 1943/XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO

TAKTICKOM VAZDUHOPLOVSTVU SUPERSLODE

i na znanje

KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA

**Fonogram
Telegram**

Br. 5975

Partizani koji su prešli Drinu već više dana opkoljavaju garnizon Foču², čiju posadu čini alpski bataljon „Aosta“. Vrš se pripreme za operacije s namjerom da se oslobodi pomenuti garnizon pomoću njemačke akcije iz Goražda ka Foči i eventualno duž pravca Kalinovik—Foča. U međuvremenu hitno je potrebno intervenisati najjačim učešćem avijacije. To taktičko vazduhoplovstvo neka upotrebi sve svoje mogućnosti u ovome cilju, stupajući odmah u neposredan dodir sa Guver-natoratom Crne Gore ili komandom trupa Podgorica. Imati u vidu da je u zoni Foča predviđeno i učešće njemačkih aviona.

General Robotti

14 aprila 1943/XXI

¹ Original. pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E 28.

² Foču su blokirale ovog puta jedinice Druge proleterske brigade.

BR. 227

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” OD 14 APRILA 1943 GOD. DA SE ISPITAJU UZROCI PORAZA ITALIJANSKIH JEDINICA U PROZORU I DOLINI RAME I NERETVE¹

rzb.
Strogo lično

Preko oficira
Izveštaj je već na
dobrom putu²

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA — DALMACIJA“

Predati u ruke

2 armija

Operativno odjeljenje 1		
Br prot.	Datum prijema	
5998	27-5-4 :	
Kateg.	Vrsta	Fasc.
	1	4/18

V. P. 10, 14 april 1943-XXI

Operativno odjeljenje

Br. prot. 6000 povjerljivo

Predmet: Događaji u dolni Neretve: akcija komandi, upotreba trupa

EKSELENCIJI GENERALU PIAZZONIU

Komandantu VI A. K.

Vojna pošta 39

Povodom mojih akata 3735 i 5320 od 5 marta³, odnosno 2 aprila 1943, skrećem pažnju Vašoj Ekselenciji na nekoliko tačaka koje želim da naročito budu produbljene u istrazi koju sam Vam povjerio povodom događaja od februara tekuće god. u dolini Neretve.⁴

I to:

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 E/15.

² Dopisano rukom, na italijanskom jeziku.

³ Vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 188.

⁴ Odnosi se na oslobodenje Prozora i niza garnizona u dolini Rame i Neretve od strane jedinica Udarne grupe Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije. Vidi tom IV, knj. 10, 11, 12, i 13.

STABILIMENTO PERSONALE

COMANDO SUPERIORE P.F. A.A.

SLOVENIA - DAL 1941

2° ARMATA

UFFICIO OPER.

UFFICIO OPERAZIONI

1.4.1943 0600 **SEGRETO**

F.M.

Ricevuto		Data di arrivo	
5/4/43	10	13	103
H	1	10	103

1943 - XXI

OGGETTO: Avvenimenti di Val Sarenta: azione del Comando, impiego delle truppe.

ALL'ECCellenza IL GENERALE PLATONOV

Comandante il VI C.A.

POSTA MILITARE 15

A seguito dei miei fogli 1735 e 5320, datati rispettivamente 5 marzo e 2 aprile 1943, attiro l'attenzione di V.E. su alcuni punti che desidero siano particolarmente approfonditi nella inchiesta che vi ho affidata sugli avvenimenti del febbraio u.s. in Val Sarenta.

E cioè :

- come si è potuto verificare che, di fronte alla minaccia di ingenti forze avversarie contro il settore di una delle divisioni di questo C.A. (minaccia che non poteva essere sfuggita all'Ufficio "I" del C.A. e che era stata segnalata alcuni giorni prima anche da questo Comando - nostro teletexto 2137 dell'12 febbraio) non sia stata presa nessuna decisione di rilievo per affrontare e risolvere con buoni risultati la situazione operativa, che al ora va stata creando. In altre parole, come si possa spiegare il fatto che mentre di fronte ad un avversario enormemente superiore le forze si trovavano truppe nostre assolutamente inferiori, e poche decine di km. siano state tenute ferme ed inerti altre truppe che, per quanto disturbate dai ribelli locali, potevano benissimo essere spediti, secondo numerosi reparti, che "guastigliavano" tutta l'area.

— kako se moglo desiti da, nasuprot ugrožavanju od strane ogromnih protivničkih snaga na sektoru jedne od divizija tog Armijskog korpusa (ugrožavanju koje nije moglo izmaći Obavješć. odjeljenju Armijskog korpusa i na koje je ukazala i ova Komanda nekoliko dana ranije — naš telegrami 2137 od 8 februara), ne bude donijeta nikakva značajna odluka u cilju suprostavljanja i uspješnog rješavanja operativne situacije koja se stvarala. Drugim riječima, kako se može objasniti činjenica da, dok su se nasuprot mnogo nadmoćnijem protivniku nalazile naše trupe u apsolutnoj manjini, na nekoliko desetina kilometara budu držane nepokretne druge trupe koje su, iako uznemiravane od strane mjesnih ustanika, vrlo dobro mogle biti premještene, kao i mnoge jedinice koje su „čuvala“ primorske gradove, gdje se život razvijao bez ikakvog traga o ratnom stanju.⁵

Očigledno je da su pomenute jedinice morale biti iskorišćene kao što se u trenutku opasnosti koristi svaki pojedinac koji posjeduje oružje kadro da puca;

— da li su i kakvu su akciju komande vršili razni nadležni organi, jer moj je utisak da su sve, ili skoro sve komande ograničile da traže pojačanja od više vlasti.

I stvarno:

— Komanda Armijskog korpusa nije odmah i neposredno uzela situaciju u svoje ruke, pokazujući da nema tačnu predstavu o težini momenta: između ostalog je neobjašnjivo zakasnila sa mobilizacijom formacija M. V. A. C.⁶;

— Komanda Divizije „Murge“ nije izdala nikakvo naređenje u cilju uklanjanja naših udaljenih garnizona, pa prema tome u opasnijem položaju da budu preplavljeni, povlačeći ih blagovremeno i privremeno.⁷

Nijedna od zainteresovanih komandi, uključivši ovdje i Komandu Armijskog korpusa, nije primjenila odluke, možda teške, svakako pune odgovornosti, za jedan manevar po unutrašnjim linijama,⁸ koji je nesumnjivo bio moguć a možda ne suviše opasan. Tako smo pretrpjeli bolne gubitke u ljudstvu i materijalu a možda i isto tako bolan gubitak prestiža pred neprijateljem i pred saveznicima. U cilju Vašeg obavješćavanja

⁵ Sa strane ovog stava dopisano je crnom olovkom, na italijanskom jeziku, sljedeća primjedba: „A gdje? Zar su ono pred... lokalni ustanici?“

⁶ Lijevo od ovog stava napisana je crnom olovkom, na italijanskom jeziku, primjedba: „Zakasnila u odnosu na koji datum? Mobilizacija je bila zakazana za 12/2“.

⁷ Sa strane ovog stava dopisano je: „Da li je trebalo da ih povuče u Prozor?“

⁸ Lijevo od ove rečenice dopisano je na italijanskom jeziku „Riječi!“

i prosuđivanja prilažem Vam dvije promemorije koje je tim povodom sastavilo Obavještajno odjeljenje ove Komande.

U vezi s tim neka Vaša Ekselencija izvoli:

— utvrditi držanje kapetana Illenia iz 154 art. puka (promemoria prilog br. 1 — Bitka kod Jablanice), jer iz raznih obavještenja proizilazi da je za vrijeme svoga hapsjenja prišao ustanicima, stavio njihove oznake i nagovorio nekoliko svojih artiljeraca da ga slijede;

— tačno utvrditi kako je komandant garnizona Jablanica upotrebio trupe, jer preostali iz te bitke jednodušno tvrde da je u tamošnjem malom utvrđenju bio sakupljen veliki broj vojnika, koji bi se bolje branili da su bili raspoređeni na otvorenom polju, duž lijeve obale Neretve.⁹

Očekujem da mi se, uz najveću hitnost koju dopušta osjetljivost i težma ispitivanja o kome je riječ, svakako do kraja tek. mjeseca pošalju rezultati istrage i prijedlozi koji su joj uslijedili.

General komandant
— Mario Robotti —
Mario Robotti

(M. P.)

⁹ Ispod ove rečenice dopisana je primjedba: „Šta to znači? Da li je trebalo da napuste Jablanicu? A kako se vršilo snabdijevanje hranom i municijom?“

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 14 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Predmet: rzb
Telegram

i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5662/Op.

Dnevni izvještaj od 14 aprila 1943/XXI u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Nema nikakvih bitnih izmjena u pogledu položaja ustanika. Jake grupe ranije zapažene u zoni Nevesinje—Kifino Selo—Plužine i Kobilja Gl. izvršile su u toku noći pritisak protiv naših formacija V. A. C., koje su raspoređene u predjelu Sipčana i G. i D. Meke Grude.

SEKTOR MOSTAR

Blagaj: patrolna aktivnost velikog radijusa. Neprijatelj nije primjećen u zoni.

Formacije V. A. C. uz pomoć nacionalnih jedinica zapo-

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

čele su danas u 13 časova iz Blagaja pokret u pravcu istoka s obje strane puta za Nevesinje.

SEKTOR METKOVIĆ

Formacija V. A. C. pod komandom jednog našeg oficira izvela je izviđanje u zoni Hodovo (Nevesinje QO—AL) — Stjepankrs (RK—AV) — Markovac k. 957 (RM—AN) a da nije primjetila partizane.

Povratile su se naše jedinice sa izviđanja u zoni Hrgud, o čemu je javljeno u jučerašnjem izvještaju, a da nisu prošle ništa novo.

Vrgorac: hrvatske jedinice izvele su izviđačke akcije iz Vrgorca do Ravče (Makarska XT—AP) — Markića (Mostar IH—KI—AP). Ustanovljeno je prisustvo partizanskih grupa na k. 313 (Makarska IH—K—AP).

Metković: odred Crnih košulja izvršio je čišćenje močvara Soline (Mostar NK—AB) i uhapsio 6 partizanskih jataka.

SEKTOR DUBROVNIK

U zoni Meka Gruda nastavljen je juče poslije podne i u toku noći partizanski pritisak na naše formacije V. A. C., pa su se one povukle na ove položaje: k. 855 (Trebinje TP—GZ) — Lavecici² (UH—GZ) — Preraca (UH—GZ). Formacije V. A. C. uz pomoć naših jedinica, jutros su ponovo preduzele pokret u cilju protivnapada.

Sjeverno od Meke Grude dostignuta je k. 1005 (Gacko UH—AB).

U toku noći naše jedinice V. A. C. u predjelu Šipačno dobro su izdržale više partizanskih napada.

Noćas je hrvatska patrola bila napadnuta pri izviđanju u blizini Taleža (Dubrovnik SR—FV).

Jutros sam sa komandantom divizije „Murge” i sa svojim načelnikom Štaba pregledao kod Plane nacionalne trupe i formacije V. A. C. u operacijama, te moje trupe smještene kod Bileće i Trebinja.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvršena su borbena izviđanja u zoni Nevesinje i duž puta Blagaj—Nevesinje—Gacko—Plana.

Bombardovana su i mitraljirana naselja i položaji koje drže partizani.

² Ladevici

Na zahtjev Komande trupa Crne Gore izvršena su izviđanja i bombardovanja u zoni Foča na ciljeve koje je ovaj garnizon načinio.

Ukupno su izvedena 4 borbena izviđanja, 7 bombardovanja i 2 mitraljiranja.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Kr. karabinierima
- 1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 229

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 14 APRILA 1943 GOD. O PRI-
TISKU JEDINICA NOV NA FOČU I GUBICIMA BATALJONA
„INTRA”¹**

Predmet: Telegram

Operat. Odjelj. Kopija dostavljena Obavještajnom od.

otpreme
Datum i čas
prijema 15 april 43

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
KOMANDA SUPERSLODE — OPERATIVNO

5673-Op.

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 6070 Stiglo 15 aprila 1943 god./XXI

Telegram Komande trupa Crne Gore
Počinje: br. 2709-Op.

Novosti od 14 aprila u 19 časova

SEKTOR „TAURINENSE“

Avion je juče bombardovao i mitraljirao grupisanje partizana u Zlatarima (Sarajevo US—BN).

U 4.30 časova ustanici su napali sa sjevera i sa istoka garnizon Foču. Odbijeni su sa gubicima.

Naši gubici: 1 mrtav i 1 ranjen.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/10.

U 16.45 časova ustanici su gađali žestokom vatrom minobacača 81 i topova malog kalibra otporne tačke garnizona. Dosada javljeni gubici iznose: 1 mrtav i 3 ranjena.²

Dolazeći iz Mostara i iz Tirane, avijacija je bombardovala i mitraljirala objekte oko Foče.

Gubici bataljona „Intra” u akciji spomenutoj u telegramu 2550-Op.³ Mrtvih: *oficira 1, vojnika 11, ranjeno: 36 vojnika, nestalo 12.*⁴ Gubici u materijalu: minobacača 81 — 2 kom., minobacača 54 — 3 kom., mitraljeza 2, puškomitraljeza 2. Primjećene su trojke u Zaborku (Višegrad XN—BS), Čitluku (Žabljak XI—BL). Jake grupe ustanika u Zorlovići (ZL—BL) i Čelebiću (ZP—BD).⁵

SEKTOR „FERRARA“

Naš bataljon u zoni Javorak pojačan je formacijom od 180 četnika. U toku noći prekinute su, obaranjem telefonskih stubova, telefonske linije za Podgoricu na dijelu Bogetići — Danilovgrad. Linija je popravljena u 11.30 časova.

SEKTOR PODGORICA

12 uveče iznenađena su i uhvaćena 2 lica koja su pokušala da izađu naoružana van garnizonskih prepreka.

SEKTOR „PERUGIA“

U 3 sata ispaljem su puščani hici na blokadno mjesto garnizona Čevo.

Mitraljezi odbrane su odgovorili. Nema gubitaka.

U toku je čišćenje zone. General MENTASTI. *Završeno.*

VI Arm. korp.⁶

² Toga dana vršila je Druga proleterska brigada samo demonstrativni napad na Foču kao pripremu za opšti napad koji je trebalo da se izvrši noću 15/16 aprila. Međutim, ovaj napad nije uslijedio zbog pritiska četnika kod s. Čelebića. Vidi dok. br. 70 i 101.

³ Vidi dok. br. 215.

⁴ Rečenicu je u originalu podvukao crvenim mastilom general Mario Robotti i sa strane napisao: „Na sreću su mali“.

⁵ Kod Čelebića nalazile su se jedimice Treće sandžačke NOU brigade.

⁶ Niže se nalazi datum 16. IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

BR. 230

NAREĐENJE ITALIJANSKOG GENERALŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE OD 15 APRILA 1943 GOD. ZA ORGANIZACIJU SADEJSTVA SA NJEMAČKIM TRUPAMA U VEZI SA OPERACIJAMA PREMA FOČI¹

V. P. 10 — 15/4/43 — 1943/XXI
14.30 čas.

Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 6054
Stiglo 15.IV.43/XXI

OD GENERALŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE — OPERATIVNO I
SUPERSLODI — OPERATIVNO

Br. 6910/Op.

U vezi sa 6789 od 13 t.m.,² dostavljam, radi donošenja nadležne odluke te Više komande, sljedeći telegram Vrhovne komande. Počinje:

Br. 21841/Op. od 15 aprila. —

Generalštabu kraljevske vojske, Guverneratu Crne Gore i radi znanja Višoj komandi Albanije, Generalu Reu i pukovniku Ricciu.

U vezi sa 21817 od 13 aprila koji nije (ponavljam nije) upućen Italijanskoj misiji i pukovniku Ricciu.

OKW, koju je sa ovim upoznala ova Vrhovna komanda, saopštila je da je naređeno da se garnizonu Foča pruži pomoć hitnom upotrebom glavnine vazduhoplovnih snaga i što je brže moguće jednom borbenom motorizovanom grupom za koju se predviđa da će biti na raspoloženju 18 ili 19 aprila.

Ova grupa će se upotrebiti sporazumno sa italijanskim komandama.

Neophodno je da naše trupe dejstvuju iz Sandžaka i Her-

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Vidi dok. br. 220.

T. L. LORITTO

P. M. D. E.

15/4/43

1943. XXI. 11.11.11

DAI SUPREMACITO OPERAZIONI I
AT SUPREMACITO OPERAZIONI

6054
76

#. 6910/op.-

Seguito 6789 data 13 corrente, comunico per disposizioni competenza codesto comando superiore seguente telecritto Comando Supremo.- Incomincio :

n. 21847/op. data 15 aprile.-

At Supremacito et Governatorato Montenegro e per conoscenza Superalba, Generale Re et colonnello Ricci.-

Seguito 21817 data 13 aprile non (dice non) inviato Italmissione et colonnello Ricci.-

O.K.W. interessato da questo Comando Supremo ha comunicato che est stato disposto intervento a favore presidio Foca con impiego immediato massa forze aeree et al più presto possibile con un gruppo da combattimento motorizzato che est previsto disponibile per azione il 18 aut 19 aprile.-

Tale gruppo verrà impiegato in accordo con comandi italiani.-

Est necessario che nostre truppe concorrano da Sangiacato et da Brzegovina scopo evitare che partigiani impediscano sbloccamento facendo massa su unica direttrice.-

Prego quindi provvedere : Governatorato Montenegro a predisposizione azione da Pijevlja su Foca et Supremacito da nona Lostar su Foca.-

Per coordinamento azione siamo presi accordi con comando tedesco in Croazia.- Generale AMEROSIO/

Finisce.

Prego Superalba comunicarmi disposizioni prese et accordi contratti con comando tedesco in Croazia et con Governatorato Montenegro.-

Generale R C 3 I

Esso alla visione del
sig. gen. Capo di S.M.

cegovine kako bi onemogućile partizanima da spriječe deblokiranje Foče grupisanjem svih snaga na jednom jedinom pravcu.

Molim stoga da se pobrinete: da Guvernerat Crne Gore naredi akciju na pravcu Pljevlja—Foča a Gl. Generalštab kraljevske vojske iz zone Mostar ka Foči.

Za koordinaciju akcije sporazumjeti se sa Njemačkom komandom u Hrvatskoj.

General AMBROSIO

Završava.

Molim Superslodu da me obavijesti o preduzetim mjerama i konkretnim sporazumima sa Njemačkom komandom u Hrvatskoj i sa Guverneratom Crne Gore.³

General Rosi

Video gosp. general
načelnik Štaba

³ O pripremama operacija protiv jedinica NOV prema Foči vidi u dok. br. 220, 225, 231, 240 i 245

BR. 231

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 15 APRILA 1943 GOD.
ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV
NA PODRUČJU FOČE¹

Telegram

Operativno

V. P. 10, 15 aprila 1943/XXI

Od Superslode — Operativno
Komandi VI Armijskog korpusa
i na znanje
Guverneratu Crne Gore

Br. 6085 protok.

U vezi sa našim telegramom 5975 i 5976 od 14 t. m.² i kao potvrda današnjeg telefonskog saopštenja ppukovniku Testi.

Prvo. Viša komanda:

A) — javlja da je O. K. W. naredila hitnu intervenciju vazduhoplovstva i akciju jedne motorizovane borbene grupe u korist garnizona Foča,³ koja će vjerovatno biti na raspoloženju 18 ili 19 t.m.; pomenuta grupa biće upotrebljena sa sjevera u sporazumu sa tim Arm. korpusom i Guverneratom Crne Gore.

B) — naređuje da i taj Arm. korpus djeluje⁴ ka Foči u sadejstvu sa njemačkom akcijom i sa onom koju izvode trupe Crne Gore od Pljevalja, sa ciljem da partizanima onemogući da spriječe deblokiranje pomenutog mjesta grupisanjem snaga na jedinom pravcu.

Drugo: molim da odmah donesete odluke koje su u vašoj nadležnosti, uz prethodni neposredni govor sa njemačkom komandom Sarajevo i Guverneratom Crne Gore. Želio bih da se što prije upoznam sa osnovnom zamisli operacije.

Treće: Njemački štab za vezu pri ovoj Komandi već je angažovan da traži učešće SS divizije.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Vidi dok. br. 225 i 226.

³ Tokom aprila Nijemci nijesu vršili nikakav pritisak na jedinice NOV oko Foče izuzev bombardovanja.

⁴ Jedinice italijanskog Šestog armijskog korpusa takođe tokom aprila mjesu vršile operacije prema Foči.

Četvrto: tražio sam odobrenje da zadržim 73 legiju Crnih
košulja na raspoloženju tog Armijskog korpusa do završetka
ove operacije. Nije moguće zadržati bataljone „Bergamo”.

Peto: potvrditi.

15 april 1943 .

General Robotti⁵

BR. 232

**IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA CRNE GORE OD 15 APRILA
1943 GOD. O PRIPREMAMA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA
PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹**

Šifrovani radiogram

OD GUVERNATORATA CRNE GORE
SUPERSLODI

i na znanje
VRHOVNOJ KOMANDI
GENERALŠTABU KRALJEVSKE VOJSKE

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 6104

Stiglo 16 aprila 1943 XXI

Br. 2541/Op.

15 april 1943/XXI čas 22,45

Veza-radiograma Vrhovne komande br. 21841, kojom se
od Generalštaba vojske traži da italijanske trupe djeluju iz
Hercegovine radi oslobođenja garnizona Foče akcijom u kojoj
bi trebalo da učestvuju trupe Crne Gore i njemačke jedinice
potčinjene Njemačkoj komandi u Hrvatskoj.

U cilju izdavanja uputstava za predviđenu akciju i odre-
đivanja datuma izvođenja iste, želio bih da hitno dobijem po-
datke o jačini dijelova koje će dati Supersloda, o njihovom
sadašnjem razmještanju i o vremenu kada se stavljaju na ra-

⁵ Desno od potpisa nalazi se datum 16. IV. i paraf (m) generala
Maria Robottia, napisani mastiljavom olovkom.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28. Tekst je na više mjesta
podvučen crvenim mastilom.

spoloženje za akciju čiji će datum početka naknadno odrediti prema razvoju situacije u Sandžaku.

Jedinice Superslode morale bi se kretati pravcem Mostar—Nevesinje—Kalinovik—Foča.

Povjerio bih upravljanje generalu Arm. korpusa; operacijsku odgovornost komandantu alpske divizije „Taurinense“.

General Pirzio Biroli

Komanda Superslode

V. P. 10, 16 aprila 1943

Dešifrovao: major **Manfreda**

kapetan **Paladino**

Napravljene 4 kopije:

1 kopija načelniku Štaba

1 kopija pomoć. nač. Štaba

2 kopije Operativnom odjeljenju²

* Ispod ovog teksta dopisano je zelenim mastilom, na italijanskom jeziku, sljedeće: „Čim budu utvrđene snage koje može upotrijebiti VI Armijски korpus, moći će se sporazumjeti sa samim VI korpusom“. Niže ove primjedbe general Mario Robotti dopisao je crvenim mastilom: „Da, ali:

a) da bi se saznale snage, potreban je odgovor iz Rima u pogledu zakašnjenja povlačenja poznatih odreda (73 legija Cr. kosulja).

b) kada se dobije taj odgovor, Piazzoni će — sporazumjevši se sa Lüthersom — moći da kaže šta može da da.

c) sporazum Piazzoni i Pirzio Biroli. 16. IV m“.

BR. 233

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15 APRILA 1943 GOD. O POSTIGNUTOM SPORAZUMU IZMEĐU KOMANDANATA DIVIZIJA „MARCHE” I SS „PRINC EUGEN” ZA POSJEDANJE POLOŽAJA U DOLINI NERETVE¹

Telegram

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br.6095

Stiglo 16 aprila 1943

otpreme 15.4.43; 17.30
Datum i čas
prijema 15.4.43; 22.10

Od Komande VI Armijskog korpusa — Operativno
Komandi Superslode — Operativno

Br. 5716/Op.

Jutros je u Mostaru između mog komandanta divizije „Marche” i komandanta SS divizije usmeno ugovoreno sljedeće:

Od sutra 16 t.m. biće obrazovan privremeni mješoviti italijansko-njemački garnizon pod komandom mog oficira u Bjeli.

Za 4—5 dana SS divizija će obrazovati svoj garnizon od jedne specijalne čete u Prigredanima a mješoviti garnizon u Bjeli će se premjestiti na kotu 105, zapadno od Željuše.

SS divizija preuzima nadležnost i odgovornost sjeverno od linije kota 105 — Željusa—Humi i Čelopek, moja divizija od ove linije na jug.

Ostaju nepromijenjeni prethodni ugovori o pomaganju sektora Mostar u eventualnom nenadanom napadu na ovo mjesto.

Za intervenciju poznatih dvaju bataljona pojačanih artiljerijom i tenkovima osim mjesta Mostar sve je predviđeno,

¹ Original, pisan na mašmi, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 C 9.

ali komandant SS mora imati odobrenje generala Lüthersa. kome će se eventualno neposredno obratiti.

General Piazzoni

1 kopija načelniku Štaba
1 kopija pomoćniku Štaba
2 kopija Operativ. odjeljenju.²

BR. 234

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 15 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 15/4/43 21
Datum i čas
prijema 16/4/43 0.50

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Predmet: wt.

Br. 6092

Stiglo 16 aprila 1943—XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5718/Op.

Dnevni izvještaj od 15 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Iz dokumenta pronađenog kod partizanskog komandanta Treće dalmatinske jurišne brigade Stepanovića, koji je poginuo

² Ispod ovog teksta dopisano je crnom olovkom, na italijanskom jeziku, sljedeća primjedba: „Reči VI Armijskom korpusu da citira akta na koja se odnose saopštenja i neka naznači koordinate navedenih mjesta, 16. IV. p. puk. M.“

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

jutros u borbi protiv naših mješovitih formacija u pokretu prema istoku, s obje strane puta za Nevesinje, proizilazi da se u zoni Nevesinje—Kifino Selo—Plužine nalazi Deveta dalmatinska divizija sastavljena od tri brigade i Crnogorske pete brigade.

Ova posljednja trebalo je da napadne na Nevesinje 12 ovog mjeseca.

Brigade su ovako razmještene: Treća dalmatinska sjeverno od puta Mostar—Nevesinje povezana kod Bišine sa Četvrtom dalmatinskom brigadom, koja je raspoređena južno od puta za Nevesinje.

Peta dalmatinska brigada u zoni sjeverno od Nevesinja radi zatvaranja pristupa iz zone Zimlje.

Peta crnogorska brigada u zoni G. i D. Drežanj—Slato.

Nema nikakve promjene u pogledu partizanskih grupa u zoni Kobilja Gl.

SEKTOR MOSTAR

Blagaj: naše formacije V. A. C. jutros su nastavile pokret naišavši na mali otpor na obroncima šume Bišine, gdje su naši V. A. C. izbili danas poslije podne na ove položaje: Korita (Nevesinje AK—AT), kota 988 (RM—AT), žandarmerijska stanica Bišina (RM—AR), kota 1080 (RM—AR), Rabina (RM—AR).

Naša motorizovana jedinica juče je došla u dodir u blizini Drežnice sa jedinicama divizije SS.

SEKTOR METKOVIĆ

Stolac: u toku je izviđanje naših nacionalnih jedinica sa dijelovima V. A. C. u zoni Dabrica (RM—RO—AL) —Sniježnica (RO—RQ—SI—AN—AL).

Vrgorac: naše patrola V. A. C. pri izviđanju sukobile su se u blizini Kozice (Makarska XN—XP—AT) sa partizanskim patrolama, koje su natjerane u bjekstvo.

U toku su izviđanja hrvatskih jedinica u zoni k. 386 (Mostar KI—AN) — Radovići (IH—AN).

SEKTOR DUBROVNIK

Protivnapad naših formacija V. A. C. uz pomoć nacionalnih jedinica u pravcu Kobilje Gl. — vidi jučerašnji izvještaj nastavljen je tokom današnjeg dana.

Poslije podne dostignuti su ovi položaji: Brestica (Gacko UK—AD), Hercegovina Gradina (UM—AD).

SEKTOR KOTOR

Obična patrolna i izviđačka djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvršena su borbena izviđanja duž puta Blagaj—Nevesinje, Nevesinje—Gacko—Plana i u zoni Foča.

Izvršena su mnogobrojna bombardovanja položaja radi podrške formacija V. A. C. koje nastupaju prema Nevesinju.

Izvršena su bombardovanja i mitraljiranja sa male visine naselja Kula Fazlagić i Kobilja Gl.

Na zahtjev komande trupa Crne Gore izvršeno je pet akcija bombardovanja partizanskih položaja koji se nalaze oko garnizona Foča.

Ukupno je izvedeno u toku dana deset akcija bombardovanja, četiri borbenog izviđanja, jedna obasipanja malim bombama i četiri mitraljiranja.

Vedro. Temperatura u porastu.

General PIAZZONI

8 kopija

1 Ekselenciji

1 načelniku Štaba

1 pomoćniku načelnika Štaba

2 Operativnom odjeljenju

1 Obavještajnom odjeljenju

1 komandi Kr. karabiniera

1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 235

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 15 APRILA 1943 GOD. O NA-
PADU JEDINICA NOV NA FOČU I PRAVCIMA NASTU-
PANJA ČETNIKA¹**

Predmet:

bg.

Telegram

otpreme 16—4—1943/XXI

Datum i čas

prijema 16—4—1943/XXI

16.30

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6119

Stiglo 16 aprila 1943 XXI

OD KOMANDE ŠESTOG ARM. KORP. — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Br. 5723—Op.

Telegram primljen od Komande trupa Crne Gore

Počinje:

„Br. 2745—Op.

Novosti od 15 aprila u 19 časova

Sektor „Taurinense“: juče u 17 časova 4 njemačka aviona su bombardovala ustaničke položaje oko Foče.

U toku noći ustanici su izvršili dva napada koji su odmah odbijeni. Jutros je na terenu pronađeno 9 lješeva. Danas u 15 časova partizani su otvorili na naše položaje snažnu vatru iz artiljerije malog kalibra, minobacača i mitraljeza. Naši gubici su 1 mrtav i 3 ranjena, od kojih 1 oficir i lekar.

Avijacija iz Albanije sa 3 aparata i avijacija Šestog arm. korp. sa 9 aparata tukle su položaje oko garnizona.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B 10.

Izvršena je proba vazdušnog snabdijevanja bacanjem hrane i lijekova. Garnizon je javio da je sakupio sve pakete.

Prema obavještenjima raznih bataljona ustanici su **stigli** u zonu između Zaborka (Višegrad XN—BS), Čitluka (Žabljak XI—BL), Boljanica (XP—BH).²

Patrole primijećene u blizini Trebosilja (Višegrad XL—CD) i Strmice (XP—CF) daju osnova da se pretpostave namjere kretanja prema donjem toku Lima.

Formacije Bojovica, pošto su prešle Taru preko lakog mosta sagrađenog kod Uzlupa (Žabljak ZL—AX), istjerale su, izgleda, partizane iz zone Zlatni Bor (ZL—AX).³ Đurišić se, izgleda kreće od Ograđenica (ZV—AR) prema Vikoču (ZN—BH). General MENTASTI. Završeno.

Šesti arm. korpus

Operativno odjeljenje

Dostavljena kopija Odjelj. „I“

² Odnosi se na Treću i Sedmu krajsku NOU brigadu.

³ Kod Zlatnog Bora nalazili su se dijelovi Treće sandžačke NOU brigade. Vidi dok. br. 97, 98, 101 i 105.

BR. 236

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 16 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 16/4/43
22.45

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6158
Stiglo 17 aprila 1943—XXI

Telegram

OD VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARM. KORPUSA
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE — SPLIT

Br. 5800/Op.

Dnevni izvještaj od 16 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Ništa se nije izmijenilo od onoga što je objavljeno u prethodnim izvještajima.

Sektor Mostar

Naše formacije V. A. C. u pokretu prema Nevesinju stigle su danas poslije podne do ovih položaja pošto su savladale protivnički otpor: Košuća Stopa (Nevesinje RM—AT), k. 1131 (RM—AT), k. 988 (RM—AT), Mukinjača (RO—AR), Malinovača (RO—AR), Bovan Kuk (RO—AP), Oštra Gom. (RO—AN).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

Sektor Metković

Stolac: juče je javljeno izviđanje nacionalnih jedinica u zoni Sniježnica stiglo je do Matejevice (RO—AN) a da nije primijetilo prisustvo partizana.

Formacija V. A. C. pod komandom našeg oficira izviđala je južno od Blagaja sa maršrutom: Rotimlja (QM—AN) — Stjepankrs (RE—AN) — Kamena (RH—AP) — G. Vranjevići (QO—AP). Nema ništa novo da se javi.

Vrgorac izviđanjem od strane hrvatskih dijelova u zoni Radovići — Kutac (Mostar IH—AN), o čemu javlja jučerašnji izvještaj, otkriveno je prisustvo partizanskih grupa u spomenutoj zoni.

Sektor Dubrovnik

Jutrošnji partizanski protivnapad izveden snagama južno od Kobilje Gl.² prisililo je naš raspored M. V. A. C. da se povuče prema Mekoj Grudi. Javlja se o malom prebacivanju u zoni Kovači (UK—GU).

Sektor Kotor

Obična djelatnost.

Djelatnost vazduhoplovstva

Izvedena su borbeno izviđanja duž puta Blagaj—Nevesinje—Gacko—Plana i Nevesinje—Ulog—Kalinovik—Foča.

Radi podrške formacija M. V. A. C. u pokretu prema Nevesinju izvedeno je bombardovanje i mitraljiranje. ljudi i komore na putevima.

Bombardovani su i mitraljirani partizanski položaji koji se nalaze oko garnizona u Foči.

Izvedeno je ukupno: 5 borbenih izviđanja, 10 bombardovanja i 6 mitraljiranja.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI 20001604

- 8 kopija
- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

² Južno od Kobilje Gl. nalazile su se jedinice Desete hercegovačke brigade Treće NOU. divizije.

BR. 237

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE ITALIJANSKOG SESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 16 APRILA 1943 GOD. O
BOMBARDOVANJU POLOŽAJA JEDINICA NOV OKO
FOČE¹**

Telegram

Od VI Arm. korpusa — Operativno
Komandi trupa Crne Gore
i na znanje
Superslodi — Operativno

Br. 5802/Op.

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6166 Stiglo 17. 4. 43

otpreme

Datum i čas

prijema 16/4/43
23.45

U toku dana izvršeno je ukupno pet akcija bombardovanja i dva mitraljiranja u obrušavanju na partizanske položaje koji opkoljavaju Foču² i to: bombardovane su i mitraljirane južne padine kote 934 (Sarajevo VS—BN), jugoistočne padine kote 860 i sjeverne padine Crnog Vrh.

Ponovljeno je bombardovanje sjeverozapadnih padina kote 934, gde su mitraljeseci otkrili položaje teških oruđa.

Na zahtjev garnizona Foča bombardovana je kota 652 (Gacko VI—BI).

Šesti arm. korpus 20301604

4 kopije

1 načelniku Štaba

1 pomoćniku nač. Štaba

2 Operativnom odjeljenju

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Položaje oko Foče ovog dana držale su jedinice Druge dalmatinske NOU brigade i Peti bataljon Druge proleterske brigade.

BR. 238

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 16 APRILA 1943 GOD. O NA-
STUPANJU ČETNIKA SA PRAVCA ČELEBIČA PREMA
FOČI¹

Predmet: otpreme
Telegram Datum i čas
prijema 17—4—1943
21.20

OD KOMANDE VI ARM. KORP. — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Br. 5825—Op.

Telegram od Komande
trupa Crne Gore

Počinje:

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6235 Stiglo 18—IV—43

„2772—Op. Novosti od 16 aprila u 19 časova

„SEKTOR TAURINENSE“

U vatrenoj akciji na garnizon Foču treba dodati gubi-
cima javljenim u telegramu 2745—Op.² još jednog mrtvog i
jednog ranjenog.

U zoni Metaljka primijećena je Treća brigada Prve pro-
leterske divizije.

Oko 500 partizana navodno su prešli Četinu kod mosta
Gradac (Žabljak XL—BD) i kreću se prema Meljaku (XL—
AX). — Đurišić i Bojović su izgleda stigli na liniju Kunič³—
Bakić (VU—BH) — Bastasi (Gacko VS—BD), gdje su anga-
žovani protiv komunista.⁴

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 52 B/10.

² Vidi dok. br. 235.

³ Humić

⁴ Vidi dok. br. 97, 101 i 105.

Avioni koji su došli od Skadra i od Mostara tukli su malim bombama i mitraljirali u toku cijelog dana ustanike oko Foče, sa vrlo dobrim rezultatima osmotrenim sa zemlje.

Njemački avioni su greškom bombardovali Prijepolje, ra-
nivši dva vojnika, i Pljevlja u dva naleta, ubivši više civila.

SEKTOR „PERUGIA“

Sinoć u 20 časova napadnuta su vojna kola pušcanim hicima
bez posljedica, na oko 2 km. od Cetinja na putu za Budvu.

General MENTASTI" "

Završeno.

VI Arm. korp. 10301704

Br. kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 nač. Štaba
- 1 pomoć. nač. Štaba
- 1 Odelj. „I“
- 2 nač. Operat. odjelj.
- 1 Kr. karab.
- 1 Odelj. telekomunikacija

BR. 239

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 17 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 18/4/1943
00,05

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6232
Stiglo 18 aprila 1943 XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XI I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5861/Op.

Dnevni izvještaj od 17 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Prema dokumentima nađenim kod komandanta Treće dalmatinske brigade, o čemu je saopšteno u izvještaju od 15 ovog mjeseca, kapetan Terzić² bio bi navodno novi načelnik Štaba partizanskih snaga, kao zamjenik Arse Jovanovića.

Osim toga navodno je bilo naređeno dalmatinskim brigadama koje operišu u zoni Nevesinje da dadu otpor do posljednje kapi krvi u cilju da omoguće prolaz većem dijelu partizana koji bi imali za cilj Grčku. U slučaju nemogućnosti otpora, ove

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Velimir Terzić bio je tada zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije.

formacije morale bi se povući prema Stocu i pokušati da stignu do Blokova (Dalmacija).

SEKTOR MOSTAR

Potpomognute našom artiljerijom formacije V. A. C. koje operišu prema Nevesinju stigle su do ovih položaja: M. Velež (Nevesinje RQ—AT), Jelova Gl. (RQ—AT), Barda (RQ—AP), Stub (RQ—AP), Mahala (SI—AP), pošto su uz sadejstvo našeg vazduhoplovstva odbile jedan protivnapad koji su partizani izveli s jakim snagama.

Kasno poslije podne dijelovi V. A. C. stigli su do Bojišta (SI—AT), sjeverno od Nevesinja.

Gubici pretrpljeni za vrijeme jučerašnjih akcija: V. A. C. imali su jednog mrtvog i nešto ranjenih; nekoliko partizana je zarobljeno.

SEKTOR METKOVIĆ

Stolac: u toku je izviđanje nacionalnih jedinica i dijelova V. A. C. u predelu Sniježnica (RO—RQ—AI—AN—AL), gdje je zapaženo malo prebacivanje partizana.

Vrgorac: hrvatski odred prilikom izviđanja u zoni Pasičina (Mostar LI—AL) naišao je na otpor partizana u blizini kote 645 (KI—AL), kote 356 (LI—AL).

SEKTOR DUBROVNIK

Nastavljen je pritisak jakih partizanskih formacija³ na naš raspored V. A. C. u zoni sjeverno od Plane (Trebinje TR—GU).

Mala minobacačka vatra na Planu, na koju je odgovorila naša artiljerija.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Borbena izviđanja duž puta Blagaj—Gacko—Plana.

Izvršena su bombardovanja i mitraljiranja radi podrške formacija V. A. C. koje napreduju prema Nevesinju i prema partizanskim položajima sjeverno od Plane.

Mitraljirane su oružane grupe i komora u Nevesinjskom Polju i u zoni Kobilja Gl. (Gacko UM—AD).

Na zahtjev Komande trupa Crne Gore četiri bombardera izvela su bombardovanje i mitraljiranje partizanskih položaja sjeverno od garnizona Foče i objekata označenih od strane istog garnizona strijelicama.

³ Odnosi se na Desetu hercegovačku brigadu Treće NOU divizije.

Ukupno su izvedena četiri borbena izviđanja, devet bombardovanja i pet mitraljiranja.
Vedro.

General PIAZZONI 20001704

Br. kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabinijera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 240

NAREĐENJE ITALIJANSKE VRHOVNE KOMANDE OD 18 APRILA 1943 GOD. ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹

Šifrovani telegram

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6316

Stiglo 19. IV. 1943/XXI

OD VRHOVNE KOMANDE
GUVERNATORATU CRNE GORE
VIŠOJ KOMANDI GRČKE
i na znanje
GENERALŠTABU KRALJEVSKE VOJSKE
KOMANDI SUPERSLODE
VIŠOJ KOMANDI ALBANIJE
PUKOVNIKU RICCIU

Br. 21918

18 aprila 1943, čas 18.20

U vezi sa 21293 od 21 marta, koji nije dostavljen pukovniku Ricciu.

Zbog ozbiljne situacije koja se stvorila u Sandžaku uslijed toga što su partizani prešli Drinu i opkolili garnizon Foču,

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

vrši se organizovanje koncentrične operacije koja bi imala zadatak da uništi partizane, ili da ih bar odbaci preko Drine, oslobađajući garnizon Foču.²

Guvernerat Crne Gore će učestvovati sa divizijom „Taurinense“ i dijelom divizije „Venecija“.

Prebacivanje ove druge divizije u Grčku je stoga odloženo do izvršenja naprijed spomenute operacije.

OKW je zainteresovana za privremeno učešće njemačkih snaga u operacijama kojima rukovodi Viša komanda Grčke protiv ustanika u Tesaliji, dok ne bude moguće izvršiti prebacivanje divizije „Venecija“.

GENERAL AMBROSIO

- 1 kopija Ekselenciji
- 1 kopija načelniku Štaba
- 1 kopija pomoć. nač. Štaba
- 2 kopije Operativnom odjeljenju

19 aprila 1943.

Dešifrirao: poruč. Sardos—Albertini.

² Vidi o pripremama za deblokadu Foče u dok. br. 242, 245, 248 i 270.

BR. 241

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA“ OD 18 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 686/43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6346 Stiglo 19 apr. 1943 — XXI

19. 4. 43—XXI

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“**

— Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Dnevni izvještaj od 18. 4. 43.

Hrvatska: vrijeme vedro. U više sukoba sa ustanicima konstatovan je rđav moral i slaba boračka vrijednost hrvatskih trupa.

114 lovačka div.: u napadu na hrvatsko obezbjeđenje željezničke pruge sjeverno od Bos. Novog 42 Hrvata sa oružjem među kojim je bilo i mitraljeza dopustili su da budu zarobljeni.

117 i 118 lov. divizija i SS div.: bez naročitih događaja.

Vazduhoplovstvo: bombardovanje i mitraljiranje prostora Ravna Gora—Papuk Pl. i prostora Foče. Intervenciju aviona na prostoru Foče Italijani su zatražili tek poslije podne. Ukupno 27 borbenih letova.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i ađutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

BR. 242

OBAVJEŠTENJE ITALIJANSKE VOJNE MISIJE U ZAGREBU OD 18 APRILA 1943 GOD. O PRIPREMAMA I JAČINI NJEMAČKIH JEDINICA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹

Predmet bg.

Telegram

	otpreme 18-IV-1943-XXI
Datum i čas	14,20
	prijema 18-IV-1943-XXI
	17,00

Od Italijanske vojne misije u Zagrebu
Guvernatoratu Crne Gore (putem šifre
Vrhovne komande)
Superslodi
i na znanje
Vrhovnoj komandi

Br. 2066 protok.

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6279

Stiglo 18 aprila 1943-XXI

Za Guvernatorat Crne Gore u vezi sa njegovim telegramom Br. 2542/op². od 15 t. m.

Njemački general u Zagrebu dostavio je radi znanja ovoj Misiji sljedeća naređenja Njemačke komande za Jugoistok. Počinje:

1) — Prema naređenju Vrhovne komande, Guvernatorat Crne Gore i Supersloda primili su uputstva da izvrše deblokadu Foče akcijom iz Sandžaka i Hercegovine³; obe spome-

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E28. Tekst je na više mjesta podvučen plavim mastilom.

² Na originalu dopisano: „Nije stigao“.

³ Vidi o pripremama i izvođenju italijansko-njemačkih operacija za deblokadu Foče u dok. br. 240 i 245.

nute komande stupiće u vezu sa Komandantom njemačkih trupa u Hrvatskoj radi sporazuma o zajedničkoj akciji.

2) — Njemačka borbena grupa biće sastavljena od Drugog bataljona 369 pješ. puka, koji je već pripremljen u Rogatici, od jednog drugog njemačkog bataljona, pojačanog jednom baterijom i inženjercima, koji mora što prije da dođe u Rogaticu, i od jednog bataljona 117 divizije kao rezerve na raspoloženju Komandi Jugoistok.

3) — Potrebno je da akcija italijanskih trupa dovoljne jačine iz Crne Gore i Hercegovine bude jednovremena po vremenu i prostoru sa akcijom borbene grupe Rogatica.

4) — Nezavisno od zajedničke akcije, pomenuti 2 bataljon 369 puka od ovog momenta mora biti isturen iz Rogatice po mogućstvu do Goražda.

5) — Nije predviđena potčinjenost njemačkih trupa italijanskim komandama.

6) — U slučaju da Foču deblokira njemačka borbena grupa, četnici koji su onde opkoljeni biće razoružani i uklo-njeni⁴.

7) — Zahtjevi za dejstvo njemačke avijacije radi deblokiranja Foče moraće se uputiti Komandantu njemačke avijacije u Hrvatskoj.

8) — Komanda Jugoistok ne može da ustupi Superslodi upotrebu SS bataljona iz zone Mostar, jer su već preopterećeni svojim zadacima. Završava se izvještaj Komande Jugoistok.

Njemačka komanda u Hrvatskoj ukazuje na hitnu potrebu da se iz Crne Gore uputi u Rogaticu jedan italijanski oficir snabdjeven radioaparatom, radi neposredne veze sa njemačkom grupom iz tačke 1.). Ova mislja ostaje u očekivanju cventualnih vijesti za Komandu njemačkih trupa u Hrvatskoj, koje bi se odnosile na sporazume koji treba da budu postignuti prema tački 1.)

General Re⁵

⁴ Ispod ove rečenice general Robotti dopisao je plavim mastilom primjedbu: „Dakle Piazzoni neće da dovede četnike u dodir sa Nijemcima. Za crnogorske četnike neka se pobrine eks. Pirzio“.

⁵ Desno od potpisa nalazi se datum 19. IV i paraf (m) generala Maria Robottia.

BR. 243

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 18 APRILA 1943 GOD. O
BOMBARDOVANJU POLOŽAJA JEDINICA NOV NA
PODRUČJU FOČE¹**

Telegram

otpreme
Datum i čas
prijema 18/4/1943

Od Komande VI Arm. korp. — Operativno
Komandi trupa Crne Gore

Br. 5863/Op.

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 6251 Stiglo 18.4.1943

U toku dana izvršena su četiri bombardovanja partizanskih položaja² sjeverno od garnizona Foče i to na sjeveroistočne padine kote 860, južne padine kote 934, na Zlatare i G. Prevrac (Sarajevo VS—BN), kao i na druge ciljeve koje je označio isti garnizon.

Primijećeni su mnogobrojni požari u šumama oko Foče.

VI Arm. korpus 20001704

dato na pregled načelniku Štaba
dato na pregled pomoć. načelnika Štaba

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Oko Foče su položaje držale jedinice Druge dalmatinske NOU brigade.

BR. 244

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18 APRILA 1943 GOD. O TEŠKOĆAMA PREDUZIMANJA OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹

Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija”
Operativno odjeljenje

Br. 6320

Stiglo 19.4.1943/XXI

Od Komande VI Arm. korpusa
Komandi Superslode — Operativno

```
otpreme 18.4.43
```

Datum i čas 14.35

prijema 18.4.43

Br. 5890 Op.

1) — Moj načelnik Štaba otisao je juče na Cetinje² da se sporazumije u vezi sa poznatim učešćem u operacijama na Foču, ali, Komanda Crne Gore nije u stanju da precizira svoj operativni plan očekujući da sazna namjere njemačke komande o upotrebi motorizovane grupe koja se obrazuje u Rogatici.

2) — Ne mogavši računati na direktno učešće SS divizije, kao što je hitno javila ta Komanda, i ne mogavši oslabiti u sadašnjoj situaciji garnizon Mostar i Stolac, moje bi se učešće moralo ograničiti na akciju protiv partizanske brigade koja operiše u zoni Nevesinje i na napad iz Plane prema Gacku najviše sa četiri nacionalna bataljona, pojačanih sa tri čete domobrana, artiljerijom i tenkovima, nastojeći da se i V. A. C., koji su sada u zoni, isture naprijed. U operaciji prema Gacku vjerovatno će učestvovati i Crna Gora sa crnogorskim formacijama iz Krstaca (Gacko VK—AB). Kad bude već jednom zauzeto Gacko i obezbijeđene komunikacije sa Planom i Bilećom, vršiti napade prema Čemernu (Gacko US—AR—AP) i

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/3.

² Vidi dok. br. 245.

odatle nastojati da se isture četničke formacije ili eventualno i crnogorske u dolinu Sutjeske i prema Foči.

Slijedi pismo —

General PIAZZONI 11301804

Dešifrovao major **Manfreda** — kapetan **Paladino** — poručnik **Sardos**

6 prepisa

1 Ekselenciji

1 načelniku Štaba

1 pomoć. nač. Štaba

3 Operativnom odjeljenju

BR. 245

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18 APRILA 1943 GOD. O ODRŽANOM SASTANKU NA CETINJU U VEZI SA OPERACIJAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹

BF/PA

20.IV.1943

Predati u ruke!

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA

„NAPADAJ I POBIJEDIČES”

ŠTAB — OPERATIVNO ODJELJENJE

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br 6419

Stiglo 20 apr. 1943/XXI

Br. 5917 Povjerlj. Oper. protok. V. P. 39 18 apr. 1943/XXI

Predmet: Operacije pomaganja italijanskog garnizona u Foči

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA

„SLOVENIJA—DALMACIJA”

(2 Armija — Operativno odjeljenje)

Vojna pošta 10

Moj načelnik Štaba je bio juče na Cetinju, gdje je održao sastanak sa Eksel. Pirzio Biroliem i Eksel. Mentastiem.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28. Tekst je na više mjesta podvučen crnom i crvenom olovkom.

Ni jedan ni drugi ne mogu još da kažu kako će se razvijati akcija njihovih trupa, nemajući još podatke o operativnom planu generala Lüthersa. Potvrdili su da bi njihova namjera bila da se kreću od Pljevalja i zone sjeverno od Pljevalja prema Čajniču (Višegrad ZV—BQ) i Drini, uklanjajući partizanske formacije² koje se nalaze duž toka, da bi se potom uputili ka Foči, smatrajući da pomenuta njemačka motorizovana grupa namjerava da iz Rogatice siđe do Foče lijevom obalom Drine. Putem radija (telegram br. 5783) op. od 16 t. m. — priložen u kopiji — pitao sam generala Lüthersa, preko SS divizije, da li može da mi pruži pomoć bataljonima, artiljerijom i tenkovima iz te divizije i zamolio ga da mi dostavi operativni plan za spomenutu upotrebu svoje grupe. Do sad nisam primio nikakav odgovor.

U slučaju da ne primim pojačanje od SS divizije — a jutrošnja obavještenja primljena od vašeg pukovnika Costamagna³ to isključuju — mogu da uradim sljedeće:

— Vršiti uporan pritisak na Nevesinje formacijama V. A. C. uz pripomoć mog pratećeg oružja i artiljerije, kako bi se vezala 9 partizanska divizija;

— Koncentrisati u Planu 3 ili najviše 4 nacionalna bataljona (tamo su već I/93-p.p., II/259. p.p. i II/260. p.p.), pojačana sa 3 čete domobrana, artiljerijom i tenkovima i odavde nadirati ka Kobiljoj Glavi i Gacku, pokušavajući da se naprijed potisnu V. A. C. četnici, koji se sada nalaze u toj zoni (oko jedna hiljada), i u tim mjestima ih koncentrisati.

Pošto se obezbijedi zauzimanje Gacka i komunikacija sa Planom i Bilećom, nadrijeti ka Čemernu (Gacko US-AR-AP) i odavde potisnuti četničke formacije u dolinu Sutjeske i ka Foči.

Zbog partizanskih snaga u zoni Nevesinje — Gacko i južno od ove linije,⁴ moram u nastupanju da držim pored Bileće⁵ (gdje se nalazi 49 bataljon Crnih košulja iz divizije „Marche“) i Planu, Kobilju Glavu i Gacko, kako bi se izbjegla iznenađenja s leđa; ovo pak dovodi do toga da će se u Gacko doći samo sa jednim ili dva bataljona, pored toga što će posada Trebinja, veoma važne i prostrane kotline, biti svedena samo na jedan bataljon i što će se ostati sasvim bez rezerve.⁶

² Odnosi se na Prvu i Drugu proletersku diviziju.

³ Pukovnik Kostamanja (Costamagna) bio je pomoćnik načelnika Staba Više komande oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“.

⁴ Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Treće NOU divizije i Devete dalmatinske NOU divizije.

⁵ Dopisano crnom olovkom, na italijanskom jeziku: „Postoji i 73 legija sem jednog bataljona koji je poslat u Planu“.

⁶ Lijevo od ove rečenice dopisana je primjedba: „Ovo ne ide“.

Ne mogu da smanjim snage u Mostaru, bilo zbog bezbjednosti mjesta i aerodroma, sada već poznatih, bilo da bih mogao poduprijeti formacije V. A. C. koje djeluju ka Trebinju.⁷

Ne mogu da smanjim snage u Stocu, jer, kao što sam već javio toj Komandi, Dalmatinska partizanska komanda ima namjeru da, po potrebi, sebi otvori put od Stoca ka Biokovu, a ja imam na raspoloženju za zaštitu ugroženog boka „Messine“ samo dva bataljona u Stocu.

Takođe treba imati u vidu da naprijed spomenuta akcija jedinica Crne Gore i njemačkih jedinica može mnogo od snaga koje budu napadnute da okrene ka Gacku i prema tome ka mome sektoru, stvarajući situaciju koju sada ne mogu da predvidim, a protiv koje mi je dužnost da budem spreman da se oduprem.⁸

Komanda trupa Crne Gore mi je javila da joj operacije koje sada vršim ka Nevesinju i Kobiljoj Glavi pružaju jaku pomoć, vezujući dvije partizanske divizije. Pomenuta komanda bi imala namjeru da potpomogne moju akciju ka Gacku sa formacijama Crne Gore koje izgleda prikuplja u Krstacu (Gacko VK-AB).

Uslijed iskustva iz nedavnih događaja, unekoliko sumnjam u rezultat ove pomoći, kao što ne pridajem veliki značaj operacijama mojih V. A. C., koji osjećaju zamorenost, kako tjelesnu tako i duševnu.

Komandant
(General Sandro Piazzoni)
Piazzoni⁹

⁷ Olovkom dopisano: „Nevesinju“.

⁸ Lijevo od ovog stava dopisana je riječ „tačno“.

⁹ Ispod potpisa nalazi se datum 22. IV. i paraf (m) generala Maria Robottia.

BR. 246

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 18 APRILA 1943 GOD. O
BOVBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija-Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6308

Stiglo 19 aprila 1943-XXI

otpreme

Datum i čas

prijema 19/4/1943

1.00

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

• 1 na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
XIV ARM. KORPUSU
XVIII ARM. KORPUSU
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5920 Op.

Dnevni izvještaj od 18 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Javlja se o prilivu novih partizanskih snaga u zonu Nevesinje, gdje je navodno stigla i X Crnogorska² brigada, i prema Kobiljoj Glavi — Plani. U ovom posljednjem predjelu stupila je u akciju juče i noćas V Dalmatinska brigada i X Hercegovačka. Uz to, navodno je u toku dolazak u zonu Korita jedne druge dalmatinske brigade potisnute akcijama crno-

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8. Tekst je na više mjesta podvučen crvenom i plavom olovkom.

² Deseta crnogorska brigada nije postojala, a Četvrta proletarska (Crnogorska) i Peta crnogorska NOU brigada u to vrijeme djelovale su na pravcu Goransko—Komarnica.

gorskih nacionalističkih formacija koje operišu u predjelu Crni Vrh (Trebinje VM-VD-GU) — Krstac (VK-AB).

SEKTOR MOSTAR

Jak protivnapad partizana³ prisilio je naše formacije V. A. C., koje operišu s obje strane drumova Blagaj—Nevesinje, da se povuku na kotu 812—697 (Nevesinje RH-AR)⁴. Naša četnička formacija pri čišćenju u zoni Borci (RK-RM-BS) stigla je do Čičeva (RO-BN) — Glavitičeva (SI-BN).

Jedna druga jedinica V. A. C., koja je krenula iz Zastolja (RH-BH), očistila je zonu i stigla do Česima (RO-BL) i Zaborana (RO-BH), prisilivši partizanske grupe koje se nalaze u stigla je do Čičeva (RO-BN) — Glavitičeva (SI-BN).

SEKTOR METKOVIĆ — STOLAC

U toku je izviđanje sa jednom nacionalnom jedinicom u zoni Zečak (SL-AI).

Vrgorac: hrvatske jedinice u noćnoj zasjedi primijetile su kretanje grupe partizana prema koti 287, 373 (Makarska XV-AN) i duž konjske staze Kljenak (XV-AN) — Kutac (Mostar IH-AN).

SEKTOR DUBROVNIK

Borbe koje su potrajale juče čitav dan i noćas sjeverno od Plane, između kote 855 (Gacko TP-GZ), Lađevica (UH-GZ) i D. Meke Grude, (TR-AV) svršile su se povoljno nakon naizmjenične sreće.

Kota 855 i okolne kote ostale su u čvrstom posjedu formacija V. A. C., koji su nanijeli partizanima teške gubitke od 120 mrtvih pobrojanih na terenu i velikog broja ranjenih. Zarobljeno je pet partizana, koji su strijeljani. Između poginulih partizana identifikovan je načelnik Štaba Pete dalmatinske brigade, kod koga je pronađen važan operativni dokument koji se odnosi na akciju na Planu. Nadalje su identifikovani dva politička komesara i jedan komandant bataljona. Gubici V. A. C.: 26 mrtvih, 34 ranjena.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvršeno je borbeno izviđanje duž puta Blagaj—Nevesinje i Plana—Nevesinje i u zoni Plana—Meka Gruda. Uspješno su

³ Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

⁴ Sa strane ove rečenice general Robotti napisao je crvenim mastilom sljedeću primjedbu: „U 5 dana napreduju 5 km, a za jedan sat ih izgube”.

bombardovani i mitraljirani partizanski položaji, oružane grupe i komore. Izvršena su tri bombardovanja u okolini Foče.

Vazдушnim putem izvršeno je snabdijevanje formacija V. A. C. u zoni Borci. Ukupno je izvedeno sedam akcija bombardovanja, četiri borbena izviđanja, četiri mitraljiranja i jedno snabdijevanje vazдушnim putem.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku Štaba
- 1 Pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 247

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEČE OD 18 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČETNIKA
PROTIV JEDINICA NOV KOD PLANE I NEVESINJA¹**

Primljeni fonogram •

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
5949	19 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Od centra „I“ Bileća — Poručnik
Lunazzi

Šestom arm. korp. — Obavještajno

Br. 24 op. Sektor Plana. Tokom cijelog jučerašnjeg dana nastavile su se borbe u zoni Plana. Naša artiljerija i naši minobacaci tukli su vatrom k. 855 (TP—GZ) Meka Gruda—Panik

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

(UH—AB). U 18 časova četnici su prešli u protivnapad i ručnim bombama zauzeli su k. 855 — k. 803 (TR-GZ) — k. 834 (TP—GZ) — Rogovi (TR-GZ). Noćas je neprijatelj više puta pokušavao da povrati ove kote, ali bez uspjeha. Jedan bataljon iz Kurešove grupe, sišavši iz Šipačna u Ružaricu (TN-AD) i na Suhi Vrh (TN-AD), nadire u pravcu Tucakov Do (TR-AD) da bi napao neprijatelja s boka. Sektor Nevesinje. Lijevo četničko krilo stiglo na Bojište (SI-AT) a desno krilo na Vilenjak (RQ-AR) — Udrežnje (RQ-AP). Ovo desno krilo nije napadalo na Nevesinje jer je u Odžaku (SN-AP) primijećeno jako koncentrisanje neprijatelja, uslijed čega se plašilo da bude napadnuto s boka. Kolona Vidačić nastupa ka Džinovoj Mahali (SN-AN) u pravcu Odžaka. Sjeverni sektor. Četnici su zauzeli Čičevo (RO-BN) i Zaborane (RQ-BL) i neprekidno nastupaju prema jugu.

Poručnik Lunazzi. 08151804

Komanda VI Arm. korp. — Štab — Odjeljenje „I“
Br. 5213/I prot. — 18 aprila 1943 — XXI

BR. 248

IZVJEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” OD 19 APRILA 1943 GOD. O PRIPREMAMA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹

Telegram

V. P. 10, 19 aprila 1943/XXI

Od Superslode — Operativno
Generalštabu kraljevske vojske — Operativno
i na znanje
Guverneratu Crne Gore

Br. 6315 prot.

Odgovor na vaš tel. 7132 od 18 t. m. radi tačnijeg upućivanja u ono što je već javljeno našim tel. 6256 od istog datuma.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

Prvo: još od 17 t. m. Komanda VI Arm. korpusa sporazumjela se preko svog načelnika Štaba sa Komandom trupa Crne Gore na Cetinju o učešću spomenute vel. jedinice u operaciji na Foču, određivši joj pravce i snage ukoliko se odnosi na trupe VI Arm. korpusa.

Drugo: u doba obavljanja pomenutih sporazuma Komanda trupa Crne Gore je izvijestila da ne može precizirati svoj operativni plan, jer očekuje da se upozna sa njemačkim namjerama u pogledu dejstva poznate motorizovane grupe.

Treće: Komanda VI Arm. korpusa, međutim, očekuje izvršna naređenja, koja prema uputstvima Vrhovne komande treba da izda Crna Gora. Nije jasan zahtjev Guvernerata Crne Gore iz vašeg gore spomenutog telegrama 7132, izuzev ako nije po srijedi ukrštanje izvještaja.

Četvrto: svakako učešće VI Arm. korpusa, čija je snaga odmjerena prema zahtjevima kojima, pomenuti Arm. korpus mora da odgovori u zoni Nevesinje-Stolac, sastojace se u akciji sa 4 nacionalna bataljona, pojačana hrvatskim trupama, artiljerijom, tenkovima i formacijama M. V. A. C. od Plane ka Gacku i odande ka Čemernu. Od ovog posljednjeg mjesta biće pomjerene četničke formacije i eventualno trupe Crne Gore u dolinu Sutjeske i ka Foči².

19 april 1943 XXI

General Robotti

² Vidi dok. br. 240 prim. 2.

BR. 249

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA-DAL-
MACIJA“ OD 19 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U HRVATSKOJ I BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Sjedište, 20.4.43

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Pov. br. 688/43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 6392 Stiglo 20 apr. 1943 — XXI

Od Njemačkog štaba za vezu pri Superslodi
Operativnom odjeljenju
Obavještajnom odjeljenju

Izvještaj od 19.4.43

Hrvatska: vrijeme vedro.

114 lov. div.: završeno je naknadno čišćenje Petrove Gore.
Kod neprijatelja 14 mrtvih, uništen jedan logor sa ba-
rakama. Borbe izviđačkih odjeljenja na prostoru Bos.
Petrovca.

Pojačani 2 bataljon 369 puka stigao je u Goražde. Izviđanje
bez dodira sa neprijateljem. Obećani ital. oficir za vezu iz
Crne Gore još nije stigao u Sarajevo.

Vazduhoplovstvo: napadi jakim snagama na visinske položaje
i neprijateljske pokrete na prostoru Foče. Izviđanje
Papuk Pl. borbenim avionima. Neprijateljska odbrana
sa zemlje. Pogođeno 5 aviona, 1 izviđač ranjen. Traganje
za avionom koji je pobjegao iz Slovačke ostalo je bez
rezultata.

Ukupno 59 borbenih letova.

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i adutant

Komandant Jugoistoka

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

BR. 250

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 19 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum otpreme 19.4.1943 čas

Datum prijema 20.4.1943 čas

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 6372

Stiglo 20 aprila 1943 — XXI

Kopija telegrama

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE

i na znanje

KOMANDI GUVERNATORATA CRNE GORE
KOMANDI XIV ARM. KORPUSA
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 5965/Op.

Dnevni izvještaj od 19 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Partizanska brigada koncentrisana je u zoni G. Drežanj (Nevesinje AH—SR); njoj nasuprot stoje naše formacije V.A.C. i formacije Vidačića. — Ustanovljeno je da se u zoni Gacko—Kobilja Gl. nalaze: 5 Crnogorska brigada, 1 Dalmatinska brigada i 10 Hercegovačka u smanjenom sastavu zbog pretrpljenih gubitaka².

Četnički izvor javlja o kretanju partizanskih snaga iz Uloga (TL—BF) u pravcu sjeverozapada i mjesta Kruševljani (SL—BH) i Borovčići (SI—BF).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Na teritoriji Hercegovine tada su djelovale jedinice Treće i Devete NOU divizije.

SEKTOR MOSTAR

Zastolje: juče poslije podne partizani su gađali automatskim oružjem i minobacačima iz šume Crna Gora (RM—RO—RQ—BH—BF—BD—SU), Ranići (RM—BF), Padežine (RM—BF), Kušići (RM—BH).

Naši V.A.C. sa prevoja Prijevorac (RH—BF) napali su protivničke dijelove i odbacili ih preko linije Lisac (RM—BH), nanijevši im sljedeće gubitke: 80 što mrtvih što ranjenih; zaplijenili im 1 automatski karabin, 3 puškomitraljeza i 1 mitraljez.

Blagaj: jutros u 5.45 partizani su napali naše dijelove nacionalista u Kičinu (RH—AT). Napad je odbijen uz neutvrđene protivničke gubitke. Naši gubici: 1 mrtav i 5 ranjenih.

Danas u 12 časova pritisak partizanskih dijelova protiv naših V. A. C. u zoni Busak (RH—AR). Uz sadejstvo artiljerije i vazduhoplovstva protivnik je odbijen.

SEKTOR METKOVIĆ

Vrgorac: juče poslije podne hrvatski istureni položaji u zoni Stilja (Makarska XV—AR) bili su napadnuti pušcanom vatrom i automatskim oružjem od partizana koji su došli iz Zavojana (XR—XT—AR). Brzo hrvatsko protivdejstvo naglalo je protivnike u bijeg i nanijelo im neutvrđene gubitke.

Metković: noćne zasjede i patroliranja u zoni Gubavica (Nevesinje LK—AP) — Stanojević (QK—AN) — Kozice (OM—AL), u srednjoj dolini Bregave (Mostar PI—PL—AL), po močvarama Deransko³ (PN—QH—AD) i u donjem toku Neretve, u cilju da se spriječe eventualna upadanja, urodili su hapšenjem jednog partizana u blizini Podgradine (NK—AB).

SEKTOR DUBROVNIK

U zoni Plana mješovite nacionalne jedinice koje operišu u centru i jedinice V. A. C. koje operišu na krilima jutros su započele izvidničku akciju s obje strane puta Plana—prevoj Kobilja Gl.

Danas u 14 časova dostignuta je ova linija: Meka Gruda, kota 992, (Gacko TF—AB), kota 818 (TR—AB). M. Pandurica (UH—AB), pošto je svladan slab otpor partizana. Pokret se nastavlja.

Prilikom terenske akcije dana 17 i 18 zapaženi su mnogobrojni drugi lješevi partizana pored onih o kojima je javljeno. Ovo pokazuje važnost izvojevanog uspjeha i težinu gubitaka koje su protivniku nanijele naše mješovite formacije dobro podržane od artiljerije i vazduhoplovstva.

³ Deransko Jezero

SEKTOR MOSTAR

U zoni Blagaj danas poslije podne formacije V. A. C. izvele su upade u pravcu Krivi Do (RK—AR) i zaplijenile 1 puškomitraljez i 10 pušaka. Nanijeti gubici: 18 mrtvih, 2 zarobljena.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvršeno je borbeno izviđanje duž puta Blagaj—Nevesinje—Ulog—Kalinovik, u zoni Plana—Gacko i sjeverno od Nevesinjskog Polja, gdje su bačeni leci.

Bombardovani su i mitraljirani partizanski položaji sjeverno od Plana radi podrške naših trupa koje operišu u pravcu Korita (Gacko UK—AD) i drugih mjesta u Gatačkom Polju.

Mitraljirane su i bombardovane oružane grupe i komore u Nevesinjskom Polju i gornjem toku Neretve.

Sa 2 aviona izvršena su bombardovanja partizanskih položaja koje je označio garnizon Foče.

U toku dana ukupno je izvedeno 5 borbenih izviđanja, 8 bombardovanja i 5 mitraljiranja.

GENERAL PIAZZONI

Vedro.

Kopije br. 1 Ekselenciji

- „ „ 1 načelniku Štaba
- „ „ 1 pomoćniku načelnika Štaba
- „ „ 1 Obavještajnom odjeljenju
- „ „ 2 Operativnom odjeljenju
- „ „ 1 Komandi Kr. karabiniera
- „ „ 1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 251

IZVJEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLO-
VENIJA—DALMACIJA“ OD 20 APRILA 1943 GOD. O JA-
ČINI JEDINICA KOJE ĆE UČESTVOVATI U OPERACIJI
PROTIV JEDINICA NOV NA PRAVCU PLANA—GACKO—
ČEMERNO¹

Operativno
V. P. 10, 20 april 1943/XXI

Telegram

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO
GENERALŠTABU KRALJEVSKE VOJSKE

Br. 6376 prot.

Veza telegram 6315 od 19 t. m.² Preciziram:

Prvo: predviđena kolona VI Arm. korpusa za upotrebu u poznatoj akciji³ biće slijedećeg sastava: četiri bataljo-
na pješadije, dvije artiljerijske baterije, jedan eska-
dron tenkova, tri čete domobrana, formacija M. V.
A. C. od oko 1 000 naoružanih ljudi.

Drugo: kolona će operisati na pravcu Plana—Gacko—Če-
merno.

Treće: za vrijeme operacije VI Arm. korpus će se postara-
ti takođe da održi i po mogućstvu pojača pritisak
koji se sada vrši na pravcu Nevesinje—Kalinovik.

20.IV.1943/XXI

General Robotti

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Vidi dok. br. 248.

³ Vidi dok. br. 240, prim. 2.

BR. 252

**OBAVJEŠTENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA-DALMACIJA“ OD 20 APRILA 1943 GOD. O
NASTUPANJU NJEMACKIH JEDINICA SA PRAVCA RO-
GATICE PREMA FOČI¹**

Šifrovani radiogram

V. P. 10, 20 april 1943/XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO
KOMANDI VI. ARM. KORP.

Br. 6425

Iz prethodnih izvještaja se saznaje da je Njemačka komanda u Hrvatskoj javila Guverneratu Crne Gore da je za 21 t. m. u 4 časa predviđen dolazak poznate borbene grupe južno od Rogatice, gdje će biti spremna za upotrebu ujutro istog dana. Rukovođenje operacijama povjereno je Komandantu 369 pješad. divizije.

20 apr. 1943/XXI

Načelnik Štaba Superslode

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA-DAL-
MACIJA“ OD 20 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija-Dalmacija“

Pov. br 696/43

Sjedište, 21.IV.1943

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6443

Stiglo 21 apr. 1943 — XXI

Od Njemačkog štaba za vezu
Komandi Superslode

- Operativno odjeljenje
- Obavještajno odjeljenje

Izvještaj od 20. 4. 43*Hrvatska:**114 lov. div.:**369 div:**Vazduhoplovstvo:*

vrijeme vedro.

u južnom uglu Una — Sana naknadno
čišćenje u toku.na pruzi Brod—Sarajevo sjeverno od
Nemile četnici izvršili prepad na voz.
Bliži podaci nedostaju. Angažovan je
oklopni želj. voz.napad svim raspoloživim snagama na
prostor Foče.Jaka p. a. odbrana. 46 borbenih letova.
Italijanski oficir za vezu iz Komande
Crne Gore stigao u Sarajevo i javlja da
su dosad vršene samo pripreme za na-
stupanje ka Foči.

Za tačnost

Drechsler

poručnik i ađutant

Komandant Jugoistoka

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

BR. 254

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 20 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 20/4/43-XXI 0.10

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6428 Stiglo 21 aprila 1943-XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6021/Op.

Dnevni izvještaj od 20 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Stanovnici Meke Grude (Gacko TP—AB) izjavili su da su partizani juče prenijeli preko pomenutog sela preko 200 ranjenika, većim dijelom Crnogoraca, koji su se vratili iz borbi u noći 18 i 19 ovog mjeseca u zoni Plana (Trebinje TR—GU). Prema izjavi jednog zarobljenog partizana koncentrisani partizani u zoni G. Drežanj (Nevesinje SR—AN) pripadali su 4 Dalmatinskoj brigadi. Prema izvještaju četnika navodno su došla u zonu Zaborani (RQ—BL—BH) Luka (SI—BH) dva nova partizanska bataljona iz Kalinovika (Sarajevo UM—BN) i iz zone Odžaci (Prozor² SP—BN), — Kuta

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Treba Konjic

(Gacko³ TP—BN). Isti izvor javlja da je partizanska formacija u neutvrđenom broju navodno zauzela zonu između Kamena (Nevesinje RH—AP) i Udrežnje (RQ—AP) i da su dalmatinske grupe nastojale da se ubace u zonu Hodovo (QO—AL) — Rotimlje (QM—AN) u cilju da dostignu Biokovo.

SEKTOR MOSTAR

Blagaj (Nevesinje QM—AR): u toku napada od juče ujutro protiv Kičina (RH—AT) partizani su imali utvrđeno 20 mrtvih. — Juče je osuđen partizanski pokušani napad na desni četnički raspored u zoni Busak (RH—AR); u zoni Zaborani—Luka bilo je u toku prošle noći sukoba između naših dijelova V. A. C. i partizana. Javljeno je o sljedećim partizanskim gubicima: 33 mrtva. V. A. C. imali su 10 što mrtvih što ranjenih.

SEKTOR METKOVIĆ

— Stolac (Nevesinje RH—AF): izvidnički upad nacionalne jedinice pojačane ljudstvom V. A. C. u zoni Maricin gaj⁴—Strasevica⁵ (RO—AL) nije ustanovio prisustvo partizana. U toku su izviđački upadi u zonu Crnogovac-Ljubljena (RH—AL) — G. Vranjevići (QO—AP) — Kamena (RH—AP) — Stjepankrs (RK—AÑ) i u srednju dolinu Bregave sve do Ravne Habatnice (QK—AF).

Pelješac: prilikom noćne zasjede kod županje⁶ (Korčula XV—GZ) primijećena je partizanska trojka, koja je uspjela, iskoristivši tamu, da se izgubi ostavivši jedno bure benzina.

Metković: postavljeno je više zasjeda i izvedeno više noćnih patroliranja u donjem toku Neretve.

SEKTOR DUBROVNIK

Plana (Trebinje TR—GU): jutros je ponovljena izviđačka akcija s obje strane druma D. Meka Gruda (Gacko TR—AB), Kobilja Glava (UM—AD) sa mješovitim nacionalnim jedinicama u sredini i sa V. A. C. na krilima. Danas poslije podne dostignuta je Kobilja Glava nakon savlađivanja slabog protivničkog otpora. Gubici nacionalista: jedan mrtav i tri ranjena. Nisu poznati gubici V. A. C. i partizana.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost patrola.

³ Treba Sarajevo

⁴ Vjerovatno Mariča Mah.

⁵ Stražica

⁶ Županje Selo

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedena su borbena izviđanja u zoni Gacko—Plana i duž drumova Blagaj—Nevesinje—Gacko. Izvedene su akcije bombardovanja i mitraljiranja radi podrške naših trupa koje operišu prema Kobiljoj Glavi (Gacko UM—AD), Gatačkom Polju i Nevesinju. Izvedene su dve akcije bombardovanja objekata koje je označio garnizon u Foči.

Ukupno je izvedeno: pet izviđanja, četiri bombardovanja i jedanaest mitraljiranja.

GENERAL PIAZZONI⁷

Kopije

- 1 za Ekselenciju
- 1 za načelnika Štaba
- 1 za pomoćnika načelnika Štaba
- 2 za Operativno odjeljenje
- 1 za Obavještajno odjeljenje
- 1 za Komandu Kr. karabiniera
- 1 za Telegrafsko odjeljenje

⁷ Niže se nalazi datum 21.IV i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

ZABILJEŠKE SA SASTANKA ODRŽANOG 21 APRILA 1943 GOD. PRI VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA-DALMACIJA“¹

IZVJEŠTAJ O PREDMETIMA RASPRAVLJANIM U REFERATU KOJI JE ODRŽAO EKSELENCIJA VIŠI KOMANDANT U SJEDIŠTU ŠTABA SUPERSLODE, DNE 21 APRILA 1943/XXI²

Prisutni:

— eks. Gambara	— Načelnik Štaba Superslode
— eks. Spigo	— kdant Inžinjerije Superslode
— eks. Gloria	— šef Centra za vezu M. V. S. N. pri Superslodi
— eks. Piazzoni	— kdant avijacije Superslode
— general Primieri	— Intendat Superslode
— general Amoroso	— načelnik Štaba XI Arm. korpusa
— general p. puk. Vaccari	— načelnik Štaba V Arm. korpusa
— general Piccini	— načelnik Štaba Mornarice Dalmacije
— general Giglio	— šef Ob. odjeljenja Superslode
— pukovnik Lucini	
— pukovnik Zappino	
— kapetan bojn. broda Sitta	
— pukovnik Carla	
— kdant XI Arm. korpusa	
— kdant XVIII Arm. korpusa	
— kdant V Arm. korpusa	
— kdant VI Arm. korpusa	

1. — Sastanak Duce—Führer u Salzburgu³

Ekselencija Robotti podnosi izvještaj o sporazumima postignutim između italijanske i njemačke Vrhovne komande o situaciji II Armije (raspored „15 januar“⁴) i naglašava neka pitanja u vezi sa:

- a) — okupacijom sa njemačko-hrvatskim snagama važnih garnizona koje smo mi napustili;

¹ Kopija originala. pisana na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 G/7.

² Naslov je iz originala.

³ Pomenuti sastanak održan je od 7 do 10 aprila 1943 godine.

⁴ Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ namjeravala je sredinom januara 1943 god. da povuče svoje trupe iz „Druge i Treće zone“ na uzi, obalni pojas, prema planu nazvanom „Raspored 15 januara“ („Schieramento 15 gennaio“).

- b) — funkcionisanjem elektr. vodova Zadvarje: ekselencija Spigo jamči da će poslovi oko ponovnog uspostavljanja biti započeti što prije;
- c) — ukidanjem garnizona Tribanj i održavanjem garnizona Gradac;
- d) — zatvaranjem hrvatsko-slovenačke granice;
- e) — obalnom odbranom;

Po toj tački ekselencija Robotti podnosi kratak izvještaj o: — našoj i njemačkoj situaciji u Tunisu i u Rusiji, ističući mogućnost iskrcavanja na evropske obale (osvrt na sredstva za iskrcavanje koja su Anglosaksonci koncentrisali u istočnom i zapadnom dijelu Sredozemnog Mora), i preporučuje ekselencijama komandantima podređenih arm. korpusa da pojačaju obalno osiguranje i da izvrše sve mjere za najsnažnije pojačanje odbrane;

— situaciji partizana, ističući da su njihov broj i njihova aktivnost porasli u vezi sa nedavnim događajima u Tunisu i na Istočnom frontu. Sada imamo pred sobom tri glavnine ustanika: jednu u Hercegovini; jednu pred VI Arm. korpusom i jednu pred V Arm. korpusom.

2. — Četnici:

Pukovnik Carla podnosi kratak izvještaj o situaciji kod četnika i čita telegram engleskog Ministarstva vanjskih poslova upućen Mihailoviću, iz koga jasno proizilaze namjere četnika: najprije potući komuniste, a onda Italijane i Nijemce.

Zatim čita odgovor Mihailovića Londonu. Četnici traže fond u iznosu od 70 miliona lira i 200.000 dolara. Prvi fondovi navodno su već stigli na Balkan avionom.

Po toj tački general Piccini traži da mu se dostavi više vijesti o mjestu ateriranja aviona, izjavivši da ne treba isključiti mogućnost da se ulove, zarobe ili unište drugi avioni koji bi trebalo da dođu.

Uzima riječ ekselencija Robotti i donosi zaključak po tom pitanju slijedećim riječima:

- nenapustiti četničke formacije, nego se njima služiti ukoliko je to moguće;
- davati oružje i municiju da im jedva bude dovoljno;
- ponašati se tako da četnici ne doznaju da smo obavješteni o njihovim namjerama.

3. — Smanjenje jedinica Kr. vojske i Crnih košulja

Ekselencije komandanti arm. korpusa mišljenja su da se ostave stvari kako stoje. U pogledu ustupanja artiljerije (baterije od 3 topa), ekselencija Spigo izjavljuje da su ba-

terije koje je njegov Arm. korpus rasporedio na obali već smanjene na jedan jedini top.

4. — *Radovi na novim linijama*

Ekselencija Robotti, ma da priznaje da je trupama nakon dvogodišnje borbe neophodno potreban odmor, preporučuje radove na pojačanju novih linija našeg rasporeda.

General Amoroso govori o radnoj pomoći civila, i kada je ekselencija Spigo zatražio objašnjenje o platama za civilne radnike, odgovorio je da će što prije dati o tome tačnija razjašnjenja.

General Amoroso završava preporukom da se upotrijebe odredi inžinjerije tamo gdje nije moguće upotrijebiti civilne radnike.

5. — *Garnizoni koje treba okupirati nakon rasporeda „15 januar“*

Ekselencija Robotti ukratko imenuje garnizone koje treba da okupiraju Nijemci i Hrvati nakon rasporeda „15 januar“. Ekselencija Spigo traži riječ i izjavljuje da mu je dovoljno da se zatraže (na idućem sastanku u Zagrebu) dva hrvatska bataljona za pojačanje Knina i Sinja.

Ekselencija Gloria zahtijeva da se, osim ostalih garnizona, okupira i Vojnović — Plaški — Lič. Jesenica (stvaranje prednje odbranbene linije).

6. — *Ukidanje malih nesigurnih garnizona*

Ekselencija Robotti preporučuje da se ne izvrše ubrzani pokreti i da se na svaki način izbjegne drugi „Prozor“⁵. U tom pogledu se ističe da u slučaju napuštanja oružja, ova barem budu onesposobljena.

7. — *Odbrana obale i otoka*

Ekselencija Robotti iznosi da se zasada odbrana obale i otoka oslanja uglavnom na izvidnice. O obalnoj odbrani moći će se govoriti samo nakon rasporeda „15 januar“. Neka zasada arm. korpusi imaju pri ruci barem nešto što bi im dozvolilo da se suprotstave eventualnim pokušajima neprijateljskih sabotera.

Ekselencija Piazzoni izjavljuje da posjeduje manevarske snage, ali da mu nedostaju transportna pomorska sredstva.

⁵ Misli se na gubitak Prozora i niza garnizona u dolini Neretve koje su jedinice NOV oslobodile u februaru 1943 godine.

- Kapetan bojnog broda Sitta traži da se započne sa radovima o kojima je riječ u cirkularu 1200 (P. B. C. i P. O. C.);
- Ekselencija Spigo zahtijeva da mu se dodijele fotoelektrične stanice da ih rasporedi po obali i izjavljuje da bi nedostajanje jednog jedinog projektora za njega predstavljalo ozbiljnu teškoću.
- General Primieri predlaže da se od Generalštaba zatraži da se Superslodi dodijeli fotoelektrična sekcija divizije „Sassari“, koja se još nije vratila na domovinsku teritoriju.

8. — *Taktičko držanje trupa*

- Ekselencija Robotti naglašava potrebu da se suzbije običaj precjenjivanja neprijateljskih snaga, i, što je još gore, običaj manjih odreda da hodaju po cesti. Po ovoj stvari Ekselencija Piazzoni iznosi da kadar III bataljona 119 i III bataljona 120 puka, koji su nedavno stigli, nije na visini svoga zadatka. Ekselencija Spigo i ekselencija Gloria iznose da kadar podređenih jedinica nije podesan;
- rezervni oficiri koji već 10—15 godina nisu bili u jednoj kasarni;
 - najori i potpukovnici otpušteni kao poručnici danas se odjednom nalaze kao komandanti bataljona.

9. — *Uvrštavanje hrvatskih jedinica*

Ekselencija Robotti zahtijeva od komandanata arm. korpusa da dadu svoje mišljenje o prva dva hrvatska bataljona koji treba da budu uvršteni. Izbor pada na V „U“ bataljon i na I ili III bataljon 14 puka. Dvomjesečni period obuke izvršiće se pri VI Arm. korpusu, a za V „U“ bataljon pri XI Arm. korpusu.

Svi komandanti arm. korpusa bili su saglasni da uvrštavanje može da uslijedi tek pošto armija bude završila raspored „15 januar“.

V. P. 10, 22 aprila 1943/XXI.

BR. 256

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA-
DALMACIJA“ OD 21 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija-Dalmacija“

Pov. br. 701/43

Sjedište, 22.4.43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6516

Stiglo 22 apr. 1943-XXI

Komandi Superslode — Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Izvještaj od 21.4.43

Hrvatska: vrijeme: oblačno

114 lov. div.: Nastavlja se akcija južno od ugla
UNA—SANA uz mjestimično jači ne-
prijateljski otpor. Kod neprijatelja
utvrđeno 99 mrtvih. Sopstveni gubi-
ci neznatni.

369 div.: kod lokalnog čišćenja na prostoru
istočno od JAJCA neprijatelj imao
36 mrtvih.

2 bataljon 369 puka: u borbenom izviđanju južno od GO-
RAŽDA došlo je do sukoba sa neprija-
teljem (jačina oko jedne čete)². O ita-
lijanskom pokretu za oslobođenje
FOČE iz okruženja nema vijesti. Če-

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Borbu su vodile jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok.
br. 128.

la neprijateljskih prednjih dijelova izbila su u predio oko 18 km sjeverozapadno od PLJEVALJA. Komunisti u prodiranju sa prostora GACKA potukli su četnike i posjeli ŠAVNIK. Komandant četničkih jedinica jugoistočno od FOČE ima namjeru da povuče svoje snage unazad radi odbrane KOLAŠINA.

Vazduhoplovstvo:

sem napada na prostor 14 km istočno od BOS. KRUPÉ izvršeni su jaki napadi i na FOČU, kao i na jako posjednute visove južno od nje. P. a. odbrana dejstvovala.
Ukupno 31 borbeni let.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa
Drechsler
poručnik i adutant

BR. 257

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 21 APRILA 1943 GOD. O
BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 21/4/1943
Datum i čas 20.30
prijema 21/4/1943
1.50

Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija-Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6482

Stiglo 22 aprila 1943 — XXI

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDAMA XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6085/Op.

Dnevni izvještaj od 21 aprila 1943—XXI u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Četnički izvor o partizanskim formacijama u zoni Kruševljani (Nevesinje SL—BH) — Borovčići (SI—BF) — Kljuni (SI—BD)². Hrvatski izvor potvrđuje da je u zoni Pasičina (Mostar LI—AL) navodno razmješten jedan partizanski bataljon od po prilici 450 ljudi, dijelom bez oružja, sa odredima isturenim na obroncima Rilić (IH—KI—AN—AL).

SEKTOR MOSTAR

Zona Blagaj (Nevesinje QM—AR): juče poslije podne izvedene su akcije artiljerije i avijacije protiv partizanskih grupa zapaženih u Krivoni Dolu (RK—AR) i u zoni sjeverno i sjeveroistočno od Kamena (RH—AP). Prošle noći uz sadejstvo artiljerije odbijen je partizanski pokušaj napada na raspored M. V. A. C. u zoni Busak (RH—AR). Kasnije je nađe-

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

² U Nevesinjskom Polju dejstvovala je Treća dalmatinska NOU brigada.

no na terenu nekoliko lješeva partizana među kojima još jednog političkog komesara. Na strani V. A. C. nema gubitaka.

SEKTOR METKOVIĆ

Stolac (Nevesinje RH—AF): u izvidničkim upadima izvršenim juče u zoni Crnogovac—Ljubljana (RH—AL) — Hodovo (QO—AL) — Rotimlja (QM—AN) — Brštanik (RH—AN) zarobljeno je 5 oružanih partizana. U toku je izviđački upad u zonu Pjesnača³ (RO—AI). Metković: nacionalne patrole pojačane ljudstvom V. A. C. zarobile su prošle noći u zoni Klepci—Višići (Mostar AF—PI) 9 partizana, od kojih je šest bilo naoružano puškama. Jedna žena koja je bila član te grupe ubijena je pri pokušaju bjegstva.

SEKTOR DUBROVNIK

U zoni Korita (Gacko UK—AD) — Kobilja Gl. (UM—AD) stigle su na ove položaje: na lijevoj strani V.A.C. u Katunište k. 1113 (UK—AF); u sredini nacionalne jedinice u Kobilju Gl. k. 1115 (UM—AD), k. 1084 (UM—AD), k. 1048 (UM—AF); na desnoj strani formacije V. A. C. u Milatovicu (UO—AD) — M. Kita k. 1221 (UM—AD) — Orlovac (UM—AB). U borbama 19 i 20 ovog mjeseca partizani su pretrpjeli ogromne gubitke koji još nisu utvrđeni. Naši gubici: nacionalisti su imali 3 mrtva i 16 ranjenih, među njima 1 oficir. Gubici V.A.C.: 5 mrtvih i 13 ranjenih.

SEKTOR KOTOR

Patrola prilikom izviđanja našla je u blizini kuća kod Kotora 4 puške „mauser“ i 4 sablje.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedena su borbena izviđanja sjeverno od Nevesinjskog Polja, u zoni Korita—Gacko i u dolini Sutjeske. Bombardovani su položaji koje drže partizanske formacije i uspješno mitraljirane grupe oružanih ljudi, stoka i komora u zoni Gacko—Avtovac. Ukupno su izvedena 2 borbena izviđanja, 5 akcija bombardovanja, i 4 mitraljiranja. Vedro.

GENERAL AMICO⁴

- 1 kopija Ekselenciji
- 1 kopija načelniku Štaba
- 1 kopija pomoćniku načelnika Štaba
- 2 kopije Operativnom odjeljenju
- 1 kopija Obavještajnom odjeljenju
- 1 kopija Komandi Kr. karabiniera
- 1 kopija Telegrafskom odjeljenju

³ Pješevac

⁴ Niže se nalazi datum 22.IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEĆE OD 21 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ITA-
LIJANSKIH I ČETNIČKIH SNAGA PROTIV JEDINICA NOV
NA PROSTORIJI NEVESINJE—PLANA—GACKO¹**

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
6075	21 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Primljeni fonogram

Od Obavještajnog centra Bileća — poručnik Lunazzi
Komandi Šestog armijskog korpusa — Obavještajno

Br. 26/op. Sektor Plana, Kolona Jasimone („Murge”), savladavši jaku neprijateljsku vatru, stigla je sinoć na k. 995 (UK—AD). Pretrpljeni gubici: četiri ranjena, među kojima jedan oficir. Kolona Bolleri, zaustavljena jakom vatrom teških neprijateljskih oruđa, izbila je na k. 1105 (UK—AF), koju su već zauzeli Babićevi M.V.A.C. Gubici: 7 ranjenih. Bataljon Crnih Košulja „Romano” smjestio se sa artiljerijom na k. 923 (UK—AD). Gubici: 1 mrtav i 3 ranjena. Kolona Popović je zadocnila s pokretom jutros, jer su je mitraljirali naši avioni i u prvom momentu se povukla. Krenuvši ponovo poslije podne vodila je ostru borbu sa neprijateljem na Hercegovoju Gradini (UM—AD) i k. 1221 (UM—AD) i zauzela ih u 21.45 časova. Docnije je jedna Popovićeva jedinica stigla na Kobilju Glavu (UM—AO). Gubici: 1 ranjen. Neprijateljski gubici još nisu utvrđeni. Neprijatelj se nalazi u Nemanjici — k. 1113 (UK—AF) — 1048 (UM—AF) — Stepen—Pržine (UO—AF). Sektor Nevesinje: Vidačić i dalje drži liniju Džinova Mahala—Šipačno. Juče ujutro 20 t. m. odbio je partizanski napad. Četničke snage sa zapada zadržale su se na zauzetim položajima, javljenim prethodnim telegramom. Sektor Crna Gora: nacionalne snage i Đurišićevi četnici izgleda da se kreću desnom obalom rijeke Tare. Stanišić je navodno angažovan u zoni Goransko (VS—AI). Politički komesar formacije 852 je profesor Petar Komnenić. Poručnik Lunazzi 08152104

Štab — Odjeljenje „I“

Br. 5382 prot. 21 april 1943 — XXI

¹ Original, pisan na masini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

BR. 259

NAREĐENJE ITALIJANSKOG GENERALŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE OD 22 APRILA 1943 GOD. ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA NOV NA PODRUČJU FOČE¹

otpreme 22.4.1943 17.00
Datum i čas
prijema 22.4.1943 18.05

Telegram

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 6502 Stiglo 22 aprila 1943/XXI

Od Generalštaba kraljevske vojske — Operativno i
Superslodi

Br. 7370/op.

Telegram br. 21970 od 20 t. m.,² upućenim Guverneru Crne Gore, Vrhovna komanda javlja da je njemačka borbena grupa koja treba da sadejstvuje u operaciji za deblokadu Foče spremna za upotrebu od 21 t.m. ujutru južno od Rogatice³. Sljedeći pokreti biće usklađeni sa dejstvom italijanskih trupa. Ista Vrhovna komanda ističe potrebu da predviđena jednovremena akcija trupa VI Arm. korp. i trupa Crne Gore treba blagovremeno da počne, kako bi se što prije i bez daljih otezanja oslobodile izolovane jedinice u Foči.

Ekselenciji Pirzio Biroliu je stavljeno u dužnost da koordinira dejstvo i da izvijesti Vrhovnu komandu šta je naredio u cilju izvršenja akcije. Neka ta Komanda, u vezi gore navedenog, održava tijesan dodir sa spomenutim Guvernerom i neka izvijesti ovaj Štab o odlukama koje budu konačno donijete u pogledu učesća trupa VI Arm. korpusa.

General Rosi

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E 28. Tekst je na više mjesta podvučen crnom olovkom.

² U originalu dopisano: „Nije stigao”.

³ Vidi dok. br. 250.

BR. 260

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 22 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 22/4/1943 XXI
20.35

Datum i čas

prijema 23/4/1943 XXI
0.45

Predmet: bg.
Telegram

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija” Operativno odjeljenje

Br. 6538

Stiglo 23 aprila 1943 — XXI

OD KOMANDE ŠESTOG ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6131/Op.

Dnevni izvještaj od 22 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Prema izjavama zarobljenih partizana potvrđuje se da je raspuštena Četvrta dalmatinska brigada, kojom je komandovao Savo Drljević.

Izgleda da dalmatinski partizani namjeravaju da se vrate svojim kućama ili da se predadu našim garnizonima.

Primjećene su grupe partizana neodređenog broja u zoni Baba Pl. na k. 1502 (Gacko UH—UK—AI), k. 1167 (UK—AF), k. 1139 (UM—AF).

SEKTOR MOSTAR

U Mostaru juče kasno poslije podne bačena je ručna bomba na dvojicu ustaša, koji su bili lako ranjeni. U toku su izvidi u cilju da se napadač utvrdi.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

Prošle noći uhapšen je u zoni Suhi Do (Nevesinje QK—BD) jedan komunista koji je pokušao da napadne jednog vojnika A. C. Blagaj (Nevesinje QM—AR): u zoni Hribina (QK—AP) juče je zarobljen jedan partizan, prislan saradnik vođe Dušana Brstine.

SEKTOR METKOVIĆ

Juče poslije podne i u noći između 21 i 22 ovog mjeseca zarobljeno je 6 partizana u zoni Pjeski (Mostar QH—AN) i jedan u Hrasnu (PN—AB). Drugih 10 partizana predalo se: 5 našoj patroli u blizini Krupe (ON—AD) i 5 garnizonu u Stocu (Nevesinje RM—AF)). Prilikom jučerašnjeg izviđačkog upada u zoni Pjesnaka² (RO—AI) nije ustanovljeno prisustvo partizana.

U toku je drugi upad u zonu Rotimlja (QO—RH—AI), Koziće (QN—AL).

Vrgorac (Makarska KI—AP): u toku je izviđanje u zoni Zavojane—Dragljane (XR—AR). Metković: nastavlja se sa zasjedama po noći i po danu u zonama koje se graniče drumom Metković—Čapljina i po obalama u donjem toku Neretve u cilju da se zarobe partizani koji nastoje da se prebace u Biokovo.

SEKTOR DUBROVNIK

Patrole i izvidnice sa položaja dostignutih u zoni Kobilja Glava (Gacko UM—AD), o kojima je javljeno u jučerašnjem izvještaju. Naš ranjeni oficir, o kome je juče javljeno, jeste p. poručnik Fiorello Mario iz II/260-og pješadiskog puka.

SEKTOR KOTOR

Obična djelatnost patrola.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedeno je borbeno izviđanje duž drumu Blagaj—Nevesinje—Gacko—Plana—Gacko—Avtovac i u primorskom predjelu sjeveroistočno od Graca. Bombardovana su mjesta Kljuni (SI—BD) i Krstac (AX—RQ), gdje su zapažene znatne partizanske formacije³ i brojna stoka. Mitraljirane su grupe naoružanih ljudi, stoka i komora u primorskoj zoni na položajima Pasičina (LI—AL) i Jezero (KI—AL).

Bombardovani su obrušavanjem i uspješno mitraljirani partizanski brodovi u pristaništu Podgora (ZV—AR). Jako protivavionsko dejstvo pogodilo je avione.

Izvedena su dva bombardovanja na objekte koje je označio garnizon u Foči.

² Pjeski

³ Vjerovatno jedinice Treće dalmatinske NOU brigade

Pogođen je i uništen mostić na rijeci Drini kod Broda (VO—BI.).

Ukupno su izvedena tri borbena izviđanja, 6 bombardovanja, od kojih dva obrušavanjem, i 6 mitraljiranja.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI⁴

7 kopija

1 kopija Ekselenciji

1 kopija načelniku Štaba

3 kopije Operativnom odjeljenju

1 kopija Obavještajnom odjeljenju

1 kopija Komandi Kr. karabiniera

⁴ Niže se nalazi datum 23.IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani plavim mastilom.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA“ OD 23 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹**

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Pov. br. 714/43

POVJERLJIVO

Sjedište, 24. 4. 43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6631

Stiglo 24 apr. 1943 —XXI

Komandi Superslode — Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Izvjestaj od 23. 4. 43

Hrvatska: vrijeme sunčano.

114 lov. div.: prilikom čišćenja u južnom uglu Una—
Sana uništen je i jedan neprijateljski
p. t. top.

369 div. 117 i 118 lov. div. i SS div.: bez naročitih
događaja.

Vazduhoplovstvo: osim borbenog izviđanja prostora Sunj—
Plana² i jugozapadno od Slunja bombardovana je i mitraljirana
Foča. Ukupno 19 borbenih letova. Borbena grupa Rogatica³
prikupila se u Goraždu. Prema dosadašnjim izvještajima ko-
munisti nastupaju sa tri jače grupe ka istoku.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistorijskog instituta, kut. 17 J/4.

² Vjerovatno Psunj Plamna

³ Borbena grupa Rogatica imala je u svom sastavu Štab 369 puka,
2 i 3 bataljon 369 puka, 2 bataljon 750 puka (118 lovačke divizije),
1 četu 369 protivtenkovskog bataljona i dvije čete 369 pionirskog
bataljona. Bila je ojačana i neodređenim brojem italijanskih tenkova
i blindiranih automobila. Grupa je 2 maja krenula iz rejona Goražde
prema Foči, u koju je nakon žilavog otpora jedinica NOV ušla tek
4 maja.

1 grupa sa najistaknutijim dijelovima na prostoru južno od Višegrada.

2 grupa sjeverno od Žabljaka.

3 grupa sa čelima ka Šavniku.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost

Drechsler

poručnik i adutant

BR. 262

**DNFVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 23 APRILA 1943 GOD. O
BOGBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6604

Stiglo 24 aprila 1943 — XXI —

otpreme 23. 4. 43—XXI

Datum i čas 20.50

prijema 24. 4. 43. XXI
00.10

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6185/Op.

Dnevni izvještaj od 23 aprila 1943 u 18 časova

Aktivnost ustanika

— Četnički izvor javlja o partizanskim koncentracijama neodređene snage u mjestima Postoljani (Nevesinje SL—SN—

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

AV), Krekovi (SN—SP—AV), Bratač (SP—AT—AR), Zalom (TI—AR), D. Drežanj (SP—SR—AN). Vjerovatno se radi o ljudstvu koje pripada dalmatinskoj diviziji već primjećenoj u zoni Nevesinje—Kifino Selo.

— Prema obavještenjima iz istog izvora izgleda da su se partizanske vođe Sava Kovačević i Vlado Šegrt sa svojim brigadama povukli u pravcu Latično (VM—AF) — Višnjica Do (VO—AD) — Šavnik (Nikšić ZV—GU) i da je u zoni Kobilja Glava (Gacko UM—AD) u dejstvu samo Prva dalmatinska brigada.

Sektor Mostar

— Izviđačka i patrolna djelatnost u zoni Blagaj (Nevesinje (QM—AR).

Sektor Metković

— Stolac (Nevesinje RH—AF): juče poslije podne odbacene su partizanske formacije koje su bile pokušale da prodru u raspored V. A. C. u zoni Studenci (SN—AL) — Magunica (SP—AL—AI) — Vrbovik (SP—AI) — M. Varda (SP—AL) — Bezdeđe (SR—AI) — G. Lukavac (TI—AI).

— Protivnički gubici: 9 mrtvih. Gubici V. A. C.: 1 ranjen.

— Prilikom izviđačkog upada koji je izveden juče u zoni Radimlja (QO—BH—AI) — Kozice (GM—QO—AL) nije ustanovljeno prisustvo partizana.

— Dijelovi V. A. C. prilikom patroliranja u zoni Stanovjević (QK—QM—AN) — Rotimlja² (QM—QO—AN) — Hodovo (QO—RH—AL) zatekli su 4 partizana bez oružja na putu prema zapadu, koji su ubijeni pri pokušaju da se spasu zarobljavanja.

— U toku je izviđački upad u zonu Krevnica (RK—AL).

— Vrgorac (Makarska KI—AP): juče su hrvatska odjeljenja u izviđanju u zoni Zavojane—Dragljane (XR—XT—AR) obasuta jakom vatrom sa k. 487 i sa k. 455 (XR—AR).

— Metković: nacionalna patrola u izviđanju na drumu Čapljina—Ljubuški juče je zarobila 3 oružana partizana, koji su bili ubijeni pri pokušaju da se odupru razoružavanju.

— Pojačane su zasjede u zoni donjeg toka Neretve.

— Jutros je pregledana močvara Soline (Mostar NK—AB) a da nije pronađeno ništa novo.

Sektor Dubrovnik

— Obična djelatnost patrola.

² Radimlja

Komanda mjesta Kotor

— Juče su nađeni u zoni Špiljari (Kotor VQ—EU) jedna slavenska puška³ i 3 bajoneta.

— Patroliranje u zoni Gomilica (VM—EQ) — Bjeloš (Trebinje VM—FP) — Strakanica (UQ—US—FN) — Jablan Do (TR—FN).

Djelatnost vazduhoplovstva

— Izvedena su borbena izviđanja duž drumu Nevesinje—Gacko—Kobilja Glava i u Nevesinjskom Polju.

— Bombardovana su mnoga mjesta gdje su primijećene formacije ustanika, sjeverno i južno od drumu Nevesinje—Kifino Selo.

— Bombardovani su brodovi u pristaništu Podgora i u pristaništu Gradac (Mostar FI—IH), mitraljirane grupe naoružanih ljudi, stoka i komora, koji su primijećeni u toku izviđanja.

— Ukupno je izvedeno sedam borbenih izviđanja, dvanaest bombardovanja, od kojih tri obrušavanjem, i tri mitraljiranja.

— Oblačno.

GENERAL PIAZZONI⁴

8 kopija

1 kopija Ekselenciji

1 kopija načelniku Štaba

1 kopija pomoćniku načelnika Štaba

2 kopije Operativnom odjeljenju

1 kopija Obavještajnom odjeljenju

1 kopija Komandi Kr. karabiniera

1 kopija Telegrafskom odjeljenju

³ Odnosi se na pušku jugoslovenske proizvodnje.

⁴ Ispod potpisa u originalu se nalazi datum 24.IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

BR. 263

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG STABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA“ OD 24 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 718/43

Sjedište, 25. 4. 1943

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6734
Stiglo 26 apr. 1943 — XXI

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“

Sjedište

24. 4. 43

114 i 118 lov. div.: bez naročitih događaja.

369 div.: potvrđeno je prisustvo neprijateljskih grupa na prostoru zapadno od **Bijeljine**.² Kod **Sokoca** uspješna borba jedne ustaške jedinice protiv komunista.

SS divizija: komunisti izvršili napad na opštinu i opljačkali jedno mjesto sjeveroistočno od **Tomislavgrada**.³ Preduzeto je jako izviđanje.

Vazduhoplovstvo: osim izviđanja **Psunj** pl. i prostora **Bos. Petrovca**, napadnut je razornim i zapaljivim bombama i prostor **Foče**. Borbena akcija potčinjenih hrvatskih vazduhoplovnih dijelova radi rasterećenja u **Gospiću** okruženih hrvatskih i italijanskih trupa.⁴ Ukupno 24 borbena leta.

Za tačnost

Komandant Jugoistoka

Drechsler

poručnik i adutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

² Odnosi se vjerovatno na dijelove Sremskog NOP odreda.

³ Duvno

⁴ Vidi o napadu jedinica NOV na **Gospić**, tom V, knj. 14.

BR. 264

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 24 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum otpreme 24/4/43 20.30
25/4/43 2.10

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Telegram

Br. 6662
Stiglo 25 aprila 1943 — XXI

OD KOMANDE ŠESTOG ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6240/Op.

Dnevni izvještaj od 24 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Četnicki izvor javlja o dolasku malih partizanskih grupa u zonu Kula (Konjic RO—BQ—BN) — Čičevo (RQ—BN) — Rat Kamer (Nevesinje RO—BL).²

Prema saopštenjima iz istog izvora u zoni Hrusto (RQ—AX) navodno je u toku koncentrisanje 500 partizana koji su došli sa sjevera.

Obavještajci saopštavaju da se partizanska bolnica iz Avtovca (Gacko UQ—AL), zbog naše artiljerijske akcije, premjestila u noći 21 ovog mjeseca sa stotinjak kola natovarenih bolesnicima prema Fojnici (TR—AP).

SEKTOR MOSTAR

Zastolje (Nevesinje RH—BH—BL) snage V. A. C. drže liniju Teleća Lastva (RX—AX) — Brasina (RH—AX) — Pri-

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Odnosi se na jedinice Sedme baniske brigade Sedme NOU divizije.

jevorac (RH—BF) i vode nadzor nad predjelom G. i D. Zimlje (RK—RM—BH—BF).

Nema ništa novo u zoni Blaca (Nevesinje QM—AR).

SEKTOR METKOVIĆ-STOLAC

Prilikom izviđačkih upada u zoni Krevnica (Nevesinje RK—AL) — Batuljevica³ (SI—AF) — Bukavac (SL—AD) nije primijećeno prisustvo partizana.

U toku su izviđanja u zoni Čukova Greda (RQ—SI—AF) — Radimlje (QORI—AI) — Kozice (QM—AL) u srednjoj dolini Bregave i po močvari Derasko⁴ (Mostar PN—QH—AD).

Domobranske patrole u izviđanju u zoni Pasičina (LI—AL) juče su napadnute jakom pušcanom vatrom sa k. 356 (LI—AL). k. 138 (LI—AL) i k. 200 (LI—AI).

Metković: u noći između 23 i 24 jedna jedinica Crnih košulja i dijelovi V. A. C. prilikom akcije čišćenja sukobili su se u blizini Vrhdesne (Mostar NM—AD) sa partizanskim grupama i nanijeli protivniku gubitke od četiri mrtva utvrđeno.

Dva zarobljenika partizana strijeljana su: zaplijenjene su četiri puške „mauser“, trideset ručnih bombi i mnogobrojna municija.

Naši gubici: jedan ranjen.

Prilikom patrolne akcije u zoni jugoistočno od Višića četvorica su se dobrovoljno predala.

Naša patrola u izviđanju zarobila je u blizini Kompe, (ON—AD) jednog vođu partizana, koji je strijeljan jer je ranio ručnom bombom našeg poručnika GIOMMI Alda i jednog podoficira 94 pješadiskog puka.

Jutros jedna druga naša patrola u izviđanju duž drumu Čapljina—Ljubuški zatekla je u mjestu Studenci (OI—AL) dva naoružana partizana koji su, pri pokušaju da se oporu razoružavaju, bili ubijeni.

SEKTOR DUBROVNIK

Plana: djelatnost patrole u zoni Milatovica (Gacko UO—UQ—AF) — Stepen (k. 1228) (UQ—AD) i Dulići (UQ—US—AD).

Juče su se prijavili našoj komandi u Kobiljoj Glavi (UM—AD), u pratnji muslimana iz Kule Fazlagića (Gacko UK—UM—AI), devet naših vojnika koje su partizani bili zarobili.

Naš raspored V. A. C. u zoni Džinova Mah. (Nevesinje SN—AN) — Šipačno (Gacko TN—AN), napadnut u noći između 22 i 23 ovog mjeseca od partizanskih snaga, izdržao je jak pritisak i juče poslije podne jednim protivnapadom uspostavio situaciju u zoni. Partizanski gubici neutvrđeni.

³ Baturina

⁴ Deransko Jezero

Zarobljen je jedan partizan.
Gubici V. A. C.: pet ranjenih.

KOMANDA MJESTA KOTOR

Obična izviđačka i patrolna djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedeno je izviđanje i bombardovanje u zoni Čičevo (Konjic RQ—BN) — Kula (RO—BQ—BN) i u Nevesinjskom Polju.

Bombardovan Gradac (Mostar (IH—AI—AL—AZ), mitraljiran pravac Kifino Selo — Gacko — Avtovac. Na zahtjev Komande trupa Crne Gore bombardovani su Gubera (Višegrad VU—BQ) i Trovrh (Sarajevo VS—BN).

Ukupno su izvedena dva borbena izviđanja, šest bombardovanja i šest mitraljiranja.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI⁵

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 načelniku Operativnog odjeljenja
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

⁵ Ispod potpisa u originalu se nalazi datum 25.IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA“ OD 25 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹**

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 722/43

POVJERLJIVO
Sjedište, 26. 4. 1943

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6780
Stiglo 27 apr. 1943

Komandi Superslode — Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Izvještaj od 25. 4. 43

Hrvatska: vrijeme oblačno.

114 lov. div.: izviđačka odjeljenja u **Šamarici** na više mje-
sta sukobila se sa neprijateljem.² On je imao 30 mrtvih. U
jednom noćnom prepadu savladana je hrvatska straža u **Prije-
doru**. Istočno od **Bos. Petrovca** odbijena banda u jačini jedne
čete. Kod neprijatelja 14 mrtvih. Češća pojava neprijateljskih
grupa na prostor **Livno—Glamoč**.³

369 divizija: 2 napada četnika na hrvatske radničke kolone.
100 Hrvata koji su bili upotrebljeni za obezbeđenje otkazali
poslušnost.

SS divizija: bez naročitih događaja.

Vazduhoplovstvo: osim izviđanja izvršen je napad na ko-
munistička sakupljanja na prostoru **Gospića** kao i na neprija-
teljske položaje na prostoru **Foča**. Ukupno 17 borbenih letova.

Za tačnost

Drechsler

poručnik i ađutant

Komandant Jugoistoka

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

² Borbe su vodile jedinice Banijskog NOP odreda.

³ Vidi dok. br. 156.

BR. 266

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 25 APRILA 1943 GOD. O
BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 25/4/1943/XXI
22 00

Datum i čas

prijema 26/4/1943/XXI
0.30

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6722

Stiglo 26 aprila 1943 — XXI

Predmet: bg.

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6305/op.

Dnevni izvještaj od 25 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Prema obavještenjima iz četničkog i muslimanskog izvora partizani su navodno postrojeni kod Ključa (Gacko UI—AF), Cernice (UM—AF), Šukovića (UM—AF), Stepena (UO—AF), Razbijenog Korita (UO—AI), Milatovice (UO—AF).

Kod Gacka i kod Zborne Gomile (UO—UQ—AI) navodno je zapaženo po prilici 250 partizana.

Deseta hercegovačka brigada izgleda da se vratila u zonu Dulići (UQ—US—AD), Gat (UQ—AF). Danići (UQ—AF).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 3.

SEKTOR MOSTAR

Njemačka divizija SS razmjestila je specijalnu četu kod Prigredjana (Nevesinje QK—BH) sa jednim vodom poslatim u Orlović (QK—BH) u dodiru sa dijelovima našeg rasporeda Zastolje (RH—BH) na k. 105 (QK—BH)).

SEKTOR METKOVIĆ

Stolac (Nevesinje RH—AF): prilikom jučerašnjeg izvidničkog upada u Čukovu Gredu (RQ—SI—AI—AF) nije primijećeno prisustvo partizana.

Izviđanja u zoni Radimlja (QO—AI) i Kozice (QM—AL), o kojima javlja jučerašnji izvještaj dovela su do hapšenja 5 partizana, koji su se predali našoj patroli.

U toku su izviđački upadi u zonu Barjamovići (RO—RQ—AI) i Hodovo (QO—RH—AL).

Metković: patrola V. A. C. u izviđanju u dolini Bregave ubila je u blizini Gustilar² (Mostar PL—AI) jednog naoružanog partizana, koji je na poziv da stane pokušao da pobjegne.

Nacionalna patrola u izviđanju duž drumu Čapljina—Ljubuški uhapsila je juče u Zvirovici (OL—AL) jednog naoružanog partizana, koji se je dobrovoljno predao. Ukupni protivnički gubici prilikom akcije čišćenja u zoni Vrhdesne (NM—AD), Desne (NH—NK—AD), o kojima javlja jučerašnji izvještaj: 6 mrtvih i tri partizana uhapšena. Zaplijenjeno je 6 pušaka „mauser“, 32 ručne bombe i 74 šaržera za pušku „mauser“.

SEKTOR DUBROVNIK

Kobilja Gl. (Gacko UM—AD): u toku noći između 23 i 24 ovog mjeseca jedna nacionalna jedinica raspoređena na k. 1084 Kobilja Gl. (UM—AD) odbila je napad partizana i nanijela protivniku gubitke od 4 mrtva. S naše strane nije bilo gubitaka.

Partizani su gađali iz minobacača naše trupe, koje su pretrpjele ove gubitke: 2 vojnika ranjena, 1 mazga uginula i 4 ranjene.

Dana 24 ovog mjeseca pristupili su našim linijama 3 partizana i 3 domobrana — bivša zarobljenika.

Izvedene su artiljerijske akcije uznemiravanja protiv partizanskih dijelova s druge strane Baba Pl. (TR—UH—AI) i Šarića Grede (UM—AF).

Prošle noći nacionalne jedinice odbile su partizanski napad u zoni Kobilja Gl. i nanijele protivniku gubitke od 17 mrtvih utvrđeno. Nije bilo gubitaka s naše strane.

² Gusti Grm

Naš raspored V. A. C. u zoni Džinova Mah. (SN—AN), zbog pojačanog protivničkog pritiska, juče je zauzeo novi položaj na liniji Stubalska (SI—AN) — Kiševac (SL—AL) — Zečak (SL—AI) — k. 1050 (SN—AI) — Tolanova Br. (SN—SP—AI) — Metala (SP—AF) — k. 986 (SR—AF) — k. 1125 (TI—AF) — Lipnik (TL—AF), izdržavši partizanski napad. Borbe još uvijek traju u zoni Studenac—Košena Gr. (SN—AL). Dosad utvrđeni protivnički gubici: 16 mrtvih i mnogobrojni ranjeni. Gubici V. A. C.: 4 mrtva i 5 ranjenih.

Prošle noći na deonici Jasenica (Dubrovnik SL—FH) — Hum (SN—FV), otprilike na kilometru 3,500 od Huma, zapaljena su dva željeznička praga bez posljedica za deonicu.

KOMANDA MJESTA KOTOR

Obična djelatnost patrola.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedeno je izviđanje i bombardovanje mjesta Lakat (Nevesinje RQ—BD) — Mah³ (SN—AN) i Nevesinjskog Polja. Izvedena su bombardovanja Postoljana (SL—SN—AV), D. Bijenja (SL—AX—AV) i Hrušta (RQ—AX).

Izvedene su akcije mitraljiranja u zoni Džinova Mah. i Drežanj sa vidljivim posljedicama požara na putu Hrušta—Čičevo.

Ukupno su izvedena 3 borbena izviđanja, 3 bombardovanja i mitraljiranja sa preko 50 zapaljenih kuća u zoni Džinova Mah. i Hrušta. — Poluoblačno.

GENERAL PIAZZONI

- 8 kopija
- 1 kopija Ekselenciji
- 1 kopija načelniku Štaba
- 1 kopija pomoćniku načelnika Štaba
- 2 kopije Operativnom odjeljenju
- 1 kopija Obavještajnom odjeljenju
- 1 kopija Kr. karabinierima
- 1 kopija Telegrafskom odjeljenju

³ Mahala

BR. 267

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25 APRILA 1943 GOD. O IZVOĐENJU OPERACIJA NA PROSTORIJI NEVESINJE—BERKOVIČI—FATNICA—MEKA GRUDA¹

BF PA
Povjerljivo

Hitno
Predati lično
preko oficira

KOMANDA VI ARM. KORPUSA
ŠTAB — OPERATIVNO ODJELJENJE

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6870
Stiglo 28 aprila 1943 — XXI

Br. 6310/Op. prot. *Povjerljivo*

V. P. 39, 25 aprila 1943 — XXI
u 19.15 časova

Predmet: Čišćenje zone Nevesinje—Berkoviči — Fatnica
— Meka Gruda.

GENERALU KOMANDANTU SEKTORA MOSTAR	= V. P. 32
GENERALU KOMANDANTU SEKTORA METKOVIČ	= V. P. 91
GENERALU KOMANDANTU SEKTORA DUBROVNIK	= V. P. 154
GENERALU KOMANDANTU SEKTORA KOTOR	= V. P. 155
i na znanje:	
VIŠOJ KOM. ORUŽ. SNAGA „SLOVENIJA —DALMACIJA“	= V.P. 10
KOMANDI TRUPA CRNE GORE	= V.P. 14
KOMANDI VAZDUHOPLOVNE GRUPACIJE	= MOSTAR

Karta 1 : 100.000 — sekcije Mostar — Nevesinje — Gacko — Trebinje.

1) — Na današnji dan raspored ustanika u našoj zoni je slijedeći:

— 9 Dalmatinska divizija² između mjesta Pridvorci (Nevesinje SI—AX) — Džinova Mah. (SN—AN) — Šipačno (Gacko TN—AN);

¹ Original, pisan na inasini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E 28.

² Deveta dalmatinska divizija rasformirana je u drugoj polovini aprila.

— 3 Dalmatinska divizija između Kobilje Glave (Gacko UK—UM—AD) i zone Gacko.

2) — S obzirom da operacije za pripomoć u deblokiranju Foče, o čemu izvještava moj akt br. 5923/Cp. od 18 tek. m., počinju sa zakašnjenjem od nekoliko dana, neophodno je potrebno uzeti inicijativu u operacijama i očistiti zone o kojima je riječ, kako zbog toga da se rastereti lijevi bok operišuće kolone koja je sada razmjestena između Kobilje Glave i Meke Grude, tako i u cilju dezorganizovanja i nanošenja gubitaka ustanicima, odbacujući ih sjeverno od puta Nevesinje — Kifino Selo — Gacko.

3

Jedan vod 100/17
— Dve hrvatske čete
Formacije V. A. C.

Na raspoloženju taktičkoj komandi

— III bataljon 260 pješad. puka ojačan jednim vodom artiljerije 100/17 u Plam.
— II bataljon 259 pješad. puka (sada I/260) u Bileći.

Divizija „Marche“

— *Kolona Scotti:*
— Komanda 55 pješad. puka
— III bataljon 56 pješad. puka
— III bataljon 55 pješad. puka
— jedna četa II bataljona 55 pješad. puka
— jedna baterija 75/13
— jedna prateća baterija 65/17, 55 pješad. puka
— jedan vod prateće baterije 65/17, 56 pješad. puka
— jedna četa 32 minobacačkog bataljona
— jedan vod artiljerije 105/45
— Eskadron lakih tenkova
— Formacije V. A. C.

Komandant divizije lično je upravljao operacijama ove kolone.

Divizija „Mesina“

— *Kolona „Radassao“*
— Štab 94 pješ. puka
— I bataljon 94 pješ. puka

³ U arhivi Vojnoistoriskog instituta nije nađena druga stranica originala i uslijed toga je ispušten tekst do treće stranice.

— II bataljon 94 pješ. puka
Prateća baterija 65/17, 94 pješ. puka

Divizija „Emilia“

— Kolona „Panelli“
— Komanda 119 pješ. puka

II bataljon 119 pješ. puka

Jedan art. vod 100/17

Jedan vod lakih tenkova

Dijelovi V. A. C.

Formacije V. A. C. za vezu između kolona Gianuzzi i Scotti.

3) — Lično sam upravljao operacijama od Bileće i Gacka a zatim od Mostara—Nevesinja—Plužine.

4) — Operacije su otpočele 27 aprila:

kolona Scotti od Blagaja ka Nevesinju;

— kolona Radassao, od Stoca ka Berkovići, preko Hrguda i Trusine;

— Kolona Gianuzzi, od Meke Grude na Šipačno;

— Kolona Franco, od Kobilje Glave na Stepen;

— Kolona Panelli, od Viluse ka Bileći, dostigavši u prvoj fazi objekte: Nevesinje—Šipačno—Stepen—Berkovići između 28 i 29 aprila.

5) — U drugoj fazi kolone „Gianuzzi“ i „Franco“ upravile su se od Šipačna i Stepena na Avtovac i Gacko, zaključivši svoje dejstvo 1 maja.

Kolona Scotti vršila je izviđačke upade sjeverno od Kifina Sela—Plužine i s obje strane puta Plužine—Kalinovik, doprijevši svojim istaknutim dijelovima do Uloga.

Pomoću izviđačkih grupa, uspostavljena je veza između kolone Gianuzzi i Scotti u Fojnici i Ribarima, i ova druga kolona proširila je zauzetu prostoriju do Plužina.

6) — Ovim operacijama pročišćena je i oslobođena cjela zona južno od puta Blagaj—Nevesinje—Kifino Selo—Fojnica—Gacko—Avtovac.

Neprekidno tučenim partizanima nanijeti su slijedeći gubici :

— 235 mrtvih — neutvrđen ali znatan broj ranjenih — 99 partizana zarobljeno — zaplijenjeno 50 pušaka, 5 puško-mitraljeza, 8 mitraljeza, 2 minobacača od 81 mm, velika količina municije među kojom bombe za minobacače od 45 mm

— rasturene su neke dalmatinske jedinice;

— naši gubici: Italijani: 19 ranjenih od kojih 1 oficir;

— V. A. C.: 8 mrtvih i 51 ranjen;

— oslobođeni ropstva: 1 oficir, 1 podoficir i 3 naša vojnika.

7) — 4 maja pošla je od Gacka kolona „Sommavilla”:

- . Štab 73 legije Crnih košulja.
- . 44. bataljon Crnih košulja
- . 73 bataljon Crnih košulja
- . Mitraljeska četa 73 legije Crnih košulja;
- . Dva voda minobacača 81 mm divizije „Sassari”
- . II bataljon 260. p. p.
- . jedan vod minobacača 81 mm. 260. p. p.
- . jedan eskadron lakih tenkova (manje jedan vod)
- . 9 baterija 75/13 2. puka artiljerije;
- . jedan vod od 65/17 hrvatski;
- . formacije V. A. C. u cilju dejstva protiv ustaničkih formacija uočenih u oblasti Vrba i Čemerno, u direktnoj saradnji za oslobođenje Foče.

Operišući s obje strane puta Gacko—Vrba kolona je potukla i rastjerala dijelove protivničke zaštitnice i doprla u predjelu Čemerno: do Dernečišta (Gacko UQ—AR), — k. 1329 a sa bočnim dijelovima do predjela Lukavica (UQ—AR), sjeverne padine zone Lebršnik i Zukva, nanijevši protivniku 5 mrtvih i zarobivši 1 partizana.

8. — Jednovremeno jedna kolona V. A. C., pojačana našom artiljerijom, pošla je iz Plužine i, savladavši brojne otpore partizana, zauzela Ulog.

9. — Poslije ovog kratkog operativnog perioda ustanici (9. i 3. divizije: oko 4000 ljudi) su primorani da napuste cijelu južnu Hercegovinu i da se prikupe dijelom između Kalinovika i Jeleća (US—BL), gdje postoje dijelovi 7 Proleterske divizije i hercegovačke brigade, koje su učestvovala u nedavnim borbama — zaključuje se da se blizu Konjske Vode (U O, U Q — BF) nalazi jedna partizanska bolnica sa preko 500 bolesnika, — dok su se druge jedinice uputile ka istoku u pravcu doline Pive.

10. — Za pohvalu je držanje naših jedinica a takođe dobro je držanje formacija V. A. C. i Hrvata.

Komandant
(General Sandro Piazzoni)

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEČE OD 25 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Fonogram

Op. i djeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
6247	25	43
Kategor.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

Od Komande Centra za prikupljanje vijesti — Bileća
Komandi Šestog armijskog korpusa — Odjeljenje „I“

Br. 31/op. Sektor Plana. Juče 23 t. m. u 18 časova neprijatelj je gađao minobacačem našu kotu 1048 (UM—AF) ranivši 2 naša vojnika i jednu mazgu. Danas 24 t. m. u 4 časa 6 partizanskih bataljona² napalo je naš položaj na koti 1084 (UM—AD). Naše brzo protivdejstvo primoralo je neprijatelja na povlačenje nanijevši mu gubitke od 17 mrtvih izbrojanih na terenu. Prema četničkim i muslimanskim obavještenjima neprijatelj se rasporedio na Kuku (UM—AF), groblje u Cernici (UM—AF), duž cijelog grebena do žandarmerijske stanice u Stepenu (UO—AF). Još jedna grupa nalazi se u Šukovićima (UM—AF). U Gacku ima oko 200 ustanika, u Zbornoj Gomili blizu spomenika (UO—AI) su kujne sa 50 ljudi, između Sarića Grede (UM—AF) i Stepena oko 500. Pored toga je javljeno da se Deseta hercegovačka brigada vratila u ovu zonu, te tako na ovom sektoru dejstvuju Prva dalmatinska i Deseta hercegovačka brigada. Danas su se javili milicionerima na položaju dva muslimana partizana i tri domobrana, koji su pobjegli iz zarobljeništva. Jedan od dvojice naprijed pomenutih muslimana izvijestio je juče preko milicionerske komande našu Komandu o pripremama partizana da napadnu naše položaje. Sektor Nevesinje. Kolona Kureš povukla se na liniju Malinovi Vrh (1285) (TR—AF) — Rioca (TN—AF) — kota 1219 (TL—AF).

¹ Original, pisan na inašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² Odnosi se na jedinicu Treće NOU divizije.

Kureš je danas prešao u protivnapad. Poručnik Milojević sa četnicima iz Trebinja napao je danas neprijatelja u zoni Lipnik (1260) (TL—AF) — Knež Vrh (1125) (TI—AF). Kolona Janičić jutros u 9 časova izvršila protivnapad i stigla na Ržanik (1143) (SN—AI), a zatim se uputila prema Bezdeđu (SR—AI) — Lukavačkom Polju (SR—TI—AI). Kolona Đankić, koja se povukla na Hrgud, danas je u 7 časova izvršila protivnapad i stigla na liniju Zečak (SL—AI) Straževica (SN—AI), a zatim je produžila pokret u pravcu Džinova Mahala (SN—AN) — Stubalska Kita (1152) (SI—AN). U toj zoni na suprot četnicima nalazi se izgleda Deseta dalmatinska proleeterska divizija.³ Sektor Crna Gora: pop Perišić je raspoređen na liniji Kocelj (US—AD) — Vratkovići (VH—AD—AB) — Kazanci (VH—AF) — Gradac (1088) (VH—AF) — Bukova Gradina (VH—AF). Jedinica Stanišić — desna kolona je u Brezni (zona Piva), a lijeva u Nozdru (zona Nikšić).

Potpisan poručnik Lunazzi 23152404.

V. P. 39. 25 april 1943 — XXI

³ Na pomenutom sektoru vjerovatno su se nalazile jedinice Treće dalmatinske NOU brigade.

BR. 269

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEĆE OD 25 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČET-
NIKA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹

Kopija data odjelj. „I“

Primljeni fonogram

V. P. 39, 25 aprila 1943 — XXI 24 časa.

Od Centra za prikupljanje vijesti — Bileća
Komandi VI Arm. korpusa — Odjeljenje „I“

Operativno odjeljenje 1			
Br. prot.	Datum prijema		
6314	26	4	43
Kateg.	Vrsta		Fasc.
A	2		17

Br. 32/Op. Na četničke snage Kureša, Janičića, Milojevića i Djankića, koje su juče 24 t. m. otpočele napad na cijeloj liniji, izvršile su protivnapad nadmoćne neprijateljske snage² noću uoči 25 t. m., uslijed čega su se četnici povukli. Naprijed pomenute četničke snage bile su podijeljene na 2 dijela: desno Kureš i Milojević na liniji Fatničko Polje (TL—AB) — Orahovica (TN—AB) do Tucakovog Dola (TR—AD); lijevo Janičić i Djankić, čiji razmještaj nije poznat jer su otsječeni. Dejstvom kolone Babić sa k. 1113 (UK—AF) na Tucakov Do odbijene su poslije podne neprijateljske snage koje su stigle u zoru sa prednjim dijelovima do zone Meka Gruda (k. 992) (TP—AB), preko linije Kalac (TN—AB) — Suhi Vrh (1103) (TN—AD) — Čatovina (940) (TP—AD) — Malinovi Vrh (1295) (TP—AF). Izgleda da neprijatelj namjerava upasti u južnu Hercegovinu otvaranjem prolaza u zonama Vranjska (SN—SP—SR—AB) i Sitnica (SL—SN—AB). Prema vijestima iz četničkog izvora, u Divinu (TI—AD), koji su četnici evakuisali, izgleda da nema partizana, dok se navodno poneka trojka nalazi na padini iznad sela.

Potpisan poručnik Lunazzi 22452504.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² Odnosi se vjerovatno na jedinice Prve dalmatinske i Desete hercegovačke NOU brigade.

OBAVJEŠTENJE ITALIJANSKOG GENERALŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE OD 26 APRILA 1943 GOD. O TRAŽENJU DA NJEMAČKE JEDINICE IZVRŠE PRODOR PREMA OPSJEDNUTOM GARNIZONU FOČA I NAREĐENJE DA ITALIJANSKE JEDINICE DIVIZIJE „TAURINENSE“ UČESTVUJU U TOJ OPERACIJI¹

Telegram

otpreme 26/4/1943 12.45
Datum čas
prijema 26/4/1943 13.45

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6753
Stiglo 26 aprila 1943 XXI

Od Generalštaba kraljevske vojske — Operativno
Superslodi — Operativno

Br. 7700.

Vrhovna komanda obavještava da situacija u Crnoj Gori ne dozvoljava više da se za poznatu operaciju Foča upotrijebi divizija „Taurinense“ na pravcu Pljevlja—Čajniče.

Stoga je tražila od OKW da glavnu akciju na Foču izvrše njemačke trupe uz učešće dva ojačana bataljona iz „Taurinense“, koji će kamionima biti prebačeni u Goražde.

Predviđena operacija mora primiti izgled jednog brzog prodora ka Foči sa ciljem da se oslobodi i snabdi je ta posada, vraćajući se odmah u Goražde i Rogaticu.

Vrhovna komanda je dalje tražila da operacija odmah bude izvršena.

Nema promjene u pogledu predviđenog sadejstva VI Arm. korpusa.²

Koordinacija dejstva ostaje i dalje povjerena Guverneru

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28. Tekst je na više mjesta podvučen crvenim mastilom.

² Na ovu rečenicu dopisana je crvenim mastilom primjedba: „Biće, međutim, potrebno promijeniti stav, jer VI Arm. korpus neće moći da se angažuje prekomjerno i suviše u dubinu“.

Crne Gore, kome će ta Komanda moći, nakon sporazuma sa samim guvernerom, uputiti oficira za vezu VI Arm. korpusa.³

General Rosi

- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoć. načel. Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju

Br. 271

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 26 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI I SANDŽAKU¹

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Sjedište, 27. 4. 43

Pov. br. 725/43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6790

Stiglo 27 apr. 1943 — XXI

Komandi Superslode — Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Izvještaj od 26. 4. 43.

Hrvatska: Vrijeme vedro.

114. lov. div.: u Šamarici sukobi sa slabim protivnikom.

369 divizija: u Ozrenskoj akciji umakli četnici izgleda da se sakupljaju kod Kaknja (40 km sjeverozapadno od Sarajeva).

Slaba djelatnost bandi sjeverno od Bijeljine.

³ Na ovaj stav general Robotti je napisao crvenim mastilom „sljedeće: „Isto neka mu kaže usmeno (da izbjegava iznenađenja s obzirom da će izostati podrška italijanskim kolonama od strane SS) prilikom dostavljanja ovoga. 26. IV. m“.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J 4.

SS divizija: pojačano izviđanje na prostoru **Livno—Ravno**.²

U **Glamocu** opkoljen jedan ustaški bataljon. 1 bataljon ustaša i 2 ojačane čete SS divizije angažovane radi oslobođenja.³

Vazduhoplovstvo: izviđanje i bombardovanje prostora **Foče** sa dva Ju 88.

Njemačka borbeni grupa iz **Goražda** izdržala je artiljerijsku i minobacačku vatru. 1 ranjen. Neprijatelj oko **Šavnika** ojačan. Italijanska jedinica iz **Pljevalja** odbacila je komuniste 10 km. jugozapadno od **Pljevalja** ka jugozapadu.⁴

Komandant Jugoistoka

Za tačnost

Drechsler

poručnik i adutant

² Na pomenutoj prostoriji djelovale su jedinice Desete krajiške NOU divizije.

³ Vidi o napadu na Glamoc jedinica Četvrti, Druge i Jedanaeste krajiške NOU brigade u dok. br. 156.

⁴ Južno od Pljevalja djelovale su jedinice Treće sandžacke NOU brigade.

BR. 272

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 26 APRILA 1943 GOD. O
BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 26/4/1943

Datum i čas

prijema 26/4/1943

Predmet: G. e.

Telegram

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6770

Stiglo 27 aprila 1943/XXI

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARM. KORPUSA
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6345/op.

Dnevni izvještaj od 26 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Četnički izvor javlja da je u zoni Hrušta (Nevesinje RQ—AX) Krajiška brigada² od po prilici 800 ljudi, koji su došli sa sjevera, a da se u zoni Čičevo (Konjic RQ—BN) — Luka (Nevesinje SI—BH) nalazi Sedma hrvatska proleterska brigada.³

Prema obavještenjima iz istog izvora partizanske formacije u zoni Džinova Mah. (SN—AN) i Lukovačko Polje (SR—TI—AI) iznosile bi otprilike 900 oružanih ljudi, pored dvije brigade, od kojih je jedna hercegovačka a druga još neutvrđena pod komandom Aleksić Miloša.⁴

Javlja ju dalje da su se između Šarića Grede (Gacko UM—AF) i Dulića (UQ—US—AD) partizani koncentrisali u namjeri da operišu prema jugu protiv naših položaja kod Kobilje Glave.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D/8.

² Nijedna krajiška brigada u ovo vrijeme nije bila na području Nevesinja.

³ Odnosi se na Sedmu banisku brigadu Sedme NOU divizije.

⁴ Na pomenutom sektoru nalazile se jedinice Desete hercegovačke brigade i Devete dalmatinske NOU divizije.

SEKTOR MOSTAR

Zastolje: jutros je izveden izviđački upad u zonu Hansko Polje (Nevesinje RK—BL) na putu k. 1046 (AM—BL) — k. 1229 (RO—BL) — Skubanj (RM—BL) a da nije konstatovano prisustvo partizana.

SEKTOR METKOVIC

Stolac: prilikom izviđačkih upada izvršenih juče u zoni Barjamovići (Nevesinje RO—RQ—AI) — Kodovo (QO—RH—AL) i u srednjoj dolini Bregave sve do Habatnice⁵ (QK—AF), nije zapaženo prisustvo partizana.

Juče su se predali četničkoj komandi u Stocu tri partizana.

U toku su izviđački upadi u zonu Podkom (RQ—AI).

Metković: za vrijeme zasjeda izvedenih prošle noći na deonici Neretva—Metković—Gradina (Mostar PL—AL) zarobljena su na položaju Dretelj (PI—AI) tri partizana sa oružjem i eksplozivom.

U toku je čišćenje močvare zapadno od drumu Metković (OI—AF).

SEKTOR DUBROVNIK

Formacije V. A. C., za koje je već javljeno da su na položajima (vidi jučerašnji izvještaj u zoni Hrgud) Nevesinje (RM—RQ—AI—AF) — Trusina (SL—SN—AL—AI) ispravile su svoje položaje nakon sukoba sa povoljnim ishodom protiv ustaničkih grupa.

KOMANDA MJESTA KOTOR

Obična djelatnost.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Izvedeno je izviđanje i bombardovanje zone Nevesinje—Džinova Mah. —Plana.

Bombardovana je tegleća stoka blizu Kifina Sela (Nevesinje SP—AT).

Izvedene su akcije mitraljiranja Nevesinjskog Polja — Kljuna (SI—BD) — Kruševljana (SL—SN—BH) i grupa partizana u šumi Crna Gora između Kljuna i Luke (SI—BH).

Zapaljne su četiri kuće u G. Bijenji (SN—SP—AX). Ukupno su izvedena dva mitraljiranja i tri izviđanja sa lakim bombardovanjem.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI

- 1 kopija Ekselenciji
- 1 kopija načelniku Štaba
- 1 kopija pomoćniku načelnika Štaba
- 2 kopije Operativnom odjeljenju
- 2 kopije Obavještajnom odjeljenju
- 1 kopija Komandi Kr. karabiniera
- 1 kopija Telegrafskom odjeljenju

⁵ Ravne Habatnice

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
IZ BILEĆE OD 26 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČET-
NIKA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI I
CRNOJ GORI¹**

Primljeni fonogram

Vojna pošta 29, 26/4/43 — XXI — 24 časa

Od Centra za prikupljanje vijesti — Bileća.

Komandi Šestog arm. korpusa — Operativno odjeljenje.

Br. 41 op. Četničke kolone Kureš, Babić, Milojević, Janićić nastupale su danas i stigle na sljedeću liniju: Omutić 1449 (TN—AI) — Ostravica (1245) (TL—AI) — Val (TI—AI) — Volujak 1084 (SR—AI) — Studenac (1149) (SN—AL) — Džinova Mahala (SN—AN) — Kolješka Rijeka (SL—AN) — Mišin Kuk 1006 (SL—AN) — Stubalska Kita (1152) (SI—AN). Neprijateljski gubici u mrtvima i ranjenima iznose 52 čovjeka a zarobljeno je 5. Gubici kod četnika iznose 6 mrtvih i nekoliko ranjenih. Noću uoči 26 t. m. partizanske trojke su napale četničku žandarmerijsku stanicu u Divinu (TI—AD) i opljačkale stoku i privatnu imovinu. Saznaje se da je Deseta hercegovačka brigada u dane 24 i 25 t. m. napala četničke snage u zoni Šipačno — Meka Gruda. Prema obavještenjima, partizanska brigada primjećena u Jovanovom Brdu izgleda da je danas poslije podne premještena u Šarića Grede. Iz Nikšića izvještavaju da se Peta crnogorska brigada pod komandom Save Kovačevića nalazi u zoni Šavnik. Nacionalističke jedinice pod komandom kapetana Ružića napadaju na sektoru Šavnik. Partizani će izgleda doći u zonu Piva i Šavnik. Nacionalističke i italijanske formacije raspoređene su duž linije Krstac—Javorak—Jasenovo Polje—Gvozd (Južno od Šavnika). Najzad u Vojvodić Jana (Cuce), u kući Krste Popovića, izgleda da se sastalo nekoliko komunističkih vođa među kojima dva Mićunovića, Mihajlo Vicković i sinovi Krste Popovića. Poslije toga dogovora izgleda da je izvršen napad na jednu našu autokolonu u Simunji. Kruži glas da je Krsto Popović izdao naređenja svojim ljudima da ne pucaju na partizane ako nisu napadnuti. Potpisan poručnik Lunazzi.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

BR. 274

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27 APRILA 1943 GOD. O OPERACIJAMA ZA DEBLOKADU FOČE¹

BF PIA

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6871

Stiglo 28 aprila 1943/XXI

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA

„Napadaj i pobijedićeš“

Štab — Operativno odjeljenje

Br. 6371 protok. Op. *Povjerljivo* V. P. 39, 27 aprila 1943/XXI.

Predmet: Operacije sadejstva za oslobođenje italijanskog garnizona Foča.

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA

„SLOVENIJA—DALMACIJA“

(2 Armija — Operativno odjeljenje)

Vojna pošta 10

Kao što sam rekao i napisao u aktu 5917/Op. od 18 aprila,² pravac Gacko—Čemerno—Foča, određen u zajednici sa Komandom Crne Gore, najpogodniji je jer je najkraći za stvaranje snažnog pritiska na Foču.

Pored toga, on pokriva moj desni bok, koji je najugroženiji u slučaju spuštanja sa sjevera ka jugu, utoliko prije što je samo moja akcija ka Plani i Kobiljoj Glavi privukla na moju desnu stranu mnoge ustaničke snage, koje nesumnjivo ne mogu djelovati ka Poči jer su ugrožene s leđa.

Nesumnjivo da sa trupama kojima mogu da raspolažem,

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Vidi dok. br. 245.

to jest od Gacka sa dva bataljona i sa V. A. C., ne mogu predvidjeti ulazak u Foču, već mogu samo pokušati da stignem na Čemerno i da isturim ka Foči formacije V. A. C.

Pravac Nevesinje—Kifino Selo—Kalinovik—Foča je najduži, najteži, najopasniji i ostavlja mi desni bok otkriven. Za dejstvo u ovom pravcu bila bi potrebna jedna cijela divizija, s tim što bi se sadašnji raspored na mojoj desnoj strani morao zadržati; ovo se pak može postići, kako sam i usmeno predložio, oslobodavajući iz Mostara diviziju „Marche“, zamijenivši je SS divizijom.

S druge strane jutros se Komanda trupa Crne Gore, koja još nije objavila svoj operativni plan, ponovo sa mnom sporazumjela o daljem razvoju moje operacije sadejstva.

Komandant
(general Sandro Piazzoni)
Piazzoni³

³ Lijevo od potpisa nalazi se datum 29. IV. i paraf (m) generala Robottia napisani crvenim mastilom.

BR. 275

IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJ-
SKOG KORPUSA OD 27 APRILA 1943 GOD. O NAPADU
JEDINICA NOV NA ITALIJANSKE JEDINICE KOD KOBILJE GLAVE¹

Predmet bg.
Telegram

otpreme 27/4/1943 XXI čas
10.50
Datum
prijava 27/4/1943 XXI čas
11.45

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacia“
Operativno odjeljenje

Br. 6793
Stiglo: 27 aprila 1943/XXI

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

Br. 6372/Op.

Noćas su partizani² koji su se juče prikupili sjevepno od Kobilje Glave, a koje smo mi primijetili, snažno napali kolonu Giannuzzi.³

Zadržani su i u protivnapadu potpuno odbijeni.

Jutros je otpočela operacija o kojoj govori moj telegram 6322 od 26 t. m.

Ponovo sam uhvatio vezu sa Komandom Mentasti.

General Piazzoni⁴

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 3 E/28.

² Odnosi se na jedinice Treće NOU divizije.

³ Kolona Giannuzzi iz italijanske divizije „Murge“ imala je u svom sastavu: komandu 73 legije Crnih košulja; 14 i 73 bataljon Crnih košulja. 1 bataljon 93 pješ. puka, jednu četu lakih tenkova, vod bacača plamena, jednu bateriju 75/13, jednu bateriju 105/32, jedan vod 65/17 i znatan broj četnika.

⁴ Lijevo od potpisa nalazi se datum 27. IV. i paraf (m) generala Robottia, napisani crvenim mastilom.

BR. 276

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMijskog KORPUSA OD 27 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme
Datum i čas
prijema 28/4/43
1.20

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Telegram

Br. 6825

Stiglo 28 apr. 1943 god. XXI

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6420/Op. prot.

DNEVNI IZVJEŠTAJ OD 27 APRILA 1943 — XXI U 18 ČASOVA

Aktivnost ustanika: u zoni Gacko—Avtovac (Gacko UQ—AL) i Nevesinje—Kifino Selo (Nevesinje AT—SP) — Šipачно (Gacko TN—AN) zadržavaju se ustaničke formacije pritješnjene od naših kolona koje operišu.

Sektor Mostar: jutros u 6.30 časova nacionalističke mješovite formacije i V. A. C., koji operišu s obje strane drumu, započeli su iz zone Blagaj (Nevesinje QM—AR) ofanzivni pokret na Nevesinje u zajednici sa kolonama koja su pošle iz drugih pravaca. Pošto su savladali protivnički otpor, naročito na koti 1004 (RM—AR) i 1007 (RM—AR), — kolone koje operišu stigle su danas u 14 časova na ove položaje: nacionalna kolona na kotu 1427 (RM—AV), sa isturenim dijelovima u zoni Sitnik (RM—RO—RV—AT) u tijesnom dodiru sa protivnikom, i u zoni St. Bišina² (RK—RM—AR). Antikomunističke

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

² Žand. st. Bišina

kolone južno od drumu Mukinjača na koti 1217 (RM—RO—AR). Antikomunistička kolona južno od Muknice (RO—AR). Antikomunističke formacije: kolone Vidačić, nakon oštih borbi u kojima su partizani imali 48 mrtvih utvrđeno, stigle su do ovih mjesta: Biograd (SI—SL—SN—AP—AN), Džinova Mah. (SN—AN), kota 852 (SP—AN), D. Drežanj (SR—AN). Druge antikomunističke formacije Kurešove utvrdile su se u zoni Lukavačko Polje (TI—AI).

Sektor Metković: Stolac: prilikom izvidničkog upada koji je juče izvršio 1 bat. 94-tog pješadiskog puka u zoni Podkom (RQ—AI) nije zapaženo prisustvo partizana. Jutros je nacionalna kolona pojačana antikomunističkim dobrovoljcima, koja je prošla iz Stoca, stigla u Baranje (RH—AI), a zatim do Kamenog Obora (RO—AI), čisteći zonu Hrgud (RM—RO—AQ—AI—AF) i ne naišavši na otpor. Patrolisanje u zoni Rotimlja (QM—QO—AN) dovelo je do hapšenja 6 nenaoružanih partizana. Vrgorac: u toku je izvidnički upad u zonu Kutac (IH—AN). Metković: juče poslije podne završeno je čišćenje močvare Seget (Mostar OI—AD) a da nije ustanovljeno ništa novo. Jutros su se predali hrvatskoj žandarmeriji u Vidu (OI—AF) 5 naoružanih partizana. Jednog drugog naoružanog partizana zarobile su naše patrole u blizini Novog Sela (NK—NM—AI—AF).

Sektor Dubrovnik: u zoni Plana—Kobilja Glava noćas u 24 časa jaka partizanska grupa od preko 600 oružanih ljudi podržavanih minobacačkom vatrom napali su naše položaje u zoni Kobilja Glava, koje drže II bataljon 260 pješadiskog puka i dijelovi V. A. C. — Napad je uspješno odbijen nakon oštire borbe na skraćenom otstojanju, koja je potrajala sve do 4 časa.

Utvrđeni partizanski gubici: 60 mrtvih i 6 zarobljenih, koji su pripadali I bataljonu Prve brigade III Dalmatinske divizije.³ Naši gubici nisu još utvrđeni. Ranjeno je 12 dobrovoljaca antikomunista. Mješovite nacionalne formacije i V. A. C. započele su jutros iz zone Meka Gruda—Kobilja Glava pokret prema sjeverozapadu u zajednici sa kolonama V. A. C. iz Lukavačkog Polja i Džinove Mah. Dostignuti su danas ovi položaji: nacionalne formacije — Malinovi V. (Gacko TP—AF) i Kukavica TP—AF; dobrovoljačke formacije V. A. C. — zona Bjelašnica (TP—TR—AL), neposredno južno od Šipačna (TN—AN), koje su još danas poslije podne držali partizani.

Pokreti se nastavljaju.

³ Napad su vršile vjerovatno jedinice Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije.

Jutros je blagovremenom artiljeriskom vatrom pogodena formacija od oko 100 partizana u zoni Stepen (UO—AF).

Komanda mjesta Kotor: jutpos rano nacionalna kolona pojačana antikomunističkim dobrovoljcima krenula je iz Vilusa (Trebinje US—FV) u pravcu Bileće radi čišćenja terena s obje strane drumu. Danas poslije podne kolona je stigla u Bileću a da nije zapazila ništa novo na prevaljenom putu. Sutra, 28 ovog mjeseca, mješovite kolone raznih sektora nastaviće određene pokrete.

Djelatnost vazduhoplovstva: bila je intenzivna radi podrške i veze sa kolonama isturenim u zonama ravnica Kobilja Glava i Blagaj—Nevesinje—Džmova Mah. Ukupno je izvedeno: 5 izviđanja, 4 bombardovanja, jedno obasipanje malim bombama i 3 mitraljiranja.

Vedro.

GENERAL PIAZZONI

8 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

BR. 277

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMACKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA“ OD 28 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹**

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“

Pov. br. 738/43

29. 4. 43

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 6913

Stiglo 29 apr. 1943 — XXI

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“**

- Operativno odjeljnje
- Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 28. 4. 43

Hrvatska: vrijeme malo oblačno.

114. lov. div.: manje uspješne borbe na prostoru Bos. Petrovac—Drvar.

Kod neprijatelja 20 mrtvih. Neprijateljski dijelovi oko Glamoča zaposjeli su mjesta na prostoru 20 km sjevero-istočno od Glamoča.²

369 div.: hrvatski garnizon u Bijeljini navodno opkoljen, tačniji izvještaji nedostaju.

118 lov. div. i SS div.: bez naročitih događaja.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i ađutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Oko Glamoča nalazile su se jedinice Pete krajiške NOU divizije.

BR. 278

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOĞ KORPUSA OD 28 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

otpreme 28/4/43
21.00

Datum i čas

prijema 29/4/43
0.15

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6892

Stiglo 29 aprila 1943 — XXI

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6460/Op.

Dnevni izvještaj od 28 aprila u 18 časova

Aktivnost ustanika

Obavještenja iz četničkog izvora potvrđuju prisustvo jakih partizanskih snaga u zoni Glavatičevo (Konjic SI—BN) — Zaborani (Nevesinje RQ—BL) — Kruševljani (Nevesinje SL—SN—BH) i tvrde da sa sjevera pridolaze nove snage²

Danas poslije podne javljeno je — opet iz četničkog izvora — da partizani koji dolaze sa sjevera (predio Kalinovik) pristižu u zonu Bratač (SP—AT).

U toku su vazduhoplovna izviđanja u zoni u cilju utvrđivanja.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

² Odnosi se na jedinice Sedme NOU divizije.

Sektor Mostar

Nastavlja se akcija u pravcu Nevesinja, kojoj se partizani slabo suprotstavljaju.

Nacionalna kolona stigla je do Gradine (RQ—AR), k. 1189 (RQ—AR).

Formacije V. A. C. zauzele su klanac Grebak (RQ—AR), k. 1146 (RQ—AR), Strmoglavicu (SI—AR), Debelo Brdo k. 978 (SI—AR) bez ozbiljnog otpora.

Antikomunističke formacije Vidačić dostigle su položaje Babja Glava (SN—AP), Odžak (SN—AP), Krivi do — Trtine (SP—AP), Ovčji Brod, k. 1054 (SA—AR), i uspostavile veze s lijeve strane, u predelu Križevca (SL—AP), sa antikomunističkim kolonama koje operišu prema Nevesinju. Druge, Kureševe formacije V. A. C., od juče u Lukavačkom Polju (SR—AI), stigle su do V. Gradine k. 1189 (SR—AL), Našinoe Gom. k. 1178 (TI—AL), Ostrvice (TL—AL) i Zajasera (TL—AL).

Blagaj: naš motorizovani vod i mjesni četnici zarobili su u predjelu Vranjevići (QO—AR) 5 partizana, koji su pripadali jednoj grupi od tridesetak naoružanih ljudi, otsječenih uslijed naše akcije prema Nevesinju.

Sektor Metković

Stolac: nacionalna kolona pojačana sa V. A. C., koja je juče stigla do Kamenog Obora (Nevesinje RO—AI), nastavila je jutros kretanje u pravcu Pičevića (SI—AL) i stigla do Košute (SL—AI).

U toku je patroliranje na putu Hodovo (QO—RH—AL) — Opalika (AM—RO—AN) radi obezbeđenja lijevog krila kolone koja operiše u zoni Hrgud (RM—RO—AI—AF).

Nacionalna jedinica sa pripadnicima V. A. C. izvršila je juče izviđački upad u zonu G. Bitunja (RO—AD) — Vratlo—Voda³ (RO—AD) a da nije primijetila prisustvo partizana.

Zona je pusta a kuće porušene.

Vrgorac: prilikom izviđačkog upada izvršenog juče od hrvatske jedinice duž puta Plana (Mostar KI—AN) — Vina (KI—AN) — Tolići (IH—KI—AN) — Kutac (IH—AN) utvrđeno je da su partizani napustili ovu zonu.

Naoružani partizan zarobljen od naše patrole u blizini Novog Sela (NK—NM—AI—AF), o kome je javljeno u juče-rašnjem izvještaju, bio je za vrijeme sprovođenja u Metković ubijen prilikom pokušaja bjekstva.

Izvedeno je patroliranje i postavljene su dnevne i noćne zasjede duž srednjeg i donjeg toka Neretve, na mjestima gdje je vjerovatno prolaz partizana na putu za Biokovo.

³ Varda

Sektor Dubrovnik

Mješovite nacionalne formacije i V. A. C., koji su juče zapaženi u predjelu Malinovi V. (Gacko TP—AF) i Bjelašnica (TP—TA—AL) kreću se u pravcu Šipacna (TN—AN).

Muslimani V. A. C., koji operišu s obje strane puta u pravcu Stepen (UO—AF) — Avtovac (UQ—AL) zauzeli su jutros Šarića Grede k. 1092 (UM—AI), a poslije podne Međuliće (UO—AI), nanijevši partizanima neutvrđene gubitke, a pretrpjevši gubitke od dva mrtva i deset ranjenih.

Broj partizana zarobljenih u akciji u noći između 27 i 28 ovog mjeseca (vidi jučerašnji izvještaj) popeo se na 25, među njima jedna žena.

Oni su izjavili da je u našoj vazduhoplovnoj akciji od 26 protiv Gareva (US—AI) pogođen punim pogotkom IV bataljon I Dalmatinske brigade i desetkovan.

Komanda mjesta Kotor

Obična djelatnost patrola. Pri izviđanju duž puta Melovina (Trebinje UK—FN) — Ive (UK—EN) — Zasade (UK—FN) Pod Dvorište (UH—FN) — Apljdo⁴ (UH—FH) — Ulice (UH—FN) nije zapaženo ništa novo.

Jutros je jednim avionom izvršen pregled Korčule, pa je ustanovljeno da se situacija na ostrvu normalizuje.

Obnovljen je automobilski saobraćaj Korčula—Blato—Veležika, koji se obavlja već 7 dana bez ijednog incidenta.

Djelatnost vazduhoplovstva

Akcija mitraljiranja Nevesinjskog i Gatačkog Polja i mjesta Avtovac—Hrušta.

Jako protivavionsko dejstvo.

Bombardovana je tegleća stoka u blizini Šipacna.

Bombardovana je okolina pravoslavne crkve u Foči sa odličnim rezultatima.

Ukupno je izvedeno 6 mitraljiranja, 4 borbena izviđanja i 8 bombardovanja, od kojih 4 na zahtjev trupa Crne Gore. Vedro.

General Piazzoni

Predano 8 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 načelniku Štaba
- 1 pomoćniku načelnika Štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Komandi Kr. karabiniera
- 1 Telegrafskom odjeljenju

⁴ Pavli Do

BR. 279

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA“ OD 29 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹**

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Pov. br. 745/43

POVJERLJIVO

Sjedište, 30. 4. 43

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6992

Stiglo 30 apr. 1943 — XXI

KOMANDI SUPERSLODE — operativno odjeljenje
— obavještajno odjeljenje

Sjedište

Izvještaj od 29. 4. 43

Hrvatska: vrijeme pretežno vedro.

Komandno područje Komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj.

114 lov. div.: borbe izviđačkih jedinica na sjevernom dijelu Samarice i istočno od Bihaća.

369 divizija: stanje u Bijeljini nepromijenjeno. 3 hrvatska divizija (Tuzla) dobila je zapovijest za akciju.² Neprijateljske grupe do 500 ljudi³ na prostoru jugoistočno i sjeveroistočno od Jajca.

118 lov. div. i SS div.: bez naročitih događaja.

Vazduhoplovstvo: sem izviđanja prostora Papuk Pl., Gospić, Bihać i Goražde napadi sa jačim snagama razornim i zapaljivim bombama prostora Foče, Goražda i Bijeljine.

Ukupno 43 borbena leta.

Komandant Jugoistoka

Za tačnost

Drechsler

poručnik i adutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Vidi dok. br. 305.

³ Odnosi se vjerovatno na Devetu krajišku brigadu Desete NOU divizije.

BR. 280

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 29 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Datum otpreme 29. 4. 1943

čas 21.30

Datum prijema 30. 4. 1943

u 1.20

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje

Br. 6955

Stiglo 30. 4. 43

Prepis telegrama

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARM. KORPUSA
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6520/Op.

Dnevni izvještaj od 29 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

— U vezi sa jučerašnjim izvještajem zapažene su u zoni Bratač (Nevesinje SQ—AT) — Kifino Selo (SP—AT) — Krekovi (SN—AV) partizanske grupe male jačine.

SEKTOR MOSTAR—NEVESINJE

— Juče poslije podne pripadnici V. A. C. zauzeli su Nevesinje.

— Nacionalne jedinice i V. A. C. izbili su na slijedeće položaje koje su juče poslije podne dostigli:

— nacionalna kolona: M. Velež (RQ—AT), Gradina (RQ—AR).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

— kolona V. A. C.: Đukić, k. 1189 (RQ—AR), Grebak, k. 1091 (RQ—AR), k. 1146 (RQ—AR), Strmoglavica (SI—AR).

— kolona V. A. C. Zečević: Debelo Br. (SI—SL—AR), k. 981, Križevac (SL—AP) stupivši u vezu kod Babje Gl. (SL—AP) sa formacijom Vidačić.

— Formacije V. A. C. Vidačić: I grupa Babja Gl. — Odžak (SN—AP), Krivi Do (Trtine) (SP—AP), Ovčj. Brod, k. 1054 (SR—AR); II grupa Videž (SP—SR—AN), Glog (SR—AL). III grupa V. Gradina (SR—TI—AL), Našanova Gom. (TI—AL), Ostrvica (TL—AL). IV grupa raspoređena prema istoku iz Krasine (TL—AL), Zajasena (TL—AL), kod Oštrog V. (TL—AI).

— Sutra 30 aprila kolone će se zadržati na dostignutim položajima i uputiće izvidnice prema Kifinom Selu i Brataču.

— U borubama koje su juče vođene u zoni Krasine—Zajasen i Oštri V. nanesen su partizanima sljedeći gubici: 10 mrtvih i 20 ranjenih, zaplijenjeno je 10 pušaka i 1 mitraljez.

— Juče je pronađeno u blizini Mukinjača (RM—RO—AR) 14 partizanskih lješeva, među njima lješ jednog komandira čete.

— Zastolje: nacionalna četa sa pripadnicima V. A. C. izvela je juče izviđanje u zoni Debelo Br. (RM—RO—BH) — Lisac (RO—BH) — V. Kita (RQ—BH), a da nije zapazila prisustvo partizana.

— Patrole V. A. C. isturene iz V. Kite našle su Luku (SI—BH) bez partizana i Zaborane (SL—SN—BL), koje su partizani zapalili.

SEKTOR METKOVIĆ—STOLAC

— Nacionalna kolona i V. A. C., pošto su juče stigli u Košutu (Nevesinje SL—AI), nastavili su jutros pokret i stigli u 14 časova u Krivi Do (SN—AI), a u 17.50 časova u Berkoviće (SL—SN—AI).

— Nacionalna jedinica sa dijelovima V. A. C. izvela je juče izviđački upad u zonu Orlovac (SI—AD) idući putem Dragovilje (RK—AF) — Plani (RO—AD) — k. 629 (RO—AD) — Mažikrovići (RQ—AD) — Drvenica (SI—AD) a da nije našla ništa novo.

Vrgorac: jučerašnjim patroliranjem u zoni Kutac — (Mostar IH—AN) — Vina (KI—AN) i V. Prolog (MH—AN) — M. Prolog (MH—AN) nije ustanovljeno prisustvo partizana.

Metković: partizanski gubici prilikom akcije čišćenja u zoni Desne (NH—NK—AD), o kojoj se javlja u izvještaju 6305/Op. od 25 ovog mjeseca, porasli su na 9 mrtvih.

SEKTOR DUBROVNIK

— Nacionalne jedinice juče su izbile u Omutić (Gacko TN—AI) i Ublić (TP—AI).

Nastavivši pokret jutros rano ove jedinice stigle su u toku večeri u blizinu Šipačna (TN—AN) ne nailazeći na otpor.

— Jutros se u Kobiljoj Glavi predalo šest partizana bjeGUNACA sa lećima kao propusnicom.

KOMANDA MJESTA KOTOR

Obična djelatnost patrola u zoni Bratešić (Kotor VQ—EO) — Krstac (VO—EU) — Bukovica (Trebinje VM—FN) — Grab (GI— US—FP) i Pod Duge (UK—FN).

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

— Bila je veoma intenzivna, mada djelimično ometena niskim oblacima i jakim vjetrom.

— Izviđanja nad čitavom zonom i veza sa isturenim kolonama.

— Akcije bombardovanja u zoni istočno od Nevesinja—Pridvoraca, Šipačno i Čemerno (Gacko US—AR—AP).

— Mitraljiranje duž puta i u tijesnom dodiru sa našim jedinicama u napadu protiv partizanskih grupa koje su se skrile u šumovite zone i u naseljena mjesta. Prilikom jednog takvog mitraljiranja blizu naselja Kljuni avion Cr. 42, kojim je pilotirao narednik GAGLIARDI Alberto, bio je pogođen i oboren snažnim protivničkim protivavionskim dejstvom. Pilot je poginuo. Ukupno su izvedena: 3 borbena izviđanja, 6 mitraljiranja i 5 bombardovanja, od kojih jedno na zahtjev trupa Crne Gore.²

Vedro, vjetar.

GENERAL PIAZZONI³

Kopije: 1 Ekselenciji

„ 1 načelniku Štaba

„ 1 pomoćniku načelnika Štaba

„ 1 Obavještajnom odjeljenju

„ 2 Operativnom odjeljenju

„ 1 Komandi Kr. karabiniera

„ 1 Telegrafskom odjeljenju

² Veći dio rečemica iz ovog stava podvučen je crvenim mastilom.

³ Ispod potpisa nalaze se datum 29. IV. i paraf (m) generala Robottia.

BR. 281

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA
OD 29 APRILA 1943 GOD. O GUBICIMA ČETNIKA MAJORA
BAČOVIČA U BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U
HERCEGOVINI¹

Primljeni telegram

V. P. 39, 29. april 1943 — XXI — 12
časova

Od Stenjela

Komandi VI Arm. korp. — Obavještajno

Operativno odjeljenje 1		
Br. prot.	Datum prijema	
	20 4	43
Kateg.	Vrsta	Fasc.
A	2	17

U razgovoru koji sam vodio juče sa majorom Bačovićem saznao sam slijedeće: od dana kada su njegove trupe prešle Neretvu, on je imao hiljadu i jedanaest što mrtvih što ranjenih. U istom vremenu nanio je teške gubitke partizanima, to jest oko 4000 mrtvih u borbi i mnogo ranjenih i zarobljenih. Bačović ubija zarobljenike. U Kifinom Selu, istočno od Nevesinja, i u obližnjim zonama treba da je koncentrisano oko 4000 partizana. Oni su dijelom došli iz zone Kalinovik, koji izgleda drže njemačke trupe. Moral kod partizana je nizak, naročito kod Dalmatinaca. Kraj. Stenjel.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D/5.

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA IZ BILEĆE OD 29 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA ČET- NIKA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI I SITUA- CIJI U HERCEGOVINI¹

Bg/m

Telefonsko saopštenje centuriona² Pace (centar „I“ Bi-
leća)³

1) — Kolona Popović se nalazi prema Milatovici k. 1104 (Gacko UO—UQ—AF) i Stepenu (isto UO—AF).

2) — Muslimanska kolona je već stigla u Šarića Grede (Gacko UM—AF).

3) — Kolona Babić iz Omutića (Gacko TN—AI) prema Šipačnu (Gacko TN—AN).

4) — Kolona Kureš zauzela je V. Rankovac (Nev. TL—AI) (k. 1285) i Kosmaj (k. 1178) (isto AL—TI).

5) — Kolona Milojević, ranije odbijena u Volujak (Nev. TL—TI—AN) i Kamasela (isto TI—AI), izvela je jutros napad prema Velikoj Gradini (k. 1189) (Nev. SR—TI—AL).

6) — Kolona Jančić morala je napustiti Glog (Nev. SR—AR) i povukla se u Studence (isto SN—SP—AL); dobila je naređenje da ponovo zauzme Glog prema kome se uputila u toku dana.

7) — Kolona Djankić se nalazi u Odžaku (Nev. SN—SP—AP) — Vojne (isto SN—SP—AN).

8) — Major Radojlović je zauzeo Kifmo Selo (Nev. SN—SP—AT) i uputio se prema Odžaku da bi se priključio koloni Djankić.

Situacija u Crnoj Gori

Partizani IV i V Proleterske brigade drže visove kod Stojkovca (Nikšić ZL—GZ) — Toplog Prisoja (isto ZL—ZN—GU) i Vojnika (isto GS—GU—ZP—ZR—ZT) — Brezne (isto ZL—ZN—GZ) i u zoni Šavnik — Mokro (Nikšić ZT—GU) — Miloševići (isto XI—GS) — Ostrvica—Gradina (isto XL—GQ).

Naše kolone drže Javorak (isto ZL—ZN—GU) — Jasenovo Polje (isto ZP—GQ) i Gvozd (isto ZT—ZV—GO) na putu za Šavnik.

Situacija u Crnoj Gori je ustaljena.

U Krstacu (Gacko VK—AB) i Višnjica Dolu (isto VO—AD) ima nacionalističkih formacija koje drže položaje na granici;

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 20 D 5.

² Kapetan fašističke milicije

³ Ispod ove rečenice dopisano je crnom olovkom na italijanskom jeziku: „Tražen od Obavještajnog odjeljenja“.

sjeverno i južno od mjesta Kazanci (Gacko VH—AD) raspoređen je bataljon popa Perišića.

29 april 1943 — XXI 17.30 časova
Op. od.

BR. 283

**DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA —
DALMACIJA“ OD 30 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA
PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹**

Njemački štab za vezu pri
Višoj komandi oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Pov. br. 754/43

POVJERLJIVO

Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ Operativno odjeljenje
Br. 7044 Stiglo 1 maja 1943—XXI

1. 5. 43

Višoj komandi oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“
— Operativno odjeljenje
— Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Dnevni izvještaj od 30 aprila 1943

Hrvatska: vrijeme malo oblačno.

114 lov. div.: pljačka manjih bandi na južnom dijelu ugla
Una — Sana.

Upućena su potjerna odjeljenja. Prema nepotvrđenim vijestima neprijateljske snage na prostoru Glamoča i jugozapadno namjeravaju da prodru ka Livnu.

369 div.: za oslobođenje Bijeljine iz okruženja angažovana su tri hrv. bataljona.²

Komandant Jugoistoka

Za tačnost prepisa

Drechsler

poručnik i adutant

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 17 J/4.

² Vidi dok. br. 305.

BR. 284

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG
ARMIJSKOG KORPUSA OD 30 APRILA 1943 GOD. O BOR-
BAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI¹**

Operativno odjeljenje
Prepis poslan Obavještajnom
odjeljenju

Telegrafskom odjeljenju i
karabinierima

otpreme 30/4/1943 XXI
22.00

Datum i čas

prijema 1/5/1943 XXI
9.10

Viša komanda oružanih snaga
„Slovenija—Dalmacija“
Operativno odjeljenje

Br. 7018

Stiglo 1 maja 1943 — XXI

Predmet: bg.

Telegram

OD KOMANDE VI ARM. KORPUSA — OPERATIVNO
SUPERSLODI — OPERATIVNO
i na znanje
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 6570/op.

Dnevni izvještaj od 30 aprila u 18 časova

AKTIVNOST USTANIKA

Ustaničke grupe potučene sjeverno od Stepena (Gacko
UO—AF) povukle su se prema Gacku, a delimično i u pravcu
Brezne (Nikšić ZL—SN—GZ).

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta, kut. 18 D 8.

SEKTOR MOSTAR

— Nevesinje: nacionalne jedinice stoje na položajima koji su navedeni u jučerašnjem izvještaju.

Dijelovi V. A. C. istureni radi izviđanja zone Bratač (Nevesinje SP—AT) — Kifino Selo (SP—AT) — Krekovi (SP—AV) — D. Bijenja (SL—AX—AV) — G. Bijenja (SN—AX) i Pridvorci (SI—AX).

U toku su borbe u zoni Svinjac (IR—AT) — Medjedari (SR—AT) i Pločno (SR—AR).

Vidačićeve formacije V. A. C. druge grupe, za koje je javljeno u jučerašnjem izvještaju da je u Videžu (SP—SR—AN) i Glogu (SR—AL), stigle su u predio Grabovica (SR—AP). Vidačićeve formacije treće grupe stigle su u Crnče (TI—AP), a formacije četvrte grupe u Mangrop (TP—AN).

SEKTOR METKOVIĆ

Stolac: nacionalna kolona i V. A. C. rasporedili su se s obje strane puta Berkovići (SL—SN—AI—AF) — Nevesinje.

Prilikom izviđačkog upada u zonu Volujak—Drvenica (SI—AD) nije ustanovljeno ništa novo.

Vrgorac: prilikom patroliranja u zoni Stilje (Makarska) (XV—AR) — Prolog (Mostar LI—AN) nisu primijećeni partizani.

Metković: Patroliranja sa jedinicama V. A. C. u zoni Dobranje (ON—PI—GZ) i Vidonje (OL—GZ).

Dana 24 i 25 ovog mjeseca predalo se hrvatskoj žandarmeriji u Hrasnom (PM—AD) 12 partizana bjegunaca, od kojih 5 naoružanih.

Pelješac: U toku su zasljede u obalskoj zoni između Trstenika (Mljet KI—LI—GS) i Ruzmarina (IH—GZ).

SEKTOR DUBROVNIK

Nacionalne jedinice stigle u Šipačno (Gacko TN—AN) i našle su mjesto bez partizana.

Formacije V. A. C. koje operišu sa pomenutim jedinicama izble su u zonu Bjelašnica Pl. (TP—TR—UH—AL).

Muslimani V. A. C. koji operišu s obje strane puta Kobilja Glava—Avtovac zauzeli su Kulu Fazlagić (UK—UM—AI), Medjuliče (UO—AI), Gat k. 1120 (UK—AF) savladavši protivnički otpor.

Gore spomenuti spojili su se s lijeve strane sa formacijama V. A. C. u zoni Bjelašnica Pl.

KOMANDA MJESTA KOTOR

Prilikom patroliranja u zoni Naliezič² (VQ—BQ) —Stolic³ (VM—FG) — Popov Do (Trebinje VH—PL) — Brezovi Do (US—FL) — Kruševica (UK—UM—FI) nije pronađeno ništa novo.

DJELATNOST VAZDUHOPLOVSTVA

Ograničena zbog nepovoljnih atmosferskih prilika.

Izvedena je akcija izviđanja i bombardovanja u zoni Plužine—Medjedari (Nevesinje SR—AT).

Pokušaj izviđanja u zoni Nevesinje—Ulog—Kalinovik spriječen je niskim oblacima.

Ukupno su izvršena dva izviđanja, tri bombardovanja.

Nebo oblačno uz djelimično razvedranje.

General Piazzoni⁴

² Na karti 1 : 100.000 ovo mjesto nije nađeno.

³ Isto

⁴ Ispod potpisa u originalu se nalazi datum 1. V. i paraf (m) generala Maria Robottia.

III

USTAŠKO-DOMOBRANSKI I ČETNIČKI DOKUMENTI

BR. 285

**NAREĐENJE DELEGATA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE
OD 1 APRILA 1943 GOD. DA ČETNIČKE JEDINICE KRENU
PREMA NEVESINJU¹**

PUKOVNIKU STANIŠIĆU GACKO

Naša vojska tučena je na Trusini. Komunisti napreduju Stocu i Bilecu.² Nemoj čekati nikakve nove snage nego kreni odmah na Nevesinje. Popović³ je tučen i kreće Bileću. Vidačić⁴ brani Hrgud. Ja ću u petak napasti na njihovu glavninu u Nevesinju. Ako ne kreneš, to je nesreća. Bolje da pošteno poginemo nego da pobede komunisti! Ja sa svojim bosanskim četama idem makar niko ne krenuo.

Jevđević

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/4—1, k. 103. Naređenje je vjerovatno poslato 1 aprila 1943 godine.

² Vidi dok. br. 3 i 76.

³ Milorad Popović, četnički komandant. Početkom 1945 god. ubijen u borbi protiv jedinica Narodnooslobodilačke vojske.

⁴ Milorad Vidačić, komandant Trebinjske četničke brigade

BR. 286

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 1 APRILA 1943 GOD. O POKUŠAJIMA ČETNIČKIH JEDINICA DA PREĐU U NAPAD NA JEDINICE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE¹

GLAVNI STOŽER „OP“
HRVOPO—SUŠAK
III. SBOR „Glst“.

Četnici tučeni na Trusini.² Partizani zauzeli Šipačno (15 km zapadno od Gacka) i Fojnicu³ i napreduju prema Bileću i Stolcu.

Pokušavam uticati na četničke vođe da netučenim jedinicama napadnu partizane,⁴ kako ne bi Kula,⁵ Gacko i Stolac bili napadnuti premoćnim i bolje oboružanim partizanima.⁶

Javljeno Glavnom stožeru, Hrvopo-u i III. sboru.

6. divizija Op. Br. 3253/tajno

Zapovjednik, pukovnik.
Šarnbek

ZAPOVJEDNIŠTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Broj 3253/taj.
U Mostaru, dne 1/IV 1943

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/4—3, k. 103.

² Opširnije vidi u dok. br. 76 i 285.

³ Vidi dok. br. 51 i 288.

⁴ Vidi dok. br. 285.

⁵ Kula Fazlagić

⁶ Vidi dok. br. 51 i 76.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ DOMOBRANSKOG OFICIRA ZA VEZU
PRI NJEMAČKOJ 714 PJEŠADISKOJ DIVIZIJI OD 1 APRILA
1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV NA POD-
RUČJU KOTOR VAROŠI¹**

Kroat. Verb. Offiz bei der 714. I. D.
Častnik za vezu kod 714. pješ. div.
Op. Nr. 660.— taj.—
1. travnja 1943.—

Predmet: Dnevno
izvješće. —

GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA
Operativni odjel.

I.

Akcija u toku:

Skupina neprijatelja² oko Kotor Varoši odbačena na J.
Ostalo nepromjenjeno. —

Opskrbna preselica Bos. Krupa — Bihać uz stalni dodir
sa neprijateljem obavljena. 5 mrtva neprijatelja, 1 Nijemac
ranjen.

Zaokruženje oko Kotor Varoši razbijeno. Uz pomoć zra-
koplovstva partizani odbačeni na J i progone se. Gubitci ne-
prijatelja: 60 mrtvih, oko 50 ranjenih, 2 zarobljena. Njemci:
1 poginuo, 2 ranjena. Domobranstvo: 5 poginulih, 7 ranjenih,
50 nestalih. Istraga protiv nestalih koji se vraćaju u toku.

II.

Kretanje:

Stožer II. bojne sa 6 satnijom gren. puk. 741 u Jajcu,
dalnje preselice slijede do 2.IV.

10. satnija gren. puk. 721 u Prijedoru.

III. topničkog puka 369 otpuštena iz područja divizije.

III. bojna 3. gorskog sdruga u Bos. Krupu.

I. bojna lov. puk. br. 10. IV. top. sklop. u San. Mostu.

III. bojna lov. puk. br. 10. u Prijedoru.

Pukovnik Čardašić preuzeo 2. domobransku lovačku bri-
gadu.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 31—23, k. 22.

² Odnosi se na jedinice Prve krajiške NOU brigade.

III.

Namjere:

Pješ. puk. br. 11. pročišćavanje Petrove Gore od Cetin-grada, Vk. Kladuše, Starog Sela prema S.

Podhvat Rujiška: skupina Görtz (I. bojna lov. puk. 721, IV. bojna. gorskog sdruga, 4. bitnica top. sklop. 661) od Bos. Novog preko Rudice — Čadavice na Alibegov Dubovik (6—9 km odnosno 17 km J. Bos. Novog). I. bojna 3. gorskog sdruga od Buševica Blatna na Vk. Rujišku (15 km JZ odnosno 14 km JJZ Bos. Novi). II. bojna 3. gorskog sdruga od Otoka prema Vk. Rujiški, dijelovi podhvatne skupine (Eingreifgruppe) 187 Res, Div. sa III. bojnomo 3. gorskog sdruga iz Bos. Krupe prema Alibegov Dubovik.

Lovački odjeli u Šamaricu, Bihac, J luka Une — Sane, J Kotor Varoš, S Jajca — Jezero.

I. bojna pješ. puk. br. 10. IV. top. sklop. u Ključu.

III. bojna pješ. puk. br. 10. u San. Mostu. —

ČASTNIK ZA VEZU
satnik (v. Ullisperger):
Fon Ullisperger

BR. 288

**IZVJEŠTAJ POSADNOG ZAPOVJEDNIŠTVA GACKO OD
1 APRILA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU FOJNICE OD STRANE
JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹**

DOMOBRANSKA BRZOJAVKA

Broj	Vrsta	Broj riječi	Vrijeme	Primljena od Gacka putem krugova	Predana putem	Potpis krugovalnika
5/6	Z	92	1/IV 08s00m	Vrijeme 1/IV u 08 s 45 m	Vrijeme ==s==m	Mikulić v. r.
Službeni Podatci		Adresa: Zadić Mustar, III b. jna Bileće				

U Šipačnom nalazi se 300 do 400 partizana.² Šipovljani puškari izbjegli. Suraduju sa našim milicionerima koji se nalaze u Planini Bjelašnici. Prema jutrošnjim podacima selo Fojnica zauzeto od partizana sinoć oko 2300 sata.³ Brzoglasna veza sa Fojnicom prekinuta. Sinoć u Gacko stiglo tri četnička bataljona u jačini od 1000 ljudi. Po dobivenim podacima namjera partizana je zauzimanje Gacka i Bileća radi spajanja sa Pivom i Golijom. U Goliji formiran bataljon partizanski pod zapovjedništvom Milivoja Perovića, učitelja, koji čeka pogodan trenutak za napad. —

Pozap Gacko broj 233/tajno

ZAPOVJEDNIČTVO

6. PJESAČKE DIVIZIJE

Op. broj 3251/tajno

U Mostaru, dne 1/IV/1943.

Tčk. 5 op. dnevnika za 1. IV.— u SPISE

Glavar stožera
Glst. satnik, Šimonović
Šimonović

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/4—1, k. 103.

² U Šipačnu su se nalazile jedinice Prve dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 51.

³ Fojnicu su oslobodile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 3 i 51.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE
DIVIZIJE OD 2 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV
JEDINICA NOV U ISTOČNOJ HERCEGOVINI¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op. Br. 3306/taj.
U Mostaru, dne 2. travnja 1943.

Predmet: Dnevno izvješće
Broj 91.—

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽ. SNAGA „OP“ ...
- HRVOPO-U S U Š A K
- III. DOMOBRANSKOM SBORU (Glst.)
- III. D. S. PODRUČJU (Glst.)
- II. SEKTORU (POPUNIDBENO SINJ)
- S A S T A V A K. —

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODACIMA TOKOM 2. TRAVNJA
1943 GOD.

I.

A) Kratka ocjena situacije:

Kriza traje i dalje. Talijani i dalje vrše pritisak za povlačenje četnika ka Bileći uskraćujući im hranu i streljivo; za sada u tome nemaju uspjeha.

B) Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:

Borba protiv partizana u istočnoj Hercegovini svodi se za sada još na prikupljanje četničkih snaga i pojedinačne dvo-boje između partizana i naših milicionera i domobrana odnosno četnika. Za sada su partizani nadmoćniji.

Noću 1./2. IV. dvije partizanske brigade² jačine oko 2.000 ljudi napale su četničku skupinu kod Fatnice; napad je odbijen.

Jedna četnička skupina tokom 1. IV. zauzela je postave između Meke Grude i Plane, a druga između Plane i Fatnice.

Danas je otpočeo napad Crnogoraca, Gatačkog četničkog bataljona i naših milicionera i domobrana od Gacka ka Fojnici. Desno od puta napadaju Crnogorci, a lijevo od puta dio naših milicionera Kule Fazlagića sa polu satnijom domobrana iz

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1—24, k. 22.

² Vjerovatno se odnosi na dijelove Prve dalmatinske NOU brigade.

Gacka i dvije čete gatačkog četničkog bataljona; lijevo krilo osigurava milicija Kule Fazlagića demonstracijom u smjeru s. Šipačno. Otpor partizana je jak, ali naši ipak polako napreduju. Partizani pokušavaju obilazak Gacka sa sjevera; danas im je uspjelo zauzeti s. Vrba (10 km sjeverno od Avtovca). Pukovnik Stanišić naložio je protunapadaj za povraćaj s. Vrba.

Danas je otpočeo i napad četničkih skupina od Mostara i Berkovića.

Talijanske čete i naša 17. satnija 13. p. p. nalaze se na dosadanjim postavima.

C) Vlastite mjere:

Potrebno je posredovati kod Superslode³ da i Talijani pristupe aktivnom djelovanju protiv partizana u istočnoj Hercegovini, ako se to uopće može postići. Mi ovde ne možemo ništa postići, pa i ne posređujem više kod ovdašnjih talijanskih zapovjedništava.

Tokom 3. IV. prebaciti ću zrakoplovom posadi Gacka u Kulu pušcano streljivo i bombe.

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH ČETA I OSOBITI DOGAĐAJI:

Talijani iz Bileća počev od 1. IV. evakuiraju brašno kamionima u Dubrovnik.

Hrana naše posade Bileća djelom je evakuirana u Trebinje.

III.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Nije bilo. —

Zapovjednik, pukovnik
Š a r n b e k
Šarnbek

(M. P.)

³ Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“

BR. 290

**ZAHTJEV ČETNIČKOG KOMANDANTA BAJA STANIŠIĆA
OD 2 APRILA 1943 GOD. ŠESTOJ USTAŠKO-DOMOBRA-
NSKOJ DIVIZIJI ZA DODJELU MUNICIJE I BOMBI¹**

DOMOBRA NSKA BRZOJAVKA

Broj	Vrsta	Broj vrijedi	Vrijeme	Primljena od Gacka krugovalom	Predana putem	Podpis kru- govalnika
36	Z	52	2 IV 0040 ...s...m	Vrijeme 2 IV 0745 m	Vrijeme ...u...m	Grego v. r.
Službeni p daci		Prije svega =		Adresa Zativ Mostar		

Pošto nam je nemoguće dobijati municiju iz Bileća pošaljite hitno avionom municiju za jugoslovenske i talijanske puške i ručne bombe. Za italijansku pušku 20 sanduka, a za jugoslovensku 40 sanduka. Ručnih bombi 30 sanduka za noćnu borbu. Napad² počima u 7 sati u jutro. —

Pukovnik Stanišić Pozap Gacko
broj 247/tajno.—

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJESACKKE DIVIZIJE
Op. Broj 3282/taj.
U Mostaru. dne 2/IV 1943.

Tčk. 2 op. dnevnika za 2. IV. 1943. — priepis Jevđeviću
Pozap Gacku po konceptu.

GLAVAR STOŽERA
Glst. satnik, Šimoković
Šimoković

¹ Original. pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 32 4, k. 103.

² Vidi dok. br. 289.

**OBAVJEŠTENJE MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA
NDH OD 3 APRILA 1943 GOD. O POSTIGNUTOM SPORA-
ZUMU SA DELEGATOM ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
ZAGREB

Broj: H. T. 155/1943.

Zagreb, 3. travnja 1943.

Predmet: Jevđević — pregovori.

OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIČTVU

Sušak

Glavni stožer domobranstva sa Op. broj 3170/taj. od 27. III. 1943 dostavio je slijedeći izvještaj:

„Zapovjedništvo 6. pješačke divizije Mostar sa Op. br. 2896/tajno od 19. III. 1943 g. dostavilo je slijedeće:

Danas u 11 sati održao sam ponovno sastanak sa vođom četnika Jevđevićem. Ja sam bio sa glavarom stožera, a on sa jednim svojim častnikom.

Uspio sam postići slijedeće:

1. Jevđević garantira sigurnost naših posada Gacko i Nevesinje (domobrana i oružnika) kao i pučanstva u navedenim mjestima. Isto tako spreman je osigurati željeznički promet Mostar—Trebinje—Bileća i Mostar—Dubrovnik od svakog napada i nasilja četnika, ali traži uklanjanje iz oblasti Ravna stanovitih ustaša, koji izazivaju izgrede i sukobe. Sa zapovjednikom 6. oružničke pukovnije preispitati ću stanje u oblasti Ravna i vidjeti šta se tamo može učiniti.

Za naše milicionere u oblasti Gacka i Nevesinje ne može primiti nikakove obaveze, jer kaže da sa njima nema nikakove veze niti ga oni zanimaju. (Zaista je zadnji pritisak dolazio od Talijana a ne od četnika).

2. Rad naših oblasti u Gackom i Nevesinju biti će u svemu kao i prije, t. j. za vrijeme dok su u Nevesinju i Gacku bile talijanske posade, s tim da će sva administrativna pitanja riješavati naše upravne oblasti.

Pri ovome Jevđević samo moli, da se obskrba ovih krajeva vrši kao i do sada i kao i ostali krajevi države.

¹ Original. pisan na mašini. nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 44/7—3. k. 231.

3. Da se posade Gacko i Nevesinje bez daljnega mogu pojačati na po jednu bojnu u svakoj, a eventualno dalje pojačanje vršilo bi se sporazumno. Pri tome svako pojačanje vršiti će se samo domobranima a ne ustašama. Pri ovome Jevđević moli, da u navedenim posadama ne služe ljudi iz okolice.

4. Služba sigurnosti u Gackom i Nevesinju vršiti će se sporazumno između domobranstva-oružništva i četnika, pri čemu se neće od strane četnika postavljati nikakova ograničenja ili uslovi.

5. Sve hrvatske preselice na cesti Mostar—Nevesinje—Gacko i obratno biti će osigurane od četnika u jačini u kojoj to Jevđević smatra potrebnim, pošto je on za sigurnost istih odgovoran.

6. Poslije završene akcije protiv partizana vratiti će sve otete konje od pučanstva u oblasti Imotski — Grude — Široki Brijeg.

7. Skupinu četnika u selu Buna ne samo da će disciplinirati već kako kaže, većim dielom pobiti, jer je navodno partizanski orijentirana. Ovome će pristupiti odmah poslije završene akcije protiv partizana, te će tada omogućiti povratak i neuznemiravano djelovanje naše oružničke postaje.

8. Omogućiti će povratak i neuznemiravano djelovanje naše oružničke postaje u selu Bijelo Polje. Povračaj oduzetog oružja ovoj oružničkoj postaji za sada ne može garantirati, ali će uznastojati i to ostvariti.

9. Da za naše pučanstvo na putovanju smjerom Mostar—Nevesinje—Gacko i obratno vriede u potpunosti naše putne isprave, bez četničkih a za njegove pripadnike četničke bez naših, što će kontrolirati zajedničke straže na ulazima i izlazima u Nevesinje i Gacko.

10. Da zajednički poradimo na smirivanju strasti i da sve sporove rješavamo mješovitim povjerenstvima na licu mjesta.

11. Najstrožije je zamjerio (predamnom je napisao i odpremio brzojavku) svojem zapovjedniku u Gacku Stareviću, za izvršenu provalu u občinsku zgradu i pucanje na našu obhodnju dne 18. III. i zabranio mu je svako dalje izazivanje izgreda i nesuglasice.

Ovom prigodom Jevđević je istaknuo kako postoji neka kombinacija, da u oblast Stolca dođu neke njemačke snage, ali da bi on mnogo više volio, da u Stolac dođe jedna hrvatska bojna. Po ovome mu nisam dao nikakove obavijesti.

Sa svoje strane obećao sam Jevđeviću, da se nad lojalnim pravoslavnim pučanstvom na području zaposjednutom od strane hrvatskih i njemačkih četa, a poglavito u selu Bogodol, Goranci, četiri sela oko Širokog Brijega i sedam sela oko Imot-

skog neće vršiti nikakova nasilja, kako sa naše tako ni sa njemačke strane. Molim za potrebno posredovanje kod naših upravnih vlasti i kod njemačkih vojničkih vlasti, da se ovo moje obećanje u svemu poštuje, jer je inače svaki dalji rad na smirenju i održanju snošljivih odnosa nemoguć.

Sve ovo postignuto je u nevezanom razgovoru bez ikakvog pismenog ugovora. Jedino su sa obje strane pravljene približske (bez ikakvog potpisivanja).

Na ovom sastanku Jevđević mi je izložio i svoje podatke o situaciji u oblasti istočno od Neretve. Iz ovih podataka vidi se da ne dostaju čete pukovnika Baje Stanišića, za koje mi nije rekao gdje se nalaze.

Blizka budućnost će pokazati hoće li Jevđević biti u stanju zagarantirati svoja obećanja i u praksi.“

Dostavlja se gornje naslovu radi obavijestjenja.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI !

(M. P.)

Po naredbi ministra:
Pročelnik političkog odjela:

V. Bačić

(Dr. V. Bačić)

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 3
APRILA 1943 GOD. O POKRETIMA I BORBAMA JEDINICA
NOV U ISTOČNOJ HERCEGOVINI¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Br. 3330/taj.

U Mostaru, dne 3. IV. 1943 g.

Predmet: dnevno izvješće
broj 92. —

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽ. SNAGA „OP“.
- HRVOPO-U S U Š A K
- III. DOMOBRANSKOM SBORU (Glst.)
- III. D. S. PODRUČJU (Glst.)
- II. SEKTORU (POPUNIDBENO SINJ).
- S A S T A V A K. —

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODACIMA TOKOM 3 TRAVNJA
1943 GOD.

I.

A) Kratka ocjena situacije:

Partizani² sve više preplavljaju cielu istočnu Hercegovinu. Kako izgleda, Talijani im se nigde ne misle suprotstavljati, a četnici im njesu dorasli, te jedna oblast za drugom pada u ruke partizana. Talijani napuštaju Stolac (tvorivo su već evakuirali) a ima znakova prema kojima se može zaključiti da misle napustiti i Bileću. Zagrebački sporazum primjenjuju jedino za iskorišćenje naših četa da brane njih ili da im osiguraju nesmetano povlačenje i odstupanje; potom nas svuda i uvijek ostavljaju na cjedilu. O općem stanju i svojim namjerama ne daju nam nikakve obavijesti, kao ni o svojim zapovjedima izdatim četnicima. Sa svojim četama u opće se više ne upuštaju u borbu.

B) Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:

Protunapadaj četnika dne 2. IV. za povraćaj s. Vrba nije uspio, te su partizani obilaskom desnog krila četničkih postava izravno ugrozili Gacko. Obzirom na takvo stanje četnici su

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7 1—25, k. 22.

² Odnosi se na jedinice Treće NOU divizije.

odlučili napustiti Gacko. Ovo je primoralo i našu posadu zajedno sa milicijom na napuštanje Gacka i povlačenje u smjeru Kule Fazlagića. Krugovalna postaja Gacka javila se iz Gacka zadnji puta 2. IV. u 19,10 sati. Zapovjednik posade, zbog kratkoce vremena i nemanja prevoznih sredstava, nije mogao evakuirati hranu već ju je podielio porodicama milicionera, koje su ostale kod svojih kuća. Četnici su se povukli prema s. Dramešina (6,5 km. sjev. ist. od Gacka), Jasenik (6 km. ist. od Gacka) i Stepen (10 km. juž. od Gacka). Borbe između četnika i partizana u oblasti Gacka vode se sada na crnogorskoj granici.

Krugovalna postaja Gacka javila se je prvi puta iz Kule tek danas oko podne; zapovjednik satnije izvjestio je da se sa satnijom i milicionerima namjerava preko Bjelašnice probijati u smjeru Stolca ili Mostara. Preporučio sam mu, da bi po mom mnijenju bilo najbolje odmah, sa jakim osiguranjem, otpočeti izvlačenje prema Bileći. Međutim nije sigurno da je ova brzopjavka primljena u Kuli, jer primitak nije potvrđen (predata je u slipeo). Oko 17 sati poslao sam ovu preporuku i zrakoplovom.

Bileća i Kula do sada nису napadane.

Skupina od oko 300 partizana nalazi se u oblasti s. Ljubomir (12 km. jug. zap. od Bileća) navodno sa namjerom probijanja prema s. Mosko (8 km. sjev. ist. od Trebinja) — Lastva (10 km. ist. od Trebinja).

C) Vlastite mjere:

Od zapovjedništva divizije „Marche“ tražio sam, da se ne bombardira Kula Fazlagića u kojoj je naša posada sa milicionerima niti Gacko i s. Gračanica sa neposredno okolnim selima, jer su u njima ostale porodice naših milicionera.

Isto tako ponovo sam tražio povlačenje naše 17. satnije 13. p. p. (bivše posade Nevesinja), koja se nalazi na postavu: Komić (546) — Ravnice (2 km. sjev. od Blagaja) na retabliranje u Mostar, što je odbijeno navodno zbog toga, što su tamo otpočele borbe sa partizanima.

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH ČETA I OSOBITI DOGAĐAJI:

Prema obavijesti talijanskog posadnog zapovjedništva u Trebinju trebale su tokom 2. IV. stići u Trebinje 2 bojne crnih košulja, danas jedna bojna divizije „Messina“, a sljedećih dana još neki dielovi; uloga i raspored ovih četa za sada nису poznati.

Talijani su danas obavijestili našeg kotarskog predstojnika u Stolcu, da njihove čete napuštaju Stolac; evakuaciju tvoriva

već su izvršili u Čapljinu. Veliki župan iz Mostara i zapovjednik 6. oružničke pukovnije naložili su, da se zajedno sa Talijanima evakuiraju u Čapljinu i svi naši državni uredi i oružnici; ovo međutim nailazi na teškoće zbog nedostatka prevoznih sredstava u kom pogledu nam Talijani neće pružiti nikakvu pomoć.

III.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Nije bilo. —

(M. P.)

Zapovjednik, pukovnik
Šarnbek
Šarnbek

BR. 293

BOJNA RELACIJA SEDME PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 4 APRILA 1943 GOD. ZA MJESEC MART¹

STOŽER

7. PJEŠAČKE PUKOVNIJE

Op. Br. 378/taj.

4 — IV — 1943 god.

Travnik

Predmet — Obća bojna relacija

ZAPOVJEDNIČTVU 4. LOVAČKE BRIGADE

I. dio.

a) *Operacije i poduhvati.*

U cilju uništenja i proganjanja razbijenih odmetnika kod Konjica 1. ožujka t. g. pukovnika poduzima poduhvat u zajednici sa njemačkim snagama² na prostoru desno Vranjača (1310) — s. Trešnjevica — s. Višnjevica — s. Seonica — s. Podhum i lijevo Konjic — rijeka Neretva — Ostrožac sa zadatkom da zaposjedne crtu Ostrožac — s. Seonica, te da uhvati vezu sa našim dijelovima koji su nadirali iz sjevernog pravca kod Podhuma.

Ovaj poduhvat trajao je do uključivo 3. ožujka t. g. kada je dostignuta i zaposjednuta crta Ostrožac — k. 466 — Go-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—32, k. 57.

² 718 njemačka divizija

rica — Trusina — k. 500 — s. Seonica. U toku poduhvata bilo je odpora od strane odmetnika ali relativno slabijeg. Kod odmetnika bilo je manjih gubitaka, dok vlastiti gubici bili su mali.

Daljnje produženje poduhvata nije bilo moguće usljed nadmoćnosti odmetnika te se je pukovnija zadržala u obrani na pomenutoj crti sve do 9. ožujka t. g. kada je tokom noći 9./10. ožujka uslijedio napadaj odmetnika³ na naše postave sa nadmoćnim snagama, te je pod pritiskom pukovnija zajedno sa njemačkim postrojbama bila prisiljena da se povuče na obranbenu crtu Vranjača (1310) — Brdo (1387) — Bikova Kosa — Križ (1268) — Koznik (1244) — Pleševac (1092) — Križ (818) sa zadatkom najupornije obrane u spriječavanju prodiranja odmetnika ka iztoku preko Ivan Sedla, ali do napadaja od strane odmetnika nije došlo.

12. ožujka pukovnija sa obranbene crte ponovno poduzima poduhvat u gore naznačenom području sa zadatkom ponovnog uništenja i proganjanja odmetnika, te se je istoga dana dostigla crta Kukrica—Pačera — D. i G. Gradac — s. Seonica, koja crta se držala do 17 ožujka t. g. sa zadatkom spriječavanja prelaza odmetnika sa jedne na drugu stranu Neretve. U ovome poduhvatu također nije došlo do značajnih okršaja sa odmetnicima.

18. ožujka t. g. odpočelo je postepeno izvlačenje pukovnije na novo odredište radi preformiranja i izobrazbe i do 25 ožujka t. g. pukovnija se prikupila na području Travnik—Turbe.

b) *Izkustva.*

Pored izkustava naznačenih u relaciji za mjesec veljaču, uočena su i ova izkustva — odmetnici imaju jako razvijenu dojavnu službu i upotrebljavaju naše znakove za održavanje veze sa zrakoplovima, te se je desio slučaj da su prilikom napadaja na Konjic upotrebili njemačke znakove za obilježavanje trupa na zemlji tako, da su naši zrakoplovi bacali streljivo i hranu baš u odmetničke ruke.

c) *Nedostaci i pogrieške.*

Pored nedostataka iznijetih u relaciji za mjesec veljaču uočeni su i ovi nedostaci — pukovnija nema svjetlostnih sredstava za vezu te se je desio slučaj da je naše topništvo tuklo naše trupe.

Zapovjednik, pukovnik
(Metikoš)
Metikoš

³ Odnosi se na jedinice Treće NOU divizije.

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG DOMOBRANSKOG ZBORA OD 5 APRILA 1943 GOD. O POKRETIMA I BORBAMA JE- DINICA NOV NA TERITORIJI ISTOČNE BOSNE¹

III. DOMOBRANSKI ZBOR

Op. br. 1713/taj.

Tajno

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 5. IV. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I.

1.) Sakupljanje neprijatelja² u j. z. prostoru od Vlasenice u području oko Žeravica. Jača djelatnost neprijatelja u prostoru s. od Rogatice.

2) Pojedinosti:

a) Oblast Vlasenica:

Noću 3/4. o. m. prebacila se „Majevička“³ partizanska brigada u jačini navodno oko 2000 partizana iz Šekovića u Podbukvik (7.5. km. j. z. od Vlasenice). Ovoj se brigadi priključila i 6. udarna partizanska brigada, koja je odstupila iz prostora s. od Sarajeva i sada se snage ovih dviju brigada nalaze u prostoru oko Žeravica (14 km j. z. od Vlasenice).

b) Oblast Sokolac—Han Pijesak:

Razviđanje ustaških postrojbi u blizoj okolici Sokolca i Han Pijeska bez dodira sa neprijateljem.

Prema još točno neprovjerenim viestima u području Sokolovića (11 km. s. i. od Sokolca) prikuplja se navodno oko 5000 četnika—neprijatelja.

b) Oblast Rogatica:

Dne 4. o. m. oko 200 četnika napalo je jedan vod Niemaca sa 4 naša oružnika kod s. Ušnjaci (11 km. s. s. z. od Rogatice) i u borbi koja je trajala od 12.00 do 14.00 sati, poginuo je 1 legionar, 2 ranjena i 1 oružnik ranjen. Uslijed nadmoćnosti neprijatelja, koji je imao 10 strojopušaka, Niemci i oružnici su se povukli.

Istog dana Niemci uz pripomoć oružnika uhitili su u s. Dedojevići (14 km. s. i. od Rogatice) 25 partizana, koji su se bili probili iz Knežine u ovo selo.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 71 — 10, k. 22.

² Odnosi se na jedinice Šeste istočnobosanske i Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade.

³ Petnaesta (Prva) majevička NOU brigada

d) *Oblast Foča:*

Partizani se nalaze j. od Ustikoline u dolini Kolunske Rieke. Napravili su splavove. Četnici se utvrđuju i kopaju rovove oko Jošaničke rieke (4 km. j. i. od Ustikoline).

Nastradalo je i izginulo mnogo četnika u borbi sa partizanima na Kotki kt. 1231 (6 km. z. od Ustikoline) i u potoku od G. Kremina do Kozje Luke (2.5 km. j. od Kotke).

Dne 4. o. m. prilikom razviđanja iz smjera Orahovice (14 km. s. z. od Ustikoline) prema Jabuci (10 km. s. z. od Ustikoline), naši su dobili vatru kod s. Podstijena (9 km. s. z. od Ustikoline).

Gubitaka nije bilo.

e) *Oblast Trnovo:*

Razviđanjem u prostoru j. od Trnova nije se došlo u dodir sa neprijeteljem.

Domdo⁴ sat „Bjelemiči“ upućen iz j. z. prostora Trnova u smjeru Bjelemića (17 km. z. od Kalinovika), da razčisti i uništi partizanske ostatke u području Bjelemića, nije uspio da dopre do ovoga sela, jer je uzput bio napadan od manjih partizanskih skupina pa se morao vratiti na svoje postave.

Našoj posadi u Trnovu predalo se 11 partizana, koji su došli iz smjera Foče.

f) *Oblast Glamoč—Kupres:*

Dne 4. o. m. prema izvješću V. zdruge, dvie ustaške bojne, bez gubitaka ponovno su zauzele Glamoč, koji je bio u rukama partizana.

Prema još neprovjerenim viestima, prikuplja se jedna partizanska skupina „Vukovske“ partizanske brigade u prostoru s. Gornji i Donji Malovan (10—14 km. j. z. od Kupresa), Vukovsko (9 km. j. i. Kupresa) i Ravno (15 km. j. i. Kupresa), te u području s. Vagan (17 km. z. od D. Vakufa).

3.) Razviđanje u prostoru Vlasenice, Han Pijeska, Sokolca, Rogatice, Foče i Kalinovika.

Vlastiti gubitci: 1 legionar mrtav, 2 ranjena i 1 oružnik ranjen.

Neprijateljski: 25 partizana uhićeno i 11 se predalo.

II.

1.—4.) Bez promjene.

III.

Bez promjene.

Zapovjednik general
Lukić
Lukićgnrl

(M. P.)

⁴ Domobransko dobrovoljačka satnija

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG DOMOBRANSKOG ZBORA
OD 9 APRILA 1943 GOD. O POKRETIMA I BORBAMA JE-
DINICA NOV NA TERITORIJI ISTOČNE BOSNE¹**

III. DOMOBRANSKI ZBOR

Op. Br. 1797/taj.

Tajno

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 9. IV. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I.

1.) Jaka partizanska skupina² iz prostora s. od Rogatice preko Han Rudine, Osječana i Hranjena probila se prema jugu i dostigla prostor s. od Ustikoline i na taj način spojila se sa partizanskim snagama u oblasti Foče.

2.) *Pojedinosti*

a) *Oblast Rogatica—Goražde:*

Noću dne 8/9 o. m. partizanska skupina u jačini od 2000 ljudi, iz prostora s. od Rogatice preko Han Rudine (7 km. s. z. od Rogatice) — Osječana—Hranjena (8 km. s. z. od Goražde), prebacila se prema jugu i dostigla prostor Čalmice (8.5 km. s. i. od Ustikoline).

U prodiranju od Osječana prema Hranjenu, gdje je bio jedan naš vod domobrana, partizani su nastupali u 3 reda u talijanskim odorama i na prevaru dijelimično zarobili ovaj vod. Na ovome mjestu prekinuli su brzoglasnu vezu Goražde—Sarajevo, zbog čega dosada se nisu mogli dobiti točni podatci o gubitcima.

Partizani dalje nadiru prema Koritu (3 km. j. od Čalmice). Postoji opasnost i za Goražde.

Jedan zarobljeni partizan kod Rogatice izjavio je, da ih ima 2 brigade i da kreću prema Foči.

b) *Oblast Sokolac—Han Pijesak:*

Razvidjanje u okolini Sokolca i Han Pijeska bez osobitog dodira sa neprijateljem. Kod s. Sijerci (6 km. s. i. od Sokolca) ubijen 1 odmetnik i zaplijenjena 1 puška i 5 bombi. Predao se 1 partizan (bivši oružnik). Uhvaćen jedan četnički teklić u Vlasenici koji je nosio proglas pravoslavicima u selo Prav. Džemat, da se narod dignu na ustanak.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1—22. k. 22.

² Odnosi se na Šestu istočnobosansku i Petnaestu (Prvu) majevičku NOU brigadu. Vidi dok. br. 298.

c) *Oblast Trnovo:*

Upućene ophodnje iz Trnova prema jugu kod sela Širokari (2 km. j. od Trnova) dobile su strojničku vatru sa partizanskih postava Vides—Rogoj (5.5 km. j. i. od Trnova). Naši ubili 3 partizana bez vlastitih gubitaka i uhvatili 2 partizana, koji su izjavili da se navodno u području Kalinovika nalazi 1 partizanska divizija³ od 4 brigade na čelu sa vođom Titom. Poduzeto da se ovo provjeri.

d) *Oblast Foča:*

Foča je obkoljena od partizana. Kod Ustikoline vode se ogorčene horbe između četnika i partizana.⁴

e) *Oblast Glamoč:*

Dne 8. o. m. izvršen je podhvat čišćenja u prostoru 15 km. s. z. od Glamoča bez vlastitih gubitaka.

3.) Razviđanje u oblasti Sokolca, a osobito u oblasti Rogatice, Goražde, Foče i Kalinovika.

Vlastiti gubici: nema točnih podataka.

Neprijateljski: 1 odmetnik i 3 partizana mrtvi, 3 partizana zarobljena, 1 partizan prebjegao, 1 četnik uhićen.

II.

1.) Dne 8. o. m. došla je jedna skupina naoružanih pljačkaša (navodno 100 partizana) u selo Gluha Bukovica (12 km. s. i. od Travnika) i opljačkala tamošnjim seljacima raznu odjevnu robu i gotovog novca 373.000.— kuna.

Samo za operativni odjel Glavnog stožera prilažu se 3 letka u priepisu u kojima četnici napadaju Muslimane ustaše i pravoslavne žene i djevojke zbog bluda sa njihovim neprijateljima.

2) 15 p. p. sa I. i II. bojnom privremeno izravno je podređena 369. Hrv. pieš. diviziji zbog jednog kratkotrajnog podhvata.

3.) 3. bojna 7. p. p. iz Vareša i Breze premještena u Gučju Goru (4 km. s. i. od Travnika), a na njeno mjesto došli su dielovi 369. divizije.

4.) Bez promjene.

III.

Bez promjene.

Zapovjednik general
Lukić
Lukićgnrl

(M. P.)

³ Odnosi se na jedinice Sedme hrvatske NOU divizije koje su u to vrijeme bile na položajima prema Trnovu.

⁴ Borbe je vodila Prva proleterska brigada.

BR. 296

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 9
APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV
I NESPORAZUMU SA ITALIJANIMA¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Br. 3570. taj.

U Mostaru, dne 9. IV. 1943. god.

Predmet: dnevno izvješće broj 98.—

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH
SNAGA „OP“.
- HRVOPO-U S U Š A K
- III. DOMOBRANSKOM SBORU
(Glst.)
- III. D. S. PODRUČJU (Glst.)
- II. SEKTORU (POPUNIDBENO SINJ).
- S A S T A V A K.—

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODATCIMA TOKOM
9 TRAVNJA 1943 GOD.

I.

A) Kratka ocjena situacije

Jučer sam izvješten da su partizani napali i raspršili našu miliciju iz Kule Fazlagića i Gračanice na postavima: ispred Bjelašnice. Kad je ono 5. IV. talijanski general Mauro nije pustio u Bileću, kuda je prema mojoj zapovjedi trebala doći, nego je zapovjedio da ostane na napred spomenutim postavima, uputio sam sa svoje strane istome pismeni protest čiji tekst je priložen dnevnom izvješću ove divizije br. 95/op. br. 3500/taj. za 6. IV. t. g. Sve to nije pomoglo. On ih je ipak ostavio na više nego eksponiranom postavu, izlažući ih nepotrebno i bezciljnom žrtvovanju. Molim da se preko Superslode izvidi zašto je general Mauro ovako tvrdokorno ostao pri svojoj lošoj ni s čim opravdanoj zapovjedi, radi čega smo izgubili 700 milicionera, a da pravac, koji je navodno s njima htio zaštititi, ipak nije zaštitio. Nije isključeno da je general Mauro imao slijedeću kombinaciju:

¹ Original. pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/1—34, k. 22.

1) Izložiti milicionere najprije uništenju.

2) Optužiti ih potom da su prišli k partizanima.

3) Po odlasku partizana dalje na istok — pustiti gatačke četnike u Kulu Fazlagića, te tako istu napokon uništiti.

Ne smiemo smetnuti s uma da su spomenuti milicioneri još prije mjesec i pol dana najenergičnije se protivili pristupu u talijansku muslimansku protukomunističku miliciju Dr. Popovca² i nama uvijek bili vjerni. Poznavajući sad već dobro talijanske metode molim već sada da se zaštiti naša muslimanska sirotinja time, što bi se:

1) General Mauro odmah uklonio s položaja radi nespo-
sobnosti i zlonamjernosti prema našem življu i

2) Da se po odlasku partizana ne dozvoli četnicima uopće
preći preko Kule Fazlagića i Gračanice, zašto treba od Tali-
jana iskati garancije.

Ponavljam ono što sam već jednom u dnevnom izvješću
naveo: takve zapovjednike kakve ih imaju hrvatski vojnici u
talijanskim generalima u Hercegovini i Dalmaciji nije još ni-
kada ni jedna vojska imala!

B) Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:
Djelatnosti nije bilo. O neprijatelju nema novih podataka.

C) Vlastite mjere:

Kao i u ranijim izvješćima.

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH ČETA I OSOBITI DOGAĐAJI

7. o. mj. zaposjele su naše čete iz Bileća sve forove u oko-
lini istog, pošto su ih Talijani napustili. U logoru Bileće ostao
je maleni broj vojnika, te sam sa brzojavkom br. 3568/taj.
od danas molio da mi se uputi pomoć (koja je dostavljena
Glavnom stožeru. Hrvopo³-u i III. sboru).

Po dobivenim podacima od saveznika Kalinovik i Ulog
nalaze se u rukama Crnogoraca, a Foča je u partizanskim.⁴

U prigibu dostavlja se pismeno izvješće zapovjedništva VI.
armijskog korpusa Op. br. 5084 od 7. IV. t. g., koje sam dobio
kao odgovor na moj spis br. 3218/taj. od 31. III. t. g., kojim
sam molio obavijest da li će u Stocu ostati talijanska posada
u jačini od 1000 vojnika sa kojim brojem je bila zadnjih dana
pojačana.

² Ismet Popovac, vođa muslimanskih četnika u Hercegovini. Osu-
đen 1943 god. od organa narodne vlasti na strijeljanje zbog ratnih
zločina.

³ Hrvatsko vojno povjereništvo

⁴ Podatak nije tačan jer u to vrijeme jedinice NOV nisu bile
u Foči.

Sadržaj ovog priloženog i zvaničnog izvješća javio sam već u dnevnom izvješću br. 96/op. br. 3511/taj. od 7. IV., jer me je sa istim ustmeno upoznao jedan častnik iz stožera VI. armijskog korpusa. Dostavljajući ovaj zvanični izvještaj molim za obavijest, na koji način i sa kojim četama, kao i kada misli naša Vrhovna Uprava posjesti i održati ove posade a prema tome i cilu istočnu Hercegovinu u svojim rukama. Vjerujem da nitko neće pretpostaviti da ću i u buduće moći držati istočnu Hercegovinu, odbivši Trebinje, s 5 satnija, dok na istoj prostori ima 20 četničkih bataljona.

III.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Savezno odigranom događaju o slučaju ubijstva jednog ustaše javljeno u dnevnom izvještaju br. 97/op. br. 3540/taj. od 8. o. mj. učinio sam protest kod ovdašnje divizije „Marche“ i molio sam u interesu reda i mira u gradu te stišavanja razbuktane strasti da se ne dozvoli nošenje oružja u Mostaru jednako četnicima kao i ustašama, jer to nikakve operativne potrebe više ne iziskuju, a oružje ne nose ni talijanski i hrvatski vojnici kad nisu u službi. Ovaj protest učinio sam jer je do ovog ubijstva došlo iz razloga što se na ulici posvađali ustaše i četnici. Ustaše, od kojih je samo jedan nosio vidno samokres, bivaju uhićeni — zato jer su naoružani, a četnici naoružani do zuba — smiju im se, ne bivaju naravno uhićeni, a trojica od njih čak sliede karabinjere koji dovode ustaše zadirkujući ove posljednje i govoreći im među ostalim: „sad ste naši!“, što karabinjeri ne razumeju, ali i ne uklanjaju četnike, nego vode uhićene ustaše u smjeru svoje uredovnice. u kom se smjeru nalazi četnička pisarna. Pod ovakvim okolnostima, prijetnjama i psihozom ustaše koje su vođene po karabinjerima bojeći se za svoj život, da ne budu predati od strane karabinjera četnicima te da budu pobijeni, pokušali su istrgnuti se karabinjerima i pobjeći usljed čega je jedan izgubio život. Ostala dvojica su pobjegla, protivno mom jučerašnjem izvješću da su uhićeni. —

Zapovjednik. pukovnik

Šarnbek

Šarnbek

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVI-
ZIJE OD APRILA 1943 GOD. O RAZBIJANJU USTAŠKE
MILICIJE I NESPOSOBNOSTI ITALIJANSKIH GENERALA
ZA VOĐENJE BORBE¹**

GLAVNOM STOŽERU „OP“.
HRVOPO SUŠAK.
III. SBOR (Glst.)

Naša milicija Kule Fazlagića na postavu Ključ — Lisa Stjena — Šipačno razbijena od partizana i raspršena.² Dvadeset osam ih je stiglo u Bileću gdje su od Talijana razoružani. Na traženje našeg Pozap Bileće, Talijani nisu nam htjeli izručiti ni njihovo oružje.

Krivica za poraz naše milicije nije do njih, nego do generala Maura, zapovjednika pješačтва divizije „Marche“, koji protivno mom traženju Op. br. 3428/taj. od 5. IV. o. g. koje je dostavljeno i tom zapovjedništvu uz dnevno izvješće br. 95/op. br. 3500/taj. od 6. IV. rasporedio spomenutu miliciju na unapred izgubljene postave.

Molim zaštitu za naše čete protiv potpuno nesposobnih talijanskih generala. U protivnom se mora računati i u budućnosti s bezciljnim žrtvovanjem naših vojnika i milicionera.

6. divizija op. br. 3545.

(M. P.)

Zapovjednik, pukovnik
Š a r n b e k
Šarnbek

¹ Original, pisan na masini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 48 6—1, k. 103. Vjerovatno da je izvještaj pisan 9 aprila.

² Vidi dok. br. 51.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA GORAŽDE OD 11 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA I POKRETIMA JEDINICA NOV OKO FOČE I FORSIRANJU DRINE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA GORAŽDA

5. Oružničke pukovnije

Na broj 213/taj.

U Goraždu, dne 11. IV. 1943.

Predmet: Izvješće o kretanju partizana.

**ZAPOVJEDNIŠTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
ORUŽNICKOM KRILU SARAJEVO**

Sarajevo

Partizani koji su između 8. i 9. travnja 1943. prešli iz Ustikoline na desnu stranu Drine,² stalno se bore i nadiru kako danju tako noću i vode se ogorčene borbe između Talijana i partizana u pravcu Ifsara, Han Sohe, Jošanice i Oglečeva³ prema Goraždu, u koliko se moglo saznati o ovoj borbi sudjeluje 6 Partizanska brigada⁴ sa teškim i lahkim oružjem. Cetnici talijanski suborci izbjegavaju borbe a osobito oni sa područja naše države i Sandžaka. Cetnici iz Crne Gore dobro se bore protivu partizana.

Partizani se ogorčeno bore na smrt i život ne gledajući na svoje gubitke, te prema tome i njihova fronta napreduje.

Po saznanju od Talijana da još Foča nije pala u ruke partizana, ali je ugrožen put (cesta) Čajniče—Goražde, još nije prekinut, ali je ugrožen.

Zapovjedništvo talijanske vojske u Goraždi na desnoj obali Drine namjerava odnosno priprema da se prebaci za Kopače, a dalje neznano kuda.

Uslijed nesigurnosti odlaska u Čajniče, Talijani su se povukli sa desne na lijevu stranu Drine, i to jedan častnik i 40 vojnika.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 25 2—1, k. 149.

² Kod Ustikoline Drinu je forsirala Prva proleterska brigada. Opsirnije vidi u dok. br. 30, 31, 32 i 35.

³ Oglečevski P.

⁴ Tada je Šesta istočnobosanska brigada bila na lijevoj obali Drine, dok je ove borbe vodila Prva proleterska brigada. Vidi dok. br. 48 i 49.

Ovo je zapovjedništvo III. bojne 9. p. p. iz Goražda izvjestilo zapovjedništvo njemačkih oružanih snaga u Rogatici.

Partizani koji su dne 8. travnja 1943. prešli preko područja ovoga voda nakon prenočišta oko Ilovače 9. travnja 1943. prešli su preko Preville, Ustikoline, Neslića i kasno u večer došli u selo Bahovo, j. z. od Ilovače, a 10. travnja 1943. produžili ponovo u Previlu. U ovoj skupini partizana ima 5 brigada i to: Sremska, Bosansko-krajiška, Bosanska Majevička i Sandžačka. U sve 5 brigada ima oko 2000 partizana⁵.

Partizanska bolnica nalazi se u Previli. Također stižu ranjenici u Ustikolinu i upućuju se u Previlu.

Ovi su se podaci dobili od naših milicionera koji su pali u ropstvo pa su izbjegli iz Ilovače. Jošanica (3.5 jugo istočno od Ustikoline), Han Soha (7.9 km. sjevero istočno od Foče), Ifsar (15.5 km. sjevero istočno od Foče), Oglečevo (8 km. jugozapadno od Goražde).

Zapovjednik, poručnik
(Halil Hadžiahmetović)
Hadžiahmetović

12. IV. J. S.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J. S. broj 437
Sarajevo, 12. travnja 1943.

Predmet: Situacija Goražde—Foča.

Glavnom oružničkom zapovjedništvu J. S. Zagreb.
Zapovjedništvu III. domobranskog zbora Glst. Sarajevo.
Opunomoćeniku državne vlade Dr. Cankiu Sarajevo.
Zapovjedništvu 5. pješačke divizije Sarajevo.
Zapovjednik oružničkog voda Goražde javlja:

Na znanje.

Dozapovjednik, pukovnik
Koloman Bilić
Bilićpk

⁵ Podatak o broju i sastavu brigada nije tačan. Odnosi se samo na Šestu istočnobosansku i Majevičku NOU brigadu. Vidi dok. 48 i 49.

PISMO DELEGATA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE OD 13 APRILA 1943 GOD. O IZDAJI I KUKAVIČLUKU ČET- NIČKIH JEDINICA¹

KOMANDANTIMA, KOMANDIRIMA I VOJNICIMA VOJSKE U ZONI NEVESINJE

Po treći put u kratkom roku mi smo osramotili naše zastave i našu vojnu slavu i srpsko ime. **Uprkos junaštvu**, te herojskog držanja, naročito Bosanskog bataljona, Rogatičke brigade i II nevesinjskog bataljona, većina trupa je kurvanjski pobjegla sa bojnog polja ispred neprijatelja, brojno slabijeg i slabije naoružanog, ne zaustavivši se nakon 30 km. sve do Blagaja. Tim smo u času kada su partizani upućeni na sve strane pomogli neprijatelju da se pribere, a osramotili se pred Talijanima i Hrvatima za sva vremena.

Uslijed kukavičkog držanja nekih trupa, na kocki je sudbina naše organizacije i pokreta i pitanje prehrane naših porodica i obnova naših domova. — U pitanju je i odluka naše vojne komande da nas definitivno izbriše iz redova srpske vojske. — Prilikom poslednje dve nedelje ispoljile su se sve gadosti i slabosti naših pojedinaca i pojedinih redova. — Jedni su klevetali oficire, drugi su preuveličavali snagu neprijatelja, treći su siti i pijani bježali ispred golih i bosih, gladnih i žednih dalmatinskih kukavica, četvrti su zanovetali da neće ići u akciju bez talijanske vojske. — Što god im je više činjeno, oni su bili bezobrazniji. — Davali smo dvostruke obroke, kupovali smo za poslednje novce odelo i obuću, sve je bilo uzalud. —

Oni koji su bili junaci u pljački i klanju žena bili su kukavice čim je prva puška pukla. — Usled toga gube obraz i oni pred vojnicima i junacima među nama, radi kojih nam se svet divi, i radi kojih možemo da se zovemo Srbima. — Kukavice upropašćavaju sva ona divna dela junaštva, koja počinše heroji za dve godine rata. — Kukavice ovim svojim držanjem izazivaju da dođu Nemci i ustaše u naše krajeve da gone partizane i da se posle zatre ime Srbinovo. — Radi svega ovoga odlučili smo slijedeće:

Danas u toku 13 aprila komandiri će sazvati sve svoje jedinice i pozvati sve vojnike da izjave koji će dobrovoljno sutra da učestvuju u novome pohodu na Nevesinje, koji će

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 43/6—2, k. 106.

uslediti odmah. — Svi koji se izjave spremni imaju se izdvojiti, njima će biti podeljena hrana i municija i dobit će direktive za akciju u jedinicama, koje će se formirati prema potrebi. —

Svi ostali brišu se iz redova vojske. — Obustavljaju im se sva sledovanja i dužni su odmah predati oružje. — Svako ko uskrati poslušnost biti će suđen po ratnom sudu na licu mesta. — Vojnicima neće biti davana nikakva podovoljstva niti odeća niti ikakvo drugo priznanje dok se ne povrati Nevesinje. —

Odgovor i spisak dobrovoljaca imaju mi komandiri i komandanti da dostave do večeras 13 aprila u 5 sati.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU

Delegat Ministarstva
vojske vojvoda
Dobrosav Jevđević

BR. 300

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 14 APRILA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J. S. Broj 434

Sarajevo, 14. travnja 1943.

Predmet: Izvješće o partizanima.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA. GLAVNOM
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST, ODSJEK X

Zagreb

Savezno okružnici M. U. P. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost odsjek X V. T. Br. 11/42 od 14. XII. 1942. predlažem slijedeće izvješće o partizanima za vrijeme od do

Sa područja Prozor—Rama—Konjic, usljed pritiska naših i njemačkih oružanih snaga partizani se povlače dolinom Ne-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 24/2—1, k. 149.

retve u smjeru Glavatičeva (20.5 km. jugo istočno od Konjica) i Kalinoviku. Nakon dvodnevnih borbi potiskuju četničke odrede iz Kalinovika i okolice u smjeru sjevero istoka ka Foči, da bi žurnim prodorom glavnih snaga stigli do Foče, gdje dolazi do ogorčenih više dnevnih borbi između talijanskih trupa i partizana. Partizani zauzimaju Ustikolinu (8.5 km. sjeverno od Foče) i Previlu (7.5 km. sjevero zapadno od Ustikoline), gdje su potukli jedan odsječeni četnički odred.² Borbe oko Foče još su u toku.

U istom razdoblju, na sjevero istoku, jača grupa partizana nadirajući iz Šekovića³ (15 km. sjevero zapadno od Vlasenice) napada na oružničku postaju Knežinu, zauzela ju i vojarnu zapalila. Istodobno partizani su napali sela Donje Babine, Kruševci i Jabuku sve oko Knežine. Pošto su napustili Knežinu, partizani su u daljnjem nadiranju zauzeli Han Sici⁴ (16 km. sjevero istočno od Sarajeva) i Srednje (16 km. sjeverno od Sarajeva). Iz Srednjeg, gdje su zapalili više zgrada i razorili željezničku prugu, partizani su se povukli u Visovicu, Vukinjaču—Ozren (3.5 i 7 km. jugo istočno od Srednjeg), nastoje se u jugo istočnom smjeru preko Romanije probiti na područje Foče. Dok je Majevička partizanska brigada, kojoj se je priključila 6. partizanska brigada iz Šekovića i gore rečena grupa iste brigade, preko Milan Planine i Podbukovika (7.5 km. jugo zapadno od Vlasenice) nadirajući u jugo istočnom smjeru stigla 4.IV.1943. u Sokoloviće (17 km. sjevero zapadno od Rogatice) sa jačim izviđačkim odredima u južnom smjeru; a 6. brigada u smjeru Mičivode, Klečkovac i Sokoloviće (4—6 km. jugo istočno od Žljebova) tokom 5. IV. 1943. ova mjesta zaposjela.

Na području Travnik: viđene manje pljačkaško partizanske grupe. Na području Varcar Vakuf:⁵ Borba partizana i četnika na liniji Dragnić Podovi, Sokolac, Gerzovo (14—19 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa). Partizani namjeravaju nadirati u smjeru V. Vakufa, koje im namjere spriječavaju njemačke postrojbe i četnički odredi.⁶ Na području Glamoč: dvije ustaške bojne ponovo zauzele Glamoč, koji je bio u rukama partizana.

Kao važnije iznosim slijedeće događaje.

15. III. 1943. njemačka komanda u Varcar Vakufu uhitila je 5 pravoslavaca, među kojima jedna žena, jer su održavali

² Vidi dok. br. 132.

³ Šesta istočnobosanska NOU brigada i Petnaesta (Prva) majevička brigada.

⁴ Sici

⁵ Mrkonjić Grad.

⁶ Vjerovatno se odnosi na jedinice Devete krajiške NOU brigade

vezu sa partizanima za vrijeme boravka istih u Varcar Vakufu. Prebačeni su u Banja Luku.

19. III. 1943. četnička grupa Save Derikonje primjećena je u pokretu iz Vučje Luke (9 km. sjevero istočno od Sarajeva) preko planine Jahorine i Crne Rijeke za Dobro Polje i Kalinovik u namjeri da se bore sa partizanima oko Kalinovika.

22/23. III. 1943., nakon dvodnevne borbe sa četnicima, partizani su uspjeli obkoliti i zauzeti Kalinovik⁷ i okolna sela. Partizani nadiraju prema Foči. Četnici se djelomično povukli iz Kalinovika k Dobrom Polju (11 km. sjevero istočno od Kalinovika).

24. III. 1943. u 18.00 sati, nadirajući iz Kalinovika, partizani su zauzeli Dobro Polje⁸ (9 km. jugo istočno od Trnova). Grupa od oko 900 četnika povukla se pred partizanima u smjeru Jabuke (14.5 km. sjevero istočno od Dobrog Polja) da se prebace u Foču.

25. III. 1943. u 19.00 sati, partizani su zauzeli Rogoj (6 km. jugo istočno od Trnova), selo Varoš (10.5 km. jugo istočno od Trnova) i Dragomiliće (10 km. istočno od Trnova); po nadiranju u smjeru Jabuke (18.5 km. istočno od Trnova). Kako su partizani prešli demarkacionu liniju mogli bi prodrijeti u Zijamet Crnu Rijeku, sjevero istočno od Trnova.⁹

25/26. III. 1943. vodila se je borba između partizana i četnika na liniji rijeke Plive kod sela Dragnić (19 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa). Poginulo 3 partizana, ranjeno 30 partizana, zarobljeno 3 partizana, među njima jedna žena. Usljed nadmoćnosti partizani su potisnuli četnike i zauzeli sela Dragnić, Dragnić Podove, Sokolac i Gerzovo (14—19 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa). Partizani namjeravaju od Ribnika, Janja i Plive sa jačim snagama napasti Varcar Vakuf. Njemačke oružane snage i četnički odredi zaposjeli su obalu Vrbasa prema Ribniku i spriječavaju partizanima nadiranje na područje Varcar Vakuf.¹⁰

26. III. 1943. u 10.00 sati 6 naoružanih partizana opljačkali su u selu Halebići (3 km. jugo istočno od Donjeg Vakufa) 6.000 kuna i razne stvari u vrijednosti 25.000 kuna.

26. III. 1943. od 23.00 sata vode se ogorčene borbe između četnika i partizana u prostoru Kamen, Pivni Dol i Brod (2, 5, 4 km. jugo zapadno od Foče). Upotrebljeno je i teško oružje.¹¹

⁷ Opširnije o borbama oko Kalinovika vidi u tomu IV, knj. 11, dok. br. 113, 115, 273, 327 i 339.

⁸ Na položajima oko Dobrog Polja nalazila se Prva proleterska brigada.

⁹ Isto

¹⁰ Iste snage kao pod 5.

¹¹ Borba je vođena protiv dijelova Prve i Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 127, 128 i 130.

27. III. 1943. primijećeno je grupiranje partizana u Rudištu, Vrela i Simići (12, 10,5 i 5 km. sjeverno i sjevero zapadno od Vlasenice), jakost oko 1000. Imaju pet teških, 25 lakih strojnica i 3 bacača.¹² Namjeravaju napasti Vlasenicu, Drinjaču i Bratunac.

27. III. 1943. u 20.00 sati odpočelo je prebacivanje i puškaranje iz Srbije iz sela Culina i Crnča na našu stranu između Koloma¹³ i Zelinja (Zelinje 20 km. sjevero zapadno od Srebrenice).

28/29. 1943. jače grupe partizana 6. brigade prebacile su se iz Šekovića za Milan Planinu kota 1281 (7.5 km. jugo zapadno od Vlasenice) i kreću u smjeru Malog Polja (5 km. jugo istočno od Milan Planine). Sobom vode podvoz natovaren hranom.¹⁴

29. III. 1943. u 21.00 sati do 30. III. 1943. 07.00 sati vodila se ogorčena borba u Foči i oko Foče između talijanskih postrojba i partizana. Borba je prekinuta pucanjem teškog oružja. Duž rieke Drine prema Foči puškaranje puškama i strojnicama. Tokom noći partizani su se prebacili kod Ustikoline (18 km. jugo zapadno od Goražde) na desnu obalu rieke Drine.¹⁵

30. III. 1943. u 07.00, Talijani su počeli iz Goražde sa desne obale Drine na lijevu obalu, naša strana, prenašati streljivo i ostalu ratnu opremu u njemačko poljsko skladište. Talijani se spremaju za pokret u nepoznatom pravcu.

30.III. 1943. u 10.00 sati odpočela je ponova borba između Talijana i partizana oko Foče. Talijani sa Han Sohe (9 km. sjevero istočno od Foče) tuku topništvom Ustikolinu i okolicu, gdje se nalaze jače partizanske postrojbe.

30. III. 1943. u 15.30 sati na cesti Han Ploča—Kiseljak (11 km. sjevero zapadno od Ilidže), obhodnja oružničke postaje Hadžići susrela je jednog partizana, koji na poziv nije htio da stane već se je dao u bieg. Obhodnja je upotrijebila vatreno oružje i ranila ga. Prevežen je u bolnicu.

30. III. 1943. kod Suhog Polja (17.5 km. sjevero zapadno od Trnova) primijećena je u pokretu grupa od 100 partizana, za selo Božikovac¹⁶ (19 km. sjevero zapadno od Travnika)

30/31. III. 1943. jedna grupa od 300 partizana pod vodstvom Muje Hodžića primijećena je u pokretu iz sela Riječice i Že-

¹² Iste snage kao pod 3.

¹³ Polom

¹⁴ Isto

¹⁵ 28 29 marta Prva proleterska brigada pokušala je da forsira Drinu. Forsiranje nije uspjelo. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 11, dok. br. 144.

¹⁶ Vjerovatno se odnosi na jedinice Četvrtog krajiškog NOP odreda.

ravice (10—15 km. jugo zapadno od Vlasenice) u smjeru sela Mangurici. Partizani namjeravaju da napadnu selo Kruševci (3 km. sjevero zapadno od Knežine) i uporišta oko Knežine.

31. III. 1943. i dalje se vodi borba na području Foče između talijanskih trupa i partizana; a osobito dolinom rijeke Ceotine uzvodno.

31. III. 1943. u 17.00 sati jača grupa partizana napala je oružničku postaju Knežina i zapalila ju. Istovremeno partizani su napali sela: Donje Babine (5 km. sjevero istočno od Knežine), Kruševci (3 km. sjevero zapadno od Knežine) i Jabuku (4.5 km. zapadno od Knežine).

31. III. 1943. u 16.00 sati partizani su zapalili drveni most između željezničke postaje Žeravica i Nevačka na km. 91.900, prugu na dva mjesta razorili, brzoglasnu liniju Han Pijesak—Olovo prekinuli.

31. III. 1943. 17.30 sati pošto su zauzeli oružničku postaju Knežinu partizani su zapalili vojarnu i zgradu občinskog poglavarstva. Oružnici su se povukli u selo Ketenoviće (2.5 km. jugo zapadno od Knežine) na položaj. Dva oružnika nestala. 31. III. 1943. u 24.00 sata, vodila se je ogorčena borba između Talijana i partizana oko Foče¹⁷. Upotrebљeno je teško oružje. Talijani su dobili pojačanje.

1. IV. 1943. primjećena je grupa od 400—500 partizana¹⁸ u Dobrom Polju (8.5 km. jugo istočno od Trnova).

3/4. IV. 1943. prebacila se je Majevička partizanska brigada u jakosti oko 2.000 partizana iz Šekovića preko Milan Planine u Podbukovik (7.5 km. jugo zapadno od Vlasenice). Ovoj se je brigadi priključila i 6. partizanska brigada iz Šekovića i grupiraju se oko Riječice i Žeravice¹⁹ (10—15 km. jugo zapadno od Vlasenice).

3. IV. 1943. grupa od 36 naoružanih partizana u selu Grabanta (8 km. južno od Jajca) uhitili su 4 šumska radnika, oduzeli im alat, a zatim ih pustili.

4. IV. 1943. u 12.00 sati vod legionara, milicionera i 4 oružnika postaje Rogatica sukobilo se je kod sela Ušnjaci (11 km. sjeverno od Rogatice) sa jačom grupom odmetnika. Borba je trajala do 14.00 sati. Gubitci odmetnika nepoznati. Gubitci naši, 1 legionar poginuo; ranjeni 1 domobran i 2 milicionera. Isti dan Njemci i legionari, te oružnici postaje Han Stijenica uhitili su u selu Đedojevićima (14 km. sjevero istočno od Rogatice) 25 partizana.

¹⁷ Borba je vođena sa istim jedinicama kao pod 10.

¹⁸ Odnosi se na Šesnaestu NOU brigadu. Vidi dok. br. 13.

¹⁹ Iste snage kao pod 3.

4. IV. 1943. u 17.00 nadirajući sa sjevero zapada Majevička partizanska brigada stigla je u Sokoloviće (17 km. sjevero zapadno od Rogatice), sa jačim izviđačkim obhodnjama u južnom smjeru.

5. IV. 1943. u 03.00 sati primjećena je 6. partizanska brigada iz Šekovića u pokretu preko Malog Polja i Čapora za Mičivode, Klečkovac i Sokoloviće (4—6 km. jugo istočno od Žljebova), koja je mjesta u toku dana dostigla. Naoružani su puškama, strojnicama i bacačima mina.

6. IV. 1943. dolazeći iz Šipraga (25 km. sjeverno od Turbeta) pojavila se je jedna partizanska grupa u Gornjim i Donjim Korićanima (14 km. sjevero zapadno od Turbeta). Odjeveni su u ustašku, njemačku odoru i seljačka odijela. Naoružani puškama, strojnicama i bacačima mina.²⁰

8. IV. 1943. u 04.00 sata grupa od 100 partizana opljačkala je seljacima u selu Gluha Bukovica (12 km. sjevero istočno od Travnika) 373.000 kuna, raznu odjeću i obuću. Po izvršenoj pljački partizani su krenuli u smjeru sela Jezera (9 km. sjevero istočno od Gluhe Bukovice).

Na znanje.

Dozapovjednik pukovnik
Koloman Bilić
Bilićpk

²⁰ Na ovom sektoru tada se nalazila Prva krajiška NOU brigada.

BR. 301

**OPŠTA BOJNA RELACIJA ČETVORTE LOVAČKE BRIGADE
ZA MJESEC FEBRUAR 1943 GODINE¹**

4. LOVAČKA BRIGADA

la Op. Br. 25/taj.

U Sarajevu, dne 24. IV. 1943.

Predmet: Bojna relacija
za mjesec veljaču. —

ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA,
(Glavnostožerni odjel),

Sarajevo

Dostavlja se bojna relacija za mjesec veljaču o. g. za
stožer brigade i podređene postrojbe i to:

A. — STOŽER BRIGADE

Po zapoviedi zapovjednika 718. njemačke divizije br.
494/43. geh. od 18. II. 1943. g. i br. 495/43 geh. od 18. II. 1943.
obrazovana je 4 hrvatska lovačka brigada sa slijedećim sa-
stavom:

- stožer brigade ,
- 7. i 13. pješ. pukovnija,
- IX. i XI. topnički sklop,
- 3. satnija III. obkopske bojne,
- I. dojavna satnija i
- 1 brza postrojba.

Prostorija prikupljanja Istočna Bosna, a zapovjedno mje-
sto Sarajevo.

Stožer brigade ustrojen je po njemačkom uzoru, a opskrba
po njemačkim propisima.

Razlozi osnivanja brigade: lakše zapovijedanje i dobijanje
nevezane udarne snage.

21. II. 1943. g. je prvi dan sastanka stožera 4. lovačke
brigade kome su prisustvovali:

- Zapovjednik pukovnik Gašić Stjepan,
- bojnik Rataj Ermin, kao glavar stožera (la),
- satnik Valdiga Ljudevit, kao zapovjednik stana,
- pješački narednik Francetić Božidar, kao daktilograf,

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 2:1—32, k. 57.

— pješački vodnik Ružić Mladen, kao pisar kod zapovjed. stana,

Ovog dana došli su kao njemački radni stožer:

— Hauptmann Schindler,

— Oberleutenant Föger,

— Hauptmann Riehl.

Stožer je smešten u osnovnoj školi u Zvonimirovoj obali br. 5.

Pod brigadu podpada samo 13. pješ. pukovnija.

Dne 22. II. 1943. g. javio se je na službu topnički podpukovnik Ridi Bruno i primio dužnost glavaru upravnog skupa.

Dne 23. II. 1943. g. javio se je na službu:

— liečnik poručnik Fink Dr. Branko, kao zdrav. izvjestitelj (IVb),

— veterinar nadporučnik Rigler Leo, kao vet. izvjestitelj (IVc),

— prič. poručnik Lovrenović Dr. Stjepan, kao 02 uz Ib.

Dne 24. II. 1943. g. javio se na službu poručnik Vrcalović Ivica i udjeljen je kao obskrbnik stožera brigade (IVz).

Toga dana sastali su se svi obskrbni častnici i glavari gospodarskog ureda 7. i 13. pješ. pukovnije, IX. i XI. topničkog sklopa, radi upućivanja u poslove po njemačkim propisima, a naročito u pogledu izuzimanja hrane.

Dne 25. II. 1943. g. javili su se na službu:

— inžbojnik Schel pl. Jaroslav i postavljen za pobočnika (IIa).

— prič. pješ. poručnik Hakl Artur i postavljen je za izvjestajnog izvjestitelja (Ic).

Nastavljeno upućivanje obskrbnih častnika, koje se kasno u noć završava.

26. II. 1943. g. prvo izuzimanje hrane iz njemačkog obskrbnog skladišta.

27. II. 1943. g. stožer preselio iz Zvonimirove obale br. 5 csim zapovjedništva stana.

28. II. 1943. g. bez promjene.

B. — 7. PJEŠ. PUKOVNIJA.

Od 1. — 10 II. 1943. g. pukovnija drži područje Ivan Sedlo (I. bojna) Trnovo (II. bojna) Breza — Vareš (III. bojna), a ostalo u Sarajevu.

10. II. o. g. pukovnija se prikuplja i prebacuje na r. Drinu sa zadatkom da zaposjedne obranbenu crtu Ustiprača (uključno) — most na Limu (uključno) i da ovu crtu najupornije brani od eventualnog pokušaja prelaza Drine od strane odmetnika.

Na ovom području pukovnija ostaje do 17. II. o. g. i zadatak izvršava u potpunosti bez ikakvih gubitaka.

17. — 20. II. o. g. pukovnija se prikuplja i zauzima područje Ilidža—Blažuj—Hadžići—Tarčin sa zadatkom osiguranja željezničke pruge i spriječavanja nadiranja odmetnika, partizana iz područja Ivan Sedlo—Raštelica.²

20. veljače o. g. ispoljava se jača djelatnost odmetnika prema Tarčinu, te se ciela pukovnija prikuplja u Tarčinu sa zadatkom najupornije obrane Tarčina i najupornijeg spriečavanja nadiranja odmetnika ka sjeveroistoku (Sarajevu). Ova jača djelatnost odmetnika sa pravca Ivan Sedlo—Raštelica izpoljila se napadajem na Tarčin noću 20/21. II. o. g. Napadaj trajao cielu noć i to sa jakim odmetničkim snagama, ali je pukovnija uspjela odbiti napadaje uz velike gubitke po odmetnike, sa relativno malim našim gubicima.³

21. II. o. g. pukovnija ojačana sa znatnijim njemačkim savezničkim postrojbama, oko podne prelazi u napadaj na odmetnike pravcem Raštelica—Ivan Sedlo sa zadatkom uništenja i proganjanja odmetnika, te istog dana kreće i bez većeg otpora uspjeva zauzeti crtu V. Ivan—Ivan Sedlo—M. Ivan—Rudno Brdo.⁴

22. II. o. g. pukovnija produžava napadaj glavnim pravcem napadaja Ivan Sedlo—Bradina—Podorašac—Konjic, podpomognuta njemačkim postrojbama u dvije napadne kolone, sa zadatkom proganjanja i uništenja odmetnika u prostoru dominirajućih visova lievo i desno od pravca napadaja. I. bojna pukovnije koja je nadirala područjem lievo od pravca napadaja uzpjeva bez znatnijeg otpora istoga dana oko pola noći stići u Konjic, gdje sa talijanskom i našom posadom Konjica preuzela najuporniju odbranu grada Konjica. II. bojna sa ostalim dielovima pukovnije istog dana, zbog jakog pravca napadaja odnosno zbog jakog otpora odmetnika, koji je držao sve visove desno (zapadno) od glavnog pravca napadaja, uzpjela je izbit na crtu Jasen (1190) — Kraljevac, gdje se je zadržala u odbrani do dolaska pojačanja od njemačkih postrojbi. Na ovoj crti pukovnija se zadržala sve do 27. II. o. g., za koje vrijeme je odbila više odmetničkih napadaja sa uspjehom uz osjetne gubitke po odmetnike, a uz neznatne vlastite.⁵

27. II. o. g. pukovnija bez I. bojne poduzima napadaj pomenutim pravcem ka Konjicu i uspjeva povrh jakog i snažnog otpora odmetnika prodrieti do Konjica i u mjesto ući 1. III.

² Tada se na Ivan Sedlu nalazila Prva proleterska brigada. Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 93, 102, 173 i dok. ove knjige br. 27.

³ Opširnije vidi u tomu IV, knj. 10, dok. br. 173.

⁴ Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 173 i dok. ove knjige 27.

⁵ Vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 173 i dok. ove knjige br. 27.

o. g. nanievši odmetnicima teške gubitke, dok su vlastiti relativno bili mali.

C. — 13. PJEŠ. PUKOVNIJA.

Od 1. — 18. II. o. g. ova pukovnija bila je cijelo vrijeme na položaju u svrhu straže i osiguranja Istočne Bosne.

Usled nastale situacije s desne obale r. Drine dne 18. II. pukovnija zauzima novi položaj radi spriečavanja svakog prelaza odmetnika s desne strane r. Drine.

D. — IX. TOPNIČKI SKLOP.

2. i 3. bitnica ovoga sklopa u mjesecu veljači o. g. ušle su u sastav njemačkih postrojbi. Učestvovala su u akcijama protiv pobunjenika.

I. bojna pukovnije u vremenu od 22. — do 27. veljače učestvovala je u zajednici sa njemačkim i italijanskim postrojbama u odbrani Konjica, na koju su odmetnici vršili petodnevni žestoki napadaj sa ciljem da bi uzeli Konjic pod svaku cijenu.

I pored ovako snažnih napadaja odmetnika sa mnogo nadmoćnijim snagama, bojna uspijeva održati sve joj dodijeljene postave za obranu i odbiti sve napadaje odmetnika uz velike gubitke po odmetnike, ali i uz osjetljive vlastite gubitke.

b) *Izkustva.*

Časće i momčad mnogo su bolji u obrani nego u napadaju. U napadaju nedostaje energije i izdržljivosti (fizičke) i časnici slabo čitaju kartu. Pukovnija ne raspolaže sa dovoljnim brojem oružja i oruđa potrebnog za borbu, odmetnici napadaju u masama protivno ranijoj njihovoj taktici, drskost i borbenost kod odmetnika na velikoj visini, odmetnici vrlo često koriste napadaje u pozadinu sa manjim snagama sa ciljem da izazovu među postrojbama međusobnu pucjavu i da stvore zabunu i meteže. Skloni su da redovno napadaju noću, vrlo vješto raspoređuju automatska oruđa i vrlo dobro se maskiraju. Iz pojedinih poduhvata od strane odmetnika dade se zaključiti da imaju veoma dobro vodstvo. Sa streljivom i automatskim naoružanjem raspolažu u dovoljnom broju. Oružje i streljivo u velikoj većini talijanskog podrijetla.

c) *Nedostatci i greške.*

Uopće uzev pukovnija ne raspolaže ni sa najpotrebnijim brojem konja, logorske opreme, automatsko naoružanje (strojnice) nesposobne za duže dejstvo. Zbog nemanja dovoljnog broja konja i prevoznih sredstava obskrba veoma se teško dotura i zbog nemanja gorskih kuhinja nije se u mogućnosti izdavati topla hrana. Nadalje pukovnija ne raspolaže ni sa

kakvim sredstvima za održavanje veze sa zrakoplovima te se dešavalo da su naše trupe tučene iz zrakoplova (slučaj na Pomolu kod Konjica). Dojavna služba u pukovnji slaba zbog oskudice u stručnom osoblju i dojavnom tvorivu.

Od većih grešaka uočena je ta, što je I. bojna (po nalogu njemačkog zapovjednika) iako je surađivala sa ostalim dielovima pukovnije, ne održavajući vezu sa susjednim dielovima, mnogo otišla unapried i stigla do Konjica, što je moglo uroditi uništenjem ostatka pukovnije od strane odmetnika. Nu važno je napomenuti da je u ovoj greški ipak bilo uspjeha, jer je I. bojna sa njemačkim postrojbama i posadom u Konjicu uspjela održati Konjic, koji bi sigurno bio pao u ruke odmetnika, jer je posada Konjica bila preslaba odbiti sama napadaje odmetnika.

Gore navedeni nedostaci mogli bi se odkloniti dodieljivanjem nedostajućeg naoružanja i tvoriva i vježbanjem ljudstva u pojedinim disciplinama. Ove greške već će se odkloniti tokom sadanje izobrazbe pukovnije.

Zapovjednik. pukovnik
(Metikoš)
Metikoš

OPŠTA BOJNA RELACIJA ČETVORTE LOVAČKE BRIGADE
ZA MJESEC MART 1943 GODINE¹

4. LOVAČKA BRIGADA

Op. Br. 252/taj.

U Sarajevu, dne 24. IV. 1943.

Predmet: Bojna relacija za mjesec ožujak 1943. god.

ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA,
(Glavnostožerni odjel)

Sarajevo

Dostavlja se bojna relacija za mjesec ožujak 1943. godine
za stožer brigade i podređene postrojbe i to:

* * *

B. — 7. PJEŠ. PUKOVNIJA

U cilju uništenja i proganjanja razbijenih odmetnika kod Konjica 1. ožujka 1943. g. pukovnija poduzima poduhvat u zajednici sa njem. snagama na prostoru desno Vranjača (1310) s. Trešnjevica — s. Višnjevica — s. Seonica — s. Podhum i lievo Konjic — r. Neretva—Ostrožac sa zadatkom da posjedne crtu Ostrožac — s. Seonica, te da uhvati vezu sa našim dielovinia, koji su nadirali iz sjevernog pravca kod Podhuma.

Ovaj poduhvat trajao je do uključivo 4. ožujka o. g. kada je dostignuta i zaposjednuta crta Ostrožac— k. 466—Gorica—Trusina— k. 500 — s. Seonica. U toku poduhvata bilo je odpora od strane odmetnika, ali relativno slabijeg. Kod odmetnika bilo je manje gubitaka, dok su vlastiti gubici bili mali. Dalnje produženje poduhvata nije bilo moguće uslijed nadmoćnosti odmetnika, te se je pukovnija zadržala u odbrani na pomenutoj crti sve do 9. III. o. g. kada je tokom 9. i 10. III. o. g. uslijedio napadaj na naše postave sa nadmoćnim snagama, te pod pritiskom pukovnije zajedno sa njemačkim postrojbama bila prisiljena da se povuče na odbranbenu crtu Vranjača (1310) — Brdo (1387) — Bikova Kosa—Križ (1268) — Koznik (1244) — Pleševac (1092) — Križ (818), sa zadatkom najupornije odbrane u spriečavanju odmetnika ka istoku preko Ivan Sedla.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—30, k. 57.

12. III. o. g. pukovnija sa odbranbene crte ponovo poduzima poduhvat u gore označenom području sa zadatkom ponovnog uništenja i proganjanja odmetnika, te je istoga dana dosegla crtu: Kukrica—Pačera—G. Gradac — s. Seonica, koja crta se držala do 17. III. o. g. sa zadatkom spriječavanja prielaza odmetnika s jedne na drugu stranu r. Neretve.²

18. III. o. g. odpočelo je postepeno izvlačenje pukovnije na novo područje radi preformiranja i izobrazbe i do 25. III. o. g. pukovnija se je prikupila na području Travnik—Turbe.

C. — 13. PJEŠ. PUKOVNIJA.

U mjesecu ožujku 1943. g. pukovnija se nalazi sa sljedećim rasporedom:

I. bojna: na području Prača—Podgrab—Stambulčić. Zadatak osiguranje železničke pruge Prača—Stambulčić.

II. bojna: na postavu oko Pala i osiguranju željezničke pruge od Stambulčića do Dovlića.

III. bojna: na prostoru oko Trnova.

27. III. o. g. ova bojna dolazi na Alipašin Most — s. Stup, gdje čeka zapovijed za dalji pokret.

Nije se vršilo nikakav poduhvat. Vršilo se dotjerivanje položaja i bunkera.

D. — IX. TOPNIČKI SKLOP

2 i 3 bitnica ovog sklopa u toku mjeseca ožujka 1943. g. učestvovala su u poduhvatima protiv odmetnika, partizana na prostoru oko G. Vakufa, Prozora, Rame, Ostrožca i Konjica, a po nalogu 718. njemačke pješake divizije.

E. — XI. TOPNIČKI SKLOP.

U mjesecu ožujku 1943. godine bitnice ovoga sklopa nisu učestvovala u nikakvim poduhvatima.

F. — 3. SAT. III. OBK. BOJNE.

U mjesecu ožujku 1943. godine ova satnija se nalazi u sastavu njemačke grupe VOGEL.³ U ovome mjesecu satnija se većinom nalazi na opravci ceste Gor. Vakuf—Prozor—Rama, te na opravci i izradi mostova na r. Rami.

29. III. o. g. satnija je stigla na prostoriju prikupljanja u Dolac.

Zapovjednik pukovnik

(Gašćić)

Gašćić

² Borbe su vođene protiv jedinica Prve proleterske i Sedme NOU divizije.

³ O sastavu i jačini grupe „Vogel“ vidi u tomu IV. knj. 10, dok. br. 182, prim. 6.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 26 APRILA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Č T V O
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J. S. Broj 500
Sarajevo, 26. travnja 1943.

Predmet: Doglasno izvješće.

Glavnom zapovjedništvu oružništva sigurnostni odjel Zagreb.

Predsjedništvu vlade na ruke pomoćniku predsjednika vlade državnog tajnika dr. Vjekoslava Vrančića Zagreb.

Zapovjedništvu III. Domobranskog zbora Sarajevo.

Zapovjedništvu 1. oružničke pukovnije Sisak.

Zapovjedništvu 2. oružničke pukovnije Gospić.

Zapovjedništvu 3. oružničke pukovnije Banja Luka.

Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije Tuzla.

Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije Mostar.

Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Zagreb.
Središnji državni ured za suzbijanje kriminaliteta Zagreb.

Zapovjedništvu ustaške nadzorne službe Ured I. Zagreb.

Prema uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj. J. S. Br. 320 od 31. srpnja 1941. predlažem sljedeće izvješće, za vrijeme od 11. travnja 1943. do 26 travnja 1943.

3. *Partizanska akcija.*

Obilježena je u ovom razdoblju borbom sa talijanskim postrojbama i četnicima talijanskim suborcima na području Ustikoline, Foče i području talijanske interesne sfere sa desne obale rijeke Drine, Ifsar, Zaborak, Čajniče. Talijanske postrojbe i četnički odredi potisnuti su nakon više dnevnih ogorčenih borba sa obale Drine (Goražde—Foča) u jugoistočnom smjeru, Ifsaru i Čajniču. Oba mjesta padaju u partizanske ruke, dok se talijanske trupe uništivši predhodno skladišta u Čajniču, povlače sa četnicima Crnogorcima, Pljevljima. Četnici ovdašnji raspršeni priključuju se u manjim grupama na području Go-

¹ Prepis originala, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6:18—I, k. 86.

ražde, partizanskoj grupi Gojka Kresovića.² Na periferiji Foče zv. Čelovina nalazi se još jedna talijanska postrojba obkoljena po partizanima. Partizani djeluju, da ovu postrojbu privole na predaju.

Na jugo istoku: Majevička³ i 6. udarna partizanska brigada,⁴ oko 1500 pušaka, ova posljednja šacionirana u Šekovićima (15 km. sjevero zapadno od Vlasenice) kreću sa područja Sokolovića preko sela Vragolova, Lađevine i Maljevića (5—3 i 3.5 km. zapadno i jugo zapadno od Rogatice) u jugo zapadnom smjeru, da bi ušle u sastav partizanskih skupina na području Ustikoline—Foča. Oba dvie brigade prešle su željezničku prugu Sarajevo—Višegrad, između željezničke postaje Mesići i Sudići. Nadirajući u smjeru jugo zapada, brigade odbacuju našu posadu na Hranjenu (9 km. sjevero zapadno od Goražde) a iz njemačke samovozne preselice zapljenuju jedan teretni samovoz i motor kotač, opljačkaju hranu i oba vozila zapale, dok je daljnjim 6 samovoza uspjelo vratiti se u Renovicu. 9. IV. 1943. brigade ulaze u Ustikolinu u sastav tamo se nalazećih partizanskih skupina.

Na jugu: područje Trnovo—Rogoj—Ledići. Manji partizanski odredi⁵ iz područja Kalinovika i Dobrog Polja (11 km. sjevero istočno od Kalinovika) prešli su mjestimično demarkacionu liniju u sjevernom smjeru prema Trnovu—Ledići (22—21 km. jugo zapadno i južno od Sarajeva) radi pljačke i prikupljanja hrane. Naši odjeli iz posade Trnovo potisnuli su neprijatelja preko demarkacione linije prema Kalinoviku i Umoljanima.

Na sjevero zapadu: Primjećeno prikupljanje grupe od oko 800 partizana u selu Rastovu (20 km. južno od Travnika). Iz područja Šiprage—Kotor Varoš, u istom razdoblju, prodrla je grupa od oko 1000 partizana na područje sela Koričana (19 km. sjevero zapadno od Travnika), sa srednjim slabijim dijelovima dostigli su 9. IV. 1943 sela Vitovlje, Mudrike, Gostilj i Hamandžice (10—14 km. jugo⁶ zapadno od Turbeta), da bi zatim cijela grupa krenula na jug. Manji okršaji naših domobranskih odjela posade Turbe sa partizanima, na istom području.⁷

² Gojko Krezović poginuo je kao kapetan NOV Jugoslavije 1943 godine.

³ Petnaesta (Prva) majevička NOU brigada

⁴ Šesta istočnobosanska NOU brigada

⁵ Na ovom području nalazila se Sedma hrvatska NOU divizija i po jedan bataljon Majevičke i Seste istočnobosanske NOU brigade. Vidi dok. br. 75 i 77.

⁶ Sjevero

⁷ Tada se na ovom području nalazila Prva krajiška NOU brigada i Četvrti krajiški NOP odred.

Na području Janj (20 km. jugo zapadno od Jajca) prikupile su se dvije partizanske brigade jajačkog i kupreškog područja. Zajednička bolnica im je u selu Vagan⁸ (22 km. jugo zapadno od Jajca).

Kao važnije iznosim sljedeće događaje.

4. IV. 1943. u 18.00 sati, po zapovjedi njemačke komande strijeljano je u Rogatici 18 seljaka pravoslavaca iz sela Gučeva (5.5 km. sjevero zapadno od Rogatice), koji su bili partizani, a na poziv nisu predali oružje. 2. IV. 1943. kod istih je oružje pronađeno, a kod Rude Stanišića jedna teška strojica zakopana u zemlju.

6. IV. 1943. obhodnja postaje Kreševo uhitila je u selu Volujaku (4.5 km. sjevero istočno od Kreševa) dva partizana. Predani su njemačkom zapovjedništvu u Kreševu.

6. IV. 1943. do 14. IV. 1943. partizani su na području sela Šišave (8.5 km. sjeverno od Turbeta) opljačkali seljacima pravoslavcima, jer se nisu htjeli priključiti njima, veći broj konja, goveda, sitne stoke i živežnih namirnica u vrijednosti od 2,541.900 kuna.

8. IV. 1943. u 01.00 Majevička i 6 udarna brigada oko 1500 pušaka u pokretu sa područja Sokolovići preko sela Vragolava, Lađevine i Maljevića (5.3 i 3.5 km. zapadno i jugo zapadno od Rogatice) na područje Foča. Željezničku prugu prešli su između želj. postaje Mesići i Sudići.

8. IV. 1943. u 21.00 sat, 5 naoružanih partizana opljačkali su u selu Sultanovići (4.5 km. jugo istočno od Donjeg Vakufa) 10.000 kuna.

9. IV. 1943. jača grupa partizana nadirajući iz sela Koričana (19 km. sjevero zapadno od Travnika) raspoređena u više manjih grupa dostigle su sela Vitovlje, Mudrike, Gostilj i Hamandžice⁹ (14—20 km. sjevero zapadno od Travnika).

10. IV. 1943. u 08.30 sati grupa od 200 partizana opljačkala je selo Vukovići (16.5 km. sjevero istočno od Jajca). Isti dan grupa od 30 partizana opljačkala je u selu Kokiće (12 km. jugo istočno od Jajca) 200 kg. krumpira.

10. IV. 1943. u 11.00 sati teretni vlak iz Podlugova pred ulazom u želj. postaju Visoko udario je u teretni vlak. Poginulo 8, a ranjeno 15 partizana koji su se nalazili u vlaku. 8 partizana uspjelo je pobjeći. Poginuo 1 njemački vojnik, ranjen 1 njemački vojnik. Ranjen vlakovođa teretnog vlaka iz Podlugova.

10. IV. 1943. u 21.00 sat grupa od 10 naoružanih partizana opljačkala je u selu Hamandžići (11 km. sjevero zapadno od Turbeta) 1 konja vrijednog 35.000 kuna, 5 ovaca i raznu robu u vrijednosti od 60.000 kuna.

⁸ Vjerovatno se odnosi na Devetu krajišku NOU brigadu.

⁹ Iste snage kao pod 6.

10. IV. 1943. u 23.00 sata grupa od 10 naoružanih partizana opljačkali su seljacima u selu Bistro (13 km. južno od Travnika) 21.000 kuna i živežne namirnice, pa krenuli u smjeru sela Božića (12.5 km. južno od Travnika).

12. IV. 1943. u 23.00 sata grupa od 20 partizana došla je u selo Gornje Pečine (11 km. jugo zapadno od Travnika) i tražili od seljaka hrane; zatim krenuli u smjeru sela Šenkovića.

13. IV. 1943. u 20.00 sati grupa od 400 partizana zaposjela je selo Brvance (10 km. jugo istočno od Jajca). Među njima imade mnogo bolesnih.

14. IV. 1943. u 24.00 sata grupa od 17 partizana opljačkala je seljacima u selu Rankovići (6 km. južno od Travnika) 3.000 kuna, raznu odjeću i obuću u vrijednosti 217.000 kuna.

15. IV. 1943. u 12.00 sati primječena je jedna grupa od 300—350 partizana (3.5 km. jugo zapadno od Trnova) u pokretu u smjeru Ledica. Grupa je došla pod vodstvom Muje Hodžića iz Dobroć Polja (8.5 km. jugo istočno od Trnova) i isti dan u 14.00 sati stigla u selo Dujmoviće (7 km. jugo zapadno od Trnova). U Dujmovićima odvojila se je jedna grupa i krenula preko Ledića u selo Rakitnicu i Lukovac gdje se je zadržala. Na poziv partizana seljaci su im morali dati veću količinu hrane.¹⁰

15. IV. 1943. grupa partizana napala je, kod sela Koričana (14 km. sjevero zapadno od Turbeta), odjel domobrana posade Turbe. Zarobljen 1 partizan. Ranjena 4 domobrana.¹¹

21. IV. 1943. u 05.00 sati odjel dobrovoljaca Domdo¹² bojne Vlasenica i ustaša III. bojne, skupio se je kod sela Simića (5 km. sjevero zapadno od Vlasenice) sa odmetnicima. Poginulo 12, zarobljeno 9 odmetnika. Nismo imali gubitaka. Plien 8 konja, 55 goveda, 450 ovaca i 9 pušaka. Ostatak razbitih odmetnika povukao se je u šumu u sjevero zapadnom smjeru.

4. O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata.

Akcija, rad i kretanje antidržavnih elemenata, četnika i partizana gore je opisan. Sumnjive osobe jesu pod nadzorom

5. O stranoj propagandi u narodu.

Promičba neprijatelja, širenjem lažnih vesti, lažnih radio vesti i lažnih biltena.

6. O prilikama prometa i prehrane.

¹⁰ Odnosi se na Treći bataljon Majevičke NOU brigade i jedan bataljon Šeste istočnobosanske NOU brigade, koji su po naređenju Vrhovnog štaba upućeni u sastav Sedme hrvatske divizije kao pojačanje. Vidi dok. br. 75 i 77.

¹¹ Iste snage kao pod 6.

¹² Domobranska dobrovoljačka bojna

Željeznički promet Sarajevo—Zavidovići (pruga Sarajevo—Brod) povriemenom ugrožen. Sarajevo—Višegrad normalan. Travnik—Donji Vakuf—Bugojno i Donji Vakuf—Jajce normalan. Sarajevo—Mostar sa prielazom putnika, usljed razorenih više željezničkih mostova. Dvozom vagonskih pošiljaka krumpira prehrana poboljšana.

7. *O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima.*

Odnosi su dobri.

8. *O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dijelovi nalaze na našoj teritoriji.*

Odnosi sa njemačkom vojskom su srdačni, sa talijanskom korektni.

II. AKCIJA NAŠIH I SAVEZNIČKIH ORUŽANIH SNAGA

Dne 14. IV. 1943. jedna njemačka borbena grupa iz Jajca u akciji čišćenja na području Pougjarja sukobila se je kod sela Dobretići (15 km. sjevero istočno od Jajca) sa partizanima i potisnula ih u smjeru sela Vukovići (16 km. sjevero istočno od Jajca). Gubici partizana, 60 mrtvih. Kod Njemaca nije bilo gubitaka.¹³

Na području Goražde—Čajniče akcije borbenih grupa 369. pješačke divizije protiv partizana. Osim ovih manje akcije naših i savezničkih odjela lokalnog karaktera, uz manje okršaje sa neprijateljem.¹⁴

III. STANJE U VOJSCI

Kod oružništva:

1. Raspoloženje, duh i disciplina dobra.
2. Incidenata, nereda i izgreda većeg značaja nije bilo.
3. Bještva iz oružništva; nije bilo.
4. Ponašanje častnika, dočastnika i momčadi je na dostojnoj visini, protiv eventualnih prestupnika preduzimaju se odmah shodne mjere.

IV. VANJSKA SITUACIJA

1. *O prilikama u pograničnim oblastima susjednih država.* Raspoloženje naroda u Srbiji prema našoj državi slabo je.
2. *O stalnim vojnim bjeguncima.* Nema ih.
3. *O nedozvoljenim prelazima na granici, švercu i tome slično.*

Nisu primljena topogledna izvješća.

4. *O odnosima sa pograničnim vlastima susjednih država.* Korektni.

¹³ Borba je vjerovatno vođena protiv jedinica kao pod 7.

¹⁴ Opširnije o borbama vidi u dok. 104, 118 i 119.

V. OBĆI ZAKLJUČAK

Na jugu i jugo istoku: Majevička i 6. partizanska brigada ušle u sastav partizanskih grupa na području Ustikolina—Foča—Goražde. Partizani razbili četnike talijanske suborce na istom području. Domaći četnici prilaze dielom partizanskoj grupi Gojka Krezovića, a dielom odlaze kući. Crnogorci povlače se sa talijanskim postrojbama u smjeru jugo istoka Čajniče—Pljevlja.

Na sjevero zapadu zenički četnički odred vrši napade na vlakove na relaciji Zenica—Žepče, ruši prugu. Promet povremeno obustavljen.

Na području: Travnik, Jajce prikupljanje većih i manjih partizanskih grupa, skitnica i pljačkaša. Bolesti razne osobito tifus uništava partizane.

Javna sigurnost na području pukovnije nešto poboljšana, no još uvijek ugrožena.

VI. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU

· / .

VII. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE SU PRESELJENE U DRUGO MJESTO

Krilo Sarajevo: Postaja Semeč u Donju Lijesku.

VIII. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE SU OBNOVLJENE

· / .

Dozapovjednik pukovnik
Koloman Bilić
Bilićpk

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
PREDSJEDNIČTVO VLADE

Prímljeno	T. Broj	Priloga	Biljeg	Radna jedinica
30./4.43	62/43—15	—	—	N

BR. 304

**ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVI-
ZIJE OD 29 APRILA 1943 GOD. O PREDOSTROŽNOSTI ZA
PROSLAVU 1 MAJA¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Br. 4086/taj.

NAJŽURNIJE PRIJE SVEGA
NA RUKE ZAPOVJEDNIKA

U Mostaru, dne 29. IV. 1943. g.

Predmet: tajni sastanci u vojarnama
i posadama.

Zapovjedništvu 1. domdo pukovnije.
Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije.
Osnutku doknadne bojne 13. pješ. pukovnije.
Zapovjedništvu 6. povoznog sata.
Zapovjedništvu 3. sata III. samovozne bojne.
Mjestnom zapovjedništvu Mostar.
Osnutku doknadne bitnica XI. top. zklopa.

III. domobranski sbor sa Op. br. 2084/taj. od 29. IV. 1943. godine, dostavio je sljedeće:

„Povodom proslave treće godišnjice 1. svibnja pod okupatorom, „Slobodna Jugoslavija“ u emisiji za domobranstvo poziva sve častnike, dočastnike i domobrane da 1. svibnja održe po vojarnama tajne sastanke u svrhu izrade plana kako će najbolje moći da pomognu narodnu oslobodilačku vojsku Jugoslavije. U vezi s time naredite potrebno; da se u posadama i vojarnama na dan 30. travnja t. g. i 1. svibnja osuete ovakvi i slični sastanci“.

Dostavljajući prednje, —

Z A P O V I E D A M :

1) Na dan 30. travnja t. g., 1. i 2. svibnja zabraniti svaki izlaz domobranima i neženjenim dočastnicima iz vojarne, bez neodložne službene potrebe.

2) Ženjene dočastnike i častnike kontrolirati u njihovom kretanju.

3) U navedene dane zapovjediti da se povjerljivi častnici i dočastnici u vojarnama nalaze uvijek u kontaktu sa podređenim domobranima držeći im neka predavanja ili izvođenje nekih naročitih zabavnih igara.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 37 12—3, k. 103.

4) Zapovjednici osobno će povremeno prisustvovati ovome, nad istim vršiti kontrolu i biti će osobno odgovorni ako se po ovome ne postupa, te se desi da se u njihovim jedinicama i vojarnama pojavi kakav slučaj gore navedenog sastanka.

5) Propustnice za izlazak u grad zapovjednici će osobno potpisati i voditi kontrolu da se ni jednoj sumnjivoj osobi ne izda ista.

6) Zapovjednik mjesta Mostar prednju zapovjed raspisat će svima postrojbama i ustanovama u Mostaru, kojima se izravno ne dostavlja od strane ovog stožera.

7) Zapovjednik mjesta Mostar pojačat će u ove dane službu obhodnji i svaku osobu koja se bez propisane propusnice zatekne u gradu pritvoriti i protiv iste povesti zakonski postupak, kao i protiv njenog starješme, koji je dozvolio ovaj izlaz.

8) Mjestni zapovjednik Mostar vodit će osobno strogi nadzor nad točnom provedbom ove zapovjedi.

Naročitu pozornost obratiti na posadne straže i zapovjediti obilazak istih u ove dane, u razno doba dana i noći. —

(M. P.)

U. Z. Zapovjednika, bojnič

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE OD 30 APRILA 1943 GOD. O SITUACIJI U
SEMBERIJI I SREMU¹**

ZAPOVJEDNIČTVO

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J. S. Br. 1360/Tajno

U Tuzli, dne 30. travnja 1943.

Predmet: Doglasno izvješće.

1. Glavnom oružničkom zapovjedništvu (J. S.) Zagreb.
2. Predsjedništvu Vlade na ruke pomoćnika državnog tajnika Dr-a Vjekoslava Vrančića Zagreb.
3. Glavaru građanske uprave za istočnu i zapadnu Bosnu gospodinu Šandoru Benaku Brod n/S.
4. Zapovjedništvu II. Domobranskog zbora Brod n/S.
5. Zapovjedništvu III. pješačke divizije Tuzla.
6. Zapovjedništvu IV. pješačke divizije Doboj.
7. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Zagreb.
8. Središnjem uredu za suzbijanje kriminaliteta Zagreb.
9. Zapovjedništvu ustaške nadzorne službe Ured I. Zagreb.
10. Velikoj Župi Usora i Soli Tuzla.
11. Zapovjedništvu 1. oružničke pukovnije Sisak.
12. Zapovjedništvu 2. oružničke pukovnije Gospić.
13. Zapovjedništvu 3. oružničke pukovnije Banja Luka.
14. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije Sarajevo.
15. Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije Mostar.

Prema uputu za rad i organizaciju izvještajne službe i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedništva Taj. J. S. Br. 320 od 31 srpnja 1941. predlažem siledeće doglasno izvješće za minulih zadnjih 15 dana:

3. O KOMUNISTIMA — PARTIZANIMA:

Komunističko-partizanska djelatnost na području pukovnije se nije ni malo umanjila, nego je naprotiv u zadnje vrijeme žestoko pojačana osobito na području Velike župe Vuka i kotaru Bijeljina, Velike župe Posavje, gdje su se iskupile jake partizanske snage, koje su obkolile i teško ugrožavaju grad Bijeljina, koji im je na udaru kod prebacivanja sa sjevera na

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 617—1, k. 86.

jug u Šekoviće, gdje se nalazi 6. partizanska brigada i obratno u Frušku Goru. Usput pljačkaju i ubijaju mirno pučanstvo te nesmetano prelaze reku Savu između Srijemske Rače i Jámene, gdje nema jačih oružanih snaga koje bi ih u tome spriječile.²

Oružničke, legionarske i ustaške male postrojbe dočekuju ih u zasjedama i nanose im osjetljive gubitke, ali nemaju dovoljno snage da ih u prebacivanju posve spriječe.

Skoro u svima pravoslavnima selima u Srijemu komunisti su uspjeli organizirati udarne omladinske grupe koje oštećuju prometne veze i komunikacije. Jače njihove grupe nalaze se u Fruškoj Gori, od kuda upadaju u pojedina sela, gdje pljačkaju namirnice, ubijaju ili odvođe pojedine ljude.

U zadnjih 15 dana ogleda se komunistička djelatnost u ovim događajima.

Na području krila Tuzla:

5. travnja 1943. poslali su partizani po seljaku Anti Manojloviću iz sela Rastošnice (20 km. sz od Zvornika) jedno pismo seljacima muslimanima sela Goduš, u kome ih pozivaju da će im dozvoliti obrađivanje zemlje na svom području ako prestanu pucati na partizansku oslobodilačku vojsku koja se bori za svačija prava, a ne kao četnici samo za Srbe.

12. travnja 1943. u 23.45 sati, skupina od oko 5—600 partizana pokušala se je prebaciti u planinu Majevicu. Na mjestu zv. Grabik (800 m. i. od Kalesije) na putu Tuzla — Zvornik, naišla je na zasjedu oružnika i legionara, koji su na istu otvorili pušcanu paljbu, ali su se zbog nadmoćnosti neprijatelja morali povući u postajne rovove u Kalesiju, no kad je uskoro pristigla pomoć sa obližnjih uporišta i počelo djelovati topništvo, partizani su prisiljeni na povlačenje. Borba je trajala 2 sata.³

Gubitaka na našoj strani nije bilo, a gubitci partizana nisu poznati, osim što se po tragovima krvi vidjelo da je bilo ranjenih.

15. travnja 1943. u 00.10 sati, preko 2000 partizana Šekovičke brigade⁴ napali su pušcanom, strojopuščanom paljbom i bacačima mina sa južne strane i četnici Majevičkog četničkog odreda pušcanom i strojopuščanom vatrom sa sjeverne strane, selo Prnjavor, oružničku postaju, uporište i selo Kalesiju (18 km. j. i. od Tuzle), zatim uporište Vukovina Vis i Dubnicu

² Na ovom području djelovala je Grupa vojvođanskih partizanskih udarnih bataljona. Vidi dok. br. 114.

³ Vjerovatno se odnosi na Birčanski NOP odred.

⁴ Šesta istočnobosanska i Majevička brigada tada su se nalazile na lijevoj obali Drine kod Ustikoline.

kod Kalesije. Nakon borbe od pola sata, premoćni partizani i četnici su sva ova uporišta i oružničku postaju Kalesije zauzeli, državne i posebničke stvari oružnika opljačkali, pismohranu zapalili. Ovom prilikom opljačkali su pa potom zapalili 10 posebnickih kuća i pismohranu občinskog poglavarstva u Kalesiji.⁵

U 02.00 sata istoga dana prikupljeni legionari i oružnici izvršili protunapadaj i nakon 1.^{1/2} sata borbe uspjelo je napadače protjerati, te zauzeta mjesta i uporišta očistiti i zaposjesti.

Gubitci na našoj strani 1 legionar poginuo i 3 građanske osobe ranjene. Na strani neprijatelja 3 partizana i 2 četnika na mjestu borbe nađeni mrtvi, dok se po tragovima krvi zaključuje da ih je bilo oko 50 što mrtvih i ranjenih.

Plien 4 puške i 1 pričuvna ciev za strojopušku.

Istoga dana u 05.15 sati kod povlačenja ovi odmetnici su napali uporište Jajići (2 km. s. od Kalesija) gdje je napad odbijen bez gubitaka.

15. travnja 1943. legionari uporišta Jajići (18 km. j. i. od Tuzle) našli su 2 partizanska pisma koje su ovi pri prolazu izgubili.

U jednom pismu traži se neki partizan Mihajlo (Mišo) Radišić od nekog Đurakovića zapovjednika Srijemskog odreda, da se kao Sremac udjeli u njegov odred. Pismo je pisano u selu, Trnovi, kotar Bijeljina, a datirano 16 ožujka 1943. sa podpisom Đurakovića.

U drugom pismu koje je pisano strojem ćirilicom, neki zapovjednik I. U. bataljona podnosi izvješće komandantu G. V. P. U. B.⁶ o radu svoga bataljona u vrijeme od 31. III. do 3. IV. 1943.

Pisma su dostavljena zapovjedništvu 3. pješ. divizije Tuzla.

19. travnja 1943. u 07.00 sati, došla su 104 naoružana partizana u selo Rojčević (19 km. s. od Zvornika), gdje su tražili nekog zapovjednika četnika Milana Ostojića i kad ga nisu našli, udaljili su se u pravcu sela Trnovica (15 km. s. od Zvornika).

Na području krila Brod:

13. travnja 1943. oko 13 sati napadnut je teretni vlak od 40 partizana između željezničke postaje Jabanuša i Subopolje (10 km. j. z. od Bijeljine) koji je vozio ugalj iz Ugljevika u Bijeljinu.

⁵ Borbe je vodila Grupa vojvođanskih partizanskih udarnih bataljona. Vidi dok. br. 114.

⁶ Grupa vojvođanskih partizanskih udarnih bataljona.

Zarobljeno je 40 putnika a među njima i nadstojnik želj. postaje Ugljevik i jedan inženjer rudnika Ugljevik. Isto tako partizani su zarobili 5 pušaka legionara Domdo, koji su iz vlaka pobjegli a puške ostavili. Putnike su odmah pustili a nadstojnika postaje i inženjera zadržali. Vlak se je neoštećen vratio u Ugljevik.

14. travnja 1943. oko 21 sat, skupina od 150 partizana napala je teretni samovoz 6. p. p. na cesti Bijeljina—Zvornik (21 km. j. Bijeljine). Samovoz je vozio hranu posadi u Branjevu. Pet domobrana zarobljeno, hrana opljačkana, samovoz zapaljen.

15. travnja 1943. oko 18.30 sati, od jače skupine partizana napadnut je ustaški teretni samovoz, na mjestu zv. „Potok“ (17 km. j. Bijeljine). Samovoz je vozio hranu iz Bijeljine u Zvornik. Od šestorice ustaša koji su bili u samovozu, jedan je teško a jedan lako ranjen i jedna žena poginula. Samovoz se je neoštećen uspio probiti.

15. na 16. travnja 1943. u noći partizani su posjekli b. b. stupove na putu Bijeljina—Zvornik između sela Johovac i Potok (14 km. j. od Bijeljine) u dužini od 2.¹/₂ km.

16. travnja 1943. obhodnja postaje Andrijevcu pojačana sa ustašama došla je u selo Novo Topolje (18 km. s. i. od Broda) radi uhićenja jednog partizana koji je u selu ležao bolestan.

Obhodnja je napadnuta od skupine partizana u jakosti oko 30 ljudi. Borba je trajala oko jedan sat nakon čega su se partizani povukli u planinu Dilj. Gubitaka nije bilo. Bolesni partizan je uhićen.

16. travnja 1943. u 8 sati, skupina od oko 250 partizana napala je domobrane koji su iz Nove Vesi (23 km. j. z. od Broda) pošli u šumu po drva. Borba je trajala do 11 sati. Dva partizana su poginula a jedan domobran je lakše ranjen.

Domobrani su se povukli na svoj položaj u Novu Ves.

16. travnja 1943. oko 16 sati, jaka skupina partizana napala je dvije satnije 3. bojne 6. p. p. na cesti Bijeljina—Zvornik (15 km. j. od Bijeljine) koje su išle u Branjevo. Poginuo je zapovjednik bojne bojnič Boroš, dva časnika i 11 domobrana. Zarobljena su tri časnika, oko 180 domobrana sa 4 teške strojnice, 15 lakih strojnica i nekoliko strojosamokresa, dvojica kola i jedan fijaker.

Oko 50 domobrana sa oružjem se je spasilo.

Borba je trajala jedan sat. Gubitci partizana nepoznati. Promet sa Zvornikom obustavljen.

19. travnja 1943. u 7 sati, jača skupina partizana napala je obhodnju oružnika i legionara koji su osiguravali put Čelić—Brčko kod sela Pukiš (12 km. j. od Brčkog). Borba je trajala jedan sat. Gubitaka nije bilo, samo je neznatno ranjen nared-

nik Tanović. Po izkazu seljaka jedan je partizan poginuo, a dvojica ranjena. Poslije borbe partizani su se povukli u selo Piperi (12 km. j. z. od Pukiša).

20. travnja 1943. oko 02.30 sati, napalo je oko 70 partizana na domobransku stražu koja čuva naš dvomotorni krilaš koji se je uslied kvara spustio na livadu između sela Trnjani i Zadubravlje (9 km. j. i. od Broda). Napad je odbijen. Jedan domobran ranjen. Gubici partizana nepoznati.

Partizani su se povukli u Dilj Goru.

Na području krila Vukovar:

9. travnja 1943. oko 23.30 sati, skupina od 20 do 30 naoružanih komunista oduzela je od seoske straže D. M. u selu Bingule (13 km. j. i. od Iloka) 5 vojničkih pušaka sa 424 naboja, jednu lovačku pušku sa 20 naboja, četvrtinu kg baruta i pola kg olova, pa potom otišla u pravcu Fruške Gore.

10. travnja 1943. u 23.30 sati u šumi Dubrave (18 km. s. z. od Šida) 4 naoružana komunista oduzeli su od lugara Marjata Mirka 1 lovačku pušku sa nabojima i 1 džepni sat i otišli u nepoznatom pravcu.

10. travnja 1943. u 23.30 sati u šumi Dubrave (18 km. rali su sa pustare Fichel (16 km. s. i. od Hrv. Mitrovice⁷) 24 krave, 90 svinja, 6 pari konja i raznog poljskog alata u ukupnoj vrijednosti 1,600.000 kuna.

12. travnja 1943. oko 01.00 sati po komunistima iskidana je brzoglasna linija Hrv. Mitrovica—Čalma (10 km. s. z. od Hrv. Mitrovice) i Čalma—Erdevik (17 km. s. z. od Hrv. Mitrovice) i presječeno 59 stupova ovih linija.

11. na 12. travnja 1943. nepoznati broj naoružanih komunista odnijeli su iz blagajne občine Ostrovo 6.000 kuna (4 km. s. od Vinkovaca) i otišli u nepoznatom pravcu.

13. travnja 1943. oko 10.00 sati 20—30 naoružanih komunista odveli su iz šume Marín Dol—Poljana (8 km. j. i. od Iloka) mladića Radžić Milorada iz Erdevika (10 km. j. Iloka), koga su navodno ubili pošto su se po odvođenju čula 2 naboja iz pušaka.

11. na 12. travnja 1943. nepoznati broj naoružanih komunista izvršili su napad na selo Bingulu (13 km. j. i. Iloka) i u borbi 13 seoskih stražara njemačke skupine razoružali i sobom odveli za čiju se sudbinu nezna. Od oružja oduzeli su 19 pušaka sa 1350 naboja i 4 lovačke puške. U občini zapalili pismo-hranu i namještaj a po selu opljačkali raznih predmeta i živežnih namirnica u vrijednosti od 500 kuna. Na strani komunista 1 ranjen i 1 ubijen. Komunisti se povukli u Frušku Goru.

⁷ Srem. Mitrovica

11. travnja 1943. oko 23.00 sata oko 50 naoružanih komunisti na ribogojstvu Kavke Dragutina (1 km. s. z. Suseka) izlupali su motor za pumpanje vode iz ribnjaka, opljačkali 2 para konja, ribu iz ribnjaka i drugih raznih stvari u ukupnoj vrijednosti oko 1,000,000 kuna, a zatim se povukli u Frušku Goru.

13. travnja 1943. oko 22.00 sata oko 25 naoružanih komunisti odnijeli su od pričuvnog domobrana Matende Ivana, koji je bio na dopustu kod kuće u s. Kuzminu (14 km. s. z. Hrv. Mitrovice), jedan par domobranskog odjela, kapu, cipele i remen, a zatim su otišli kod domobrana 3. kompanije Verpflegungs iz Požege, pripadnika njemačke skupine Mergl Stjepana, koji je došao kući u Kuzmin sa svom ratnom opremom, i oduzeli mu svu ovu opremu sa oružjem a njega sobom odveli za čiju se sudbinu nezna.

Iste noći sačekali su između želj. postaje Kuzmin i s. Kuzmin domobrana 5. kompanije Verpflegungsstelle iz Požege Bauer Mihajla, koji je takođe dolazio kući u Kuzmin sa svom ratnom opremom, i oduzeli mu svu opremu sa oružjem i odveli ga sobom za čiju se sudbinu nezna.

14. travnja 1943. oko 22.00 sata oko 60 naoružanih komunisti odveli su navodno nasilno iz sela Martinci (10 km. s. z. Mitrovice) 21 mladića novaka pravoslavne vjere, koji su bili pozvani da nastupe odsluženje djelatnog razdoblja u domobranstvu i sa njima otišli u pravcu šume Klještevica (16 km. j. z. Mitrovice) odakle su i došli. Osim toga odveli su i domobrana Kuvaju Živana, koji se je u selu Martincima nalazio na dopustu.

16. na 17. travnja 1943. na putu Ilok—Neštin komunisti su izrgali brzoglasnu liniju i presjekli 45 b. b. stupova i otišli u Frušku Goru.

18. travnja 1943. u 07.00 sati na pruzi između želj. postaje Kukujevcu i Kuzmin (18 km. s. z. Mitrovice) eksplodirala je mina pod brzim vlakom br. 10 koji je polazio iz Vinkovaca za Zemun. Žrtava nije bilo. Manje oštećeno 6 vagona koji su iz tračnica izkliznuli, a 20 met. pruge rastrgano. Promet u toku dana uspostavljen.

13. na 14. travnja 1943. na r. Savi kod šume Dobreč (14 km. j. z. Mitrovice) 10—15 naoružanih komunisti zapalili su šlep Babića Joze iz Mitrovice, koji je doplovio radi prevoženja trupaca. Upravljača šlepa su prije toga iskricali i pustili. Žrtava nije bilo.

13. na 14. travnja 1943. skupina naoružanih komunisti nepoznate jačine opljačkala je od seljaka iz s. Jarka (11 km. j. i. Mitrovice) 40 metara remenja od vršeci strojeva.

13. na 14. travnja 1943. oko 40—50 naoružanih komunista odveli su navodno nasilno iz sela Jarka (11 km. j. i. Mitrovice) 9 pravoslavnih mladića, koji su bili unovačeni za domobranstvo.

13. na 14. travnja 1943. oko 40 naoružanih komunista odveli su navodno nasilno iz sela Jarka, domobrana 3. satmje, 2. domobranske radne pukovnije Pavković Iliju, koji se je nalazio na dopustu kod kuće.

18. travnja 1943. oko 22.00 sata oko 11 naoružanih komunista došlo je u stan občinskog načelnika Kinder Franje u selu Grk (17 km. j. i. Šida) i istog nasilno odveli, ali im je putem uspio pobjeći i kući doći.

18. na 19. travnja 1943. na putu Ilok—Šid (4 km. j. i. Iloka) posjekli su komunisti 16 državnih stupova i 15 vlastelinskih stupova brz. linije, a zatim na putu Ilok—Ljuba (5 km. j. Iloka) posjekli su 5 državnih i 10 vlastelinskih stupova na brzoglasnoj liniji.

Na području krila Zemun

26. ožujka 1943. u 12.45 sati jedna skupina od 40 naoružanih komunista napala oružničko-ustašku ophodnju od 5 ljudi na putu Petrovčić—Bečmen (20 km. z. Zemuna). Obhodnja primila i vodila borbu dok joj nije stiglo pojačanje iz Dobanovackog zabrana. Tada su komunisti pobjegli u obližnju šumu.

28. na 29. ožujka 1943. došlo je nekoliko skupina naoružanih komunista u jačini od 5—10 ljudi u selo Kupinovo. Jednovremeno upali u nekoliko kuća i odnesli oružja, streljiva i raznih stvari.

29. na 30. ožujka 1943. upali su navodno naoružani komunisti u selo Kupinovo i odveli 7 mladića novaka pravoslavaca iz Kupinova. Postoji sumnja da su ovi mladići dobrovoljno se pridružili i otišli komunistima.

2. travnja 1943. na putu od Ašanje došlo je nekoliko skupina komunista na put Ašanja—Zemun i uhvatili domobrana koturaškog sata Gabriel Zarića, koji se je nalazio na zdravstvenom dopustu kod svoje kuće. Za njegovu sudbinu se ne zna. Istoga dana došla su 4 komunisti u kuću odvedenog Zarića i njegovoj ženi rekli da se ne plaši za sudbinu njezinog muža pošto da se on nalazi kod njih.

4. travnja 1943. otišla su 3 mladića od svojih kuća iz Iriga za selo Maradić. Po saznanju ovi su otišli i pobjegli od kuće da ne bi morali služiti Hrvatsku vojsku.

5. na 6. travnja 1943. komunisti isjekli brzoglasno-brzopjavne stupove na liniji Ruma—Hrvatska Mitrovića.

6. travnja 1943. između 21.00—24.00 sata komunisti prepilali su 43 kom. stupova na liniji Ruma—Vrdnik. Žicu istrkali, a izolatore polupali.

6. travnja oko 23.45 sati došlo je 6—7 naoružanih komunisti u željezničku stražaru br. 2 na pruzi Runa—Vrdnik. skinuli brzoglasni aparat i odnieli ga sobom u Frušku Goru.

6. travnja 1943. u 21.30 sati došla su 3 naoružana komunisti na Lekin salaš kod Iriga. Na salašu uhvatili Joška Osker, po narodnosti Nijemac, i odveli sa sobom, a za njegovu sudbinu se nezna.

7. travnja 1943. u 22.00 sata upala su 3 naoružana komunisti u kuću Save Vukovića iz Iriga. Probudili njegovog sina Nikolu, domobrana 1. sata 2 lovačke bojne Osijek, koji se nalazio na dopustu, i odveli ga sa sobom u šumu.

7. travnja 1943. oko 24.00 sata došlo je 15—20 naoružanih komunista na Manastir Hopovo (3.km. s. od Iriga), pretresli manastir, pronašli izvjesnu količinu lijekova i nešto pisaačeg papira, te ovo sa sobom odnieli.

9. na 10. travnja 1943. komunisti presjekli 85 kom. b. b. stupova na liniji Irig—Ruma, a iste noći presjekli 85 kom. b. b. stupova na liniji Irig—Krušedol.

9. travnja 1943. u 22.30 sati 3 naoružana komunisti pokušali napasti poštu Surčin. Oružnička ophodnja ovo na vrijeme primjetila i spriječila, te komunisti pobjegli.

9. travnja 1943. u 22. 40 sati došlo oko 40 naoružanih komunisti na drž. imanje (Man.) „Fenek“ kod Boljevca te tu opljačkali 79.000 kuna gotovog novca, pisaači stroj, životnih namirnica i veću količinu pšenice, zobi, graha i kudelnog sjemena.

9. travnja 1943. dobila je g-đa Tajs ucjenjivačko pismo preko pošte Surčin da položi 200.000 kuna i da će joj komunisti pustiti muža Rudolfa Tajsa, koga su 22. III. o. g. zarožili i odveli sobom u šumu. Zapretili su joj komunisti ako se novac u određeno vrijeme i na određeno mjesto ne položi da će joj muža ubiti.

10. travnja 1943. oko 01.30 sati došlo 10 naoružanih komunisti na želj. postaju Boljevci. Upali u stan glavara postaje Josipa Benića od njega oduzeli 12.000 kuna drž. novca i neke lijekove. Istoga glavara su sobom povelili ali su ga drugi dan pustili. Ista komunistička družina toga dana uhvatila je seljaka Mušu Lakotaša iz Boljevca te ga odveli sa sobom.

10. travnja oko 23.30 sati došlo je 40—45 naoružanih komunisti na drž. imanje „Bankovci“ kod Iriga, upregli konje u 4 kola na koje su natovarili 1000 kg. pšenice, 3000 kg. kukuruza, 215 kg. masti, 150 kg. sviežeg svinjskog mesa, 2000 kg. graha, 71 vreću i raznih kožnih stvari. Na ove oduzete stvari dali su potvrdu koju je potpisao „komesar“ 1 čete 2. bataljona. Među komunistima bilo je i 5 žena.

11 travnja 1943. u 21.00 sat došlo je oko 400 naoružanih komunista^a na državno imanje „Fenek“ kod Boljevca, sa imanja odveli 24 konja sa priborom, 12 volova sa priborom za vožnju, 26 krava, 7 željeznih plugova, 2 željezne drljače, 7 kola i dvokolica, 150 kg. zobi, 50 kg. sjemena za repu, 400 kg. graha, 300 kg. kudelnoga sjemena, 150 kg. čiste vune, 170 jagnjećih koža, 32 ovčje kože, sav mehanički pribor od svih gospodarsko poljoprivrednih strojeva te veću količinu kukuruza u klipju, pšenice, brašna i raznih drugih stvari.

11. travnja 1943. preko cijelog dana zadržavala se jedna veća skupina (oko 400 naoružanih komunista) u selu Progar kod Boljevca, tamo su jeli, pili i veselili se.

12. travnja 1943. oko 03.15 sati jedna veća skupina naoružanih komunista napala je domobransku stražu kod cisterne „Ledinci“ (4 km. z. od Kamenice n/D.). Na straži bio je jedan poručnik i 18 domobrana zrakoplovne školske pukovnije Petrovaradin. Poručnika zapovjednika straže Župančić Oto i još 9 domobrana komunisti uhvatili i razoružali, a 9 domobrana uspjelo se je spasti bjegstvom bez da su ih razoružali. Komunisti su s obom u šumu odveli poručnika Župančića i još 3 dočastnika. Sumnja se da je ovu stražu izdao vodnik Vinko Vidović, koji da je bio u vezi sa komunistima.

12. travnja 1943. pronađen je komunistički letak u dvorištu Lajoša Erdoža, seljaka iz Maradika, koji je letak predao našim vlastima. U letku komunisti pozivaju ovdašnji njemački narod da stupe u njihove redove i povedu borbu protiv fašizma.

12. travnja 1943. u 23.00 sata došlo oko 30—35 naoružanih komunista na državno imanje Bankovci kod Iriga. Na 4 kola natovarili 750 kg. kukuruza, 600 kg. graha, 2 bačve petroleuma, 3 zaklanih teladi. Upravitelju su dali potvrdu na odnešene stvari, a pri polasku zapalili jednu kotobanju u kojoj je bilo 7500 kg. neokrunjenog kukuruza.

13. travnja u 01.05 sati 10—12 naoružanih komunista napali na domobransku stražu 1. lovačke bojne u Rumi kod električne centrale u Vrdniku. Straža bila jaka 5 domobrana i nije davala odpor. Komunistima uspjelo iznenaditi i razoružati stražu. Te su odnijeli: 1 tešku strojnicu sa priborom i streljivom, 5 voj. pušaka sa priborom i oko 2000 kom. naboja i 4 konja. S obom su odveli 4 domobrana. Zapovjedniku straže uspjelo pobjeći.

13. travnja oko 24.00 sata došlo 15 naoružanih komunista sa 5 kola na salaš „Vojnić“^a kod Indije. Natovarili 9. kom.

^a Isto

^a Vjerovatno Vojnovićeva pst.

svinja teških 50—100 kg., 11 vreća kukuruza i 4 vreća hrane za svinje prekrupе i sve odvezli u pravcu sela Surduk.

13. travnja 1943. poslie podne otišao je Stanko Horvat, lugar, u Krušedol kod Irga da obiđe povjerenу mu šumu. Iz šume se nije povratio. Istoga dana oko 22.00 sata došli su komunisti kući istoga Horvata, od njegove žene Katice oduzeli lovačku pušku i cigarete. Sve ovo odnesli u šumu.

14. travnja 1943. oko 21.00 sat veća skupina naoružanih komunista upali su u selo Vojka (4 km. j. St. Pazove). Napali tamo naše uporište gdje se nalazio jedan oruž. vodnik sa 20 legionara. Borba se vodila cielu noć sve do 05.00 sati drugoga dana. U borbi je poginuo oruž. vodnik Daniel Jurić i 4 legionara a 10 legionara ranjeno. Komunistima uspjelo zapaliti zgradu nastanbu legionara koja je izgorjela

14. travnja 1943. u 09.00 sati jedan naoružani komunistа na putu Irig—Ruma zaustavio je Jelicu Brakmić, od iste oduzeo propustnicu i još neke stvari te ovo zapalio.

14. travnja 1943. u 00.30 sati došlo oko 20 naoružanih komunista u građanskom odjelu na salaš „Luke Pupurovača“¹⁰ kod Indije, oduzeli 3 svinje od oko 80 kg. težine.

15. travnja 1943. oko 13.00 sati veća skupina naoružanih komunista napala njemačku-ustašku ophodnju između Deča i Šumanovaca.¹¹ U ovoj borbi poginulo je 4 njemačka vojnika i 4 ustaše.

15. travnja 1943. u 0130 sati 9 naoružanih komunista pokušalo je upasti u selo Petrovčić (25 km. j. Rume), bili su na vrieme primjećeni od seoske straže i pušcanom vatrom protjerani iz sela.

15. travnja 1943. u 23.30 sati došlo je oko 200 naoružanih komunista na dr. dobro „Živača“ (1¹/₂ km. zapadno od Boļjevaca), oduzeli i sobom odveli: par konja sa kolima i priborom kravu sa teletom, 1 june i dr. razne stvari.

15. travnja 1943. u 0100 sat došlo je oko 20—30 naoružanih komunista među kojima su bile 3 ženske u s. Maradik i demolirali obćinu, hrvatsku i njemačku školu, obćinsku pismo-hranu zapalili i uništili.

15. travnja 1943. u 22.30 sati upalo je 15 komunista u stan oruž. Slavić Petra i Slavić Mije koji se nalazi na periferiji Irga i vezali sestru Petra Slavića i lvku ženu Mije Slavića i sa sobom u šumu odveli za čiju se sudbinu nezna.

16. travnja 1943. u 07.00 sati nepoznato koliko naoružanih komunista zaustavilo je samovoz držav. lećilišta Kamenica n/D. kod mjesta „Banoštar“ (6 km. j. Hrv. Karlovaca¹²). Uprav-

¹⁰ Lupurovićev salaš

¹¹ Isto

¹² Srem. Karlovci

ljača samovoza i jednog putnika skinuli i sa njih odjelo odnijeli a samovoz zapalili.

16. travnja 1943. u 09.00 sati sukobila se je oružn. obhodnja postaje Bešenovo sa 100 naoružanih komunista. U borbi ubijeno je 5 komunista. Kod oružnika žrtava nije bilo.

16. travnja 1943. u 21.00 sat upalo je oko 40 naoružanih komunista sa 4 kola kod Mihajla Keliga, lugara iz Surčina, i od istog opljačkali 900 kg. kukuruza, 800 kg. pšenice i 1 lovačku pušku i odvukli u pravcu šume Gibavac.

17. travnja 1943. oko 23.00 sata veća skupina komunista prešla je želj. prugu Indija—Petrovaradin kod želj. stražare br. 33 (3 km. s. Indije) i otišli u pravcu Novi Karlovci.

18. travnja 1943. u 02.00 sati komunisti su isjekli 15 kom. brzog. stupova na liniji Irig—Vrdnik, žicu isjekli a izolatore polupali.

18. travnja 1943. u 13.00 sati sačekali su 3 naoružana komunista na putu Kupinovo—Progar (7 km. ist. Progara) Otročak Dragutina, Radovanku Repić i Stanu Rankov, svi iz Kupinova, i u šumu odveli koje su u večer svojim kućama pustili.

18. travnja 1943. u 22.00 sata uhvatili su 4 naoružana komunista Bršića Iliju, blagajnika, i Obradović Obrena, pisara iz občine Bešenovo, te Presoja Mihajla iz istog sela za čiju se sudbinu do danas nezna.

18. travnja 1943. nađen je na pašnjaku (1 km. z. Golubinaca) leš Kovačević Andrije, seljaka iz Golubinaca, kotara St. Pazova. Sumnja se da su ga ubili komunisti jer njegov sin služi u našoj vojsci a drugi u Nedićevoj vojsci.

19. travnja 1943. u 07.00 sati sačekali su 4 naoružana komunista i uhvatili na mjestu zv. „Crni Lug” (2 km. ist. Progara) Petrović Cveju, Mihaljević Žiku, Lakotoš Đuricu i Anku, svi iz Kupinova, koji su tjerali svinje za Surčin radi predaje našim vlastima i od istih svinje oduzeli a njih pustili kući.

19. travnja 1943. u 23.00 sata upalo je 10 naoružanih komunista u kuće seljaka koje se nalaze na periferiji Klenka i tražili oružje kojeg nisu našli. Od Gajtler Matije odnijeli su jedno domobransko odjelo i cipele a od Nericha Zorta odnijeli odjelo.

U mjesecu ožujku i travnju pa do sada pobjegli su od svojih kuća i navodno se pridružili komunistima i to: 5 mladića pravoslavaca iz s. Vognja, 3 mladića iz Kupinova, Sreten Zovkić, učitelj iz Belegiša, 14 mladića iz sela Belegiša, 25 osoba pravoslavaca iz sela Kupinova, 16 mladića pravoslavaca iz sela Vojke, Avram Stjepan i Radoslav Slavić iz Kupinova, te Radojčić Đorđe, Bajakm Slavko i Svetin Miloš iz Ašanje, kotara Zemun.

4. O AKCIJI, RADU I KRETANJU SUMNJIVIH OSOBA, TUDINSKIH AGENATA, PROVOKATORA I ANTIDRŽAVNIH ELEMENATA:

Nije ništa zapaženo.

5. O STRANOJ PROMIČBI U NARODU:

Vrši se na sve moguće načine, rasturanjem partizanskog tvoriva, držanjem govora od strane odmetnika, putem krugova a najviše slušanjem Londona i Moskve.

6. O PRILIKAMA PREHRANE I PROMETA:

Prehrana je dosta teška, naročito po varošima, usljed slabog dovoza živežnih namirnica na pijace pošto se je i po selima potrošilo ono što je bilo u zalihi i što nisu odmetnici opljačkali, onde gdje nisu odmetnici opljačkali još se po nešto od namirnica nalazi ali za najnužnije potrebe domaćina. Po varošima su cene i odviše skupe na ovo malo živežnih namirnica što se donese na pijacu, u čemu najviše trpi niži činovnički i službenički staliz.

Željeznički promet na pruzi Brod—Sarajevo koja obuhvaća područje ove pukovnije odvija se do sada dobro, dočim na ostalom djelu pukovnije, kako želj. tako i cestovni vrlo teško, u poslednje vrijeme prekinute su sve saobraćajne veze sa Bijeljinom, koja je obkoljena sa svih strana sa jačim partizanskim skupinama.

7. O ODNOSU VOJSKE SA USTAŠKIM ORGANIZACIJAMA I SA GRAĐANSKIM VLASTIMA:

Odnosi su dobri.

II. O AKCIJI NAŠIH I SAVEZNIČKIH SNAGA:

13. travnja 1943. u 07.00 sati, poduzeto je čišćenje planine Ozren od strane Vražje divizije uz suradnju domobranstva protiv Ozrenskog četničkog odreda, zato što su četnici 5. travnja o. g. izvršili mučki napad na jedan vod domobrana Vražje divizije, kod sela Bočinja (7 km. j. i. Maglaja) i veći broj domobrana poubijali.

Podhvat je počeo od Doboja, Maglaja i Zavidovića na sjever, od Đuračina na zapad i sa pruge Tuzla—Doboj od želj. postaje Mirićina na jugo-zapad i od želj. postaje Karanovac na jug.

Podhvat je završen 19. travnja 1943. Kakav je bio podhvat posljedak nije poznat, osim da su četnici davali vrlo žilav otpor na položaju prema Puračiću i Zavidoviću prva dva dana, a poslije otpora nije bilo. Prema saznanju koje nije moglo biti provjereno Vražja divizija na ovome smjeru kretanja imala je najveći uspjeh, t. j. veći broj četnika sa oružjem i bez oružja pohvatala je i uputila u sabirni logor.

Prema izvjestnim podacima, od glavnih četničkih snaga, uspjelo je nekim odredima u manjim grupama probiti se kroz obruč između Puračića i Zavidovića i prebaciti se na jug-istok u pravcu pl. Konjuh. Gubici i plien na nijednoj strani nisu poznati.

III. STANJE U VOJSCI:

1. Raspoloženje, duh, moral i stega u oružništvu dobro je.
2. Incidenata, nereda i izgređa nije bilo.
3. Uticaja strane izvještajne službe i neprijateljske promičbe u oružništvu nije bilo.
4. Bjegstva iz oružništva od posljednjeg izvještaja nije bilo.
5. Ponašanje častnika, dočastnika i momčadi u vojarni i van ove dobro je.

IV. VANJSKA SITUACIJA:

Srbija: U znaku očekivanja događaja u savezu sa ljetnom kampanjom. Osjeća se previranje u narodu koji se opredjeljuje za komuniste ili za Dražu Mihailovića (Kralja Petra). Nedićeva vlada nema podrške u narodu no državni aparat dobro djeluje i službenici u Nediću vide svoga zaštitnika jer da nije njega oni bi ostali bez službe. To uviđaju i po neki građani koji smatraju da je Nedićeva politika samo toliko dobra, ukoliko ona uspije da zaštiti narod s jedne strane od komunističkih nereda a s druge strane od odmazde okupatorskih vlasti.

Nereda i pobuna nije bilo, stanje je dosta mirno osim pojedinih manjih komunističkih ispada. Srbski narod čvrsto vjeruje u poraz sila Osi.

Mađarska: Stanje mirno. Nereda i pobuna nije bilo. Po saznanju po cijeloj zemlji raspoređene su njemačke trupe a osobito u krajevima prema Rumuniji i više prema istoku. U vezi sa ovim ulaskom njemačke vojske u Mađarsku, pronose se glasine da je Mađarska po Njemcima okupirana, da su Njemci preuzeli kontrolu državne uprave i da su počeli progoniti Židove. Ovo za sada nije provjereno, ali sa podacima kojima se raspolaze u Mađarskoj može se stanje smatrati kao i u Bugarskoj za vrijeme ulaska njemačkih trupa. Ulazak njemačkih trupa u Mađarsku svakako bi imao uticaja i na smjer vanjske i unutarnje politike, osobito u pogledu postupka sa Židovima, kojih u Mađarskoj ima mnogo i koji su imali velikog uticaja na javni život zemlje. Taj židovski duh koji je do sada sprečavao da se zemlja podpuno angažira u ovome ratu sada će vjerovatno biti odstranjen i zemlja bi sve sile stavila na raspolaganje za uništenje boljševizma.

V. OBCI ZAKLJUČAK:

Prilike javne sigurnosti na području ciele pukovnije nepovoljne su. Mjere protivu sumnjivih osoba i strane promičbe preduzimaju se.

Komunističke i četničke odmetničke bande vrlo su aktivne na području Vel. župe Vuka i u kotaru Bijeljina župe Posavje, gdje upadaju u sela, odvođe i ubijaju naš živalj, novače pravoslavne mladiće u svoje redove, pljačkaju namirnice, stoku i odjevne predmete, te u većim skupinama napadaju naše male postrojbe i straže koje razoružavaju.

Oružničke postrojbe su nemoćne da ovo sprieče, pa je potrebna obsežna akcija čišćenja od jakih oružanih snaga.

Oružnička postaja Tavna, krila Brod, 15. travnja 1943. pod pritiskom partizana izselila se je na susjednu postaju Palator.¹³ Drugih promjena kod oružničkih postaja od zadnjeg izvješća nije bilo.

(M. P.)

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
Mašek

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
PREDSJEDNIČTVO VLADE

Primljeno T. Broj Priloga Biljeg radna jedinica

5./5. 43 11/43—14

— — N

PRIJEM POŠTE

Prim. dne 7/5 1943.

Red. broj 698 knjige IV

Zagreb, dne 5. svibnja 1943.

Predmet: Doglasno izvješće.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
na ruke Dra. E. Bauera

Zagreb

Ustupa se doglasno izvješće 4 oružničke pukovnije u Tuzli od 30. IV. 1943. godine radi znanja i upotrebe.

(M. P.)

Po nalogu
POMOĆNIKA PREDSJEDNIKA VLADE
Vladin tajnik:
Raljević
(Dr. Raljević Vjekoslav)

¹³ Vjerovatno žand. st. Palator Han

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 30 APRILA 1943 GOD. O RASPOREDU I JAČINI JEDINICA NOV OKO MRKONJIĆ GRADA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J. S. Broj 521
Sarajevo, 30. travnja 1943.

Predmet: Koncentracija partizana na području Varcar Vakuf.²

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA SIGURNOSTNI ODJEL ZAGREB.
KOMANDI 118. JAGER DIVIZIJE Ia SARAJEVO.
ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA GLST. SARAJEVO.
OPUNOMOČENIKU DRŽAVNE VLADE Dr. CANKIU SARAJEVO.
ZAPOVJEDNIKU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE SARAJEVO.

Oružnički krstareći odjel Varcar Vakuf javlja:

„Sa pouzdane strane saznalo se i utvrdilo slijedeće:

Da su se dne 24. travnja 1943. godine partizanske snage 9. krajiške partizanske brigade koncentrirale i došli neki dijelovi do sela Šipova i Bešnjeva (15 i 12.5 km. južno od Varcar Vakufa) a jedni u selo Pliva i Pljevski Podovi (20.5 i 21.5 km. jugo zapadno i južno od Varcar Vakufa).

Snage 1. krajiške brigade koncentrirale su se u Pribelji i Čardak Podovima³ sa prednjim dijelovima prema Dragnić Podovima (32.5 i 18.5 km. jugo zapadno od Varcar Vakufa).

Snage 4. krajiške brigade koncentrirale su se na Crnom Vrh (19.5 km. sjevero istočno od Glamoča), a snage 11. krajiške brigade nalaze se u Dubravama a neki dijelovi kreću prema Mlinišcima, gdje bi se sastali sa odredima 3. krajiške brigade.⁴

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 38/2—1, k. 149.

² Mrkonjić Grad

³ Vjerovatno Čardak Livade

⁴ Treća krajiška brigada u to vrijeme bila je kod Čajniča pod komandom Prve proleterske divizije.

Ribnički novoobrazovani odred sastavljen od 2 bataljona sa nekim dielovima 11. krajiške brigade nalazi se u Resenovaču i Ribniku (22 km. zapadno od Varcar Vakufa) i okolici te namjeravaju krenuti preko Dimitora.

Jačina navedenih brigada računa se oko 1000—2000 partizana. Namjera zauzimanje Varcar Vakufa.⁵

Naoružanje ovih partizanskih snaga: 2 haubice, 5 teških i lakih bacača, teških i lakih strojnica, utvrđeno je da svaki roj 4. bataljona 1. krajiške brigade ima po 1 strojnicu. Sa streljivom su dobro opremljeni.

U selu Blagaj (41 km. jugo istočno od Varcar Vakufa) nalazi se štab partizanske divizije⁶ i oko 200 boraca te 200 ranjenika. U selu Vaganu nalazi se sjedište područja koje osigurava oko 100 boraca“.

S molbom na znanje. Karta 1 : 100.000.

Dozapovjednik, pukovnik:
Koloman Bilić
Bilićpk

⁵ Odnosi se na dijelove Desete krajiške NOU divizije.

⁶ Vjerovatno Štab Desete krajiške NOU divizije.

А

Ambrosio Vittorio — 459, 483, 501;
 Amico — 532;
 Андрић др — 75;
 Андрић Жарко — 334;
 Антончић Милан-Велебит — 304.
 319;
 Антуновић Мато — 315, 349;
 Араши Божо — 334;
 Атлагић Милан — 191, 361, 363;
 Автовац — 45, 56, 130, 572;

Б

Баба (к. 810) — 306, 307;
 Бабић Радомир — 11, 134;
 Бабић Војин — 365;
 Бадић (В. и М.) — 113, 114, 122;
 Баћовић Петар — 15, 43, 174, 385,
 392, 396, 398, 400, 450, 579;
 Бачић В. — 597;
 Бајалица (Дмитар) Димитрије-Ба-
 ја — 124, 229, 236, 301;
 Бајић Слободан-Паја — 57;
 Бајић Владо — 211;
 Бакић Митар — 45, 53, 112, 144,
 148, 149, 168, 208, 226, 289, 297;
 Балетић Јован — 314;
 Балетић Марко — 348;
 Бања Лука — 279, 328;
 Барић Тошо — 315;
 Бартулица Милорад — 449;
 Басара (борац) — 198;
 Батаљон гламочки — 339;
 Батаљон други Десете херцего-
 вачке НОУ бригаде — 180, 185,
 375, 404, 408, 411, 443;
 Батаљон пети Десете херцеговачке
 НОУ бригаде — 180, 185, 375,
 404, 408, 411, 443;
 Батаљон први Шесте источнобо-
 санске НОУ бригаде — 122;
 Батаљон трећи Шесте источнобо-
 санске НОУ бригаде — 123, 212;

И С Т А Р

- Батаљон први Треће крајишке
НОУ Бригаде — 190, 192, 210,
211, 359, 361, 362;
- Батаљон други Треће крајишке
НОУ бригаде — 193, 196, 197,
210, 325;
- Батаљон трећи Треће крајишке
НОУ бригаде — 192, 201, 210;
- Батаљон четврти Треће крајишке
НОУ бригаде — 193, 194, 202,
210, 364;
- Батаљон први Четврте крајишке
НОУ бригаде — 336;
- Батаљон трећи Четврте крајишке
НОУ бригаде — 153, 248;
- Батаљон трећи Шесте крајишке
НОУ бригаде — 415;
- Батаљон први Седме крајишке
НОУ бригаде — 150, 177, 226;
- Батаљон трећи Седме крајишке
НОУ бригаде — 285;
- Батаљон други Осме крајишке
НОУ бригаде — 122;
- Батаљон трећи Осме крајишке
НОУ бригаде — 122, 278, 281;
- Батаљон четврти Осме крајишке
НОУ бригаде — 122;
- Батаљон трећи Девете крајишке
НОУ бригаде — 91, 94;
- Батаљон први Дванаесте крајишке
НОУ бригаде — 113, 114, 115, 122,
292, 293;
- Батаљон други Дванаесте крајиш-
ке НОУ бригаде — 113, 114,
122, 292, 293;
- Батаљон ливањски — 31, 339;
- Батаљон други Мајевички НОУ
бригаде — 354, 356;
- Батаљон трећи Мајевичке НОУ
бригаде — 177, 187, 357, 629;
- Батаљон четврти Мајевичке НОУ
бригаде — 125, 356, 357;

- Батаљон први Мославачког НОП одреда — 414;
- Батаљон први Прве бригаде пролетерске дивизије — 74, 75, 77, 238, 322, 340;
- Батаљон други Прве бригаде Прве пролетерске дивизије — 74, 75, 80, 81, 237, 322, 340;
- Батаљон трећи Прве бригаде Прве пролетерске дивизије — 74, 75, 323, 340;
- Батаљон четврти Прве бригаде Прве пролетерске дивизије — 237, 322, 340;
- Батаљон пети Прве бригаде Прве пролетерске дивизије — 350;
- Батаљон шести Прве бригаде Прве пролетерске дивизије — 237, 238, 322, 340;
- Батаљон трећи Друге пролетерске бригаде — 260;
- Батаљон пети Друге пролетерске бригаде — 495;
- Батаљон други Треће санџачке НОУ бригаде — 258, 259;
- Батаљон четврти Треће санџачке НОУ бригаде — 258, 259;
- Батаљон пети Треће санџачке НОУ бригаде — 258, 259;
- Батаљон први Треће бригаде Девете далматинске НОУ дивизије — 12, 13, 90;
- Батаљон други Треће бригаде Девете далматинске НОУ дивизије — 13, 91;
- Батаљон трећи Треће бригаде Девете далматинске НОУ дивизије — 91;
- Батаљон четврти Треће бригаде Девете далматинске НОУ дивизије — 14, 17, 89, 91, 94;
- Батаљон четврти Четврте бригаде Девете далматинске НОУ дивизије — 12;
- Батаљон трећи Пете бригаде Девете далматинске НОУ дивизије — 30;
- Бељинац Милоје — 334;
- Белојевић Милан-Мачак — 334;
- Берг (с.) — 354;
- Бешеново — 644;
- Бијељина — 569, 581;
- Бијења (Г. и Д.) — 549, 561;
- Билановић Лука — 315;
- Билећа — 607;
- Билек (к. 1137) — 454;
- Билић Коломан — 611, 618, 631, 649;
- Бингула — 638;
- Bigoli Pirzio — 486;
- Бишина — 113, 405, 566;
- Бјела (р.) — 310, 311;
- Бјелашница П.Л. — 606;
- Бјелемић — види Оџаци;
- Бјелица Мирко — 45;
- Благај — 169, 270, 488, 517, 523, 571, 612;
- Блато (с.) — 14;
- Боан — 300;
- Бодирога Василије — 163;
- Бојанићи и Бољенићи — види Бољанићи;
- Богојевић Буро — 51;
- Богуновић Урош-Роца — 99, 114, 301;
- Бојовић Т. Никола — 272;
- Бојовић Радуша — 315;
- Бољанићи (с.) — 147, 207;
- Борци (с. код Коњица) — 311;
- Борић Мате — 22;
- Боровац — 129;
- Боровнићи (с.) — 198;
- Боровник (к. 1430) — 16;
- Босанска Крајина — 122;
- Босанска Крупа — 113, 328;
- Босански Нови — 328;
- Босански Петровац — 123, 153, 228, 246, 248, 442;
- Боснић Милан — 206, 366;
- Божовић Божо — 34;
- Божовић Никола — 120, 189, 208;
- Божовић Славко — 21;
- Брадина — 60, 61, 64, 65, 66, 67;
- Брђани (с.) — 61;
- Бригада седма банијска Седме НОУ дивизије — 374, 375, 543, 560;
- Бригада шеснаеста банијска Седме НОУ дивизије — 36, 37, 249, 250, 617;
- Бригада прва далматинска Треће НОУ дивизије — 29, 30, 130, 131, 132, 133, 134, 305, 306, 307, 375, 437, 556, 567, 591, 592;
- Бригада друга далматинска Друге пролетерске дивизије — 16, 101, 110, 111, 146, 222, 243, 276, 436, 437, 495, 505;
- Бригада трећа далматинска Девете НОУ дивизије — 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 29, 32, 87, 110, 536, 555;
- Бригада четврта далматинска Девете НОУ дивизије — 12, 13, 14, 15, 16, 17, 29, 30, 31, 32;

- Бригада пета далматинска Девете
НОУ дивизије — 12, 14, 15, 29,
30, 32, 149;
- Бригада шеста Источнобосанска
НОУ — 125, 128, 142, 160, 172, 177,
215, 244, 252, 253, 266, 283, 312, 316,
317, 319, 324, 353, 354, 355, 356, 423,
433, 435, 602, 604, 610, 611, 614, 618,
627, 629, 635;
- Бригада десета херцеговачка Тре-
ће НОУ дивизије — 10, 100, 130,
132, 133, 134, 158, 270, 273, 375, 387,
392, 431, 439, 449, 455, 493, 499, 547,
556, 560, 591;
- Бригада прва крајишка Пете НОУ
дивизије — 48, 246, 248, 336, 371,
394, 589, 618, 627;
- Бригада друга крајишка Четврте
НОУ дивизије — 116, 228, 246,
248, 279, 336, 423, 452;
- Бригада трећа крајишка Прве
пролетерске дивизије — 9, 27,
29, 106, 107, 108, 125, 126, 139,
141, 142, 155, 156, 157, 158, 159,
171, 172, 190, 209, 212, 213, 216,
217, 219, 225, 230, 243, 244, 245,
266, 283, 295, 298, 299, 308, 309,
310, 312, 328, 320, 364, 492, 648;
- Бригада четврта крајишка Пете
НОУ дивизије — 115, 116, 228,
246, 247, 248, 336, 452;
- Бригада пета крајишка Четврте
НОУ дивизије — 121, 129, 232,
415;
- Бригада шеста крајишка Четврте
НОУ дивизије — 98, 114, 125, 126,
127, 221, 232;
- Бригада седма крајишка Пете
НОУ дивизије — 9, 25, 27, 39, 99,
100, 101, 102, 107, 108, 110, 141,
142, 157, 158, 159, 164, 171, 172,
177, 178, 212, 217, 219, 230, 243,
245, 266, 274, 285, 286, 295, 309,
310, 312, 356, 387, 492;
- Бригада осма крајишка Четврте
НОУ дивизије — 106, 228, 232,
262;
- Бригада девета крајишка Десете
НОУ дивизије — 336, 573, 614,
628;
- Бригада десета крајишка Десете
НОУ дивизије — 115, 247, 248,
278, 279, 281, 328;
- Бригада једанаеста крајишка Де-
сете НОУ дивизије — 279, 336,
452;
- Бригада дванаеста крајишка Че-
тврте НОУ дивизије — 113, 221,
232, 292, 430;
- Бригада прва пролетерска Прве
пролетерске дивизије — 8, 9, 25,
33, 39, 54, 59, 99, 100, 101, 107,
108, 117, 118, 125, 126, 128, 129,
138, 139, 141, 142, 155, 156, 157,
158, 159, 171, 172, 212, 213, 217,
230, 237, 243, 244, 266, 276, 282,
283, 299, 305, 306, 310, 316, 317,
319, 320, 321, 324, 329, 340, 342,
344, 355, 377, 389, 437, 529, 610,
616, 621;
- Бригада друга пролетерска Друге
пролетерске дивизије — 110, 111,
146, 222, 243, 259, 297, 300, 359,
377, 469, 479;
- Бригада четврта (црногорска) про-
летерска Друге пролетерске ди-
визије — 10, 11, 111, 130, 132,
133, 134, 165, 243, 274, 300, 321,
373, 374, 409, 410, 413, 437, 510;
- Бригада пета (црногорска) Треће
НОУ дивизије — 10, 17, 65, 66,
57, 133, 134, 321, 346, 374, 375,
428, 448, 510;
- Бригада трећа санџачка Прве
пролетерске дивизије — 101, 110,
146, 155, 165, 170; 171, 208, 212,
219, 222, 226, 243, 244, 257, 266,
284, 295, 298, 299, 305, 306, 307,
308, 309, 310, 312, 316, 318, 329,
479, 492, 559;
- Бригада петнаеста (прва) Мајевич-
ка НОУ — 125, 128, 187, 264, 283,
326, 353, 356, 423, 433, 435, 602,
604, 611, 614, 618, 627, 635;
- Бркљача М. — 361, 362;
- Брод (код Фоче) — 52, 376, 389,
406, 412, 537;
- Броз Јосип-Тито — 21, 108, 164,
250, 274, 275, 356, 605;
- Ерстина Душан — 453, 536;
- Брванци — 629;
- Бугојно — 307;
- Булајић Бајо — 314;
- Булајић Светислав — 314;
- Булатовић Батрић — 183;
- Бурић Саво — 34;
- Бусак — 270;

II

- Chiusi (it. of.) — 463;
- Цицмил Обрад — 288, 296;
- Црне Локве (рудник) — 14;

Црни Врх (к. 1113) — 107, 108, 109, 110, 117, 129, 147, 176, 436, 495;
Црњелово (Г. и Д.) — 255, 256;
Цвитковић Миљенко — 249;

Ђ

Теотина (р.) — 240, 617;
Ђук Авдо — 262;
Ђуп Милан — 195, 196, 197, 326;

Ч

Чајниче — 148, 157, 158, 164, 170, 172, 191, 199, 205, 626;
Чарски Врх — (к. 828) — 310;
Челебић — 146, 219, 232, 479;
Челиково Поље — 426;
Чичево — 72, 73, 513;
Чубрило Милан — 334;

Д

Дабарско Поље — 11;
Дакић Спасоје — 273;
Даниловић Милутин — 286;
Даниловић Станко — 168;
Дапчевић Пеко — 53, 105, 112, 129, 139, 140, 145, 148, 168, 219, 226, 230, 232, 237, 240, 243, 266, 274, 287, 289, 300, 321;
Дармановић Војин — 19;
Давидовић — 11;
Даздарево — 255;
Дедовић Бранка — 315;
Дејовић Алекса — 111, 112, 148, 149, 166;
Декаре (с.) — 205;
Делић Мирко — 51;
Деранско Језеро — 517;
Дерикоња Саво — 615;
Дернечиште — 553;
Деспонић Стево — 19;
Димитријевић Ђирил — 176;
Дива Грабовица — 16;
Дивин — 11, 375;
Дивизија трећа НОУ — 10, 40, 45, 53, 113, 121, 130, 135, 209, 220, 269, 275, 300, 313, 416, 508, 516, 554, 565, 598, 601;
Дивизија четврта НОУ — 113, 121, 128, 232, 301;
Дивизија пета НОУ — 228, 246, 279, 335, 569;
Дивизија седма НОУ — 26, 27, 106, 149, 177, 226, 570, 605, 625, 627, 629;

Дивизија девета далматинска НОУ — 11, 12, 18, 29, 31, 58, 124, 234, 230, 237, 395, 404, 417, 443, 448, 508, 511, 516, 550, 560;

Дивизија десета НОУ — 423, 559, 649;

Дивизија прва пролетерска — 8, 25, 39, 42, 50, 59, 99, 100, 101, 107, 117, 118, 119, 125, 128, 140, 141, 155, 156, 157, 158, 162, 164, 170, 172, 188, 207, 212, 214, 216, 218, 219, 220, 230, 240, 243, 265, 268, 282, 298, 302, 305, 312, 316, 320, 329, 332, 334, 340, 456, 508, 615, 625;

Дивизија друга пролетерска — 9, 25, 44, 52, 105, 109, 117, 126, 127, 128, 129, 144, 146, 165, 173, 208, 216, 219, 220, 232, 257, 271, 274, 285, 321, 377, 406, 456, 508, 615;

Дивизија четврта Славонска НОУ — 383;

Добретићи — 630;
Добро Поље — 615;
Доње Бабине — 614, 617;
Доње Орахово — 247;
Драганић Гаврило — 314;
Драганић Јован — 314;
Драганић Радован — 42;
Драгнић (с.) — 615;
Драгнић Подови — 615;
Драгочава — 129;
Драшковић (четник) — 421; 428;
Дреновић Урош — 51;
Дрежањ (Г. и Д.) — 58, 183, 407;
Дрежница — 378;
Дрина (р.) — 8, 9, 33, 35, 39, 52, 54, 84, 85, 99, 100, 101, 109, 125, 265, 355, 377, 419, 426, 433, 456, 500, 610;

Дринчић Милош — 45;
Дрљевић Саво — 535;
Дроца Душан — 334;
Дрвар — 116;
Дубац (с.) 359;
Лукић Милан — 176;
Думичић Душан — 17;

Ђ

Ђеђеве — види Ђеђево;
Ђеђево — 110;
Ђокић Ј. Војислав — 38, 250, 291;
Ђукановић Никола — 334;
Ђумић Драгија — 194;
Ђурић Љубодраг — 149, 225;
Ђуричић Б. Блажо — 263;

Буришић Павле — 81, 189, 271, 273,
275, 288, 427, 433, 437, 492;
Буришић Симон — 167;
Ђуровић Дара — 314;

Ц

Џинова Махала — 375, 409;

Е

Ећимовић Анђелко — 44;

Ф

Фалиши (с.) — 225;
Фатница — 11, 592;
Филиповић Мирко — 187, 327;
Фоча — 111, 118, 127, 128, 146, 147,
212, 243, 276, 277, 437, 445, 446, 456,
459, 469, 478, 479, 490, 491, 494, 495,
499, 500, 504, 513, 514, 521, 529, 530,
534, 538, 557, 563, 605, 610, 614;
Фојница (код Гацког) — 376, 463,
483, 484, 588, 591;

Г

Гацко — 45, 56, 130, 131, 385, 396,
401, 418;
Gagliardi Alberto — 578;
Галић Милорад — 314;
Гашчић Стјепан — 619, 625;
Гатачко Поље — 572;
Gherzi (ит. ген.) — 382;
Герзово — 615;
Гиљан Јанко — 314;
Гиљан Никола — 314;
Гиздић Јосип — 191, 192, 210, 361;
Гламоч — 336, 423, 559, 603, 614;
Главатичево — 72, 74, 75, 311;
Главни штаб НОВ и ПО за Босну и
Херцеговину — 253;
Главни штаб НОВ и ПО Хрватске
— 278, 280;
Голи Врх (к. 1309) — 139, 140, 155,
205, 210;
Голо Брдо — 140;
Горанин Павле-Илија — 358;
Горажде — 240, 265;
Горња Чађавица — 252;
Горњи Братач — 450;
Горњи Драгаљевац — 252;
Горњи Вакуф — 69, 71, 85, 307,
308;

Госпић — 542;
Гостеч (к. 1088) — 360;
Гошковић Спасоје — 22, 23;
Грачаница (р.) — 309;
Грачаница (с.) — 309;
Градац (код Фоче) — 377;
Градац (код Метковића) — 541, 545;
Граделина (с.) — 202;
Гребак — 113, 438, 571;
Грк Душан — 183;
Грубелъ Тома — 334;
Грубор Дане — 194;
Грубор Саво — 194;
Грујић Војо — 80, 81;
Грујичић Туле — 314;
Група војвођанских партизанских
ударних батаљона — 251, 635, 636;
Губера (с.) — 545;
Гудељ Миле — 44;
Гуташа Ђура — 46;

Х

Хаџиахметовић Халил — 611;
Хаџовина (с.) — 205;
Хамовић Раде — 11, 169, 270, 453;
Хан Лиминовић — види Хан Ли-
муновић;
Хан Лимуновић — 251;
Хавић Захид — 100;
Херцегова Градина (к. 1275) —
533;
Хоџић Мујо — 616, 629;
Храњен (пл.) — 355, 627;
Хрушта (с.) — 549, 572;
Хумић (к. 1326) — 219, 271, 496;

И

Идбар (с.) — 310;
Ифсар — 159, 160, 210, 626;
Илијина Глава (к. 1124) — 258, 259;
Illeńi (ит. оф.) — 474;
Имотски — 15;
Имотско Поље — 13;
Иван Седло — 59, 60, 63, 64, 66, 67,
68, 601, 621, 624;
Ивановић Драгиша — 348;

Ј

Јабануша — 254, 256;
Јабланица (Г. и Д.) — 72, 309, 310,
474;

Јабука (код Фоче) — 84;
 Јабука (код Кнежине) — 617;
 Јајићи — 636;
 Јакић Велимир — 222, 295, 313;
 Јакшић Павле — 29, 107, 150, 179, 227;
 Јанићијевић Раде-Бомба — 176, 273;
 Јапра (р.) — 114;
 Јарак — 639, 640;
 Јасеница (В. и М.) — 263, 430;
 Јаворак (пл.) — 300, 313, 321;
 Јечмиште — 225;
 Јелеч — 9;
 Јеловац Јован — 332;
 Јевђевић Добросав — 184, 397, 400, 438, 587, 595, 596, 597, 613;
 Јончић Никола — 206, 366;
 Јотановић Средо — 247;
 Јовановић Р. Арсо — 302, 498;
 Јовановић Бора — 355;
 Јовановић Иса — 57, 127, 139;
 Јовановић Васо — 127, 140, 143, 155, 172, 213, 216, 231, 245, 267, 284, 295, 299, 304, 312, 319;
 Јовићевић Нико — 313, 348;
 Јурић Данијел — 643;
 Јурлин Анте-Марко — 277;

К

Какмужи — 298;
 Калаитовић Вук — 163, 189;
 Калесија — 636;
 Калник (пл.) — 370;
 Калиновић — 9, 79, 354, 615;
 Камилић Крсто — 314;
 Капак (к. 1203) — 138, 140, 445;
 Капор Чедо — 11, 453;
 Карабеговић Осман — 281, 302;
 Каран Раде — 314;
 Карановић Ђуро — 27;
 Карановић Никола — 101, 128, 155, 240;
 Керкез Михаило-Маћука — 191, 192, 211;
 Кичин — 517, 523;
 Кифино Село — 432, 579;
 Кијанов Никола — 175;
 Кладарин Ђуро — 27, 107, 150;
 Клеут Петар — 280;
 Клјајић Филип-Фића — 10, 26, 102, 117, 127, 140, 142, 161, 213, 216, 231, 245, 267, 284, 295, 304, 331, 333, 335;
 Кљуни — 561;
 Кнежина — 353, 614, 617;

Книнска Крајина — 115, 247;
 Кобиља Глава (к. 1115) — 133, 135, 270, 450, 451, 454, 489, 490, 494, 499, 523, 548, 565, 567;
 Колунић (с.) — 328;
 Комненић Петар — 533;
 Коњиц — 62, 65, 68, 69, 72, 85, 177, 310, 311, 312, 601, 621;
 Коњске Воде — 553;
 Копиловић (с.) — 389, 419, 426;
 Копривица Васиљ — 314;
 Кораћ Душан — 46;
 Корична — 336;
 Коричани — 629;
 Корпус први босански НОУ — 7, 26, 48, 115, 116, 121, 153, 228, 239, 246, 262, 278, 280, 301, 328;
 Косорић Перо — 187, 265, 358;
 Костамања (Costamagna) — 508;
 Костић Даница — 314;
 Костић Петар — 314;
 Костреша (с.) — 353;
 Котка (к. 1231) — 84, 603;
 Котор Варош — 247, 370, 371, 589;
 Ковачевић Сава — 124, 275, 300, 439, 540, 562;
 Ковачевић Столе — 8;
 Коврен — 243, 302, 303, 329;
 Козара (пл.) — 121, 122;
 Козара (код Чајнича) — 282;
 Крајина — види Босанска Крајина;
 Краљушчица (р.) — 67;
 Кремин (с.) — 84;
 Креминско Брдо (к. 1202) — 84;
 Крчино Брдо — 126, 138, 437, 445;
 Крезовић Гојко — 163, 208, 271, 323, 627, 631;
 Криви До — 531;
 Крстац (Голијски) — 406, 407;
 Крстац (к. 807) — 77;
 Крстатице — 444;
 Крстуловић Вицко — 18, 30, 32;
 Крушчињко Брдо — 260;
 Крушевци — 617;
 Крушевљани (с.) — 561;
 Куч Арсо — 44;
 Кукоч Ивица-Јордан — 18, 30, 32, 96;
 Кула Фазлагих — 53, 131, 132, 413, 432, 490, 583, 599, 607, 609;
 Квањ (пл.) — 76, 77;

Л

Лакат (с.) — 549;
 Лакчевић Драго — 314;
 Лалић — 44;

Лаловић Перо — 349;
 Лашић Ђорђе — 288;
 Лазаревић Светолик — 166;
 Лазић Јеремија — 256;
 Лазић Триша — 253, 254;
 Лекић Данило — 41, 100, 172;
 Лекић Никола — 43, 51, 164;
 Лековић Војин — 272;
 Леони Мате — 334;
 Леви Мориц — 123;
 Липета — 73, 76, 78;
 Ливно — 15;
 Ломпар Андро — 295, 312;
 Лончаревић Буро — 49;
 Лукач мост — 60, 61;
 Лукачевић Војо — 271;
 Лукавац (с) — 270;
 Лукић (уст. оф.) — 603, 605;
 Lupazzi (ит. оф.) — 421, 428, 451,
 512, 513, 555, 556, 562;
 Lütters (нем. оф.) — 486, 508;
 Лужајић Станко (Милан — Мари-
 јан) — 256;

Љ

Љубећ (пл.) — 13;
 Љубичић Мартин — 19;
 Љубичић Радоје — 116;
 Љубиње — 11, 180, 408, 414;
 Љубуша Пл. — 16;
 Љумовић Владо — 21;

М

Мали Иван (пл.) — 65;
 Малић (пл.) — 13;
 Максимовић Јован — 315;
 Мандић Милутин — 314;
 Мани Момчило — 315;
 Марадик — 648;
 Маричић Живан — 34;
 Марјанец Раде — 101, 287;
 Марјановић (борац) — 198;
 Марјановић Јоцо — 294;
 Марјановић Сидо — 229, 235;
 Маркуш Ђорђе — 315;
 Мартиновић Нико — 348;
 Маслеша Веселин — 347, 348, 351;
 Машек Емануел — 647;
 Матерић Илија — 248, 339;
 Матић Љубо — 254;
 Матијевић Тихомир — 271;
 Матовић Милан — 163, 189;
 Мауго (ит. оф.) — 606, 607, 609;
 Мажар Јосип-Шоша — 124, 229,
 236, 301;

Међава Петар — 123;
 Медено Поље — 248;
 Међеђа — 322, 323;
 Међо Томо — 119, 120, 264, 265;
 Мехмедбашић Мехо — 314;
 Мека Груда (Г. и Д.) — 494;
 Mentasti (ит. оф.) — 377, 390, 412,
 446, 497;
 Метикош — 601, 623;
 Метковић — 476, 517, 523, 532, 540,
 544, 548, 561, 567, 577;
 Михаиловић Дража — 174, 176, 271,
 288, 316, 526, 646;
 Михаиловић Ксенија — 315;
 Милановић Љубо — 334;
 Милатовић Божо — 315;
 Милић Вукашин — 22;
 Миљевић (Миланчић) — 99;
 Милојевић Милоје — 102, 325;
 Миљевина (с.) — 9;
 Милошевић Љубо — 334;
 Милошевић Зага — 44;
 Миловић Лазо — 349;
 Митров Војо — 235;
 Мјешаји (с.) — 101, 105, 111, 426;
 Модрани — 34;
 Мостар — 180, 371, 535;
 Мрђељић (с.) — 34, 40, 54;
 Мртевићи — види Мрђељићи;
 Мркоњић — види Мркоњић Град;
 Мркоњић Град — 115, 339, 614, 615,
 648;
 Мугоша Андрија — 315, 352;
 Мужевице — 377;

Н

Наћ Коста — 48, 114, 115, 116, 154,
 281, 302;
 Наранцић Вајо — 254;
 Нега Перо — 46;
 Ненадић — 120;
 Неретва (р.) — 16, 309, 310;
 Невесиње — 17, 93, 113, 124, 149,
 170, 300, 428, 512, 574, 583, 587, 612,
 613;
 Невесињско Поље — 17, 499, 518,
 531, 549, 561, 572;
 Николић Милош — 44;
 Николић Радован — 334;
 Николиш др Гојко — 27;
 Нинковић Милош — 45;
 Новаковић Грујо — 57;
 Новаковић Љубо — 273;
 Новаковић Ратко — 263;
 Нови Шехер — 48;
 Ново Топоље — 637;
 Новска Планина — 114;

Њ

Њешава — види Мјешаји;

О

Одред НОП банијски — 415, 546;

Одред НОП бирчански — 635;

Одред НОП четврти крајишки — 48, 616, 627;

Одред НОП мајевички — 358;

Оџаци (Бјелемић) — 76, 80, 81, 177, 311, 603;

Омановић Хамдија — 122, 263, 280;

Опачић Стево — 13;

Ораховско Брдо — 445;

Орлишће (к. 915) — 306, 307;

Осредак (с.) — 114, 115;

Остојић Зарије — 316;

Острожац (с.) — 310;

Оштрељ — 248;

Озрен (пл.) — 645;

П

Пака (с.) — 370;

Паклена (к. 906) — 311, 312;

Пајевић Љубивој — 334, 335;

Палигорић Димитрије — 334;

Папић Милан — 349;

Папратни Доли — 321;

Папук (пл.) — 383, 434, 515;

Пауновац — 248, 328;

Павлетић др Иван — 149;

Павичић Томо — 314;

Павловић Миљан — 177;

Пазарић — 64;

Пећанац Никола — 195, 197, 326;

Пејовић Радомир — 314;

Пекић Павле — 140, 275;

Пековић Драго — 22, 23;

Пељешац — 523;

Пенезић Слободан — 149, 297;

Перић Ратко — 327;

Перишић (поп) — 581;

Перовић др Даница — 123;

Перовић Миличије — 591;

Перовић Видак — 44;

Перван Асим — 334;

Петковић (с.) — 251;

Петовар Руди — 324;

Петрова Гора — 515;

Петровић Станоје — 315;

Петровић Трифун — 253, 254;

Piazzoni Sandro (ит. оф.) — 372, 374, 376, 386, 388, 418, 425, 432, 440, 444, 450, 455, 477, 488, 490, 494, 499, 507, 509, 512, 524, 537, 541, 545, 549, 561, 564, 568, 572, 578, 584;

Пијеловци (с.) — 110;

Пивни До — 43;

Пивски Манастир — 135;

Плана — 11, 349, 351, 511, 512, 518, 522, 523, 544;

Плијеш — 260;

Пљевља — 188, 212, 274, 497;

Подгора — 536, 541;

Подгрмеч — 48, 115, 121, 239;

Полексић Момчило — 288;

Полицер др Стеван-Пишта — 123;

Пољанац Бранко — 281, 301;

Попадић Никола — 45;

Поплат (Г. и Д.) — 181;

Поповац др Исмет — 607;

Поповић Коча — 10, 26, 41, 100, 102, 109, 117, 118, 128, 156, 157, 161, 164, 172, 213, 216, 217, 231, 295, 304, 320, 331, 333;

Поповић Крсто — 288, 289, 352, 390, 413, 562;

Поповић Марко — 23;

Поповић Милорад — 132, 183, 385, 399, 413, 587;

Поповић Мито — 23;

Поповић Јеврем — 166;

Поповић М. Радомир — 19;

Поповић Саво — 315;

Поповић Вјекослав — 315;

Постољани (с.) — 549;

Прача (р.) — 127;

Прав. Јасеница — види Јасеница (В. и М.);

Пребисалићи — види Прибисалићи;

Премовић Ђорђе — 314, 349;

Пресјека (код Чичева) — 74;

Пресјека (код Никшића) — 446;

Превила — 84, 614;

Преврач (Г. и Д.) — 505;

Прибинић — 48;

Прибисалићи — 187;

Приједор — 546;

Пријепоље — 497;

Пријеворац (к. 1266) — 465, 517;

Приморац Рудолф — 11, 134;

Прошић Владо — 294;

Прозор — 308, 309, 347, 374, 381, 382, 470, 473, 527;

Р

Радић Марко — 74;

Радић Раде — 27, 51, 116, 336;

Радолковић (четник) — 397, 398, 580;
 Радовић Марко — 314;
 Радовић Саво — 314;
 Рама (р.) — 308, 309, 381;
 Рама (с.) — 310;
 Ранковић Александар-Марко — 112, 148;
 Раскршће — 210;
 Растово — 627;
 Раштелица — 61;
 Ратај Ермин — 619;
 Равно — 135, 416;
 Разићи — 28;
 Ре (ит. оф.) — 504;
 Реповци (с.) — 67;
 Ристановић Драгослав — 44;
 Robotti Mario — 370, 372, 373, 374, 468, 474, 485, 514, 519;
 Родић Славко — 115, 248, 339;
 Рођеновић Коле — 349;
 Роглић Љубомир — 47;
 Рогој — 36, 37, 615;
 Роје Анте — 94;
 Rosi (ит. оф.) — 459, 483, 534, 558;
 Рума — 642;

С

Самарџија Јово — 20, 21;
 Салагић Имзо — 314;
 Секулић Лазар — 134;
 Секулић Петар — 315;
 Селић Владета — 137;
 Симићи (с.) — 629;
 Симоновић Данило — 199, 201;
 Симоновић Милан — 231, 238;
 Ситница Пл. — 182;
 Ситник (с.) — 28;
 Скакић Милан — 194;
 Скендер Вакуф — 384;
 Сладојевић Богдан — 334;
 Слађеновићи — 83;
 Славонски Брод — 370;
 Смајо (борац) — 235;
 Сњијежница — 58;
 Соколац (код Герзова) — 615;
 Соколац (на Гласинцу) — 542;
 Солакова Кула — 59;
 Спасић Бранко — 277;
 Средње — 514;
 Сремска Митровица — 415, 429;
 Сремска Рача — 255;
 Станишић Бајо — 53, 78, 79, 131, 132, 230, 385, 392, 396, 397, 533, 593, 594, 597;
 Станишић Милан — 187;

Станишић Руде — 628;
 Староници — види Старонићи;
 Старонићи (с.) — 171, 191, 210;
 Стефановић Жика — 334;
 Степановић (борац) — 488;
 Стјењани (с.) — 228;
 Столац — 11, 180, 411, 440, 489, 494, 499, 523, 532, 540, 548, 561, 567, 571, 577, 583, 598, 599;
 Стражица (к. 1439) — 199;
 Струјо Рагиб — 314;
 Суботић Вукашин — 358;
 Суваја — 263;

Ш

Шамарица (пл.) — 415, 435, 546, 558;
 Шантић Сретен — 75;
 Шарнбек Иван — 588, 593, 600, 608, 609;
 Шавник — 275, 530;
 Шћепан Поље — 110, 129;
 Шћит (с.) — 16;
 Шегрт Владо — 387, 416, 464, 540;
 Шековићи — 355, 616;
 Шестић Спасоје — 102;
 Шиљеговић Бошко — 301;
 Шимоковић — 594;
 Шипачно — 413, 572, 583, 588, 591;
 Широкари (с.) — 605;
 Шкорпик Јосип — 18, 30, 32;
 Штрба Ђуро — 334;

Т

Тара (р.) — 286;
 Тарчин — 61, 63, 64, 69, 621;
 Теофановић Богдан — 42;
 Тепца — 285;
 Терзић Реџо — 263;
 Терзић Велимир — 109, 118, 125, 158, 164, 220, 249, 250, 274, 275, 289, 352, 498;
 Тешановић Лазар — 51, 247, 336;
 Тешањ — 48;
 Тјеме (к. 1328) — 76, 77;
 Тодоровић (четник) — 75;
 Тодоровић Анђелко — 44;
 Тодоровић Мијалко-Плави — 299;
 Трешњевица (с.) — 67;
 Трикић Саво — 199, 201;
 Трново — 83;
 Троглав — 135;
 Тројан (к. 1340) — 199;
 Троврх (к. 1057) — 465, 466, 545;
 Трусуна (пл.) — 180, 373, 387, 557, 588;

У

Ујевић Мате — 138;
 Ullisperger — 590;
 Улог — 553;
 Унска Оперативна група — 280;
 Ускоковић Иван — 315;
 Устиколина — 83, 84, 376, 389, 406,
 412, 437, 446, 614;
 Ушњаци — 602, 617;

В

Ваган (с.) — 628;
 Вајс Ј. — 57;
 Варош (с.) — 615;
 Вележ (Г. и М.) — 17;
 Велика (с.) — 67;
 Вешовић Мирко — 134, 135;
 Вицковић Михајло — 562;
 Видачић Милорад — 533, 587;
 Видић Добривоје — 97;
 Видимлије — 336;
 Вилића Гумно — 308;
 Високо — 628;
 Вишић Мирослав-Миро — 95;
 Вишњевац Чедо — 44;
 Влаховићи (с.) — 181, 182;
 Влашки Млађен — 38;
 Водановић Иван — 314;
 Вођенице (с.) — 262;
 Војиновићи (с.) — 114;
 Војновић Петар — 221, 301;
 Волујчица (р.) — 309;
 Врата (к. 1264) — 16;
 Врба (с.) — 598;
 Врбница — 44;
 Вргорац — 476, 489, 499, 511, 517,
 567, 571, 577;
 Врховац Недељко — 50;
 Врховина (р.) — 81;
 Врховни штаб НОВ и ПО Југосла-
 вије — 8, 10, 12, 27, 29, 31, 36,
 42, 44, 45, 48, 50, 53, 58, 105, 106,
 109, 113, 115, 119, 124, 125, 128,
 129, 130, 135, 138, 146, 149, 157,
 162, 164, 165, 172, 173, 177, 187,
 207, 208, 209, 216, 218, 219, 220,
 226, 232, 239, 240, 243;

Врега Ристо — 465;
 Вршељак — 154;
 Врточе — 447;
 Вучековић Момчило — 334;
 Вучетић Велиша — 314;
 Вучинић Милица — 314;
 Вучинић Милисав — 134;
 Вучковић Љубо — 277;
 Вујошевић Гавро — 22;
 Вујошевић Миладин — 24;
 Вујошевић Зарије — 315, 352;
 Вујовић Нада — 44;
 Вукановић Јован — 295;
 Вукановић Радован, 11, 230, 237,
 351;
 Вукотић Јово — 145, 148, 168, 226,
 285, 289;
 Вуковић Драгослав — 44;

З

Застоље — 517, 561, 577;
 Здилар Перо — 314;
 Зекић Милош — 253;
 Зеленовић Саво — 187;
 Зеловић Вељко — 42;
 Зијамет — 350;
 Златари — 478, 505;
 Златни Бор — 492;
 Змајевић Драгица — 44;
 Зона трећа оперативна — 251;
 Зорић Милан — 26;
 Зовкић Сретен — 644;
 Зватић — види Жватић;
 Звијерина (с.) — 182;

Ж

Жабљак — 286, 287;
 Ждримци (с.) — 70;
 Жегуља — 408;
 Жидовићи (с.) — 365;
 Жујовић Сретен-Црни — 112, 134;
 Жупанчић Ото — 642;
 Жутица Шума — 414, 415, 429;
 Жватић (с.) — 14;

САДРЖАЈ

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1943 ГОД.

— април —

I

Документа јединица Народноослободилачке војске и партизанских
одреда Југославије

	Страна
Обавјештење штаба Првог босанског НОУ корпуса од 1 априла 1943 год. потчињеним јединицама о организацији војно-позадинских власти — — — — —	7
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 1 априла 1943 г. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о припремама за форсирање Дрине — — — — —	8
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 1 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о исходу борбе против четника на линији Крчевине—Ресина—Пандурица—Глог, дејству Четврте пролетерске и Десете херцеговачке НОУ бригаде према Гацку — — — — —	10
Оперативни извјештај штаба Девете далматинске НОУ дивизије од 1 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о акцијама изведеним од фебруара до конца марта 1943 године — — — — —	12
Извјештај секретара ћелије Прве чете Другог батаљона Прве пролетерске бригаде о стању и раду партијске организације у времену од 15 марта до 1 априла 1943 године — — — — —	19
Извјештај секретара партијске ћелије Друге чете Другог батаљона Прве пролетерске бригаде о стању и раду у партијској ћелији у времену од 15 марта до 1 априла 1943 године — — — — —	22
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 2 априла 1943 год. штабу Прве бригаде о покушају Друге пролетерске дивизије да форсира Дрину — — — — —	25
Извјештај штаба Пете дивизије од 2 априла 1943 год. штабу Првог босанског НОУ корпуса о јачини непријатељских снага у Кључу, Драгорају, Чађавици и Понору — — — — —	26
Извјештај штаба Седме НОУ дивизије од 2 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о здравственом стању у Дивизији — — — — —	27
Извјештај штаба Девете далматинске НОУ дивизије од 2 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о распореду бригада на сектору Невесиња — — — — —	29

Извјештај штаба Девете далматинске НОУ дивизије од 2 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о морално-политичком стању у Дивизији — — — — —	31
Наређење штаба Прве пролетерске бригаде од 2 априла 1943 год. штабовима батаљона да изврше припреме за форсирање Дрине на сектору Модрани—Устиколина—Фоча — — — — —	33
Извјештај штаба Шеснаесте бригаде Седме НОУ дивизије од 2 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о посједању положаја на Рогоју и стању у Бригади — — — — —	36
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од априла 1943 год. Првој и Седмој НОУ бригади и Хаубичком дивизиону да изврше демонстративно форсирање Дрине — — — — —	39
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 3 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о саставу Калиновичке четничке бригаде — — — — —	42
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 3 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о тешким рањеницима који су остали у селу Врбници — — — — —	44
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 3 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о заузимању Гацка и Автовца — — — — —	45
Петнаестодневни извјештај секретара партијске ћелије Пионирског вода од 3 априла 1943 год. замјенику политичког комесара Прве пролетерске бригаде о стању у партијској ћелији — — — — —	46
Извјештај штаба Првог босанског НОУ корпуса од 4 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о активности непријатеља у Подгрмечу, ослобођењу Тешња, Новог Шехера и Прибинића — — — — —	48
Извјештај замјеника политичког комесара Треће крајишке НОУ бригаде Прве пролетерске дивизије од 4 априла 1943 год. Централном комитету Комунистичке партије Југославије о стању у партиској организацији Бригаде — — — — —	48
Извјештај Прве пролетерске дивизије од 4 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о распореду четничких и домобранских снага на сектору Трнова, Калиновика и Фоче — — — — —	50
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 4 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о припремама за форсирање Дрине — — — — —	52
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 4 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о повлачењу усташа из Куле Фазлагиха — — — — —	53
Заповијест штаба Прве пролетерске бригаде од 4 априла 1943 год. штабовима батаљона за демонстративно форсирање Дрине на сектору Фоча—Устиколина—Модрани — — — — —	54
Писмо секретара Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину од 5 априла 1943 год. штабу Сремског НОП одреда о распореду сремских батаљона на терену Мајевице, Бирча и Романије — — — — —	56
Извјештај штаба Девете далматинске НОУ дивизије од 5 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији у Невесињском срезу — — — — —	58
Извјештај штаба Прве бригаде штабу Прве пролетерске дивизије о вођеним борбама у времену од 15 фебруара до 1 априла 1943 године — — — — —	59

	Страна
Извјештај политодјела Треће далматинске НОУ бригаде од 5 априла 1943 год. Централном комитету Комунистичке партије Југославије о стању и раду у Бригади — —	87
Наређење штаба Шесте крајишке НОУ бригаде од 5 априла 1943 год. штабовима батаљона да повећају будност —	98
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 6 априла 1943 год. штабу Прве бригаде о форсирању ријеке Дрине	99
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 6 априла 1943 год. штабу Прве пролетерске бригаде да заврши припреме за форсирање Дрине — — — — —	100
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 6 априла 1943 год. штабовима Прве пролетерске и Седме крајишке НОУ бригаде да изврше припреме за форсирање ријеке Дрине	101
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 6 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ а ПО Југославије о форсирању Дрине — — — — —	105
Наређење штаба Седме НОУ дивизије од 6 априла 1943 год. штабу Осме бригаде да не врши покрет према Калиновику	106
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 7 априла 1943 год. потчињеним јединицама за форсирање Дрине — —	107
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 7 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о форсирању Дрине, распореду јединица и даљим намјерама — — —	109
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 7 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о избијању непријатељских снага на Гребак—Невесиње — — —	113
Извјештај штаба Дванаесте бригаде од 7 априла 1943 год. штабу Четврте НОУ дивизије о борбама са непријатељем на сектору Босанске Крупе, Бадића и Новске Планине —	113
Извјештај штаба Првог босанског НОУ корпуса од 8 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о разбијању италијанско-четничких јединица у Книнској Крајини — — — — —	115
Извјештај штаба Првог босанског НОУ корпуса од 8 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о покрету њемачко-усташких јединица на линији Бихаћ—Бос. Петровац—Мркоњић Град—Јајце и упућивању Друге и Четврте НОУ бригаде у Централну Босну — — —	116
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 8 априла 1943 год. штабу Прве бригаде о пребацивању Друге пролетерске дивизије на десну обалу Дрине — — —	117
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 8 априла 1943 год. штабу Прве бригаде да избије на линију Фоча—Ифсар — — — — —	118
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 8 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о саставу и јачини непријатељских снага око Трнова — — —	119
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 8 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о концентрацији крилаша и четника у Бањанима, на Равном и Казанцима	121
Извјештај штаба Четврте крајишке дивизије од 8 априла 1943 год. штабу Првог босанског НОУ корпуса о борбама на Козари и Подгрмечу — — — — —	121
Извјештај штаба Девете далматинске НОУ дивизије од 8 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о заузимању Невесиња од стране четника и јаком бомбардовању болнице — — — — —	124

Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од априла 1943 год. Замјенику начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије о пребацивању јединица преко Дрине — — —	125
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 9 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о форсирању Дрине и ухваћеној вези са Шестом источnobосанском и Петнаестом (Првом) мајевичком НОУ бригадом —	125
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 9 априла 1943 год. штабу Прве бригаде о ситуацији на сектору Фоча и распореду Шесте источnobосанске и Петнаесте (Прве) мајевичке НОУ бригаде — — — — —	128
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 9 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама против четника на десној обали Дрине — — —	129
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 9 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ослобођењу Гацка, Автовца и распореду јединица — — — — —	130
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 9 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о разбијању четничких јединица на линији Равно—Кобиља Глава—Троглав и концентрацији Италијана код Пивског Манастира	135
Извјештај секретара дивизијског комитета Девете далматинске НОУ дивизије од 9 априла 1943 год. Централном комитету Комунистичке партије Југославије о закључцима и задацима са састанка комитета — — — — —	135
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 10 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама на сектору Крчино Брдо—Капак (к. 1203) и распореду јединица — — — — —	138
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 10 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама на сектору Капак—Голо Брдо — — — — —	140
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 10 априла 1943 год. потчињеним јединицама за разбијање непријатељских снага на линији Фоча—Ифсар и распоред јединица	141
Преглед бројног стања људства и наоружања Друге пролетерске НОУ дивизије на дан 10 априла 1943 године — —	144
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 10 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији на сектору Дивизије — — — — —	146
Извјештај политичког комесара Друге пролетерске дивизије од априла 1943 год. члану Врховног штаба НОВ и ПО Југославије о смрти политичког комесара Друге пролетерске бригаде — — — — —	148
Извјештај штаба Седме НОУ дивизије од 10 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о здравственом стању у Дивизији и предузетим мјерама — — — — —	149
Похвала штаба Првог босанског НОУ корпуса од 11 априла 1943 год. борцима и руководиоцима Трећег батаљона Четврте крајишке бригаде за јуначко држање у борби код села Врточа — — — — —	153
Извјештај Начелника штаба Прве пролетерске дивизије од 11 априла 1943 год. штабу прве Пролетерске дивизије о борбама на положају Голи Врх—Хунка—Бањача—Раскршће и Вршељак — — — — —	154

Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 11 априла 1943 год. штабу Прве бригаде о борбама Треће крајишке НОУ бригаде на Голем Врху — — — — —	155
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 11 априла 1943 год. штабу Прве бригаде за разбијање италијанских и четничких снага на правцу Чајнича — — — — —	156
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 11 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама на линији Вршељак—Раскршће—Бањача и Хунка — — — — —	157
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о гоњењу разбијених италијанских јединица у боју код Ифсара — — — — —	158
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 11 априла 1943 год. штабовима бригада о разбијању непријатеља на линији Голи Врх—Раскршће—Хунка и наређење за напад на Чајниче — — — — —	158
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 12 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о јачини и саставу непријатељских снага око Чајнича — — — — —	162
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 12 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о повлачењу Италијана из Чајнича — — — — —	164
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 12 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији око Фоче и стању у Црној Гори — — — — —	165
Извјештај Начелника штаба Десете херцеговачке НОУ бригаде од 12 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама на подручју Невесињског среза — — — — —	169
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 13 априла 1943 год. штабовима бригада за распоред око Чајнича и обавјештење о ситуацији на сектору Дивизије — — — — —	170
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 13 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о уласку јединица Дивизије у Чајниче — — — — —	172
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 13 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији у Саниаку и стању у четничким јединицама — — — — —	173
Извјештај штаба Седме НОУ дивизије од 13 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о здравственом стању у Седмој бригади — — — — —	177
Извјештај штаба Ударне групе Десете херцеговачке НОУ бригаде од 13 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о изведеним акцијама и ситуацији у јужној Херцеговини — — — — —	180
Извјештај штаба Петнаесте (Прве) мајевичке НОУ бригаде од 13 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о доласку Бригаде на просторију Мрежице—Јабуча—Мазлина и упућивању Трећег батаљона у село Умољане — — — — —	187
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 14 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије, и обавјештење потчињеним јединицама о јачини, саставу и распореду непријатељских снага у Пљевљима — — — — —	188
Петнаестодневни извјештај штаба Првог батаљона штабу Треће НОУ бригаде о изведеним акцијама у времену од 1 до 14 априла 1943 године — — — — —	190

Преглед бројног стања коња Првог батаљона Треће крајишке НОУ бригаде на дан 14 априла 1943 године — — — —	192
Петнаестодневни извјештај штаба Другог батаљона штабу Треће крајишке НОУ бригаде о изведеним акцијама у времену од 31 марта до 14 априла 1943 године — — — —	193
Преглед бројног стања људства Другог батаљона Треће кра- јишке НОУ бригаде на дан 14 априла 1943 године — —	196
Преглед бројног стања оружја и муниције Другог батаљона Треће крајишке НОУ бригаде на дан 14 априла 1943 године — — — — — — — —	197
Петнаестодневни извјештај штаба Трећег батаљона штабу Треће НОУ бригаде о војним акцијама изведеним у времену од 1 до 14 априла 1943 године — — — — — — — —	198
Преглед бројног стања оружја и муниције Трећег батаљона Треће крајишке НОУ бригаде на дан 14 априла 1943 године — — — — — — — — — —	200
Петнаестодневни извјештај штаба Четвртог батаљона штабу Треће НОУ бригаде о изведеним акцијама и раду у Бата- љону у времену од 1 до 14 априла 1943 године — — — —	202
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 15 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о јачини и распореду непријатељских снага око Пљеваља — —	207
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 15 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о по- јави четничких снага западно од Челебића — — — —	208
Предлог штаба Треће НОУ дивизије од 15 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о употреби глав- них снага Дивизије — — — — — — — — — —	209
Петнаестодневни извјештај штаба Треће крајишке НОУ бри- гаде штабу Прве пролетерске дивизије о војним акцијама изведеним у времену од 1 до 15 априла 1943 године —	209
Преглед бројног стања људства Првог батаљона Треће краји- шке НОУ бригаде на дан 15 априла 1943 године — — — —	211
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. штабовима Прве и Треће бригаде за посједање по- ложаја на подручју Горажде—Чајнице — — — — — —	212
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. штабовима бригада за организовање помоћних слу- жби по јединицама — — — — — — — — — —	214
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. штабовима бригада о ситуацији на сектору Друге пролетерске дивизије и наређење Трећој крајишкој НОУ бригади за садејство Другој дивизији — — — — — —	216
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ратном плијена задобијеном у борбама од Дрине до Чајница —	218
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о упу- ћивању Треће и Седме крајишке НОУ бригаде ради са- дејства са јединицама Друге пролетерске дивизије — —	219
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о продору четника код Челебића — — — — — — — — — —	219
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 16 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије да чет- ници угрожавају Бунове — — — — — — — — — —	220

Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 16 априла 1943 год. Замјенику начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије о концентрисању четничких снага у Пиви —	220
Обавјештење штаба Шесте крајишке бригаде од 16 априла 1943 год. штабу Дванаесте крајишке НОУ бригаде о бројном стању и наоружању Бригаде — — — — —	221
Заповијест штаба Друге пролетерске дивизије од 17 априла 1943 год. потчињеним јединицама за напад на четнике на просторији Челебић—Шћепан Поље — — — — —	222
Извјештај штаба Седме НОУ дивизије од 17 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о стању на сектору Дивизије — — — — —	226
Обавјештење штаба Првог босанског НОУ корпуса од 18 априла 1943 год. штабу Четврте дивизије о ситуацији на сектору Корпуса и распореду јединица — — — — —	228
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 18 априла 1943 год. штабовима бригада да задрже положаје на подручју Фоче и Чајнича и обавјештење о ситуацији — — —	230
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 18 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о извршењу противнапада на четнике код Челебића — — — — —	232
Наређење штаба Четврте НОУ дивизије од 18 априла 1943 год. штабовима бригада за повећање будности и дисциплине у јединицама — — — — —	232
Наређење штаба Прве пролетерске бригаде од 18 априла 1943 год. штабовима батаљона за обезбјеђење међуположаја и унутрашње сређивање батаљона — — — — —	237
Извјештај штаба Првог босанског НОУ корпуса од 19 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о звјерствима окупатора у Подгрмечу за вријеме Четврте непријатељске офанзиве — — — — —	239
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 19 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о разбијању четника код Ђеотине — — — — —	240
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 19 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о доласку њемачких јединица у Горажде — — — — —	240
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 19 априла 1943 год. штабовима бригада о припремама за покрет на просторију Коврен — — — — —	243
Извјештај штаба Пете дивизије штабу Првог босанског НОУ корпуса о борбама које су вођене у времену од 3 марта до 16 априла 1943 године — — — — —	246
Извјештај Начелника штаба Седме НОУ дивизије од 19 априла 1943 год. Замјенику начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије о затварању правца према Трнову и стању у Шеснаестој НОУ бригади — — — — —	249
Оперативни извјештај Групе војвођанских партизанских ударних батаљона од 19 априла 1943 год. штабу Треће оперативне зоне Хрватске за период од 18 фебруара до 19 априла — — — — —	251
Извјештај штаба Треће санџачке НОУ бригаде од 19 априла 1943 год. штабу Друге пролетерске дивизије о борбама на простору Челебић—Узлуп—Златни Бор—Завајит — —	257

Извјештај штаба Осме крајишке бригаде од 19 априла 1943 год. штабу Првог босанског НОУ корпуса о ситуацији на сектору Бригаде, појави обољења од тифуса и јачини непријатељских снага у Бихаћу — — — — —	262
Извјештај штаба Петнаесте (Прве) мајевичке НОУ бригаде од 19 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији на сектору који контролишу јединице Бригаде и обавјештења о покретима непријатеља — —	264
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 20 априла 1943 год. штабовима бригада за посједање нових положаја око Горажда и Пљеваља — — — — —	265
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 20 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о доласку непријатељских снага у Горажду и стању око Пљеваља	268
Обавјештење штаба Треће НОУ дивизије од 20 априла 1943 год. Покрајинском комитету за Црну Гору, Боку и Санџак о ситуацији и правцу дејства ударне групације —	269
Извјештај штаба Десете херцеговачке НОУ бригаде од 20 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама око Невесиња и нападу на Лукавац — — — —	270
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 21 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о јачини и саставу четничких снага око Челебића и ситуацији на терену — — — — —	271
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 21 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о упућивању Четврте пролетерске бригаде према Шавнику —	274
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 21 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама против четника у области Пиве — — — — —	275
Извјештај штаба Друге далматинске НОУ бригаде од 21 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији на сектору Фоча и пребацивању рањеника —	276
Наређење штаба Првог босанског НОУ корпуса од 23 априла 1943 год. штабу Десете крајишке бригаде да се пребаци са сектора Стрмице на просторију између Босанског Петровца и Кулен Вакуфа — — — — —	278
Обавјештење штаба Првог босанског НОУ корпуса од 23 априла 1943 год. штабу Четврте дивизије и Осме бригаде о образовању Унске оперативне групе — — — — —	280
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о резултатима борбе на Козари — — — — —	282
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 23 априла 1943 год. штабовима бригада за чишћење Санџака од четничких јединица — — — — —	282
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 23 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама Седме крајишке НОУ бригаде на простору Мељак—Врба, ухваћеној вези са Четвртом пролетерском бригадом и ослобођењу Жабљака — — — — —	285
Извјештај Начелника штаба Седме НОУ дивизије од 23 априла 1943 год. Замјенику начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије о покретима непријатеља, о приликама у појединим непријатељским гарнизонима и здравственом стању у Дивизији — — — — —	289

Наређење штаба Дванаесте крајишке НОУ бригаде од 23 априла 1943 год. штабовима Првог и Другог батаљона за већу бригу о рањеним и болесним друговима и начину исхране јединица — — — — —	292
Обавјештење команданта Прве пролетерске дивизије од 24 априла 1943 год. штабу Прве бригаде о ситуацији на терену и мјерама које треба предузети — — — — —	294
Извјештај политичког комесара Друге пролетерске дивизије од 24 априла 1943 год. Централном комитету КП Југославије о партијским проблемима у Пиви и предузетим мјерама — — — — —	296
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 25 априла 1943 год. штабовима бригада за напад на четнике на сектору Коврена — — — — —	298
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 26 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о припремама за напад на Јаворак — — — — —	300
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 26 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ситуацији код Невесиња и Јаворка — — — — —	300
Наредба штаба Првог босанског корпуса од 27 априла 1943 год. о постављању руководиоца у Четвртој крајишкој НОУ дивизији — — — — —	301
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 27 априла 1943 год. штабовима бригада да нападну четнике на сектору Коврен и обавјештење о ситуацији у Санџаку — — — — —	302
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 27 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о борбама у току марта мјесеца — — — — —	305
Извјештај штаба Прве пролетерске дивизије од 27 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о разбијању четника на просторији Крупице—Пренђани — — — — —	312
Извјештај штаба Треће НОУ дивизије од 27 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о ухваћеној вези са батаљоном Друге пролетерске бригаде — — — — —	313
Списак погинулих чланова КПЈ, бораца и руководиоца Пете црногорске бригаде у времену од 15 фебруара до 27 априла 1943 године — — — — —	314
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 28 априла 1943 год. штабовима бригада за смјену јединица Прве пролетерске бригаде и распоред јединица на положајима око Горажда и Пљеваља — — — — —	316
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 28 априла 1943 год. штабу Прве бригаде за наступање према Пљевљима — — — — —	320
Извјештај штаба Друге пролетерске дивизије од 28 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о припремама за напад на Јаворак — — — — —	321
Заповијест штаба Друге пролетерске дивизије од 28 априла 1943 год. штабовима бригада за напад на Италијане и четнике на просторији Јаворак—Папратни Доли — — — — —	321
Извјештај штаба Прве бригаде од 28 априла 1943 год. штабу Прве пролетерске дивизије о нападу усташа и Нијемаца на Шести батаљон код Вољача, концентрацији Нијемаца на сектору Горажда и распореду осталих јединица — — — — —	322

Наређење штаба Прве бригаде Прве пролетерске дивизије од 28 априла 1943 год. потчињеним јединицама за прикупљање јединица за покрет на просторију Бијело Поље—Беране	324
Петнаестодневни извјештај штаба Другог батаљона Треће крајишке НОУ бригаде о изведеним акцијама у времену од 14 до 28 априла 1943 године — — — — —	325
Извјештај штаба Петнаесте (Прве) Мајевичке НОУ бригаде од 29 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о распореду јединица — — — — —	326
Извјештај штаба Првог босанског НОУ корпуса од 30 априла 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о нападу јединица Десете крајишке бригаде на њемачку колану код Колунића и Пауновца — — — — —	328
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 30 априла 1943 год. штабу Прве бригаде да запосједне комуникацију Пљевља—Пријепоље и нападне непријатељске колоне и транспорте — — — — —	329
Наређење штаба Прве пролетерске дивизије од 30 априла 1943 год. потчињеним јединицама да прикупе податке о четницима и конфискују њихову покретну имовину — — — — —	332
Обавјештење штаба Прве пролетерске дивизије од 30 априла 1943 год. штабу Прве пролетерске бригаде о задржаним прездравелим борцима за Брдску батерију и Пратећу чету дивизије — — — — —	334
Извјештај штаба Пете дивизије од 30 априла 1943 год. штабу Првог босанског НОУ корпуса о резултатима напада на Гламоч и четничком нападу на болницу у Коричанима	336
Извјештај штаба Прве бригаде од 30 априла 1943 год. штабу Прве пролетерске дивизије о достигнутим положајима и ситуацији око Пљеваља — — — — —	340
Преглед бројног стања оружја и муниције Прве бригаде Прве пролетерске дивизије од априла мјесеца 1943 године — — — — —	342
Преглед бројног стања људства Прве бригаде Прве пролетерске дивизије на дан 30 априла 1943 године — — — — —	344
Преглед бројног стања јахаћих и товарних коња Прве бригаде Прве пролетерске дивизије на дан 30 априла 1943 године — — — — —	345
Извјештај замјеника политичког комесара Пете црногорске НОУ бригаде од 30 априла 1943 год. Централном комитету Комунистичке партије Југославије о стању и раду партијске организације у Бригади — — — — —	346
Оперативни извјештај Петнаесте (Прве) мајевичке НОУ бригаде о изведеним акцијама и покретима у времену од 29 марта до 30 априла 1943 године — — — — —	353
Петнаестодневни извјештај штаба Првог батаљона штабу Треће крајишке НОУ бригаде о акцијама изведеним у времену од 15 до 30 априла 1943 године — — — — —	359
Преглед бројног стања људства Првог батаљона Треће крајишке НОУ бригаде на дан 30 априла 1943 године — — — — —	361
Преглед бројног стања оружја и муниције Првог батаљона Треће крајишке бригаде на дан 30 априла 1943 године — — — — —	362
Петнаестодневни извјештај штаба Четвртог батаљона штабу Треће крајишке НОУ бригаде о изведеним акцијама и раду у батаљону од 16 до 30 априла 1943 године — — — — —	364

II

Њемачко-италијански документи

	Страна
Наређење Више команде оружаних снага „Словенија-Далмација“ од 1 априла 1943 год. за преузимање иницијативе у операцијама од јединица НОВ и извођење фортификациских радова око Мостара и на ријеци Требишници —	369
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија-Далмација“ од 1 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ код Славонског Брода и Котор Вароши — — — — —	370
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 1 априла 1943 год. о концентрацији јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	371
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 1 априла 1943 год. о разбијању четника на Трусини пл. од стране јединица НОВ — — — — —	373
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 1 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	374
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 1 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ код Брода и Устиколине — — — — —	376
Извјештај италијанске дивизије „Мурге“ од 1 априла 1943 год. о узроцима пада Прозора — — — — —	378
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија-Далмација“ од 2 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Славонији и Босни — — — — —	383
Наређење Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 2 априла 1943 год. за реорганизацију четничких јединица, евакуацију Гацка и припрему операција против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	384
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 2 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	387
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 2 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ код Устиколине и Брода — — — — —	389
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 2 априла 1943 год. о прегрупацији јединица — — —	390
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 2 априла 1943 год. о распореду четничких јединица у Херцеговини — — — — —	392
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 3 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Словенији, Срему, Банији и Босни — — — — —	393
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 3 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	395
Извјештај италијанског обавјештајног официра од 3 априла 1943 год. о моралу четничких јединица у Херцеговини — —	397
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 3 априла 1943 год. о моралу четника и њиховом повлачењу испред јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	399

Извјештај италијанског обавјештајног официра од 3 априла 1943 год. о распореду четника и разбијању њихових јединица од стране НОВ на подручју Гацка — — — — —	400
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 3 априла 1943 год. о нападу четника на јединице НОВ са правца Трусина Пл. према Невесињу — — — — —	401
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 4 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Славонији, Банији и Босни — — — — —	402
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 4 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	404
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 4 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ код Брода, Устиколине и Крстаца — — — — —	406
Извјештај италијанског обавјештајног официра од 4 априла 1943 год. о нападу јединица НОВ на четничке положаје код Дрежња — — — — —	407
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Мостара од 4 априла 1943 год. о нападу јединица НОВ на Љубиње — — — — —	408
Извјештај италијанског обавјештајног официра од 4 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	409
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 5 априла 1945 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	410
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 5 априла 1943 год. о бомбардовању положаја јединица НОВ код Брода и Устиколине	412
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 5 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ код Шипачна и распореду четничких јединица	413
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 6 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Банији и Босанској Крајини — — — — —	414
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 6 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	416
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 6 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	419
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 6 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	421
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 7 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Хрватској и Босни — — — — —	422
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 7 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	424
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 7 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на просторији Фоча—Челебић — — — — —	426

Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 7 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ на подручју Невесиња — — — — —	428
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 8 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Хрватској и Босни — — — — —	429
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 8 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	431
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 8 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	433
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 9 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Хрватској и Босни — — — — —	434
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 9 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Источној Босни и Херцеговини — — — — —	436
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 9 априла 1943 год. о изјави захвалности Добросава Јевђевића, делегата четничке врховне команде, италијанским јединицама на пруженој помоћи у борбама против јединица НОВ на подручју Невесиња — — — — —	438
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 9 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	439
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 10 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Хрватској и Босни — — — — —	441
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 10 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	445
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 10 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	445
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 11 априла 1943 год. о борби против јединица НОВ на сектору Босански Петровац—Врточе — — — — —	447
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 11 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	448
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 11 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	450
Наређење Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 12 априла 1943 год. за затварање правца Дрежница—Жељуша — — — — —	451
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 12 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на друму Кључ—Босански Петровац — — — — —	452
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 12 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	453

Обавјештење Начелника италијанског Генералштаба краљевске војске од 13 априла 1943 год. о тражењу да Нijемци предузму операције против јединица НОВ у Сандаку и наређење за учешће Шестог армијског корпуса и ваздухопловства у тим операцијама — — — — —	456
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 13 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на друму Кључ—Босански Петровац — — — — —	460
Извјештај италијанског војног изасланика из Београда од 13 априла 1943 год. о опкољавању италијанског батаљона код Фоче од стране јединица НОВ — — — — —	463
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 13 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	464
Дневни извјештај италијанског Шестог армијског корпуса од 13 априла 1943 год. о претрпљеним губицима у борбама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	466
Наређење Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 14 априла 1943 год. за прикупљање свих четника из Херцеговине за напад на јединице НОВ код Фоче — — — — —	468
Наређење Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 14 априла 1943 год. за бомбардовање положаја јединица НОВ око Фоче — — — — —	469
Наређење Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 14 априла 1943 год. да се испитају узроци пораза италијанских јединица у Прозору и долини Раме и Неретве — — — — —	470
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 14 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	475
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 14 априла 1943 год. о притиску јединица НОВ на Фочу и губицима батаљона „Интра“ — — — — —	478
Наређење италијанског Генералштаба краљевске војске од 15 априла 1943 год. за организацију садејства са њемачким трупамa у вези са операцијама према Фочи — — — — —	480
Наређење Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 15 априла 1943 год. за извођење операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	484
Извјештај Гувернатората Црне Горе од 15 априла 1943 год. о припремама за извођење операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	485
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 15 априла 1943 год. о постигнутом споразуму између команданата дивизија „Marche“ и СС „Принц Еуген“ за посједање положаја у долини Неретве — — — — —	487
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 15 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	488
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 15 априла 1943 год. о нападу јединица НОВ на Фочу и правцима наступања четника — — — — —	491
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 16 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	493

Обавјештење Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 16 априла 1943 год. о бомбардовању положаја јединица НОВ око Фоче — — — — —	495
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 16 априла 1943 год. о наступању четника са правца Челебића према Фочи — — — — —	496
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 17 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	498
Наређење италијанске Врховне команде од 18 априла 1943 год. за извођење операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	500
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 18 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Хрватској и Босни — — — — —	502
Обавјештење Италијанске војне мисије у Загребу од 18 априла 1943 год. о припремама и јачини њемачких јединица за извођење операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	503
Обавјештење Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 18 априла 1943 год. о бомбардовању положаја јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	505
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 18 априла 1943 год. о тешкоћама предузимања операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	506
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 18 априла 1943 год. о одржаном састанку на Цетињу у вези са операцијама против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	507
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 18 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	510
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 18 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ код Плане и Невесиња — — — — —	512
Извјештај Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 19 априла 1943 год. о припремама за извођење операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	513
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 19 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Хрватској и Босни — — — — —	515
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 19 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	516
Извјештај Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 20 априла 1943 год. о јачини јединица које ће учествовати у операцији против јединица НОВ на правцу Плана—Гацко—Чемерно — — — — —	519
Обавјештење Више команде оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 20 априла 1943 год. о наступању њемачких јединица са правца Рогатице према Фочи — — — — —	520
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 20 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	521

Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 20 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	522
Забилешке са састанка одржаног 21 априла 1943 год. при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ — — — — —	525
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 21 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	529
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 21 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	531
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 21 априла 1943 год. о борбама италијанских и четничких снага против јединица НОВ на просторији Невесиње—Плана—Гацко — — — — —	533
Наређење италијанског Генералштаба краљевске војске од 22 априла 1943 год. за извођење операција против јединица НОВ на подручју Фоче — — — — —	534
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 22 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	535
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 23 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	538
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 23 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	539
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 24 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	542
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 24 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	543
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 25 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	546
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 25 априла 1945 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	547
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 25 априла 1943 год. о извођењу операција на просторији Невесиње—Берковићи—Фатница—Мека Груда — — — — —	550
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 25 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	554
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 25 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	556
Обавјештење италијанског Генералштаба краљевске војске од 26 априла 1943 год. о тражењу да њемачке јединице изврше продор према опсједнутом гарнизону Фоча и наређење да италијанске јединице дивизије „Тауриненсе“ учествују у тој операцији — — — — —	557
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 26 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни и Санцаку — — — — —	558

	Страна
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 26 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	560
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 26 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ у Херцеговини и Црној Гори — — — — —	562
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 27 априла 1943 год. о операцијама за деблокаду Фоче — — — — —	563
Извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 27 априла 1943 год. о нападу јединица НОВ на италијанске јединице код Кобиље Главе — — — — —	565
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 27 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	566
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 28 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	569
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 28 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	570
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 29 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	573
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 29 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	574
Извјештај италијанског обавјештајног официра од 29 априла 1943 год. о губицима четника мајора Баговића у борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	579
Извјештај италијанског обавјештајног официра из Билеће од 29 априла 1943 год. о борбама четника против јединица НОВ у Херцеговини и ситуацији у Херцеговини — — — — —	580
Дневни извјештај Њемачког штаба за везу при Вишој команди оружаних снага „Словенија—Далмација“ од 30 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	581
Дневни извјештај Команде италијанског Шестог армијског корпуса од 30 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Херцеговини — — — — —	582

III

Усташко-домобрански и четнички документи

Наређење делегата четничке врховне команде од 1 априла 1943 год. да четничке јединице крену према Невесињу — — — — —	587
Извјештај заповједништва Шесте пјешачке дивизије од 1 априла 1943 год. о покушајима четничких јединица да пређу у напад на јединице Народноослободилачке војске — — — — —	588
Дневни извјештај домобранског официра за везу при њемачкој 714 пјешадијској дивизији од 1 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ на подручју Котор Вароши — — — — —	589
Извјештај Посадног заповједништва Гацко од 1 априла 1943 год. о заузимању Фојнице од стране јединица Народноослободилачке војске — — — — —	591

Дневни извјештај заповједништва Шесте пјешачке дивизије од 2 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у источној Херцеговини — — — — —	592
Захтјев четничког команданта Баја Станишића од 2 априла 1943 год. Шестој усташко-домобранској дивизији за додјелу муниције и бомби — — — — —	594
Обавјештење Министарства вањских послова НДХ од 3 априла 1943 год. о постигнутом споразуму са делегатом четничке врховне команде — — — — —	595
Дневни извјештај Шесте пјешачке дивизије од 3 априла 1943 год. о покретима и борбама јединица НОВ у источној Херцеговини — — — — —	598
Бојна релација Седме пјешачке пуковније од 4 априла 1943 год. за мјесец март — — — — —	600
Дневни извјештај Трећег домобранског збора од 5 априла 1943 год. о покретима и борбама јединица НОВ на територији Источне Босне — — — — —	602
Дневни извјештај Трећег домобранског збора од 9 априла 1943 год. о покретима и борбама јединица НОВ на територији Источне Босне — — — — —	604
Дневни извјештај Шесте пјешачке дивизије од 9 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ и неспоразуму са Италијанима — — — — —	606
Извјештај заповједништва Шесте пјешачке дивизије од априла 1943 год. о разбијању усташке милиције и неспособности италијанских генерала за вођење борбе — — — — —	609
Извјештај заповједништва Оружничког вода Горажде од 11 априла 1943 год. о борбама и покретима јединица НОВ око Фоче и форсирању Дрине — — — — —	610
Писмо делегата четничке врховне команде од 13 априла 1943 год. о издаји и кукавичлуку четничких јединица — — — — —	612
Извјештај заповједништва Пете оружничке пуковније од 14 априла 1943 год. о борбама против јединица НОВ у Босни — — — — —	613
Општа бојна релација Четврте ловачке бригаде за мјесец фебруар 1943 године — — — — —	619
Општа бојна релација Четврте ловачке бригаде за мјесец март 1943 године — — — — —	624
Извјештај заповједништва Пете оружничке пуковније од 26 априла 1943 год. о ситуацији на подручју Централне и Источне Босне — — — — —	626
Заповијест заповједништва Шесте пјешачке дивизије од 29 априла 1943 год. о предострожности за прославу 1 маја — — — — —	632
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 30 априла 1943 год. о ситуацији у Семберији и Срему — — — — —	634
Извјештај заповједништва Пете оружничке пуковније од 30 априла 1943 год. о распореду и јачини јединица НОВ око Мркоњић Града — — — — —	648
Регистар — — — — —	651

Технички уредник
Драгослав Цинић, мајор

Коректори
Радмила Поповић
Урош Соколовић

Рукопис предат у штампу октобра 1954 године
Штампање завршено децембра 1955 године
Тираж 3500 примјерака